51766

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ ÖĞRETİMİ VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

MASALLARIN EĞİTİM İŞLEVLERİ VE DİL ÖĞRETİMİNDEKİ YERİ

DOKTORA TEZİ

51766

MUHSİNE YAVUZ

ANKARA - 1996

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ ÖĞRETİMİ VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

MASALLARIN EĞİTİM İŞLEVLERİ VE DİL ÖĞRETİMİNDEKİ YERİ

DOKTORA TEZİ

MUHSİNE YAVUZ

TEZ DANIŞMANI: Prof. Dr. CAHİT KAVCAR

ANKARA - 1996

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ
GİRİŞ....1

I. BÖLÜM: MASAL NEDİR
a-Masalın Tanımı ve Tarihçesi....10
b-Araştırmada Yer Alan Masalların Sınıflandırılması ve bu Sınıfların Genel Olarak Değerlendirilmesi....14
c-Masallardaki İletilere Genel Bir Bakış....18
d-Masalların Masallarla, Öteki Bazı Türlerle ve Sanat Dallarıyla Etkileşimleri....22

II. BÖLÜM: MASALLAR VE İLETİLERİ (MESAJLAR)
a-Masalların Eğitim İşlevleri ve İleti Dizinleri (Mesaj-İndex)....30
b-İleti Dizininde Yer Alan Ana ve Ara Başlıklar....33
1-Etik İletiler....33
2-Psikolojik İletiler....34
3-Sosyolojik İletiler....37
4-Ekonomik İletiler....41
5-Öteki İletiler....41
c-En Çok Verilen Ortak İletiler....41
d-Ortak İletilerin Genel Olarak Değerlendirilmesi....45
e-Masalların İnsan Kahramanlarının İşlevsel Özellikleri ve İletileri Ulaştırmadaki Rolleri....50
1-Kadın Kahramanlar....50
2-Erkek Kahramanlar....68
3-Çocuk Kahramanlar....73

III.BÖLÜM: MASALLAR VE DİL EĞİTİMİ
a-Masalların Dil ve Anlatım Özellikleri....80
1-İkilemeler....87
2-Pekiştirme Sıfatları....97
3-Tezlik Sürerlik Yaklaşma Bildiren Fiiller....98
4-Ses Taklidi Sözcükler....100
5-Deyimler....101

6-Atasözleri....112
7-Benzetmeler....113
8-Hayır Dualar Beddualar....114
9-Masallarda Çok Kullanılan Konuşma Dili Söylemleri....116
10-Tekerlemeler ve İşlevleri....124

b-Masalların Dilin Öğretilmesi ve Geliştirilmesi Bakımından Önemi....130

IV. BÖLÜM: MASAL METİNLERİ VE İLETİ DİZİNLERİ
I-OLAĞANÜSTÜ MASALLAR

a-CİN PERİ MASALLARI
1-Eşmanip....150
2-Üç Yumurta....157
3-Çirkin Kız....160
4-Kötü Kral....163
5-Uykuşah....165

b-OLAĞANÜSTÜ GÜÇLERE SAHİP İNSAN MASALLARI
6-Çömüdük....168
7-Padişah ile Çocukları....171
8-İsmail'in İyiliği....174
9-Terzi ile Karısı....178
10-Mir Mehmet ile Altı Kardeşi....181
11-Saraydaki Eksik....185
12-Gülbahar ile Gülbarin....190

c-SİHİR BÜYÜ MASALLARI
13-Gökbulut....197
14-Büyülenen Büyücü....201
15-Avcı ile Çocukları....204
16-Geyik Sultan....206
17-Çiğ Süt....210

d-DEV CADI CANAVAR MASALLARI

18-Fatma....214
19-Üç Kardeşler....219
20-Hasanıko ile Cıtfo Pıtto....221
21-Kül Eşek....223
22-Dev Anası....227
23-Üç Şehzade....233
24-Şato....237
25-Güzel Kız ile Yedi Kardeşi....240
26-Yasemin....243
27-Şehzade Hüdadat ile Kırkdokuz Kardeşi....246
28-Küçük Kardeş....248
29-Padişah ile Üç Oğlu....254
30-Nartane....257
31-Altın Bülbül....261
32-Bıra Mus....263

II.GERÇEKÇİ MASALLAR

a-PADİŞAH SULTAN ŞEHZADE PRENSES VEZİR MASALLARI
33-Tüylü....269
34-Keşiş....275
35-Ahmet Şah ile Kardeşi İbrahim....278
36-Yedi Çingene....283
37-Üç Şart....288
38-Mirza Mehmet....290
39-Cesur Kız....292
40-Elma Yanaklı Kız....294
41-Rüya ile Gelen Mutluluk....301
42-Balığın Gülmesi....304
43-Boncuk Padişah....309
44-Üç Dilek....312

b-ZENGİN TÜCCAR BEYAĞA MASALLARI
45-Gül Hanım....315
46-Kel Hasan ile İhtiyar Nine....318
47-Ağaoğlunun Kaderi....321

48-Gülnazik.....323
49-Şirin ile Şevketli.....327
50-Padişah Oğlu ile Dünya Güzeli.....332
51-Helvacı Güzeli.....336

c-SIRADAN VE YOKSUL İNSAN MASALLARI
52-Kadının Çilesi.....340
53-Evliya ile Kevliya.....343
54-Kurnaz Kan Kardeşler.....346
55-Keloğlan.....348
56-Nar Tanem Bir Tanem.....351
57-Şerbetçi Güzeli.....355
58-Kırk Oğlanın Bacısı.....360
59-Dertli Fatma.....364
60-Oduncu ve Kızları.....368
61-Nar Tanesi.....371
62-Muradına Eremeyen Dilber.....376
63-Terliklerin Getirdiği Mutluluk.....381
64-Rüya.....384
65-Yedi Bacılar.....388
66-İyi Kalpli Kadın.....391
67-Ali ile Musa.....394

III.HAYVAN MASALLARI
68-Çobanın Fendi Tilkiyi Yendi.....397
69-Deve Tilki Çakal.....400
70-Keçi ile Kurt.....402
71-Ali Balo ile Akıllı Kedi.....406
72-Hoca ile Tilki.....408
73-Ünlü Bey.....410
74-Nine ile Tilki.....414
75-Aslan ile Tilki.....416

IV.DEYİMLERİ VE ATASÖZLERİNİ KONU ALAN MASALLAR
76-Ölümsüzlüğü Arayan Adam.....418
77-Yedi Deliler.....421

78-Halik Bilmezse Mahluk Bilir.....423
79-Sihirli Yüzük.....426
80-Ne İdim Ne Oldum Ne Olacağım.....429
81-İki Kardeş.....431
82-Kıskançlık.....434
83-İhtiyar Balıkçı.....436
84-Akıllı ile Deli Kardeş.....438
85-Üç Kardeş.....443
86-Tuzun Değeri.....445
87-Yarış.....447
88-Keze Bacı Masalı.....449
89-Ayşe Kız ile Fatma Kız.....452
90-Esil ile Yesil.....455

SONUÇ.....459

KAYNAKÇA.....462

ÖNSÖZ

Bu araştırma, çocuk-yetişkin ayrımı gözetmeksizin, masalların halk eğitimi konusundaki işlevi ile dilin öğretilmesine ve gelişmesine katkısını göstermeyi amaçlamaktadır.

Bu konuda, toplam 90 masal üstünde çalışılmıştır. Masalların, Türkiye'nin her bölgesinden alınmasına özellikle dikkat edilmiştir. Tamamı derleme ürünü olan ve ilk kez sözden yazıya geçirilen masallar, bu yönüyle de özgündür. Aynı masalın, bir ülkenin çeşitli yerlerinde, ne gibi değişimlere uğrayabileceğini göstermek için, biribirlerinin varyantları olan 21,25,26,28,30,32,59,61 numaralı masallara özellikle yer verilmiştir.

Araştırmanın "Giriş" bölümünden sonra, masalın ne olduğu ve nasıl sınıflandırıldığı belirtilmiş, araştırılması konusundaki tarihsel gelişim verilmiş, sınıflar ve iletiler üstüne genel bir değerlendirme yapılmış, öteki türlerle ve bazı sanat dallarıyla karşılıklı etkileşimleri verilmiş, daha sonra da asıl konumuz olan eğitimsel işlevleri ve dil anlatım özellikleri bölümüne geçilmiştir.

Üstünde çalışılan 90 masalda, toplam 517 ileti saptanmıştır. Bu iletiler içeriklerine göre A.Etik İletiler, B.Psikolojik İletiler, C.Sosyolojik İletiler, D.Ekonomik İletiler, E.Öteki İletiler olmak üzere 5 ana grupta toplanmış, sonra da bu gruplardaki iletiler, kendi içlerinde 19 ana başlık ve 162 ara başlık altında verilmiştir.

Bu 517 iletinin "İleti-Dizini" (Mesaj-Index) hazırlanmış ve her masalın iletileri, bu dizindeki numaralarına göre belirlenip, masaldaki olayın kendi özelini en iyi şekilde yansıtacak biçimde ifade edilerek, metinden hemen sonra gösterilmiştir.

Bu iletilerden yola çıkılarak, masalların eğitimsel işlevleri belirtildikten sonra, dilin öğretilmesine ve gelişmesine katkısı üzerinde durulmuş, çeşitli araştırma ve örneklerle bu katkı gösterilmeye çalışılmıştır.

Bu araştırmayı gerçekleştirirken, yapıcı ve yönlendirici uyarılarıyla bana yardımcı olan, Tez Danışmanım Prof.Dr.Cahit Kavcar'a teşekkür ederim.

Ayrıca A.B.D. Indiana Üniversitesi Öğretim Üyesi, değerli Halkbilimci Prof.Dr.İlhan Başgöz, bu araştırma konusunu, ülkemizde ilk kez yapılacağı için heyecanla karşılamış ve Amerika'dan konuyla ilgili, araştırma sırasında çok yararlandığım yabancı kaynaklar göndermiş, Türkiye'ye geldiğinde de taslak çalışmamı inceleyerek, üstünde çalıştığım masalların sınıflandırılması ve ileti dizininin hazırlanması konularında bana yol göstermiştir. Bu değerli yardımlarından dolayı kendisine teşekkür ediyorum.

GİRİŞ

Bilindiği gibi, söz yazıdan önce gelir. Böyle olunca da yazılı edebiyat ürünlerinden önce, sözlü edebiyat ürünleri yaratılmıştır. Türk halkının, batılı anlamda yazılı edebiyatla tanışmakta geç kaldığı ise yine bilinen bir gerçektir. Batılı anlamda roman, öykü, tiyatro, şiir, eleştiri v.b. gibi edebi türlerin insanımıza ulaşması, Tanzimat'la başladığına göre, bundan önce özelde insanımız, genelde de yazılı edebiyat gelişmeden önce, tüm insanlar duygu ve düşüncelerini nasıl anlatıyordu sorusunun yanıtı, sözlü edebiyatla anlatıyordu olacaktır elbette. Bu sözlü edebiyat ürünlerinin başında da masallar, efsaneler, türküler, destanlar, bilmeceler, ninniler gelir.

Bunlar içinde masallar dil ve anlatımlarının akıcılığı, rengi, kapsamlarının genişliği, olaylarının olağanüstülüğü, kahramanlarının aklar-karalar, iyiler-kötüler olarak yalın bir şekilde iki kutupta toplanmalarıyla, halk içinde haklı bir önem kazanmışlardır. Bu önemleri nedeniyle de halk üstündeki etkileri yadsınamaz. Böylesine önem veriş ve etkileniş ise masalların halka yönelik iletilerinden ve bu iletilerden oluşan eğitimsel işlevleri ile dil anlatım özelliklerinden kaynaklanır.

Bu konuda William R. Bascom, "Four Functions of Folklore" adlı makalesinde, M.J. Herskovitz'in şu görüşüne yer veriyor: "Önemli sayıdaki halk anlatılarının, halkın kendini edebi olarak ifade etmesinden daha fazla bir anlamı vardır. Aslında, gerçek anlamda halk anlatıları sistematik olarak incelendiğinde, bir halkın kendi yaşam biçimiyle ilgili derinlemesine bilgi veren, etnografyasıdır."(1)

Sonra da O.F. Raum'un şu görüşüyle devam ediyor:
"Halk anlatılarının öteki işlevi, özellikle okuma-yazması olmayan toplumlarda, eğitim konusunda oynadığı roldür. Pedagojik araç olarak halk anlatılarının birçok formlarının önemi, dünyanın birçok yerlerinde belgelenmiştir ama, belki de bu konuda en kapsamlı ola-

---

1-William R. Bascom, "Four Functions of Folklore", Journal of American Folklore, 1954, vol.67, s.337

nı Raum'un Doğu Afrika'da Chagalar'da eğitim konusundaki incelemesidir. Burada küçük çocukları disipline etmek için, bizim gulyabani öykülerimiz gibi, canavar masalları kullanılır ve onları iyi huylu çocuklar yapmak için ninniler söylenir. Daha sonraları çalışkanlık, evlat sevgisi gibi genel tutum ve ilkeleri fikirlerine sokmak; tembelliği, isyankarlığı ve züppeliği aşağılamak için, ahlaki noktalar içeren fabllar ve halk masalları sunulur."(1)

Bu konudaki öteki bazı görüşler ise şöyledir:
"Fenikeliler ve İbraniler'de halkın eğitiminde masallar, bilmeceler ve görgüye ait atasözlerinin de eğitsel etkisinden faydalanılmıştır." (2)

"Seçilmiş parçaların ezberletilmesi, ahlakın pek tabi bir yardımcısıdır. Bundan çıkan ahlak dersi bir hikayeye, bir fıkraya, bir masala karıştırılırsa, o nisbette daha iyi anlaşılır ve daha zevkli dinlenir ve böylece öğrenciye somut ve cazip bir şekilde sunulmuş olur. Fabl yazarının dediği gibi:
Kuru bir ahlak dersi kişinin
Canını sıkar oysa,
Masalın güzelliği ahlak dersinin
Kuruluğunu yok eder."(3)

Görüldüğü gibi genelinde edebiyatın, özelinde ise sözlü edebiyatın insan eğitimindeki rolü yadsınamaz. Bu "edebiyat-eğitim" ilişkisi konusunda Cahit Kavcar şöyle söylemektedir: "...insanları iyiye, güzele ve doğruya yöneltmede, psikolojik ve sosyal bakımlardan etkilemede, onlara sorumluluklarını duyurmada, iyi birer vatandaş olarak ve çağın gereklerine göre yetişmelerinde, yeni fikirlerin telkininde ve sağlam bir kamuoyunun yaratılmasında, edebiyatın da büyük bir yeri vardır ve bu bakımlardan, edebiyatla eğitim arasında, sıkı

1- Bascom, a.g.e., s.345
2- H. Fikret Kanat, Pedagoji Tarihi, M.E.B. Yay., İst.1963, s.104
3- Ch. Charrier, R. Ozouf, Yaşanmış Pedagoji, Çev.Nejat Yüzbaşıoğulları, M.E.B. Yay., Ank. 1972, s.210

bir paralellik, bir ilgi ve yakınlık görülür."(1)

Masallar incelendiğinde, masal olaylarının hep toplumsal bir gerçekten kaynaklandığını görürüz. Masalların bu gizli gerçeğinin izi sürüldüğünde de bu iz sürme bizi pek çok toplumsal olayın, yaşanmış gerçekliğin gelişmesine ve bu gelişmenin de insanların beklentisine uygun, psikolojik dünyasını rahatlatacak bir şekilde sonuçlanmasına götürür.

Otoriteye, güce çeşitli halk anlatılarıyla karşı çıkma ve bundan da psikolojik bir rahatlık duyma konusunda Bascom, şöyle bir örnek veriyor:
"Ashantiler arasında, eski devirlerde köylü arkadaşına, bir reise veya hatta Ashanti kralına karşı şikayeti olan kimsenin, onun istenmeyen huylarını -açgözlülük, kıskançlık, hilekarlık gibi- sergileyerek alay etme ve olayı bir anlatıya temel olarak oturtan yöntemler itibar gören adetlerdi. Böylece bir köle kötü sahibini, tebaa da kötü reisini sergilemiş olurdu. Anlatıcı oldukça yetkin bir kişiydi. Söylediklerinin yalnızca uydurma olduğunu belirterek kendisini güvenceye alırdı. O, aynı zamanda kişilerin isimlerini kullanmaktan kaçınırdı.

.....

Bir anlatının ortasında veya iki anlatı arasında, aktörler devreye girebilir ve anlatıdaki çeşitli karakterlerle ilgili olarak son derece realist ve zekice taklitler yaparak, dinleyenlerin kahkahadan kırılmalarına neden olabilirler. Gerçek hayatta gök tanrısı tarafından cezalandırılmış olan bir kimseye insanlar böylesine gülemezler. Ayrıca bu anlatılar insanlara papazların hile yapmaları, bir şefin-reisin alçaklığı gibi herkesin bildiği ama söyleyemeyeceği konular hakkında da konuşma ve gülme fırsatı veriyor. Böylece Batı Afrikalılar psikanalistlerin, 'baskı teorisinin gerçeği'ni keşfetmiş ve bu yollarla, dışa vurulmadığında tehlikeli bir kompleks haline dönüşebilecek olan bir durum için, çıkış yolu aramışlardır."(2)

1- Cahit Kavcar, II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim. 1908-1923, İnönü Üniv. Eğitim Fak. Yay., Malatya 1988, s.13
2- Bascom, a.g.e., s.342-346

Bu konuda Üstün Dökmen ise "Masallarda İmalı İletişim (Örtük Transaksiyon)" başlığı altında şöyle diyor: "...imalı/örtük iletişimler, her halde insanların bir ihtiyaçlarına cevap vermektedir. Kişisel düşüncelerin ifade edilemediği, yani yetişkin olmanın/kişi olmanın yasaklandığı ortamlarda, insanlar imalı iletişime yönelmektedirler. Akıllarını açıkça sergileyemeyenler, akıllarını, neyi nasıl ima edeceklerine harcamaktadırlar." (1)

İşte insanoğlu kendi yaşam gerçeğini, çözüm önerilerini, beklentilerini masal olaylarına ve masal kahramanlarına yükleyerek anlatmış ve yüzyıllar boyu, bu yolla gelecek kuşakları uyarmaya, eğitmeye, yaşamın zorluklarına karşı onları donanımlı kılmaya çalışmıştır. Çünkü, masal kahramanlarının karşılaştıkları sorunların hemen hepsiyle, yaşamın gerçekleri arasında koşutluk kurulabilir ve o masallardan ait olduğu toplumun yaşam gerçeğine ulaşılabilinir. Çünkü, o toplumu eğiten temel öğelerden biri de masaldır.

"Bir halkın mitolojik sistemi, genellikle onların eğitim sistemidir ve bir akşam masalını dinleyen çocuklar, bizim modern dershanemizde, altıncı sınıf öğrencilerinden daha az olmayan ölçüde, geleneksel bilgi ve davranış öğrenmektedirler." (2)

"Hayali olduğu düşünülen Afrika halk masalları bile, çocukların eğitimi için önemli sayılır, çünkü bunların çoğu hayvan fabliları veya öteki ahlaki masallardır.

.....

Üretici teknikler konusunda pratik talimatlara, öğretilere karşıt olarak, halk anlatıları okuma-yazması olmayan toplumların genel eğitimindeki temel unsurdur." (3)

Yine bu konuda Bascom, M.E. Opler'den şu alıntıyı yapıyor:

1- Üstün Dökmen, Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati, Sistem Yay., İst. 1994, s.173

2- A.H. Gayton, "Perspectives in Folklore", Journal of American Folklore, 1951, vol.64, s.149

3- Bascom, a.g.e., s.346

"Jicarillo Apacheleri arasında, sapkın bir davranışı azarlayarak uyarmak için, hareketi yapana incitecek bir şekilde, sana hikaye anlatacak büyüklerin yok muydu demek yeterli olabilir." (1)

Bu konuda Erol Yıldır ise şöyle söylüyor: "Masallar kadar insanı hayata hazırlayan, duygularını besleyen bir başka tür yoktur. Bu bereketli kaynak, geleceğin insanını şekillendirir." (2)

İşte bu savlardan hareketle bu araştırma, önemli bir dil ve edebiyat ürünü olan masalların, yetişkin-çocuk ayırımı yapmadan, tüm bir halk eğitimindeki işlevini, dil öğretimi ve gelişimi bakımından önemini gösterip, dil-anlatım yönünden de özelliklerini incelemeyi amaçlamaktadır.

Genellikle insanların masala bakışı, oldukça dar açılı ve eksiktir. Çünkü, masallar yalnızca çocuklara yönelik, onların hoşça vakit geçirmelerini sağlayan, olağanüstü hayali olaylarla örülmüş, sözlü halk edebiyatı ürünleri olarak bilinir ve kabul görürler. Oysa, "Birçok toplum da halk anlatıları, ötekilerin faaliyetlerini, ilk ninni söylendiği veya ilk canavar masalı anlatıldığı zamandan itibaren kontrol etmek, etkilemek ve yönlendirmek için de kullanılır.

.....

Halk anlatıları, gençlerin aklına adetleri ve ahlaki ölçüleri yerleştirmek ve bir yetişkin olarak kurallara uyduğunda onu övgüyle ödüllendirmek, doğru yoldan saptığında onu eleştiri ve alayla cezalandırmak, kurumlara ve geleneklere hücum olduğunda veya bunlar sorgulandığında akılcı bahaneler bulmakta ve herşeyi olduğu gibi kabul etmek ve günlük hayatın güçlüklerinden kaçışı sağlamakta kullanılır. Halk anlatılarının paradoksu buradadır. Öyle ki, bir kültürün nakli, devamı ve korunmasında yaşamsal bir rol oynar ve bireyi bunlara uymaya zorlarken, aynı zamanda da aynı kurumların birey üzerindeki baskısına karşı, toplumun kabul ettiği çıkış yolları

1- Bascom, a.g.e., s.341

2- Erol Yıldır, "Masallar ve Çizgi Roman", Töre, S.13, Ocak 1984, s.5

sağlar." (1)

Çoğu masalların içeriğindeki bu paradoksu, Dökmen'in masal kahramanları konusunda yaptığı şu tiplemede de görebiliriz:

I	II
"İyi-Yiğit Kahraman Tipi (Keloğlan ve Tilki Masalları dışındaki Türk Halk Masallarındaki kahramanların özellikleri)	Kötü-Kurnaz Kahraman Tipi (Türk Halk Masallarında Keloğlan'ın ve Tilki'nin özellikleri)
-Fiziksel açıdan güçlü	-Fiziksel açıdan zayıf
-Otoritenin sözünü dinleyen	-Otoriteyle iletişimi yok
-Otorite karşısında çocuk rolünde	-Yetişkin rolünde
-Otoritenin aklına güvenen	-Kendi aklına güvenen
-Otoriteyi bilgi kaynağı kabul eden	-Sınama-yanılma yoluyla yaşayarak öğrenen.
-Bağımlı	-Özerk, bireyselleşmiş.
-İyi niyetli	-Kötü niyetli" (2)

Bu tiplemede görüldüğü gibi, birinci gruptaki otoriteye bağlı tiplerle mevcut düzen sürdürülmek istenirken, ikinci gruptaki tiplerle de bu otoriteden kurtuluş yolları gösterilmekte, ona karşı çıkılabileceği iletisi verilmektedir.

Eflatun Cem Güney de bu konuda, "Masallar sadece hayal ve fantazi mahsulü değildir, çeşitli motiflerle nice sosyal realiteler çizgileştirilmekte ve hele çoğu insan ruhlarında yapılmış bir seyahat hissi vermektedir" dedikten sonra olumlu ve olumsuz birçok masal kahramanı sayıyor ve şöyle devam ediyor: "Görülüyor ki içlerinde beğenilen, örnek edilmeye değenler de bulunuyor, beğenilmeyen, şerrinden kaçınılması gerekenler de. İşte, masalların da asıl eğitim değeri burada. Çocuklarınızın ruhunu, iyi örneklere göre inşa ederek, onları inandıkları yolda güçlükleri yenecek şahsiyetli birer insan

1- Bascom, a.g.e., s.346- 349
2- Dökmen, a.g.e., s.175-176

yapmak. Dünya milletleri bu inanışla, çocuklarının ruhunu masallarla besliyor." (1)

Öyleyse masallara, böylesine geniş bir perspektif dururken, çok dar bir açıdan bakmak, halk kültürlerinin bu zengin kaynağına haksızlık olur ve onu yeterince değerlendirememe tehlikesini de beraberinde getirir. Oysa bir ülkenin masallarında, o ülke insanın psikolojik, sosyolojik, ekonomik, etik göstergeleri, değerleri kısaca yaşam serüveni gizlidir. Ayrıca bir insana kendi anadilinin, konuşma dilinin bütün inceliklerini masalllardan daha iyi ne öğretebilir ki?

Tüm bunların üstünde de özellikle okuma yazma oranı düşük, dışa kapalı toplumlarda masallar başlıbaşına bir halk eğitimi aracıdır. Masal analarının, başına toplanan insanlara anlattığı masallardaki olayları, sorunları ve çözümleri, dinleyenler kendi yaşamlarıyla özdeşleştirip, gereken kıssadan hisseyi çıkarırlar ve oradan ayrılırken daha bir mutlu, dingin ve doygun ayrılırlar. Çünkü, kendileri gibi sorunları olan yoksul, zavallı ama haklı, iyi kalpli masal kahramanları pek çok acılar çekmiş ama, sonunda hak ettikleri mutlu sona ulaşmışlardır. Mademki masallarda daima iyiler iyilik, kötüler kötülük bulmaktadır, öyleyse kendileri de sabretmeli, umutsuzluğa düşmemeli, hele hele özkıyımı (intihar) hiç düşünmemelidirler.

Dahası yalan söylememeli, kıskanç ve kötü kalpli olmamalı, dedikodu yapmamalı, dürüst ve çalışkan olmalı, büyüklere, yoksullara karşı sevecen ve saygılı olmalı, tanımadık yabancılara çok güvenmemeli, hep savunmada ve dikkatli olmalı v.b. gibi iletileri içinde taşıyarak, halkı eğitmeyi amaçlayan masalların, şimdiye kadar pek üstünde durulmayan bu yönlerinin saptanarak gösterilmesi ve onların hedef kitlesinin yalnızca çocuklar değil, çocuk-yetişkin tüm insanlar olduğunun savlanması, bu araştırmanın en önemli yönü olarak görülebilir.

Bu konuda, Bascom da yine aynı makalesinde A.I.Hallowell'in şöyle dediğini belirtir: "Anlatılanlarda ifade edilen değerlerin, gerçek

---

1-Eflatun Cem Güney, Folklor ve Eğitim, M.E.B. Yay., Ank. 1966, s.9-10

hayattaki uygulama ve yaptırımlarla olan ilişkisi, başka bir önemli konudur. Bu alanın hızla yok olduğuna ve kültür anlayışımızı derinleştirecek çok değerli malzemenin, toplumun her yönüyle ilgili olan sözlü anlatımların, sistemli bir şekilde inceleyenler tarafından, keşfedilmeyi beklediğine inanıyorum." (1)

Şimdiye kadar, üstünde bu yönüyle pek durulmayan bir konu olan, masalların eğitimsel işlevleri ile dil öğretimi ve gelişimine bulunduğu katkıya, bilimsel bir disiplinle yaklaşmaya çalışan bu araştırmanın, A.I. Hallowell'in yukarıda sözünü ettiği "keşfedilmeyi bekleyen" zengin masal kaynağının kapısını bu açıdan, bir ölçüde de olsa aralayacağı sanılmaktadır.

1- Bascom, a.g.e., s.338

I.BÖLÜM

MASAL NEDİR

a- MASALIN TANIMI VE TARİHÇESİ

Dilimize "masal" olarak geçen ve Arapça bir sözcük olan "mesel"in İngilizce'si "tale", Fransızca'sı "conte", Almanca'sı ise "maerchen"-dir.

Divanü Lügat'it-Türk'te "ödkünç" diye geçer. "Çağatay Türkleri masala 'tumtak', Kerkük Türkleri 'matal', Azeriler 'nağıl', Teleüt Türkleri 'çerçok', Kırgızlar 'ezteg', Şoz Türkleri 'libak', Balkan Türkleri 'masal', Yarkent ve Kaçkar Türkleri de 'çöcek' derler." (1)

Değişik bölgelerimizde metel, matal, metelok, mesel, misal, mesele, meselok, nağıl, çirok, hikkaye, hekat, sanık, sanıka olarak da söylenen masal, çeşitli sözlük ve ansiklopedilerde şöyle tanımlanıyor:

Büyük Sözlük: "Düzyazı biçiminde söylenmiş, dinsel ve büyüsel inançlardan ve törelerden bağımsız, bütünüyle düş ürünü olan, gerçeklerle ilgisi bulunmayan, olağanüstü kişi, olay ve motiflerle bezenmiş kısa, birçoğu anonim anlatı türü." (2)

Türkçe Sözlük: "Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen, olağandışı olayları anlatan hikaye." (3)

Kamus-ı Türki: "Çocuklara anlatılan, çoğu insanlarla ilgili, olağan ve olağandışı hadiselere dayanan, öğüt verici hikaye." (4)

Okyanus: "Çocuklara anlatılan ve çoğu olağanüstü olayla süslenmiş bulunan ilgi çekici hikaye." (5)

1- Cengiz Ketene, Kerkük Halk Edebiyatından Seçmeler, Kültür Bakanlığı Yay., Ank.1990, s.19
2- Büyük Sözlük, C.7, s.1472
3- Türkçe Sözlük, C.2, s.992
4- Kamus-ı Türkü, C.2, s.830
5- Okyanus, C.6, s.1860

Türk Ansiklopedisi: "Olayların geçtiği yer ve zaman belirli olmayan, peri ve cin, dev, ejderha, cadı karı, arap, padişah, vezir gibi kahramanları, belirli kişileri temsil etmeyen hikaye." (1)

Meydan Larousse: "Genellikle olağanüstü kahramanlara ve maceralara yer verilen, konusu hayali, kulaktan kulağa anlatılarak geçen halk hikayesi." (2)

Ana Britanica: "Olağanüstü öğe, kahraman ve olaylara yer veren öykü." (3)

İslam Ansiklopedisi: "(A. cem. amsal), aslında iştikakına göre, Habeşçe mesl-messale, Aramice masla ve İbranice maşal gibi, mukayese ve karşılaştırma ifade eder tabirler mutad olarak bu şekli aldıkları için, bu kelime de sonra umumi olarak, atalarsözü ve darb-ı mesel manasını almıştır." (4)

Pertev Naili Boratav ise "Nesirle söylenmiş, dinlik ve büyülük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamiyle hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan, kısa bir anlatı" olarak tanımlıyor masalı ve şöyle devam ediyor: "Hayal ürünü sözünü, sadece olağanüstü şeyler anlamına almamak gerekir. Masal olağanüstü çeşidinde de gerçekçi çeşidinde de anlattığı olayların gerçeğe uyarlık derecesi ne olursa olsun, onların hayal yaratması oldukları izlenimini veren bir anlatı türüdür. Masalı efsaneden, hikayeden, destandan ayıran niteliklerin başında bu gelir." (5)

Genellikle yaratıcısı belli olmayan, bu hayal yaratısı masal olaylarının anlatımı da oldukça yalın bir konuşma diliyle gerçekleştirilir ve sözlü anlatı türünün doğallığını, rahatlığını yansıtır. Böyle olunca,

---

1-Türk Ansiklopedisi, C.23, s.317
2-Meydan Larousse, C.8, s.425
3-Ana Britanica, C.15, s.402
4-İslam Ansiklopedisi, C.8, s.120
5-Pertev Naili Boratav, 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, Gerçek Yay., İst.1969, s.80

öteki bazı edebi türlerde yer alan ve ancak yazı dilinin kalıcılığıyla saptanabilen, uzun uzun doğa betimlemeleri ve ruh çözümlemeleri, masalda pek görülmez. Bu tür betimlemeler, yalnızca birkaç sözle geçiştirilir.

Masalda çoğunlukla olayların geçtiği yerler ve zamanlar da belirsizdir. Bu nedenle de masallar "Zamanlardan bir zamanda", "Var olan olmayan zamanın birinde", "Evvel zaman içinde", "Bir zamanlar", "Ülkenin birinde", "Dünyanın bir yerinde", "Uzak ülkelerden birinde", "Zamanın birinde bir memlekette", "Zamanın birinde Kafdağı'nın ötesinde" gibi sözlerle başlarlar.

Kahramanları da yine çoğunlukla cin, peri, dev, ejderha, cadı-karı, keloğlan, arap, padişah, şehzade, vezir, yoksul kız, akıllı küçük oğlan gibi genel tiplemeler olup, belirli kişilerle sınırlı değildir.

Bu üçlü belirsizlik (yer, zaman, kahraman belirsizliği) nedeniyle de masalın tarihi evrimini belirlemek, öteki edebi türlerin zaman içindeki evrimini belirlemekten daha zordur. Fakat, bu zorluk, insanoğlunun kafasında, "Masallar nasıl doğmuştur, bunları yaratanlar kimlerdir, günümüze kadar nasıl gelip, hangi değişimleri göstermişlerdir" gibi soruların doğmasını engellememiştir. Çünkü, insanoğlu daima en özelinden en geneline kadar, bilinmeyeni bilmek ister ve bu konuda, şu veya bu biçimde ama basit ama bilimsel kafa yorar. Bu "kafa yormalar"ın sonucunda da masalların kaynağı konusunda, ortaya çeşitli görüşler atılmıştır.

Arnold van Gennep, 1924'te yayınlanan "Le Folklore" adlı eserinde, bu konudaki çeşitli ekollerin görüşlerini şöyle anlatır: "Mitoloji Mektebi, halk masallarını eski mitlerin parçalar halindeki bakiyeleri olarak görüyordu. Bu mektebin natüralist denilen bir şubasi, masallarda güneşe ve fecre yahut da bulutlara ve yağmura ait mitleri buluyordu. Antropoloji Mektebi gösterdi ki, bizimkilerin aynı masallar vahşiler arasında da vardır ve bir mitin, masal sınıfına düşmesine ait kesin, açık örnek gösterilemez. Edebiyat Mektebi ise, halk masallarının menşeini Hint'te aramıştır. Bazı İngiliz bilginlerinin temsil ettiği Ritüalist Ekol de halk masallarını, bu gün terk edilmiş bir takım ritlerin son izleri ve alametleri olarak görüyor." Masallar üzerinde yapılan ilk sistemli araştırmalar ise yine aynı kaynakta şöyle belirtiliyor: "Batıda masallar üzerine ilk sistemli araştırmalar

19. yüzyılda başlamıştır. Masalların kökenini ilk araştıran da Wilhelm Grimm'dir. Grimm'in öncüsü olduğu Mitolojik Okul, sonradan Max Müller gibi araştırmacılarca geliştirilmiştir. Bazı başka araştırmacılar, Avrupa masallarının kökenini Hindistan'da aramışlardır. Bu görüşün son temsilcilerinden Emanuel Cosquin ise masalların birkaç büyük merkezden dünyaya yayıldığını, Hindistan'ın da bu merkezlerden biri olabileceğini ileri sürmüştür. Masalların kökenini, toplulukların ayin ve törenlerinde arayan araştırmacılar da vardır. Sigmund Freud masalları, bastırılmış isteklerin, düş biçiminde ortaya çıkması olarak açıklamış, kendisini izleyen Alman halkbilimci Friedrich von der Leyen de masallardaki düş öğesini vurgulayan bir kuram geliştirmiştir. Freud'un yanısıra Carl Jung ve Bruno Bettelheim gibi 20. yüzyıl psikologları da masallarda işlenen öğeleri, insanın evrensel arzu ve korkularının ifadesi olarak yorumlamışlardır." (1)

Türk masalları ise 18. yüzyılın sonlarında, batılı araştırmacıların ilgisini çekmeye başlamıştır. "Türk masalları üzerine yayınlanmış en eski derleme, Fransa Kralı XVI. Louis'nin çevirmen ve yazmanı M. Diegon'a aittir. Nouveaux Contes Turc et Arabes (1781, Yeni Türk ve Arap Masalları) adlı bu yapıtın ikinci cildinde, üç türk masalı yer alır. V. Radlov'un, Türk Halk Edebiyatından yaptığı derlemeleri içeren 10 ciltlik Proben der Volksliter der Türkischen Stamme (1866-1907, Türk Kavimlerinin Halk Edebiyatından Örnekler) adlı yapıtıyla, Macar türkolog İ.Kunos'un 1887-1907 arasında, beş cilt olarak yayınlanan masal kitaplarında da Anadolu ve Rumeli'den derlenmiş çok sayıda masal bulunmaktadır. Türk masallarını derleme, yayınlama ve inceleme çalışmaları, Cumhuriyet Dönemi'nde yoğunlaşmış, Ziya Gökalp, Eflatun Cem Güney, Tahir Alangu ve Naki Tezel derledikleri masalları, edebi bir biçim vererek yayınlamışlardır. Başta Pertev Naili Boratav olmak üzere Mehmet Tuğrul, Warren Walker, Barbara Walker ve Ahmet Edip Uysal gibi yazar ve araştırmacılar da Türk masalları üzerine derleme ve incelemeler yapmışlardır. Boratav, W. Eberhard'la birlikte hazırladığı Typen Türkischer Volksmarchen (1953, Türk Halk Masallarının Tipleri)

1-Ana Britanica, C.15, s.402

adlı çalışmada, 2500 Türk masalını inceleyerek, 378 masal tipine yer verir." (1)

Saim Sakaoğlu "Gümüşhane Masalları", Bilge Seyidoğlu "Erzurum Halk Masalları" üzerinde araştırmalar yapmışlar, bu çalışmalarında masal metinlerinin yanısıra çeşitli açıklama ve tahlillere de yer vermişlerdir. Umay Günay ise "Elazığ Masalları" üzerine yaptığı çalışmasında, yetmiş masalı inceleyip, tahlil etmiştir.

"Milletlerarası Masal Kataloğu'nda (Antti Aarne ve Stith Thompson, The Types of the Folktale, yeni basım Helsinki 1964) masallar şu ana çeşitlere ayrılmıştır: 1-Hayvan Masalları, 2-Asıl Masallar; Olağanüstü Masallar, Gerçekçi Masallar, 3-Güldürücü Hikayeler, Nükteli Fıkralar, Yalanlamalar, 4-Zincirlemeli Masallar." (2)

b-ARAŞTIRMADA YER ALAN MASALLARIN SINIFLANDIRILMASI VE BU SINIFLARIN GENEL OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

Uluslararası Masal Kataloğu'ndaki sınıflandırma temel alınarak bu araştırmada yer alan 90 masal, içeriklerine dayandıkları temel motiflere göre, önce dört ana gruba ayrılmıştır. Sonra da ilk iki ana grup kendi içlerinde alt gruplara ayrılarak, şöyle bir sınıflandırma yapılmıştır. (Masalları, çok kesin çizgilerle biribirlerinden ayırmak mümkün değildir, bazan bir masalın birden çok gruba girebilecek özelliklere sahip olduğu görülür. Bu durumda olanlar, ağır basan özelliklerine göre sınıflandırılmışlardır):

1-Olağanüstü Masallar
- a-Cin Peri Masalları
- b-Olağanüstü Güçlere Sahip İnsan Masalları
- c-Sihir Büyü Masalları
- d-Dev Cadı Canavar Masalları

1-Ana Britanica, C.15, s.403
2-Boratav, a.g.e., s.84

2-Gerçekçi Masallar
a-Padişah Sultan Şehzade Prenses Vezir Masalları
b-Zengin Tüccar Ağa Bey Masalları
c-Sıradan ve Yoksul İnsan Masalları

3-Hayvan Masalları

4-Deyimleri ve Atasözlerini Konu Alan Masallar

Bu sınıflandırmanın sayısal sonucu ise şöyledir: Toplam 90 masaldan; 32 tanesi Olağanüstü Masallar (a-5, b-7, c-5, d-15), 35 tanesi Gerçekçi Masallar (a-12, b-7, c-16), 8 tanesi Hayvan Masalları, 15 tanesi ise Deyimleri ve Atasözlerini Konu Alan Masallar sınıfında yer almışlardır.

Bu sayısal tablodaki en büyük rakam olan 35 masalın "Gerçekçi Masallar" sınıfında yer alması bir rastlantı değildir, çünkü toplumumuzun geleneği, sezgisi, yaşam felsefesi, değerlendirme ve yorum gücü en masalımsı, en olağanüstü anlatıları bile gerçeğe yaklaştırma, gerçekle ilişkilendirme eğilimindedir. Bu nedenle de masallardaki olağanüstü unsurlara, akıldışı bir nitelik vermemeye özen gösterir. Yine bu sınıfta yer alan 35 masalın 16'sının, c grubunda yani "Sıradan Yoksul İnsan Masalları" bölümünde yer alması da bir rastlantı olamaz kanısındayız. Bu masalların kahramanlarından, sıradan birisi olan yoksul delikanlı Keloğlan, aklıyla, kurnazlığıyla zaman zaman da iyilikseverliğiyle edindiği, olağanüstü güçlere sahip dostları aracılığıyla, padişahın bütün koşullarını yerine getirerek, onun kızıyla evlenebilir veya yoksul ama akıllı ve güzel bir kız, yine böylesi yollarla, şehzadeyle evlenip, saraya gelin olabilir. "Türk masallarının bu iki tipinin, yani en sonunda (olmazları olur yapıp) bahtlarından gülen Keloğlan ile akıllı kızın, yüzyıllar boyunca köklü bir değişikliğe uğramadan sürüp giden, Osmanlı toplum düzeninde, gerçek örnekleri bulunmuş olsa gerek. Osmanlı toplumunda, kan soyluluğuna dayanan bir aristokrasi ve batılı anlamında bir burjuvazi yoktu. İkbal, servet, devlet oldukça geçici ve kökü hangi zümreden olursa olsun, her işini becerenin erişebileceği mutluluklardı. Elbette onlara ulaşabilmek için girişilecek savaş da çetindi. Masallarda erkek olsun kadın olsun, bu çeşit olumlu kahramanların, yani sıfırdan başlayıp akılları ve beceriklilikleri sayesinde, keçelerini sudan çıkarmasını, engelleri aşıp, muratlarına ermesi-

ni başaran tiplerin, böylesine keskin çizgilerle canlandırılmış olmalarının bir nedeni de bu olsa gerek. Osmanlı vaka-nüvisleri bize, kulluktan vezirliğe, sadrazamlığa, padişah damatlığına, cariyelikten gözdeliğe, kadın-efendiliğe yükselmiş, bir çok ünlü kişileri haber verirler, ama kitaplarında onların ancak, bu yüce makamlara eriştikten sonraki hayatları anlatılmıştır. Masalda daha önceki maceraları yer alır. Sanki masal, kalıplaşmış birer anlatı biçimi içinde, bu kişilerin, resmi tarih kitaplarında, baş tarafı anlatılmayan hayat maceralarını, tamamlamak vazifesini üzerine almıştır." (1)

Günümüzde bir yerlere gelebilmek için verilen uğraşlarla, masallardaki verilen uğraşlar arasında bir koşutluk kurulamaz mı? İnsanların bu "yaşam pastası"ndan, iyi bir pay alabilmek için, daha ilkokul öncesinden başlayarak hazırlandıkları ve sırayla kazanmak zorunda oldukları sınavlar, masallardaki "mutlu son"a ulaşmak için öldürülecek devlerden başka birşey olmasa gerek. Ya acımasız iş ortamında, açık veya gizli yapılan engellemeler; masallardaki cadıların, kötü kalpli büyücülerin, hain vezirlerin, uğursuz köselerin yaptıkları kötülüklerden başka nedir ki... İşin sevindirici yönü, masallarda çoğunlukla iyilik, dürüstlük, adalet ve çalışkanlık gibi erdemler üstün gelmekte ve yine çoğunlukla masallar mutlu sonla bitip, iyiler hak ettikleri yere ulaşırken, kötüler de cezalarını çekmektedirler. Ne yazık ki, gerçek yaşamda bu mutlu sona her zaman ulaşılamamakta ve böylece pek çok güzellik, "cadıların", "büyücülerin", "yeteneksiz padişah ve vezirlerin" elinde yok olup gitmektedir. Öyleyse bu bizi, her masalın bir gerçeği olduğu sonucuna götürmeli değil mi?

Evet, her masal kaynağını bir gerçekten almaktadır. Masallarımızdaki bu gerçekliğin ağır basmasından olacak ki, genel olarak masalların temel özelliğini oluşturan "üçlü belirsizlik" (yer,zaman, kahraman belirsizliği), bazı masallarımızda yerini kahraman ve yer belirlemelerine bırakır. Çok az da olsa bu masallarda, kahramanın adı ve olayın geçtiği mekan belirlenir. Örneğin: "Vaktiyle Harran'da oturan bir padişah varmış" (27), "Zamanın birinde Bağdat'ta bir genç yaşarmış" (14), "Ülkenin birinde Gerge diye bir şehir, bu şehirde de

---

1-Boratav a.g.e., s.90

Ağalar diye bir aile varmış" (79), "Bu ormanın içinde oğluyla birlikte yaşlı bir adam yaşarmış. Adamın adı Ali, oğlunun adı da Gürbüz'müş" (17), "Oğluna kızan padişah, bir tabur askeriyle birlikte onu Kırklar Dağı'na (Diyarbakır-Mardin yolu üstünde bir dağ) sürgün etmiş" (34).

Bu örneklemelere karşın, masalı anlatan yine de zaman zaman, düşgücünün sınırlarını çok fazla zorlayıp, akılcı düşünceden iyiden iyiye uzaklaştığı kaygısıyla olacak, bu anlattıklarının hayal ve yalan olduğunu belirtmeden edemiyor. Giderek bu anlattıklarıyla, hayatın doğal akışını, tanrının takdirini, insanlara çizdiği kader çizgisini değiştirmeye kalkıştığı korkusuyla, tanrıdan af dilediği bile oluyor. Örneğin: "Bizden yalan Allah'tan doğru, bu yalanlar için Allah'tan af dileriz, amin" (71), "Masal bu ya, çocukların başına döktükleri her tas su altın olup akıyormuş" (36), "Masal bu ya, kızın duası kabul olmuş ve birdenbire..." (12)

Bazan doğrudan deyimleri ve atasözlerini konu alan ve taşıdıkları "kıssadan-hisse"yi özellikle belirten masallar ise, masal geleneğimizde önemli bir yer tutarlar.

Örneğin, dilimizde çok kullanılan "Kadının fendi, erkeği yendi" söyleyişi, bir başka deyişe dönüşüp "Çobanın fendi tilkiyi yendi" olarak karşımıza çıkar ve kurnaz tilkiyi yenen bu fendli çobanın maceraları, masalın konusunu oluşturur (68). Halk arasında çok kullanılan "Ne oldum deme, ne olacağım de" sözü de "80-Ne İdim, Ne Oldum, Ne Olacağım" masalına konu olmuş ve insanları bu konuda düşündürmeyi amaçlamıştır. "Az tamah çok ziyan verir" atasözümüz de "79-Sihirli Yüzük" masalına konu edilerek, insanlar fazla hırslı olmamalı iletisi verilir. "Bir deli bir kuyuya taş atar, kırk akıllı çıkaramaz" sözü ise "84-Akıllı ile Deli Kardeş" masalına konu olmuştur. Bu masalın kahramanı olan deli, masalı "Kuyuya bir taş attım, yedi akıllı toplandı çıkaramadı" sözleriyle bitirir. "İyilik yap denize at, balık bilmezse halik bilir" sözü de "78-Halik Bilmezse Mahluk Bilir" masalına konu olmuş ve masalın sonunda değişerek, "İyilik yap denize at, halik bilmezse mahluk bilir" şekline dönüşmüştür. "İnsanın kendi kötüsü, elin iyisinden daha yeğdir" sözü ise "77-Yedi Deliler" masalında işlenmiş ve bu ileti, masalın sonunda "Yine en iyisi benim delilerim" olarak verilmiştir. "Başına devlet kuşu kondu" deyimi, "81-İki Kardeş" ve "35-Ahmet Şah ile Kardeşi

İbrahim" masallarında bir motif olarak işlenmiş ve bu deyimin nereden gelebileceği sorusunun, yanıtlarından birisini oluşturmuştur.

Bazı masallar, doğrudan ders vermeye yönelik olup, çıkarılması amaçlanan "Kıssadan-Hisse" sonunda açıkça belirtilmiştir. "76-Ölümsüzlüğü Arayan Adam", "86-Tuzun Değeri", "85-Üç Kardeş", "73-Ünlü Bey", "83-İhtiyar Balıkçı", "44-Üç Dilek", "72-Hoca ile Tilki" masalları, bunlara örnek gösterilebilir.

Öteki masallar ise, amaçladıkları "Kıssadan-Hisse"leri dolaylı olarak verip, bunu anlamayı masal dinleyicisine veya okuruna bırakır.

Masalların sonunda genellikle iyiler iyilik bulur, kötüler cezasını çeker ve böylece mutlu sona ulaşılır ama, çok az da olsa, bazı masalların sonunda bu beklenen sonun tersine, kötülerin bağışlandığı da olur. "28-Küçük Kardeş" ve "19-Üç Kardeşler" masalları bu "ayrıksı" sona örnek gösterilebilir. Dahası, "59-Dertli Fatma" masalında ise, kötü kahraman bağışlanmakla kalmamış, kendikendine bir "özeleştiri"ye giderek, kıskançlık gibi kötü bir huydan da vazgeçmiştir. Kötüyü veya suçluyu öldürerek yok etmenin, yararsız ve kolaycı bir çözüm olacağı, asıl güç olanın, onu yeniden kazanabilmek olduğunu içeren bu iletiler de oldukça ilgiye değer kanısındayız.

c-MASALLARDAKİ İLETİLERE GENEL BİR BAKIŞ

Masallarda ait oldukları toplumların gelenek, görenek ve inançlarını, sosyal, kültürel, ekonomik yapılarını yansıtan pekçok ileti vardır.

Güneydoğu Anadolu'dan derlenen masalların çoğunda, "Su içerken yılan yavrusu yutma" olayı yer alır (örneğin 18, 21,32 numaralı masallar) ve masal bu temel olay üzerine kurulur. Bu masallarda görümcelerini kıskanan gelinler, ona, testinin içine koydukları bir yılan yavrusunu suyla birlikte içirirler. Yılan zamanla kızın karnında büyür ve onu hamile sanan erkek kardeşleri de kızı götürüp, ölmesi için dağ başına bırakırlar. Bu masal olayının, bu bölgede en yaygın en bilinen olay olması şunları akla getirebilir:

Bu yörelerimizde pek çok köyde yakın zamanlara kadar, temiz içme suyu yoktu. Günümüzde bile olmayan yerlere rastlanabilir. Böyle olunca da insanlar zorunlu olarak, sağlıksız, birikmiş gölet suyu içerler. Bunu içerken de içindeki küçük kurtçukları yutmamak için, su tasının ağzına bir tülbent gererler. Bu önleme karşın, elbette ki yuttukları çok olmuştur. Hal böyle olunca, sanırız kafalarındaki en büyük ve en korku dolu soru da "Ya bu yuttuğum kurtlar, zamanla karnımda büyüyüp yılana dönüşürse, ben ne yaparım" olmuştur.

Ayrıca Güneydoğu Anadolu'nun kırk dereceyi aşan yaz sıcaklarında, ortalıkta kaynaşan yılan ve akreplerin (günümüzde artık pek görülmese de eskiden böyle olduğu bilinen bir gerçek) özellikle uyurken, insanların ağızlarından içlerine kaçacağı korkusu da gözardı edilmemelidir. Bunun üstüne, bir de genç kızların, karınlarında büyüyeceklerini varsaydıkları bu yılan nedeniyle, hamile sanılacakları korkusu eklenince, bu korkunun sıradan bir korku olmaktan çıkıp, bir karabasan boyutuna ulaşacağı ortadadır. Bu karabasanın altında ezilen ruhlar, masalları birer dışavurum aracı olarak kullanıp, bu korkularını anlatarak, bir çeşit "özsavunma" mekanizması geliştirmiş olmuyorlar mı? Çevrelerini uyarıp, "Bakın öyle durup dururken karnım şişerse, hemen üstüme gelip, namussuz kız diye beni cezalandırmayın. Bu şişkinlik, suyla birlikte içtiğimiz kurtçukların, büyüyüp yılana dönüşmesinden olabilir" diyorlar. Çünkü, masallarda yer alan bir cezalandırma motifi de namusunu yitiren kadının cezasının, beline kadar toprağa gömülmesi ve taşlanarak öldürülmesidir. (48,52)

Bu korkulardan doğduğunu sandığımız yılan yutma olayı, masalın içinde daha da geliştirilip, bu yılandan nasıl kurtulunacağı sonucuna kadar ulaşır. İşin burasında olaya "Halk hekimliği" de karışır. Kızın karnındaki yılanı çıkarmak için, yedi yıllık sirke içirmek(32), tuzlu yiyecekler yedirdikten sonra, kızı başaşağı su dolu bir leğenin üstüne asmak(18), sirkeyle ölü yılan suyunu karıştırıp içirmek(21) gibi yöntemlerle, kız bu dertten kurtarılır. Çoğu zaman da kurtarıcısıyla evlenip, kendisini haksız yere cezalandıran kardeşlerine de işin doğrusunu anlatma olanağı bularak, mutlu sona ulaşır.

Masallarda, kadın ve erkeklerin iş bölümleri de kesin çizgilerle belirlenmiştir. Çoğunlukla erkekler ava gider, kadınlar da evde kalıp ortalığı temizler, yemek yapar ve en önemlisi de ocaktaki ateşi

daima yanık tutarlar. "Yılan yutma" olayının yer aldığı tüm Güneydoğu Anadolu masallarında, bu "ateşin sürekliliği" de yer almaktadır. Ateş söndüğü zaman, yenisini yakabilmek çok güç, giderek can pahasınadır. Çünkü, ateş "Prometheus" mitinde olduğu gibi olağanüstü güçlere sahip varlıkların (tanrıların, devlerin, ejderhaların) tekelindedir. Bu ateşi, tanrıların elinden alıp, insanlara vermek, nasıl ki Prometheus'un ciğerlerinin parçalanmasına neden olmuşsa, masal kahramanlarımızın da kanlarını, canlarını yitirmelerine neden olur.

Yine bu masallarda "Su başlarını devler tutmuş"tur (28,29). Tıpkı ateşi olduğu gibi, suyu da devlerin elinden almak can karşılığıdır, özellikle de genç canlar karşılığı. Bu masal motiflerinin yaygınlığı da ateş ve su gibi temel yaşam unsurlarının, eskiden beri kutsal bilinmesi ve zor elde edilmesiyle açıklanabilir. Her zamanda ve her koşulda, canı karşılığı da olsa, suyu ve ateşi devlerin elinden alıp, insanların yararına sunacak "Yiğit Prometheuslar" olagelmiştir ve hep olacaktır. Masallarımız ve insanlık tarihi bunların örnekleriyle doludur. Ayrıca, bu masallardaki su başlarını tutan devlerin, ejderhaların bir genç kız karşılığında, suyu bir zaman serbest bırakmaları, kızların bir gelin gibi süslenerek, bu canavarlara sunulması, çoğu zaman da korkusuz bir delikanlının devi öldürerek, elde kalan son kızı kurtarıp onunla evlenmesi olayı, gerçek hayatta bazı zengin ve yaşlı adamların, büyük paralar karşılığında yoksul bir evin genç ve güzel kızını alması (ki, o başkasını seviyor olsa bile) böylece yoksul ailenin, kızlarını kurban ederek rahat bir yaşama kavuşmaları, bazan da bu kızın sevdiği genç tarafından, tam gelin olacağı sırada kaçırılıp kurtarılması olayını çağrıştırıyor.

Masallarda umut ve güzellik, hep "Kafdağı"nın ardındadır. Bu nedenledir ki, masal kahramanlarımız ellerinde asa, ayaklarında çarık, yollara düşüp, hiç durmadan dağlar aşarlar. Umudun ve güzelliğin arayıcısı olurlar. Yine bu masallarımızda, hiç bitmeyen bir "hak, adalet, demokrasi" özlemi görülür. Bu özlem sonucu olsa gerek, astığı astık kestiği kestik masal padişahlarının yanısıra, son derece dürüst, hak tanır, menekşelerini bile kendi elleriyle sulayacak kadar insan ve duyarlı(63), çevresindekilerin uyarılarına kulak verecek kadar sağduyulu, giderek oylama yoluyla padişah olmayı kabul edecek kadar da halkın seçimine saygılı padişahlar vardır. Bunlar çoğu zaman, "tebdil-i kıyafet" edip sokaklara düşerler ki, yönettikleri

insanların halini yakından görebilsinler ve çıplak gözle gördükleri bu sorunlara çözüm getirebilsinler.

Masallarda erkeğin çok eşliliğine, birinci eşinin de rıza göstermesi ve kumasıyla iyi geçinmesi(49), ağabeyi ölen erkek kardeşin yengesiyle evlenip, yeğenlerine babalık etmek zorunda kalması(61,59), haksız bile olsa kız çocukların, babalarının kararlarına karşı gelmeyerek, ölmeye razı olmaları(48), "ağzı var dili yok" kadınların, her zaman kabul görmesi, kızların bekaretlerini canları pahasına korumaları(34), kadınların çoğu zaman cinsel tacizle karşılaşmaları ve bu güç durumdam kurtulmak için, büyük uğraş vermek zorunda kalmaları(52), hacca gidenin, geride bıraktıklarının sorumluluklarını yüklenip geçimlerini sağlamaları(48), kesilen saçların öyle gelişigüzel ortalığa atılmaması, (Halkımızın inanışına göre kesilen saç ortalığa atılır ve ona basılırsa, sahibinin başı ağrır, ayrıca saç tellerinden, cinci hocalar büyü yapıp, saçın sahibi kadını, büyüyü yaptırana aşık edebilirler)(1), köylünün mahkemesini kendisinin kurması ve mahkeme heyetine rüşvet verilmesi (70), gelen tanrı misafirinin sorgusuz sualsiz konuk edilmesi(43), hep toplumumuzun gelenek ve göreneklerini, sosyal ve kültürel yapısını yansıtan olaylardır.Yukarıda belirtilen, geleneksel kadın kahramanların yanısıra, güçlü kadın kahramanlarının yer aldığı "ayrıksı" masallar da vardır. Eşinin karşılaştığı her sorunu çözen kadın kahramanın yer aldığı masalla(9), başarılı bir kadın padişahın yer aldığı masal(52), buna örnek olarak gösterilebilir. Ama, bu masallar her ne kadar kadını yüceltiyor gibi görünüyorsa da sonunda yine de bir uyarını bulup, kadının padişahlık yetkilerini kocasına devredip, "hanım hanımcık" evinin kadını olmasıyla sonuçlanır(52). Bu sonuç, şu kaygılardan kaynaklanmış olabilir: Masalda da olsa, kocası dururken kadını başarılı bir padişah yapmak, feodal-ataerkil bir toplumun değer yargılarına ters düşecektir. Böyle olunca da inandırıcılığını yitirecektir. (Masallarda inandırıcılık kaygısı güdülmese bile).

Ayrıca, geleneksel bir anlatı türü olan masalda, erkek üstünlüğüne

---

1-Muhsine Helimoğlu Yavuz, Diyarbakır Efsaneleri, Doruk Yay., 2.baskı, Ank.1993, s.230

dayanan, böylesine köklü bir gelenek yıkılmamalıdır... Ama, kadının güçlü olabileceğinin de zaman zaman, erkeklere anımsatılmasında yarar vardır.

Masallarda, güçlü kadın kahramanların bulunmasının nedenlerinden birini de Pertev Naili Boratav şöyle saptıyor: "Kadın kişiler masalda, bir de kadın cinsinin haklarına ulaşmak için, girişmek zorunda kaldığı savaşı temsil ederler. Gerçekten de olağanüstü masallarda olsun, gerçekçi masallarda olsun, tuttuğunu koparan, gözünü budaktan sakınmayan genç kız ve genç kadın tipleri, çok belirgin olarak çizilmiştir. Bunun bir nedenini masalların hele olağanüstü nitelikte olanların, anlatılma ve yayılma işinin, daha çok kadınlarca benimsenmiş olmasında aramak gerekir. Bu anlatı türünün, kocakarı masalı diye adlandırıldığını unutmayalım." (1)

"50-Kadının Çilesi" masalında yer alan kadın kahramanın, çeşitli cinsel tacizlere uğramasına karşın, direnerek namusunu korumasını ve bir zaman sonra da başarılı bir padişah olması sonucunu, belki de zaman zaman kendisi de bu sıkıntıları yaşamış, bir kadın masalcının yaratıcısına borçlu olabiliriz. Kendilerine haksızlık yapmış erkeklerden, zamanla güçlenerek öç alan kadın kahramanlara da sıkça rastlıyoruz. Bunlar da yine kadın masalcıların, kendilerini ezen erkeklere karşı, sembolik bir öç alma yolu olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, ezilen kadın dinleyicilerin de yine bu "mutlu-umutlu" sonla, kendilerini o kadın kahramanla özdeşleştirerek, yücelteceklerı ve böylece belli bir avunma ve iyimserlik sağlayabilecekleri de gözardı edilmemelidir.

d-MASALLARIN MASALLARLA, ÖTEKİ BAZI TÜRLERLE VE SANAT DALLARIYLA ETKİLEŞİMLERİ

Ülkemizin tüm bölgelerindeki masallar doğudan-batıya, güneydenkuzeye (Diyarbakır'dan derlenen "Nar Tanem Bir Tanem" masalı, İzmir'den derlenen "Gül Hanım" masalının; Zonguldak'tan derlenen "Evliya ile Kevliya" masalı da Mersin'den derlenen "Ali ile Musa"

1-Boratav, a.g.e., s.90

masalının varyantlarıdır) biribirlerinden etkilenmekle kalmamışlar, başka ulusların masallarından da etkilenmişlerdir. Masallar, yalnız masallardan değil efsanelerden, mitolojiden, halk hikayelerinden, halk şiirlerinden, destanlardan, atasözlerinden, deyimlerden, bilmecelerden de etkilenmişlerdir.

Mitolojik etkilere en beliryeci örnek "42-Balığın Gülmesi" masalındaki kadın kahramanın başından doğurması ile Zeus'un başından doğurması arasındaki benzerliktir. Masalımızdaki kadın kahraman, burnuna kaçan küçük bir maddeden dolayı hamile kalır (Meryem Ana da İsa'ya tanrının nefesinden hamile kalmıştır) ve zamanı geldiğinde de başından doğurur. Yunan mitolojisindeki Zeus Baba'ya gelince: "Bu denli çapkın olan Zeus'un kendisi de bir gün doğum yapar. Gök tanrı Okeanus'un kızı Metis tanrıçayla birleşir. Akıl, us ve düşünceyi temsil eden Metis, hamile kalınca akla ve düşünceye bütünüyle sahip olmak için, onu yutar ve kendi içine alır. Doğum günü geldiğinde akıl ve zeka tanrıçası Athena, babası Zeus'un başından doğar. Efsaneye göre, bunu kıskanan Hera da kendi başına doğum yapar ve demirci ustalarının tanrısı Hephaistos'u doğurur." (1)

"30-Nar Tane" ile "26-Yasemin" masalları ise Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler'in varyantından başka birşey değildir. Yedi cücenin yerini erkek kardeşler, prensesin yerini sıradan bir kız, cadının sihirli elmasının yerini de güzel bir yüzük almıştır. Hepsinin sonunda da kız yeniden canlanır ve mutlu sona ulaşılır. "65-Terliklerin Getirdiği Mutluluk" ve "82-Kıskançlık" masalları da Kül Kedisi masalının birer varyantı olarak düşünülebilir. "35-Ahmet Şah ile Kardeşi İbrahim" masalı ile Hz. Yusuf Kıssası arasındaki benzerlik de açıktır. "6-Çömüdük" masalındaki, doğar doğmaz konuşan, yürüyen, yemek yiyen Çömüdük de Oğuz Destanı'ndaki Oğuz'un bir benzeridir. "84-Akıllı ile Deli Kardeş" masalındaki "Ölçeğe sıkışan altın" olayı, hemen akla Ali Baba ve Kırk Haramiler'i getirir.

1-İrfan Unutmaz-Nuray Mestçi, Tanrıların Karışık Aşkları, Tempo, S.28, 7-13 Temmuz 1991,

Anlatıcıların eklemelerinden olsa gerek, masallarda yer yer çağdaş teknik araçlara da rastlanır. "22-Dev Anası ve Cake" masalında yer alan "bomba", "35-Ahmet Şah ile Kardeşi İbrahim" masalındaki "asansör", bu saptamaya örnek gösterilebilir.

Masallar bu etkileşimlerle sınırlı kalmamışlar, günümüz yazarlarını, ozanlarını, senaristlerini dolayısıyla çağdaş sanat türlerini de etkilemişlerdir. Sçedrin (Büyüklere Masallar), Aziz Nesin (Büyükler İçin Masallar), Sabahattin Ali (Sırça Köşk) gibi yazarlar, güncel sorunları masal öğelerinden yararlanarak ortaya koymuşlardır.

Masallarda, dağ başına terkedilmiş zavallı, günahsız kızı daima iyi kalpli bir çoban, bir çiftçi, bazan da bir şehzade bulur ve kurtarır. Masalların bu çok yaygın motifini, 1950 yapımı, siyah beyaz, Ida Lupino'nun yönettiği "Öfke" adlı Amerikan filminde görmek mümkündür. Bu konuda masalla arasındaki tek fark, filmde haksızlığa uğrayıp, tek başına yollara düşmüş zavallı kızı, çoban, çiftçi veya şehzade değil de iyi kalpli bir ilahiyat doktorunun bulup kurtarmasıdır.

Yönetmenliğini Mel Brooks'un yaptığı "Kokuşmuş Hayat" filminde de sokaklarda yaşayan yoksul kadın kahramanın, yatak olarak aynı mukavva kutuyu paylaşmak zorunda kaldığı erkekle arasına, yatarken bir hançer koymasını ve böylece onun kendisine dokunmasını önlemeye çalışmasını görünce, aslında bir şark masal motifi olan ve yine bir şark geleneğinden kaynaklanan, kendisine nikah düşen bir erkekle, aynı yatakta yatmak zorunda kalan kadının, namusunu korumak için, araya bir hançer veya kılıç koyması sembolünün, bu Amerikan filminde ne işi var diye hiç şaşırmamak gerekir. Çünkü artık, günümüzdeki iletişim ve ulaşım araçlarının, dünyamızı ne kadar küçülttüğünü ve tüm kültürleri evimizin içine taşıdığını hepimiz biliyoruz.

Ayrıca "Masallardaki herhangi bir evrensellik, insanın biyolojik kalıtımının, kendi doğal-çevresel konumunun ve kendi yaşamının sosyo-kültürel yönlerinin ortak paydalarında aranmalıdır". (1)

1-Bascom a.g.e., s.344

Yine masallarımızda çok görülen bir "Taş kesilme" motifi vardır. (Örneğin;12-Gülbahar ile Gülbarin). Olağanüstü güçlerin taşa çevirdikleri canlılar, daha sonra sihir bozulunca yeniden canlanırlar. 1948 yapımı, siyah-beyaz, William A. Seiter'ın yönettiği "Venüs Dokunursa" adlı Amerikan komedisinde, Venüs heykelinin canlanarak Ava Gardner'in kişiliğinde, güzel bir kadına dönüşmesi ve olayların, bunun üzerine kurulması, bu masal motifine güzel bir örnektir.

Konusunu masallardan alan sinema, opera ve bale yapıtlarına ayrıca şu örnekler de verilebilir: Örneğin, "2-Üç Yumurta" masalındaki yumurtadan çıkan peri kızı, ünlü Rus bestecisi Prokofiyev'in "Üç Portakala Aşk Operası"nda portakaldan çıkıyor. Bu küçük fark dışında olay örgüsü hemen hemen aynıdır. "86-Tuzun Değeri" masalında padişahın en küçük oğlu, babasını tuz kadar sevdiğini söylediği için ülkeden kovulur. Shakespeare'nin "Kral Lear" yapıtında da Kral Lear küçük kızı Cordelia'yı "Seni babam olduğun için seviyorum, kral olduğun için ayrıca değil" dediği için ülkeden kovar. Sonunda her ikisi de yani hem masaldaki padişah hem de Shakespeare'nin kralı bu davranışlarının yanlış olduğunu anlarlar.

"8-İsmail'in İyiliği" masalında yer alan ve genel olarak masallarda çok görülen "padişahın gülmeyen kızını veya oğlunu güldürenlerin ödüllendirilmesi" motifi ise Şerif Gören'in yönetmenliğini yaptığı "Abuk Sabuk" adlı Türk filminin hareket noktasını oluşturur.

"48-Gülnazik" masalının sonunda, çeşitli haksızlıklara uğrayan zavallı bir kız, şehzadeyle evlenip güçlenince kendisine haksızlık edenleri bir odaya toplayarak, dışarıya çıkışı yasaklar ve onlara yaptıklarını anımsatarak çeşitli cezalara çarptırır. Yönetmenliğini Peter Zinner'in yaptığı "Semender" filminin son sahnesinde de herkes çıkışı kapatılmış bir salona toplanarak, onlara suçlarını gösteren bir film izlettirilir.

"Pepug Kuşu" (1) masalı ile bunun varyantı olan "Gıdı Gıdı Kuşu"

1-Muhsine Helimoğlu Yavuz, Azerbaycan Halk Edebiyatı ile Türkiye Halk Edebiyatı Arasındaki Benzerlikler,An Yay., Ank. 1991 s.86

masalında acımasız üvey annenin elinden kurtulmak isteyen küçük kızlar tanrıya kendilerini kuş yapması için dua edip yalvarırlar. Tanrı da onları kuşa çevirir ve göklere uçup içinde bulundukları kötü koşullardan kurtulurlar. Böylece bir çıkış, bir kaçış yolu bulurlar. Masallardaki bu kuşa dönüşme dileği motifi, bir Amerikan filmi olan ve yönetmenliğini Robert Zemeckis'in yaptığı "Forrest Gump" ta şöyle kullanılmıştır: Sarhoş babasının dayağından kurtulmak, içinde bulunduğu şiddet dolu yoksul yaşamdan kaçmak isteyen küçük kız, tanrıya yalvararak, kendisini kuşa çevirmesini diler. Ayrıca, zeka özürlü arkadaşı Forrest Gump'tan kendisi için bu konuda dua etmesini rica eder.

"18-Fatma", "48-Gülnazik", "52-Kadının Çilesi", "66-İyi Kalpli Kadın" masallarında iftiraya uğramış ve ölümle cezalandırılmış iyi kalpli, dürüst kadın kahramanlara cellatları kıyamaz ve onları serbest bırakarak, giysilerini bir hayvanın kanına bulayıp kanıt olarak götürürler. Bu motif, başta birçok kez filmi de yapılan "Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler" olmak üzere, pek çok dünya masalında ortak olduğu gibi, gerçek yaşamda da örneklerine rastlanır. Bu da gayet doğaldır, çünkü masallar bir bakıma gerçek yaşamın bir yansısından başka bir şey değildir, her masal bir gerçekten yola çıkar.

17. y.y. da yaşamış olan besteci, şarkıcı ve kemancı İtalyan müzisyen Stradella'nın yaşam öyküsü buna ilginç bir örnektir. Şöyle ki: "Venedik'in çok varlıklı soylularından biri güzel şarkılar söylesin diye sevgilisine, genç ve yakışıklı bir delikanlı olan besteci Alessandro Stradella'yı şan öğretmeni olarak tutmuştur. Onyedinci yüzyılın başlarıdır, insan yaşamının pamuk ipliğine bağlı olduğu, pusu ve cinayetlerin olağan işlerden sayıldığı çok tehlikeli bir zamandır. Oysa şeytan dürtmüş, Stradella, öğrencisi hanımefendiye vuruluvermiştir. Hortensia da delikanlının duygularına karşılık verince, iki sevgili, koruyucu efendilerinden kaçmaya karar verirler.

.....

Terkedilen soylu öç almayı, aşıkları cezalandırmayı kafasına koymuş, bu iş için iki de kiralık katil tutmuştur. O sırada da Stradella'nın bestelediği bir oratoryo, Roma'nın San Giovanni Laterana Kilisesi'nde seslendirilecektir ve baş solo partisini de Stradella söyleyecektir. Kiralık katiller....kurbanlarını gözden kaçırmamak için saat beşe gelince kiliseye girerler, başından sonuna kadar salonda otururlar. O yüzden de ister istemez oratoryoyu sonuna kadar izlemek

zorunda kalırlar. Müziğin güzelliği ve Stradella'nın inanılmaz güzellikteki sesi ve baş solo partiyi söyleyiş biçimi akıllarını başlarından alır. Böyle bir insan hiç öldürülür mü diyerek kararlarından vazgeçerler." (1)

Masal ve efsanelerde çok yer alan ve umarsız insanların kurtuluş aradıkları "göl" motifi (2) ise Çaykovski'nin "Kuğu Gölü" balesinde şöyle yer alır: Prens Zigfirid ile büyücü Baron'un, büyü yaparak kuğuya çevirdiği sevgilisi Odet, biribirlerine sarılarak, gölün sularında boğulurlar ve böylece kavuşmuş olurlar.

Bu motif Chopin'in, esinini "Adam Miskiewicz"in şiirinden aldığı bir baladında ise şöyle kullanılır: Bir Polonya köyünde tüm erkekler savaşa gitmiş ve hepsi de ölmüştür. Rus askerleri köye saldırırlar. Korumasız ve umarsız kalan köy kadınları tanrıya, kendilerini bu askerlerin eline düşürmemesi için yakarırlar. Duaları kabul olur ve Rus askerleri geldiklerinde, köyün yerinde bir göl bulurlar.

Yine efsane ve masallarda bir anlatım yolu olarak çok kullanılan "semboller" motifi (3), yönetmenliğini Jane Champion'un yaptığı "Piyano" filminde, yönetmen tarafından filmin kahramanı kadınla, küçük kızının giysilerinde yansıtılmıştır. Çok iyi anlaşan ve bir bütün oluşturan bu ana-kız, biribirlerine ters düştükleri, kadının yasak aşkına gitmek istemesi, kızın da onu engellemeye çalıştığı sahneye kadar hep bir örnek giysiler içindedirler. Biribirlerine ters düştükleri bu sahneden sonra, giysileri de farklılaşmıştır.

Bu örnekler daha da çoğaltılabilir. Görüldüğü gibi masallar edebiyat, sinema, tiyatro, opera, bale gibi çağdaş sanatlar için de zengin bir kaynak oluşturmaktadır.

1-M. Halim Spatar, "Klasik Müzik Üzerine Üçleme", Cumhuriyet Dergi, 22 Ocak 1995, S.461

2-Muhsine Helimoğlu Yavuz, Diyarbakır Efsaneleri, 2.Baskı, Doruk Yay., Ank. 1993, s.194

3-Muhsine Helimoğlu Yavuz a.g.e., s.391

Bu kaynağın farkında olan ve ondan yararlanmasını bilen sanatçıların, ne denli özgün ve kalıcı yapıtlar yarattıkları ortadadır.

Öyleyse yapılacak tek şey, derya içinde yüzen mahilerin deryayı bilmeleridir. Yani sanatçılar, içinde yaşadıkları "halk kültürü denizi"ni gerektiği gibi tanımalıdırlar ve ondan sonuna kadar yaralanabilmelidirler.

II.BÖLÜM

MASALLAR VE İLETİLERİ (MESAJLAR)

a-MASALLARIN EĞİTİM İŞLEVLERİ VE İLETİ DİZİNİ (MESAJ-INDEX)

Masallar eğitim işlevlerini, dinleyiciye okuyucuya vermek istedikleri iletiler aracılığıyla gerçekleştirmektedirler.

Bu araştırmada, üstünde çalışılan 90 masalda toplam 517 ileti saptanmıştır. Bu iletilerin sınıflandırılması ve sayısal dökümü şöyledir:

A. ETİK İLETİLER: 3 ana başlık
17 ara başlıktan oluşmaktadır.

B. PSİKOLOJİK İLETİLER: 9 ana başlık
59 ara başlık

C. SOSYOLOJİK İLETİLER: 4 ana başlık
70 ara başlık

D. EKONOMİK İLETİLER: 2 ana başlık
12 ara başlık

E. ÖTEKİ İLETİLER: 1 ana başlık
4 ara başlık

Görüldüğü gibi iletiler 5 grupta, 19 ana başlık ve 162 ara başlık altında toplanmıştır.

İLETİ DİZİNİ (MESAJ-INDEX)

A. ETİK İLETİLER

A1-A49. Yalan
A50-A99. Dürüstlük
A100-A149. Namus

B. PSİKOLOJİK İLETİLER

B1-B49. Sabır, kararlılık
B50-B99. Umut, şans
B100-B149. Kıskançlık, şantaj, korku, evham, merak
B150-B199. Özeleştiri
B200-B249. İyilik-kötülük, haklılık-haksızlık
B250-B299. Zeka, sağduyu, dikkat
B300-B349. Paylaşım
B350-B399. Bağışlayıcılık, incelik
B400-B449. Dostluk, özveri, saygı

C. SOSYOLOJİK İLETİLER

C1-C49. Aile
C50-C99. Hukuk, adalet
C100-C149. Yönetim, yönetici
C150-C199. Öteki insan ilişkileri

D. EKONOMİK İLETİLER

D1-D49. Paranın gücü
D50-D99. Ekonomik dayanışma

E. ÖTEKİ İLETİLER

E1-E49. Öteki iletiler

İletilerin ana başlıklara göre sayısal dağılımı şöyledir:

A1-A49: 6
A50-A99: 7
A100-A149: 4

B1-B49: 7
B50-B99: 7
B100-B149: 7
B150-B199: 2
B200-B249: 11
B250-B299: 13
B300-B349: 6
B350-B399: 2
B400-B449: 4

C1-C49: 21
C50-C99: 3
C100-C149: 7
C150-C199: 39

D1-D49: 8
D50-D99: 4

E1-E49: 4

b-İLETİ DİZİNİNDE YER ALAN ANA VE ARA BAŞLIKLAR

1-A. ETİK İLETİLER

A1-A49. YALAN

A1.Yalanın ve kurnazlığın getireceği mutluluk çok kısa sürer. "Yalancının mumu yatsıya kadar yanar."
A2. Yalan söylemek, insanın başına büyük sorunlar açar, her yalan yeni bir yalan doğurur.
A3. Yapıcı yalan, yıkıcı doğrudan yeğdir.
A4. Çocuklar, ailelerinden gizli işler yapmamalıdırlar.
A5. Etik değerlerden yoksun insanlar, kendi öz çocuklarına bile iftira atabilirler.
A6. Yalan, şantaj ve hile yoluyla haksız kazanç elde etmeye kalkanlar, sonunda yaşamlarını bile yitirebilirler.

A50-A99. DÜRÜSTLÜK

A50. Dürüst ve iyi yaşanmamış kötü bir geçmiş, bir yaşam boyu insana utanç verir.
A51. Kimseye karşı kötü niyet beslememeli ve kötü söz söylememelidir, çünkü kötü niyetli insanlar, "kazdıkları kuyuya kendileri düşerler."
A52. İnsan, yerine getiremeyeceği sözü vermemelidir, verilen söz tutulmalıdır.
A54. İnsan en güç anlarda bile dürüst olmalı, onurundan ödün vermemelidir.
A55. Sahtekarlar, çıkarları söz konusu olduğunda, aralarında kolayca iş birliği yapabilirler.
A56. Alınan borç ödenmelidir.

A100-A149. NAMUS

A100. Kız kardeşlerin namusu, erkek kardeşlerden sorulur.
A101. Eşlerin biribirlerine ihaneti, en çok çocukları incitir.
A102. Kadınlar, kendi bedenlerine karşı saygılı olmalı ve onu

herkese göstermemelidirler.
A103. Açlığın olduğu yerde, etik değerler iflas edebilir.

2-B. PSİKOLOJİK İLETİLER

B1-B49. SABIR, KARARLILIK

B1. Sabırlı, kararlı ve cesur insanlar, amaçlarına ulaşabilirler. "Sabreden derviş, muradına ermiş."
B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
B3. Başlanılan iş bitirilmelidir.
B4. Sorunlardan kaçmak, bir çözüm yolu değildir.
B5. İnsan, sahip olduğu güzelliklerin değerini, ancak onu yitirdikten sonra anlar ve yeniden elde etmek için, büyük bir uğraş verir.
B6. Güzele ulaşmak güçtür, her ödülün bir bedeli vardır.
B7. Sınavlara sabırla katlanmalıdır, çünkü yaşam baştan sona kadar bir sınavlar dizgesidir.

B50-B99. UMUT, ŞANS

B50. İnsan hiçbir zaman umudunu yitirmemelidir, en umutsuz anda bile bir yardım eli uzanabilir.
B51. Şans, en beklenmedik anda insana gülebilir.
B52. Alın yazısı, kader değişmez.
B53. Ölenle ölünmez, zaman bütün acıların ilacıdır.
B54. Mutluluk sürekli değildir.
B55. Şans iyi değerlendirilmelidir.
B56. Özkıyım (intihar), bir çözüm yolu değildir, insan umutsuzluğa düşüp, canına kıymamalıdır.

B100-B149.KISKANÇLIK, ŞANTAJ, KORKU, EVHAM, MERAK

B100. Kıskançlık, hırs ve şantaj bir bumerang gibi sonunda sahibine geri döner.
B101. Başarı, beceri ve güzellik kıskançlık uyandırabilir.

B102. Korku ve baskı, insanları yalana iter.
B103. Fazla evham, insanı huzursuz eder.
B104. Gereğinden fazla meraklı olmak, insana zarar verebilir.
B105. Korkunun ecele faydası yoktur.
B106. Sağlıklı düşünemeyenler, çözümü çok basit olan sorunları bile, çok karmaşık bir hale getirebilirler.

B150-B199. ÖZELEŞTİRİ

B150. Özeleştiri yapmak, insanı daha iyiye götürür, eğitir ve yüceltir.
B151. Olaylardan ders almalı ve aynı oyuna iki kez gelmemelidir.

B200-B249. İYİLİK-KÖTÜLÜK, HAKLILIK-HAKSIZLIK

B200. Kötülerin yanısıra iyiler de vardır ve tanrı iyilerin yardımcısıdır.
B201. Kötülük cezasız kalmaz, iyilik mutlaka kötülüğü yener.
B202. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.
B203. Haklı olan bir gün mutlaka hakkını alır.
B204. Haksızlık yapan yalnız kalır ve mutsuz olur.
B205. İyi huylu olmalı ve herkesle iyi geçinmelidir.
B206. Gök kubbenin altında hiçbir kötülük, sonsuza değin gizli kalmaz.
B207. İnsanlara kötülük yapan, kendisi de zarar görür. "Men dakka dukka" (Çalma kapısını, çalarlar kapını).
B208. Helal mal çalınsa bile, döner-dolaşır yine asıl sahibini bulur.
B209. Altın çamura da düşse yine altındır, değeri er-geç anlaşılır.
B210. Bazan sahtekarlar ve kurnazlar da mutlu sona ulaşabilirler. Bu, insanı yanıltmamalı ve örnek alınmamalıdır.

B250-B299. ZEKA, SAĞDUYU, DİKKAT

B250. Her şeyin, her işin hayırlısı dilenmelidir. "Hayır dile işine, hayır gelsin başına."
B251. Deli, kendisinden daha deliyi görünce, sopasını arkasına

saklarmış. "Her Firavunun bir Nemrut'u vardır."

B252. Zeka, sağduyu, dikkat kaba gücü yener ve en karmaşık sorunları bile çözer.

B253. Dikkatsizlik ve acelecilik, insanı yanlışa götürür. "Acele işe, şeytan karışır."

B254. Ne oldum dememeli, ne olacağım demelidir. Yarının insana ne getireceği hiç belli olmaz.

B255. Kimseye karşı önyargılı olmamalıdır.

B256. Bazı kadınlar, düştükleri zor durumdan kurtulmak için, kurnazlık ederek, cinselliklerini kullanabilirler.

B257. Yabancıların yardım önerileri kuşkuyla karşılanmalıdır.

B258. İnsan, tanımadığı kimselere, özel yaşamından söz etmemelidir.

B259. İnsan, ne oldum delisi olup, geçmişini unutmamalıdır.

B260. Zeka ve yetenek, zenginlikten daha önemlidir.

B261. Öç alma duygusunun esiri olunmamalıdır.

B262. Akıllı olmayanlar, sır saklayamazlar.

B300-B349. PAYLAŞIM

B300. İnsan duygularını, sorunlarını yakınlarıyla paylaşmalıdır. "Derdini söylemeyen, derman bulamaz."

B301. Başkalarının sorunlarını görmeyen insan, kendi derdini en büyük sanır.

B302. İnsanoğlu yalnızlığa dayanamaz.

B303. Beden ne denli rahat içinde olursa olsun, eğer ruh ezginse, insan huzur içinde olamaz.

B304. Çok bencil, hırslı ve açgözlü olmak, insanı canından edebilir.

B305. Malın az da olsa, paylaşmayı bilmelisin.

B350-B399. BAĞIŞLAYICILIK, İNCELİK

B350. Bağışlamak, yüce bir duygudur.

B351. Bazı yöneticiler, kendilerinden beklenmeyecek boyutlarda, incelik ve duyarlık yüklüdürler.

B400-B449. DOSTLUK, ÖZVERİ, SAYGI

B400. Ana-babaya karşı saygılı davranmalı ve onların beddualarını almamalıdır.
B401. Bazan, hayvanların dostluğu, insanlarınkinden daha güçlüdür.
B402. Seven, sevdiği için, her zaman özverili olmalıdır.
B403. Anneler, çocuklarına karşı daha duyarlı ve özverilidirler.

3-C. SOSYOLOJİK İLETİLER

C1-C49. AİLE

C1. Her ailenin bir sırrı vardır ve her sır, çocuklara açıklanmamalıdır.
C2. Bazan, ana babanın kötü davranışlarının bedelini çocuklar öder.
C3. Ana baba, kendi eksiklerini çocuklarına tamamlatmaya kalkmamalı ve onları kaldıramayacakları yüklerin altına sokmamalıdırlar.
C4. Çocuklar, ana babalarının mantıksız isteklerine karşı çıkabilmelidirler.
C5. Eş adayını iyi tanımadan yapılan evlilikler, bazan ihanet ve felaket getirebilir.
C6. Aile ve toplum içinde büyümemiş, yaşam deneyimi olmayan kızlar, kolayca aldatılabilirler.
C7. Üvey anneler, çocuklara kötü davranabilirler, babalar çocuklarını onlardan korumalıdırlar.
C8. Bir ailede hem kız, hem erkek çocuklar olmalıdır.
C9. Birlikte yaşayan kardeşler, daha mutlu ve güvenli olurlar.
C10. Oğlan eve direk, kız ele dayaktır, soyun devamını erkek evlat sürdürür.
C11. Kızlar erkeklere evlenme teklifinde bulunmamalı, bu öneri erkekten gelmelidir, yoksa kınanır ve geri çevrilirler.
C12. Kadınlar her zaman, yönetimi kocalarına bırakmalıdırlar.
C13. Kızlar babalarının, kadınlar kocalarının buyruklarına, haksız bile olsa, karşı gelmemelidirler.
C14. Poligami (çok eşlilik), eşler arasında karşılıklı anlayış olursa, sorun çıkmadan yürüyebilir.

C15. Doğacak çocuğun kız veya oğlan olması değil, hayırlı insan olması dilenmelidir.
C16. Aileye giren yabancı, evin dirliğini ve kardeşler arasındaki dayanışmayı bozabilir.
C17. Kadını olmayan evin tadı-tuzu, dirliği-düzeni olmaz.
C18. Bir ailenin kutsal sayılacak mirasları babadan oğula geçerek, varlığını sürdürmelidir.
C19. Kardeş sevgisi insana, pek çok zorluğu göze aldırabilir.
C20. Kardeş kardeşe, ne kadar kötülük yaparsa yapsın, yine de bir noktada korur. "Kardeş kardeşi itmiş, yar başında tutmuş."
C21. Tembel ve niteliksiz kızlar, evde kalırlar ve bir aile kuramazlar.

C50-C99. HUKUK, ADALET

C50. İnsanlar, işledikleri suçun derecesine göre cezalandırılmalıdırlar.
C51. Yasal uygulamalar, kişilere göre değiştirilebilir, saf adalet yoktur.
C52. Her suçun bir cezası vardır.

C100-C149. YÖNETİM, YÖNETİCİ

C100. İnsan padişah bile olsa, gücüne ve yetkisine dayanarak, haksız işler yapmamalıdır.
C101. İyi yöneticiler, halkın sorunlarıyla ilgilenirler.
C102. Yöneticiler, verdikleri sözü tutmazlarsa, bunun sonucunda toplumsal kalkışmalar olabilir.
C103. Padişaha, yöneticiye yakın olmanın, iyi yanları olduğu kadar, tehlikeli yanları da vardır. "Kurbı-sultan, ateş-i suzan."
C104. Ağalar, beyler çoğunlukla acımasız kimselerdir, onlara karşı dikkatli olmak gerekir.
C105. Geleceğini, kendisinden çok daha zayıf kimselerin belirlediği liderler başarılı olamazlar. Değerlileri, değersizlerin elinde oyuncak eden bir düzende, onurlu bir yaşam sürdürülemez.

C106. Zalim yöneticiler, hayatta kalmak ve hükümran olmak için, çocuklarını bile öldürebilirler.

C150-C199. ÖTEKİ İNSAN İLİŞKİLERİ

C150. İnsanları ve olayları, dış görünüşlerine göre değerlendirmemek gerekir.
C151. İnsanları zorla değiştirmeye kalkmak ve sırlarını açıklamak, felaket getirebilir.
C152. Aynı statüdeki insanlar biribirleriyle anlaşabilirler, davul bile dengi dengine vurur.
C153. Büyük sözü dinlemeyen insanların, başları dertten kurtulmaz.
C154. İnsan, kimseyi küçümsememeli ve yardım önerisini elinin tersiyle itmemelidir, çünkü "Altın kapı ağaç kapıya muhtaçtır."
C155. Dünyada yaşayan herkesin, kendisine göre bir yeteneği ve bir işlevi vardır.
C156. İnsan, ilişkilerinde her zaman, her yerde, herkese karşı çok dikkatli olmalı ve kimseye güvenmemelidir, bazan en büyük kötülük en yakınından gelebilir.
C157. Bir şeyin aslını aramadan karar vermemeli, iftira olasılığı hiçbir zaman gözardı edilmemelidir.
C158. İnsan, düşmanıyla ancak, eşit güçlerde çarpışırsa başarılı olabilir.
C159. İş bölümünü, cinsiyetler belirler.
C160. İnsanların davranışlarını, asıl nedenlerini bilmeden, kendi doğrularımıza göre yargılar ve mahkum edersek, çoğu zaman yanılabiliriz.
C161. Karşısındakiyle anlaşmak isteyen insan, kullandığı dile dikkat etmelidir. "Tatlı dil, yılanı deliğinden çıkarır."
C162. Büyüklerin öğütleri, bazı hallerde gerçeği yansıtmayabilir.
C163. Umarsızlıktan kabul edilen, bazı küçük iyiliklerin bedeli, çok ağır olabilir.
C164. Kesin yargılara dayanmayan tahmini kararlar, insanı yanıltabilir.
C165. En küçük düşmanı bile küçümsememek gerekir, o da kendi gücü kadar zarar verebilir.
C166. Kızlar da erkekler kadar, bazan da daha fazla cesur

olabilirler, cesaret cinsiyetle ölçülmez.

C167. Yoksulları hor görmemeli ve onlara yardım etmelidir.

C168. Güzelin alıcısı çoktur, onlar daha iyi korunmalıdır.

C169. Her din adamı güvenilir değildir.

C170. Hacca giden, geride bıraktığı bakıma muhtaç aile bireylerini güvenilir kişilere emanet etmelidir.

C171. Kadın, her zaman cinsel tacize uğrayabilir, dikkatli olmalıdır.

C172. Kadınlar, iyi niyetle elele verdiklerinde, inceliklerle örülmüş mutluluklar yaratabilirler.

C173. Her şey yoluna-yordamına, kurallarına uygun olarak yapılmalıdır.

C174. Ülke ve toplum çıkarları, kişisel çıkarlardan üstün tutulmalıdır.

C175. İyi ün, insana nitelikli dostlar kazandırır ve onların yardımıyla, sorunlar daha kolay çözülür.

C176. Neyin, nerede, nasıl kullanılacağını bilmeyen ahmak insanlar, sonunda başarısız ve mutsuz olurlar.

C177. Birlikten güç doğar, ortak amaçlar için, güç birliği yapılmalıdır.

C178. İyi seçilmeyen arkadaşlar, her an kötülük yapabilirler, çıkara dayanan ilişki, dostluk değildir.

C179. Anlamlı ve yerinde verilen armağanlar, iyi kabul görür.

C180. Her alma bir verme karşılığıdır, doğadaki ve toplumdaki dengeler karşılıklı bir alıp-verme üstüne kurulmuştur.

C181. İnsanlar ancak, büyük güçler ve tansıklar karşısında etkilenirler.

C182. Düşenin dostu olmaz, kardeşi bile ona bir tekme vurabilir.

C183. İnsan uzlaşmayı bilmeli, yenemeyeceği bir güçle karşılaşınca, onunla anlaşma yoluna gitmelidir.

C184. Emeksiz yemeğe konmak, başkasını sömürmek isteyenler, bunun bedelini ağır ödeyebilirler.

C185. Yerinde para harcamayı bilmek, bir görgü yansımasıdır.

C186. Armağan maddi değerine göre değil, içerdiği sembolik iletisine göre değerlendirilmelidir.

C187. İnsanlar arasında yapılan, bazı yarışların kuralları alışılmışın çok dışında olabilir, şaşırmadan bunun mantığını anlamaya çalışan, yarışı da kazanır.

C188. İnsanları fazla sınamak, felaket getirebilir.

4-D. EKONOMİK İLETİLER

D1-D49. PARANIN GÜCÜ

D1. Paranın açamayacağı kapı yoktur.
D2. Para statü belirler.
D3. Parasız aile dağılır.
D4. Çalışan kazanır, para çalışanındır.
D5. Para bazan felaket getirebilir.
D6. Su, ateş ve ekmek gibi, insanların temel gereksinimleri devlerin elindedir. İnsanoğlu onlara ulaşmak için hep uğraş verir ve acı çeker.
D7. Hazıra dağ dayanmaz, geleceği düşünüp tutumlu olmalıdır.
D8. Para hırsına kapılanlar, ölülere bile rahat vermezler.

D50-D99. EKONOMİK DAYANIŞMA

D50. Ailede herkes çalışarak, aile bütçesine katkıda bulunmalıdır.
D51. Her şeyin bir bedeli vardır.
D52. Miras eşit paylaşılmalıdır.
D53. Ortaklık denetim ister.

5-E. ÖTEKİ İLETİLER

E1-E49. ÖTEKİ İLETİLER

E1. Tam, mutlak güzellik yoktur, aranırsa her şeyin bir eksiği bulunabilir.
E2. Yılan yutanların midelerindeki yılan, çeşitli yöntemlerle çıkarılabilir.
E3. Ruh hastaları yalnız ve denetimsiz bırakılmamalıdırlar.
E4. Ruh hastalarının davranışlarının, kendilerine göre açıklanabilir, öznel bir iç mantığı vardır.

c- EN ÇOK VERİLEN ORTAK İLETİLER

Üstünde çalışılan 90 masalda saptanan, toplam 517 iletiden, masallarda en çok verilen ortak iletiler, verildikleri masal sayısına göre şöyle sıralanabilirler:

1-"İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük, haklı olan bir gün mutlaka hakkını alır."

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: (İletinin yer aldığı masalların, önce "masal" numarası sonra da o masal metninin sonunda yer alan "ileti dizini" numarası verilmiştir).
4/2, 6/5, 7/5, 8/6, 10/4, 11/5, 12/12, 13/2, 13/8, 14/4, 17/5, 18/9, 19/3, 20/4, 21/10, 23/4, 24/5, 29/4, 31/5, 32/11,13, 35/6, 36/4,7, 37/4, 38/3, 40/9, 42/6, 43/4, 45/6, 48/12, 50/3,4,5, 51/12, 52/6, 53/4, 58/5, 60/9, 61/5,8, 62/5, 67/5, 69/4, 70/7, 73/1,7, 76/1,2, 78/7, 80/8, 81/4, 82/4, 85/4, 89/3,4, 90/4
Bu ileti toplam 49 masalda yer almıştır. Görüldüğü gibi 36, 50, 61, 73, 76, 89 numaralı masallarda ise birden çok yinelenmiştir.

2- "İnsan, herkese karşı çok dikkatli olmalı, en yakınına bile güvenmemelidir, bazan en büyük kötülüğü onlardan görebilir, çünkü onlara karşı savunmasızdır."

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 6/2, 7/3, 11/7, 12/3, 13/4, 17/2, 18/5, 21/6, 23/2, 27/4, 28/6, 31/2, 32/7, 42/5, 45/4, 48/1,2, 49/4, 51/1,3,9, 52/1, 53/1, 54/2, 56/5, 57/4, 58/3, 59/1, 60/5, 61/1,4, 62/3, 66/1, 67/2, 68/1, 69/2, 70/1, 75/1, 78/4, 80/2, 81/1, 88/2,5
Bu ileti toplam 38 masalda yer almış, 48, 51, 61, 88 numaralı masallarda ise birden çok yinelenmiştir.

3-"Mutluluğa giden yol, uzun ve çetindir, her ödülün bir bedeli vardır."

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 1/6, 2/4, 5/4, 8/3, 9/4, 10/6, 11/6, 12/13, 13/7, 16/6, 19/5, 21/11, 22/5, 23/5, 26/4, 29/7, 30/5, 31/1, 32/12, 33/8, 34/4, 35/5, 36/6, 37/1, 39/5, 40/8, 45/5, 46/4, 50/6, 51/11, 52/8, 56/6, 57/12, 59/9, 62/4, 66/9, 72/3
Bu ileti toplam 37 masalda yer almıştır.

4- "Umutsuzluğa kapılmamalıdır, yaşam yalnız mutsuzluklarla dolu

değildir, insana en umutsuz anında bile bir yardım eli uzanabilir."

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 2/3, 3/4, 5/3, 7/2, 9/2, 12/9, 15/2, 18/7, 21/8, 30/4, 32/9, 39/4, 48/8, 49/9, 51/7, 52/4, 53/2, 56/7, 58/4, 59/2,6, 61/3, 62/2, 66/3, 67/3, 80/5, 81/2, 82/3,4 83/1, 85/2, 88/4, 90/2
Bu ileti toplam 31 masalda yer almış, 59,82 numaralı masallarda ise birden çok yinelenmiştir.

5-"Bir şeyin aslını aramadan karar vermemeli, iftira olasılığı hiç bir zaman gözardı edilmemelidir."

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 12/4, 17/3, 18/6, 21/7, 32/8, 35/4, 36/3, 42/3, 48/4, 51/5, 52/2, 55/1,3, 57/5, 59/5, 61/2, 66/2, 80/3
Bu ileti toplam 17 masalda yer almış ve 55 numaralı masalda yinelenmiştir.

6-"Özeleştiri yapmak, olaylardan ders almak ve gerektiğinde özür dilemek, insanı eğitir ve davranışlarını daha iyiye götürür."

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 4/3, 9/5, 28/9, 33/6, 37/3, 44/6, 49/5, 57/10, 59/7, 60/8, 69/3, 70/2,6, 82/6, 86/3
Bu ileti toplam 14 masalda yer almış ve 70 numaralı masalda yinelenmiştir.

7-"Sabırlı, tutarlı, kararlı insanlar amaçlarına mutlaka ulaşırlar."

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 1/5, 7/1, 8/3, 10/7, 11/9, 16/3, 19/1, 23/1, 33/2, 34/2, 39/2, 62/2, 63/4
Bu ileti toplam 13 masalda yer almıştır.

8-"Kıskançlık ve şantaj pek çok insana zarar verir ve sonunda bir bumerang gibi sahibine geri döner."

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 3/2, 11/8, 12/1, 19/2, 27/3, 28/7, 31/3, 36/2, 53/3, 81/3, 82/5, 84/5, 89/1
Bu ileti toplam 13 masalda yer almıştır.
9-"Zeka ve sağduyu, kaba gücü ve zoru yenerek, pek çok sorunu çözer."

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 16/5, 22/4, 28/5, 29/6, 44/2, 46/2, 48/3, 51/4, 55/6, 57/8, 60/7, 69/3, 87/2
Bu ileti toplam 13 masalda yer almıştır.

10-"Bağışlamak yüce bir erdemdir."

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 19/4, 27/5, 28/8, 33/7, 52/7, 57/11, 59/8, 66/7, 86/4
Bu ileti toplam 9 masalda yer almıştır.

11-"Dış görünüşe aldanmamalıdır."

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 1/2, 8/4, 14/2, 33/4, 48/6,9, 49/8, 73/2, 74/3
Bu ileti toplam 8 masalda yer almış ve 48 numaralı masalda yinelenmiştir.

12-"İnsanlar arasındaki iş bölümünü cinsiyetler belirler."

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 12/8, 18/4, 21/2, 25/1, 30/2, 32/3, 34/1, 42/1
Bu ileti toplam 8 masalda yer almıştır.

13-"Su ve ateş gibi, insanların yaşamsal gereksinimlerinin başını devler tutmuştur. Onlara ulaşmak için, insanlar öteden beri acı çekerler."

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 18/2, 21/4, 23/3, 25/2, 26/3, 28/4, 29/5, 32/5
Bu ileti toplam 8 masalda yer almıştır.

14-"Büyük sözü dinleyenler rahat ederler, dinlemeyenlerin ise başları dertten kurtulmaz."

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 6/1, 10/1, 15/1, 21/1, 28/2, 35/1, 50/1
Bu ileti toplam 8 masalda yer almıştır.

15-"Yabancıların yardım önerileri, çekinceyle karşılanmalıdır, her yüze gülen dost sanılmamalıdır."

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 20/2, 21/5, 22/2, 30/3, 60/6
Bu ileti toplam 5 masalda yer almıştır.

16-"Her canlı her canlıya muhtaçtır, herkesin yardımına gereksinim duyulabilir."

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 8/4,5, 10/3, 33/5, 50/2
Bu ileti toplam 4 masalda yer almış ve 8 numaralı masalda yinelenmiştir.

17-"Yalanın ve kurnazlığın getireceği mutluluk çok kısa sürelidir, yalancının mumu yatsıya kadar yanar."

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 3/1, 5/1, 31/4
Bu ileti toplam 3 masalda yer almıştır.

18-"Eş adayını iyice tanımadan yapılan evlilikler, bazan felaket getirebilir."

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 13/3, 14/1
Bu ileti toplam 2 masalda yer almıştır.

d-ORTAK İLETİLERİN GENEL OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

Ortak iletilerden birinci sırayı "Haklı olanın bir gün mutlaka hakkını alacağı, iyilerin iyilik kötülerin kötülük bulacağı" iletisinin alması elbette bir rastlantı değildir. Bu ileti aynı zamanda bu masalları yaratan toplumun en büyük beklentisi, umudu, yaşama bakış açısıdır.

İyilerin iyilik kötülerin kötülük bulması beklentisinde zaman zaman kötülerin cezalandırılmadığı, bir özeleştiri yaparak kendi kendilerine doğru yolu buldukları da görülür ki, bu da o toplumun cezadan çok hoşgörüden yana olduğunu gösteren önemli bir noktadır. Örneğin, "4-Kötü Kral" masalında yer alan acımasız, geçimsiz, her türlü kötülüğü yapabilen kral, masalın sonunda

bakın nasıl oluyor: "Öte yandan, tüm bu olup bitenlerden sonra, yaptığı kötülüklerden çok pişman olan kral da artık bundan böyle çok iyi bir kral olmaya karar vermiş. Kızına da kırk gün kırk gece süren bir düğün yapmış. Bu olanları uzaktan izleyen iyilik perisi de onlara yardımcı olduğu için çok seviniyormuş. Böylece herkes mutlu olmuş. Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine."

Görüldüğü gibi halkın sağduyusu kötüyü cezalandırmanın çok kolay, ucuz bir yol olduğunun, aslolanın onu bağışlamak, topluma kazandırmak olduğunun gereğine inanmakta, çok az da olsa bazı masallarda böylesine "bağışlayıcı-iyileştirici" sonlar yaratmaktadır. Örneğin şu masallar böyle sonlarla bitmektedir: 4-Kötü Kral 28-Küçük Kardeş, 33-Tüylü, 40-Elma Yanaklı Kız, 52-Kadının Çilesi, 66-İyi Kalpli Kadın, 82-Kıskançlık

Özellikle "82-Kıskançlık" masalının sonunda, bu özeleştiriyle doğru yolu bulma davranışı altı çizilerek şöyle belirtilir: "Aradan bir zaman geçtikten sonra, Berivan'a iyi bir talip çıkmış ve görkemli bir düğünle evlenip mutlu olmuş. Üveyanne ve kızı ise kıskançlığın ne kadar kötü birşey olduğunu görüp, bir daha aynı yanlışı yapmamaya karar vermişler." İşte asıl özlenen sonuç budur, ama bunun için toplumu oluşturan bireylerin intikam-öç beklentisi içinde değil, daha üst bir düzeyde yapıcı, bağışlayıcı, hoşgörülü bir tavır içinde olması gerekmektedir. İdeal olan bu düzeye ulaşabilmek için de yaşam koşullarının iyileştirilmesine, psikolojik beklentilerinin doyurulmasına, dolayısıyla da zamana gereksinim vardır. Henüz bu düzeyde olunamadığı için de yukarıda da belirtildiği gibi, yalnızca yedi masal böyle sonlanmıştır. Toplum bireylerinin sosyolojik, psikolojik, ekonomik açılardan düzeyleri yükseldikçe böyle sonların sayısı da artacaktır elbette. Yoksa, iyiler iyilik bulurken, kötülerin hep ya "kırk katırla" ya da "kırk satırla" cezalandırılmaları yöntemi sürüp gidecektir.

"59-Dertli Fatma" masalında ise çok daha ilginç bir son geliştirilmekte, kötünün ne olduğundan hiç söz edilmeyerek, bu konudaki sonuç dinleyiciye-okuyucuya bırakılmaktadır. Masalı dinleyen-okuyan herkes belki de kendi kafasında, yüreğinde, ona farklı bir son yaratacaktır. Bu da onun kültür düzeyiyle orantılı olacaktır. Böylece dinleyici-okuyucu bir bakıma da edilgin durumdan çıkıp, etkin duruma geçecek ve masalın yaratım sürecine bir ölçüde de

olsa, kendi yarattığı sonla katılacak demektir.

En çok verilen ikinci ortak ileti olan "İnsan, herkese karşı çok dikkatli olmalı, en yakınına bile güvenmemelidir, bazan en büyük kötülüğü onlardan görebilir, çünkü onlara karşı savunmasızdır" iletisinin de ne kadar evrensel bir "insanlık sorunu" olduğu ortadadır.

Birçok ressama konu olan "İsa ve Oniki Havarisinin Son Akşam Yemeği" olayı, bu iletinin evrenselliğine en iyi örneklerden birisidir. İsa'yı katiline, omuzundan öperek işaret eden en yakın havarisi tüm insanlık alemine bu iletiyi, en çarpıcı şekliyle vermiş ve böylece İncil'de "İnsana güvenen insanın vay haline" saptamasının yer almasını da sağlamıştır.

Bu iletiyi veren masallara baktığımızda, en yakın aile bireylerinin ve öteki yakınların biribirlerine yaptıkları ihanetleri, attıkları iftiraları ve çeşitli kötülükleri görürüz. Örneğin kardeş ihanetleri (11, 12, 23, 27, 31, 81), eş ihanetleri (13, 17, 47, 88), kardeş karısı iftiraları (18, 21, 28, 32, 59), anne baba ihanetleri (6, 7, 49, 60, 78, 80), kayın (kocanın kardeşi) iftiraları (52, 66), yenge (amca karısı) kötülükleri (61), enişte (kardeş kocası) iftiraları (57), kan kardeşi, evlatlık, komşu, arkadaş, hizmetçi ihanetleri (45, 48, 51, 53, 54, 56, 58, 62, 67, 68, 69, 75).

Özellikle anne, baba ve kardeş ihanetleri aile bağlarının güçlü olduğunu varsaydığımız toplumumuz açısından düşündürücüdür. Babaların oğulların eşlerine göz koymaları, anaların çocuklarını öldürmeye kalkmaları ve bu "insana güvensizlik" iletisinin de ikinci büyük ortak ileti olması, bu sorunun boyutunu daha da trajikleştirmektedir.

"80-Ne İdim, Ne Oldum, Ne Olacağım" masalındaki iftiracı ve acımasız annenin (ki bu özannedir), kızına davranışı da özellikle üstünde durulmaya değer bir olaydır. Burada savaşa giden kral kocasına, sarayda kalan keşişle ihanet eden kadın, kızının bu durumu anladığını görünce, sevgilisiyle birleşip, kızına iftira etmiş ve onu ölüme terketmiştir. Çok "uç" bir örnek olmakla birlikte, bu iletiyi en sarsıcı biçimde vermesi açısından bu örnek üstünde özellikle durulmuştur.

İnsanı bir anda büyük bir umutsuzluğa ve güvensizliğe düşürebilecek bu iletiyi, dört ve beş numaralı ortak iletiler "4-Umutsuzluğa kapılmamalıdır, yaşam yalnız mutsuzluklarla dolu değildir, insana en umutsuz anda bile bir yardım eli uzanabilir", "5-Bir şeyin aslını aramadan karar vermemeli, iftira olasılığı hiçbir zaman gözardı edilmemelidir" diyerek dengelemektedirler. Zaten masallar hep bu dengeler üzerine kurulmuştur. Çünkü yaşamın kendisi ve halkın yaşam felsefesi de bu dengeler üzerine kurulmuştur. Böyle olduğu içindir ki masalın bir tanımı da şöyledir: "Mesel: Hikmet'ül avam olan cümel ve ibarata denilir." (1) (Halkın felsefesi olan cümlelere ve metinlere denir).

2 numaralı ortak iletinin karşısına, denge unsuru olarak koyduğumuz 4 ve 5 numaralı iletilere ve bunların oluşturduğu dengeye "52-Kadının Çilesi" masalı tipik bir örnektir. Burada olaylar şöyle gelişir ve sonuçlanır:

-Kadın kocasının kardeşi tarafından cinsel tacize uğrar.
-Karşı koyunca, iftiraya uğrayıp cezalandırılır. (Beline kadar toprağa gömülür).
+Zengin bir tüccar tarafından kurtarılır.

-Tüccarın kölesi tarafından cinsel tacize uğrar.
-Karşı koyunca, iftiraya uğrayıp cezalandırılır. (Ölümle)
+Tüccar onu yine kurtarır.

-Kadın, iyilik yaparak idamdan kurtardığı bir adam tarafından cinsel tacize uğrar.
-Karşı koyunca cezalandırılır. (Denizcilere satılır).
+Kadın Allah'a yalvarır, fırtına çıkar, gemi batar, herkes ölür, kadın kurtulur ve sonunda padişah olur.

Bunu şöyle bir şemayla gösterebiliriz:

-iftira-cezalandırma-umutsuzluk
-iftira-cezalandırma-umutsuzluk > +kurtuluş+ödül+umut

1-Muallim Naci, Lügat-i Naci, Maarif Vekaleti Yay., İst. 1902, s.590

-iftira-cezalandırma-umutsuzluk

> +kurtuluş+ödül+umut

-iftira-cezalandırma-umutsuzluk

-ihanet-cezalandırma-umutsuzluk

> +kurtuluş+ödül+umut

-ihanet-cezalandırma-umutsuzluk

Sonuç: Kurtuluş ve yükseliş (mutlu son).

Görüldüğü gibi insanın insandan umudunu kestiği ve tam her şeyin bitmiş gibi göründüğü bir anda, devreye büyük ve mutlak güç giriyor ve insanoğlunu elinden tutup hakkı olan yere yükseltiyor. Çünkü dinsel inanışlara göre, insan tanrının yarattığı en güzel, en anlamlı varlıktır, tanrı onda kendisini görür ve hiçbir zaman onu yüzüstü bırakmaz. Bu nedenle değil midir ki, o hep insanoğlunun "güzel tanrısı" dır, insan da onun "sevgili kulu".

Bu kurgu şeması üç aşağı beş yukarı, bu iletiyi taşıyan öteki masallara da uygulanabilir.

4 ve 5 numaralı bu ortak iletiler, aynı zamanda "7-Sabırlı, tutarlı, kararlı insanlar amaçlarına mutlaka ulaşırlar", "8-Kıskançlık ve şantaj pek çok insana zarar verir ve sonunda bir bumerang gibi sahibine geri döner", "9-Zeka ve sağduyu, kaba gücü ve zoru yenerek, pek çok sorunu çözer", "17-Yalanın ve kurnazlığın getireceği mutluluk çok kısa sürelidir, yalancının mumu yatsıya kadar yanar" ortak iletileriyle de bir şekilde örtüşmektedir. Çünkü iftiraya, ihanete dolayısıyla da haksızlığa uğramış masal kahramanı 7 ve 9 numaralı ortak iletilerdeki özelliklere sahip olmasa, 8 ve 17 numaralı ortak iletilerdeki gerçeği de bilmese kurtuluşa, mutlu sona da ulaşamaz. Öyleyse bunlar biribirlerini tamamlayan ortak iletilerdir ve çok verilmeleri de bir rastlantı değildir.

18 numaralı "Eş adayını iyice tanımadan yapılan evlilikler, bazan felaket getirebilir" ortak iletisi de özellikle 14 numaralı masalda oldukça sarsıcı, çarpıcı olaylarla örneklenmiştir. Şöyle ki: Varlıklı bir ailenin oğlu iyi tanımadığı bir kızla, güzel ve sessiz görünü-

şüne aldanıp evlenince başına gelmedik kalmaz. Aslında bir büyücü olan bu kız, geceleri mezarlığa gidip ölü eti yemektedir. Bir gece kendisini izleyen kocasının, bu sırrını öğrendiğini anlayınca da büyü yaparak onu bir köpeğe dönüştürür. Adam, pek çok eziyetten ve uğraştan sonra eski haline dönebilir, ama bu arada güzel bir halk deyişiyle de "Anasından emdiği süt burnundan gelir."

İşte insanların analarından emdikleri sütlerin burunlarından gelmemesi için uyarıda bulunan bu masalı, şu atasözlerimiz de ne güzel destekler: "Dış görünüşe aldanma, surat sofraya gelmez, dışı değil içi güzel olsun, anasına bak kızını al kenarına bak bezini al, dibini görmediğin kaptan su içme." v.b.

Görüldüğü gibi en çok verilmek istenen bu ortak iletiler, aynı zamanda bu masalları yaratan toplumların yaşanmış deneyimlerini ve bunlardan doğan endişelerini, korkularını, beklentilerini, umutlarını, olumlu olumsuz değer yargılarını da yansıtmaktadır. Öyleyse bu masallar birer araçtır. Onlar aracılığıyla sözü edilen, enine boyuna incelenen, yargılanan ve betimlenen hayatın ta kendisidir ve masallar hayatın yalan söylemeyen aynalarıdır.

e-MASALLARIN İNSAN KAHRAMANLARININ İŞLEVSEL ÖZELLİKLERİ VE İLETİLERİ ULAŞTIRMADAKİ ROLLERİ

Bu bölümde, işlevsel özellikleri ve iletileri dinleyiciye-okuyucuya ulaştırmadaki rolleri açısından, masalların yalnızca insan kahramanları incelenmiştir. Klasik masal öğesi olan "antropomorfizm" (insanbiçimcilik) yoluyla tıpkı insan gibi işlev yüklenen, öteki canlı ve cansız kahramanlar-varlıklar ayrıca incelenmemiştir. Çünkü, onlara da sonuçta insan kahramanlarla aynı işlevler ve özellikler yüklenmiştir.

1-KADIN KAHRAMANLAR

İncelenen 90 masaldan 45'inin ana kahramanını kadınlar oluşturuyorlar ve masalın ana olayını da onlar yönlendiriyorlar.

(1,3,5,7,9,12,13,14,16,17,18,20,21,22,29,32,33,34,35,36,39,40, 42,43,44,45, 48,49,51,52,56,57,59,60,61,62,63,65,66,79,80,81, 82,87,88 numaralı masallar).
Öteki masalların çoğunda da yan kahramanlar olarak yer alıp, yine önemli işlevler yükleniyorlar. Masalların ana kahramanı olan bu kadınları başlıca şu 7 grupta toplayabiliriz:

a-Mutluluğu yakalamak için uğraş veren, olayların gidişini yönlendiren akıllı, vefalı, özverili, direşken kadınlar (1,7,9,29,33, 34,39,40,43,44,49,57,63,79,87).

b-Kıskanç ve iftiracı kadınlar (12,18,21,32,36,45,56,59,61,62).

c-Kötü kalpli üveyanneler, büyücü kadınlar ve acımasız dev anaları (14,20,22,60,80,82).

d-Cinsel tacizlere uğrayan kadınlar (16,48,51,52,66).

e-Eşlerine ihanet eden kadınlar (13,17,35,42).

f-Yalan ve kurnazlıkla mutluluğa ulaşmak isteyen kadınlar (3,5,88).

g-Akılsız, beceriksiz, sağduyusuz kadınlar (65,81).

a-MUTULUĞU YAKALAMAK İÇİN UĞRAŞ VEREN,OLAYLARIN GİDİŞİNİ YÖNLENDİREN AKILLI, VEFALI,ÖZVERİLİ,DİREŞKEN KADINLAR

Bu masal tipi "1-Eşmanip" masalında, elinden kaçırdığı mutluluğun ardına düşen bir kadın olarak karşımıza çıkar. Sırrını saklamayıp annesine söylediği için dış görünüşü eşek olduğu halde, aslında olağanüstü bir varlık olan kocasını elinden kaçıran padişahın kızı, onu bulmak için yanına iki heybe altın alıp, bir ata binerek yollara düşer. Pek çok uğraş verip, pek çok sıkıntı çektikten sonra, ona yeniden kavuşur.

"İnsan sahip olduğu güzelliklerin değerini ancak onu yitirdikten sonra anlar ve yeniden elde etmek için, büyük bir uğraş vermesi gerekir."

"Bazı sırların saklanmaması, çok merak ve kuşku felaket getirir."

"Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir."
"Sabırlı, kararlı ve cesur insanlar amaçlarına ulaşabilirler" gibi iletileri de içinde taşıyan bu masalın konusu ile mitolojideki "Eros ile Psıkhe" (Sevgi ve Ruh) arasında şöyle bir benzerlik vardır:

Psıkhe kocası Eros'la yalnızca, gece karanlığında birlikte olmakta ve onun kim olduğunu bilmemektedir. Eğer onun yüzünü görürse bu sır bozulacak ve bu mutluluk bitecektir. Bir zaman bu sırrı saklayan ve çok mutlu olan Psıkhe sonunda, kıskanç ablalarının zorlamalarına dayanamayarak bir gece, mumu yakıp, uyuyan kocasının yüzüne bakar ve tılsım bozulduğu için de onu kaybeder. Eros ona şöyle söyler: "Akılsız kız. Kuşkunun aşkı kaçırdığını bilmiyor musun? Bana ilk bakışının son bakış olacağını sana söylememiş miydim?....

Seni kendime eş olarak seçtim. Buna layık olduğunu isbat etmiş olsaydın, annem ve gökyüzündeki büyük tanrılar sana ölümsüzlük verecekler ve sen de benimle, sonsuzluğa kadar gökyüzünün güzellik cennetleri içinde yaşayacaktın. Şimdi, her şey bitti. Seni bırakıp ayrılmam gerek.
.....
Cesaretinin, inancının üstün olması şartıyla bana tekrar varabilirsin. Bu, deney ve acının, uzun ve zahmetli yoludur." (1)

"7-Padişah ile Çocukları" masalının kahramanı olan, padişahın akıllı kızı, babasının kocasına sorduğu her sorunun yanıtını ona öğreterek, oğlanı korur ve onunla mutlu olur.

"9-Terzi ile Karısı" masalında ise, terzinin akıllı karısı, kendisine gözkoyan padişahın, kocasına koştuğu her koşulu yerine getirmesine yardımcı olarak,kocasıyla kalmayı başarır.

1-Buckley, Mitolojiden Masallar, Çev. Orhan Petek, Sosyal Yay., İst. 1985, s.35

"29-Padişah ile Üç Oğlu" masalında Hasan'ın sevgilisi, sonuna kadar ona bağlı kalır ve bir başkasıyla evlenmemek için direnir. Bu uğraşının sonunda da Hasan'a kavuşur.

"33-Tüylü" masalının ana kahramanı olan, Hint padişahının güzel kızı, rüyasında görüp aşık olduğu, Yemen padişahının oğluna evlenme teklif eder. Törelere aykırı olan, bu kız tarafından gelen evlenme önerisini doğru bulmayan ve hiç hoş karşılamayan oğlan onu geri çevirince, kız oğlanı bulmak için yollara düşer. Uzun ve zahmetli uğraşlardan sonra bulur ve elde etmeyi başararak mutlu sona ulaşır.

Gelenek ve göreneklerimize ters düşer gibi görünen bu ayrıksı masal, aslında çok önemli bir ileti içermektedir. Birisiyle evlenmek, mutlu olmak isteyen kadın pasif kalmamalıdır. Önerinin karşıdan gelmesini beklerse, bu öneri hiç gelmeyebilir ve bu nedenle de elini uzatsa tutabileceği mutluluk yanından geçer gider. Ayrıca, kadın yalnızca evlenme önerisinde bulunmakla kalmamalı, kendisini geri çeviren erkeği elde edebilmek için de uğraş vermelidir.

Görüldüğü gibi, toplumun erkeğe biçtiği bu rol ve ondan beklediği bu davranış biçimi, bu masalda altüst edilmiş ve çok daha gerçekçi bir işlevsellik kazandırılmıştır. Bu masal da gösteriyor ki halkın sağduyusu, eskimiş gelenekleri yıkacak her yeni, güzel, yararlı yeniliğe, uygulamaya açıktır. Çok az da olsa böylesine ayrıksı masalların olması, değiştirilmesi gereken ve istenen bazı değer yargılarının olduğunu müjdelemesi bakımından, oldukça ilgiye değer ve önemli bir olgudur.

"34-Keşiş" masalında ise sıradan bir halk çocuğu olan akıllı ve güzel kız, keşiş kılığına girip, bir süre kendisiyle beraber olarak gönül eğlendiren, sonra da çekip giden padişah oğlunun ardına düşer, uzun uğraşlardan sonra onu kendisine aşık etmeyi başarır ve mutlu sona ulaşır. Yine buradaki ileti de kararlılığın, akıllıca verilen uğraşın, sosyal sınıflar arasındaki uçurumu yok edeceği doğrultusunda oluşu bakımından önemlidir.

"39-Cesur Kız" masalının iletisi de yine toplumun geleneksel değer yargılarını değiştirmeyi amaçlayan, yalnız erkeklere biçilen

"cesur-korkusuz" olma rolünün yapaylığını anlatan, önemli bir iletidir. Burada kızlar da erkekler kadar, bazan onlardan bile cesur korkusuz olabilirler denmekte ve cesaretin erkeğe veya kadına değil, aslında "insan"a has bir özellik olduğu anlatılmaktadır. Çünkü, öyle kadınlar vardır ki cesaret, tutarlı davranış, kararlılık açısından pek çok erkekten daha öndedir. Ayrıca bizim toplumumuz her ne kadar " ataerkil" bir aile tipi görünümü sergilese de, özünde "anaerkil" bir toplumdur. Çünkü batılı halkların deyişiyle "Beşiği sallayan el, evi de yönetir." Bilindiği gibi bizde beşiği sallayan biricik el de kadındır.

Yine ayrıca, öteki bazı masallarda da gördüğümüz gibi, pek çok olay karşısında çekince gösteren erkeği, kadın yüreklendirmekte, yönlendirmekte ve başarılı olmasını sağlamaktadır. (Bu işlev akla ister-istemez, olumsuz bir örnek de olsa, Shakespeare'in ünlü yapıtı "Macbeth"te, Macbeth'in Kral Duncan'ı öldürüp yerine geçme konusunda gösterdiği çekince karşısında, Lady Macbeth'in onu yüreklendirmesi ve bu kararı gerçekleştirmesini sağlamasını getiriyor).

"40-Elma Yanaklı Kız" masalının kahramanı olan, yoksul ama akıllı kız, dileye-isteye kendisiyle evlendiği halde, yoksulluğu nedeniyle onu aşağılayan padişah kocasına öyle bir ders verir ki, öcünü almakla kalmayıp tahtını da elinden alır ve onun yerine padişah olur. Yerleşik geleneksel yargılara ters düşmesi ve kendini beğenmiş, sağduyudan, hoşgörüden uzak, akılsız bir erkek yönetici yerine, akıllı bir kadın yöneticinin geçmesinin çok daha iyi olacağı, hak etmeyenlerin yerlerini koruyamayacakları iletisini veren bu "aynıksı" masal da iletisinin işlevi açısından oldukça ilginçtir.

"43-Boncuk Padişah"taki kadın kahraman kendine güvensiz, evhamlı, sözleri ve olayları çarpıtan kocasının kendisini dövmesi, cehennem azabı çektirmesi üzerine, onun ilkel egosunu tahrik ederek, bir başka amaca yönlendirir ve böylece ondan kurtulur. Yaşadığı olaylar sonucu hatasını anlayan adam; giderek, karısını elinden kaçırıp, haketmediği bu mutluluğu yitirerek, cezasını çeker.

Öyleyse mutluluk, birliktelik, evlilik özen, sevgi, anlayış ister. Bunlarla beslenmeyen birliktelikler ise er veya geç, bir gün yıkılır

gider. O zaman da hiçbir pişmanlık fayda vermez. Eldeki küçük mutlulukların değeri bilinmeli, beslenip geliştirilmelidir. Yoksa, insanı sonuçta bekleyen yalnızlık ve acıdır.

"44-Üç Dilek" masalının kahramanı olan, yoksul çobanın akıllı karısı, kendisine gözkoyan krala yüz vermez. Kralın çobana koştuğu her koşulu yerine getirmesi için de kocasına yardımcı olur ve böylece evliliklerini kralın elinden kurtarır. Mutlu evliliğin temeli parada değil, iyi anlaşmada ve sevgide gizlidir, iletisini taşıyan bu masaldaki kadının ayrıca vefalı, onurlu, saygılı tutumu ve namuslu bir çoban olan kocasını, başkasının karısına istenmediği halde göz dikecek kadar alçalan bir adama-ki bu adam kral bile olsa-değişmeyişi, asıl iletiyi oluşturmaktadır.

Giderek, "paranın açamayacağı kapı yoktur" iletisinin yaygınlaştığı bir dünyada, bu tür karşı "savunma-iletileri"ne büyük bir gereksinim olduğu ortadadır. Zaten halk kültürlerinde hiç birşey rastlantılar sonucu yaratılmamıştır. Her ileti, sağlıklı bir "neden-sonuç" ilişkisi üstüne kurulmuştur.

"49-Şirin ile Şevketli"de poligami (çokeşlilik) konusunda olumlu iletiler verilmekte ve kumaların biribirleriyle anlaşmaları halinde, mutlu olabilecekleri örneklenmektedir.

Halkın sağduyusu burada, varolan ve önlenemeyen sosyolojik-etik-ekonomik bir olguya, bir soruna, olumlu açıdan bakmayı ve bunu sorun olmaktan çıkarmayı yeğlemektedir. Çünkü, halk arasında erkeklerin birden çok kadınla evlenmesi doğal karşılanmakta, böyle olunca da kadınlara bu konuda, sorun yaratmamaları öğütlenmektedir. Ayrıca, bu tür masallarda, kadının çok evliliği hiç sözkonusu bile edilmiyor. Halk kültürümüzde poligaminin yalnızca erkekler için geçerli ve kabul edilebilir bir uygulama olduğunu görüyoruz.

Birden çok eşle evlilik giderek, erkek için öğünülecek olumlu bir davranış olarak gösterilirken, kumaların iyi geçinmesi de onların toplumdan "aferin" almalarını sağlıyor ki, bu çarpık değer yargısı da toplumda poligamiyi erkekler adına doğallaştırmakla kalmıyor, yüreklendirip yaygınlaştırma tehlikesini de içinde taşıyor.

Bu iletide halkın sağduyusu, belki de önleyemediği bir olumsuzluğu iyileştirmeye çalışmaktadır ama, ne olursa olsun yine de yanlış, olumsuz bir iletidir ve bunun sağlıklı aile yapısıyla, insan onuruyla bağdaşır bir yönü olmadığı için, savunulacak bir yönü de yoktur.

"57-Şerbetçi Güzeli" masalında yer alan gelin-kaynana işbirliği, kadınların iyi niyetle elele verdiklerinde, nasıl da incelikli güzellikler üretebileceklerini göstermesi bakımından önemlidir.

Halk kültürümüzde önemli bir yeri olan ve genelinde alışageldiğimiz gelin-kaynana kavgalarının temelinde, ekonomik ve psikolojik nedenler yattığı bilinen bir gerçektir. İnsansal yaşamın dramatik kurgusunu oluşturan bir "ezeli" gerçeklik olan (ki "ebedi" de olacaktır kanısındayız) anaların oğullarından, kadınların da kocalarından vazgeçememeleri nedeniyle çıkan, bu gelin-kaynana çatışmalarının, bizim gibi toplumlarda gözardı edemeyeceğimiz bir de ekonomik boyutu vardır.

Özellikle kırsal kesimlerdeki ataerkil ailelerde, evin direği erkektir. Baba ölünce de bu "ev direkliği" işlevi, otomatik olarak oğula yüklenmektedir. Çünkü, "oğul eve direk, kız ele dayaktır". Öyleyse ana, sonuna dek oğulun sorumluluğundadır, onun insanlık ve erkeklik onurunun ayrılmaz bir parçasıdır ve yine onun "en sevgili" insanıdır. (Oidipus kompleksi mi)... Ayrıca, ev sarayının da "valide sultan"ıdır. Yönetim her ne kadar oğulda görünse de dolaylı olarak anadadır.

Yılların-yüzyılların, gelenek ve göreneklerinin oluşturup güçlendirdiği, böylesine katılaşmış bir düzenin üstüne gelecek olan gelinin, "valide sultan"la girişeceği bir çatışmada şansı ne olabilir. O da eğer akıllıysa, önce bir nabız yoklaması yapıp, karşılıklı güçleri ölçer ve çoğu zaman da "Dur kendime yer edeyim, gör sana neler edeyim" taktiğini kullanarak, bir süre herşeyi oluruna bırakıp alttan alır. Bu sırada bir yandan da inceden inceye, derinden derine "Hürrem Sultan" oyunlarını, yaptırım alanına sürmeye başlar. Bunun için de yapacağı ilk hamle, en güçlü silahı olan kadınsı özelliklerini, bir "seks objesi" olarak eşine sunmak olacaktır. Bu etkili silahı, doğru zamanda ve doğru mekanda kullanabilmek için de en uygun zaman gecedir, en uygun mekan ise yatak. Oğlu-

nun daha sonraki davranışlarından bu doğru seçilmiş zamanı ve mekanı farkeden kaynananın tepkisi de çoğu zaman, uzlaşıdan uzak, bir savaş ilanıdır.

Gün ışığına çıkan bu çekişmenin, giderek onulmaz bir kin ve nefrete dönüştüğü de görülür ki, bu öfke dolu, çözümsüz, yoğun duygular aile içi huzursuzlukları, bazan da aile dağılmalarını beraberinde getirebilir.

İşte bu gelenekselleşmiş önemli ve yıkıcı didişmelere, bir "karşı savunma" olarak halk kültürü, bu masalda görüldüğü gibi anlaşmış, biribirlerini seven, aynı amaçlar doğrultusunda işbirliği yapabilen gelin-kaynana örnekleri yaratmıştır. Çünkü, toplum kendi yapısındaki sorunların çözümünü de yine kendi içinde üretmek zorunda olduğunun bilincindedir.

"63-Terliklerin Getirdiği Mutluluk" masalındaki akıllı kız, dilinin belasına düştüğü zindanda bile umutsuzluğa ve paniğe kapılmadan kurduğu uzun vadeli akıllıca bir planla, zindancıyı elegeçirir. Onun aracılığıyla padişaha ulaşıp, onu kendine aşık eder ve sonunda da zindandan saraya taşınarak, padişah karısı olup, mutlu sona ulaşır.

Hayat ne bir bayram günüdür, ne de bir yas günüdür, tüm sevinçler ve acılar geçicidir, önemli olan her zaman, her yerde insanın aklını kullanması, her güç durumdan çıkış yolu aramasıdır, akıllıca verilen her uğraş, kurtuluşa giden bir adımdır iletisinin verildiği bu masal da yine, ne istediğini bilen, direşken kadınlara iyi bir örnektir.

Başına gelen herşeyi alınyazısı sayıp, bunun değişmezliğine inanarak kaderine razı olan insanların, özellikle de kadınların çok olduğu bir toplumda, bu tür iletileri içeren masalların yaratılması çok doğaldır ve çok gereklidir.

"79-Sihirli Yüzük"te ise, ekonomik yönden sıkıntıya düşen bir adam, karısının akıllıca yol göstermeleri ve önerileri sayesinde, bu sıkıntıdan kurtulur ve durumunu düzeltir. Toplumumuzda, kadınların sözünün pek önemsenmediği, eskiden mahkemede tanıklıklarının bile kabul edilmediği, sık sık "elinin hamuruyla erkek işi-

ne karışma"masının anımsatıldığı gözönüne alınırsa, bu iletinin de bir hayli "ayrıksı" olduğu kabul edilmelidir. Aile birliğinin, kadın-erkek işbirliğiyle, ortaklaşa sağlanması, önemli kararların ortak alınması, evde erkek kadar kadının da söz sahibi olması, bazan kadınların erkeklerden daha uzakgörülü olduğu gibi, son derece yapıcı, olumlu iletiler içeren bu masal da yine toplumun geleneksel iç işlevine karşı, bir tepki, bir önlem olarak doğmuştur.

"87-Yarış" masalındaki akıllı çoban kızı ise aklı sayesinde, karmaşık gibi görülen bir duruma çözüm getirir ve padişah karısı olmayı başarır. Aklın ve yeteneğin; zenginlikten, makamdan daha önemli olduğu, aklın ve yeteneğin zenginlik getirebileceği ama, zenginliğin akıl ve yetenek sağlayamayacağı iletisinin verildiği bu masal da toplumumuzun yaşadığı deneyimlerin sonucunda, halkın oluşturduğu bir söz yaratısından başka birşey değildir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, halkın içinden toplanmış pekçok "devşirme" çocuğun, Enderun'dan geçerek, akılları ve yetenekleri sayesinde, devletin üst kademelerinde görev aldıkları, giderek vezirliğe bile yükseldikleri, bazı güzel ve akıllı cariyelerin ise başkadın ve valide sultan oldukları, öte yandan deli ve yeteneksiz padişahların, saltanatlarını sürdüremeyip, başkalarına kaptırdıkları düşünülürse, bu iletinin halk kültüründeki dayanağı da daha iyi anlaşılmış olur sanıyoruz.

b-KISKANÇ VE İFTİRACI KADINLAR

Bu gruptaki masallarda; güzel ve yetenekli genç kızları, kadınları kıskanan hemcinslerinin, ablaları, gelinleri gibi yakın akrabalarının, onlara verdikleri ölümcül zararları görüyoruz.

Bu masalların hepsinde de kıskanıldıkları için iftiraya uğramış, zarar görmüş, acılar çekmiş bu kadınlar, sonunda kurtulup haketikleri mutluluğa kavuşurlarken, kıskanç ve iftiracı kadınların bu kötülükleri, bir bumerang gibi, geri dönüp yine kendilerini vuruyor ve sonunda onlar zararlı çıkıyor. İşte masalın iletisi de tam bu noktada oluşuyor.

Ne yazık ki, toplumumuzda ötedenberi, bu tür olumsuz duygular taşıyan ve onları zararlı davranışlara dönüştüren, cahil, ilkel insanlarımız çoktur. Bunların verdikleri zararların boyutları arttıkça, halk kültürümüzde de onları eğitecek, zararsız kılacak, zaman zaman da korkutacak iletiler içeren masallar yaratılmıştır. Bu bir bakıma hasta ruhlara karşı, masallar aracılığıyla yapılan, toplumsal bir savunmadır. Bu tür davranış bozukluğu gösteren ve başkalarına zarar veren insanlara "Dikkat et, sonunda zararlı çıkacak olan yine sensin" denmektedir.

Bu kıskançlıkların özellikle kız kardeşler veya gelinlerle görümceler arasında olması da ayrıca ilgiye değer bir noktadır. Gelinlerin görümcelerini kıskanmaları ve onlara kötülük yapmalarının, belki mantıksal bir açıklaması bulunabilir ama, kardeşlerin birbirlerine ölümcül zararlar vermelerinin nedenleri herhalde ta "Habil"le "Kabil"de aranmalıdır ve yine herhalde, aynı ana karnını paylaşan, bu "karındaş" insanların, bu yıkıcı yokedici duygularının ekonomik, sosyal nedenlerden öte mutlaka önemli psikolojik nedenleri olmalıdır. Çünkü insan, her türlü eğitilmiş özelliğinden arındırıldığında, kendisiyle başlayıp biten, her türlü bağdan soyutlanmış, tek başına bir bireydir ve bir kocaman "yalnızlık"tan ibarettir. Öyleyse geliştirilmemiş, eğitilmemiş bu zavallı "ben"in içinde onu bağlayıcı, hiçbir bağa gerek yoktur, o kendi bütününü yalnızca "ego"suyla doldurmuştur. Yine öyleyse, bu tehlikeli ego masallar aracılığıyla bir ölçüde de olsa yenilmeli, eğitilmelidir. Halk çözümü, bu tür olayları konu alan masallar yaratmakta bulmuştur.

Bu gruptaki masallardan olan "12-Gülbahar ile Gülbarin"de ve "36-Yedi Çingene"de kızkardeşlerden tembel, beceriksiz ve kıskanç olan ablalar, güzel ve yetenekli, iyi bir evlilik yapan küçük kardeşlerinin mutluluğunu kıskanırlar ve tuzaklar kurup, iftiralar atarak ona büyük acılar çektirirler.

"18-Fatma", "21-Kül Eşek", "32-Bıra Mus", "59-Dertli Fatma" masallarında kıskanç gelinler özverili, iyi kalpli görümcelerine yılan yavrusu içirip, sonra da karınları şişince hamile olduklarını söyleyip iftira atarak, kocalarını kışkırtırlar ve bu zavallı, savunmasız kızların ölüme terkedilmelerine neden olurlar.

"61-Nar Tanesi" masalında bu konudaki iletiler başka boyutlar da kazanır. Şöyle ki, kötü kalpli ve kıskanç amca karısı, güzel kız Nartane'ye iftira eder ve namussuz olduğu konusunda, kızın erkek kardeşlerini kışkırtır. Erkek kardeşler, ölüme terkettikleri kız kardeşlerini bir gün karşılarında görünce, namus konusunda öyle çok sınavdan geçirirler ki, sonunda dayanamayan kız, kendisini kuyuya atarak intihar eder. Yaptıklarına çok pişman olan oğlanlar, kızın cesedini kuyudan çıkartıp muayene ettirdiklerinde "bakire" olduğunu anlarlar ve olanları amcalarına anlatıp, duydukları acı ve öfkeyle, hep birlikte yengelerini öldürürler. Görüldüğü gibi, buradaki ileti, insanı trajik boyutlarda rahatsız ederek, uyarmayı amaçlamaktadır.

Ayrıca, kuyudan çıkarılan kızın cesedi bakire olmasaydı, acaba aynı üzüntü duyulacak mıydı, yoksa "iyi oldu, namusumuz temizlendi" mi denecekti? Elbette ki ikincisi olacaktı, çünkü daha önce de kız aynı nedenle ölüme terkedilmişti. Öyleyse, burada kızın bakire olması, yaşıyor olmasından çok daha öncelik kazanıyor.

Bu masaldaki ileti, "Kıskançlık nedeniyle kimsenin namusuna iftira atma, yoksa o da ölür, sen de ölürsün" dediği için çok daha sarsıcı, çok daha çarpıcıdır. Çünkü, burada öteki masallarda olduğu gibi, haklı hakkını almamış, iyiler iyilik, kötüler kötülük bulmamıştır. Tam tersine iyi ortadan kalkmıştır. Böyle olunca da masal yaratıcısının ve dinleyicisinin yapıcı beklentisi gerçekleşmemiş, kendisiyle özdeşleştirdiği, haksızlığa uğrayan iyi kahraman mutlu sona ulaşamamış ve göreceli de olsa psikolojik bir rahatlık sağlanamamıştır.

Bu masal, öteki masalların genelde içerdiği, geleneksel sonuç iletisini içermeyen, aynıksı bir masaldır.

"62-Muradına Eremeyen Dilber" masalında ise herşey yerli yerindedir. Güzel kızı kıskanan cariye, onun gözlerini köredip sonra da ölüme terkederek, yerine kendi çirkin kızını koyar ama, sonunda gerçek anlaşılınca cezasını çeker, güzel kız da çektiği pek çok acıdan sonra, hak ettiği mutluluğa ulaşır.

c-KÖTÜ KALPLİ ÜVEY ANNELER, BÜYÜCÜ KADINLAR VE ACIMASIZ DEV ANALARI

Masallarımızdaki üvey annelerin hepsi de kötü kalpli ve acımasız kadınlardır. Yılların, yüzyılların oluşturageldiği bu vargı elbetteki gerçektir ama, acaba bu konuda istisnalar yok mudur? Üvey anne, önce insan sonra üvey anne olduğuna göre, acaba iyi bir insan, aynı zamanda iyi bir üvey anne de olamaz mı? Onu kötüleştiren, "üvey annelik" kavramının kendisi mi? Elbette iyi üvey anneler de vardır çünkü, toplumumuzda iyi insanlar vardır. Fakat, bu üvey anne sözcüğüyle "kötülük" kavramı öylesine özdeşleşmiştir ki, bazı üvey anneler bu özdeşleşmeyi aşıp, çocuğa ulaşamamakta ve amaçladığı iyi iletişimi kuramamaktadırlar. Çünkü, toplum ve dolayısıyla da çocuk, üvey anneden hep kötülük beklemektedir. Böyle olunca da öz-anne yaptığı zaman, gayet doğal sayılabilecek bazı eğitici, yönlendirici yaptırımlar, çocuğa üvey anne tarafından uygulandığında, acımasızlık olarak kabul edilebilmektedir. Öyleyse, üvey anneleri hep kötü gösteren ve belirli bir kesimin davranışlarını yansıtan bu masallara karşı, iyi üvey annelerin de olabileceğini örnekleyen, başka masallar yaratılmalıdır. Böylece, topluma bu konuda daha yapıcı iletiler verilmiş olacaktır ki, sanırız doğrusu da budur.

Masallarda yer alan büyücü kadınlarla, acımasız devanaları ise toplumdaki entrikacı, acımasız öteki kadınları simgeler ki, onlardan daima sakınılmalıdır uyarısını vermek için, bu tiplere özellikle yer verilir.

Bu kadın tiplerini konu alan masallardan "14-Büyülenen Büyücü"-de bir adamın karısı büyücüdür ve sırrını öğrenen kocasını köpeğe dönüştürür. Bu masal, görüldüğü gibi içerdiği başka iletilerin yanısıra, eş seçiminde özellikle dikkatli olmalıdır, entrikacı kadınlar her türlü gizli işi yapabilirler ve kötülüklerinin farkedildiğini anladıklarında da çok kıyıcı olabilirler, iletisini taşımaktadır.

"20-Hasanıko ile Cıtto Pıtto" masalındaki kötü kalpli üvey anne kocasına, çok hasta olduğunu ve onun üç çocuğunun kanını içerse iyileşebileceğini söyler. Buradaki ileti görüldüğü gibi, doğrudan babalaradır ve çocukların üvey annelerden korunması gerektiği anlatılmaktadır. Karısının her söylediğine inanan saf adam, onun için çocuklarını kurban etmeye hazırdır. Olayın bu türlü gelişmesi de şu atasözlerimizi doğrulamaktadır: "Ananın sevmediğini baba sevmez, babanın sevmediğini oba sevmez", "Anasız çocuğun babası da olmaz".

"22-Dev Anası ve Cake" masalında ise kötü kalpli dev anası, zavallı çocuk Cake'yi yok etmek için, elinden gelen herşeyi yapar ama, Cake aklı ve kurnazlığı sayesinde sonunda onu yener.

Masallardaki devler ve cadılar, çoğunlukla kadın olarak betimlenirler. Bunlar dış görünüşleri bakımından; kocaman memelerini omuzlarına atmış, dağınık ve gür saçlı, korkunç görünüşlü iri-yarı kadınlardır. Geleneksel halk kültürümüzde, bazı yanlış dinsel inançlara bağlı olarak, zaman zaman kadının şeytanla özdeşleştirildiği ve her türlü kötülüğün anası sayıldığı, bu nedenle de örtünmeye, itilmeye, ikinci sınıf vatandaş olmaya zorlandığı düşünülürse, bu tür bir betimlemeyi de doğal karşılamak gerekir.

"60- Oduncu ve Kızları" masalında, üvey anne hem oduncunun kızlarına çok kötü davranır, hem de onları babalarına kötüler. Sonunda adamın aklını çelerek, onu kızlarını ormana bırakmaya razı eder. "Hasınıko ile Cıtto Pıtto" masalında olduğu gibi, buradaki ileti de babaları uyarmayı amaçlamaktadır.

"80-Ne İdim Ne Oldum Ne Olacağım" masalındaki, savaşa giden padişah kocasına ihanet eden kadın ise eşine ihanet etmekle kalmaz, buna karşı çıkan kendi öz kızına da iftira atıp, onun öldürülmesini amaçlar. Burada, kızının ölümünü isteyen annenin öz oluşu, babaları uyarma iletisine başka bir boyut daha katmakta ve namus değer yargılarını yitirmiş erdemsiz bir kadının, ne kadar düşkün ve acımasız olabileceğini de göstermeyi amaçlamaktadır. Bu tür kadınlardan erkekler, yalnız çocuklarının canını değil, kendi canlarını da sakınmalıdırlar.

Masaldaki bu olay ve olaya bağlı olan iletinin bir benzeri de Yunanlılar'ın ilk büyük trajedi şairi olan Aiskhylos'un "Agamemnon" trajedisinde şöyle yer alır: Troya Savaşı'na başkomutan olarak katılan Agamemnon, on yıl sonra evine geri döndüğünde, kendisinin amcaoğlu Aigisthos ile evlenmiş olan, karısı Klytaimestra tarafından, bir hileyle öldürülür. Agamemnon yokluğunda, kendisine ihanet eden karısının kurduğu tuzağa, beraberinde esir olarak getirdiği Troya kralının kızı Kassandra'nın uyarılarına karşın, hiç kuşkulanmadan düşmüş ve canından olmuştur.

"82-Kıskançlık" masalındaki üvey annenin, kötü davrandığı kızın yaşında bir de kendi öz kızı vardır. Kendi kızına çok iyi davranıp, onu korurken, aynı yaştaki üvey kıza çok kötü davranması, kıyaslama olanağı verdiği için, çocuğu daha çok yaralayacak ve acısı bir kat daha artacaktır. Çünkü, burada eziyet edenin sayısı birden ikiye çıkmaktadır. Öyleyse, üvey annelerin bir de kendi çocuklarının olması sorunu daha da çözümsüz kılacak ve çok daha acımasız boyutlara tırmandıracak demektir. Masaldaki ileti de bir bakıma çocuklu üvey annenin, daha tehlikeli olabileceğine dikkat çekmesi açısından önemlidir. Bu masallarda yine ilgiye değer bir başka nokta da üvey anneyle birlikte gelen çocukların, çoğunlukla erkek değil kız olmaları ve kötülük yapma konusunda anneleriyle işbirliği yapmalarıdır.

d-CİNSEL TACİZLERE UĞRAYAN KADINLAR

Bu konuyu işleyen masalların bazılarındaki kadınlar babaları, kayınları gibi çok yakınları tarafından cinsel tacize uğrarlarken, bazılarını da imam, yakın komşu veya yönetici gibi görünürde güvenilir insanlar rahatsız ederler. Bazı kadınlarsa iyilik yaptıkları erkeklerin saldırısına uğrarlar ama, hepsinden de namuslarını koruyarak kurtulmasını bilirler.

"16-Geyik Sultan" masalında, padişah babasının kendisiyle evlenmek istediğini öğrenen güzel kız, çok üzülür ve akıllıca planlar yaparak, kaçıp babasının elinden kurtulmayı başarır. Masallara konu olan bu olaylar, aslında toplumlarda var olan "ensest" ilişkilerin masallara yansımasıdır. Çünkü, Latince "lekelemek-kirletmek" anlamına gelen ve baba-kız, kardeş-kardeş, ana-oğul, dede-torun, amca-yeğen gibi aralarında çok yakın kan bağı olan, aile bireyleri arasında yaşanan cinsel ilişki olarak tanımlanan "ensest" olgusu, insanlık tarihi kadar eskidir. Örneğin; Eski Mısır'da firavunlar soylu aile yapılarını bozmamak için, kardeşleriyle evlenmişlerdir. Kleopatra'nın annesiyle babasının kardeş olduğu, kendisinin de kardeşiyle evli olduğu biliniyor.

Ekonomik ve toplumsal yapı değiştikçe, aile içi evlilikler de kalkmış ve bu, bir cinsel sapma olarak kabul edilmiştir. Böylece günümüzde bu ilişki giderek, aile içinden bir göbek daha dışarıya atılmış ve amca çocukları veya teyze çocuklarının biribirleriyle evlenmeleri

doğal kabul edilmiştir. Bu yakın akraba evliliklerinde "kanın bozulmaması" gerekçesi kadar, ekonomik gücün bölünmemesi, malın dışarıya çıkmaması isteği de önemli rol oynar.

"48-Gülnazik" masalında hacca giden babanın, güvendiği komşusuna, "51-Helvacı Güzeli"nde ise imama emanet edilen kızlar, emanet edildikleri komşu ve imam tarafından, cinsel tacize uğrarlar. Her iki masalda da kızlar. akıllarını kullanarak, bu adamların elinden kurtulmayı başarırlar.

Toplumun, yaşanmış olaylardan hareket ederek yarattığı bu masallardaki ileti görüldüğü gibi, dinsel geleneklerimizden olan, hacca giden babanın geride bıraktığı kızını, karısını çok iyi tanımadığı, iyice güvenmediği insanlara bırakmamasını öğütlemektedir.
"9-Terzi ile Karısı" ve "44-Üç Dilek" masallarında, yoksul terzi ile yoksul çobanın güzel karılarına, padişah göz koyar ve adamlara yerine getiremeyecekleri bazı şartlar koşarak, bunları gerçekleştiremezlerse, eşlerini ellerinden alacağını söyler. Akıllı kadınlar, kocalarının yanlarında yer alarak, onların bu koşulları yerine getirmelerini sağlarlar ve eşleriyle olan mutlu evliliklerini sürdürmeyi başarırlar.

"52-Kadının Çilesi" ile "66-İyi Kalpli Kadın" masallarında ise kadınlar önce gurbete giden kocalarının kardeşleri yani, kayınları tarafından cinsel tacize uğrarlar, sonra da onlardan kaçıp kurtulmak isterlerken, yolda karşılaştıkları her yabancı erkek, onlara sarkıntılık yapmak ister. Fakat, kadınlar hepsinden de kurtulmayı başarırlar.

Görüldüğü gibi bu masalların tümünde, kadınlar büyük uğraşlar vererek namuslarını mutlaka kurtarıyorlar. Masalların bu mutlu sonları acaba gerçek sonlar mıdır yoksa toplumsal vicdanı incitmemek için yaratılmış, olması istenilen, özlenilen" masalsı" sonlar mıdır? Gerçek yaşamdaki kötü amaçlarına ulaşan ilkel erkeklere, görüldüğü gibi, masallar geçit vermiyor. Onları hep başarısız ve yenik kılıyor. Çünkü masallar ,bir bakıma toplumların psiko-terapi uygulamalarıdır, rahatladıkları, yüceldikleri, mutlu kahramanlarla özdeşleşip mutlu oldukları "pembe diziler"idir. Onlardaki ileti, kötülerin başarılı olacağı, haksızların mutlu, haklıların mazlumların mutsuz olacağı doğrultusunda olamaz. Zaten yeterince ezilen ve acı çeken

halkın, olumlu iletiler içeren, "masal sığınakları"na gereksinimleri vardır.

e-EŞLERİNE İHANET EDEN KADINLAR

İnsanoğlunun temelinde, "poligami" olgusuna yatkın bir geçmişi ve eğilimi olduğu, çeşitli evrelerden ve eğitim basamaklarından geçerek, tek eşliliğe ulaştığı gözönüne alınırsa, eş ihanetlerinin de insanlık tarihi kadar eski olması doğaldır.

Zaman zaman bu ihanetler, yalnızca ihanet olmakla kalmayıp, sonucunun yarattığı öfke ve öç alma duygusuyla taraflar biribirlerine başka yönlerden de zarar vermektedirler. Örneğin, bu kadın tiplerinden birisinin yer aldığı masallardan olan "13-Gökbulut"ta padişahın kızıyla evlenen oğlanın karısı, düşman kralının oğluyla sevişerek kocasına ihanet etmekle kalmaz, düşmanla savaş halinde olan babasının ve kocasının sırlarını da karşı tarafa söyleyerek, onların yenilgiye uğramalarına neden olur.

"17-Çiğ Süt" masalındaki ihanet iletisinin, tüm insanları kapsayan bir boyutu vardır. "İnsanoğlu çiğ süt emmiştir" bu nedenle de ihanet eder yargısına karşı, insan çiğ süt emse de emmese de yalnızca insan olduğu için ihanet eder savı geliştirilmiştir. Buradaki kadın yalnızca kocasına ihanet etmekle kalmaz, sevgilisiyle birlikteliğine engel olmaması için, onu ortadan kaldırmayı amaçlayan bir tuzağın içinde de yer alır.

"35-Ahmet Şah ile Kardeşi İbrahim" masalındaki kadının ihaneti kurgusunda, Hz. Yusuf kıssasından izler görmek mümkündür. Şöyle ki, zengin Yahudi tüccarın karısı, dürüst bir genç olan İbrahim'e göz koyarak, kocasını onunla aldatmak ister. Ondan karşılık göremeyince de edepsizlik edip, delikanlıya iftira atar. Burada da görüldüğü gibi, yapılan bir kötülük kendisiyle sınırlı kalmamakta ve öteki kötülükleri de beraberinde getirmektedir.

"42-Balığın Gülmesi"nde ise padişah olan kocasını aldatan kadın, bir de aşığını kadın kılığına sokup, sarayda saklamaktadır. Bu olayın içerdiği ileti ayrıca, kendi sarayında kendi karısı tarafından bile aldatılabilen bir padişahın, koca ülkeyi nasıl yönetebileceği sorusu-

nu da gündeme getirmekte ve halkı, bu yönde de düşündürmeyi amaçlamaktadır.

f-KURNAZLIK VE YALANLA MUTLU SONA ULAŞMAK İSTEYEN KADINLAR

Bu tip kadınların yer aldığı masallarda ya kurnaz anneler veya nineler niteliksiz, çirkin kızlarını yalan söyleyip, güzel ve özellikleri olan kızlarmış gibi göstererek, zengin evlere gelin vermeye çalışıyorlar ya da kızlar bu uğraşıya doğrudan doğruya kendileri yöneliyorlar.

"3-Çirkin Kız" ve "88-Keze Bacı" masallarında, kurnaz ve yoksul nine ve anneler çirkin, tembel, kocayıp evde kalmış kızlarını, yalan ve kurnazlıkla zengin evlere gelin etmeyi başarırlar sonra, gerçek ortaya çıkınca çok sıkıntı çekerler fakat, şans bir şekilde onların yüzüne güler ve mutlu sona ulaşırlar.

"5-Uykuşah" masalında ise yoksul kızın kendisi, söylediği yalanlarla padişahın oğluyla evlenmeyi başarır.

Bu masalların taşıdığı iletiler görüldüğü gibi, masalların alışıldık idealize edilmiş, genel iletilerine bir noktada ters düşen, ayrıksı iletilerdir. Bazan yalanla ve kurnazlıkla da mutlu sona ulaşabileceğini söylemektedir ki, bu ayrıksı olduğu kadar da toplumdaki değişen değer yargılarını yansıtan, gerçekçi bir iletidir.

g-AKILSIZ,BECERİKSİZ,SAĞDUYUSUZ KADINLAR

Bu gruptaki kadınları konu alan masallardan "65-Yedi Bacılar"da akılsız, beceriksiz, sağduyudan yoksun, neyin nerede, nasıl yapılacağını bilmeyen yedi kızkardeşin, kocaları tarafından evden kovulmaları ve başkalarından soyutlanarak, ancak birarada yaşayabilmeleri konu edilirken, "81-İki Kardeş" masalında ise kıskanç ve sağduyusuz bir kadının, zengin olması için kocasını zorlaması sonucu, onun ölümüne neden oluşu anlatılmaktadır. Her ikisindeki ileti de kadınları böyle olmamaları konusunda, erkekleri ise böyle kadınlara karşı dikkatli olmaları konusunda uyarmaktadır.

Görüldüğü gibi, bir toplumun masallarında yer alan kadınların yansıması, aynı zamanda o toplumun kadınlarına bakış açısının da bir yansımasıdır. Masal kadınlarını gerçek kadınlardan soyutlamak olası değildir. Çünkü, bu masallar bir başka toplumun, bir başka gezegenin masalları değildir. Her masal ait olduğu toplumun gerçeklerini yansıtır.

Sonuç olarak, ne yazık ki, toplumumuzun masal kadınları da gerçek yaşamda olduğu gibi, çoğunlukla herşeyi tırnaklarıyla kazanmak zorunda oldukları için, tükenmez bir uğraş içindedirler ve yaşama karşı her zaman savunmadadırlar. Yine bu kadınlar mutsuzluğu mutluluğa dönüştürebilmek için, bir simyacı sabrıyla, yaşamları boyunca uğraşır dururlar ve yaşama öylesine bağlıdırlar ki, ondan hiç vazgeçmezler.

Görüldüğü gibi, yaşanılan toplumsal yozlaşmalar, sarsılan güzel değer yargıları sonucu, bu tür iletilere gereksinim duyulmuş ve bunları içeren masallar yaratılmıştır. 45 masaldan, yalnızca bir tanesinin kadın kahramanı intihar etmiştir (61-Nartanesi). Ötekilerin hepsi direnmiş ve kazanmıştır. Masallarda intihar olayına pek rastlanmamasının bir başka nedenini de halkın dinsel inançlarında aramak gerekir. Çünkü, halk arasında intihar edenin, hem bu dünyasını hem de öteki dünyasını yıkacağı, orada da bir yeri olmayacağı inancı yaygındır ve intihar etmek günah sayılmaktadır. Toplam 90 masalda ise, 2 intihara rastlanır. Nedeni ne olursa olsun, 90 masaldan yalnızca ikisinde intihara rastlanması, insanımızdaki özellikle de kadınımızdaki direşkenliği, yaşama sevincini yansıtan, güzel ve olumlu bir yansımadır ve bu açıdan sevindirici bir sonuçtur.

2-ERKEK KAHRAMANLAR

Üstünde çalışılan 90 masalın erkek kahramanlarını işlevsel özellikleri ve iletileri taşımaktaki rolleri bakımından şöyle gruplayabiliriz:

a-Kadınlar tarafından yönlendirilen pasif erkekler.
b-Akıllı, becerikli, özverili, cesur, iyiliksever erkekler.
c-Kolayca aldatılabilen erkekler
d-Hilekar, kurnaz,açgözlü, kötü yürekli erkekler.
e-Bilge, ihtiyar erkekler.

a-KADINLAR TARAFINDAN YÖNLENDİRİLEN PASİF ERKEKLER

(Yer aldıkları masalların numaraları: 9,12,33,34,40,44,63,64,79)

Bu gruptaki erkekler genellikle iyi yürekli, kendi halinde ama yaşamın güçlükleri karşısında direnemeyen, kolayca yenilgiyi kabul edip, panikleyen tiplerdir. Bunları düştükleri güç durumdan akıllı, ne istediğini bilen, direşken, becerikli eşleri veya sevgilileri kurtarırlar.

Bu yardım bazan padişah gibi karşı konulamaz bir güç-erk tarafından erkek kahramana koşulan koşulların yerine getirilmesi, sorulan güç soruların yanıtlarının bilinmesiyle (9,44,64), bazan karşılaşılması olası güç durumlardan, tuzaklardan nasıl kurtulunulacağının öğretilmesiyle (12), bazan da ilk anda gerçeği göremeyen erkeğe, çeşitli yollarla gerçeğin gösterilmesiyle (33,34,40, 63,70) sağlanır.

Örneğin; 9 numaralı masalda padişahın oğlu, bir terzinin güzel karısına, 44 numaralı masalda da kral, çobanın güzel karısına gözkoyar. Kadınlarını ellerinden almak için, her ikisine de gerçekleştirilmesi hemen hemen olanaksız çok güç işler buyururlar. Çoban da terzi de bu güçlük karşısında daha ilk anda panikleyip, umarsızlığa düştükleri halde, akıllı karıları onlara, bu koşulları yerine getirmenin yollarını gösterirler ve aile bütünlüğünü korurlar.

64 numaralı masalda kız sevgilisine, padişah babası tarafından

sorulan güç soruların yanıtlarını öğreterek, sonunda ona kavuşur.

12 numaralı masalda ise sevgilisi oğlanı, padişahın sofrasında zehirlenme olasılığına karşı uyarır ve "Yemeği önce bir kediye yedir" diyerek, onu ölümden kurtarır.

33,34,40,63,90 numaralı masallarda ise erkekler, ilk anda olayları yüzeysel olarak değerlendirirler ve yanlış kararlar vererek, ellerindeki mutluluğu kaçırırlar. Onların eşleri veya sevgilileri olan akıllı kadınlar, çok uzun ve zahmetli yollarla da olsa, bu ileriyi göremeyen, yanlış kararlar veren erkeklere bir şekilde doğruyu, gerçeği göstererek, onları yanlış yapmaktan korurlar.

Görüldüğü gibi, bu gruptaki masallar erkeklere; akıllı eşlerinin sözlerini dinlerler, onlara güvenirler, yardım önerilerini kabul eder ve yerine getirirlerse, yaşamda karşılaştıkları pek çok güçlükten kurtulup, mutlu olabilecekleri, dahası ailelerinin birliğini koruyup, ayakta tutabilecekleri iletisini vermektedir.

b-AKILLI, BECERİKLİ, ÖZVERİLİ, CESUR, İYİLİKSEVER ERKEKER
(2,6,7,8,10,11,19,21,23,25,28,29,31,32,38,51,59,62,80,84,85, 86)

Bu grupta yer alan erkek kahramanların büyük çoğunluğunu, padişahların akıllı, becerikli, her zorluğu yenmesini bilen, yürekli, cesur, iyiliksever küçük oğulları oluştururlar. 6,7,10,11,19,23,29, 31,38,51,86 numaralı masallarda görüldüğü gibi, padişahların ortanca ve büyük oğulları, kendilerine verilmek istenen sorumluluktan kaçarken veya verilen görevleri yerine getiremezken, küçük oğulları pek çok zahmetli maceradan sonra bu işi başarırlar ve hak ettikleri mutluluğa da ulaşırlar.

Bu delikanlıların bazıları ise 25,28,84,85 numaralı masallarda olduğu gibi, sıradan aile çocuklarıdır ama, olumlu özellikleri ve masallardaki işlevleri bakımından, hiç de padişahların küçük oğullarından aşağıya kalmazlar.

İyiliksever erkek kahramanlardan bazıları ise 8,21,32,59,62,80

numaralı masallarda görülen çoban, çiftçi, avcı gibi yine sıradan yoksul insanlar olup, bunlar genellikle haksızlığa uğramış, acı çeken ve çok güç durumda olan genç kızlara ve kadınlara yardım ederek, sonunda da çoğunlukla onlarla evlenirler.

Bu masalların hepsinde de mutlu sona ulaşılır. Böylece yardımsever, yürekli, akıllı, becerikli, özverili insanların amaçlarına ulaşacakları ve yaptıklarının karşılıklarını görerek mutlu olacakları, iletisi verilmiş olur.

c-KOLAYCA ALDATILABİLEN ERKEKLER
(3,5,12,14,17,21,32,36,43,45,51,53,56,59,60,62,67,80,88)

Bu gruptaki erkeklerden bazıları 3 ve 5 numaralı masallarda olduğu gibi aldatılarak, çirkin kızlarla evlenmek zorunda bırakılan şehzadelerdir. 12, 36 numaralı masallarda güzel eşleriyle mutlu bir evlilik yapan şehzadeler, hain baldızları tarafından aldatılarak, haksız yere eşlerini cezalandırırlar ve mutluluklarını bozarlar. 62 numaralı masalda, cariyesi tarafından aldatılan şehzadenin mutluluğu engellenmek istenir. 45,56 numaralı masallarda hiç tanımadıkları yabancı kızlar tarafından aldatılarak, asıl evlenmeleri gereken nitelikli kızlardan uzaklaştırılmak istenen genç ve zengin erkekler yer alır.

Bazı erkekler ise 14,17,43,80 numaralı masallarda olduğu gibi, eşleri tarafından başka erkeklerle aldatılırlar. Hatta bunlardan bazıları 43,80 numaralı masallardaki gibi padişahtır.

Bazı erkeklerse, eşleri tarafından çok daha başka nedenlerle aldatılırlar. Örneğin 60 numaralı masaldaki adam, karısı tarafından çocukları konusunda yanıltılır ve onları terk etmeye zorlanır. 88 numaralı masalda aslında çok tembel olan kadın kendisini kocasına çalışkanmış gibi gösterir. 21,32,59 numaralı masallarda görümcelerini kıskanan gelinler kocalarını yanıltıp, onlara karşı kışkırtırlar. 51 numaralı masaldaki baba, çok güvendiği mahalle imamı tarafından, 53,67 numaralı masallardaki babalar ise yine çok güvendikleri en yakın arkadaşları tarafından aldatılıp, kızlarının kötü yola düştüklerine inandırılarak, onları öldürtmek üzere yanıltılırlar.

Aldatılan erkeklerin yer aldığı bu masalların hepsinin sonunda, erkekler aldatıldıklarını anlayarak, kendilerini aldatanları cezalandırır ve bundan zarar görüp haksızlığa uğrayanları da ödüllendirirler.

Böylece; bir yandan ihanet eden, başkalarını aldatan kimselerin, kısa bir zaman için başarı elde etseler bile, sonunda gerçeğin anlaşılıp, cezalandırılacakları iletisi verilirken, öte yandan da böyle erkeklere her söylenene aslını aramadan inanmamaları, acele karar vermemeleri, sonunda hem kendilerine hem de başkalarına zarar verebilecekleri iletisi verilmektedir.

d-HİLEKAR, KURNAZ, AÇGÖZLÜ, KÖTÜ YÜREKLİ ERKEKLER
(4,16,44,48,49,50,51,52,53,54,55,66,67,83,90)

Bu grupta yer alan negatif tipteki erkek kahramanlar, yaptıkları kötülüklerin cezasını çekerler. Kimileri ise olaylardan ders alarak özeleştiri yapıp, kendi kendilerini düzeltirler. Şöyle ki: 4 numaralı masaldaki kötü kalpli, acımasız kral, olaylardan ders alarak, yaptıklarından pişmanlık duyar ve sonunda iyi bir yönetici olur.

Etik değer yargılarını hiçe sayan bazı erkekler ise 16,49,52,66 numaralı masallarda görüldüğü gibi en yakın aile bireylerinden olan kızları, gelinleri, yengeleri ile "ensest" ilişkiye girmek isterler fakat, sonunda kadınların akıllıca direnmesiyle, çirkin isteklerini gerçekleştiremezler ve hak ettikleri cezaları da çekerler.

44,48,51 numaralı masallardaki erkekler ise kendi güvencelerine bırakılmış kadınlara göz koyup, cinsel tacizde bulunurlar ama, onlar da ötekiler gibi cezalarını çekerler.

Bir de 50,53,67,83,90 numaralı masallarda görülen kurnaz, acımasız, emeksiz yemeğe konmak isteyen, kötü kalpli köseler, açgözlü erkekler vardır ki, bunlar da sonunda gereken cezalara çarptırılırlar.

54 numaralı masaldaki, biribirlerine bile hile yapan kurnaz kardeşlerle, 55 numaralı masaldaki Keloğlan ise öteki masallardan

farklı olarak, amaçladıkları mutlu sona ulaşırlar. İlk bakışta, öteki masal sonlarına aykırı düşüyor gibi gelen bu "aynksı" sonların, açıklanabilir, mantıksal bir nedeni vardır. Çünkü, her iki masaldaki kurnaz kahramanların karşılarında yer alan "anti kahramanlar" da en az onlar kadar kurnazdırlar ve bir bakıma bunlar, bir "özsavunma"da bulunmaktadırlar. Böylece, öteki masallarda kötülük yapanların kötülük bulacağı iletisi verilirken, bu iki masalla da bir oyunun kurallarına göre oynanması gerektiği iletisi verilmektedir.

e-BİLGE İHTİYAR ERKEKLER
(2,7)

Birçok masal ve efsanede yer alan bu "bilge ihtiyar" erkek tipi, çoğunlukla "pozitif tipler" grubunda yer alırlar ve olaylarda, iyi kahramana yol gösterici, yardım edici, sorunları çözücü bir rol oynarlar.

Masallardaki bu bilge, çok az da olsa bazan karşımıza ihtiyar bir kadın olarak çıkar ama, çoğunlukla erkektir. Aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi, bunlar ak sakallı ihtiyarlar olup, masalın olumlu kahramanının en sıkıştığı anda, birdenbire ortaya çıkıp, ona yol gösterirler.

Örnek1: "Günlerce sonra karşısına ak sakallı, herşeyi bilen, yaşlı bir bilge çıkmış ve oğlana, aradığı kızın çok uzaklardaki....." (Masal no:2)

Örnek 2: .....bunu gören küçük oğlan üzüntü içinde yürürken, karşısına çıkan ak sakallı bir ihtiyar, 'oğlum biraz ilerde iki tane harabe var....." (Masal no:7)

Sonuç olarak, masallarımızın erkek kahramanlarını da gerçek yaşamdaki erkeklerden soyutlayamayız. Gerçek yaşamdaki erkekler nasıl ki, içinde yaşayıp eğitildikleri toplumun kültür yapısına, değer yargısına, eğitimlerinin yeterli olup olmayışına göre olaylara tepki gösteriyorlarsa, bu toplumun yarattığı masallarda yer alan erkek kahramanlar da onlardan pek farklı omayacaklardır. Onlar gibi sevecek, kızacak, kıskanacak, iyilik veya kötülük yapacaklardır ki, görüldüğü gibi de öyle yapmışlardır.

3-ÇOCUK KAHRAMANLAR

Bu araştırmada yer alan toplam 90 masaldan yaklaşık dörtte birinin kahramanları çocuklardır ve ne yazık ki incelendiğinde, bu çocukların çoğunlukla mutsuz oldukları görülür.

Geri kalan masallardaki yan olaylarda yer alan çocukların da yine büyük bir bölümü, herhangi bir nedenle mutsuzdur ve bulundukları kötü koşullardan kurtulmak için, olağanüstü bir uğraş vermekte oldukları görülür. Bu çocukların işlevsel özellikleri, verdikleri uğraşlar içinde yansıtılmaktadır. Bu nedenle de, bu bölümde çocukların özellikleri verilirken mutsuzluk nedenlerinden yola çıkılmıştır. Masallardaki bu çocukların mutsuzluk nedenlerini şu ana başlıklar altında toplayabiliriz:

a-EKONOMİK NEDENLER

1-Yoksul ailelerin güzel kız çocuklarını, varsıl evlere evlatlık veya gelin olarak verip, karşılığında maddi çıkar sağlamaları.

Örneğin: 3-Çirkin Kız, 5-Uykuşah, 17-Çiğ Süt, 24-Şato masallarında olduğu gibi.

2-Yoksul evlerde yaşanan huzursuzluk nedeniyle, çocukların kendi aralarında anlaşıp, evlerini terketmeleri.

Örneğin: 18-Fatma, 21-Kül Eşek, 57-Şerbetçi Güzeli, 89-Ayşe Kız ile Fatma Kız.

Birinci gruba örnek olarak göstereceğimiz masallardaki kız çocukları, gittikleri evlerde öylesine güç durumlarda kalırlar ve eziyet çekerler ki, sonunda onları iyi kalpli bir peri, ya bir ihtiyar veya bir arap kurtarır. Bazan da kendi akılları sayesinde bir yol bulup kurtulurlar, ama mutlaka kurtulurlar.

İkinci gruptaki masallarda ise, evi önce erkek çocuklar terkederler. Bunlar çoğunlukla üç veya yedi kardeştir. Daha sonra da geride kalan tek kız kardeşleri onları bulur, uzun ve maceralı yılların sonunda da hep birlikte ana babalarının yanına dönüp mutlu

olurlar. Bu gruptaki masallarda, ekonomik güçlükler nedeniyle önce parçalanan aile bütünlüğü, sonunda mutlaka yine kurulur ve mutlu sona ulaşılır.

Sosyo-ekonomik yaşamında "gurbetçilik" geleneği bulunan bir toplumun yaratısı olan bu masallarda, aile bütünlüğünün korunması özlemi, elbetteki çok anlamlıdır. Bu masalları incelerken, toplumumuzda-Anadolu insanımızda, önceleri "İstanbul" diye bilinen en uzak gurbetçiliğin adresi Almanya olarak değişince, parçalanan aileleri ve çocukları düşündüğümüzde gözlediğimiz acı gerçek, sevgisiz kalan o çocukların yüreklerindeki boşluğu, gurbetten getirilen hiçbir pahalı oyuncağın dolduramadığı olacaktır. Hele hele bir de geride bırakılan çocuğa kardeşi tercih edilmişse, biri götürülüp biri bırakılmışsa, geride kalanın ruhunda, kişiliğinde onulmaz yaralar açılmaktadır. Bu bakımdan, günümüz olaylarıyla aralarında koşutluk kurduğumuz masallardaki çocukların, aralarında anlaşarak, evi hep birlikte terketmeleri de oldukça anlamlıdır. Ayrıca, masallarda gurbete giden ana-baba değil çocuklar oluyor. Bunu da üstünde durulması gereken bir olgu olarak düşünmeliyiz.

b-ÜVEY ANA ETKENİ

(15-Avcı ile Çocukları, 20-Hasanıko ile Cıtto Pıtto, 22-Dev Anası ile Cake, 60-Oduncu ile Kızları, 82- Kıskançlık)

Diğer ulusların masallarında da yer alan bu "üvey ana" motifi, bizim masallarımızda da oldukça yaygındır. Çoğunlukla kötü kalpli olan, masalların bu üvey anaları, ellerine kalan öksüz çocuklara, en acımasız işkenceler yapmaktan geri durmazlar. Bu arada da, daima şeytani zekaları ve bir seks objesi olarak sundukları bedenleriyle kocalarını aldatıp etkileyerek, zavallı adamları kendi öz çocuklarına düşman ederler. Bu şeytani uygulamalardan bazıları şöyledir: Üvey çocuklarını ortadan kaldırmayı amaçlayan, kötü kalpli üvey ana, yatağının altına iyi kızarmış gevrek yufkaları serip üstüne yatar ve sağa-sola dönüp onları çıtırdatarak aptal kocaya, "Çok hastayım, bak kemiklerim kırılıyor, iyi olmam için çocuklarının kanını içmem gerek" veya "yüreklerini yemem gerek" der. Bu tehlikeyi çoğu zaman bir kuş veya iyi kalpli bir peri çocuklara haber verir. Onlar da kaçıp kurtulmak isterler ama, bu kez de yollarda acımasız devlerin eline düşerler.

Bazan bu üvey anaların, zulümlerine zengin köy ağalarını da ortak ettikleri görülür.

Bilinen başka üvey ana işkencelerinin başında ise dayak, aç bırakmak,az uyutmak, babayı kışkırtmak, çok çalıştırmak, sıcak suyla haşlamak, soğukta bırakmak gelir ki, bu uygulamalar da elbette, masalı yaratan toplumun üvey ana gerçeğinin, masallara yansımasından başka birşey değildir.

c-CİNSEL TACİZLER

(48-Gülnazik, 51-Helvacı Güzeli,16-Geyik Sultan masalları)

Masallarda çoğunlukla kız çocuklarının karşılaştıkları bu cinsel tacizleri iki şekilde görüyoruz.

1-Ensest ilişkilerden doğan tacizler: Aile büyüklerinden, örneğin babadan kaynaklanan taciz. Bu masallara çoğunlukla şöyle yansıyor. Bir bey veya padişah olan babanın, çok sevdiği karısı ölürken, kolundaki bileziğini (Bu yüzük veya ayakkabı da olabilir) kocasına vererek, "Ben öldükten sonra bu kimin bileğine olursa onunla evlen" diyor. Bilezik, ülkedeki bütün kadınlarda deneniyor ama kimseye olmuyor. Bir gün baba küçük kızını bu bilezikle oynarken izliyor ve hayretle bileziğin kızın bileğine olduğunu görüyor. Karısının vasiyeti gereği de kızıyla evleneceğini söylüyor.

Biraz büyüdükten sonra bunu öğrenen çocuk, başına gelecek bu felaketten kurtulabilmek için önce babasına yalvarıp, onu bu kararından vazgeçirmeye çalışıyor. Sonuç alamayınca da kaçıp uzaklara gidiyor ama, arkasını bırakmayan baba, onu her yerde izliyor. Ondan kurtulamayacağını anlayan kız da sonunda kendisini öldürüyor.

Ekonomik nedenlerle evden kaçan çocukları konu alan masallar mutlu sonla bittiği halde, cinsel taciz nedeniyle evden kaçan çocukları konu alan masalların, ölümle sonuçlanmasını da yine, masalı yaratan toplumun etik değer yargılarının bir yansıması olarak görmek gerekir.

Ayrıca buradaki olayın, üstünde önemle durulması gereken bir de psikolojik boyutu vardır. Ekonomik sorunların çocuk ruhunda yarattığı yıkımlar, zaman içinde bir şekilde onarılabildiği

halde; cinsel tacize, özellikle de bir yakınının tacizine uğramış çocuğun ruhsal yıkımı, hiçbir şekilde onarılamıyor. Sonuçta tek çözüm yolu olarak ölüm gösteriliyor. Masalı yaratan toplumun ahlak anlayışı da böyle bir çirkinliği ancak ölümün temizleyebileceği doğrultusundadır.

Bazı masalların sonu ise bu konuda çifte ölümü yeğler. Şöyle ki, kız kendini öldürürken, kızın koruyucusu da babayı öldürür. Böylece, mazlumu ölüme iten zalim de cezalandırılarak, masal dinleyicisinin vicdanında, görece bir rahatlık sağlanmış olur.

2-Tanıdıkları yetişkinler tarafından cinsel tacize uğrayan çocuklar: Bu masallarda ise, çoğunlukla Hacca giden baba kız çocuğunu ya çok güvendiği komşusuna ya da imama emanet eder. Baba gider gitmez de bu emanetçiler kıza gözkoyarlar ve çeşitli yollarla bu çocukları tuzağa düşürmek isterler. Ama, akıllı çocuklar, çok büyük güçlüklerle de olsa, onların elinden kurtulup, uzun ve çileli bir yaşam serüveninden sonra, mutlu sona kavuşurlar.

Burada üstünde durulması gereken bir nokta da, yakınları tarafından cinsel tacize uğrayan çocuklar bunu atlatamayıp kendilerini öldürürken, yabancılar tarafından uğrayanların bunu bir şekilde atlatabilmeleridir. Çünkü, toplumsal yargı ve kişisel direnç, birinci tip olayda "mutlu son"u olası kılmıyor.

d-KARDEŞ VE YAKIN AKRABA KISKANÇLIKLARI
(36-Yedi Çingene, 50-Dertli Fatma, 61-Nartanesi, 27-Şehzade Hüdadad ile Kırkdokuz Kardeşi, 29-Padişah ile Üç Oğlu, 12-Gülbahar ile Gülbarin).

Masallardaki akıllı başarılı çocukların, diğer kardeşler tarafından kıskanılmasına çok rastlanır. Fakat, bu çocuklar zeka ve becerileriyle bu sıkıntılardan, güçlüklerden kurtulup mutlu sona ulaşırlar ve çoğu zaman da kendilerine kötülük yapan kardeşlerini bağışlarlar.

Masalların bir başka işkenceci akrabaları da kötü kalpli amca karılarıdır ki, buradaki kötü kalpli yenge, kötü kalpli üvey ana motifi ile özdeşleştirilebilir. Çünkü, bizim halk kültürümüzde, amca

karısı her zaman "potansiyel" bir üvey anadır. Bilindiği gibi kırsal kesimlerimizde, evli ve çocuklu erkek kardeş öldüğünde, onun karısını evli bile olsa ölen erkeğin kardeşi alır ki, çocuklar yabancı üvey babanın eline düşmesin ve mal bölünmesin diye. Veya herhangi bir şekilde ortada kalan çocuklar yine amcanın evine sığınırlar. Amca ailenin en yakın erkek akrabası olduğu için, çocuklara bakmakla yükümlüdür. Böyle olunca da amca karısı, üstüne ek yük ve sorumluluk getiren, bu öksüz çocukları yüksünür, kocasının onlara ilgisini kıskanır ve bu çocuklara her fırsatta eziyet eder. Masallardaki bu çocuklar da yine, acımasız yengelerinin elinden bir şekilde kurtulmayı başarırlar.

e-DİĞER NEDENLER

Ebeveynin kendi eksiklerini çocuklarında tamamlama istekleri ve bu nedenlerle onları çok zor koşulları yerine getirmeye zorlamaları. (Örneğin, 31-Altın Bülbül masalı). Bu da insanın aklına hemen, ailelerin çocuklarını iyi okullara sokabilmek için, daha ilkokuldayken, onları amansız bir yarışa sokmalarını getiriyor.

Ana-babalarının biribirlerini başkalarıyla aldattıklarını gören, aile içi ihanetlere tanık olan çocukların mutsuzlukları (Örneğin: 80-Ne İdim Ne Oldum Ne Olacağım masalı), halkına zulmeden acımasız yöneticilerin ölümünden sonra, halkın onların geride bıraktıkları çocuklarından öç almak istemeleri, (Örneğin: Ahmet Şah ile Kardeşi İbrahim masalı) alın yazısına bağlı olarak mutsuz olmaları gibi (Örneğin, 56-Nar Tanem Bir Tanem masalı) nedenler, bu gruba örnek gösterilebilir.

Görüldüğü gibi bir toplumun masallarında, o toplumun yaşam serüveni gizlidir. Ne acıdır ki, bu serüvende yer alan çocukların büyük çoğunluğu mutsuzdur. Öyleyse, bu masalların aynası olduğu toplumun çocuklarının büyük çoğunluğu mutsuzdur.

Önümüzde, çok önemli ve mutlaka çözüm bekleyen, çözülmesi toplumumuzun geleceği için hayati önem taşıyan bir sorun duruyor demektir.

Bu mutsuzluk ibresini mutluluğa çevirmek de sanırım bu ülkenin yetişmiş ekonomistlerinin, eğitimcilerinin, psikologlarının, yazarlarının, halkbilimcilerinin, aydınlarının kısacası hepimizin işidir, birincil görevidir.

III.BÖLÜM

MASALLAR VE DİL EĞİTİMİ

a-MASALLARIN DİL VE ANLATIM ÖZELLİKLERİ

Masal anlatan, konuşma dilinin bütün rahatlığını ve renkliliğini kullanarak, anlatımını ilginç bir hale getirmeye çalışır. Bu nedenle, derlenen bu masallar yazıya geçirilirken, halk dilinde olağan görülebilecek yapı bozuklukları düzeltilmiş, konuşma dilinin söylemlerine ve halk deyişlerine ise özellikle yer verilmiştir.

Masallarda dil yalın bir Türkçe'dir. Anlatımda betimlemeler oldukça az yer alır. Masalın bütününe hareketli bir dil hakimdir. Böyle olunca da betimleme değil, eylem ağırlıklıdır. Genellikle sıfatlar az kullanılırken, fiiler çok kullanılır. Bu da hareketliliği sağlayan temel ögedir.

Muhan Bali'nin "Halk Edebiyatında Nesir" yapıtında verilen şu örnek inceleme, bu savı pekiştirmesi bakımından ilgi çekicidir:

"Bir ösgüz kız varımış, bir de anası varımış, benim gibi anası ölmüş. Bir zalım analığı varımış, benim analığım gibi.

Sabahtan kıza demiş ki, 'Ne yatiysin gah' 'Neydem ana neydem?' 'Gah' demiş. Bir torba tikmiş boynuna tahmış, 'Get de.' -Kendininkini göndermiy- gız ağliya ağliya gidiyor. Bir torba her şey toplip getiriyor. Gapiyi vuruyor, gari gapiy açıyor, boşadıyor, bir daha yolluyor. Yolladığı yerde mibarek caminin birinde bir hoca çıhıyor...

.....

Toplam kelime olarak 69 kelime kullanılmıştır, bunların -o da dini kelime olarak- 4 tanesi yabancı asıllıdır, kalan 65 kelime Türkçe'dir ve oranı şaşılacak bir düzeyde %94 civarındadır.

öksüz	Masal Kavramları	Sıfat
kız	öksüz kız	öksüz kız
varmış	varmış	zalım analık
bir		mübarek cami
ana	ana	----------
varmış	varmış	Toplam: 3

benim
gibi
anası
ölmüş
bir
zalım
analık
var
benim
analığım
gibi
sabah
kıza
demiş
ne
yatıyorsun
kalk
ne edeyim
demiş
bir

anası ölmüş
zalım analık
kıza demiş
ne edeyim
demiş
dikmiş
takmış
ağlaya ağlaya
toplayıp getiriyor
mübarek cami
bir hoca
---
toplam: 24
24/69, %34.78

Metin çok hareketli bir dille anlatılmakta, oranı son derece düşük olarak kullanılan 3 sıfata karşılık, aşağıdaki sıra içinde oranı yüksek, 69 kelime içinde 21 defa kullanılarak, %30.43 gibi bir düzeyde fiil kullanılmaktadır.

varmış-1
varmış-2
ölmüş-3
demiş-4
yapıyorsun-5
ne deyim-6
kalk-7
demiş-8
dikmiş-9
takmış-10
git-11

yollamıyor-12
göndermiyor-13
gidiyor-14
toplamak-15
getiriyor-16
vuruyor-17
açıyor-18
boşaltıyor-19
yollamak-20
çıkıyor-21

---

toplam: 21/69
oran: %30.43
Türkçe: 56/69, %94
Masal kavramları: %34.78
Sıfat: %4.34

Her edebi metnin nasıl kendisine has bir takım özel meseleleri varsa, vokabüler gibi, en çok tekrarlanan kelimeler gibi, kullanılan kelimenin isim, sıfat veya fiil grubundan olması gibi, sözlü anlatımın da kendisine has bir takım özellikleri bulunmaktadır." (1)

Şimdi bu örnekten hareketle, üstünde çalıştığımız metinlerden "1-Eşmanip" masalının başından iki paragraf inceleyelim:

"Zamanın birinde fakir, kimsesiz, garip bir sığır çobanı varmış. Bunun karısından başka kimsesi yokmuş. Hiç çocukları da olmamış. Çoban sıcak bir günde, sığırlarını güderken bir eşek yavrulamış ve sıpası sağa-sola koşturmaya başlamış. Bunu gören çobanın karısı bakmış bakmış ve 'Ey Allahım, bari bize de şu eşek sıpası gibi bir evlat ver' demiş.

1-Muhan Bali, Halk Edebiyatında Nesir, Atatürk Üniv. Yay. Erzurum 1982, s.20-22

Gel zaman git zaman bu dua kabul olunmuş ve kadın hamile kalmış. Günü gelince de bir eşek sıpası doğurmuş. Bunu gören karı koca, Allah Allah şimdi ne yapacağız, doğdu boğmaya gelmez, bizim de alnımızın yazısı buymuş, sürelim bunu sığıra demişler ve sıpayı sürüye bırakmışlar."

Sözcük sayısı: 96
Cümle sayısı: 8
Sıfat sayısı: 4
Fakir-1, kimsesiz-2, garip-3 (çoban), sıcak-4 (gün).

Çekimli fiil sayısı: 12
varmış-1
yokmuş-2
olmamış-3
yavrulamış-4
başlamış-5
bakmış-6
demiş-7
olmamış-8
kalmış-9
doğurmuş-10
demişler-11
bırakmışlar-12
Fiilimsi sayısı: 3
güderken-1
gören-2
gören-3

İki betimleme cümlesi (Fakir, kimsesiz, garip çoban-1, Sıcak gün-2) dışında hep eylem, hareket sözcükleri ve cümleleri hakimdir. Cümleler çoğunlukla ardarda dizilmiş zincirleme-sıralı cümlelerden oluşur. Verilen örnekte yer alan, 96 sözcükten, yalnızca 8 cümle yapılması da bunu açıkça göstermektedir.

Toplam fiil ve fiilimsi sayısı: 12+3=15, oranı: 15/96, %15.
Toplam sıfat sayısı: 4, oranı: 4/96, %4.

Anlatımda hareketliliği ve renkliliği sağlayan bir başka ilginç öge de anlatımın yer yer şiirlerle süslenmesidir. Bazı masallarda şiirle düz anlatımın bir arada yer aldığını görürüz. Bu noktada karşımıza şöyle bir soru çıkmaktadır: Anlatım özelliği böyle olan masallarda asıl unsur şiir midir yoksa düz anlatım mıdır? Şiir mi sonradan gelip düz anlatıma eklenmiştir, yoksa düz anlatım mı şiire eklenmiştir?

Hangisinin hangisine sonradan eklendiği, hangisinin asıl unsur olduğu konusunda, Otto Spies şöyle demektedir: "Manzum kısımlarla mensur kısımlar arasındaki münasebete gelince, burada nesrin ve nazmın nasıl bir bağlantı dahilinde bulunduğu, yani mensur hikayenin mi, yoksa manzum parçaların mı daha eski, asli unsur olduğu meselesi ortaya çıkar. Hint Catakalarından ve eski Arap kabile efsanelerinden biliyoruz ki, mensur hikaye çok sonra ilaveten gelmiş ve manzum parçaları daha iyi aydınlatmak için, bu parçalardan neşet etmiştir. Arap halk romanlarında ve 1001 Gece'de ise mesele tersine ve buralarda geliş yeri çok sonra olan ve mensur hikayeyi süslemeye yarayan manzumeler ilavedir." (1)

Bedia Akarsu ise "Wilhelm Von Humboldt'da Dil Kültür Bağlantısı" yapıtında, şiir ve düz yazıyı dilde bulunan iki fenomen olarak görüyor ve bu konuda şöyle diyor: "Humboldt'a göre dilde iki fenomen vardır. Şiir ve düz yazı.

.....

Şiir, gerçekliği duyulur görünüşü içinde kavrar, düz yazı gerçeklikte, kendisini yaşama bağlayan bağları araştırır.

.....

Ancak çoğu zaman ikisi karışmış halde 'Düz yazıya giydirilmiş şiir' denebilen bir biçimde ortaya çıkarlar.

.....

1-Otto Spies, Türk Halk Kitapları, Çev. Behçet Gönül, Eminönü Halkevi Yay., İst.1941, s.38

Şair, düz yazı ile başladığı şeyi dizelerle tamamlar. Bazan da şair duyguyu, katkısızlığı ve gerçekliği içinde ortaya koyabilmek için düz yazı şeklini kullanabilir." (1)

Böyle, anlatımında şiir ve düz yazı birlikte bulunan masallara, üstünde çalıştığımız metinlerden 30,32,35,63 numaralı masalları örnek olarak gösterebiliriz. Bu masallarda şiir, anlatım içinde oldukça az yer tutmaktadır ve düz anlatıma sonradan eklendiği izlenimini vermektedir. Bu şiirler, aşağıdaki örneklerde de görüleceği gibi, bazan bir ninni, bazan da bir ağıt olabilir.

Örnek: 1
Masal no: 30-Nartane
"Çocuk korkup annesinin yanına kaçarak, anne pınara yedi adam geldi, bana bakıp, gözleri Nartane'ye ne kadar benziyor dediler, sonra da benden su istediler. Ben de korkup buraya kaçtım demiş. Bunları duyan Nartane herşeyi anlamış ve kızına, koş o adamlara:
Altın tasım, altın tasım
Altı üstüne dönmez tasım
Yedi yıllık dayılarım
Gelin size altın tasımla su vereyim,
de demiş. Kız hemen koşup....." (s.260)

Örnek: 2
Masal no: 32-Bıra Mus
"Bu arada kız bu adamın, kardeşi Bıra Mus olduğunu anlamış ve evinde konuk etmiş. Gece olunca da ağlayan çocuğuna şu ninniyi söylemiş:
Uyu yavrum uyu,
Bugün Bıra Mus gelmiş.

1-Bedia Akarsu, Wilhelm Von Humboldt'da Dil-Kültür Bağlantısı, Remzi Kitabevi, İst.1984, s.33

Uyu oğlum uyu,
Bıra Mus kız kardeşine misafir olmuş.

Bu ninniyi duyan Bıra Mus, olanlara bir anlam verememiş. Sabah olunca kadına, niçin böyle bir ninni söylediğini sormuş....." (s.267)

Örnek: 3
Masal no: 35-Ahmet Şah ile Kardeşi İbrahim
"Padişah olan Ahmet, kardeşini hatırlayarak tellal çağırtıp herkesin mezarlığa gitmesini buyurmuş. Sabah olunca da herkesten önce kendisi gidip, orada kardeşine şu ağıtı yakmış:
Göyde bulut bulum bulum bulanır,
Yaralarım gözgöz olup sulanır,
Gardaş gelir mezar sandık dolanır,
Mezar sandık İbrahim'i neyledin.

Ayağımı yandırır selovun daşı,
Sinemi çürüttü didemin yaşı,
Hani Ahmet Şah'ın İbram gardaşı,
Mezar sandık İbrahim'i neyledin.

Galalar içinde galasan gala
Garipler başına belasan gala
Veran gala İbrahim'i neyledin?

Her yanı arayan Ahmet bakmış ki, kardeşi yok. Bir fatiha okuyup gitmiş. Dönüp size İbrahim'den haber vereyim. ....." (s.280)

Örnek: 4
Masal no: 63-Terliklerin Getirdiği Mutluluk
"Padişah sohbet etmek istemiş ama kız, şimdi hemen gitmem gerek babam bekler, deyip oradan uzaklaşmaya çalışmış. Padişah, nereye gidiyorsun, bari adını söyle deyince de:
Adım sarı çiğdem,
Sarmadı midem,
Sarsaydı midem,

Sarardım şimdiden,
demiş ve kaçıp gitmiş. Zindancı büyük bir merakla onun dönmesini bekliyormuş. ....." (s.382)

Masal anlatımını, konuşma dilinin bütün zenginliğiyle renklendiren öteki unsurları ise şöyle sıralayabiliriz: Konuşma dilinde sıkça kullanılan ikilemeler, pekiştirme sıfatları, tezlik, sürerlik, yaklaşma bildiren fiiller, ses taklidi sözcükler deyimler, atasözleri, benzetmeler, hayır dualar, beddualar, masal söylemleri.

Şimdi, bu unsurların kullanım şekillerini, üstünde çalıştığımız masal metinlerinde tek tek örnekleriyle gösterelim.

1- İKİLEMELER

Tanım: "Anlatım gücünü arttırmak anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları biribirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri biribirini andıran iki sözcüğün yanyana kullanılmasıdır." (1)

"Dilcilikte hendiadyoin adını alan ve günlük yaşamda ev bark, yol yordam, yarım yamalak gibi sık kullanılan örnekleri, en başta hatırlanabilecek olan bu ikilemeler, çeşitli türleriyle anlatıma güç kazandırma amacına yönelir." (2)

Masal metinlerindeki kullanılışlarını gösteren örnekler:

-"tıngır mıngır"
"....tıngır mıngır sallar iken." (1/150, 3/160, 4/163, 8/174, 11/185, 19/219, 22/228, 36/283, 43/309, 46/319, 47/321, 49/327,

---

1-Vecihe Hatiboğlu, Türkçenin Sözdizimi, 2.bas. D.T.C.F. Yay., Ank. 1982, s.51
2-Doğan Aksan, Türkçenin Gücü, Bilgi Yay., Ank. 1990, s.58

50/332, 55/348, 56/352, 61/371, 62/377, 63/381, 67/394, 77/421, 81/432, 82/435, 83/437, 84/439, 86/446, 89/453)

-"sağa sola"
"....sağa sola koşturmaya başlamış." (1/150)
"....sağa sola dönerek...." (20/222)
"....sağa sola saçıldı." (68/398)

-"oğul uşak"
"....oğul uşak yok muydu...." (1/152)

-"düşünüp taşınmak"
"Hepsi düşünüp taşınmışlar...." (1/152)
"....günlerce düşünüp taşınmış...." (12/190)
"Adam düşünüp taşınmış...." (24/238)
"Annesi de düşünüp taşınarak...." (33/272)
"....bilge kişiler, düşünmüşler taşınmışlar...." (87/448)
"....kadın, düşünüp taşınarak,...." (88/451)

-"olur biter"
"....onu idam ederiz olur biter demiş...." (1/152)

-"olan biten"
"....olan biteni anlatmış." (21/225, 40/295)
"....bu olup bitenler karşısında...." (10/184)
"....olup biteni anlatmış." (23/235)
"....olup biten olaylar...." (54/346)
"....olanı biteni öğrenince...." (57/357)
"....olup bitenlerden habersiz...." (61/372)
"....olup bitenleri merak ediyormuş." (61/373)
"....olup bitenleri öğrenince...." (65/389)

-"duyduk duymadık"
"Duyduk duymadık demeyin." (5/165)

-"eşi benzeri"
"....eşi benzeri görülmedik bir...." (11/185)

-"yalan malan"
"....yalan malan karıncaya vurdum...." (32/264)

-"ağlaya ağlaya"
"....ağlaya ağlaya evine gidip,...." (1/153)

-"feryat figan"
"....feryat figan etmiş...." (1/155)
"....feryat figan ederek,...." (68/398)

-"gide gide"
"....gide gide.....varmış." (1/155, 11/186, 12/191,22/228, 30/258, 32/264, 50/333, 51/337, 52/341, 57/356, 64/384, 86/446)

-"yatıp kalkmak"
"yiyip içmek"
"....yatır kaldır, yedir içir gözetle...." (1/155)

-"düğün dernek"
"Düğün dernek kurulmuş,...." (3/160, 16/209, 19/221)
"....düğün dernek kurdurarak...." (63/383)
"....düğün dernekle evlenen...." (88/450)

-"korka korka"
"....kız korka korka...." (3/161)

-"tıka basa"
"....tıka basa bu üzümden yedirmiş...." (9/179)

-"ün şan"
"Ünü şanı her tarafa yayılan...." (10/182)
"....ünü şanı çevre kentlere...." (57/356)

-"eşi benzeri"
"....eşi benzeri görülmedik...." (11/185)

-"kala kala"

"....küçük oğlana da kala kala...." (11/186)

-"bir bir"
"....başından geçenleri bir bir anlatmış." (11/186)

-"dolaşa dolaşa"
"Oğlan dolaşa dolaşa...." (11/187)

-"sararıp solmak"
"....günden güne sararıp solduğunu gören...." (12/192)
"....günden güne sararıp soluyormuş." (40/295)

-"renk renk"
"....renk renk ve büyüleyici...." ("12/193)

-"iri yarı"
"....iri yarı arap nöbetçiler...." (13/198)

-"doya doya"
"....doya doya su içmişler...." (15/204)

-"yorgun argın"
"....yorgun argın eve geldiklerinde...." (18/215)

-"güç bela"
"....kız güç bela evine gelip...." (18/216)

-"hızlı hızlı"
"....hızlı hızlı yürüyüp...." (22/228)

-"çalı çırpı"
"Ben çalı çırpı toplamaya...." (22/228)

-"araya sora"
"....ve araya sora köylerinin...." (22/229)

-"etme eyleme"

"....aman ağam etme eyleme...." (22/230)

-"ağlayıp sızlamak"
"....diye ağlayıp sızlamışsa da...." (22/230)
"....ardından ağlayıp sızlayan...." (49/329)

-"etme eyleme"
"....anneciğim, etme eyleme...." (22/231)

-"araya araya"
"....sonunda araya araya bir çeşme...." (23/235)

-"koşa koşa"
"Kız koşa koşa giderken...." (28/250)
"Koşa koşa ninenin evine gelip,...." (40/297)
"....ve koşa koşa gidip...." (50/332)

-"düşüne düşüne"
"....düşüne düşüne giderken,...." (29/255)

-"silip süpürme"
"....ortalığı silip süpürmüş...." (30/258)

-"çabuk çabuk"
"....çabuk çabuk bütün işleri...." (30/258)

-"bakmış bakmış"
"....oğlan bakmış bakmış...." (30/259)

-"sara sara"
"....yumağı sara sara,...." (32/265)

-"eriyip çürüme"
"....eriyip çürüdüğünü gören...." (33/269)
"....hızla eriyip çürümeye başlamış." (33/270)

-"doğru dürüst"

"....doğru dürüst bir cevap vermiyor...." (33/271)
"....doğru dürüst kim olduğunu...." (33/272)

-"anlata anlata"
"....anlata anlata bitirememiş...." (33/272,61/374)

-"çalı çırpı"
"....çalı çırpı toplarlarmış." (34/275)
"....çalı çırpı taşıyan,...." (40/295)

-"üzgün üzgün"
"....atını üzgün üzgün sürüyormuş." (34/276)

-"düşünceli düşünceli"
"Gün ilerleyince düşünceli düşünceli,...." (34/277)

-"yürüye yürüye"
"Yürüye yürüye bir mezarlığa...." (35/279)

-"iş güç"
"....hiç iş güç yapmamış." (36/284)

-"sora soruştura"
"Sora soruştura padişahın huzuruna çıkıp,...." (37/288)

-"bilse bilse"
"....cevabını bilse bilse Sebi bilir..." (42/305)

-"ah vah"
"....çok ah vah etti...." (42/307)

-"bağıra çağıra"
"....adam bağıra çağıra gelip,...." (43/310)
"....öldü diye bağıra çağıra ağlamaya...." (54/347)

-"sora sora"
"Sonunda sora sora...." (43/310)

"Sora sora dünya güzelinin sarayına...." (50/333)
"....sora sora padişahın sarayını bulmuşlar." (66/392)

-"yat kalk"
"....yat kalk karına dua et." (43/310)

-"var git"
"....hadi var git demiş." (44/314)

-"kap kacak"
"....kabı kacağı saklayıp,...." (46/319)

-"bakar bakar"
"....bakar bakar ağlarmış." (49/327)

-"mal mülk"
"....tüm malını mülkünü bırakıp...." (49/328)

-"araya sora"
"Cadı araya sora...." (49/329)

-"yavaş yavaş"
"Sen yavaş yavaş geledur." (50/332)

-"arama tarama"
"....bütün gölü aramış taramış...." (50/334)

-"süzüle süzüle"
"....süzüle süzüle gelen kuşa,...." (50/334)

-"döne döne"
"....döne döne gelerek...." (52/341)

-"çatır çatır"
"....çatır çatır çatlayarak...." (56/354)

-"çeki düzen"

"....kahveye bir çeki düzen vermiş." (57/356)

-"çeşit çeşit"
"....çeşit çeşit takılar...." (57/357)

-"araya araya"
"....araya araya bir su kaynağı bulmuş." (59/366)

-"gele gele"
"Adam gele gele onların...." (59/367)

-"sağ salim"
"....kızlarını sağ salim görünce,...." (60/370)

-"yedirip içirmek"
"....yedirip içirdikten sonra...." (62/379)

-"gele gele"
"....gele gele beş kişi mi geldiniz...." (64/386)

-"utana sıkıla"
"....adam, utana sıkıla...." (66/392)

-"ev bark"
-"çoluk çocuk"
"....evlenerek ev bark, çoluk çocuk sahibi olmuş...." (67/395)

-"bir bir"
"....bir bir anlatmış." (67/396)

-"sallaya sallaya"
"....kuyruğunu sallaya sallaya...." (68/397)

-"kurnaz kurnaz"
"....kurnaz kurnaz planlar hazırlıyormuş." (68/397)

-"yüzüne gözüne"

"....yüzüne gözüne çarparak...." (68/398)

-"yüzüm gözüm"
"....yüzümü gözümü yaraladı...." (68/398)

-"yalvarıp yakarmak"
"....her ne kadar yalvarıp yakardıysa da...." (68/399)

-"acı acı"
"....acı acı gülerek...." (68/399)

-"dağ bayır"
"....birlikte dağ bayır dolaşarak...." (69/400)
"....boşuna dağ bayır dolaşıp...." (69/401)

-"aç aç"
"....aç aç dolaşıyoruz...." (69/401)

-"toz toprak"
"....toz toprak düşüren kim." (70/403)

-"yiyip içmek"
"....köylüler, yiyip içtikten sonra...." (71/407)
"Yiyip içip geziyor,...." (73/413)
"....yiyip içip, tembel tembel yatıyormuş." (88/450)
"....yemişler içmişler, muratlarına geçmişler." (88/452)

-"uzun uzun"
"....uzun uzun düşünüp...." (73/412)

-"kat kat"
"....kat kat elbiseler diktirilmiş." (73/413)

-"dere tepe"
"....dere tepe giderken...." (74/ 415)
"....dere tepe aşarak, köyüne...." (77/422)

-"kan ter"
"Kan ter içinde kalan...." (74/415)

-"koşa koşa"
"....koşa koşa gidip...." (74/415)

-"bağıra bağıra"
"....bağıra bağıra ağlayan...." (77/422, 81/433)

-"alış veriş"
"....alış verişe göndermiş." (78/424)

-"karda kışta"
"Karda kışta her işi yapmak...." (82/435)

-"ardı arkası"
"....tartışmaların ardı arkası kesilmezmiş." (85/444)

-"ağlaya ağlaya"
"Ağlaya ağlaya yollara düşen oğlan...." (86/446)

-"tembel tembel"
"....tembel tembel yatmaktan ve...." (88/450)

-"durup dinlenmek"
"Hiç durup dinlenmeden,...." (88/450)

-"katıla katıla"
"....katıla katıla gülmeye başlamış." (88/451)

-"aç susuz"
"Kız aç susuz perişan bir halde...." (89/454)

2- PEKİŞTİRME SIFATLARI

Pekiştirme sıfatlarının kullanılış örnekleri;

-"yemyeşil"

"....her yer yemyeşilmiş." (6/168)

"....gür ağaçlı, yemyeşil...." (17/210)

"....her taraf yemyeşilken...." (22/228)

-"pırıl pırıl"

"....evi pırıl pırıl temizlemiş." (9/178)

"....pırıl pırıl parlayan...." (40/295)

"....pırıl pırıl bir su...." (48/324)

"....beşiğin pırıl pırıl incilerle dolu...." (62/377)

-"koskoca"

"....koskoca padişah...." (9/179)

-"güzeller güzeli"

"....güzeller güzeli iki kız...." (18/215)

"....güzeller güzeli Acem şahının...." (49/327)

"....güzeller güzeli bir kızla...." (49/329)

"....güzeller güzeli kızlarını...." (62/377)

"....güzeller güzeli bir peri kızı...." (83/437)

-"zengin mi zengin"

"....zengin mi zengin bir padişah...." (31/261)

-"güzel mi güzel"

"....güzel mi güzel bir kızın...." (38/291)

"....güzel mi güzel bir kızı varmış." (41/302)

"....çoban güzel mi güzel...." (87/448)

-"iyiden iyiye"

"....iyiden iyiye güzelleşmiş." (47/322)

"....iyiden iyiye gelişen...." (56/352)

-"çok mu çok"

"....çok mu çok güzel bir kızları varmış." (56/352)

-"zeki mi zeki"
"....çoban zeki mi zeki...." (87/448)

3-TEZLİK SÜRERLİK YAKLAŞMA BİLDİREN FİİLER

Tezlik bildiren fiillerin kullanılış örnekleri:

-"girer girmez"
"....içeri girer girmez...." (16/207)
"....saraya girer girmez...." (31/262)

-"gülüvermek"
"....kız gülüvermiş." (1/155)

-"yakıvermek"
"....derisini yakıver...." (1/155)

-"buluvermek"
"....sarayın içinde buluvermişler." (12/192)

-"varır varmaz"
"....çadırına varır varmaz hemen...." (33/272)

-"gider gitmez"
"....çadırına gider gitmez de...." (33/272)
"....o gider gitmez...." (48/323)

-"ayılır ayılmaz"
"Ayılır ayılmaz, evdeki hizmetçilere...." (49/328)

-"oturur oturmaz"
"....oğlan da oturur oturmaz...." (50/332)

-"çıkar çıkmaz"
"....adamlar çıkar çıkmaz kız...." (40/298)
"....dışarıya çıkar çıkmaz...." (56/353)
"....kocası evden çıkar çıkmaz...." (88/451)

"....pazar yerinden çıkar çıkmaz...." (90/458)

-"açar azmaz"
"Açar açmaz da üstlerine...." (70/403)

-"çözer çözmez"
"....kendisini çözer çözmez, hızla...." (75/417)

-"eğirivermek"
"....bir ara eğiriveririm...." (88/450)

-"söyler söylemez"
"....bunları söyler söylemez...." (90/456)

-"çıkıvermek"
"....ortaya çıkıvermiş." (90/456)

Sürerlik bildiren fiillerin kullanılış örnekleri:

-"yapadurmak"
"....çıraklık yapadursunlar...." (11/186)

-"çıkagelmek"
"....bir dev çıkagelmiş." (31/262)

-"uyuyakalmak"
"....kümbette uyuyakalmış." (35/279)
"....üstüne örtüp uyuyakalmış." (43/309)
"....ağacın altında uyuyakalmış." (89/453)

-"gidedurmak"
"Ahmet gidedursun...." (35/279)
"Bunlar gidedursunlar...." (35/279)
"Onlar orada gidedursunlar...." (51/336)

-"yutayazmak"
"....küçük dillerini yutayazmışlar." (18/217)
"....hayretten küçük dilini yutayazmış." (40/295)

-"tutulayazmak"
"....neredeyse dili tutulayazmış." (73/411)

4-SES TAKLİDİ SÖZCÜKLER

Ses taklidi sözcüklerin kullanılış örnekleri:

-"pırrr"
"....pırrr diye uçup gitmiş." (1/155)

-"tuuu"
"Tuuu utanmaz...." (1/155)

-"fokur fokur"
"....fokur fokur kaynayan...." (18/215)

-"gürül gürül"
"....gürül gürül yanan bir...." (18/215)
"....gürül gürül akmaya başlamış." (28/251)

-"zangır zangır"
"....zangır zangır titreyip...." (19/219)

-"gak...guk..."
"....gak deyince...guk deyince...." (19/220)

-"çıtır çıtır"
"....kemiklerinden çıtır çıtır sesler geliyor...." (20/222)

-"hoşş"
"....hoşş deme...." (21/224)

-"ço ço"

"....ço ço de...." (21/224)

-"pisi pisi"
"Gel pisi pisi diye...." (21/225)

-"çu çu"
"....çu çu diyeceksin...." (28 /249)

-"çatır çatır"
"....sabır taşı çatır çatır çatlayarak...." (56/354)

-"tak tak"
"....tak tak diye ses çıkardıkça...." (59/366)

-"mışıl mışıl"
"....mışıl mışıl uyuduğunu görünce...." (68/397)

-"üürüüüü üürüüüü"
"....üürüüüü üürüüüü diye...." (89/454)

5-DEYİMLER

"Deyim: Kendi öz anlamından az çok ayrı bir anlam taşıyan klişeleşmiş söz. Tabir. Etekleri zil çalmak. Küplere binmek." (1)

"Her dilde belli bir durumu, bir kavramı, bir duyguyu dile getirmek üzere, deyim adını verdiğimiz öğeler kullanılır. Genellikle birden çok sözcükten kurulan deyimler, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşabilir. Türkçe'den

---

1- L. Sami Akalın, Edebiyat Terimleri Sözlüğü, 2.Baskı, Varlık Yay., İst. 1970, s.44

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

örnek verecek olursak gözden düşmek, bindiği dalı kesmek, pişmiş aşa su katmak, bir baltaya sap olmak, ağzından girip burnundan çıkmak gibi binlercesini; tek ögeli olanlar için de gözde, akşamcı, gedikli, kaşarlanmış gibi deyimleri gösterebiliriz.

Deyimler -bir başka ulusla olan kültür ilişkileri sonunda ondan çevrilme, alınma değilse- bir dili konuşan toplumun dünya görüşünü, yaşam biçimini, çevre koşullarını, gelenek görenek ve inançlarını, önem verdiği varlık ve kavramları, kısacası maddi ve manevi kültürünü yansıtan, o toplumun düşünce biçimini, hatta nükte ve buluşlarını ortaya koyan, dilbilim açısından da önemli olan sözlerdir.

.....

Dilci ve halkbilimciler, yalnızca deyimlerine dayanarak, bir toplumun bütün kültürünü inceleyebilir, önemli sonuçlar çıkarabilirler." (1)

Deyimlerin kullanılış örnekleri:

-"İsteyenin bir yüzü kara vermeyenin iki yüzü kara."
"İsteyenin bir yüzü kara vermeyenin iki yüzü kara diyerek, almış asayı eline...." (1/151)

-"Etekleri tutuşmak."
"Etekleri tutuşan kadın evine gelmiş...." (1/152)

-"Başa iş açmak."
"Yine başımıza ne işler açtı...." (1/153)

-"El ayağın çekilmesi."
"....el ayak çekilince, Eşmanip eşek kılığından çıkıp...." (1/154)

-"Yerin dibine girmek."

1- Aksan, a.g.e., s.83-84

"....padişah utancından yerin dibine giriyormuş." (1/154)

-"Gam yemek"
"....dünyada gam yemezdim." (1/154)

-"Zekat kedisi."
"....zekat kedisi gibi titreyerek...." (1/156)

-"Sızıp kalmak."
"....sızıp kaldığını gören...." (1/156)
"....uykuya yenilmiş ve sızıp kalmış." (10/183)

-"Başı sıkışmak."
"Başın sıkışınca bunları arkana at...." (1/156)
"Başın sıkıştığı zaman...." (6/169)
"Ne zaman başın sıkışırsa...." (10/183, 12/193, 50/333)
"....babasının başı çok sıkışmış...." (57/356)

-"Beşik kertme."
"Beşik kertme nişanlın olan...." (2/158)

-"Kıvrılıp yatmak."
"Kıvrılıp yattığını görmüş...." (2/158)

-"Evde kalmak."
"....evde kalıp, kocamış çirkin...." (3/160)

-"Kara sevdaya tutulmak."
"....kara sevdaya tutulduğunu söylemişler." (3/160)

-"Yataklara düşmek."
"....hastalanıp yataklara düşmüş." (4/163)

-"Tekin olmamak."
"....hamam tekin olmadığı için...." (5/166)

-"Sevinçten deliye dönmek."

"Sevincinden deliye dönen kız...." (5/167)

-"Üstüne yürümek."
"....bağırıp üstüne yürümüş." (6/169)

-"Bir dediğini iki etmemek."
"....babası onun bir dediğini iki etmezmiş." (9/179)
"....bir dediğini iki etmeyeceğini...." (36/284)
"Haydi bir dediğimi iki etme demiş." (36/284)

-"Aklını başına almak."
"Aman oğlum, aklını başına al,...." (9/179)

-"Aklını oynatmak."
"Aklını oynatacak gibi olan terzi...." (9/179)

-"Kuş uçmaz kervan geçmez."
"....kuş uçmaz kervan geçmez yaylamda...." (10/182)

-"Uykuya yenilmek."
"....uykuya yenilmiş ve sızıp kalmış." (10/183)

-"Bıyık altından gülmek."
"....kral bıyık altından gülerek...." (10/183)

-"Yola koyulmak."
"Yola koyulan oğlanlar...." (11/186)
"....dönmek üzere yola koyulmuşlar." (11/188)

-"Göz açıp kapayıncaya kadar."
"Arap, göz açıp kapayıncaya kadar oğlanı...." (11/187)

-"Ele avuca sığmaz."
"....Mehmet ele avuca sığmaz ve...." (12/191)

-"Helallık istemek."
"....helallık isteyerek oradan ayrılmış." (12/192)

-"Kafasını karıştırmak."
"Oğlunun kafasını karıştırmış." (12/194)

-"İçine doğmak."
"....beyin içine doğmuş." (13/197)

-"gözalıcı."
"....ona gözalıcı bir otağı kurmuş." (13/198)

-"Gönlünü yapmak."
"....kızın gönlünü yapmış." (15/205)

-"Kara kara düşünmek."
"....getiremediği için kara kara düşünüyormuş." (16/206)
"....oturmuş kara kara düşünürken...." (90/456)

-"Dağlara düşmek."
"....bir geyik olup dağlara düşesin...." (16/208)

-"Arkadan vurmak"
"....beni arkadan vurup, tahtımdan...." (17/212)

-"Gözlerine inanmamak."
"....kardeşlerini görünce, gözlerine inanamamışlar." (18/215)

-"Can yoldaşı."
"....tek can yoldaşı...." (18/215)

-"Küçük dilini yutmak."
"....görünce küçük dillerini yutayazmışlar." (18/217)
"....padişahın karısı hayretten küçük dilini yutayazmış." (40/295)
"....şaşkınlıktan küçük dilini yutayazmış." (68/399)

-"Başbaşa vermek."
"Başbaşa veren üç kardeş...." (20/222)

-"Akıl erdirmek-erdirememek."

"....bir türlü akıl erdirememişler." (21/224)

-"Kapısına dayanmak"
"....takip ederek kapısına dayanmış...." (21/225)

-"Gökte ararken yerde bulmak."
"....sizi gökte ararken yerde buldum...." (22/228)

-"Bayram etmek."
"....yeriz ve bayram ederiz...." (22/228)

-"Dilini tutmak."
"....dilini tutamayan Cake...." (22/230)

-"Dil dökmek."
"....diye, dil dökmeye başlamış." (22/231)

-"Önüne düşmek."
"....dev anasının önüne düşüp...." (22/232)

-"Yer demir gök bakır."
"....oralarda yer demir gök bakırmış." (24/237)

-"Kıskıs gülmek."
"....kıskıs gülen cadı...." (24/238)
"....içinden kıs kıs gülerek...." (40/298)

-"Yürek yarası."
"....derdinin yürek yarası olduğunu...." (33/269)

-"Yüzsüzlük."
"....bu yüzsüz kızı da istemem." (33/270)

-"Kalp kırmak."
"....kalbini kırma demiş." (33/273)

-"Şaşkınlıktan donakalmak"

"Şaşkınlıktan donakalmış." (33/273)
"....bir an şaşkınlıktan donakalmış." (83/437)

-"Yoldan çıkarmak."
"....karısı onu yoldan çıkarmak istemiş...." (35/280)

-"Yüz bulamamak."
"....hiç yüz bulamamış." (35/280)
"....ama yüz bulamayınca...." (48/325)

-"Göz koymak."
"....bana göz koydu demiş." (35/280)
"....Gülnazik'e göz koyup...." (48/323)
"....ve kıza göz koymuş." (51/337)
"....ağabeyinin karısına göz koyarak...." (52/340)
"....yengesine göz koymuş...." (66/391)
"....kadına göz koyarak...." (66/391)

-"Kanı ısınmak."
"....çocuğummuş gibi ona kanım ısındı." (36/285)

-"Kulak asmak."
"....yalvarmalarına kulak asmamış...." (36/286)

-"Yollara düşmek."
"....ülkesinden ayrılıp yollara düşmüş." (36/288)
"....oğlan da kalkıp yollara düşmüş." (58/362)
"....yollara düşen tilki...." (74/415)
"Ağlaya ağlaya yollara düşen...." (86/446)

-"Can kulağıyla dinlemek."
"Nineyi can kulağıyla dinleyen kız...." (40/298)

-"Açıkgözlülük."
"....padişahın açıkgöz oğlu...." (40/300)

-"Geleceği görmek."

"....onun geleceği gördüğüne inanmış." (42/305)

-"Yer yerinden oynamak."
"....sesi dağlarda yankılanmış, yer yerinden oynamış." (43/310)

-"Ayağının tozu olmak."
"....padişahın ayağının tozu bile olamazsın...." (43/310)

-"Anası bacısı olmak."
"....karın, anam bacım olsun...." (44/314)

-"Aklı yatmak."
"Buna aklı yatan nine...." (46/319)

-"Göz kulak olmak."
"Karımla kızıma göz kulak ol...." (48/323)
"....karıma göz kulak ol demiş." (66/391)

-"Pis pis sırıtmak."
"Adam pis pis sırıtıp...." (48/324)

-"Kötü yola düşmek."
"....kızın, kötü yola düştüğünü bildirmiş." (48/324)

-"Kurda kuşa yem olmak."
"....kurda kuşa yem olmamak için...." (48/324)

-"Emirler yağdırmak."
"....adamlarına emirler yağdırarak...." (49/329)

-"Gözden kaybolmak"
"....ve gözden kaybolmuş." (50/333)
"....kaçıp gözden kaybolmuş." (54/349)
"....hızla sürüp gözden kaybolmuş." (61/373)
"....sonra gözden kaybolmuş." (90/457)

-"Kan temizler."

"....namusunu ancak kan temizler diyerek...." (51/337)

-"Sokaklara dökülmek."
"....halkını, sevinçten sokaklara dökmüş." (53/345)

-"Oyun oynamak."
"Bize oynadığın oyunun hesabını...." (55/349)

-"Oyuna gelmek."
"....yine oyuna geldiklerini anlamışlar." (55/350)

-"Aklı başından gitmek."
"....oğlanın, aklı başından gitmiş." (57/357)
"....sevinçten aklı başından giden...." (67/396)

-"Gönlü düşmek"
"....bunlardan birine gönlü düşmüş." (58/363)

-"Ölenle ölünmez."
"Ne de olsa ölenle ölünmezmiş." (60/368)

-"Namusu beş paralık olmak."
"Korkarım ki namusumuz beş paralık oldu...." (61/372)

-"Küplere binmek."
"....kızmış, küplere binmiş...." (64/386)

-"Yüz vermemek."
"Kadın yüz vermeyince...." (66/391)

-"Açgözlülük"
"....Musa açgözlülüğün cezasını çekmiş." (67/396)
"....bencil açgözlü birisi...." (83/438)

-"Acı acı gülmek."
"....ve acı acı gülerek...." (68/399)

-"Aklınla bin yaşa."
"Hay aklınla bin yaşa...." (69/401)

-"Pabucun pahalı olduğunu anlamak."
"....pabucun pahalı olduğunu anlayan tilki...." (69/401)

-"Gözüne uyku girmemek."
"....bütün gece gözüne hiç uyku girmeden...." (70/404)

-"Dili tutulmak."
"....neredeyse dili tutulayazmış...." (73/411)
"....Ali'nin dili tutulmuş." (90/456)

-"Caka satmak."
"....herkese caka satıyormuş." (73/413)

-"Burnu büyümek."
"Zamanla burnu da çok büyümüş...." (73/413)

-"Kan ter içinde kalmak."
"Kan ter içinde kalan tilki...." (74/415)

-"Arka çıkmak."
"....sana arka çıkarım demiş." (75/417)

-"Nur yüzlü."
"....nur yüzlü bir adam girmiş." (76/419)

-"Nur topu gibi."
"....nur topu gibi bir oğlu olsa...." (77/422)

-"Canı yanmak."
"Çok canı yanan ve korkan...." (81/433)

-"Canını zor atmak."
"....ben de canımı buraya zor attım...." (81/433)

-"Para peşinde koşmak."
"Para peşinde koşan kötü kalpli...." (81/434)

-"Mutluluğuna gölge düşmek."
"....ailenin mutluluğuna gölge düşmüş." (82/435)

-"Evinin yolunu tutmak."
"....hemen evinin yolunu tutmuş." (83/438)
"....sevinç içinde evin yolunu tutmuş." (89/453)

-"Gözü doymamak"
"Senin gibi gözü doymayan...." (83/438)

-"Elden gitmek."
"....inek de elden gitti...." (84/441)

-"Yerde kalmak."
"....bir türlü evlenemeyip yerde kalmış." (88/449)

-"Etekleri zil çalmak."
"Sevinçten etekleri zil çalarak...." (88/450)

-"Sabrı taşmak."
"....sonunda sabrı taşmış...." (88/450)

-"Kasılmak."
"....daha çoğunu yaparım deyip kasılmış." (88/451)

-"Elini sıcak sudan soğuk suya sokmamak."
"....elini sıcak sudan soğuk suya sokmam...." (89/454)

-"Boğaz tokluğuna çalışmak."
"....boğaz tokluğuna çalışırlarmış." (90/456)

-"Hor görmek."
"....Ali'yle annesini hor görür...." (90/456)

-"Yol göstermek."
"....sana yol göstereceğim." (90/457)

-"Kuş sütü eksik olmak."
"Sofraların da kuş sütü eksikmiş." (90/457)

-"Bir bit yeniği olmak."
"Bu işte bir bit yeniği var...." (90/457)

6-ATASÖZLERİ

"Az kelimeyle anlatılmış, halka mal olmuş hikmetli söze (atasözü) denir. Atasözleri anlatım sanatlarına bürünmüş eski sözlerdir. Bunlar kısalığı ve sadeliği içinde bir takım gerçekleri anlatır, fakat kimin ne zaman söylediği belli olmayan özlü sözlerdir. Atasözleri, atalarımızın dünya görüşünü özetleyen genel kurallardır. Her biri birer hayat ışığı olan bu sözler, yolumuzu aydınlatır. Hayatın binbir güçlüğü içinde kaldıkça, bir atalarsözü imdadımıza yetişir, bize ne yapmamız gerektiğini öğretir. Bu sözler en uzak nesillerin, daha gençlerine miras bıraktıkları öğütlerle dolu bilgi hazineleridir. Ağlamayan çocuğa meme vermezler, kendi düşen ağlamaz, serçeden korkan darı ekmez, su bulanmayınca durulmaz gibi." (1)

Atasözlerinin kullanılış örnekleri:

-"Düşenin dostu olmaz." (72/409)

-"İyilik yap denize at, balık bilmezse halik bilir", (halik bilmezse mahluk bilir.)" (78/426)

-"Ne oldum deme ne olacağım de" , "(Ne idim, ne oldum, ne olacağım.)" (80/430)

1-Seyit Kemal Karaalioğlu, Edebiyat Terimleri Kılavuzu, İnkılap ve Aka Basımevi, İst. 1975, s.38

-"Bir deli bir kuyuya taş atar, yedi akıllı çıkaramaz." , "(Kuyuya bir taş attım, yedi akıllı toplandı çıkaramadı.)" (84/443)

-"Emeksiz yemek olmaz." (89/455)

-"Ava giden avlanır." (90/458)

-"İnsan kazdığı kuyuya kendisi düşer." (90/458)

7-BENZETMELER

"Söze kuvvet ve güzellik vermek için, aralarında benzerlik bulunan iki şeyden, zayıfını kuvvetlisine benzetme; aralarındaki ilgi veya uygunluk bakımından biri ötekinin açıklanmasına yarayacak, sözü veya yazıyı kuvvetlendirmek için, edatlardan faydalanma.

.....

Tilki kadar kurnaz adam, badem gözler gibi." (1)

Benzetmelerin kullanılış örnekleri:

-"....ayın ondördü gibi yakışıklı bir delikanlı...." (1/154)
"ayın ondördü gibi güzel bir kızın...." (15/204, 61/373)

-"....sayısı kum kadar çokmuş." (2/158)

-"....dünyalar kadar güzel bir kızım var." (3/160)

-"....o keçi sakalından utan demiş." (9/180)

-"....gök gürlemesine benzeyen bir kahkaha atarak...." (24/238)

1-Karaalioğlu, a.g.e., s.49

-"....fidan boylu...." (41/302)

-"....perileri kıskandıracak kadar güzel bir kız...." (44/312)

-"....sırma gibi saçları, kiraz gibi dudakları, yay gibi kaşları ve ok gibi kirpikleri olan...." (49/327)

-"....altın saçlı...." (83/437)

-"....gök gürlemesini andıran bir kahkaha." (90/457)

8-HAYIR DUALAR - BEDDUALAR

"Türkçe'de kalıp söz niteliği kazanmış bulunan ögeler içinden bir çoğu aynı zamanda hayır dua örneği oluşturmaktaydı. Toplumun maddi ve manevi kültürünü, inançlarını ve değer yargılarını yansıtan hayır dualara da aynı çerçeve içinde, kalıp sözler arasında değinebiliriz.

.....

Ortak dilimizdeki ..... Allah utandırmasın, Allah namerde muhtaç etmesin, Allah son gürlüğü versin ..... gibi hayır dualar, büyük bir çoğunluğuyla, Türkler'in dini inanışlarından kaynaklanan kalıp sözlerdir.

.....

Anadolu ağızlarında kullanılan beddualar içinde gerçekten sanatlı olan, çok değişik ve özgün tasarımlar yaratan örnekler vardır. Bu sözleri okur ya da dinlerken, etkili anlatım aracıyla, söyleyenin duygularının gücü ve yürek yangını yeterince yansıtılmakta, şiir dilindeki sanatlarla açıklama biçimlerine başvurulmaktadır.

Beddualar içinde, ad aktarmalarından (metonymie'lerden) yararlanan aşağıdaki örnekler, ilgi çekicidir kanısındayız:

.....

Beşik dibinde oturmayasın, nenni demeyesin, ..., karnında görüp de kucağında görmeyesice, ..., beşikte gör eşikte

görme." (1)

Kullanılış örnekleri:

-"Yemeden gidesice."
"Ye, yemeden gidesice, şunu da ye de...." (1/153)

-"Allah ikinizin de belasını versin...." (8/175)

-"Kızım sen bir geyik olasın, dağlara düşesin ve bir insanoğlu seninle konuşana kadar hep geyik kalasın...." (16/208)

-"Öyle bir derde düş ki, benim elim değmedikçe iyileşme." (18/217)

-"Ey kardeşim, başına öyle bir dert gelsin ki, benden başka kimse onu iyileştiremesin." (21/225)

-"İnşallah gidişin olsun da gelişin olmasın." (22/228)

-"....devler, tarağı çalanın erkekse kız, kızsa erkek olması için beddua etmişler...." (37/289)

-"Oh yarabbi, sana binlerce şükür, bu beladan kurtulduk." (59/365)

-"Kızınız hayırlı uğurlu olsun." (62/337)

-"Allah rahmet eylesin arkadaşların anne ve babalarına, lanetler olsun şeytana, okuyanın da anlatanın da dinleyenin de anne babasına Allah rahmet eylesin." (61/375)

1-Aksan, a.g.e., s.165-168

-"....lanet olsun...." (68/398)

-"Allah seni eskisinden beter etsin." (85/445)

-"Allah seni daha iyi etsin...." (85/445)

9-MASALLARDA ÇOK KULLANILAN KONUŞMA DİLİ SÖYLEMLERİ

Kullanılış örnekleri:

-"doğdu boğmaya gelmez."
"....şimdi ne yapacağız doğdu boğmaya gelmez...." (1/150)

-"....git Allah aşkına."
"....git Allah aşkına, hiç eşek konuşur mu...." (1/151)

-"olacak şey değil"
"Olacak şey değil ya, yine de...." (1/151)

-"ıngır ıkış yol yokuş."
-"gavurun angarya gitmesi."
"....ıngır ıkış yol yokuş, gavurun angarya gittiği gibi, sarayın kapısına varmış." (1/151)

-"ulan oğlum"
"....anası da, ulan oğlum, ne diyecek...." (1/151)

-"amanın"
"....amanın, çok güzel giyimli bir kadın geliyor...." (1/152)

-"ne dedin ne dedin"
"Ne dedin ne dedin, bir daha de bakayım...." (1/152)

-"onu ölmüş bil"
"....yoksa onu ölmüş bil demiş." (1/152)

-"haydi bakalım"
·"....haydi bakalım şimdi yeni bir çare düşünün...." (1/153)
"Haydi oğlum...." (7/172)
"Haydi bir dediğini iki etme demiş...." (36/284)

-"emriniz nedir?"
"Padişahım emriniz nedir?" (1/153)

-"eşek sıpası"
"Yine başımıza ne işler açtı bu eşek sıpası" (1/153)

-"....verdim verişim yoktur dönüşüm, varıp gidip düğününüzü yapın diyerek...." (1/154)

-"ah be"
"Ah be kızım...." (1/154)

-"amannn"
"Amannn.... Aldırdım gitti yetişin...." (1/155)

-"bildiğin gibi değil"
"....senin bildiğin gibi değil diye ağlayarak...." (1/155)

-"bari"
"....bari burada geceleyeyim...." (1/155)

-"Bunun üzerine"
"Bunun üzerine yanındaki ağaç...." (1/155)
"Bunun üzerine İsmail...." (8/174)
"Bunun üzerine sadrazam...." (14/201)
"Bunun üzerine padişahın oğlu...." (36/284)
"Bunun üzerine sultanın...." (42/304)
"Bunun üzerine Hasan...." (46/319)
"Bunun üzerine padişah...." (49/328)

"Bunun üzerine köse...." (50/333)
"Bunun üzerine akıllı kedi...." (71/407)
"Bunun üzerine tilki de ...." (81/432)

-"ne olursun"
"Nine, ne olursun...." (1/155)

-"aman"
"Aman kızım...." (1/155)
"Aman oğlum...." (9/179)
"Aman ağam...." (22/230)
."Aman keşiş...." (34/277)

-"ah...yaktın beni"
"Ah kızım, yaktın beni...." (1/156)

-"atının terkisine atmak."
"....kızı atının terkisine atıp...." (2/159)

-"bir değil bin sevda ile yanmak."
"Bir değil bin sevdayla yanmaya başlayan...." (3/160)

-"öte yandan"
"Öte yandan şehzadeyle evlenen...." (3/162)
"Öte yandan bu ülkede...." (12/190)
"Öte yandan büyük şehzade...." (31/262)
"Öte yandan aynı ülkede...." (43/309)
"Öte yandan ağa...." (46/320)

-"meğer"
"Meğer Eşmanip...." (1/153)
"Meğer bu tarak...." (15/204)
"Meğer padişahın oğlunun...." (5/166)
"Meğer sandıktaki adam...." (17/213)
"Meğer bu adam...." (36/285)
"Meğer sultanın hizmetçişi...." (42/308)
"Meğer bu oğlan...." (45/317)

-"sabah ola hayır ola"
"....sabah ola hayır ola deyip...." (5/166)

-"bir günün beyliği beyliktir"
"Kız, bir günün beyliği beyliktir deyip...." (5/166)

-"üç zaman sonra"
"Bundan üç zaman sonra...." (5/166)

-"gel zaman git zaman"
"Gel zaman git zaman çocuklar büyümüşler" (12/191)
"Gel zaman git zaman oğlanlar büyüyüp...." (7/172)
"Gel zaman git zaman, günün birinde...." (10/182)
"Gel zaman git zaman kız...." (12/191)
"Gel zaman git zaman yakışıklı bir delikanlı...." (17/210)
"Gel zaman git zaman, zamanlardan bir zaman...." (18/214)
"Gel zaman git zaman, mevsimlerden bahar...." (22/228)
"Gel zaman git zaman paşanın ...." (50/332)
"Gel zaman git zaman bebek büyüyüp...." (58/362)
"Gel zaman git zaman böyle yaşayıp...." (73/411)
"Gel zaman git zaman kral ölünce...." (86/446)

-"günlerden bir gün"
"Günlerden bir gün yine erkenden...." (9/179)
"Günlerden bir gün padişahın karısı...." (16/206)
"Günlerden bir gün yine bu kasabada...." (24/237)
"Günlerden bir gün Hint padişahının...." (33/269)
"Günlerden bir gün oğluna kızan...." (34/275)
"Günlerden bir gün hastalanıp...." (35/279)
"Günlerden bir gün uzak diyarlardaki...." (39/292)
"....günlerden bir gün padişah...." (39/293)
"Günlerden bir gün, pullarının her biri..." (42/304)
"Günlerden bir gün deden...."(42/306)
"Günlerden bir gün o ülkede...." (49/328)
"....günlerden bir gün, o ülkenin...." (52/341)
"Günlerden bir gün kötü kalpli...." (53/345)
"Günlerden bir gün komşu ülkenin...." (64/385)

"Günlerden bir gün keçi...." (70/403)
"Günlerden bir gün oğlan...." (78/424)
"Günlerden bir gün bu aileden...." (79/427)
"Günlerden bir gün köy halkı...." (84/439)

-"bir koşu getirmek"
"....bir koşu söylenenleri alıp gelmiş." (9/179)

-"zamanın birinde"
"Zamanın birinde, büyük bir şehirde...." (10/182)
"Zamanın birinde, gür ağaçlı...." (17/210)
"Zamanın birinde bir çakalla...." (69/400)
"....zamanın birinde bir ülkenin...." (78/424)
"....zamanın birinde yoksul bir köyde...." (90/456)

-"günün birinde"
"....günün birinde, padişah ölmüş." (10/182)
"Günün birinde dayısına...." (42/305)

-"nereden gelip nereye gidiyorsun"
"....nereden gelip nereye gittiğini sormuş." (11/186)

-"hele"
"....hele bekle, aradan bir...." (12/191)
"....hele bir de sen dene...." (32/267)

-"Allah kerim"
"....gerisine Allah kerim...." (12/191)

-"masal bu ya"
"....masal bu ya, açıl demesiyle...." (12/194)

-"filan"
"....öldüreceği filan yokmuş." (17/210)

-"o gün bu gündür."
"....işte o gün bu gündür...." (17/212)

-"Zamanlardan bir zaman...."
"....zamanlardan bir zaman, rahmet olsun...." (18/214)
"Zamanlarda bir zamanda bir paşa yaşarmış." (50/332)

-"Ey başımın belası"
"Ey başımın belası dev...." (18/216)

-"Er doğdum bir doğdum"
"Anamdan er doğdum bir doğdum...." (19/220)

-"dile benden ne dilersen"
"Dile benden ne dilersen demiş." (3/161,19/220, 23/235, 28/252, 29/255, 77/421,88/451)

-"bir zamanlar"
"Bir zamanlar, bir kızla annesi yaşarmış." (21/223)

-"her ne kadar"
"....her ne kadar çalışıp...." (22/228)
"....kızlar her ne kadar hiç kimse gelmedi...." (28/250)
"Etrafindakiler her ne kadar...." (42/307)
"....buna her ne kadar karşı...." (42/307)
"....her ne kadar buna yanaşmamışsa da...." (68/398)
"....her ne kadar yalvarıp yakardıysa da...." (68/399)

-"hadi"
"....hadi sen yat uyu...." (22/229)
"....hadi oradan...." (44/314)
"....hadi var git...." (44/314)
"Hadi ordan, ben bir evin...." (89/454)

-"derken"
"....derken büyük bir saray varmış." (25/242)
"....derken yolda yaşlı bir adam...." (36/286)
"....derken bir...." (43/309)
"Derken, aradan günler...." (61/372)
"....derken, yolda bir adama...." (76/418)

"Derken her tarafi...." (89/453)
"Derken birden...." (89/453)

-"bari"
"....bari yıkayıp gömelim demişler." (26/245)

-"vaktiyle"
"Vaktiyle Harran'da oturan...." (27/246)

-"in misin cin misin?"
"....in misin cin misin diye sormuş." (30/258, 48/324, 63/382, 64/384)
"....in misin cin misin sen kimsin?" (32/264)
"....in misin cin misin sen kimsin diye sormuş...." (57/357)
"Kimsin nesin,in misin cin misin ?" (61/373)

-"az zaman geçmiş çok zaman geçmiş"
"Aradan az zaman geçmiş çok zaman geçmiş, küçük kız...." (32/266)

-"yeni baştan"
"....yeni baştan bir düğün yaparak...." (34/278)

-"dönüp size"
"Dönüp size İbrahim'den başka haber vereyim." (35/280)

-"ne idiği belirsiz."
"....elin ne idiği belirsiz çocuğunu...." (35/280)

-"masal bu ya"
"Masal bu ya, çocuklara döktükleri...." (36/285)

-"ne edip edip"
"....ne edip edip bu bülbülü...." (36/286)

-"ah vah etmek"
"....çok ah vah etti ama...." (42/307)

-"gel vazgeç"
"....öğrenmekten gel vazgeç sonra...." (42/307)

-"madem öyle"
"Madem öyle hemen gidip...." (50/333)

-"ister kes ister as"
"....ister kes ister as demiş." (66/391)

-"vaktin birinde"
"Vaktin birinde, yoksul bir...." (67/394)

-"var git"
"....var git de uyu...." (68/398)

-"dünyalar güzeli"
"....dünyalar güzeli bir kızın...." (68/399)

-"günden güne"
"Günden güne iyice zayıflıyormuş." (69/401)
"....günden güne semirip gidiyor...." (69/401)
"....günden güne erimeye...." (41/302)

-"hay"
"Hay aklınla bin yaşa." (69/401)

-"behey"
"Behey kendini bilmez...." (73/411)

-"ah anacığım"
"Ah anacığım, evine güneşi...." (77/421)

-"oğul"
"Oğul seni bana Allah gönderdi." (77/421)

-"buyur etmek"
"Ev sahipleri onları buyur edip...." (78/424)

-" eyvah"
"Eyvah, inek de elden gitti...." (84/441)

-"ah"
"Ah şu taşlar...." (85/444)

-"bir ara"
"....bir ara hemen eğiriveririm...." (88/450)

-"bir de ne görsün"
"....uyanmış ki bir de ne görsün...." (89/453)

-"çıkmış çıkmasına ya"
"....çıkmış çıkmasına ya biraz sonra da...." (89/454)

Bu örneklerde de görüldüğü gibi bir dil, halkın ağzında en renkli, en canlı haliyle en iyi masallarda yaşar. Sözcük dağarcığı zenginleşir, yayılır, durmadan durmadan gür bir kaynak gibi çoğalarak yeni renklerle, seslerle, devinimlerle, yeni kuşaklara aktarılır.

Dil konusunda, Bedia Akasu'nun şu saptamaları da bu kanımızı güçlendirmektedir: "Sözcük dağarcığı, dilde son olarak olmuş bitmiş bir sayıda değildir. Dilde durmadan yeni sözcük biçimleri kurulur. Bir dil, halkın ağzında yaşadığı sürece o dilin sözcük dağarcığı durmadan çoğalır, yeni sözcükler yaratılır." (1)

10-TEKERLEMELER VE İŞLEVLERİ

Masal tekerlemesi: "Masal tekerlemesi, masalın başında,

1-Akarsu, a.g.e., s.32

ortasında uygun yerlerde ve sonunda söylenen, yerine göre uzunca ya da çok kısa (Kimi kez birkaç kelimelik) kalıplaşmış bir takım sözlere verilen addır. Bu kalıp sözleri, gerektiği yerde yararlanmak üzre, masalcı dağarcığında hazır bulundurur." (1)
Masalların çoğunlukla başında ve sonunda, bazan da ortasında yer alan bu tekerlemeler, anlatıma ayrı bir tat vermek ve dinleyenin ilgisini çekmek için, anlatıcının en büyük yardımcısıdır. Bunlar bazan uzun (özellikle baştakiler), bazan da çok kısa olan söz kalıplarıdır. Masalcı asıl masala başlamadan önce bir takım karışık, şaşırtıcı, akıl dışı olayları sanki, kendisi yaşamış gibi anlatır ve bir dengine getirip, şu örnekte görüldüğü gibi, asıl masalın konusuna geçiverir:

Örnek:
"Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, cinler cirit oynarken eski hamam içinde. Enteşeden menteşeden, bir karpuzcu çıktı şu köşeden. Karpuzcudan karpuz aldım, baktım baktım bakakaldım. Sonra aldım bıçağı elime, karpuzun içine daldım. Başladım oymaya, ha oyuyorum, ha oyuyorum, ha oydum, ha oyuyorum, bir türlü sonunu bulamıyorum. En sonunda bir küçük delik yaptım o delikten içeri daldım. Aman efendim neler görüyorum neler... Adıyla sanıyla, yeşiliyle alıyla Zümrüdüanka dedikleri durup durmuyor mu tam karşımda. Kafdağı'nın üzerinden süzülerek bana doğru geliyor, geliyor ha geliyor derken, tam yanıma inecekken, bir de baktım uzaklaştı, yeniden uçuşa vardı. O uçarken ben koşarken, ben koşarken o uçarken, vara vara bir dağa vardık... Bir ulu dağ ki, aman efendim ne dağ, ne dağ... Dağ üstünde bir bağ, bağ dibinde bir dağ, daha nice tepe nice dağ. Derken derken, bir de baktım bir değirmen, değirmende var üç merdiven. Merdivenlerden bir tanesi taş, bir tanesi toprak, bir tanesi tahta. Taş merdivenlerden çıktım, tah-

---

1-Pertev Naili Boratav, Türk Halk Edebiyatı, Gerçek Yayınevi, İst. 1969, s.82

ta merdivenlerden indim, toprak merdivenlere basa basa değirmene girdim. Girdim ki ne göreyim... Değirmencinin biri değirmen döndürüyor, karısı da oturmuş yün eğiriyor. İkisinin arasında var bir kara kedi, aman ne kedi, ne kedi... O kedideki gözler, o kedideki kaşlar, o kedideki burun, o kedideki tüyler ve o tüylerdeki pırıltı. Öyle bir pırıltı ki, burdan bakan ötelerdeki öteyi, Çini maçini görüyor. Kara kedinin kara kedinin boynunda da bir kocaman ben var. Aman efendim o nasıl bir ben, ben ki ne ben... O bene baktıktan sonra, artık ne değirmenciyi gördüm, ne karısını gördüm, ne ona baktım ne buna, çıktım çardağa, taş attım çaylağa, sonra da aldım benli kediyi, düştüm yollara. Yollarda tozu dumana kattım, kedinin de ensesine bir tokat attım, başladı miyavlamaya, öyle bir miyavladı öyle bir miyavladı ki, cümle alemi başına topladı. Kadın erkek, çoluk çocuk her biri başıma bir taş attı, tümü bir ağızdan bağrıştı, korkudan şaşırdım, Kafdağı'ndan aşırdım. Göründü dağlar, üzümlü bağlar. O bağlara varalım, dağa taşa konalım, hemen şimdi şuracıkta duyulmadık, işitilmedik güzelce bir masal kuralım....." (1)

Bir masal başlangıç tekerlemesi olan bu tekerlemeyi, anlatım yönünden canlı ve ilginç kılan başlıca ögeler, şöyle saptanabilir:

Yinelemeler:

içinden, içinden, içinden-3
karpuz, karpuz-2
baktım, baktım-2
ha oyuyorum, ha oyuyorum-2
neler, neler-2

1-Zebercet Çoşkun, Sihirli İnci, Yayınlanmamış Masal Derlemeleri.

geliyor, geliyor-2
o uçarken, o uçarken-2
ben koşarken, ben koşarken-2
vara, vara-2
ne, ne-2
dağ, dağ-2
nice, nice-2
bağ, bağ-2
dağ, dağ, dağ, dağ, dağ-5
derken, derken-2
bir tanesi, bir tanesi, bir tanesi-3
merdivenlerden, merdivenlerden-2
basa, basa-2
kedi, kedi, kedi-3
kedideki, kedideki, kedideki, kedideki-4
o, o, o, o, o-5
ben, ben, ben, ben, ben-5
ne, ne, ne, ne-4
gördüm, gördüm-2
miyavladı, miyavladı-2

Uyaklar:

enteşeden-menteşeden-köşeden
aldım-bakakaldım-daldım
oyuyorum-bulamıyorum
adıyla-samıyla-yeşiliyle-alıyla
derken-inecekken
uçarken-koşarken
bağ-dağ
derken-değirmen-merdiven
çıktım-indim-indim-girdim
döndürüyor-eğiriyor
çardağa-çaylağa-yollara
çıktım-attım-kattım-attım
miyavladı-topladı-attı
şaşırdım-aşırdım

dağlar-bağlar
varalım-konalım-kuralım

Olağanüstülükler:

-Eski hamamda cinlerin cirit oynaması.
-Karpuzun içinde, Zümrüdüanka'nın durması.
-Karpuzun içinde çıkılan yolculuğun, bir dağda sonuçlanması.
-Kara kedinin tüylerinin parıltısından, çini maçinin görülmesi.
-Ensesine vurulan kedinin, cümle alemi başına toplaması.
-Masal kahramanının korkudan Kafdağı'nı aşması.

Bu tekerlemede yer alan toplam sözcük sayısı: 314
Yinelenen sözcük sayısı: 61
Kendi içlerinde uyaklanan sözcük sayısı: 44
Olağanüstü olay sayısı: 6

Bu sayısal veriler, tekerlemedeki anlatımın neden bu kadar renkli ve canlı olduğunu, yeterince açıklıyor sanırız.

Örnek: 2
"Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, o zaman idi ki bitten binek, pireden yedek, çavdardan kalkan, çöpten kargı olurmuş. Bu hal ile düştüm yola, vara vara vardım bir Çamlıbel'e. Çamlıbel'de çamur dizde, yetmiş karga beni görünce hep bir ağızdan, gelen ağamız giden ağamız demezler mi? Armudu taşlayalım, dibinde kışlayalım, uzun sözden birisi, ala tavşan derisi, müsaade ederseniz masala başlayalım." (masal no: 53)

"Bir varmış bir yokmuş" veya "evvel zaman içinde kalbur saman içinde" diye başlayan bu tekerlemeler, masal olaylarının geçtikleri zamanın bir "bilinmeyen zaman" olduğunu ve çok eskilere dayandığını anlatması bakımından işlevseldir. Ayrıca, yine başta söylenen bu tür tekerlemeler masalın gerçek olmadığı, eğlendirmek, ders vermek amacıyla uydurulduğu konusunda, dinleyenleri uyarmak işlevini de amaçlar.

Sonunda söylenenlerin işlevi ise, herşeyin olumlu masal kahramanlarının gönlünce sonuçlanıp, mutlu sona varıldığını belirtmek ve dinleyenlere de iyimserlik, umut aşılayıp, "İyilerin iyilik, kötülerin kötülük bulacağı" iletisini vermektir. Bu nedenle de çoğu zaman, özetleyici tek bir cümleden oluşur. "Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine" gibi. Bazan da anlatıcı, masalın sonunda anlatan, dinleyen ve söyleyen arasında paylaşılmak üzere, gökten üç elma düştüğünü varsayar. Ayrıca kendisinin de orada bulunarak, bu olaylara tanık olduğunu belirtir. Örneğin: "Bu masalı anlatan da o düğünde oynaya oynaya, bu güne kadar gelmiş." (masal no: 64)

Bu üç elmanın hepsini bir söz oyunuyla kendisine ayıran anlatıcılar da vardır. Örneğin: "Kırk gün kırk gece düğün ettiler. Geçen gün ben de uğradım. Bana da üç elma verdiler. Birini bana, birini Bölükbaşı'nın Yılmaz'a (Bu masalı anlatanın kendi adıdır), birini masalı söyleyene." (masal no: 1)

Bazı masallarda ise istenen bu üç elma, "28-Küçük Kardeş" masalının sonuç tekerlemesinde olduğu gibi, yerini "kuru üzüm"e bırakır. "Masalımız gitti şambayata, bir tabak kuru üzüm gele bu cemaata."

Zaman zaman masalın ortasında yer alan ve kahramanların "Derelerden sel gibi, tepelerden yel gibi" geçtiklerini veya "Az gidip uz gidip dere tepe düz gittik"lerini belirten tekerlemeler ise masal olaylarının geçtiği o uzun zamanları kısaltmak içindir. Örneğin: "Az gidip uz giden, dere tepe düz giden oğlan, sonunda bilmediği bir ülkeye varmış." (masal no: 41)

Bazı masalların sonu da "Onlara kömür, bize uzun ömür" diye biter (13,45). Anlatıcının araya girip "ölenle ölünmez" gibi, kendi görüşlerini söyleyerek, dinleyenleri yönlendirdiği de olur (60).

Çok bilinen bir masal kuşu olan "Anka" da bazı anlatıcıların ağzında "Havva Kuşu" gibi, değişik isimler alır (28).

Hemen hemen bütün masallar, anlatıcının masal kahramanını tanımlamasıyla başlar. Zaman zaman da anlatım, çelişkiler üstüne oturtularak, dinleyicinin kafasında sorular oluşturur. Örneğin, masal kahramanının sarayda oturabilecek olağanüstü bir gücü olduğu halde, karnının aç olması veya geçim sıkıntısı çekmesi ve bu gücünü niçin bu yolda kullanmadığı gibi (36).

Masallardaki padişahların ve öteki güçlerin masal kahramanlarına "Dile benden ne dilersen" dediği zaman, aldığı "sağlığınız" yanıtı da güzel bir söyleyiş biçimi olarak, günümüze kadar gelmiştir ve aynı işlevini sürdürmektedir.

b-MASALLARIN DİLİN ÖĞRETİLMESİ VE GELİŞTİRİLMESİ BAKIMINDAN ÖNEMİ

Bir insana anadilini; anlatımı ikilemeler, benzetmeler, uyaklar, deyimler, atasözleri v.b. gibi konuşma dilinin bütün incelikleriyle zenginleştirilmiş masallardan daha iyi, sözlü veya yazılı hangi edebiyat ürünü öğretebilir ki?

Bu konuda değerli halkbilimci Pertev Naili Boratav'ın şu belirlemesi ne kadar yerindedir: "Çocuğa anadilinin, bir işçi elindeki alet gibi nasıl kullanıldığını ilk öğreten, ona bu dilin türlü hünerlerini; kıvraklığını, zenginliğini, inceliğini ilk gösteren, kişiye kendi dilini konuşmayanlardan uzaklaştırıcı, onu konuşanlara yakınlaştırıcı duyguyu -ninnilerin, tekerlemelerin, türkülerin yanıbaşında, ama herhalde onlardan daha geniş ölçüde- ilk aşılayan masallardır." (1)

Bu durum, "Anaokulları Kılavuzu"nda da şu cümleyle belirlenmiştir: "Masallar çocuğu anadili bakımından geliştirir, kelime ha-

---

1-Pertev Naili Boratav, Zaman Zaman İçinde, Remzi Kitabevi, İst.1958, s.15

zinesini zenginleştirir, hayal gücünü arttırır." (1)

Deyimler, atasözleri, bir dilin psikolojik yüzü, kültürel tarihidir. Bir yabancı dil öğrenirken, o dili konuşan toplumun yarattığı deyimlerle karşılaştığımızda nasıl da şaşırır kalırız, çünkü sözcük sözcük çevirdiğimizde ortaya, konuyla hiç ilgisi olmayan ve ilk bakışta saçma sapan bir anlam çıkar. Ancak o deyimin anlamını bilirsek, metin içindeki işlevini de anlayabiliriz. Bir yabancı dili öğrenirken de önce o dilde yazılmış masal kitaplarını okuyarak yola çıkmak, hem o dili bize daha çok sevdirecek hem de daha kolay öğretecektir önerisi, fazla ayrıksı bir öneri olmasa gerek. Bu öneriyi yaşanmış olan şu deneyim güçlendirecektir kanısındayız:

Almanca'dan Türkçe'ye çeviri çalışmaları yaparken, üstünde çalışılacak metin olarak Franz Eppert'in "Kleine Deutsche Proza" (Stuttgart 1970) kitabından şu iki parçayı seçmiştim:
1-"Marchen: Der Bauer und der Teufel"
2-"Legenden: Die Wegwarte"
(Çiftçi ile Şeytan Masalı ve Yolgözleyen Efsanesi).
Her iki parçada da daha ilk paragraflarda olaya ilgi duymak, onu kavramak ve çözmek, bütün sıkıcı gramer kurallarını aşarak anlatının esprisine ulaşmak, bana büyük bir keyif vermiş ve kitabı zorlanmadan çevirirken, bu arada ister istemez gramer kurallarını da öğrenmiştim. (Burada, çoğu efsane ve masal motiflerinin, dünya uluslarında ortak olmasının da büyük rolü olduğu, gözardı edilmemelidir elbette).

Mustafa Firengiz "Türkçe Eğitim ve Öğretiminde Önemli Dört İlke" başlıklı yazısında bu ilkeleri şöyle belirliyor:
"1-Türkçe Eğitim ve Öğretiminde Kanunilik Yahut Devletimizin Temel Felsefesine Uygunluk İlkesi.

1-Anaokulları Kılavuzu, Milli Eğitim Basımevi, İst. 1971, s.24

2-Türkçe Eğitim ve Öğretiminde Amaç-Araç İlişkisine Dikkat
3-Türkçe Eğitim ve Öğretiminde Etkileşme İlkesi
4-Türkçe Eğitim ve Öğretiminde Motivasyonu Sağlama İlkesi" (1)

Dil öğretiminde masalları bu ilkeler açısından tek tek ele alalım.

1-Halkımızın yüzyıllardır süregelen yaşam deneyimlerinin, süzülmüş kültürünün, duygu ve düşün dünyasının, düş gücünün yaratısı olarak ortaya çıkan masallar "Genel ahlak ve adaba aykırı amaçlar" gütmezler. Her masal metninin sonunda verilen iletilere bakıldığında bunu açıkça görebiliriz. Yine bu iletilere bakıldığında "Herkesin kanun önünde eşit olduğu prensibine aykırı amaç" gütmediklerini de görürüz. Tam tersine iyiden, doğrudan, haklıdan yana tavır alırlar ve insanların eşitliği doğrultusunda mesaj verirler. "Dini ve milli değerlerimizi aşağılayıcı ve kötüleyici amaç ve ifade" taşımazlar. Tam tersine yüceltirler. Zaman zaman bu değerlere eleştirel bir yergi yoluyla yaklaştıkları görülürse de bu tutum sonuçta yine de bu değerleri korumak ve yüceltmek içindir.

2-"Türkçe derslerinin genel amaçları öncelikle öğrencileri okur, dinler, anlar, konuşur, yazar hale getirmektir. Bunlara ilave olarak Türk dilinin inceliklerini bilir, uygular, Türk dilini sever, Türk kültürünü benimser, kelime hazinesi ve düşünceleri gelişmiş kişileri yetiştirmek"tir.

Bu amaçlardan önce dinleme eylemini ele alalım: "Küçük bir çocuk onsekiz aylık olduğunda yaklaşık elli farklı kelime ile iletişim kurar. Dört yaş dolaylarında ise ikibin farklı kelimenin üzerinde kelime üretebilir ve bundan çok daha fazla sayıda ke-

---

1-Mustafa Firengiz, "Türkçe Eğitim ve Öğretiminde Önemli Dört İlke", Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı 1-3 Ekim 1986, Ankara Üniv. Eğitim Bil. Fak. Yay., Ank. 1988, s.92

limeyi anlayabilir." (1) Öyleyse çocuk dört yaşında kendi düzeyinde anlatılacakları rahatlıkla dinleyip anlayacak bir durumda demektir. Bıkmadan, dikkatle ve zaman zaman da çeşitli sorularla katılarak dinlediği anlatıların başında ise masal gelir. Bazan, ilgisini çeken bir masalı günlerce yeniden yeniden anlattırıp dinlediği olur. Bu dinleme eyleminde öylesine ilgili ve dikkatlidir ki, anlatıcı farkında olmadan anlatısında küçük bir değişiklik yapsa hemen onu düzeltir ve ilk duyduğu şekilde anlatılmasını ister. Bu, aynı masalı günlerce yeniden dinleme konusuna, şu yaşanılmış örnek gösterilebilir: Üçbuçuk yaşındaki oğlum benden, yaklaşık bir hafta boyunca, "Masal masal meliki, oğlu kızı oniki, masal başını bağlamış, döne döne ağlamış, derken de derken bir keloğlan varmış" tekerlemesiyle başlayan bir Keloğlan masalını anlatmamı istemişti. Daha önce anlattığımı söyleyince de "olsun, sen yine onu anlat" diyor ve sözcükleri hiç kaçırmadan dinlemeye çalışıyordu. Öyleyse dinleme ediniminin gelişmesine masalların katkısı yadsınamaz.

Bu uzun dinlemelerin ardından da doğal olarak, eğer çocuğun biyolojik-fizyolojik bir sorunu yoksa öğrendiklerini yineleme, anlatma gelecektir. "Küçük bir çocuğun yeni öğrendiği bir kelimeyi, gün boyunca durmadan yinelemesinin, onu dinleyen kadar çocuk için de sıkıcı olduğunu düşünebiliriz. Oysa durum hiç de öyle değildir. Çoçuk için, öğrendiği bir kelimeyi yüzlerce kez yinelemek büyük bir haz ve övünç kaynağıdır.

.....

Çocuğun öğrendiği her yeni kelime ya da cümleyi kullanmada ustalaşma konusunda attığı her adım, onun içsel olarak doyum

---

1-Tanju Gürkan, "Çocuğun Dil Gelişim ve Eğitiminde Ailenin Rolü", Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı 1-3 Ekim 1986, Ank. Üniv. Eğt. Bil. Fak. Yay., Ank. 1988, s.30

sağlamasına da neden olmaktadır." (1) Özellikle zengin bir iç ahenge sahip olan, eğlenceli tekerleme söylemleri çocuğa dilini sevdirmesinin yanısıra alışılmadık sözcükleri bile düzgün söyleyebilme yeteneği kazandıracaktır.

Çocuklardaki, bu duyduğu masalları yineleyerek anlatma, giderek yerini yeni masallar yaratıp anlatmaya bırakacaktır ki, bu da çocuğun düş gücünü harekete geçirmesi onu yaratıcı kılması bakımından, önemli bir olgudur. Bütün bu aşamalardan sonra, okumayı öğrenen çocuğun en büyük keyiflerinden birisi de artık o çok sevdiği masallara ulaşmak için, bir aracıya rica etmek, zaman zaman da "şimdi olmaz çok işim var, belki sonra" gibi geri çevrilmelerle karşılaşmak zorunda kalmadan, onları kolayca okuyabilmesi olacaktır. Bir masal kitabının kapağını açmak,onu yeni düş dünyalarına götürmek için yeterli olacaktır. (Yalnız ülkemizde ne yazık ki, çocukların bu kitaplara kolayca ulaşabilme veya edinebilme olanaklarının sağlanması, hala ortada önemli bir sorun olarak durmaktadır).

Okuma alışkanlığını böylesine besleyen masalların, sonuçta o tadı alan kişiyi yazmaya da yöneltmesini beklemek doğaldır. Dinleyen, okuyan, biriktiren, sözcük hazinesi zenginleşmiş, düşün ve düş gücü gelişmiş bir insanın son aşamada varacağı yer artık yazmaktır.

Öyleyse bilinçle kullanıldıkları zaman masalların, çocuklara dil öğretiminde dinleme, anlatma, okuma, yazma amaçlarına ulaşmada ne denli önemli bir araç oldukları ortadadır.

3-4-Bütün bu edinimler gerçekleşirken "Etkileşme İlkesi"de gerçekleşiyor demektir. Şöyle ki:

1-Tanju Gürkan a.g.e., s.28

Dinleme-okuma>etkilenme
Anlatma-yazma>etkileme

Bu etkilenme ve etkileme yoluyla gerçekleştirilen etkileşme ilkesi aynı zamanda "Motivasyonu Sağlama İlkesi"ni de içermektedir. Çocuk masallar aracılığıyla, farkında olmadan bu dört edinime motive olmaktadır. Yani bir başka deyişle dil öğretimindeki bu dört temel amaca ulaşmakta masallar, önemli motivasyon araçlarından birisini oluşturmaktadırlar.

Masallar aracılığıyla anadilinin tadına varmış ve onu iyi kullanma becerisini edinmiş bazı iyi hatipler sonraları bu edinimlerini konuşma tarzlarında, bazı iyi yazarlar da biraz sonraki örneklerde görüleceği gibi yazdıkları edebi eserlerinde yansıtmışlardır.

Masalların, insanın anadilinin tadına varması konusundaki işlevi üzerine Mehmet H. Doğan'ın şu belirlemesi ilgiye değer:
"Masal herşeyden önce, bir dil tadıdır, gündelik kullanım dilinden öte, yüzyılların içinden süzüle-durula gelen bir dil tadıdır bu. Onun içindir ki, bir masalın tadına ancak, yazıldığı dilde varılabilir, tıpkı şiirler gibi.
.....
Masalların herşeyden önce bir dil tadı olduğu, masal anlatmanın belli bir ustalık gerektirişinden belli. Herkes masal anlatamaz ya da herkesin anlattığı masal, aynı keyifle dinlenemez. Masal anlatıcılara 'masalcı' 'masal anası' denişi de bundan. İnsanlar dillerinin tadını ilk kez bu masal analarından alır, yaşamlarının daha sonraki dönemlerindeyse şairlerden." (1)

Masallar dil öğreniminde sağladıkları kolaylıkların dışında,

1-Mehmet H.Doğan, Yazıdan Bakmak, Adam Yay., İst.1993, s.137

çoçuklarda kompozisyon yazımı için iyi bir gizilgüç oluşturur, edebi zevki geliştirirler. Başta masallar olmak üzere, halk edebiyatının bitimsiz kaynağından yararlanmasını bilenler, giderek edebi ve artistik bir anlatıma ulaşıp, ölümsüz eserler yaratabilirler.

Örneğin; Prof. Dr. Niyazi Akı, Karaosmanoğlu'nun dilini besleyen ve zenginleştiren unsurlar arasında, halk edebiyatından gelenleri şöyle sıralamaktadır: "Karaosmanoğlu'nun dilini besleyen ve zenginleştiren unsurlar arasında şuna rastlamak mümkündür:
a-Atasözleri
b-Halk deyimleri
c-Masal dili
d-Argo
e-Mahalli şive
f-Halk edebiyatından gelen unsurlar
g-Tekke ve tasavvuf edebiyatından gelenler." (1)

Bu konuda Tahir Alangu da Behçet Necatigil'in şunları söylediğini belirtir: "Ben iki evin arasında büyüdüm. Anneannemin birinci evi, babamın ikinci evi. İlk anamı iki yaşında kaybettim. Anneannem beni masallarla büyüttü, Ben Üç Turunçlar'ı, Billur Köşk'leri, Muradına Ermeyen Dilber'leri hep ninemden dinledim. Ben farkında olmadan, masallar içime sinmiş. Bunu ancak otuzundan sonra anladım." (2)

Başta masallar ve efsaneler olmak üzere, bu halk edebiyatı kay-

---

1-Niyazi Akı, Yakup Kadri Karaosmanoğlu - İnsan Eser Fikir Üslup, İstanbul Matb., İst.1960, s.230
2-Tahir Alangu, Necatigil'in Şiirlerinde Masal Terimleri ve Motifleri, Türkiye Folkloru El Kitabı, Adam Yay., İst.1983, s.283

naklarından yararlanarak ölümsüz eserler yaratan yazarlarımızın başında Yaşar Kemal gelir. Yaşar Kemal'in anlatımında sık sık sözcük ve sözcük öbeği yinelemeleri görürüz. Kendisi, bu anlatıma türkü, destan, efsane ve masallarımızdan yola çıkarak ulaştığını şöyle belirtir: "Epope üstüne çok düşündüm. Epopenin hala yaşandığı, kırıntıları bile olsa da bir dünyada doğdum. Benim ustalarım, benim toprağımın sözlü edebiyatıdır." (1)

"Onaltı ya da onyedi yaşlarımda folklor derlemelerine başladım. İlk kitabım Ağıtlar da bir derleme kitabıdır. Bir de tekerlemeler, destanlar, masallar derledim.

.....

Ben profesyonel destancılar geleneğinden geliyorum. Homeros'u sevmem, Stendhal'a büyük hayranlık duymam boşuna değildir. Gençliğimde en sevdiğim yazar Stendhal'di. Belki de o ekmeğini yazarak kazanmıyordu Balzac gibi. Ama o herkesten daha çok profesyonel eski destancılar soyundandı." (2)

Yaşar Kemal bu kaynaklardan yalnızca yararlanmamış, ayrıca kendisi de bu kaynaklara katkıda bulunmuştur. Bu konuda da şunları söyler: "Onyedi yaşlarındaydım bir köyde kalabalık bir köylü topluluğuna, eski bir destan anlatıyordum, birden bir köylü sözümü kesti, sen dedi, yanlış söylüyorsun. Adamla tartışmaya başladık, öz olarak doğrusunu ben söylüyordum, onun daha önce duydukları, aynı destan uydurmaydı. Tartışmayı ben kazandım. Benim anlattığımın, destanın özü olduğuna o kadar inanmıştım ki, tartışmayı yitirmemin bir olanağı yoktu. Uzun bir süre sonra, benim anlatış biçimimi genç bir Toroslu ozandan duyduğumda, hiç şaşırmadım. Bu böyleydi. Şimdi

---

1-Yaşar Kemal, Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor Alain Bosquet'nin Yaşar Kemal'le Konuşmaları, Toros Yay., İst.1993, s.147

2-Yaşar Kemal, a.g.e., s.107,110

destan, bu yönden gelişecekti, başka bir yaratıcıyı, ustasını bulucuya kadar." (1)

Yaşar Kemal, çocukların bu halk edebiyatı kaynağının ürünleriyle yetiştirilmelerinin önemini de şöyle belirler: "Bizim köyde, çocuklar da insandı. Bizi çok şeylerde, büyüklerden ayırmıyorlardı. Büyük destancıları, bizler de büyüklerle birlikte sabahlara kadar dinliyorduk." (2)

Aşağıda verilen örnekler, Yaşar Kemal'in efsane ve masallardan, anlatım ve konu olarak nasıl yararlandığını göstermesi bakımından ilgiye değer kanısındayız.

Örnek: 1
Ağrıdağı Efsanesi'nde Sofi Gülbahar'a şöyle seslenir: "Olmaz güzelim dedi, olmaz sultanım. Bir can için değer mi? Sofi senin dillerine kurban olsun, güzel konuşan ballar akan. Sofi senin saçlarına kurban olsun, sırma tel. Sofi senin gözlerine kurban olsun, ceren bakışlım. Sofi senin boylarına kurban olsun suna boy. Sofi senin yüreğine kurban olsun, Leyle sevda. Hem de bir ateş harmanı. Herşeyin bir çaresi var, bu aşkın sonu yok. Sofi senin çaresizliğine kurban olsun. Senin için böylesi daha iyi. Sofi senin umutsuzluğuna kurban olsun." (3)

Bu ve aşağıda verilecek öteki örnek parçalarda, masal anlatımındaki sözcük ve sözcük öbeklerinin yinelenmesi, benzetmeler, hareket, akıcılık, şiirsellik, olağanüstülük ve konuşma dilinin öteki özellikleri açıkça görülmektedir. Şöyle ki:

1-Yaşar Kemal, a.g.e. s.91
2-Yaşar Kemal, a.g.e., s.48
3-Yaşar Kemal, Ağrıdağı Efsanesi, Toros Yay.ı, İst. 1990, s.56

Yinelemeler:
olmaz x 2
Sofi senin x 7
kurban olsun x 7

Benzetmeler:
saç.....sırma
göz.....ceren
boy.....suna
yürek.....Leyla sevda, ateş harmanı

Örnek: 2
"Üç kere seslendim, üç kere ulu dağ sesime karşılık verdi. Som kırmızı, som mavi, som sarı açmış çiçeklerin, som yeşilin üstüne balkıyan, dağın doruğundaki yıldız harmanının altına diz çöktüm. Dağın sırtına, karlı yüreğine diz çöktüm. Büyük sevdalara yüreğini açmış dağın aydınlığına, ışığına diz çöktüm. Ulaşılmaz öfkenin türküsünü söyledim. Karanlık bulutun altına, başımı döndüren korkunun içine diz çöktüm. Uçsuz bucaksız, dağdan akan bir ulu yalım selinin üstüne diz çöktüm. Üç kere seslendim dağa, üç kere seslendim bin yıllık sevda toprağının kulağına. Çoban dedim, çoban, nerdesin? Çoban geldi karşıma dikildi.

Ve çoban beyin kızına aşıktı. Kız da çobana aşıktı." (1)

Yinelemeler:
üç kere x 2
som x 4
dağın x 3
diz çöktüm x 5

1-Yaşar Kemal, a.g.e., s.102

üç kere seslendim x 3
aşıktı x 2

Kişileştirme:
-Sese karşılık veren dağ
-Dağın karlı yüreği
-Bahar toprağının yüreği
-Sevda toprağının kulağı
-Büyük sevdalara yüreğini açan dağ

Örnek: 3
"Ulu Taşbaş alt yanı, elleri, ayakları, gövdesi taşa kesmiş delikanlıya yaklaşıyor, nedir senin bu halin diye soruyor. O da başına geleni anlatıyor. Diyor ki, bir büyücü sevdiğime aşık oldu. Beni bu hale getirip sevdiğimi elimden aldı.
.....
Ulu Memet.....elini görünmezlere uzatıp Cennet'ten bir nar çubuğu koparıyor.
.....
Nar çubuğuyla üç kere taş bedene vuruyor. Birden gövde çözülüyor. İnsan bedeni oluyor, et oluyor." (1)

Masallardaki, fiillerin hakim olduğu eylemsel anlatım, bu parçada açıkça görülür. Şöyle ki:
Cümle sayısı: 8
fiil sayısı: 10
yaklaşıyor-1
soruyor-2
anlatıyor-3
oldu-4
aldı-5

1-Yaşar Kemal, Yer Demir Gök Bakır, Toros Yay., İst.1992, s.198

koparıyor-6
vuruyor-7
çözülüyor-8
oluyor-9
oluyor-10

Olağanüstü olay sayısı: 4
-Delikanlının alt yanının, elleri, ayakları ve gövdesinin taşa kesmesi.
-Onu bu hale bir büyücünün getirmesi.
-Ulu Memet'in, Cennet'ten bir nar çubuğu koparması
-Nar çubuğuyla üç kez taş bedene vurunca, bedenin çözülüp et olması.

Anlatımında masallardan yararlanan, ülkemizin yüz akı, çok değerli bir başka yazarımız da Sait Faik Abasıyanık'tır.

Sait Faik zaten, "gözleri" hep çocuk kalmış bir "çocuk-insan", dolayısıyla da bir çocuk yazardır. Böyle olunca, onun ince duyarlıklar yüklü anlatımında, masalımsı ögelerin bulunması da çok doğaldır. Onun bu çocuk kalmış yönünü en güzel, ölümünün birinci yıl dönümünde 15.5.1955 tarihinde "Vatan Gazetesi"nde yayımlanan, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "Ağıt" şiirindeki şu dizeler betimler:
"Ölmüş Sait
Deniz mavisinden erken
Ölmüş annesini öperken
Ölmüş eli ayağı uzak
Camların üstü buğu
Ölmüş çocuklar izin vermeden
Yüzünde sarışın çocukluğu."

Sait Faik'in anlatımındaki masalımsı ögelerden örnekler:
Örnek: 1
"Su içmeye gelen bir tavşan, bir yılan, bir karatavuk, bir tilki, bir keklik, Polenezköy'den şerefimize kaçıp gelmiş bir keçi ile altalta, üstüste oynaşıyoruz.Panço Panço diye bağırınca yılan

da keçi de keklik de tavşan da oldukları yerde alçıdanmış gibi donup kalıyorlar, bembeyaz kesiliyorlar. Hemen keskin bir bıçak çıkarıp cebimden kiminin kulağını, kiminin kanadının altını kesiyorum. Kan akınca hareket başlıyor. Beni bırakıp Pançoʻya koşuyorlar.

.....

Top getirmiş, futbol topu. Ben kaleciyim. Yılan da kaleci. Ötekiler yaprakların üzerine yatmış, güneşin içinde oynuyorlar. Yılanla ben, top kalemize girerken yana çekilip seyrediyoruz. Mızıkçılık ediyoruz." (1)

Yinelemeler:
bir x 6
de (dahi) x 4
kiminin x 2
top x 2
kaleci x 2
oynuyorlar x 2

Olağanüstülükler:
-Tavşan, tilki, yılan, karatavuk, keklikle altalta üstüste oynaşma.
-Pançoʻ Pançoʻ deyince yılanın, keçinin, kekliğin, tavşanın oldukları yerde alçıdanmış gibi donakalmaları, bembeyaz kesilmeleri.
-Kan akınca, yeniden canlanmaları. (Kan akıtılınca sihirin bozulması, yaygın bir masal motifidir).

Örnek: 2
"Dönüp bakmak istedim. Belki de çok istediğim için bakamadım. Olabilir. Gökten bir kuş hişt hişt ederek geçmiştir. Arkamdan yılan, tosbağa, bir kirpi geçmiştir. Bir böcek vardır

---

1-Sait Faik Abasıyanık, Seçme Hikayeler, Alemdağda Var Bir Yılan, Milli Eğitim Basımevi, İst. 1972, s.176

belki hişt hişt diyen.

Belki bir kuştur. Belki tosbağadır. Belki de kirpidir. Belki de yakın denizden seslenen bir balık, bir canavardır. Karabataktır. Mihalaki kuşudur.

.....

Birdenbire önümde bir adamla bir kadın gördüm. Kalpazankaya yolunu sordular. Üstündesiniz dedim. Sanki yol hareket etti. Yürümediler. İki adımda benden uzaklaştılar." (1)

Yinelemeler:
geçmiştir x 2
hişt x 4
belki x 4
bir x 5

Fiil sayısı: 6
gördüm-1
sordular-2
dedim-3
hareket etti-4
yürümediler-5
uzaklaştılar-6

Örnek: 3
"İsa günlerden bir gün, deniz kenarında gezinirken, sandallarını büyük bir korkuyla bırakıp kaçan balıkçılar görmüş. Ne oluyorsunuz diye sorunca balıkçılara, aman demiş balıkçılar, elaman, elaman bu canavardan. Sandalımızı kırdı, arkadaşlarımızı parçaladı. Hepsinden kötüsü, balık tutamaz olduk, açlıktan kırılırız.

1-Abasıyanık, a.g.e., Hişt Hişt, s.179-180

İsa, yalın ayak başı kabak, dülger balıklarının yüzlercesinin kaynaştığı denize doğru yürümüş. En kocamanını, uzun parmaklı elleriyle tutup sudan çıkarmış. İki elinin başparmağı arasında sımsıkı tutmuş, eğilmiş kulağına bir şeyler söylemiş.

O gün bu gündür, dülger balığı, denizlerin pek dehşetli, fakat huyu pek uysal, pek zavallı bir yaratığıdır." (1)

Masal söylemleri:
-Günlerden bir gün
-Yalın ayak başı kabak

Yinelemeler:
balıkçılar x 3
elaman x 2

Fiil sayısı: 11
görmüş-1
demişler-2
kırdı-3
parçaladı-4
kırılırız-5
olduk-6
yürümüş-7
çıkarmış-8
tutmuş-9
eğilmiş-10
söylemiş-11

Olağanüstülükler:
-Dülger balığı adlı canavar sandalları kırar, balıkçıları parçalar.
-İsa uzun parmaklarıyla bunların en büyüğünü tutup, denizden

1-Abasıyanık, a.g.e., Dülger Balığının Ölümü, s.184

çıkarır.
-İsa balıkla konuşur.
-Canavar balık, bu konuşmadan sonra uysallaşır.

Örnek: 4
"Kiminle anlaştınız dedim, sizinle dedi. Ne zaman dedim. Güldü, kuş anlattı dedi. Ferahlayıverdim. Kuş anlattı ise herhalde iyi şeyler anlatmıştır. Kuşlar kötü şey anlatır mı?
.....
Kapı açıldı. Ağaç girdi. Ağacın arkasından kuş girecek diye bekledim, girmedi. Ama bulut girdi.
.....
Ağacı yerinden söküp balkon kapısından fırlattım. Dumanla bulut da onun arkasından kendi kendilerine gittiler." (1)

Yinelemeler:
dedim x 2
dedi x 2
anlattı x 2
şey x 2
girdi x 2

Fiil sayısı: 15
dedim-1
dedi-2
dedim-3
güldü-4
anlattı-5
dedi-6
ferahlayıverdim-7
anlattı-8

1-Abasıyanık, a.g.e., Yılan Uykusu, s.192
açıldı-9

girdi-10
bekledim-11
girmedi-12
girdi-13
firlattım-14
gittiler-15

Olağanüstülükler:
-Kuşun anlatması.
-Ağacın içeri girmesi.
-Bulutun içeri girmesi.
-Dumanla bulutun kendiliklerinden çıkıp gitmeleri.

Bunlardan başka, 1982 Nobel Edebiyat Ödülü sahibi, Kolombiyalı ünlü yazar Gabriel Garcia Marquez de kendisiyle yapılan bir söyleşide, çocukken teyzelerinden pek çok masal ve olağanüstü olay dinlediğini belirtmiş ve sık sık "Üslubunun, teyzelerinin anlattıklarıyla biçimlendiğini vurgulamıştır." (1)

Latife Tekin'in dil anlatım özelliği de yine bu bağlamda değerlendirilebilir. (Özellikle "Sevgili Arsız Ölüm"de).

Çağdaş yazarların masallardan böylesine yararlanmaları konusunda Pertev Naili Boratav şöyle söyler: "Masalları yalnız bir hareket noktası, bir atlama tahtası olarak alıp, onun geleneklerine -üslup, dil, konu bağlarına- esir kalmadan, onu taklit etmeden, tam bir özgürlükle ve masalı duyguda da düşüncede de aşarak, çağımıza getirerek yepyeni yapıtlar yaratma yolunu çağdaş yazarın halk masalından en önemli yararlanma yöntemi sayarım. Vaktiyle Reşat Nuri Güntekin'in Kızılcık Dalları romanını bu nitelikte özgür bir yaratma yöntemine örnek olarak

---

1-Gabriel Garcia Marquez'in Yeni Romanı "Aşk ve Öbür Cinler", Cumhuriyet Kitap, 9.5.1994, Sayı 224, s.2

göstermiştim." (1) Boratav bu sözlerini ayrıca şu örneklerle de pekiştirir: "Aziz Nesin'in masallara özgü üslup ve teknikten yararlanarak masalların satir -sosyal yergi- deki araçlığını benimseyerek yazdığı hikayeler (Memleketin Birinde Hoptirinam, v.b. kitaplarda) bugüne kadar bu yoldaki denemelerin en başarılısıdır. Bu çığırı ilk açanlar arasında Refik Halit gösterilebilir. Onun Ay Peşinde ve Memleket Hikayeleri adları altında toplanmış hikayeleri içinde bu tip anlatıya örnekler vardır." (2) Cahit Sıtkı Tarancı, o hepimizin çok iyi bildiği ve severek okuduğu "Abbas" öyküsünü ve yine aynı adlı "Abbas" şiirini, çocukluğunda büyükannesinden dinlediği, olağanüstü "Arap" kahramanının adı Abbas olan bir masaldan esinlenerek yazmıştır. "Abbas" öyküsünün girişinde bunu şöyle belirtir: "Çocukken büyükannemden dinlediğim masallardan biri aklımda kaldığına göre şöyleydi:" (3)

Edebiyatımızda "masal babası" olarak tanınan Eflatun Cem Güney ise kendisine özgü bir masal dili ve anlatımı oluşturmuş ve yayınladığı halk masallarını bu biçem içinde kaleme alarak, sanki yeni baştan yaratmıştır. Bu anlatım biçiminde öylesine doğal ve başarılıdır ki, "Masallar" adlı kitabına yazdığı önsöz bile bir tekerleme havası içindedir.

Örneğin: "Bizim de bir masal dünyamız var; uçsuz, bucaksız bir dünya bu. Kel Oğlan'ı da içine alır, Köroğlu'nu da; peri kızını da içine alır, dev anasını da; seni de içine alır, beni de; gene de bir fındık kabuğuna sığar, yedi dünyaya sığmaz. Hani şu masal dünyasını bir dönüp dolanayım diye, demir çarık, demir asa yola düşseniz; dere tepe düz, altı ayla bir güz gitseniz, bir

---

1-Pertev Naili Boratav, Az Gittik Uz Gittik, Bilgi Yay. Ank. 1969, s.420

2-Boratav, a.g.e., s.422

3-Cahit Kavcar, a.g.e., s.217

arpa boyu yol gidersiniz ancak. İyisi mi gelin derelerden sel gibi, tepelerden yel gibi geçerek; lale, sümbül derleyip, soğuk sular içerek, daha da yorulursanız Hızır'ın atına binerek bir tandır başına götüreyim sizi. Vay ne masallar, ne masallar var orada; makas kesmedik, iğne batmadık masallar! " (1)

Bu örnekler, yukarıda sözü edilen bu değerli yazarların, dil anlatımlarını geliştirmekte, öteki unsurların yanısıra masallardan da büyük ölçüde nasıl yararlandıklarını, açıkça göstermektedir.

İyi ki masallar var ve iyi ki Reşat Nuri Güntekin, Refik Halit Karay, Cahit Sıtkı Tarancı, Eflatun Cem Güney, Aziz Nesin, Yaşar Kemal, Sait Faik, Behçet Necatigil, Latife Tekin, Gabriel Garcia Marquez ve daha nice yazarlar, bu zengin masal kaynağından yararlanmasını bilmişler.

1-Eflatun Cem Güney, Masallar, Kültür Bakanlığı Yay., Ank. 1992, s. IX

IV.BÖLÜM

MASAL METİNLERİ VE İLETİ DİZİNLERİ (MESAJ-INDEX) *

---

*İleti dizini sistematiği, sayfa 30-31'de verilmiştir.

I-OLAĞANÜSTÜ MASALLAR

a-CİN-PERİ MASALLARI

1-EŞMANİP

Masalın derlendiği yer: *Afyon-Sandıklı*
Derlenen kaynağın adı: *Yılmaz Gürkan*
Yaşı: *52*
Mesleği: *Çiftçi*
Masalı kimden dinlediği: *Amcasından*

Evvel evvel iken deve tellal iken, sinek berber iken, tosbağa kulakları çınlayasıca ölçekçi iken, ben babamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken, babam düştü beşikten, alnını yardı eşikten, anam kaptı maşayı, babam da kaptı meşeyi, bana da gösterdiler kapının ardındaki köşeyi...

Zamanın birinde fakir, kimsesiz, garip bir sığır çobanı varmış. Bunun karısından başka kimsesi yokmuş. Hiç çocukları da olmamış. Çoban sıcak bir günde, sığırlarını güderken bir eşek yavrulamış ve sıpası sağa sola koşturmaya başlamış. Bunu gören çobanın karısı bakmış bakmış ve "Ey Allahım, bari bize de şu eşek sıpası gibi bir evlat ver" demiş.

Gel zaman git zaman bu dua kabul olunmuş ve kadın hamile kalmış. Günü gelince de bir eşek sıpası doğurmuş. Bunu gören karı koca, Allah Allah, şimdi ne yapacağız, doğdu boğmaya gelmez, bizim de alnımızın yazısı buymuş sürelim bunu sığıra demişler ve sıpayı sürüye bırakmışlar. Derken aradan günler, aylar, yıllar geçmiş ve buna bir ad koymak gerekmiş. Adını eşek koysak yakışık al-

maz, sıpa koysak, büyüye büyüye eşek olacak, o da olmaz, en iyisi Eşmanip koyalım demişler ve bundan böyle, çocuklarının adı Eşmanip olmuş. Aradan yıllar geçmiş ve Eşmanip okul çağına gelmiş. Bir gece anasına "Ana" diye seslenmiş. Bunu duyan kadın sağına soluna bakıp kendisine kimin seslendiğini ararken, Eşmanip yine "Ana, babama söyle beni okula göndersin" demiş. Bunu duyan kadın şaşkınlık içinde, koşa koşa kocasına gidip, "Aman sorma bizim eşek oğlan konuştu" deyince, adam da ona, "Git Allah aşkına eşek hiç konuşur mu" demiş. Kadın yine üsteleyip, "Evet konuştu, okula gitmek istiyor" diyerek, kocasını hocaya göndermiş. Olacak şey değil ya yine de gidip bir konuşayım diyen adam, medreseye giderek hocaya, "Hoca hoca, sorma bizim eşek konuşup okumak istediğini söyledi ne dersin" demiş. Hoca da "Getir onu şuraya bağla, ben nasıl olsa çocuklara ders veriyorum o da dinlesin, öğrenebilirse okumayı öğrensin" demiş.

Bunun üzerine adam, ertesi günü Eşmanip'i getirip boynuna da bir torba takarak medresenin direğine bağlayıvermiş. Akşama kadar çocuklar okumuş o da dinlemiş. Akşam olunca da yine ahıra bağlamışlar. Böyle yıllar geçmiş ve Eşmanip yirmi yaşına gelmiş. Bir gün yine anasına seslenip "Ana, babama söyle beni padişahın kızıyla evlendirsin" demiş. Anası da her ne kadar "Oğlum sen delirdin mi" demişse de o yine ısrar etmiş ve sonunda kadın kocasına gidip, "Sorma, bizim Eşmanip yine konuştu, babama söyle bana padişahın kızını alsın diyor" demiş. Adam, "Aman hanım, sen ne diyorsun, biz kim padişah kim" deyince de kadın, "Ne yapalım, hadi sen sığırını güt, ben varıp bir yol isteyeyim bakalım, isteyenin bir yüzü kara vermeyenin iki yüzü" diyerek, almış asayı eline, ırgır ıkış, yol yokuş, gavurun angarya gittiği gibi, sarayın kapısına varmış. Kapıcılar onu dilenci sanıp, koltuğunun altına bir ekmek sıkıştırarak, kimsin, necisin, niye geldin demeden geri çevirmişler. Akşam olunce kadın kocasına olanları anlatmış ama adam, "Eh ne yapalım, hak var hayırlısı var" demiş ve yatıp uyumuş. Yatsı zamanı Eşmanip'e yem vermek üzere kadın ahıra gidince, o "Ana padişah ne dedi" diye sormuş. Anası da "Ulan oğlum ne diyecek, kapıya bile yanaştırmadılar. Dilenci sanıp, koltuğumun altına bir ekmek sıkıştırıp geri gönderdiler" demiş. Bunun üzerine Eşmanip, "Ana a-

iyi dinle, sabah erkenden kalk, odadaki dolabı aç, içinde bir kat elbise ile bir kese altın bulacaksın, elbiseyi giy, keseyi cebine koy, saraya git, önüne çıkan kapıcıya bir altın ver ve padişahın yanına kadar çık" demiş. Sabah kocası sığır gütmeye gidince, kadın da Eşmanip'in dediklerini yaparak, saraya varmış. Daha kapıya yaklaşırken onu gören kapıcılar birbirlerine, "Amanın çok güzel giyimli bir kadın geliyor acaba bir vezir karısı mı" diye sormuşlar. Yaklaşan kadın, daha onlar birşey sormadan hemen çıkarıp avuçlarına birer altın sıkıştırmış. Onlar da "Buyur hatun geç geç" demişler. Öteki kapıcıya, beriki kapıcıya derken, birine çift mi verdi fazla mı verdiyse artık her neyse, tam padişahın kapısına vardığında altını bitmiş. Kapıcı onu içeriye almak istemeyince tartışmaya başlamışlar, içeriden bu sesleri duyan padişah, "Orada neler oluyor" diye sormuş. Kapıcı, "Bir hatun gelmiş, sizinle görüşmek istiyor" deyince de "Bırak gelsin" demiş ve kadın içeri girince ona ne istediğini sormuş. Kadın da, "Efendim, Allahın emri, peygamberin kavli ile ben kızınızı oğlum Eşmanip'e istemeye geldim" demiş. Bunun üzerine padişah , "Ne dedin ne dedin bir daha de bakayım, kızımı o eşek sıpasına mı istiyorsun" diye gürlemiş. Fakat, tüm memleket halkı, padişahın, kızım olursa onu ilk isteyenine vereceğim diye bir söz verdiğini biliyorlarmış. Kadın padişaha bu sözünü hatırlatınca, çaresiz kalan padişah, "Sen bu gün git, ben yarına kadar bir düşüneyim, sana bir haber veririm" demiş ve kadını gönderir göndermez de vezirini vüzerasını çağırıp, "Benim bu sözümü biliyordunuz, siz de hiç oğul uşak yok muydu da şimdiye kadar gelip istemediniz. İşte görüyorsunuz, kızımı isteye isteye bir sığır çobanı, eşek oğluna istedi, şimdi ben ne yapacağım, haydi bakalım bana bir akıl verin" demiş. Hepsi düşünmüş taşınmışlar ve içlerinden birisi, "Padişahım, şu sarayın önündeki büyük dağın yüzünden, sabahları gün ışığı saraya bir saat geç vuruyor. Eğer Eşmanip bu dağı yerinden kaldırırsa kızı verelim. Nası olsa kaldıramayacağına göre, biz de onu idam ederiz olur biter" demiş ve orada bulunan herkes de bu fikri beğenmiş.

Ertesi günü saraya gelen Eşmanip'in anasına, padişah bu şartını söyleyip, "Kırk gün içinde oğlun bu dağı kaldırırsa kaldırır yoksa onu ölmüş bil" demiş. Etekleri tutuşan kadın evine gelmiş ve çare-

sizlik içinde günleri saymaya başlamış. Bir, beş, on derken otuzdokuzuncu gün gelmiş ve kadın son defa ahıra inerek, elindeki yemi Eşmanip'e verip, "Ye yemeden gidesice, şunu da ye de sabahleyin nasıl olsa sen de öleceksin biz de" demiş. Bunu duyan Eşmanip, neler olduğunu sorunca, kadın da padişahın şartını söylemiş ve yarın son gün hepimiz öleceğiz diyerek ağlamaya başlamış. Anasını teselli eden Eşmanip, "Ana sen hiç üzülme, sabah kalk saraya git ve padişaha, emriniz yerine gelmiştir padişahım de gerisine de karışma" demiş.

Meğer Eşmanip, eşek şeklinde dünyaya gelmiş bir cin padişahıymış. Gece olunca bütün cinleri toplayıp, "Şu dağı buradan kaldırın ve denizin birine ada yapıverin" demiş ve dağ hemen yokolmuş. Ertesi sabah, padişahın sarayına güneş, her zamankinden erken doğmuş. Şaşıran padişah hemen pencereye koşup dağın yerinde olmadığını görünce, bekçilere neler olduğunu sormuş ama, hepsi de "Biz birşey görmedik" demişler. Biraz sonra Eşmanip'in anası gelip kapıya dayanınca da padişah yine ona, "Kadın şimdi git, üç gün sonra gel" demiş ve yine vezirlerini başına toplayıp, "Olanları gördünüz, haydi bakalım şimdi yeni bir çare düşünün" demiş. İçlerinden birisi, "Padişahım, bu dağın yerine, içinde her türlü meyvesi bulunan bahçeli bir saray yaparsa kızı verelim. Şimdi kış, zemheri, meyveli ağacı nerede bulacak, nasıl olsa yapamaz biz de bu defa ondan kurtuluruz" demiş. Diğerleri de bunu uygun bulmuşlar.

Üç gün sonra yine gelen kadın, "Padişahım emriniz nedir" deyince, padişah da ona, "Bak kadın, bu dağı kaldırdınız tamam, neyle kaldırdıysanız kaldırdınız ama, şimdi buraya benim sarayımdan daha güzel bir saray ve bahçem gibi de bir bahçe yaparsanız, kızımı veririm. Kırk gün içinde bu dediklerimi gerçekleştiremezseniz ölürsünüz" demiş. Bunları duyan kadın, "Yine başımıza ne işler açtı bu eşek sıpası" diye ağlaya ağlaya evine gidip, olanları kocasına anlatmış ve birlikte otuzdokuz günü sayıp o gece son defa eşeğe yem vermek için ahıra inmişler. Kadın yine yemi uzatıp, "Ye yemeden gidesice, nasıl olsa sabah hepimizi öldürteceksin" deyince sıpa, "Ana padişah ne dedi" diye sormuş. Kadın da ona padişahın istediklerini anlatmış. Eşmanip, "Sen hiç üzülme ana, sabah kalk, içer-

deki dolabı aç, orada bir altın tepsiyle bir altın tabak var, içinde çatalı bıçağı da hazır. Git padişahın o dediği yerde, istediği bahçeyi bulacaksın, oradan biraz meyve topla ve padişaha götür" demiş. Kadın gidip yatmış. Eşek de cinlerini toplayıp onlardan padişahın istediği gibi bir bahçeli saray yapmalarını istemiş. Cinler yok olmuş. Hemen isteneni yerine getirmişler. Sabah uyanan herkes bu güzel bahçeye ve içindeki saraya hayranlıkla bakmaya başlamışlar. Öte yandan, uyanan kadın da Eşmanip'in dediklerini yapıp, altın tabakla tepsiyi alarak sarayın bahçesine meyve toplamaya gitmiş. Ama, padişahın yanına varmadan, bu güzel sarayı bir dolaşayım bakalım nasıl bir saraymış diyerek içeri girmiş. Girmiş ama, girdiği kapıyı bulup da çıkana kadar ikindi vakti olmuş. Hemen koşup biraz meyve toplayarak padişaha götürmüş ve "Buyurun padişahım bu emrinizi de yerine getirdik" demiş. Çaresiz kalan padişah da "Git kadın tamam, verdim verişim, yoktur dönüşüm, varıp gidip düğününüzü yapın" diyerek, üzüntü içinde arkasını dönüp yürümüş.

Oğlan tarafı, kırk gün kırk gece düğün yapıp padişahın kızını gelin alarak, getirip kendi saraylarına oturtmuşlar. Eşeği de getirip saray merdiveninin direğine bağlamışlar. Akşam olup da herkes evine dağılınca kız, "Babam beni bir eşeğe verdi" diye ağlamaya başlamış. Gece yarısı olup ortalıktan el ayak çekilince, Eşmanip eşek kılığından çıkıp, ayın ondördü gibi yakışıklı bir delikanlı olmuş. Gördüklerine inanamayan kız, acaba bunlar hayal mi gerçek mi derken Eşmanip ona, "Sen hiç üzülüp ağlama, aslında ben bir insanım, ama eşek kılığında dünyaya geldim. Şu anda gördüğün gibi yine insan oldum" demiş.

Aradan günler haftalar geçmiş. Padişah, kızıyla damadını yemeğe davet etmiş. Üç yakışıklı delikanlı da kolkola girip şarkılar söyleyerek bu davete katılmışlar ve yemeklerini yiyip gitmişler. Meğer Eşmanip, cinlerinden birisini eşek kılığına sokup kendi yerine bırakıyor, kendisi de insan kılığında çıkıp geziyormuş. O gece de eşek kılığına soktuğu cini getirip ortaya bağlamış. O anırdıkça padişah utancından yerin dibine giriyormuş. O sırada karşıdan yine deminki üç yakışıklı oğlan görünmüşler. İçlerinden en yakışıklısı da ortadakiymiş. Kızın anası onu gösterip, "Ah be kızım, şu ortadaki gibi

bir damadım olsaydı, dünyada gam yemezdim" deyince, kız gülüvermiş. Anası niçin güldüğünü sorunca da "Aslında o senin damadın ama, eşek kılığında dünyaya gelmiş" demiş ve işin aslını anasına anlatmış. Anası da "Kızım sende hiç mi akıl yok, o soyunup yıkanmaya girdiğinde, derisini yakıver,bir daha eşek kılığına girmesin" demiş. Davet dağılıp herkes evine gidince, kız bir ateş yakmış. Banyodan çıkıp derisinin yandığını gören oğlan, üzüntüyle kıza dönüp, "Hem bana ettin, hem kendine ettin, eğer beni arasan, cinliler diyarında bulursun" demiş ve bir güvercin olup pırrr diye uçup gitmiş. Bunu gören kız, "Amannn...Aldırdım gitti, yetişin" diye feryat figan etmiş ama boşunaymış. Kızının üzüntüsünü gören padişah, "Kızım üzülme, ben seni başka bir delikanlıya veririm, hem iyi oldu, bu cinliden kurtulduk" demiş ama, kız "Baba senin bildiğin gibi değil" diye ağlayarak, kocasını bulmaya gideceğini söylemiş.

Yol hazırlıklarını tamamlayan kız, yanına iki heybe altın alıp, bir ata binerek yola çıkmış. Gide gide bir şehre varmış ve orada bir fırın yaptırıp herkese, parasız ekmek dağıtmaya başlamış. Her ekmek almaya gelene de "Eşmanip adında birini duydun mu" diye soruyormuş. Böyle böyle elindeki parayı bitirmiş. Son olarak atını satıp bir fırın daha yaptırmış ama, oğlanı yine bulamamış. Çaresizlik içinde dolaşırken kırda bir ev görmüş, bari burada geceleyeyim diyerek oraya gitmiş ve meyvelerle dolu bahçesindeki bir ağaçtan, bir elma koparmış. Bunun üzerine yanındaki ağaç, bu ağaca, "Tuuu utanmaz, bir insanoğluna meyveni vermeye utanmıyor musun, şimdi Eşmanip gelirse ne der " demiş. Bunu duyan kız çok sevinmiş ve etrafı dolaşmaya başlamış. Bahçenin bir köşesinde cin kızları çapa yapıyorlarmış. Onların yanına varmış. Onu gören cin kızlar, "Amanın bir adem kızı gelmiş. Kimsin, nesin, nasılsın, nereden geliyorsun" demişler. Böyle konuşurlarken akşam olmuş ve herkes evine dağılmış. Kızın gidecek bir yeri olmadığını gören kızlar, onu Eşmanip'in ahçısına götürüp, "Aman nine bu kızı yatır kaldır, yedir içir, gözetle sana teslim" demişler. Kız, ahçının yanında kalmaya başlamış. Aradan aylar geçmiş, bir gün kız nineye, "Nine ne olursun, bu gün çorbayı ben pişireyim" demiş. Kadın, "Aman kızım, eksik birşey yaparsan Eşmanip beni keser" diye karşı çıkınca da "Yok nine, ben senin yanında öğrendim, hiç eksik yapar mıyım"

diyerek kadını razı etmiş ve çorbayı pişirip, içine de Eşmanip'in kendisine taktığı nişan yüzüğünü atarak içeri göndermiş. Eşmanip çorbayı içerken, kaşığına bu yüzük gelince, hemen ahçıyı çağırtıp, bu çorbayı kimin pişirdiğini sormuş. Kadın korkudan zekat kedisi gibi titreyerek, "Aman efendim beni bağışlayın, bir adem kızı var o pişirdi" deyince de "Çabuk onu buraya getirin" demiş. Kadın ağlaya ağlaya kızın yanına gidip, "Ah kızım yaktın beni" diyerek, kızı alıp Eşmanip'e götürmüş. Ahçıyı dışarı çıkaran Eşmanip kıza dönüp, "Evet hanım, buraya kadar gelip beni buldun, ama buradan kurtulmanın çaresini de biliyor musun . Ben cinlilerin padişahıyım, onlar seninle evli olduğumu bilmiyorlar, eğer öğrenirlerse seni de öldürürler beni de" demiş. Kız da ona, "Ben buraya kadar geldim, buradan ötesini de sen düşün" deyince, oğlan cinlerin hepsini toplayıp, "Hadi hepinize uyku verdim" demiş. Bunun üzerine tüm cinler, kırk gün sürecek uzun bir uykuya yatmışlar. Herkesin olduğu yerde sızıp kaldığını gören oğlan kızı sırtına almış, eline de bir ayna, bir tarak, bir testi verip, "Başın şıkışınca bunları arkana at" diyerek koşmaya başlamış. Sırtında kızla kırk gün koşan oğlan, kırkbirinci gün uyanan cinleri, ardında kendilerini kovalarken bulmuş. Kıza "Testiyi arkana at" diye seslenmiş. Kız testiyi atınca her taraf deniz olmuş. Cinler denizin etrafını dolaşıncaya kadar oğlan da bir hayli yol almış. Cinlerin yine kendilerine yaklaştıklarını gören kız, bu kez de arkasına tarağı atmış. Atmasıyla da arkalarında çok büyük bir orman oluşmuş. Cinler ormanı geçene kadar yine bir hayli yol almışlar ama, cinler vazgeçmiyorlarmış. Onların çok yaklaştıklarını gören kız, aynayı arkasına atınca her yan sırça olmuş. Cinler kayıp kayıp düşüyorlar ve ilerleyemiyorlarmış. Derken bu arada oğlan da sınıra gelip bir çizgi çekmiş ve kıza, "Artık sırtımdan in. Sınıra geldik, onlar bu çizgiden öteye geçemezler" demiş.

Kızla oğlan padişahın sarayına gelmişler. Tellallar "Padişahın kızıyla damadı geldi" diye herkese duyurmuşlar. Gelip oğlanın güzelliğini görenler, "Kız onun peşine düşmekte haklıymış" demişler.

Kırk gün kırk gece düğün ettiler. Geçen gün ben de uğradım. Bana da üç elma verdiler. Birini bana, birini Bölükbaşı'nın Yılmaz'a, birini masal söyleyene...

İLETİ DİZİNİ (MESAJ-INDEX)

1-B250. Herşeyin, her işin hayırlısı dilenmelidir.
"Çobanın karısı, 'Ey Allah'ım bari bize de şu eşek sıpası gibi bir evlat ver' der ve duası kabul olup, bir eşek sıpası doğurur."

2-C150. Dış görünüşe aldanmamalıdır.
"Eşmanip, aslında eşek şeklinde dünyaya gelmiş, bir cin padişahıdır."

3-C151. İnsanları zorla değiştirmeye kalkmak ve bir sırrı açıklamak felakete neden olabilir.
"Eşmanip'in sırrını, karısı annesine anlatıp, onun eşek derisini de ateşte yakınca, Eşmanip ortadan kaybolur."

4-D1. Paranın açamayacağı kapı yoktur.
"Eşmanip'in annnesi, saray kapıcılarının eline birer altın sıkıştırınca, bütün kapılar önünde açılır."

5-B1. Sabırlı ve kararlı insanlar amaçlarına ulaşırlar.
"Eşmanip, karşısına çıkan tüm engelleri aşıp, sorunları çözerek, padişahın kızıyla evlenir."

6-B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
"Elindeki mutluluğu kaçıran padişahın kızı, çok büyük bir uğraş verdikten sonra, kocasına kavuşur."

2-ÜÇ YUMURTA

Adıyaman-Gölbaşı
Mehmet Çağlayan
55
Emekli işçi
Komşusundan

Evvel zaman içinde, saman kalbur içinde, yine şimdilerde olduğu gibi eskiden de ülkelerde yaşayan insanlar varmış. Bu insanları padişahlar, krallar yönetirmiş. Bu padişahlar, soyluluklarını koruya için, birbirlerinden kız alır-verirlermiş. Ülkelerden birinin padişahı, her gün öğleden sonra sarayın odalarından birine girer ve saatlerce çıkmazmış. Başkalarının bu odaya girmeleri yasakmış.

Bu padişahın bir oğlu varmış. Bu öyle yaman bir delikanlıymış ki, uçan kuşu gözünden vurur, kaçan ceylanı ayağından yakalarmış. Başka hiç kimse bunun yaptığı yiğitlikleri yapamazmış. İşte bu oğlan, annesiyle babasından başka kimsenin giremediği bu odayı merak etmeye başlamış ve annesine orada ne olduğunu sormuş. Annesi de ona, orada senin beşik kertme nişanlın olan, dünya güzeli peri padişahının kızının resmi var demiş. Bunu duyan oğlan, hemen odaya girip nişanlısının resmini yanına alarak, onu aramak üzere yollara düşmüş.

Az gitmiş, uz gitmiş, dağlar dereler aşmış, yorulduğu yerde konaklamış, acıktığı yerde karnını doyurmuş ve her önüne çıkana bu peri kızının yerini sormuş, ama hiçbir yerde onun izine rastlayamamış. Günlerce sonra, karşısına ak sakallı, herşeyi bilen yaşlı bir bilge çıkmış ve oğlana aradığı kızın, çok uzaklardaki bir çölün ortasında bulunan bir sarayın içinde yatan, kara bir yılana ait üç yumurtanın birisinin içinde olduğunu söylemiş. Ayrıca; peri kızını bu yumurtadan nasıl çıkaracağını da ayrıntılarıyla anlatmış.

Bilge ihtiyarın yanından ayrılan şehzade, on gün batımı gittikten sonra, ihtiyarın anlattığı saraya ulaşmış. Pencereden içeriye bakınca, sarayın ortasında, kara bir yılanın kıvrılıp yattığını görmüş. Yılanın oradan uzaklaşmasını beklerken, saraya girip çıkan eli silahlı cinler görmüş. Bunların sayısı kum kadar çokmuş. Öğle vakti olunca tüm cinler görünmez olmuş, yılan da su içmeye gitmiş. Bunu fırsat bilen prens, hemen yumurtaları alarak oradan kaçmış. Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş derken çok susamış ama, çölün ortasında hiçbir yerde su yokmuş. Sonunda bu susuzluğa dayanamayan oğlan yumurtalardan birini kırmış ama, kırmasıyla yumurtanın da toz olup uçması bir olmuş. Oğlan çaresiz yine yola koyulmuş ve

bir zaman gittikten sonra, dayanamayarak ikinci yumurtayı da kırmış. Bu yumurta da toz olmuş.

Sonunda suya ulaşan şehzade, elinde kalan son yumurtayı suya kırmış. Bu yumurtanın içinden, bütün güzelliğiyle bir peri kızı çıkmış ve delikanlıya, önceleri bir padişahın oğluna nişanlı olduğunu, ama cinlerin kralının da kendisiyle evlenmek istediğini, kendisi bunu istemeyince de cinlerin onu bu yumurtanın içine hapsettiğini anlatmış. Diğer iki yumurtada da kendisi gibi kızların olduğunu söylemiş. Bunları dinleyen oğlan, peri kızına, senin nişanlın benim demiş. İkisi de birbirlerini buldukları için çok sevinmişler.

Şehzade kızı atının terkisine atıp, saraya getirmiş ve kırk gün kırk gece süren bir düğünle evlenmişler.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

1-C152. Davul bile dengi dengine vurur.
"Padişahlar soyluluklarını koruyabilmek için, biribirlerinden kız alır-verirler."

2-C1. Her evin bir sırrı vardır ve her sır çocuklara açıklanmamalıdır.
"Sarayda bir odaya girmek yasaktır. Padişahın karısı oğluna bu odanın sırrını söyleyince, oğlan saraydan ayrılıp yollara düşer."

3-B50. Yaşam yalnız güçlüklerle dolu değildir. İnsana en umutsuz anında bile yardım edecek birisi çıkabilir.
"Oğlanın karşısına ak sakallı bir bilge ihtiyar çıkar ve ona amacına ulaşmak için ne yapması gerektiğini söyler."

4-B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

"Oğlan pek çok sıkıntı çektikten sonra, nişanlısına kavuşup mutlu olur."

3-ÇİRKİN KIZ

Diyarbakır
Suphiye Meral
44
Ev hanımı
Büyüklerinden

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken, ben ninemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken, bir ülkede yaşayan yoksul bir nineyle, onun evde kalıp kocamış çirkin bir kızı varmış. Yalnızca bir inekleri olan bu insanlar, geçimlerini dilencilik yaparak sağlarlarmış. Her gün inekten süt sağıp, yoğurt yapan nine, bir gün yoğurt tutmayınca, ekşiyen sütü çıkarıp bahçeye dökmüş. O sırada, canı sıkıldığı için gezmeye çıkan padişahın oğlu da bunu görüp, nineye "Hem bu kadar yoksulsunuz hem de sütü bahçeye döküyorsunuz bu nasıl olur" demiş. Ninenin aklına şeytanca bir fikir gelmiş ve oğlana, "Benim hiç gün ışığına çıkmamış, dünyalar kadar güzel bir kızım var. O her gün sütle banyo yapar, ben de o sütü götürür bahçeye dökerim" demiş. Bunu duyan oğlan, sütle yıkanan bu kıza daha hiç görmeden aşık olmuş. Bir değil bin sevda ile yanmaya başlayan padişahın oğlu, giderek yatağa düşmüş. Hemen ülkenin en iyi hekimleri getirilmiş ve onlar da şehzadenin kara sevdaya tutulduğunu söylemişler. Bunu duyan padişahın karısı oğlunu sıkıştırarak, kime aşık olduğunu öğrenmiş ve ertesi günü de cariyelerini yanına alıp, ninenin evine gitmiş. Geliş nedenini söyleyip kızı görmek isteyince de kurnaz nine, "Benim kızım, evleneceği geceye kadar yüzünü kimseye göstermemeye yeminlidir" demiş. Düğün dernek kurulmuş, nine çirkin kızının yüzünü iyice örterek saraya götürmüş ve herkes dağıldıktan sonra, şehzade ile kız yalnız

kalmışlar. Oğlan büyük bir merakla kızın duvağını kaldırınca, şaşkınlıktan dona kalmış ve "Sen de kimsin, gelin nerede" demiş. Kız korka korka "Gelin benim" deyince çok öfkelenen oğlan, tuttuğu gibi pencereden kızı dışarıya fırlatmış. Sonra da anasına ve babasına ne diyeceğini düşünerek yatıp uyumuş.

Bu sırada, peri padişahının kızı bahçede dolaşıyormuş.Boğazında bir yara çıktığı için, yedi yıldır onun acısından uyuyamaz, böyle bahçelerde gezermiş. Çirkin ve yaşlı kızın ağladığını görüp yanına gitmiş ve neden ağladığını sormuş. Kız da başından geçenleri ona anlatmış. Bu duyduklarını çok komik bulan peri, kahkahalarla gülmeye başlamış ve bu sırada da boğazındaki yara deşilerek iyileşmiş. Bunun üzerine kıza "Dile benden ne dilersin" demiş. Kız da "Beni onaltı yaşında, etrafına ışık saçan çok güzel bir kız yap" demiş ve anında da dediği olmuş.

Sabah uyanan şehzade, bahçesinde parlayan bir ışık görmüş ve gidip bakmış. Bu ışığın çok güzel bir kızdan geldiğini görünce de ona kim olduğunu sormuş. Kız da ona, "Ben senin dün gece aşağıya fırlattığın eşinim" demiş. Bunun üzerine oğlan, karısını yanlışlıkla çirkin gördüğünü sanarak, ondan çok özür dilemiş ve mutlu bir yaşam sürmeye başlamışlar. Bu arada, kızın eski mahallesindeki yaşlı ve çirkin bir arkadaşı, biraz meraktan biraz da kıskançlıktan saraya gidip kızı görmek istemiş. Kızı bu kadar güzelleşmiş görünce de "Eğer nasıl bu kadar güzelleştiğini bana söylemezsen, ben de senin yoksulluk günlerinde dilenirken kullandığın heybeni, çarıklarını ve sopanı getirip şehzadenin önüne atarım" demiş. Kız da ona, "Bahçıvana git, sana kırk sopa vursun, o zaman benim gibi güzelleşirsin" demiş. Eline de bahçıvana vermesi için bir kese altın vermiş. Çirkin kız, gidip bahçıvana, "Şu altınları al da bana kırk sopa vur " deyince bahçıvan ona, "Aman sen ne diyorsun ben sana kırk sopa vursam ölürsün" demiş ama, kız ısrar edince de vurmaya başlamış. Daha üçüncü sopada yeter diye bağıran çirkin kız, arkadaşının kendisini aldattığını anlayıp, yanına giderek aynı şekilde tehdit etmiş. Kız bu defa ona yine bir kese altın verip, "Hayvanların derilerini yüzenlerin yanına git, senin de yüzünün derisini yüzsünler o zaman güzelleşirsin" demiş, bir yandan da onun ölmesi için dua

ediyormuş. Çirkin kız gidip, hayvanları yüzenlere bir kese altın vererek istediğini söylemiş. Onlar her ne kadar ölürsün dedilerse de ısrar etmiş ama, daha ilk bıçak darbesinde bağırarak oradan kaçıp, yine kızın yanına giderek, kendisini aldattığını, gerçekleri şehzadedeye anlatacağını söylemiş. Bunun üzerine çaresiz kalan kız, "Tamam bu defa sana doğruyu söyleyeceğim. Şu bir kese altını al, kalaycının yanına git, o bir kazanda kalayı kaynatıp, seni içine sokup çıkarsın" demiş. Çirkin kız da ona, "Tamam işte şimdi doğruyu söyledin. Sen kalaya battığın için böyle güzelleşmiş olmalısın" diyerek, doğruca kalaycıya gitmiş ve altınları verip dileğini söylemiş. Kalaycı her ne kadar bu istek karşısında şaşırmışsa da altınları görünce, kızın istediğini yapıp, onu kaynayan kalay kazanının içine atmış. Kız da o anda ölmüş.

Öte yandan şehzadeyle evlenen kız, kötü kalpli arkadaşının öldüğüne sevinmiş ama, onun getirerek kendisini tehdit ettiği, dilencilik günlerinin heybesiyle sopasını ve çarıklarını nereye koyacağını bilememiş ve sonunda götürüp dolabına saklamış. Bir yandan da Allah'a dua edip kendisini bu güç durumdan kurtarmasını diliyormuş. Sabah uyandığında dolaba bakmış ki sopası, çarıkları ve heybesi altına dönüşmüş. Çok sevinen kız, bunları bir tepsiye koyarak yine dolabına saklamış. Ertesi günü şehzadenin annesi ve cariyeleri kızı görmek için odasına gelmişler. Kız kaynanasına, "Size hediyeler getirdim" demiş ve dolabı açıp, "Bu altından baston padişahımıza, bu altın işlemeli heybe sevgili eşime, bu altın terlikler de size" diyerek, oradakilerin şaşkın bakışları altında, onları kaynanasına vermiş. Herkes çok memnun olmuş.

Bundan sonra da kız, ömrünün sonuna kadar mutluluk içinde yaşamış...

İLETİ DİZİNİ

1-A1. Yalanın ve kurnazlığın getireceği mutluluk çok kısa sürer, yalancının mumu yatsıya kadar yanar.

"Çirkin torununu, güzel diye padişahın oğluna veren ninenin yalanı, gerdek gecesinde ortaya çıkar ve kız sokağa atılır."

2-B100. Kıskançlık ve şantaj bir "bumerang" gibi, sonunda dönüp, insanın kendisini vurur.
"Arkadaşını kıskanıp ona şantaj yapan çrkin kız, sonunda kalay kazanında can verir."

3-A3. Kötü bir geçmiş, bir yaşam boyu insana utanç verir.
"Çirkin kız şehzade ile evlenen arkadaşını, eskiden dilenci olduğunu açıklamakla tehdit eder."

4-B51. İnsan, en umulmadık zamanlarda sorunlarından kurtulabilir ve eğer isterse eksiklerini meziyete dönüştürebilir.
"Dilenci kızın; heybesi, sopası ve çarıkları bir gecede değerli eşyalara dönüşür."

4-KÖTÜ KRAL

Mersin
Erdal Kaya
20
Serbest
Büyüklerinden

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken pireler berber iken, ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken, bir ülkenin çok kötü bir kralı varmış. Bu kral kendi halkına hep zulmeder, ayrıca komşu ülkelerle de hiç iyi geçinemezmiş. Babasının bu hallerine çok üzülen, kralın güzel ve iyi kalpli kızı Züleyha, hastalanıp yataklara düşmüş. Buna çok üzülen kral tellalar çıkarıp, kızını kim iyileştirirse ona vereceğini ülkesine duyurmuş.

Komşu ülkelerden birinde çok iyi kalpli bir kralla yine onun çok iyi huylu olan oğlu yaşarlarmış. Kızın hastalığını duyan bu iyiliksever delikanlı, onu iyileştirmek için, kendi ülkesinden yaşlı bir bilgeyi oraya göndermiş. Kızı gören yaşlı adam, "Bunun iyileşmesi için, Kaf Dağı'ndaki devler ülkesinde bir orman var, o ormanda da sihirli bir ot var. İşte o otun suyunu içmesi gerekir" demiş. Bunu duyan kralın iyi kalpli oğlu, hemen silahını kuşanıp, uçan atına binerek Kaf Dağı'na gitmiş. Buradaki devler çok büyükmüş ve sayıları da çokmuş. Bunları gören oğlan korkup, bir kayanın arkasına saklanmış. Bir yandan da otu götürüp kıza yardımcı olamayacağı için üzülüyormuş.

Bu arada oğlanın yanına gelen iyilik perisi, "Sen hiç üzülme, senin ne kadar iyi niyetli olduğunu biliyorum. Onun için de istediğin otu getirdim" demiş ve oğlana verip kaybolmuş. Sevinçle ülkesine dönen prens, otu götürüp yaşlı adama vererek, bunu hemen kızın ülkesine götürmesini söylemiş. Adam otu götürüp, kaynatarak suyunu kıza içirmiş ve onu iyileştirmiş. İyileşip ayağa kalkan kız, ihtiyardan kendisini kurtaran delikanlının kim olduğunu öğrenmiş ve onunla evlenmek istemiş.

Öte yandan, tüm bu olup bitenlerden sonra, yaptığı kötülüklerden çok pişman olan kral da artık bundan böyle çok iyi bir kral olmaya karar vermiş. Kızına da kırk gün kırk gece süren bir düğün yapmış. Bu olanları uzaktan izleyen iyilik perisi de onlara yardımcı olduğu için çok seviniyormuş. Böylece herkes mutlu olmuş.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine.

İLETİ DİZİNİ

1-C2. Bazan ana-babaların günahını, çocukları çeker. Çocuklar aile bireylerinin davranışlarından çok etkilenebilirler.
"Zalim kralın kızı Züleyha, babasının yaptıklarına çok üzüldüğü için, hastalanıp yataklara düşer."

2-B200. Tanrı, iyi niyetli olanların yardımcıdır.
"Kralın iyi kalpli, yardımsever oğluna, iyilik perisi yardım eder."

3-B150. Özeleştiri yapmak ve olaylardan ders almak insanı eğitir ve yüceltir.
"Zalim kral yaptıklarından pişmanlık duyarak, artık iyi kalpli bir kral olur."

5-UYKUŞAH

Diyarbakır
İsmet Özbay
57
Ev hanımı
Büyüklerinden

Bir varmış bir yokmuş, Alah'tan başka kimse yokmuş. Çok yoksul bir nine ile bir kızı varmış. Bu zavallıcıklar, gece işledikleri gergefi, gündüz satarak geçinirlermiş. Günlerden bir gün, padişahın oğlu kaybolmuş. Aramışlar taramışlar ama, oğlanı hiçbir yerde bulamamışlar. Davuluna vuran tellal, "Duyduk duymadık demeyin. Bu gece onikiden sonra, şehrin bütün evlerindeki lambalar söndürülecektir. Nerede ışık yanarsa, padişahın oğlu da orada demektir" diye bağırmış.

Gece olunca herkes ışığını söndürmüş ama, yoksul kız ninesine, "Nineciğim, biz bu gece gergef işleyip, yarın pazarda satmazsak, ekmek alacak paramız olmaz aç kalırız. Ben mum ışığında gergefimi işleyeyim. Bu küçük mum ışığı nasılsa dışardan görünmez" demiş ve gergefini işlemeye koyulmuş. Gece yarısı, padişahın adamları şehirde gezinirlerken, kızın evindeki bu ışığı görüp, hemen oraya gitmişler ve kulaklarını kapıya dayayıp içeriyi dinlemeye başla-

mışlar. O sırada çok uykusu gelen kız da kendikendisine konuşup, uykusuna seslenerek, "Aman uykuşah öteye git. İşim az kaldı, eğer işlemezsem aç kalırız" demiş. Meğer, padişahın oğlunun adı da Uykuşah'mış. Bunları duyan adamlar, oğlanın o evde olduğu sonucuna varmışlar ve sabah ola hayır ola deyip, evin kapı numarasını alarak geri dönmüşler.

Sabah erkenden, ninenin evine gelen padişahın adamları, çuvallar dolusu yiyecek, giyecek ve mücevher getirip, oğlanın bu evde olduğunu bildiklerini söylemişler. Önce şaşıran kız, durumu anlayınca, ninesine hiç ses çıkarmamasını söylemiş. Nine, oğlanın kendi evlerinde olmadığını, böyle olunca da bu yiyecekleri armağanları kabul etmelerinin doğru olmayacağını, kıza anlatmaya çalışmışsa da söz dinletememiş. Kız, bir günün beyliği beyliktir deyip, adamlara padişahın oğlunun gerçekten kendi evlerinde olduğunu söylemiş, bunun üzerine de saraydan her gün armağanlar gelmeye başlamış. Sonra da bir güzel köşk yaptırıp, nineyle kızını oraya taşımışlar. Padişah bunlara aşçılar, uşaklar, hizmetçiler tutmuş. Günler böyle geçerken, bir gün kız padişaha haber gönderip, oğlundan hamile kaldığını bidirmiş. Bundan üç zaman sonra, bir haber daha gönderip, bu kez de padişaha, bir oğlan torununun olduğunu söylemiş. Bu asılsız haberlere inanan padişah çok sevinerek, kıza ve ninesine daha çok ilgi göstermeye başlamış. Aradan kırk gün geçince de kıza bir haber gönderen padişah, bebeğin kırk hamamından sonra oğlunu, gelinini ve torununu sarayda görmek istediğini bildirmiş. Bu haber üzerine ne yapacağını şaşıran kız, padişahın hamama gönderdiği bir ebeye, işin aslını anlatarak bir çuval da altın verip, ondan yardım istemiş. Kızın haline acıyan ve bir çuval altına da dayanamayan ebe, kıza "Hamamda ben bir tokacı incili kundağa sararak, bebekmiş gibi emzirmen için sana veririm, sen de elinden kaymış gibi yaparak onu yere düşür. Ben, hamam tekin olmadığı için yere düşen bebek tokaca dönüştü diye, çevredeki saray görevlileriyle padişaha haber salarım, sen de böylece bu beladan kurtulmuş olursun" demiş. Sonra da kız yıkanıp, bebeği emzirmek üzere özel olarak hamama konmuş tahta oturmuş. Ebe de sanki bebekmiş gibi, büyük bir saltanatla, içinde tokaç sarılı incili kundağı ona uzatmış. Kız kazaymış gibi kundağı elinden yere düşürünce, birdenbire tokaç bir bebek

olup ağlamaya başlamış. Sevincinden deliye dönen kız hemen bebek, ninesi ve hizmetçilerle beraber saraya gitmişler. Onlara kapıyı uzun boylu, yakışıklı bir delikanlı açmış. Padişahın oğlu Uykuşah olan bu genci, meğer periler kaçırıp onunla evlenmişler. Bebek de işte bu perilerinmiş. Kızın haline acıyan bu iyi kalpli periler hem bebeği hem de delikanlıyı, kıza vermişler.

Sonuçta herkes mutlu olmuş. Yemişler içmişler muratlarına geçmişler...

İLETİ DİZİNİ

1-A2. Yalan söylemek insanın başına büyük sorunlar açar, her yalan yeni bir yalan doğurur.
"Yoksul kızın, padişahın kayıp oğlu konusunda söylediği yalan, giderek başına pek çok sorun açar."

2-B51. Küçük rastlantılar bazan insanın yaşamını değiştirebilir.
"Gergef işleyen kızın kendi kendine konuşması, yaşamının akışını değiştirir."

3-B50. İnsan en güç anda bile umudunu yitirmemelidir, hiç beklenmedik bir şekilde yardım eli uzanabilir.
"Çok güç durumda bulunan yoksul kıza, iyilik perileri yardım ederler."

4-B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
"Yoksul kız, pek çok uğraştan sonra mutlu sona ulaşır."

b-OLAĞANÜSTÜ GÜÇLERE SAHİP İNSAN MASALLARI

6-ÇÖMÜDÜK

Adana-Kadirli
Şerife Erkayıran
60
Ev hanımı
Büyüklerinden

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde develer tellal iken pireler berber iken, ava çok meraklı olan bir padişahın üç oğlu ile bir kızı varmış. Bu padişah ölmeden önce çocuklarına, karşı dağa ava gitmemelerini ve hayatta hiçbir kösenin yanına yardımcı olarak girmemelerini vasiyet etmiş.

Padişah öldükten bir zaman sonra, büyük oğlu ava çıkmış ama avlayacak bir şey bulamamış. Sonunda da babasının gitmeyin dediği dağa gitmiş. Orada her yer yemyeşilmiş ve yine her yer av hayvanlarıyla doluymuş. Bunu gören oğlan kolundaki atmacayı av yakalaması için havaya uçurmuş ama, atmaca hiçbir ava saldırmadan gidip bir mağaraya girmiş. Onu merak eden oğlan da arkasından girince, mağarada çok garip görünüşlü kocaman bir arap görmüş. Arap, atmacayı bağlayıp, oğlanı da bir vuruşta öldürerek, atını dışardaki ağaca bağlamış.

Büyük oğlanın dönmediğini gören diğer kardeşleri, ortanca oğlanı onu aramaya göndermişler. Ağabeyinin izinden giden ortanca oğlanı da arap öldürüp, atını dışarıya bağlamış. Ortanca kardeşin de geri gelmediğini görünce, bu defa da küçük oğlan onları aramaya gitmiş ve mağaranın önündeki ağaca bağlı atlardan, kardeşlerinin o mağarada olduğunu sanarak, içeri girip, arabı öldürmüş. Burayı çok beğenen küçük oğlan, gidip kız kardeşini de getirerek oraya yerleşmiş.

Ağabeylerinin öcünü almak için, her gün arabın mezarının üzerine bulaşık suyu dökermiş. Meğer bulaşık suyu arabın tılsımıymış, bu nedenle de kırk gün sonra dirilerek, bu kızla evlenmiş. Zamanla

bunların bir çocukları olmuş. Bu çocuk, anadan doğma postallıymış. Kızın kardeşi, bu çocuğun adını ne koyalım deyince, dile gelen çocuk, "Dayı benim adım Çömüdük" demiş. Bir gün sonra da Çömüdük dayısıyla ava gitmeye başlamış. Bu arada arap, oğlu Çömüdük'ün çok sevdiği dayısını öldürmek için planlar kuruyormuş ama, Çömüdük her defasında dayısını kurtarıyormuş. Bunda başarılı olamayan arap karısıyla anlaşarak, hem Çömüdük'ün hem de dayısının yemeğine zehir koymuş ama, Çömüdük bunu anlayıp bir oyun yaparak, hem anasını hem babasını öldürmüş.

Dayısı, kız kardeşinin ölümünden Çömüdük'ü sorumlu tuttuğu için, ondan ayrılmaya karar vermiş. Çömüdük her ne kadar, ayrılmamaları için dayısına yalvarmışsa da onu razı edememiş. Ayrılırken Çömüdük saçından bir tutam kesip dayısına vererek, "Başın sıkıştığı zaman bunu kokla, ben hemen yanında olurum" demiş.

Yeğeninden ayrıldıktan sonra dayısı, uzun bir yol yürüyüp bir köye varmış ve orada bir köse adamla karşılaşmış. Köse ona benim yanıma yardımcı olarak girer misin deyince, babamın vasiyeti var girmem demiş. Biraz sonra karşısına bir köse daha çıkmış ve aynı şeyi teklif etmiş. Oğlan onu da kabul etmemiş. O sırada yanına gelen başka bir köse de aynı şeyi söyleyince, etrafına bakan oğlan o köyde herkesin köse olduğunu görmüş ve üçüncü kösenin iş teklifini kabul etmek zorunda kalmış. Köse onu yanına alıp evine getirmiş, sabah olunca da eline bir külek yoğurtla bir gevrek ekmek verip, "Yoğurdu ye dolu getir, ekmeği ye tüm getir, ala zağını eve kaçırma, öküzü de dağa kaçırma, eğer kaçırırsan ve ben de buna kızıp öfkelenirsem, seni öldürürüm" demiş. Bunları dinleyen oğlan tarlaya çalışmaya gitmiş ama, ala zağarı da, öküzü de bir türlü zaptedemeyerek elinden kaçırmış. Eve dönünce, köse ona, "Ala zağarı eve, öküzü dağa kaçırdın değil mi" diye bağırıp üstüne yürümüş. Ondan çok korkan oğlan, hemen cebindeki saç tutamını çıkarıp koklamış ama, yeğeni yetişemeden köse onu öldürmüş. Dayısının öldüğünü gören Çömüdük onun öcünü almaya karar vermiş ve gidip o kösenin yanına işçi olarak girmiş. Köse ona da aynı şeyleri söylemiş. Çömüdük ala zağarı ve öküzü yanına alıp tarlaya gitmiş. Kaçmaya kalkan zağarı da öküzü de öldürmüş, sabanı da tarlanın ortasında

yakıp köz yaparak, öküzün etini kebap edip yemiş, bir budunu da alıp köseye getirmiş. Bu olanlara çok kızan köse, Çömüdük'ten korktuğu için bir şey diyememiş. Ertesi gün, Çömüdük ağıldaki koyunların hepsinin başını keserek duvarın dibine dizmiş. Köse yine bir şey söylememiş. Böylece Çömüdük o evde her istediğini yapmaya başlamış. Bu kösenin bir oğlu varmış. Bir gün Çömüdük'e onu tuvalete götürmesini söylemişler. Bunu duyan Çömüdük, hemen çocuğu götürüp bacaklarından ikiye ayırmış, getirip bir parçasını köseye, bir parçasını da karısına vermiş.

Bu olanlardan sonra, köseyle karısı Çömüdük'ü eşekle oduna gönderip, kendileri de oradan kaçmaya karar vermişler. Onların niyetini anlayan oğlan bir giysi çuvalının içine girmiş. Onun oduna gittiğini sanan köseyle karısı da bu çuvalla birlikte diğer eşyalarını alarak, oradan kaçıp uzak bir köye varmışlar. Köyün köpekleri onlara saldırınca, köse karısına, "İşte şimdi Çömüdük gerekli oldu" demiş. Bunu duyan oğlan, çuvaldan başını uzatarak ben buradayım demiş ve çıkıp bütün köpekleri kovalamış. Sonra da hep birlikte yollarına devam edip, bir ırmak kenarına varmışlar. Akşam olunca köse Çömüdük'ü ırmaktan yana yatırıp, karısına da ben işaret verince onu ırmağa at demiş. Bunu anlayan Çömüdük, kendi yerine kadını yatırmış, kadının yerine de kendisi yatmış. Gece köse işaret verince de karısını ırmağa itip öldürmüş.

Olanlardan habersiz olan köse, sevinçle "Hanım hanım işte şimdi Çömüdük'ten kurtulduk" diye seslenmiş. Çömüdük de ona dönüp "Kurtulduk köse kardeş" demiş, sonra da köseye "sinirlendin mi" diye sormuş. Köse de ona, "Sinirlenmez miyim elbette sinirlendim, beni evden, maldan, çocuktan, en sonunda da kandan ettin" diye bağırmış ve çocuğa saldırmış, ama Çömüdük sonunda köseyi de öldürerek dayısının öcünü almış.

İLETİ DİZİN

1-C153. Büyük sözü dinlemeyen kimselerin başları dertten kurtul-

maz, yaşamlarını bile yitirebilirler.
"Padişahın büyük oğlu, babasının gitme dediği dağa gider ve yaşamını yitirir."
"Küçük oğlan babasının vasiyetini dinlemeyerek bir kösenin yanında işe girer."

2-C156. İnsan, en yakınından bile kötülük görebilir, bu nedenle herkese karşı dikkatli olmalıdır.
"Kadın kocasıyla birleşerek, kendi oğlunun ve kardeşinin yemeğine zehir koyar."
"Çömüdük anasını ve babasını öldürür."

3-B251. Deli kendisinden daha deli olan birisini görünce sopasını arkasına saklar, her firavunun bir Nemrut'u vardır.
"Köse, kendisinden daha belalı olan Çömüdük'ün karşısında pes eder."

4-A51. Kötü niyetli insanlar, kazdıkları kuyuya kendileri düşerler.
"Köse Çömüdük'ü ırmağa atıp öldürmek isterken, kendi karısını atar."

5-B201. Kötülük cezasız kalmaz.
"Çömüdük sonunda Köse'yi öldürüp, dayısının öcünü alır."

7-PADİŞAH İLE ÇOCUKLARI

Erzurum-İspir-Başköy
Binnaz Kul
28
Ev hanımı
Annesinden

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken pireler berber iken, bir zamanlar ülkenin birinde, bir padişahla üç oğlu yaşarmış. Gel zaman git zaman, oğlanlar büyüyüp babalarına evlenmek istediklerini söylemişler. Bunun üzerine padişah büyük oğluna, "Yayını al ve okunu istediğin yöne at" demiş. Büyük oğlanın attığı ok gidip bir sarayın bahçesine düşmüş. Padişah da gidip o sarayın kızını isteyerek, oğluyla evlendirmiş. Sonra da ortanca oğlunu çağırıp ondan da okunu atmasını istemiş. Ortanca oğlanın oku da bir başka sarayın bahçesine düşmüş ve o da sarayın prensesiyle evlendirilmiş. Sonunda sıra küçük oğlana gelmiş. Babası ona da "Haydi oğlum sen de okunu at bakalım" demiş. Küçük oğlanın oku gidip, bir gölün ortasına düşmüş.

Bunu gören küçük oğlan üzüntü içinde yürürken, karşısına çıkan ak sakallı bir ihtiyar, "Oğlum biraz ilerde iki tane harabe var. Birisine atını bağla, diğerine de kendin girip otur. Biraz sonra atını görmeye git. Geri döndüğünde hazır bir sofrayla karşılaşacaksın. Karnını doyurduktan sonra tekrar dışarı çık ve bekle. O sırada sofrayı kaldırmak üzere bir kız gelecek. Sen hemen bir kibrit yakarak kızın üstüne at ve onu yakala, sonra da alıp saraya götür" demiş. Oğlan, ihtiyarın dediği her şeyi yapmış ve sonunda kızı alıp sarayına götürmüş. Padişah oğlunun getirdiği bu güzel kızı görünce, hemen ona aşık olmuş ve karısına, "Oğlumun getirdiği kız çok güzel onu ben kendime alacağım, gerekirse bunun için oğlanı bile öldürebilirim" demiş. Karısı da padişaha, "Böyle durup dururken öldüremezsin, önce oğluna bazı şartlar koş, eğer onları yerine getiremezse öldürürsün" demiş. Buna aklı yatan padişah da oğluna ilk şart olarak, kendisine bir "Hatem" yüzüğü getirmesini istemiş.

Oğlan kıza gidip, babasının bu şartını söyleyince, kız ona, "Sana şimdi bir kağıt vereceğim. Bu kağıdı götürüp göle at. Gölden sana bir kitap gelecek, onu al, atına bin ve geri dön, sonra kitap yere düşecek ve yürümeye başlayacak, sen de onu takip et, kitap gidip bir adamın kucağında durur, işte sana hatem yüzüğünü verecek olan o adamdır, alır gelirsin" demiş. Bunları dinleyen oğlan,kızın dediklerinin hepsini yapmış ve yüzüğü alıp babasına getirmiş. Fakat, padişah bu durumdan hiç hoşlanmamış çünkü onun asıl amacı, oğlunu

öldürmekmiş. Oğluna bir şart daha koşarak, "Bana bir salkım üzüm getir, onu kırk asker yesin ama, yine de bitmesin" demiş. Oğlan yine gidip kıza olanları anlatmış. O da oğlana yine bir kağıt vermiş. O kağıdı göle atınca bir salkım üzüm gelmiş ve bu salkımı alıp babasına götürmüş. Kırk asker gelip bu üzümden yemişler ama, salkım hiç eksilmemiş. Buna da çok kızan padişah bu kez de oğlundan, bütün askerler yediği halde, hiç bitmeyecek olan bir kazan pilav istemiş. Oğlan, kızın yardımıyla, yine aynı yolu izleyerek babasının bu şartını da yerine getirmiş. İyice çileden çıkan padişah son kez olarak oğlandan, kendisi dört, ama sakalı beş yaşında olan bir çocuk getirmesini istemiş.

Oğlan yine karısının verdiği kağıdı göle atmış ve gölden gelen sandıktan bir çocuk çıkmış. Hemen onu alıp padişaha götürmüş, o da tutup kendisi dört sakalı beş yaşındaki bu çocuğu tahtına oturtmuş. Çocuk, birdenbire orada bulunan bir demir topuzu padişahın kafasına vurarak, onu öldürmüş. Daha sonra da oğlanı tahta çıkararak padişah yapmış. Bundan sonra da oğlanla kız evlenip muratlarına ermişler ve ömürlerinin sonuna kadar, mutluluk içinde yaşamışlar.

İLETİ DİZİNİ

1-B1. Bazı insanlar amaçlarına ötekilerden daha zor ulaşırlar, umutsuzluğa düşmeden bu yolda uğraş verirlerse sonuçta kazanırlar.
"Padişahın iki oğlu evlenecekleri kızı kolayca buldukları halde, en küçük oğul bu konuda çok büyük güçlüklerle karşılaşıyor ama, hepsinin üstesinden de geliyor."

2-B50. Yaşam yalnız güçlüklerle dolu değildir, en umutsuz anında bile, insana bir yardım eli uzanabilir.
"Küçük oğlan üzüntü içinde yürürken, karşısına çıkan ak sakallı ihtiyar ona yardımcı olur."

3-C156. İnsan en yakınlarına karşı bile çok dikkatli olmalıdır, ba-

zan en büyük kötülüğü onlardan görür.
"Küçük oğlanı öldürmek için, anasıyla babası birlikte tuzaklar kurarlar."
"Padişah, oğlunun karısına göz koyar."

4-B252. Zeki insanlar çözülmesi olanaksız gibi gürünen çok güç sorunlara bile, bir çözüm bulurlar.
"Küçük oğlanın akıllı karısı, bütün sorunları çözer."

5-B202. İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.
"Oğlunun karısına göz diken padişah ölür, oğlan da onun yerine padişah olur."

8-İSMAİL'İN İYİLİĞİ

Elazığ
Suzan Yıldırım
60
Ev hanımı
Annesinden

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken pireler berber iken, ben annemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken, çok uzak bir ülkede, İsmail adında bir adam yaşarmış. İsmail her gün yola çıkıp, üç gün üç gece gittikten sonra bir şehrin girişine varmış. Orada üç tane adam bir cesedi dövüyorlarmış. Buna çok şaşan İsmail adamların yanına varıp, "Ağalar bu yaptığınız nasıl bir iştir, bir ölüden ne istersiniz" demiş. Onlar da "Bu adamın bize bir altın borcu vardı. Ödemeden öldü. İşte onun için dövüyoruz" demişler. Bunun üzerine İsmail, "Ben size bir altın vereyim de bu adamı tekrar kefenleyip gömün" demiş, bunu kabul eden adamlar da altını alıp, cesedi yeniden gömmüşler.

Yeniden yola çıkan İsmail'in peşine takılan bir fare, "Beni de yanına al, belki sana bir iyiliğim dokunur" demiş. İsmail de fareyi cebine koymuş ve şehre birlikte girmişler. Her taraf çok sessizmiş. Orda bulunanlara İsmail bunun nedenini sorunca, onlar da "Padişahımızın kızı konuşmuyor, onu konuşturana padişah hem kızını verecek hem de mal mülk verecek" demişler. Bunu öğrenen İsmail, hemen saraya giderek, padişaha kızını konuşturabileceğini söylemiş. Padişah da ona "Oğlum sen daha çok gençsin, eğer konuşturamazsan kellen gider, gel bu sevdadan vazgeç" demiş, ama İsmail kararından dönmemiş. Bunun üzerine İsmail'i alıp kızın kaldığı odaya götürmüşler. Burası muhafizlarla korunuyormuş. İsmail'in cebindeki fare ona, "Sen kapıyı açtığında, ben senden önce girer masanın altına saklanırım. Sen içeri girince masayla konuş ve sana bir masal anlatmasını söyle. Bundan ötesini de bana bırak" demiş. İçeri giren İsmail masaya "Selamünaleyküm ey masa" deyince, masa da ona "Aleykümselam ey İsmail" demiş. Masanın konuştuğunu gören kızın şaşkın bakışları altında, adam konuşmasını sürdürüp masaya, "Bana bir masal anlatsana" deyince, masa da ona "Sen anlat" demiş. İsmail üsteleyerek, "Ben misafirim sen anlat" deyince de masa anlatmaya başlamış. "Bir marangoz, bir terzi, bir de hoca bir gün yola çıkmışlar. Geceyi bir ormanda geçirmek zorunda kaldıkları için de sırayla nöbet tutmaya başlamışlar. İlk nöbeti tutan marangoz, can sıkıntısını gidermek için, orada bulunan meşeden güzel bir kadın heykeli yapmış. Daha sonra nöbete kalkan terzi de bu heykeli görünce, ona güzel bir elbise dikmiş. En son nöbete kalkan hoca, bu güzel kadını görünce ona dokunmuş ve ağaç olduğunu anlayınca da ona can vermesi için tanrıya dua etmeye başlamış. Sonunda heykel canlanmış. Sabah olunca her üçü de bu kadının kendisine ait olduğunu söyleyip, tartışmaya başlamışlar. Şimdi sen söyle bakalım İsmail kardeş, kadın hangisinin olmalı." Bu soru üzerine masayla İsmail sabaha kadar tartışmışlar. Sonunda buna dayanamayan prenses "Allah ikinizin de belasını versin, yeter artık. Elbette ki kadın marangozun. Eğer o heykeli yapmasaydı öbürleri hiçbir şey yapamazlardı" demiş ve yine susmuş. Bunu duyan muhafizlar hemen koşup padişaha, kızının konuştuğunu söylemişler. Bu sırada masa da prensese "Sen de inşallah İsmail kardeşin olursun" demiş.

Üçüncü gece fare bu kez de şamdanın altına saklanmış. Yine İsmail'le aralarında aynı konuşma geçmiş ve şamdan anlatmaya başlamış. "Bir evde yaşayan altı kardeş, bir gün oturup marifetlerini anlatmaya başlamışlar. Anneleri de bir köşede örgü örerek onları dinliyormuş. En büyük ağabeyleri, benim bir marifetim var ki onu kimse yapamaz demiş. Diğer kardeşleri ne olduğunu sorunca da ben dünyanın öbür ucundaki bir iğneyi görürüm demiş. Diğeri, ben on günlük yolu bir saniyede alırım deyince, onun küçüğü de ben hamile bir kadının karnından çocuğunu çalarım da kimsenin haberi bile olmaz demiş. Sonra da sırayla ondan küçüğü, ben havadan bir yıldız koparırım ve incitmeden yere indiririm, diğeri, ben havada uçan bir kuşu gözünden vururum, en küçüğü de ben bir taş olup, herkesi içimde saklayabilirim demiş. Bunları dinleyen anneleri, madem sizin böyle marifetleriniz var, çok uzaklarda bir dev bir prensesi kaçırmış ve yemek üzereymiş, gidip onu kurtarsanız ya, demiş.

Bunun üzerine büyük kardeş uzaklara bakarak, evet görüyorum, dev onu yemeğe hazırlanıyor demiş. On günlük yolu bir saniyede alan oğlan diğer kardeşlerini sırtına alıp, devin mağarasının önüne getirmiş. İçeri giren diğer kardeş, devin kollarından prensesi çalmış. Bu sırada uyanan dev havaya fırlamış. Oğlanlar dev görmesin diye prensesi aralarına almışlar. Dev de çocuklara, eğer kız ölmediyse parmağını gösterin demiş. Oğlanlar da göstermişler. Dev prensesi parmağından kaptığı gibi havaya fırlamış. Oğlanlardan nişancı olanı okla vurduğu gibi, devi kızdan ayırmış. Diğer kardeş de kızı havada kapıp yere indirmiş. En küçük kardeş ise, taş olup hepsini içinde saklamış. Bu sırada taşın üzerine düşen dev de parça parça olmuş. Kardeşler prensesi eve getirmişler ama, her birisi onun kendisine ait olduğunu iddia ediyormuş. Şimdi söyle bakalım İsmail kardeş, prenses hangisinin hakkı." İsmail'le şamdan yine bu konuyu sabaha kadar tartışmışlar. Sonunda dayanamayan prenses, "Allah ikinizin de belasını versin, kesin artık. Elbette ki kız, on günlük yolu bir saniyede alan oğlanın hakkıdır. Eğer o olmasaydı kızcağız çoktan ölmüş olacaktı" demiş. Bu sırada şamdan da kıza yine "Sen de inşallah İsmail kardeşin olursun" demiş. Muhafizlar koşup padişaha kızının yine konuştuğu haberini iletmişler.

Çok sevinen padişah, kızını ve değerli armağanları develere yükleyerek İsmail'e vermiş. Yola çıkan kervan biraz ilerleyince, İsmail'in cebindeki fare bir insana dönüşüp ona, "Herşeyi paylaşacağız" demiş. İsmail "Hepsi senin olsun" deyince de adam, hayır herşeyi ortasından ikiye böleceğiz diye diretmiş. Sonunda eşyaları hatta develeri bile ortasından ikiye bölmüşler. Sıra çok değerli bir halıya gelince, İsmail yalvararak "Yazıktır al senin olsun ben istemiyorum" demiş ama, adam direttiği için halıyı da ikiye bölmek zorunda kalmışlar. Daha sonra adam prensesi de ikiye böleceklerini söylemiş. Bunu duyan İsmail ağlamış, yalvarmış, yakarmış ama, kabul ettirememiş. Sonunda adam kızın bir bacağından, İsmail de diğer bacağından tutup başaşağı çevirmişler. Adam havaya kaldırdığı kılıcını tam indirecekken, kızın ağzından bir kara yılan çıkmış ve adam da kılıcını indirip bu yılanı öldürmüş. Daha sonra da İsmail'e dönerek, "Ben o dövülmekten kurtardığın cesedim. Sen bana yardım ettiğin için, ben de sana yardım etmek istedim ve fare kılığına girdim. Bu yılan, prensesi çok seviyordu. Onu başkalarına vermemek için, bir gece gizlice kızın ağzından girdi ve onun konuşmasını engelledi. Ben eşyaları bölerken, sıranın kendisine geldiğini anlayan prenses çok korktu ve bu korkuyla içindeki yılanı dışarı attı" demiş ve sonra da İsmail'e hoşçakal deyip, kendi yoluna gitmiş.

Prensesle evlenen iyi kalpli İsmail de bütün ömrü boyunca mutluluk içinde yaşamış.

İLETİ DİZİNİ

1-B261. Öç alma duygusu, ilkel insanı bazan mantıksız davranışlara iter, o duyguya yenilmemelidir.
"Üç adam, kendilerine olan borcunu ödemeden öldü diye, bir cesedi döverler."

2-C154. İnsan hiç kimsenin dostluk ve yardım önerisini küçümseyip, elinin tersiyle itmemelidir.
"İsmail bir farenin dostluk ve yardım önerisini kabul ederek,

onu alıp cebine koyar."

3-B1. Sabırlı ve kararlı insanlar amaçlarına ulaşırlar.
"İsmail kellesinin gideceği korkusunu duymadan, padişahın kızını konuşturmak için güç bir uğraş verir ve başarır."

4-C150. Dış görünüşe aldanmamalıdır.
"Minicik fare, kendisinden umulmayacak kadar, büyük işler yapar ve yardımcı olur."

5-C155. Dünyada yaşayan herkesin kendisine göre bir yeteneği, bir işlevi vardır.
"Kardeşlerden biri dünyanın ucundaki iğneyi görür, öteki on günlük yolu bir saniyede alır, bir başkası iyi avcıdır v.b."

6-B202. İyilik mutlaka karşılık bulur.
"İsmail, iyilik yaptıklarının yardımıyla amacına ulaşır."

9-TERZİ İLE KARISI

Diyarbakır-Hani
Sevdet Örpek
28
Ev hanımı
Ninesinden

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, devlerle insanların birarada yaşadığı, güçlünün zayıfı ezdiği, adaletin olmadığı, zorbalığın önde olduğu bir devirde, bir terzi ile karısı yaşarmış. Bu kadın perilerden bile daha güzelmiş. Her gün erkenden kalkar evi pırıl pırıl temizlermiş.

Günlerden bir gün yine erkenden kalkıp, bütün işleri yaparak, kocasını da işe gönderdikten sonra, eline elişini alıp, evlerinin önündeki havuzun başına oturmuş. Havuzu sokaktan geçenler görebiliyorlarmış. O sırada gezmeye çıkan padişahın oğlu kadını görüp, güzelliği karşısında bayılmış. Gözlerini açtığında kendisini sarayında bulmuş. Olayı duyan babası hemen oğlunun yanına koşup, neler olduğunu sor muş. Genç yarı baygın bir halde olanları anlatıp, eğer o kızla evlenemezse, kendisini öldüreceğini söylemiş. Şehzade babasının tek oğluymuş. Küçük yaşta annesini kaybettiği için, babası onun bir dediğini iki etmezmiş. Oğlunun gönül verdiği kızın evli olduğunu öğrenince, onu bu sevdadan vazgeçirmeye çalışmış, "Aman oğlum, aklını başına al, elin evli karısını nasıl isteriz, hiç böyle şey olur mu, millet bize ne der, koskoca padişah böyle yaparsa biz de neler yaparız demezler mi" diye, çok diller dökmüş ama oğluna söz dinletemeyince, terziyi çağırtıp durumu ona anlatmış ve "Eğer şimdi söyleyeceğim şartları yerine getiremezsen, karını elinden alacağım" demiş. Terzi padişahı şaşkınlık, korku ve kinle dinliyormuş. Padişah, "İlk şartım şu: Bana öyle bir salkım üzüm getireceksin ki, bütün şehir halkı yiyip doyduğu halde, yine de artacak. Bunun için de sana üç gün izin veriyorum" demiş. Aklını oynatacak gibi olan terzi, çaresizlik içinde eve gelip, karısına olanları anlatmış. Karısı gülerek "Benim her şeyden haberim var. Üzüldüğün şeye bak. Sen hele önce bize fındık, fıstık, çerez getir de oturup yiyelim, gerisini sonra düşünürüz" demiş. Terzi bir koşu söylenenleri alıp gelmiş. Oturup yedikten sonra karısı, "Şimdi babamgile git, kızınız bağdan bir salkım üzüm istiyor de" demiş. Terzi hemen karısının babasıgile gidip, "Kızınız bir salkım üzüm istiyor" demiş. Kızın annesi de bağdan bir salkım kesip vermiş. Terzi üzümü alıp gelirken yolda, emin olmak için, salkımdan yemeğe başlamış. Bakmış ki, ne kadar yerse yesin salkım hiç eksilmiyor. Sevinçle padişahın huzuruna varıp, salkımı vermiş. Padişah, bütün şehir halkını toplatıp, herkese tıka-basa bu üzümden yedirmiş ama, salkım hiç eksilmemiş.

Buna çok üzülen padişah terziye dönerek, "Tamam bu şartımı yerine getirdin şimdi de sıra ikinci şartımda. Bana bir mendil getireceksin, onu gözleri görmeyenlere sürdüğüm zaman hemen gözleri

açılacak. Bunun için de sana yine üç gün izin veriyorum" demiş. Terzi büyük bir üzüntüyle evine gidip olanları karısına anlatmış. Olanlardan önceden haberdar olan karısı yine gülerek ona "Sen hiç üzülme, önce git fındık, fıstık, çerez getir, gerisi kolay" demiş. Terzi hemen alıp gelmiş, beraber yedikten sonra karısı ona, "Şimdi teyzemgile git, yeğeniniz oğlunuzun mendilini istiyor de" demiş. Gidip mendili alan terzi, gelirken onu, yolda rastladığı kör bir dilencinin gözüne sürmüş ve dilenci bir anda görmeye başlamış. Bunu gören terzi sevinçle padişahın huzuruna varıp, mendili vermiş. Padişah, ülkede ne kadar kör insan varsa toplayarak, mendili hepsinin gözlerine sürmüş ve hepsi de görmeye başlamışlar.

Padişah, bu defa da terziye, "Tamam bunu da başardın. Şimdi sıra üçüncü ve son şartımda. Bana yeni doğmuş bir bebek getireceksin ve o, burada herkesin önünde konuşacak" demiş. Terzi yine evine dönüp, olanları anlatınca, karısı gülerek, "Tamam tamam olanları biliyorum. Sen git yine fındık, fıstık, çerez getir. Önce yiyelim de sonra düşünürüz" demiş. Terzi koşarak karısının istediklerini alıp gelmiş. Yedikten sonra karısı, "Ablamgile git. Kardeşiniz, yeni doğan bebeğinizi istiyor de" demiş. Terzi bebeği alıp gelirken, yolda merakını yenemeyip, bebeğin yüzündeki örtüyü kaldırınca, bebek "Kapat yüzümü" diye bağırmış. Çok sevinen terzi, padişahın huzuruna varıp, bebeği onun kucağına koymuş. Padişah yüzünü açınca bebek ona, "Utanmaz adam, sen ki koskoca bir padişahsın, adeletin temsilcisisin, zulmetmek, güçsüzü ezmek sana yakışır mı, o keçi sakalından utan" demiş. Bu duyduklarından çok utanan padişah, korkusundan altına kaçırmış. Sonra da oğluna haber göndererek, istediğini yapmayacağını, isterse kendisini öldürebileceğini söylemiş.

Öte yandan sevinç içinde evine dönen terzi karısına, bütün bunları nasıl yaptığını sorunca, kadın ona, "Eğer bu sırrımı açıklarsam, beni kaybedersin bir daha göremezsin" demiş. Terzi de bu sırrı bir daha sormamış. Karısı yine ona gülerek, "Haydi git, fındık, fıstık, çerez getir de yiyelim" demiş. Terzi büyük bir sevinçle karısının istediklerini getirmiş, birlikte oturup yemişler ve ömürlerinin sonuna kadar, mutluluk içinde yaşamışlar.

İLETİ DİZİNİ

1-C100. İnsanlar padişah bile olsalar, çocuklarının haksız isteklerini yerine getirmemeli ve onları uyarmalılar.
"Padişahın oğlu, babasına, terzinin güzel karısıyla evlenmek istediğini söyler."

2-B252. İnsan zeki ve sağduyulu ise güç sorunları bile çözebilir.
"Terzinin akıllı karısı, padişahın yarattığı her soruna bir çözüm yolu bulur."

3-C100. Yöneticiler güçlerine ve makamlarına dayanarak haksızlık yapmaya kalkarlarsa, günün birinde onlara bir ders verecek olan çıkar.
"Bebek padişaha,' Utanmaz adam, sen ki koskoca bir padişahsın, adaletin temsilcisisin, zulmetmek, güçsüzü ezmek sana yakışır mı' diye bağırır."

4-B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
"Terzi ile karısı, nice çetin sınavlardan geçtikten sonra, mutlu sona ulaşırlar."

5-B151. Olaylardan ders almak insanı yanlışlıktan korur.
"Yaptıklarından utanan padişah, oğlunun haksız isteklerini yerine getirmeyeceğini söyler."

6-C151. Bazı sırların bilinmesi, bilinmemesinden daha iyidir.
"Karısı terziye,' Sana bu sırrımı açıklarsam beni kaybedersin, bir daha göremezsin' der."

10-MİR MEHMET VE ALTI KARDEŞİ

Mardin-Kızıltepe
Davut Ermiş

70
Esnaf
Babasından

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, pireler berber iken karşı hamam içinde. Zamanın birinde, büyük bir şehirde, bir padişah yaşarmış. Ünü şanı her tarafa yayılan bu padişahın yedi oğlu varmış ve yedisi de bekarmış. Gel zaman git zaman, günün birinde padişah ölmüş. Yedi kardeş de aralarında toplanarak evlenmeye karar vermişler. En küçükleri olan Mehmet, yörede yiğitliği ve yürekliliği ile tanınırmış. Herkes onu "Mir" lakabıyla anarmış. Mir Mehmet kardeşlerine, "Bizim evleneceğimiz kızlar da kardeş olsunlar,böylece ailemiz dağılmaz, hep birarada yaşarız" demiş. Bu öneriyi yerinde bulan oğlanlar, nasıl ederiz de aklı başında yedi kız kardeş buluruz diye, düşünmeye başlamışlar. Babalarının ölümünden sonra, bu şehirde kalamayacaklarını anlayan kardeşler, başka bir şehirde oturan amcalarının yanında kalmak üzere yola çıkmışlar. Oraya varışlarının üçüncü gününde amcaları onlara, "Sizin bir derdiniz mi var" diye sormuş. Onlar da evlenme konusundaki düşüncelerini anlatmışlar. Bunun üzerine amcaları, "Şu düşündüğünüz şeye bakın hele, benim yedi tane kızım var, alın onları götürün, yalnız yolda giderken asla Üç Yayla'da konaklamayın" demiş.

Çok sevinen kardeşler, gereken yol hazırlığını tamamlayıp, amcalarının yedi kızını da alarak yola çıkmışlar. Az gidip uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, sonunda gece bastırırken, amcalarının "Asla kalmayın" dediği yaylaya gelmişler. Mir Mehmet'in bütün uyarılalarına rağmen de orada gecelemeye karar vermişler. Kardeşlerine söz dinletemeyen Mehmet, uyumayarak nöbet tutmaya başlamış. Gecenin bir vaktinde, tüyler ürperten korkunç bir ejderha gelip, oğlanın karşısına durmuş ve "Benim kuş uçmaz kervan geçmez yaylamda, nasıl olur da konaklarsınız" diye bağırarak, Mir Mehmet'in üzerine yürümüş. Sabaha kadar, ejderhayla dövüşen oğlan, sonunda onu öldürerek yanlarındaki dereye atmış. Sabah olunca, her şeyden habersiz uyanan kardeşlerine de hiçbir şey söylememiş ve onlarla beraber yola devam etmiş. Gün batarken ikinci yaylaya ulaşmışlar

ve Mehmet'in dışında herkes yine yatıp uyumuş. Gecenin bir yarısında, birincisinden daha korkunç bir ejderha çıkagelmiş ama, oğlan sabaha kadar dövüşerek bunu da öldürmüş ve yine kardeşleriyle birlikte yola devam etmiş. Akşama kadar yürüdükten sonra da hava kararırken, üçüncü yaylaya ulaşmışlar ve yatıp uyumuşlar. İki gecedir uykusuz ve yorgun olan Mir Mehmet de bir zaman nöbet tuttuktan sonra uykuya yenilmiş ve sızıp kalmış.

Gecenin bir yarısında çıkagelen bir azgın ejderha, Mehmet'in boğazına sarılıp, "Yörede sözü edilen kahraman sen misin" diye sormuş. O da "Benim" deyince, "Öyleyse git ve sana tarif edeceğim ülkenin kralının kızını al gel, sana ancak o zaman inanırım" demiş. Sabah olunca,kardeşlerine ve amca kızlarına, uzun bir yolculuğa çıkacağını söyleyen Mehmet, dönüp dönmeyeceğini de bilmediğini belirterek, herkesle vedalaşıp yola koyulmuş. Dere tepe giderken, küçük bir akar suyun karşısına geçemeyen karıncaların telaşını görerek, hemen kılıcını çıkarıp, suyun üzerine uzatmış ve karıncaların karşıya geçmelerine yardımcı olmuş. Bu adamın Mir Mehmet olduğunu anlayan karıncalar da ona iki tüy vererek, "Ne zaman başın sıkışırsa bu iki tüyü birbirine sürt, biz gelir sana yardım ederiz" demişler. Karıncalardan ayrılıp, yoluna devam eden oğlan giderken, denizlerin sularını kurutabilecek kadar çok su içebilen bir adama rastlamış. Adam, bu yolcunun Mir Mehmet olduğunu öğrenince, "Her zaman sana hizmet etmeye hazırım, ne zaman başın sıkışırsa beni ara" demiş. Yine yoluna giden oğlan, bu kez de çok obur ve çok güçlü bir adama rastlamış. O da kendisine yardım edebileceğini söylemiş.

Mir Mehmet sonunda, ejderhanın tarif ettiği ülkeye varmış ve kralın huzuruna çıkıp, kızını istemiş. Oğlanı dinleyen kral, bıyık altından gülerek , ona bazı şartlarının olduğunu söylemiş ve bunları şöyle sıralamış. "Bir: Sana üç tandır fırın ekmeği getireceğim, bunların hepsini bir oturmada yiyeceksin. İki: Üç araba odunu ateşe vereceğim, sen bu yangını bir çırpıda söndüreceksin. Üç: Arpa, mercimek ve buğday karışımı üç araba tahılı, bir gecede, birbirinden ayıracaksın." Çaresiz kalan oğlan bu şartları kabul etmiş etmesine ya, bir yandanda bu işi nasıl başaracağını düşünüyormuş. Ertesi gün, kralın önüne koyduğu üç fırın ekmeğin başına oturmuş ama, bitirmesi-

nin mümkün olmadığını görmüş. Tam o sırada aklına, yolda rastladığı obur ve güçlü adam gelmiş. Hemen çağırarak bütün ekmekleri yemesini istemiş. Ateşi de yine yolda rastladığı çok su içebilen adama söndürtmüş. Sıra, tahılların ayrılmasına gelince de hemen karıncaları çağırmış ve onlar bir gece de bu üç araba tahılı ayırıp, ayrı ayrı kümeler halinde yığmışlar. Bütün bu olup-bitenler karşısında şaşkınlığa düşen kral, sonunda kızını Mir Mehmet'e vermek zorunda kalmış. Kızı alıp ülkesine dönen oğlanı, herkes büyük bir sevgiyle karşılamış. Bütün kardeşler, geri kalan ömürlerini mutluluk içinde yaşamışlar...

İLETİ DİZİNİ

1-C53. Büyük sözü dinlemeyenlerin, başları dertten kurtulmaz.
"Yedi kardeşler, amcalarının uyarılarını dikkate almadan, onun konaklamayın dediği yerde konaklarlar ve çeşitli sorunlarla karşılaşırlar."

2-C156. İnsan bilmediği yerlerde çok daha dikkatli olmalı ve başına gelebilecek her türlü kötülüğe karşı gerekli olan önlemi almalıdır.
"Bütün kardeşleri uyuyan Mir Mehmet, sabaha kadar uyumadan nöbet tutar ve kendilerini yok etmeye gelen ejderhalarla dövüşür."

3-C154. Her varlık her varlığa muhtaçtır, her varlığın yardımına yerine göre gereksinim duyulur.

4-B202. İyilik mutlaka karşılık görür.
"Karıncalar, kendilerine iyilik eden Mir Mehmet'in yardımına koşarlar."

5-C155. Her insanın bir özelliği, işlevi vardır.
"Mehmet'in karşılaştığı adamlardan birisi çok yemek yer, öteki de çok su içer ve bu özelliklerini Mehmet'e yardım için kulla-

nırlar."

6-B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

7-B1. Sabırlı ve kararlı insanlar amaçlarına ulaşırlar.
"Mir Mehmet akıllı, iyiliksever davranışlarıyla, önüne çıkan her güçlüğü aşarak padişahın kızıyla evlenir."

11-SARAYDAKİ EKSİK

Hatay-Dörtyol
Ali Say
75
Çiftçi
Büyüklerinden

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken, pireler berber iken, ben babamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken, bir padişah varmış.

Bu padişah, o zamana kadar eşi-benzeri görülmedik bir saray yaptırmış. İçinde kuş sütü bile varmış ama, padişah yine de acaba bir eksiği var mı diye düşünürmüş. Bunu öğrenmek için, ülkedeki herkesi saraya çağırıp, bir eksiği var mı diye sormuş ama, kimse bir eksik bulamamış. Padişah tam rahatlayıp sevinecekmiş ki, bir kocakarı huzura gelip, "Padişahım, üçyüz yıllık yolda, tüylerinin her biri ayrı ses veren bir kuş var ki görülmüş şey değil, işte sarayınızda bu eksik" demiş.

Bunu duyan padişah, hemen büyük oğlunu huzuruna çağırıp, ondan bu kuşu bulup getirmesini istemiş ama oğlan, "Babacığım nasıl olur. Bu kuşu bulmak için üçyüz yıl gideceğim, üçyüz yıl da geleceğim, buna benim ömrüm yetmez ki" diye karşı çıkmış. Sinirlenen

padişah, onu huzurundan kovup, ortanca oğlunu çağırtmış ama, ondan da aynı cevabı almış. İyice kızan padişah onu da kovup, bu kez de küçük oğlunu çağırtmış ve sarayın tek eksiği olan bu kuşu gidip getirmesini istemiş. Küçük oğlan, "Ömrüm yeterse elbette bu kuşu sana getiririm babacağım" demiş. Buna çok sevinen padişah, yol hazırlıklarını yaptırmış ve diğer iki oğlunu da küçüğe yardımcı olmaları için birlikte göndermiş. Her birine de birer at, birer torba altın ve çok miktarda da yiyecek vermiş.

Yola koyulan oğlanlar, az gitmişler uz gitmişler dere tepe düz gitmişler, derken önlerine üçe ayrılan bir yol çıkmış. Bu yolların birinde, "Gider gelir", birinde "Ya gelir ya gelmez" diğerinde de "Gider gelmez" yazıyormuş. Büyük oğlan, hemen atılıp, "Gider gelir" yolunu, ortanca da "Ya gelir ya gelmez"i seçmiş. Küçük oğlana da kala kala "Gider gelmez" yolu kalmış. Üç kardeş aralarında anlaşarak, parmaklarındaki yüzükleri çıkarıp, oradaki bir kayanın altına koymuşlar. Böylece kim önce dönerse, kendi yüzüğünü oradan alacak, diğerleri de kimin dönüp dönmediğini böylece anlayacaklarmış. Bu karardan sonra, her biri kendi yollarına koyulmuşlar. Büyük oğlanla ortanca oğlanın yolları gide gide bir şehre varmış. Her ikisi de kısa bir zaman içinde, ellerinde avuçlarında ne varsa saçıp savurduktan sonra, biri bir lokantacıya, diğeri de bir terziye çırak olmuşlar.

Onlar çıraklık yapadursunlar, biz gelelim küçük oğlana. O da gide gide bir gölün kenarına varmış. Torbasındaki kurumuş ekmeği suyla ıslatıp yiyeceği sırada, gölden bir ağız açılmış. Oğlan da "Bu senin kısmetinmiş" diyerek elindeki ekmeği göle atmış. Torbasından ikinci bir ekmek çıkarıp ıslatmış ve tam yiyeceği sırada, bir ağız daha açılmış. "Bu da senin kısmetinmiş" diyerek onu da suya atan oğlan, üçüncü bir ekmek çıkardığında, yine bir ağzın açıldığını görünce, "Bunda bir hikmet var" diyerek onu da suya atmış ve "Anlaşıldı, bugün ben burada ekmek yiyemeyeceğim" deyip, yoluna devam etmiş. Etmiş ama, bir yandan da bu üçyüz yıllık yolu aç susuz nasıl gideceğim diye düşünüyormuş. Bir zaman gittikten sonra, karşısına çıkan heybetli bir arap, ona nereden gelip nereye gittiğini sormuş. Oğlan da başından geçenleri bir bir anlatmış. Bunları dinleyen

arap, "Senin üç lokma ekmeğin daha boğazımda duruyor" diyerek, ona yardım edeceğini söylemiş ve küçük prensi attan indirip, gözünü kapatmasını söylemiş. Biraz sonra gözünü açan oğlan kendisini hiç bilmediği bir şehirde bulmuş. Arap ona, aradığı kuşun bu şehirde olduğunu söyleyerek iki tane kıl vermiş ve "Başın sıkıştığı zaman bu iki kılı birbirine sürt" deyip, ortadan kaybolmuş. Oğlan dolaşa dolaşa kuşun bulunduğu saraya gelmiş. Tam kuşu yakalayacakken, onun tüylerinin çıkardığı ses yüzünden, nöbetçilere yakalanmış. Hemen onu padişahın huzuruna çıkarmışlar. Oğlanın başından geçenleri dinleyen padişah, ona bir şart koşup, "İkiyüz yıllık yolda bir at var. Eğer onu bulup bana getirirsen, ben de sana bu kuşu veririm" demiş.

Şimdi ne yapacağını düşünen oğlanın aklına arap gelmiş ve hemen cebindeki kılları birbirine sürterek ondan yardım istemiş. Arap, göz açıp kapayıncaya kadar oğlanı atın bulunduğu saraya getirmiş ve ortadan kaybolmuş. Saraya giren oğlan, tam atı alacakken yine yakalanmış ve bu kez de o ülkenin padişahının huzuruna çıkartılmış. Oğlanın başından geçenleri dinleyen bu padişah da ona bir şart koşup, "Yüzelli yıllık yolda bir prenses var, eğer onu bana getirirsen, ben de sana bu atı veririm" demiş. Zavallı küçük şehzade yine çaresiz kalıp, araptan yardım istemiş.Arap da onu, prensesin bulunduğu saraya getirmiş ve kızı bir omuzuna oğlanı da bir omuzuna alıp hızla oradan uzaklaşmış. Bunlar arabın omuzunda giderken, birbirlerine aşık olmuşlar. Kızı padişaha vermek istemeyen şehzade, araba şimdi ne yapacağını sormuş. Arap da ona, "Sen prensesi sakla, ben onun kılığına girerim, sen de padişahın kızı yerine beni verir atı alırsın" demiş. Arabın dediklerini yapan oğlan, arabı verip atı alarak, kızla birlikte ata binip yola çıkmışlar. Ama bu kez de oğlan, rüzgardan daha hızlı giden bu atı diğer padişaha vermek istememiş. Yine yardımına yetişen arap, "Ben at kılığına girerim, sen beni padişaha verip kuşu alır oradan uzaklaşırsın, sonra ben arkanızdan size yetişirim" demiş. At kılığına giren arabı verip kuşu alan oğlan hemen oradan uzaklaşmış. Bu arada padişah da at sandığı arabın boynuna bir yem torbası taktırmış. Yem torbasını karıştırıp duran arap, birdenbire herkesin gözü önünde ayaklarını torbaya sokarak ortadan kayboluvermiş. Şaşkınlık içinde kalan padişah ,

daha ne olduğunu anlayamadan, arap, kızla oğlana yetişmiş ve hep birlikte üç yol ayrımına gelmişler. Kayanın altına bakıp da yüzüklerin durduğunu gören oğlan, prensesle arabı bir çadırda bırakıp, ağabeylerini aramaya gitmiş. Araya araya büyük ağabeyini bir terzide bulmuş ve kendisini hiç tanıtmadan ona beş kat elbise ısmarlayıp, çadıra getirmesini istemiş. Ortanca ağabeyini de bir lokantada bulup, ona da beş kişilik yemek ısmarlayıp çadıra dönmüş. Akşam olunca büyük oğlan elbiselerle, ortanca da yemeklerle çadıra gelmişler ve yüzüklerinden birbirlerini tanıyıp kucaklaşmışlar, sonra da yemeklerini yiyip, yeni elbiseleri de giyerek, babalarının yanına dönmek üzere yola koyulmuşlar. Ancak ağabeyleri küçük kardeşlerini kıskanarak onu ortadan kaldırmaya karar vermişler ve onu götürüp bir kuyuya atmışlar. Kuyuda çırpınıp duran oğlanın aklına cebindeki kıllar gelmiş ve arabı hemen yardıma çağırarak oradan kurtulup, ağabeylerine yetişmiş. Olanlara çok kızan arap iki oğlanı da atlarının üzerine bağlayarak, "Cezanızı babanız versin" demiş ve hep birlikte saraya varmışlar. Kuşu görünce çok sevinen padişah, iki oğlunun niçin böyle atlarına bağlandıklarını sormuş. Küçük oğlan da olanların hepsini babasına anlatmış. Duydukları karşısında çok öfkelenen padişah iki oğluna, "Kırk katır mı istersiniz yoksa kırk satır mı" diye bağırmış. Oğlanlar da "Kırk satırı ne yapalım, kırk katırı isteriz, hiç değilse onlarla odun çekerek satar geçiniriz" demişler. Padişah da onları kırk azgın katırın bulunduğu bir ahıra hapsetmiş. Onlar orada cezalarını çekerlerken, küçük oğlan dünya güzeli prensesle, kırk gün kırk gece süren bir düğünle evlenerek, muradına ermiş...

İLETİ DİZİNİ

1-E1. Tam-mutlak güzellik yoktur. Aranırsa herşeyin bir eksiği bulunabilir.
"Kocakarı, padişahın güzel sarayının bir eksiği olduğunu söyler."

2-C3. Ana-baba kendi eksikliklerini çocuklarına tamamlatmak is-

tememeli ve onları kaldıramayacakları yüklerin altına sokmamalıdırlar.
"Padişah oğlundan, üçyüz yıllık yolu gidip-gelerek olağanüstü kuşu sarayına getirmesini ister."

3-C4. Çocuklar ana-babalarının mantıksız isteklerine karşı çıkabilmeliler.
"Padişahın büyük ve ortanca oğulları, babalarının bu olağandışı isteğine karşı çıkarlar."

4-D7. Hazıra dağ dayanmaz, elindeki varlığı har vurup harman savuranlar sonunda bir lokma ekmeğe muhtaç olurlar.
"Padişahın büyük ve ortanca oğulları ellerinde-avuçlarında ne varsa saçıp-savurduktan sonra, biri bir terziye, öteki de bir lokantacıya çırak olurlar."

5-B202. İyilik yap denize at, balık bilmezse halık bilir, iyilik mutlaka karşılık görür.
"Padişahın küçük oğlu elindeki son lokmaları, aç ağızlara verir ve karşılığında da bir arap yardım eder."

6-B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
"Küçük oğlan pek çok sınavdan geçip, güçlükleri aşarak amacına ulaşır."

7-C156. İnsan en yakınına bile güvenmemelidir, bazan en büyük kötülüğü onlardan görür.
"Ağabeyleri, küçük kardeşlerini kuyuya atarlar."

8-B100. Kıskançlık çok kötü bir duygudur ve bir "bumerang" gibi, sonunda geri dönüp, insanın kendisini vurur.
"Kardeşlerini kıskanarak onu öldürmek isteyen ağabeyleri, sonunda bu kötülüklerini canlarıyla öderler."

9-B1. Sabırlı ve kararlı insanlar amaçlarına ulaşırlar.
"Küçük oğlan aklı, iyilikseverliği, direşkenliğiyle tüm engelleri aşıp dünya güzeli prensesle evlenmeyi başarır."

12-GÜLBAHAR İLE GÜLBARİN

Mardin
Fikriye Olgaç
44
Ev hanımı
Büyüklerinden

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, bir ülkenin zengin bir padişahı ile onun da yakışıklı bir oğlu varmış. Bu oğlan, zaman zaman kılık değiştirip, halkın içine karışır ve onların dertlerini öğrenmeye çalışırmış.

Öte yandan bu ülkede, yoksul bir kadınla üç kızı yaşarmış. Bu kızlar el işi yaparak geçimlerini sağlarlar ve bu arada da birbirlerine hayallerini anlatırlarmış. Bir gün padişahın oğlu kılık değiştirip, kenar mahallelerde gezerken, yolu bu kızların sokağına düşmüş ve onların konuşmalarını duymuş. En büyük kız, "Ah kızlar... Padişahın oğlu beni alsa, ona altından bir halı dokurdum" demiş. Ortanca kız, "Aman abla sen de...O da birşey mi, padişahın oğlu beni alsa, ona saf altından bir takım elbise yapardım" demiş. En küçük kız ise, "Aman ablalarım, sizin hayalleriniz de hep madde üstüne. Padişahın oğlu beni alsa, ona saçlarının bir teli altın, bir teli gümüş olan çocuklar doğururdum" demiş.

Bunları duyan padişahın oğlu, sarayına dönünce günlerce düşünüp taşınmış ve sonunda babasına söyleyip, büyük kızı istemiş. Kırk gün kırk gece süren bir düğünle evlenmişler. Aradan bir zaman geçince oğlan karısına, "Hani sen benimle evlenince, altın bir halı dokuyacaktın. Aradan bunca zaman geçti daha ortada birşey yok, ne zaman dokuyacaksın" diye sormuş. Bunu duyan kız da padişahın oğluna gülüvermiş ve "Aman sen de bey, ne kadar safsın, her duyduğuna inanıyorsun, o yalnızca bir hayaldi" demiş. Bunun üzerine oğlan da hemen onu boşayıp, hizmetçilerinin arasına göndermiş. Bir zaman sonra ortanca kızla evlenen oğlan, ona da "Hani sen benimle evlenince altın bir takım elbise yapacaktın hadi göster baka-

lım marifetlerini" demiş. Kız da ona "Aman bey, benim asıl amacım seninle evlenmekti ne altını, ne takımı, sen de her söylenene inanıyorsun" demiş. Bu kızı da boşayan oğlan bu kez de küçük kızla evlenmiş ve bir zaman sonra ona da aynı soruyu sorup, "Hanım hani bana, saçlarının bir teli altın bir teli gümüş çocuklar doğuracaktın ne oldu" deyince, akıllı kız ona, "Bey bey, senin çocuk dediğin öyle şıp diye olmaz ki, hele bekle aradan bir dokuz ay geçsin bakalım da gerisine Allah kerim" demiş.

Gel zaman git zaman kız hamile kalmış ve dokuz ay sonra da doğum sancıları başlamış. Saray halkını bir telaştır almış ve en yakını ablaları olduğu için de onları alıp, kardeşlerinin yanına getirmişler. Çok kötü kalpli olan ablaları küçük kardeşlerini kıskandıkları için, onun doğurduğu altın ve gümüş saçlı iki çocuğu alıp bir sandığa koyarak, denize atmışlar ve çocuklarının yerine de iki tane köpek yavrusu koymuşlar. Sonra da gidip padişahın oğluna, "Senin o çok güvenip, çok sevdiğin karın, altın gümüş saçlı çocuklar yerine, iki tane it yavrusu doğurdu" demişler. Ayrıca oğlana, "Sen bu kardeşimizi bir inek derisine sardırıp dört yol ağzına attır, önüne de bu kadın lanetlidir diye yazdır, oradan her gelip geçen yüzüne tükürerek onu lanetlesin" diye de bir akıl vermişler. Oğlan da onların dediklerini yaptırmış. Ablalar bu sonuçtan çok memnun olmuşlar.

Öte yandan denize atılan çocukların bulunduğu sandık gide gide bir köyün kıyısına varmış orada balık tutan yoksul bir balıkçı da bu sandığı bularak alıp, evine karısına götürmüş. Sandığın içinden çocukların çıktığını gören bu karı koca çok sevinmişler, çünkü onların hiç çocukları yokmuş. Oğlanın adını Mehmet, kızın adını da Gülbahar koymuşlar. Kadın hemen bir leğen getirip çocukları yıkamaya başlamış. Çocukların başlarına su döküldükçe, leğen altın ve gümüşle doluyormuş. Buna çok sevinen yoksul ihtiyarlar, zamanla bu sayede zengin olmuşlar ve rahat bir hayat yaşamaya başlamışlar.

Gel zaman git zaman çocuklar büyümüşler. Çok yaramaz olan Mehmet ele avuca sığmaz ve komşuların çocuklarını dövermiş. Bir gün yine oynarken bir çocuğun kulağını çekip yırtmış. Buna çok

kızan çocuğun annesi de Mehmet'e, "Kimin dölü olduğu belirsiz çocuk, sen benim oğlumu nasıl döversin" diye bağırmış. Bu lafa çok içerleyen Mehmet, hemen ana bildiği ihtiyar kadının yanına giderek, olanları anlatmış ve "Ana ana... Seni ana belledim ama, komşu kadın böyle dedi. Ne olur bana gerçek anamın kim olduğunu söyle" diye yalvarmış. Kadın da ona gerçekleri anlatarak, asıl ana babasının kim olduğunu kendilerinin de bilmediklerini söylemiş. Bunu duyan oğlan son bir kez daha yıkanıp, ihtiyarlara bolca altın bıraktıktan sonra, kız kardeşini de alıp, helallık isteyerek oradan ayrılmış.

İki kardeş gide gide ıssız bir yere varmışlar ve yorgunluktan uzanıp yatmışlar. Oğlan hemen uyumuş. Başlarına gelenlerden çok üzgün olan Gülbahar ise ağlayarak, "Allahım ne olur, bize acı ve padişahın sarayının karşısında tıpkı onunki gibi bize de bir saray ver de içinde rahatça oturalım" diye yalvarmış. Masal bu ya... Kızın duası kabul olmuş ve birdenbire, kendilerini padişahın sarayının karşısında, yer alan, büyük bir sarayın içinde buluvermişler. Mehmet ava gidiyor, Gülbahar da ev işlerini yapıyormuş. Günler böyle geçerken, bu saray zamanla herkesin ilgisini çekmeye başlamış. Bu arada hain kız kardeşler de bu sarayda oturan çocukların kendi yeğenleri olmasından şüphelenmişler ve birisi ihtiyar kadın kılığına girip saraya gitmiş. O sırada Mehmet avda olduğu için Gülbahar evde yalnızmış. Kadın kapıyı açması için kıza yalvararak, "Aman kızım canım kızım, ben hacca gidiyordum ama, diğer hacılar beni bırakıp gittikleri için yalnız kaldım. Kapıyı aç da girip bir namaz kılayım" demiş. Kız da acıyıp onu içeri almış. Kadın ona kim olduğunu, nereden geldiğini sormuş ve özellikle de saçlarından tahmininin doğru olduğunu anlayarak, kızı öldüresiye dövmüş. O günden sonra da her gün gelerek kızı suya sokup, ölmesine çok az kala çıkarıyor ve kardeşine bir şey söylememesini de iyice tembih ediyormuş. Bir gün kıza yine böyle işkence ettikten sonra, "Kardeşin Mehmet'ten Gülbarin çiçeğini getirmesini iste" demiş.

Kardeşinin böyle günden güne sararıp solduğunu gören Mehmet, ona derdinin ne olduğunu sorunca, kız da "Bana Gülbarin çiçeğini getirirsen iyileşebilirim" demiş. Kardeşini çok seven oğlan hemen

bir ata binip, bu çiçeği bulmak üzere yola çıkmış. Giderken ermiş bir ihtiyara rastlamış. İhtiyar ona, "Oğlum Mehmet nereye gidiyorsun" demiş. Oğlan da olanları anlatmış. Bunları dinleyen ihtiyar, "Oğlum seni bu çiçeği bulmak için, gönderen her kimse ölümüne göndermiş. Ama madem ki gidiyorsun, şu iki tel saçımı al, ne zaman başın sıkışırsa birbirine sürt, o zaman işin kolaylaşır ayrıca, çiçeği bulunca üç kere Gülbarin diye seslen eğer, çiçek daha da açılırsa kurtuldun demektir, açılmazsa daha önce oraya gidenler gibi taş kesilirsin" demiş.

İhtiyarın bu öğütlerini dinleyen Mehmet yoluna devam edip, büyük bir denizin kıyısına gelmiş. Karşıya geçemeyeceğini anlayınca, ihtiyarın verdiği saç tellerini birbirine sürtmüş ve sürtmesiyle de kendisini karşı kıyıda bulması bir olmuş. Çiçeğin bulunduğu yere geldiğini anlayıp üç kere, "Gülbarin" Diye seslenmiş. Birinci seslenişinde atının yarısı taş kesilmiş, ikinci seslenişinde kendisi dizlerine kadar taş kesilmiş, üçüncü seslenişinde ise, renk renk ve büyüleyici güzellikleriyle, Gülbarin çiçekleri açıvermiş. Tekrar eski haline dönen oğlan hemen bunlardan bir demet toplayıp, cebindeki tüylerin yardımıyla da denizi geçerek, evine dönmüş.

Mehmet'in sağsalim eve döndüğünü gören teyzeler çok sinirlenmişler ve bu defa da Gülbahar'a, Mehmet'ten, Gülbarin çiçeklerinin sahibi olan,Gülbarin kızını iste" demişler. Zavallı oğlan kardeşinin bu isteği üzerine yeniden yollara düşmüş ve cebindeki saç tellerinin yardımıyla yine oraya varıp üç kere Gülbarin diye seslenmiş. Üçüncü seslenişte, çiçeklerin açmasıyla beraber Gülbarin kız da görünmüş. Oğlan ona olanları anlatıp birlikte gelmesini istemiş ve yola çıkmışlar. Sihirli olan Gülbarin yolları üstündeki, daha önceden taş kesilen delikanlılara üfürerek, onları yeniden canlandırmış. Mehmet'le Gülbarin, yine o iki tel saçın yardımıyla denizi geçip, kardeşlerinin sarayına dönmüşler. İşin aslını bilen Gülbarin, hain teyzeyi eve almamış. Ondan kurtulan Gülbahar da yine eski sağlığına kavuşmuş.

Bir gün Gülbarin Mehmet'e bir demet çiçek vererek, bunları yol üstündeki inek derisine sarılı kadına koklatmasını söylemiş ayrıca,

kadın bu çiçekleri koklarken ne diyecek onu da iyice dinle demiş. Oğlan götürüp çiçekleri kadına verince, onları koklayan kadın, "Oh aynı Mehmet'imle, Gülbahar'ım gibi kokuyor" demiş. Bu duyduklarını Gülbarin'e anlatan Mehmet, bu sözlerin ne demek olduğunu sorunca, Gülbarin de kardeşlere bütün gerçekleri anlatmış ve o kadının asıl anneleri olduğunu söylemiş. Bunları öğrenen çocuklar, hemen gidip annelerini eve getirerek iyice yıkamışlar, tedavi etmişler ve birlikte yaşamaya başlamışlar.

Günlerden bir gün, Mehmet'le babası karşılaşmışlar ve babası onu bilmeden yemeğe davet etmiş. Oğlan yemeğe giderken, Gülbarin ona bir kedi yavrusu vermiş ve "Kedi hangi yemekten yerse sen de ondan ye, çünkü zehirli olabilir" demiş. Tam yemeğe başlanacağı sırada, Mehmet kediyi çıkarıp masanın üzerine koymuş. Kedi de yalnızca padişahın oğlunun yemeğinden yemiş. Meğer Mehmet'in önüne koyulan yemekler zehirliymiş, çünkü teyzeleri onu zehirlemek istiyorlarmış. Bundan bir zaman sonra padişahın oğlu Mehmet'i ikinci kez yemeğe çağırmış. Gülbarin oğlana bir yüzük verip yine bazı tembihlerde bulunmuş. Tam yemek yeneceği sırada oğlan bu yüzüğü çıkarıp masaya bırakmış. Babası ona neden yemediğini sorunca da "Benim yerime yüzüğüm yiyor efendim" demiş. Şaşıran adam, "Aman oğlum, hiç yüzük yemek yer mi" deyince de, Mehmet daha önce Gülbarin'in öğütlediği gibi, "Aman efendim, siz daha önce hiç it yavrusu doğuran bir kadın gördünüz mü, eğer ona inanıyorsanız, bu yüzüğün yemek yediğine de inanmalısınız" diyerek, padişahın oğlunun kafasını karıştırmış. Giderken de babasını ve askerlerini kendi sarayına yemeğe çağırmış.

Bu davete gidenler, oğlanın bu kadar insana nasıl yemek yetiştireceğini merak ederken, Mehmet elinde bir kutuyla içeri girmiş ve masal bu ya, "Açıl" demesiyle, ortaya görülmedik bir sofra açılmış. Yemekten sonra ne yaptıysa sofra kapanmamış. Bunun üzerine Mehmet, sofradan bir kaşığın çalındığını söyleyerek, herkesin üstünü aramış ve kaşığı babasının üstünde bulmuş. Tüm bu olanlar karşısında hayretler içinde kalan padişahın oğlu, bir kutudan nasıl böyle bir sofranın çıktığını sorunca Mehmet de ona yine, "Peki efendim siz hiç bir kadının it yavrusu doğurduğunu gördünüz mü" demiş ve

sonra da başından beri bütün olup bitenleri, herkesin önünde anlatarak, annesini, kız kardeşini ve Gülbarin'i içeri çağırıp babasına göstermiş.

Bütün bu olanlara bir daha şaşıran padişahın oğlu, karısına ve çocuklarına sarılarak, binbir pişmanlıkla onlardan af dilemiş. Hain kız kardeşleri de, kırk gün aç bırakılmış atlara bağlatarak parçalatmış. Gülbarin'i Mehmet'e, Gülbahar'ı da padişahın vezirine vererek kırk gün kırk gece düğün yapmışlar.

Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

1-A52. İnsan yerine getiremeyeceği sözü vermemelidir.
"Ortanca ve büyük kız, padişahın oğluna verdikleri sözü tutmazlar."

2-B101. Başarı kıskançlık uyandırır.
"Ablaları küçük kız kardeşlerini kıskanıp, ortadan kaldırmak isterler."

3-C156. İnsana en büyük kötülük, bazan en yakınlarından gelir.
"Ablaları, küçük kız kardeşlerinin bebeklerini, köpek yavrularıyla değişirler."

4-C157. Bir şeyin aslını aramadan karar vermemeli, iftira olasılığı hiçbir zaman gözardı edilmemelidir.
"Padişahın oğlu,işin aslını aramadan, baldızlarının iftiralarına inanıp karısını cezalandırır."

5-B51. Yoksul insanlara bazan hiç ummadıkları bir zamanda şans gülebilir.
"Yoksul balıkçı ile karısı, nehirde buldukları çocuklar sayesinde varsıllaşırlar."

6-B206. Gökkubbenin altında hiçbir gerçek sonuna kadar gizli kalamaz.
"Çocuklar bir gün balıkçı ile karısının kendi öz ana-babaları olmadıklarını anlarlar."

7-C158. İnsan düşmanıyla ancak eşit güçlerle çarpışmalıdır.
"Kız Allah'a, padişahın sarayının karşısında tıpkı onunki gibi bi zim de bir sarayımız olsun diye yalvarır."

8-C159. İş bölümünü cinsiyetler belirler.
"Gülbahar ev işlerini yapar, Mehmet ise ava gider."

9-C156. Tanımadık kimselerin her söylediklerine inanmamak ve onları eve almamak gerekir.
"İhtiyar kadın kılığına giren hain teyze, kendine acındırarak, Gülbahar'ın kapıyı açmasını sağlar ve ona işkence eder."

10-B50. İnsanların en dar zamanlarında bile onlara bir yardım eli uzanabilir.
"Ölümcül bir yolculuğa çıkan Mehmet'e, ermiş bir ihtiyar yardım eder."

11-B252. Akıllı ve tedbirli insanlar hem kendilerini hem de yakınlarını çeşitli tehlikelerden koruyabilirler.
"Gülbarin, ziyafete giden Mehmet'in zehirlenmesini önlemek için ona bir kedi yavrusu verir ve yemeklerini önce kediye yedirmesini söyler."

12-B202. İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.
"Kötü ve kıskanç ablaları ölürken, suçsuz kız hak ettiği mutluluğa ulaşır."

13-B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
"Küçük kız kardeş pek çok acı çektikten sonra mutlu sona ulaşır."

c- SİHİR - BÜYÜ MASALLARI

13-GÖKBULUT

İzmir
Pembe Kale
61
Emekli
Ağabeyinden

Evvel zaman içinde, ülkelerden birinde, zengin bir bey yaşarmış. Bu bey aynı zamanda ermiş bir insanmış. Beyin iki karısı ile delikanlı bir yardımcısı varmış.

Bir gün hava çok soğukmuş ve sabah erkenden delikanlı dağa oduna gitmiş. Oğlan "Allah'ım havayı ısıt da işimi yapayım" diye dua etmiş. Biraz sonra hava ısınmış ve işini tamamlamış fakat, eve döner dönmez uşaklıktan ayrılıp oradan gitmeye karar vermiş.

Delikanlının bu kararı, önceden beyin içine doğmuş. Hanımlarına "Odayı iyice ısıtın, güzel yemekler hazırlayın, yardımcım eve gelince ona çok iyi davranın ve ikramlarda bulunun" demiş. Oğlan eve gelip de kendisine gösterilen bu ilgi ve ikramı görünce, ayrılacağım demeye utanmış, gidip yatmış.

Aynı durum ikinci gün de tekrarlanmış. Oğlan ayrılma kararını yine söylememiş. Fakat, üçüncü gün hava öylesine soğukmuş ki, o gün ne olursa olsun kararını açıklamayı düşünmüş. Ermiş bir kişi olduğu için, oğlanın bu düşüncesini önceden anlayan bey, hanımlarına, "Bu akşam ben gelmeden oğlana yemek vermeyin" demiş. Beyin eve dönmesini bekleyen oğlan da ayrılma kararını ona açıklamış.

Bey de sen bana çok yardım ettin, seni severim demiş ve ona bir gömlek, bir kutu ve GÖKBULUT adındaki cins atını armağan etmiş. Bu gömlek sihirliymiş, giyene kurşun işlemezmiş. Gökbulut'a

ise kimse yetişemezmiş. Kutudan da, kapağını açınca bir arap çıkar, sahibinin istediği herşeyi yaparmış.

Delikanlı, sihirli gömleği giymiş. Gökbulut'a binmiş, kutusunu da alarak, beyin elini öpüp gitmiş. Bir hayli yol aldıktan sonra, uzakta iki ordunun savaştığını görmüş. Hemen kutusunu açmış, içinden bir dudağı yerde bir dudağı gökte bir arap çıkmış ve emrini sormuş. Oğlan da ondan görkemli bir çadır istemiş. Arap ona gözalıcı bir otağı kurmuş. Çadırın kapısında ve içinde iri-yarı arap nöbetçiler varmış. Biraz ötede savaşan askerlerden bir tarafın padişahı bu çadırı görüp, ne olduğunu anlamak için adamlarını göndermiş. Gelen adamlar, arap nöbetçilerden korkup yaklaşamamışlar ve geri dönüp padişaha gördüklerini anlatmışlar. Bunun üzerine padişah vezirini göndererek, delikanlıyı kendi çadırına davet etmiş. Oğlan da "Ben padişahın çadırına gideceğime o benim çadırıma gelsin" demiş. Padişah da "Eğer benim çadırımla kendi çadırı arasına halı serer ve kendiliğinden gidip gelen bir fayton koyarsa giderim" demiş. Oğlan kutusunu açıp çıkan araba, padişahın bu dileğini bildirmiş ve arap da hemen yerine getirmiş. Padişah, savaşa ara verip oğlanın çadırına gelmiş ve onunla tanışmış. Savaşı kaybetmek üzere olduklarını söyleyerek, düştüğü güç durumdan yakınmış. Oğlan da padişaha, "Siz hemen savaşı yeniden başlatın, korkmayın kazanacaksınız" demiş ve kutusunu açıp, çıkan araptan güçlü bir ordu isteyerek, karşı kralın ordusunu yenmiş. Buna çok sevinen padişah, oğlanı sarayına götürerek, iki kızından küçük olanı ona vermiş ve görkemli bir düğün yapmış. Fakat, ne var ki küçük kızla, düşman kralının oğlu sevişiyorlarmış. Aradan bir zaman geçince, kralın oğlu kılık değiştirip bir kumaş satıcısı gibi, kızın sarayına gelmiş. Kız onu tanıyarak hemen içeriye almış. Oğlan kıza "Sen kocanın sırrını öğren, nasıl oldu da bir anda bizim ordumuzu yendi, bana anlat" demiş. Kız da kocasının gömleğiyle kutusunun sihirli olduğunu öğrenip, sevgilisine söylemiş. İki sevgili anlaşarak, sihirli gömlekle kutunun aynısını yaptırıp, oğlan bir gün ava gidince, asıllarıyla değiştirmişler. Kralın oğlu, sevgilisiyle beraber, sihirli gömlekle, kutuyu da alarak, babasının ülkesine dönmüş, orada kızla evlenerek, babasına da hemen düşman padişahın ülkesine, savaş açmasını söylemiş. Padişah, oğlanın sihirli gücüne güvendiği için, bu savaş önerisini, korkusuzca

kabul etmiş. Savaş sırasında sahte kutudan arap çıkmadığı için yenilmişler. Oğlan da esir düşmüş. Çok ağır yaralıymış, onu öldü sanıp, atının üstüne atarak bırakıvermiş. Atı Gökbulut onu, eski yanında çalıştığı, beyinin evine götürmüş.

Bey, oğlanı bu halde görünce çok üzülmüş. Yaralarını sarıp, günlerce bakarak onu iyileştirmiş. Oğlan kendisine gelince başından geçenleri beye anlatmış. Bey dikkatle dinledikten sonra, ona verdiklerini akıllıca kullanıp, koruyamadığını anlamış ve aklı başına gelsin, kendi hünerlerini öğrensin diye, delikanlıya şiddetli bir tokat vurmuş. Oğlan tokadın şiddetiyle, havaya uçup geri dönmüş. Bey ona "Birşey öğrendin mi" diye sormuş. Oğlan da bu defa "Tamam, herşeyi gördüm ve öğrendim" demiş. Bu cevap üzerine bey, ona bir heybe dolusu altın verip, "Haydi atına binip git bakalım, bu defa ne öğrenmişsin görelim" demiş.

Oğlan altınları alıp, beyinin elini öpmüş ve doğruca, kendisine bu oyunu yapan kralın oğlunun ülkesine varmış. Bir yoksul nineye konuk olmuş. Ertesi sabah nineye "Nine ben şimdi güzel bir at olacağım, sen beni götür, sarayın seyislerine sat, yalnız sakın yularımı verme, sonra, onların ardından saraya git. Kralın oğlunun karısı beni kestirecek, benim kesildiğim yerden bir selvi çıkacak, kadın onu da kestirecek, sen o selviden sıçrayan ilk yongayı al, götürüp hamama at" demiş. Nineye bir avuç altın verdikten sonra da cins bir at olmuş. Nine de götürüp bu atı, sarayın seyislerine satmış. Atı gören kralın oğlu, hemen karısını çağırıp "Bak karıcığım, sana ne kadar güzel bir at aldırdım" demiş. Kız atı görür görmez korkuyla irkilmiş ve bir çığlık atıp "Aman o benim eski kocam, onu hemen kestir" demiş. Oğlan da atı kestirmiş. Ertesi sabah atın kesildiği yerden çok güzel bir selvi çıkmış. Sabah uyanıp da selviyi gören kralın oğlu karısına seslenip "Bak karıcığım ne kadar güzel bir selvi" demiş. Selviyi gören kız yine bir çığlık atıp "Aman, o benim eski kocam, hemen bu selviyi de kestir" demiş. Selviyi de kesmişler. Nine kesilen ilk yongayı alıp götürerek, hamama atmış.

Bir zaman sonra, kralın oğlu hamama gitmiş. Sırtından hiç çıkarmadığı sihirli gömlekle, yanından hiç ayırmadığı sihirli kutuyu, so-

soyunup yanına koymuş. O sırada hamamda bir ördek yüzüyormuş. Ördek kılığına giren oğlan, bir süre yüzdükten sonra, sihirli kutuyla gömleği, sahtesiyle değiştirip, atı Gökbulut'a binerek, dostu ve eski kayınpederi olan padişahın ülkesine gitmiş. Olanları padişaha anlatıp, düşman kralın ülkesine savaş açmasını istemiş. Savaş açmışlar ve sihirli kutunun sayesinde kazanmışlar.

Yenilen kralın oğluyla, kendi ülkesine ihanet eden karısı, yakalanıp cezalandırılmışlar. Oğlan da, kendisini ötedenberi seven, padişahın büyük kızıyla evlenmişler ve kırk gün kırk gece düğün yapılıp, günümüze kadar mutluluk içinde yaşamışlar.

Onlara kömür, bize uzun ömür...

İLETİ DİZİNİ

1-A53. Ekmek verilen el ısırılmaz.
"Delikanlı kendisine çok iyi davranan beye, ayrılma kararını söyleyemez."

2-B202. İyilik ödüllendirilir.
"Bey, kendisine yardımcı olan delikanlıya üç tane sihirli armağan verir."

3-C5. Eş adayını iyi tanımadan yapılan evlilikler, bazan ihanet ve felaket getirir.
"Oğlanın evlendiği padişahın küçük kızı, düşman ülkenin kralının oğluyla sevişmektedir."

4-C156. İnsan bazan en büyük kötülüğü en yakınından görür, çünkü onlara karşı savunmasızdır.
"Padişahın kızı hem kocasına hem babasına ihanet ederek, ülkesinin sırlarını düşman padişahına açıklar ve o ülkeye kaçar."

5-B151. İnsan yenilgilerinden ders almalı ve deneyim kazanmalıdır.
"Esaretten kurtulan genç, bundan ders alarak, artık çok dikkatli davranır ve aynı yanlışa bir daha düşmez."

6-C158. Bir oyun kazanılmak isteniyorsa, kurallarına göre oynanmalıdır.
"Delikanlı, kendisinden hile ile alınan sihirli eşyalarını, karşı hilelerle geri alır."

7-B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
"Delikanlı çok zorlu bir uğraştan sonra mutlu sona ulaşır."

8-B202. İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.
"Kocasına ve babasına ihanet eden padişahın küçük kızı, sevgilisi ile birlikte cezalandırılırken, iyi niyetli delikanlı padişahın büyük kızıyla evlenerek mutluluk içinde yaşar."

14-BÜYÜLENEN BÜYÜCÜ

Diyarbakır
İsmail Can
80
Çiftçi
Babasından

Zamanın birinde, Bağdat'ta bir genç yaşarmış. Bu gencin çok güzel cins bir atı varmış. Bir gün Bağdat halkı, şehir meydanından genç bir adamın, güzel bir atla dörtnala geçtiğini görmüş. Adam atı insafsızca kırbaçlıyormuş. Bu olanları seyredenler arasında, elbiselerini değiştirerek esnaf kılığına giren Sadrazam Mahmut da varmış. Etraftaki insanlara bu zalim adamın kim olduğunu sormuş ama, hiç kimse onu tanımıyormuş. Bunun üzerine sadrazam, yanındaki yardımcısı Cafer'e atını acımasızca döven bu adamı, hemen ertesi sa-

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

bah saraya getirmesini emretmiş. Cafer de söyleneni yaparak genci huzura getirmiş. Sadrazam adama atına niçin bu kadar eziyet ettiğini sormuş. Genç de sadrazama şunları anlatmış: "Benim adım Saidi Numan varlıklı bir ailenin çocuğuyum. Babamla annem öldükten sonra, evimiz yeniden şenlensin diye evlendim. Karım güzel, sessiz bir kadıncağızdı. Yalnız bazı garip davranışları vardı. Sofrada hiç yemek yemezdi. Ortaya pilav gelince, birkaç pirinç tanesi alıp bırakırdı. Galiba bana alışamadı, zamanla düzelir diye düşünüyordum. Ama aradan uzun bir zaman geçmesine rağmen, bizim hanımda hiç bir olumlu değişiklik olmadı. Bir gece eve yorgun dönüp, erkenden yattım. Yattım ama, bir türlü gözümü uyku tutmadı. Karımın yanımdan yavaşça kalktığını gördüm, ben de kalkarak onu izledim. Giyinip çıkan karım epeyce yürüdükten sonra mezarlığın soluna saptı ve orada yeni kapatılmış bir mezarı açarak içindeki ölünün etini yemeye başladı. Dehşet içinde kalmıştım. Ertesi gün yine yemekte birşey yemeyen karım Emine'ye, niçin yemiyorsun, yoksa iştahını gece ziyafetine mi saklıyorsun dedim. Sırrını bildiğimi öğrenen karımın, aniden bütün güzelliği bozuldu ve o bir cadıya dönüştü. Sonra da siniden bir tas su alarak yüzüme fırlatıp, "Sen bu cezayı hak ettin, beni izlediğin ve sırrımı öğrendiğin için, bundan sonra köpek ol" dedi ve o anda ben bir köpeğe dönüştüm. Karım beni dövmeye başladı. Can derdiyle kendimi sokağa attım. Görünüşüm köpek olmuştu ama, aklımı normal bir insan gibi kullanabiliyordum. Hemen fırının önüne gittim. Fırıncı bana acıyarak, önüme bir ekmek attı. Ben de ekmeği yemeden önce, başımı ve kuyruğumu sallayıp fırıncıya teşekkür ettim ve sonra da ekmeği yedim. Fırıncı benden çok hoşlanmıştı, artık onun yanında kalmaya başlamıştım.

Bir gün müşteri sahte para verdi. Kasadaki adam da bu paranın sahte olduğunu ve bunu bir köpeğin bile anlayabileceğini söyledi. O bunu lafın gelişi olarak söylemişti ama, ben hemen masanın üstüne çıkarak, sahte parayı diğerlerinden ayırıp ayağımla öne sürdüm. Orada bulunan herkes şaşkınlık içinde kaldı ve bu olay duyulup, tüm şehirde konuşulmaya başlandı.

Bir gün fırına gelen bir kadın eliyle işaret ederek, arkasından gitmemi istedi ben de gittim. Kadın beni evine götürdü. Orada güzel bir

kız oturuyordu. Bu kız eline bir tas su alarak bana döndü ve "Eğer insansan yine eski haline dön, hayvansan olduğun gibi kal" diyerek üstüme döktü. Ben hemen eski halime döndüm ve başımdan geçenleri anlattım. Güzel kız da büyücülüğü karımla aynı yerde öğrendiğini söyleyerek, elime bir tas su verdi ve bunu götürüp, hakettiğin cezayı bul diyerek karının yüzüne fırlat dedi. Hemen eve giderek kızın dediklerini yaptım. Karım, işte her gün kamçılayarak binip koşturduğum bu ata dönüştü. Bu nedenledir ki, ona çok acımasız davranıyorum."

Bunları anlatan adam, bundan sonra yine, sadrazamın da rızasıyla atı ölene dek, hep ağır işlerde çalıştırmış.

İLETİ DİZİNİ

1-C5. Eş adayını iyice tanımadan yapılan evlilikler, bazan felaket getirir.
"Saidi Numan'ın güzel ve sessiz diye evlendiği karısı, ölü eti yemektedir, sırrını öğrenen kocasını da köpeğe çevirir."

2-C150. Dış görünüşe aldanmamalıdır. Hayvanın alası dışında insanın alası içindedir.
"Adamın acımasızca binip koşturduğu at, aslında hain bir büyücü olan karısından başkası değildir."

3-C160. İnsanların davranışlarını, asıl nedenlerini bilmeden, kendi doğrularımıza göre yargılar ve mahkum edersek, çoğu zaman yanılırız."

4-B202. Kötüler kötülük bulur.
"Adam sadrazamın da rızasıyla atı ölene dek hep ağır işlerde çalıştırarak, kötü bir yaratık olan karısının cezasını verir."

15-AVCI İLE ÇOCUKLARI

Samsun-Bafra-Köseli Köyü
Hatice Tombul
65
Ev hanımı
Babasından

Bir varmış bir yokmuş. Karısı, kızı ve oğluyla birlikte yaşayan bir avcı varmış. Günlerden bir gün avcının karısı hastalanmış ve kocasına, canının tavşan eti istediğini söylemiş. Bunun üzerine avcı kızını ve oğlunu yanına alarak ava çıkmış. Yolda giderken, çocuklarına, "Sakın geyik ve tavşan izinde birikmiş olan sulardan içmeyin, yoksa siz de o hayvanlara dönüşürsünüz" diye tembih etmiş. Bir ara babaları onlardan uzaklaşınca, çok susayan oğlan bir geyik izinden su içmek istemiş. Kız kardeşi, babalarının tembihini hatırlatarak onu uyarmış ama, oğlan yine de eğilip içmiş. İçmesiyle de geyik olması bir olmuş. Çaresiz kalan kız sağa sola koşarak babasını aramış ama bulamayınca kaybolduklarını anlayıp, ağlamaya başlamışlar. Onun yüzüne bakan geyik kardeşi de ağlıyormuş. Birlikte yürümeye başlamışlar. Kızın cebinde sihirli bir ayna varmış. Çıkarıp ona bakayım derken aynayı yere düşürmüş ve hemen oracıkta bir göl olmuş. İki kardeş o gölden doya doya su içmişler ve yollarına devam etmişler. Derken, bir zaman sonra kız saçlarını taramak istemiş ve cebinden tarağını çıkarmış. Meğer bu tarak da sihirliymiş ve kızın elinden düşüp kocaman bir ormana dönüşmüş. Bu ormandaki meyve ve hayvanlarla karınlarını doyurmuşlar. Akşam olup da hava kararınca kız geyik olan kardeşine, "Ben çıkıp şu ağacın üstünde uyuyacağım, sen de buralardan çok uzaklaşma" demiş ve pınarın kenarındaki ağaca çıkıp uyumuş.

Sabah erkenden, padişahın oğlu atını sulamak için bu pınara gelmiş ama, suya eğilen at ürküp, geri çekilmiş. Ne olduğunu merak eden şehzade, eğilip suya bakınca ayın ondördü gibi güzel bir kızın görüntüsüyle karşılaşmış. Başını kaldırıp yukarı bakmış ki, kız orada oturuyor ve kendisine bakıyor, hemen ona aşağıya inmesini söyle-

miş. Kız korkup inmeyince de bir baltayla ağacı kesmeye başlamış. Akşam olup hava kararınca da ertesi sabah gelir, kesmeye devam ederim diye bırakıp gitmiş. Kız biraz sonra gelen kardeşine olanları anlatıp, padişahın oğlu, beni sarayına götürüp evlenmek istiyor, bunun için de ağacı kesiyor, demiş. Geyik kesilen ağacı üç kere yalayarak, yine eski haline getirmiş ve üzülmemesini söylemiş.

Ertesi sabah yine gelen padişahın oğlu, ağacın eski haline geldiğini görünce, konuşup yalvararak kızın gönlünü yapmış ve onu alarak sarayına götürmüş. Kırk gün kırk gece düğün yaparak kızla evlenmiş. Bu sırada kardeşi de yine eski haline dönüp insan olmuş. Herkes buna çok sevinmiş.

Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

1-C153. Büyük sözü dinlemeyenler başlarına dert açarlar.
"Babasının öğüdünü dinlemeyen oğlan, geyik izindeki suyu içer ve geyik olur."

2-B50. Yaşam yalnız mutsuzluklarla dolu değildir. En umutsuz anda bile, insana bir yardım eli uzanabilir.
"Atını sulamaya gelen şehzade kızı görüp onu sarayına götürür."

3-C161. Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.
"Önce ağaçtan inmek istemeyen kızı, şehzade konuşup yalvararak yola getirir."

16- GEYİK SULTAN

İzmir
Pembe Kale
61
Emekli işçi
Annesinden

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde. Bir ülkenin bir padişahı varmış. Bu padişahın da çok güzel bir karısı ile, çok güzel bir kızı varmış.

Günlerden bir gün, padişahın karısı ölmüş. Ölürken de kocasına, "Benim bileğimdeki incili bileziğim, kimin bileğine olursa, sen onunla evlen" diye vasiyet etmiş.

Kadın öldükten sonra, sarayın adamları, bu bileziği ülkedeki tüm kızların bileklerinde denemişler fakat, hiç kimseye olmamış. Çaresiz kalan padişah, çok sevdiği karısının vasiyetini yerine getiremediği için, kara kara düşünüyormuş. Padişahın güzel kızı bir gün, bu bilezikle oynarken, birdenbire bileziğin kendi bileğine olduğunu görmüş ve dadısına "Ne güzel bilezik değil mi" diye göstermiş. Bu durumu gören kadın, hemen koşup padişaha, bileziğin kendi kızının bileğine olduğunu söylemiş. Önce çok üzülüp, ne yapacağını şaşıran padişah, bir süre sonra "Eh ne yapalım, karımın vasiyeti var, kızımın bileğine olduysa, ben de onunla evlenirim, kızımsa kızım" demiş. Bu durumu kıza anlatmışlar. Şaşıran kız. "Babam çıldırmış mı, nasıl olur? Hiç, bir baba kızıyla evlenir mi?" dediyse de babasına laf anlatamamış. Çok geçmeden de padişah, sarayda düğün hazırlıklarına başlatmış.

Bu duruma bir çare düşünen kız, haber gönderip, büyük vezirin kızını, birlikte inci dizmek için, saraya davet etmiş.Hizmetçilere de gelecek kıza, hiçbir şey ikram etmemelerini, yemek zamanı, kapıdan işaret etmelerini, kendisinin bir ara çıkıp, yemeğini yiyip geleceğini tembih etmiş.

Büyük vezirin kızı, padişahın kızıyla inci dizmek için, sevinçle saraya gelmiş. Akşama kadar sürekli inci dizmiş. Fakat, kendisine hiçbir şey ikram edilip, hiç bir armağan verilmediği gibi, üstelik bir de aç bırakılmış. Akşam olunca, padişahın kızı dadısını çağırıp, "Vezirin kızını evine sen götür. Eve girip kapıyı kapatınca da hemen oradan ayrılma, içerideki konuşulanları dinle. Bakalım kız, ailesine neler anlatacak" demiş. Kızı evine götüren dadı da kapıyı dinlemiş. Kız, daha içeri girer girmez, annesi babası ve kardeşleri, sarayda neler gördüğünü, neler yiyip-içtiğini ve ne armağanlar aldığını, hep bir ağızdan sormuşlar. Kız da "Aman,armağandan vazgeçtim, üstelik bir de aç kaldım. Hemen bana bir sofra hazırlayın" demiş. Bunları dinleyen dadı, duyduklarını gelip kıza anlatmış.

Kız, bu benim işime yaramaz deyip, ertesi gün, ortanca vezirin kızını saraya, inci dizmeye çağırmış ve aynı şekilde onu da denemiş. O da akşam evine gittiğinde, aynı şeyleri söylemiş. Bunun üzerine padişahın kızı, üçüncü gün de küçük vezirin kızını çağırmış.

Olanları duyan ve çok akıllı olan küçük vezirin kızı, bunun bir sabır sınavı olduğunu anlamış. Saraya giderken, gizlice yanına bir parça yiyecek almış. Öğle yemeği sırasında, padişahın kızı yemek için dışarı çıkıp da kendisi odada yalnız kalınca, hemen getirdiği yiyeceği çıkarıp yemiş. Böylece, akşama kadar hiç zorlanmadan ve neşesinden bir şey kaybetmeden, inci dizerek prensese arkadaşlık yapmış. Akşam da evine gidince, ne olduğunu soran ailesine, gününün sarayda çok iyi geçtiğini, kendisini çok güzel ağırladıklarını, çeşitli ikramlarda bulunduklarını, padişahın kızını da çok sevdiğini söylemiş. Kapıdan bunları dinleyen dadı, hemen koşup olanları padişahın kızına anlatmış.

Buna sevinen kız, ertesi günü, küçük vezirin kızını tekrar saraya çağırtmış. Onu, güvenilir bir insan bulduğunu, kendisine arkadaş seçtiğini ve kendisiyle birlikte uzun bir yolculuğa çıkıp çıkamayacağını, bu konuyu iyice düşünmesini söylemiş. Kız da hiç düşünmeden, hemen kabul etmiş.

Bunun üzerine, padişahın kızı, babasına bir haber gönderip, kendisiyle evlenmeyi kabul ettiğini, fakat ondan, suda yüzebilen ve içine hiç su almayan bir fayton yaptırmasını istemiş. Padişah da, "Dileğin bu olsun", demiş ve hemen kızının istediği faytonu yaptırmış.

Kız bir gece gizlice, bu faytonu yiyeceklerle doldurmuş. Kendisi de küçük vezirin kızıyla içine girip, kapısını kapatmış ve adamlarına, faytonu götürüp, nehire atmalarını söylemiş. Onlar da gizlice götürüp atmışlar.

Nehir, faytonu çok uzaklardaki bir ülkeye sürüklemiş. O ülkenin padişahının oğlu da uzaktan, suda parlayan bu faytonu görüp, merak etmiş ve kıyıya çektirmiş. Bir de içini açıp bakmışlar ki, iki dünya güzeli kız. Oğlan bir görüşte padişahın kızına aşık olmuş. Kız da başından geçenleri ona anlatmış.

Padişahın oğlu, hemen kızları alıp, saraya götürmüş ve babasına olanları anlatarak, bu padişahın kızıyla evlenmek istediğini söylemiş. Sarayda düğün hazırlıkları başlamış.

Öte yandan, kızının kaçtığını henüz haber alan padişah da, çok sinirlenip, kızına beddua ederek, "Kızım sen, bir geyik olup dağlara düşesin ve bir insanoğlu seninle konuşana kadar, hep geyik kalasın" demiş.

Bu beddua üzerine, padişahın kızı tam gelinliğini giyeceği sırada, bir geyik olup, dağlara düşmüş. Vezirin kızı, onun arkasından çok ağlamış sızlamış. Geyik olan kız, gündüzleri dağlarda geziyor, gece yarısından sonra da vezirin kızının penceresinin altına gelip ona, "Vezirin kızı, vezirin kızı, konuş benimle" diye yalvarıyormuş. Fakat, o zamana kadar, penceresinin önünde, geyiğin gelmesini bekleyen, vezirin kızı, o saatlerde uyuyup kaldığı için, bir türlü geyikle konuşamıyor ve kız da bu büyüden kurtulup, tekrar eski haline dönemiyormuş.

Bu, böyle günlerce sürmüş. Sonunda vezirin kızının aklına, uyumamak için, bir çare gelmiş. Parmağını bıçakla kesip, yarasına da tuz

basmış. Böylece canının acısından, sabaha kadar uyuyamamış. Sabaha doğru geyik olan kız, penceresinin altına gelip de "Vezirin kızı, vezirin kızı, ne olur, konuş benimle" deyince hemen duyup, pencereyi açmış ve onunla konuşmuş. Kendisiyle bir insanoğlu konuştuğu için, büyü bozulmuş ve padişahın kızı geyik olmaktan kurtulup, tekrar eskisi gibi, güzel bir kız olmuş. Vezirin kızı, sevinçle koşup, padişahın oğluna durumu anlatmış. Buna, sarayda herkes çok sevinmiş. Yeniden düğün-dernek kurulmuş ve kırk gün kırk gece yenilip içilmiş. Böylece, padişahın kızı da muradına ermiş...

İLETİ DİZİNİ

1-C156. En yakınları tarafından cinsel tacize uğrayan kızların-kadınların kendilerini korumaları çok daha zordur.

2-B252. İnsan, en güç anlarda bile soğukkanlılığını korumalı ve akıllıca davranmalıdır.
"Padişahın kızı, babasının elinden kurtulmak için, akıllıca planlar yapar."

3-B1. Sabırlı,tokgözlü ve akıllı olmak gerekir.
"Küçük vezirin kızı, bir sabır sınavıyla karşıkarşıya olduğunu anlar ve akıllıca davranıp, padişahın kızının dostluğunu kazanır."

4-B400. Ana-babaların bedduaları tutar-gerçekleşir.
"Babası beddua ettiği için kızı geyik olur."

5-B252. Akıl yoluyla, her soruna bir çözüm yolu bulunur.
"Vezirin kızı uyumamak için, parmağını kesip yarasına tuz basar."

6-B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
"Padişahın kızı pek çok güçlüğü aştıktan sonra, mutlu sona ulaşır."

17-ÇİĞ SÜT

Diyarbakır
Kemal Dindaroğlu
55
Emekli memur
Babasından

Zamanın birinde gür ağaçlı, yemyeşil, içinde derelerin aktığı bir orman varmış. Bu ormanın içinde oğluyla birlikte yaşlı bir adam yaşarmış. Adamın adı Ali, oğlunun adı da Gürbüz'müş. Gel zaman git zaman yakışıklı bir delikanlı olan Gürbüz'ün evlenme zamanı gelmiş. O günlerde de Gürbüz'e her zaman, çiğ süt emmemiş bir kızla evlenmesini söyleyen ihtiyar babası ölmüş. Oğlan evleneceği uygun bir kız bulmak için yollara düşmüş. Az gitmiş uz gitmiş, dağlar tepeler aşıp çok yorulunca, bir mezarlığın yanında dinlenmeye oturmuş. Biraz ötesinde bir mezarın başında ağlayan bir adam görmüş. Gidip ona neden ağladığını sorunca, adam ondan, önündeki mezarı açmasını istemiş. Mezarda çok güzel bir kadın yatıyormuş. Adam Gürbüz'e "Eğer beni öldürür ve bu mezara koyarsan sana kılıcımı, atımı ve altınlarımı veririm" demiş. Şaşıran oğlan niçin ölmek istediğini sorunca adam, "Bu mezarda gördüğün kadın benim amcamın kızı Zeynep'ti. Biz birbirimizi seviyorduk ama, amcam onu yaşlı bir zengine verdi, o da canına kıydı, şimdi ben de ölüp ona kavuşmak istiyorum. Eğer, sen beni öldürmezsen ben seni öldürürüm" demiş. Aslında, adamı öldüreceği filan yokmuş. Bu sözleri çaresizliğinden ve üzüntüsünden söylüyormuş.

Gürbüz, adamın isteğini kabul etmeyerek yürüyüp gitmiş ama, biraz sonra bir ses duyup arkasına bakınca, adamın kanlar içinde yattığını görüp, hemen yanına koşmuş. Adamın kendi canına kıydığını görünce, onu mezardaki kızın yanına gömüp, bu iki talihsiz sevgilinin ruhlarının birleşmesi için dua ederek, adamın atını, kılıcını ve altınlarını alıp, oradan uzaklaşmış.

Bir zaman gittikten sonra, hamile bir kadınla kocasına rastlayıp, onlarla yol arkadaşı olmuş. Dinlenmek için oturdukları bir yerde kadın bir kız çocuğu doğurmuş. Bunu gören Gürbüz'ün aklına, babasının kendisine verdiği öğüt gelmiş ve bebeğin annesiyle babasına, eğer bu bebeği bana verirseniz, ben de size altınlarımı veririm demiş. Çok yoksul olan bu aile üzülerek de olsa, bu teklifi kabul etmişler. Altınları verip, bebeği alan oğlan ona Ayyüzlü adını vererek, bir mağaraya götürmüş. Burada bebeği, hiç çiğ süt içirmeden büyütmüş. Bebek zamanla büyüyerek, güzel bir kız olmuş. Gürbüz Ayyüzlü'yü kendisinden istemiş ve evlenmişler. Mutluluk içinde yaşayıp giderlerken, bir gün kasabaya inen oğlan karısına bir çift altın terlik getirmiş. Kız buna çok sevinmiş. Her zamanki gibi, ertesi sabah da ava çıkan oğlan giderken karısına, kapıyı kimseye açmamasını ve yakındaki dereye su almaya gitmemesini tembihlemiş. Bir zaman sonra canı sıkılan kız, eline bir kova alarak dereye su getirmeye gitmiş. Tam suyu alacağı sırada, ayağındaki altın terliklerinden birisi dereye düşmüş ve akan su onu uzaklardaki bir sarayın bahçesine götürmüş. O sırada orada gezinmekte olan kral, bu terliği görerek dereden çıkarmış ve bunun sahibi mutlaka soylu bir ailenin kızı olmalı diye düşünmüş. Sonra da bu kızı bulup, oğluna almaya karar vermiş. Kızı bulmak için de saray büyücüsünü görevlendirmiş. Büyücü çok hünerleri olan yaşlı bir kadınmış. Aradan çok geçmeden de kızın oturduğu mağarayı eliyle koymuş gibi bulmuş. Mağaranın önünde oturan kıza, "Çok yoksul bir ihtiyarım, çok da acıktım bana biraz yiyecek ver" demiş. Kız da vermiş. Karnını doyuran büyücü, kızı baştan ayağa süzdükten sonra, "Senin kadar güzel bir kız böyle dağ başlarında yaşamamalı, sen saraylara layıksın" demiş. Bu sözlerden çok hoşlanan kız, büyücü kadına daha çok ilgi gösterince de kadın "Gel sen Gürbüz'ü bırak, bizim kralın oğluyla evlen. Ben hemen gider kralın oğlunu buraya getiririm. O gündüzleri insan olup senin yanında kalır, akşamları kocan gelince de bir eşek kılığına girer onu bir ağaca bağlarsın. Nasıl olsa kocan gündüzleri ava gidiyor, kralın oğlunu göremez, akşamları da yorgun dönüyor eşeği farkedemez" demiş. Buna aklı yatan Ayyüzlü, ayrıca büyücüyle birlikte şöyle bir plan yapmış: Gürbüz avdan dönünce, kız ona hasta numarası yapacak ve hastalığının çaresinin de kralın kalbi olduğunu, onu kendisine getirmesini söyleyecek, oğlan onu getirmeye

gidince, kralın adamları onu yakalayıp öldüreceklermiş. Kız kararlaştırdıkları gibi yapınca, kralın kalbini getirmeye giden Gürbüz, iki gece iki gündüz yol gidip saraya varmış ve içeri girmek isterken de yakalanıp, kralın huzuruna çıkarılmış. Kral oğlana neden sarayına girmek istediğini sormuş. Bu soruyu sorarken de elindeki bir çubukla, sürekli yanında duran kafesteki kara kanaryanın kafasına vurarak, ona eziyet ediyormuş. Bunu gören oğlan da krala, "Eğer siz elinizdeki çubukla niçin bu kanaryaya sürekli vurduğunuzu söylerseniz, ben de buraya gelişimin nedenini size söylerim" demiş. Kral da "Bu bir sırdır. Bunu sana söylersem, ölmen gerekir" demiş. Oğlan ölümü kabul edince de "Görmüş olduğun bu kara kanarya benim karımdı. İki yıl önce, iki cins at aldım ve atlara bakması için de bir seyis tutmuştum. Atlardan birisi gelişip güçlenirken diğeri durmadan zayıflıyordu. Bunun nedenini seyise sorduğumda, bana, karınıza sorun efendim dedi. Ben de çoktandır karımdan şüpheleniyordum çünkü, onun her akşam yemeğime uyku ilacı koyduğunu öğrenmiştim. O akşam yemeğimi yemeyerek, gizlice karımı izledim. Ahıra giden karım, zayıf ata binip, dört nala sürmeye başladı, ben de peşinden gittim. Bir yıkıntıya vararak içeri girdi. Ben de atımdan inip viranenin penceresinden içeriye baktım. Önce gözlerime inanamadım. Çünkü, karım düşman ülkenin kralıyla beni arkadan vurup, tahtımdan indirmek için planlar yapıyordu. Tam o sırada beni gördüler. Karım elindeki sihirli değnekle dokunarak beni bir deveye dönüştürdü, sonra da çöle götürüp açlığa ve susuzluğa terketti. Çölde çaresizlik içinde kalakalmıştım. Üstümde akbabalar dönüyordu. Tam hayattan umudu kesmişken, iki güvercin geldi. Biri beyaz biri siyahtı. Beyaz güvercin karımın kız kardeşiymiş. Bana, "Eğer benimle evlenirsen seni eski haline dönderirim" dedi. Kabul ettim. Beni eski halime getirirken, karımı da kara bir kanarya kılığına soktu. O bunları yapınca ben hemen elimi çabuk tutup onu öldürdüm ve karımı da bir kafese koydum. İşte o gün bu gündür, bir çubukla karımın kafasına vuruyorum ve böylece ona, yaptığı ihanetin cezasını çektiriyorum" demiş. Sonra da oğlana, sırrını öğrendiği için onu öldürmek zorunda olduğunu söylemiş. Oğlan da "Önce dışarıdaki dereden bir abdest alayım da öyle öldür" diyerek dışarı çıkmış ve oradan da kaçarak mağarasının yolunu tutmuş.

Yolda giderken, bir kadınla kocasına rastlamış. Bunların yanında bir eşek, eşeğin üstünde de bir sandık varmış. Onlarla bir zaman yürüyen Gürbüz, kendi evine misafir olabileceklerini söylemiş. Mağaraya varınca da Ayyüzlü'den altı kişilik yemek hazırlamasını istemiş. Kız ona, biz dört kişiyiz, niçin altı kişilik yemek istiyorsun deyince de, "Dört kişilik yemek bize, beşinci yemek dışarıda eşek kılığında bağlı duran kralın oğluna, altıncı yemek ise eşeğin sırtında duran sandıktaki adama" demiş. Meğer sandıktaki adam, misafir kadının, kocasını aldattığı adammış. Bunu öğrenen adam, karısını hemen oracıkta öldürmüş. Ayyüzlü ise kocasının her şeyi bildiğini anlayınca dönüşü olmayan bir hata işlediğini görüp, kocasının belindeki hançeri çekerek, kendi canına kıymış.

Bu olanlardan sonra Gürbüz, babasının öğüdünün boş olduğunu, insanların iyi ya da kötü olmalarının, çiğ süt emip emmemeleriyle bir ilgisi olmadığını anlamış...

İLETİ DİZİNİ

1-C6. Toplum içinde büyümemiş, yeterli yaşam deneyimi olmayan kızlar kolayca aldatılabilirler.
"Toplum içinde yetişmeyen Ayyüzlü, büyücü tarafından kolayca aldatılır."

2-C156. İnsana bazan en büyük kötülük, en yakınlarından gelir, çünkü onlara karşı savunmasızdır.
"Gürbüz'ü karısı aldatarak onu ölüme gönderir."
"Kralı uyutan karısı da, düşman ülkenin kralıyla buluşur."

3-C160. Nedenlerini bilmeden, bir olayı yargılamak insanı yanılgıya götürür.
"Kralın bir çubukla, sürekli dövdüğü kara kanarya, aslında onun hain karısıdır."

4-C162. Büyüklerin öğütleri bazı hallerde, gerçeği yansıtmayabilir.

"Babasının Gürbüz'e söylediği, çiğ süt emmiş kızla evlenme öğüdü, iyi sonuç vermez."

5-B202. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.
"Sandıktaki adam, kendisini aldatan karısını öldürür."
"Ayyüzlü, hatalarının ve kötülüklerinin bedelini kendi canına kıyarak öder."

d- DEV CADI CANAVAR MASALLARI

18-FATMA

Van-Gevaş-Siyavan Köyü
Hava İdikut
42
Ev hanımı
Teyzesinden

Gel zaman git zaman zamanlardan bir zaman, rahmet olsun dinleyenlerin annesine babasına, bu rahmetin dışında olsun duvar dibindeki şeytanlar, başlayalım masalımıza...

Zamanın birinde, eski ve yoksul bir kasabanın dışında, yoksul ama, sevilip sayılan bir aile otururmuş. Bu ailenin Yusuf, Hüseyin ve Fatma adında üç yetişkin çocukları varmış. O zamanlarda yaşanan kuraklık ve bunun getirdiği açlık, yoksulluk nedeniyle Yusuf ile Hüseyin, anne ve babalarından izin alarak, uzaklarda bulunan bir ormanda odunculuk yapmak üzere yola çıkmışlar. Aradan günler aylar geçmiş. Anne ve baba gurbette bu kadar uzun zaman kalan oğullarının ev işlerini yapması için, kızlarını onların yanına göndermeye karar vermişler ve kızları Fatma'yı bir kervana teslim edip göndermişler. Kervan, kızı ağabeylerinin bulunduğu yere getirip bırakmış. Kardeşlerinin oturduğu eve giren Fatma, her tarafı dar-

madağınık bulmuş. Ortada bir de kedi dolaşıyormuş. Hemen kollarını sıvayan kız, ortalığı temizleyip, yemeği pişirerek heyecanla, ağabeylerini beklemeye başlamış. Oğlanlar, yorgun argın eve geldiklerinde, karşılarında çok sevdikleri kız kardeşlerini görünce, gözlerine inanamamışlar. O akşamı, geç saatlere kadar konuşarak geçirmişler. Günler, aylar böyle geçmeye başlamış. Kız evde ev işlerini yaparken, ağabeyleri de ormanda odunculuk yapıyorlarmış. Fatma'nın evde, tek can yoldaşı, ortalıkta dolaşan sinsi kediymiş. Kız ne yese yarısını da ona verirmiş. Bir gün çamaşır yıkayan Fatma, ocaktaki ateşin sönmemesi için, üstünü küllemiş ve çamaşırları sermek için dama çıkmış. Kedi de her zamanki gibi, arkasında dolaşıyormuş. Yerde bir kuru üzüm tanesi bulan kız, onu ağzına atmış. Bunu gören kedi, üzümü kendisine vermediği için kıza çok kızarak, aşağıya inip ocaktaki ateşin üzerine işemiş ve söndürmüş. Akşam yemeğini pişirmek isteyen Fatma, ateşin söndüğünü görünce ne yapacağını bilememiş. Dışarı çıkınca, uzaklarda yükselen bir duman görmüş. Hemen eline bir kürek alıp, o dumanın çıktığı yere doğru koşmuş. O eve varınca, ortada gürül gürül yanan bir ocak, üstünde de fokur fokur kaynayan bir kazan görmüş. Kazanın yanında, korkunç horultularla uyuyan bir devle, yemek pişiren güzeller güzeli iki kız varmış. Devden çok korkan Fatma, bu güzel kızlardan biraz ateş istemiş. Kızlar telaş içinde ona, "Her kimsen, derhal buradan yok ol. Dev anamız uyanırsa seni hemen yer" demişler. Fatma çok yalvarınca da dayanamayıp ona biraz ateş vermişler ve "Dev anamız uyanınca senin kokunu alır ve peşine düşer. Şu su testisini, tarağı ve sabunu yanına al. Devin yaklaştığını görünce, bunları sırasıyla, bir bir arkana at, o zaman sana yetişemez" demişler ve kızı aceleyle oradan uzaklaştırmışlar.

Dev uyanınca, oraya bir insanın geldiğini anlayıp, kızlarına sormuş. Onlardan bir cevap alamayınca da kokuyu izleyerek, kızın ardına düşmüş. Fatma, devin kendisine yaklaştığını görünce, elindeki sabunu, arkasına atmış. Birdenbire her taraf kaygan bir hale gelmiş ama dev yine de düşe kalka kızı izlemeye devam etmiş. Kız da arkasına tarağı atmış. Her taraf orman ve dikenlerle dolmuş. Dev bundan da kurtulup kızı izlemeyi sürdürünce, Fatma bu defa da elindeki su testisini atmış. Atmasıyla da her tarafı sular kaplamış. Kız güç-

bela evine gelip kendisini içeriye atmış. Biraz sonra kapının önüne gelen dev ona, "İçerde olduğunu biliyorum, kapıyı aç, yoksa kırarım" diye bağırmış. Kız kapıyı açmayınca da "Öyleyse kapının deliğinden parmağını uzat" demiş. Çaresiz kalan kız da beni yiyeceğine, bari parmağımı yesin diye düşünerek uzatmış. Dev ,kızın parmağını delip, kanını içmiş. Halsiz düşen kız, bayılmış. Bu kan emme işi günlerce devam etmiş. Kız da günden güne zayıflamaya başlamış. Bu durumu farkeden ağabeyleri, "Fatma, sen bizim biricik kardeşimizsin. Derdin neyse söyle, eğer istiyorsan seni geri evimize gönderelim"demişler. Bunun üzerine kız da ağabeyleri Yusuf ile Hüseyin'e herşeyi anlatmış. Bunu duyan oğlanlar, ertesi gün işe gitmeyerek, evin kapısına büyük bir delik açmışlar ve içerde beklemeye başlamışlar. Biraz sonra gelen dev, kapıdaki bu deliğe bir anlam verememiş ve kıza "Parmağını uzat ben geldim" diye bağırmış. Yusuf ve Hüseyin, kapının içinde, ellerinde kılıçlarıyla bekliyorlarmış. Kız içerden, "Ey başımın belası dev. Hiç ayağa kalkacak halim kalmadı. Başını içeriye sok da parmağımı öyle em" diye seslenmiş. Dev başını uzatınca da içerde bekleyen oğlanlar, kılıçlarını indirerek, onun başını gövdesinden ayırmışlar. Sonra da devin evine giderek, iki güzel kızını alıp getirmişler ve bu kızlarla evlenmişler. Günler aylar böyle geçip giderken, devin kızları, annelerinin ölümüne neden olan Fatma'dan öç almak için planlar kurmaya başlamışlar. Bir gün Fatma su isteyince, testinin içine küçük bir yılan yavrusu koyup ona içirmişler. Kız boğazından garip bir şeyin geçtiğini hissetmiş, fakat devin kızları olayı geçiştirmişler. Aradan günler aylar geçmiş ve Fatma'nın karnı büyümeye başlamış. Devin kızları, Fatma'nın olmadığı bir gün, Yusuf ile Hüseyin'e "Galiba kız kardeşiniz birisiyle yatmış ve hamile kalmış. Karnı büyüyor, onu hemen öldürüp, namusunuzu temizlemelisiniz" demişler. Hüseyin, "Haklısınız, onu hemen öldürelim"demiş. Kız kardeşini çok seven küçük oğlan Yusuf ise, "Ben yarın onu dağa götürür ve öldürürüm" demiş ve ertesi günü kız kardeşini alarak yola çıkmış. Öğleye kadar yürüdükleri için, çok yorulan Fatma, bir ağacın altında uyuyakalmış. Onun hırkasını alan Yusuf da sessizce uzaklaşmış. Bir kuşu öldürüp, kanını kızın hırkasına sürmüş. Evdekilere de Fatma'yı öldürdüğünün kanıtı olarak bunu göstermiş. Hiçbir şeyden haberi olmayan kızcağız uyandığında, ağabeyini yanında göremeyince, kardeşinin kendisine

yaptığı oyunu anlamış ve ona, "Öyle bir derde düş ki benim elim değmedikçe iyileşme" diye beddua etmiş, sonra da başını alıp dağlara doğru yürümeye başlamış. Biraz sonra bir çobana rastlamış ve ondan su istemiş. Çoban da hemen oradaki bir su birikintisini göstererek, oradan içilebileceğini söylemiş. Fatma suya eğilince suda bulunan bir yılan, kendi dilinde konuşarak, kızın karnındaki yılanı yanına çağırmış. O da yine kendi dilinde cevap vermiş. Bu sesleri duyan çoban, kıza bunun ne demek olduğunu sormuş. Fatma başından geçenleri çobana anlatınca, ona çok acıyan çoban, kızı evine götürmüş ve çok tuzlu yiyecekler yedirmiş, sonra da baş aşağı bir ağaca asıp ağacın altına da bir leğen su bırakmış. Fatma'nın karnındaki yılan, ağzından çıkıp bu suya düşmüş, çoban da hemen onu öldürerek, kızı bu dertten kurtarmış. Fatma bundan sonra, yıllarca çobanla baba kız olarak birlikte yaşamış.

Öte yandan, Yusuf'un ayağında bir yara çıkmış ve bir türlü iyileşmemiş. Sonunda dağda, bu işlerden anlayan bir hekimin bulunduğunu duyup oraya gitmiş. Karşısında kardeşi Fatma'yı görünce çok şaşırmış, çoban da kızın karnındaki yılanı nasıl çıkardığını anlatmış. Bunları duyan Yusuf ağlayarak kardeşinden af dilemiş, kız da ağabeyinin yarasına dokunarak onu iyileştirmiş sonra da iki kardeş çobandan izin alarak evlerine dönmüşler. Kardeşleri Hüseyin ve devin kızları, Fatma'yı görünce küçük dillerini yutayazmışlar. Yusuf olanları ağabeyi Hüseyin'e anlatmış sonra da ikisi birleşip, hain kanlarını öldürerek, yılanların bulunduğu bir kuyuya atmışlar. Üç kardeş, anne ve babalarının yanına dönerek, bundan sonra, yıllar yılı mutlu bir yaşam sürmüşler.

Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine.

Gökten üç elma düşmüş, biri anlatanın başına, biri dinleyenin başına, biri de onların başına...

İLETİ DİZİNİ

1-D50. Ekonomik sıkıntıya düşen ailelerde, çocuklar çalışarak, bü-

yüklerine destek olmalıdırlar.
"Yusuf ile Hüseyin, yoksul ailelerine yardım edebilmek için, uzak bir ormana çalışmaya giderler."

2-D6. Su ve ateş gibi, insanlığın yaşamsal gereksinimlerinin başını devler tutmuştur, insanlar bunlara ulaşmak için ötedenberi acı çekerler.
"Dev, ateşinden bir parça alan kızın kanını emer."

3-B300. İnsan, dertlerini yakınlarıyla paylaştığı zaman daha kolay bir çözüm yolu bulabilir.
"Kız, devin gelip kanını emdiğini erkek kardeşlerine söyler onlar da devi öldürürler."

4-C159. İş bölümünü cinsiyetler belirler.
"Erkek kardeşler odına giderler, kız kardeşler ise ev işlerini yapar ve ateşi ocağı yanık tutarlar."

5-C156. İnsana yakınlarından kötülük gelebilir, dikkatli olmalı.

6-C157. Bir şeyin aslını aramadan acele karar vermemeli, iftira olasılığı gözardı edilmemeli.
"Gelinler, görümceleri Fatma'nın içeceği suya yılan yavrusu koyarlar ve kocalarına da giderek karnı şişen Fatma'nın hamile olduğunu söylerler."

7-B50. Umutsuzluğa düşmemelidir, en sıkışık anlar da bile yardım edecek birisi çıkar.
"Fatma'yı kurtaran çoban, ona kızıymış gibi davranır."

8-E2. Yılan yutanların midelerindeki yılan çeşitli yöntemlerle çıkarılabilir.
"Çoban karnında yılan olan kıza, tuzlu yiyecekler yedirir ve onu, su dolu bir leğenin üstüne başaşağı asar. Yılan bu suyun içine düşer."

9-B202. İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.

"Kötü kalpli gelinler öldürülür, kardeşler de biraraya gelip, aileleriyle birlikte, mutluluk içinde yaşarlar."

19-ÜÇ KARDEŞLER

Adana-Kadirli-Harkaçtığı Köyü
Şerife Güngören
70
Ev hanımı
Annesinden

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken, pireler berber iken, ben annemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken, bir adamın üç oğlu ile bir de elma bahçesi varmış. Elmalar olgunlaşınca, bir dev gece gelerek onları yermiş. Adam oğullarını yanına çağırıp, "Bu devi öldürüp, elmalarımızı kurtarın. Siz de başkaları gibi, bunları satarak para kazanın" demiş.

Oğlanlar bahçeye bir çardak yaparak, devi beklemeye karar vermişler. İlk gece büyük oğlan beklemiş. Gece yarısına doğru, gözleri ışık saçan, kulakları yerlerde sürünen, korkunç bir devin geldiğini gören oğlan, zangır zangır titreyip, ne yapacağını şaşırmış ve koşup babasına giderek gördüklerini anlatmış. Ertesi gece ortanca oğlan beklemeye başlamış ama, o da devi görünce korkup kaçmış. Sıra küçük oğlana gelince, o uyumamak için parmağını kesip, yarasına da tuz basmış ve korkusuzca beklemeye başlamış. Gecenin bir yarısı gelen dev, ağaçlara saldırınca da okunu atıp, onu vurmuş. Acısından bağırarak kaçan dev, kendisini, yolunun üzerine çıkan bir kör kuyuya atmış. Oğlan geri dönüp babasına, olanları anlatmış sonra da diğer kardeşleriyle birlikte, kuyunun başına gelmişler. Önce büyük oğlanın beline bir ip bağlayıp, kuyuya sarkıtmışlar ama, daha yarıya bile gelmeden oğlan, "Beni yukarıya çekin" diye bağırmaya başlamış. Geri çekip, ortanca oğlanı sarkıtmışlar. Biraz sonra o da

bağırıp geri çıkmış. İş yine küçük oğlanın başına kalmış. O, "Ben ne kadar bağırırsam bağırayım, geri çekmeyin" demiş ve kuyuya inmiş. Kuyunun dibinde halı dokuyan üç kız kardeş varmış. Oğlanı görünce, "Buraya niye geldin, şimdi dev gelirse seni yer, hemen kaç git" demişler. Oğlan da kızlara devin nerede olduğunu sormuş. Kızlar gösterince de ona bir ok daha atmış. Bunun üzerine dev "Oğlan bana bir ok daha at" diye inlemiş ama oğlan, "Anamdan er doğdum, bir doğdum bir daha vurmam" demiş. Dev kanlar içinde yığılıp kalmış ve inleye inleye ölmüş.

Yeniden kızların yanına gelen oğlan, büyük ağabeylerinin adını büyük kızların avucuna, kendi adını da küçük kızın avucuna yazmış, sonra da önce büyük kızı, arkasından da ortancayı yukarı göndermiş. Sıra küçük kıza gelince o, "Önce sen çık, eğer ben çıkarsam, kardeşlerin seni burada bırakır giderler" demiş ama oğlan "Benim kardeşlerim öyle şey yapmazlar" diyerek kızı göndermiş. Sıra kendisine gelince de kardeşleri ipi kesip onu kuyuda bırakarak, kızları da alıp, hızla oradan uzaklaşmışlar. Eve dönünce babalarına da "Kardeşimiz bizimle dönmek istemediği için, kuyuda kaldı" demişler. Babaları da onlara, "Kardeşiniz kuyudan çıkıp, buraya gelmeden sizi evlendirmem" demiş.

Öte yandan, kardeşlerinin ihanetine uğrayıp, kuyunun dibinde kalan zavallı oğlan, ne yapacağını bilmez durumda yürürken, bir eve rastlamış ve içinde oturanlara, yeryüzüne nasıl çıkabileceğini sormuş. Onlar da "Ulu bir ağacın başında bir kuş yuvası var. Bir ejderha gelerek bu yuvadaki yavruları yiyor. Eğer sen bunları ejderhadan kurtarırsan, onların anaları olan kuş da seni istediğin yere götürür" demişler. Oğlan hemen gidip ağacın dibine saklanmış ve biraz sonra yavruları yemeye gelen ejderhayı da okuyla öldürmüş. O sırada yuvasına gelip olanları gören ana kuş, oğlana "Dile benden ne dilersen" demiş. Oğlan, yeryüzüneçıkmayı isteyince de "On okka etle, on okka süt al gel ve sırtıma bin ben gak deyince ağzıma et ver, guk deyince de süt" demiş. Kuşun dediklerini yapan oğlan yeryüzüne çıkıp, doğruca evlerine gitmiş. Kızların evlenmediğini görünce çok sevinmiş ve kardeşlerinin kendisine yaptığı kötülüğü de bağışlamış.

Hemen düğün demek kurulmuş ve üç oğlan kardeş, üç kız kardeşle evlenip mutlu olmuşlar.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

1-B1. Sabırlı ve kararlı insanlar, amaçlarına ulaşırlar.
"Küçük oğlan, büyük bir kararlılıkla, kuyunun dibine kadar iner."

2-B101. Başarı kıskançlık uyandırır.
"Büyük kardeşler, becerilerini kıskandıkları küçük kardeşlerini kuyunun dibinde bırakırlar."

3-B202. İyilik, iyilikle ödüllendirilir.
"Anne kuş, yavrularını ejderhadan kurtaran delikanlıya yardım eder."

4-B350. Bağışlamak yüce bir duygudur.
"Küçük kardeş, kendisini ölüme terkeden ağabeylerini bağışlar."

5-B2. Mutluluğa-amaca giden yol uzun ve çetindir.
"Küçük oğlan pek çok güçlüğü yenerek, mutlu sona ulaşır."

20-HASANIKO İLE CITTO PITTO

Muş-Ziyaret Köyü
Amine Şimşek
75
Ev hanımı
Büyüklerinden

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, Hasanıko, Cıtto ve Pıtto adlarında üç oğlan kardeş yaşarmış. Bunların kötü kalpli üvey bir anneleri varmış. Bu kötü kalpli kadın, günlerden bir gün, yatağının altına kızarmış bir ekmek koyup, sağa-sola dönerek onları çıtırdatmış ve kocasına da "Gördüğün gibi ben çok hastayım, kemiklerimden çıtır çıtır sesler geliyor, ancak şu senin üç oğlanın kanını içersem iyileşebilirim" demiş. Bunları duyan bir serçe, bu sırada damda oynamakata olan üç kardeşin yanına gelerek onlara, "Üvey anneniz sizin kanınızı içecek" diye haber vermiş. Bunu duyan çocuklar da hemen oradan kaçarak, dağda oturan dayılarının yanına gitmek istemişler. Az gitmişler uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler ama, dayılarının evini bir türlü bulamamışlar.

Akşam karanlığı inerken uzakta bacası tüten bir ev görmüşler ve hemen oraya gitmişler. Burası kör bir devin eviymiş. Çok aç olan çocuklar ondan yiyecek istemişler. Dev onları içeri alıp, tandırın yanına oturtarak biraz yiyecek vermiş. Asıl amacı, üç çocuğu da tandırda pişirip yemekmiş. Karınları doyan çocuklar, tandırın kenarına kıvrılıp yatmışlar. Biraz sonra yanlarına gelen dev, "Kim yattı kim yatmadı" demiş. Hasanıko da "Herkes yattı ben yatmadım" diye cevap vermiş. Bunu duyan dev, gidip biraz sonra gelerek yine aynı şeyleri sormuş. Hasanıko yatmadığını söyleyince de yine dışarı çıkıp onun uyumasını beklemeye başlamış. Öte yandan, devin amacını anlayan Hasanıko, kardeşleri Cıtto ve Pıtto'yu uyandırarak onlara çok alçak bir sesle, devin kendilerini yemek istediğini anlatmış. Başbaşa veren üç kardeş deve karşı bir plan hazırlamışlar. Biraz sonra dev bunların uyuyup uyumadıklarına bakmaya gelince, üçü de gözlerini yumup uyur gibi yapmışlar. Bunların uyuduğunu sanıp çok sevinen dev, arkasını dönüp tandırdaki ateşi karıştırmaya başlamış. Tam bu sırada üç kardeş onu ateşe iterek, tandırın ağzını kapamışlar. Sonra da devin bütün malının mülkünün üstüne konup, ömürlerinin sonuna kadar rahat yaşamışlar.

İLETİ DİZİNİ

1-C7. Babalar çocuklarını, üvey annelerden korumalı ve onların her dediğine inanmamalıdırlar.
"Üvey anne kocasına, hasta olduğunu ve evin üç çocuğunun kanını içerse iyileşebileceğini söyler."

2-B257. Yabancıların yardım önerileri şüpheyle karşılanmalıdır bu iyi görünüşün altında bir artniyet olabilir.
"Kör dev, aç çocuklara yiyecek verip uyumalarını bekler, çünkü asıl amacı onları yemektir."

3-B252. Zeka ve önlem, kaba gücü yener.
"Üç çocuk kör devi tandıra atarlar."

4-B202. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.
"Kötü kalpli dev yanarak ölür, tüm malı mülkü da zavallı çocuklara kalır."

21-KÜL EŞEK

Diyarbakır
Çermik-Aynalı Köyü
Esma Yavuz
82
Ev hanımı
Büyüklerinden

Bir zamanlar, bir kızla annesi yaşarmış. Kız her zaman arkadaşlarının yanına gidermiş. Bir gün kendini tutamayarak yellenmiş. Oradakiler, bunu kimin yaptığını anlayamamışlar. Bunun üzerine, birisi babasının, birisi annesinin, birisi de ineklerinin üzerine yemin ederek kendilerinin yapmadığını söylemişler. Sıra bu kıza gelince, "Benim annemden başka üzerine yemin edeceğim kimsem yok" demiş. Diğer kızlar da ona, "Senin yedi erkek kardeşin var onların üstüne

yemin edebilirsin" demişler. Bunu duyan kız, hemen eve koşup annesine, gerçekten yedi kardeşinin olup olmadığını sormuş. Annesi de ona, "Evet kızım, senin yedi erkek kardeşin var ama, onlar uzaklarda bir mağarada yaşıyorlar" deyince, "Anne bana külden bir eşek yap, hemen onları görmeye gideceğim" demiş. Annesi de ona bir külden eşek yapıp, "Sakın yolda giderken yürüyen eşeğe hoşş deme, daima ço ço de, yoksa yıkılır" demiş.

Yola çıkan kız, biraz gittikten sonra yerde bir düğme görmüş ve onu almak için, annesinin dediklerini unutup, "hoşş" diyerek eşeği durdurmak istemiş, eşek hemen yıkılıvermiş. Üzüntü içinde eve dönen kıza annesi bir eşek daha yapmış ama, bu kez de yerde bir boncuk gören kız, onu almak isteyince, yine eşeği yıkılıvermiş. Yine eve geri dönen kıza annesi, "Bak kızım, artık külümüz iyice azaldı, sana son bir eşek daha yapacağım bunu da bozarsan sen bilirsin artık, bir başkasını yapamam, ona göre dikkatli ol" demiş. Bu defa son derece dikkatli olan kız, yolda altın bir para görmüş ama, bu kez eşeğini durdurmadan eğilip onu almış ve yoluna devam etmiş. Günlerce gittikten sonra , kardeşlerinin yaşadığı mağaraya varmış. İçerde kimseler yokmuş ve etraf da çok dağınıkmış. Ortalığı toplayan kız, bir kenarda duran keklik tüylerinin arasına saklanıp, beklemeye başlamış. Akşama eve dönen kardeşleri, ortalıktaki değişikliği anlamışlar ama, bunu kimin yapmış olacağına bir türlü akıl erdirememişler. Ertesi gün de aynı şeyle karşılaşınca, bunu yapanı anlayabilmek için, en küçükleri olan Dörtgöz Yusuf'u nöbetçi bırakmışlar. Bir kenara saklanan oğlan, biraz sonra, keklik tüylerinin arasından bir kızın çıkıp, etrafı düzenlediğini görünce, hemen ortaya fırlayıp kızın bileğinden tutarak ona,

"Buraya, kuş kuşluğundan korkar gelmez
Cin bizden korkar gelmez
Sen ne kuşsun ne de cinsin
Söyle bana sen kimsin"

demiş. Kız da "Ben sizin kız kardeşiniz Güllü'yüm. Buraya sizi görmeye geldim", diyerek başından geçenleri kardeşine anlatmış. Akşam eve gelen diğer oğlanlar da durumu öğrenip, kız kardeşlerine sarılarak hasret gidermişler. Ertesi sabah ava giden oğlanlar evde kalan kıza, oradaki kediyi göstererek,"Yiyecek birşey bulduğun

zaman, yarısını mutlaka bu kediye ver" diye tembih etmişler. Etrafı toplayan kız bir kuru üzüm tanesi bulmuş ve hemen "Gel pisi pisi" diye kediyi çağırmış ama, mağaranın damında yatan kedi çağrıyı duymasına rağmen, tembelliğinden kalkıp gitmemiş. Kedinin gelmediğini gören Güllü de üzümü kendisi yemiş. Buna çok kızan kedi, bacadan ocağa işeyerek, ateşi söndürmüş. Çaresiz kalan kız ateş aramaya çıkmış ve çok uzaklarda bir duman görerek oraya gitmiş. Gittiği evin ocağında bir ateş yanıyormuş ve etrafında da yedi kız oturuyormuş. Onlardan ateş isteyince kızlar, "Ateşten birazcık al ve hemen buradan git, yoksa dev anamız seni görürse öldürür" demişler. Ateşi alıp, hemen oradan uzaklaşan Güllü evine gelip kapısını da iyice kapatmış. Biraz sonra evine dönen dev anası, kızın kokusunu alıp, onu takip ederek kapısına dayanmış ve "Kızım biraz dışarı çık, sana birşey söyleyeceğim" demiş. Kız, "İşim var çıkamam" deyince de "Öyleyse kapının deliğinden parmağını uzat da sana bir yüzük takayım, o zaman çok güzelleşirsin" demiş. Bu teklife dayanamayan kız parmağını uzatınca, dev hemen bir iğne batırıp, açtığı delikten, onun kanını emmiş. Akşam eve dönen oğlanlar, kardeşlerini yerde baygın bulmuşlar. Biraz sonra ayılıp, kendine gelen kız, onlara olanı-biteni anlatmış. Buna çok kızan oğlanlar, hemen devin evine gidip, uykudayken onu öldürmüşler ve yedi kızını da alıp getirerek, onlarla evlenmişler.

Günler böyle gelip geçerken, bu yedi gelin görümcelerini kıskanmaya başlamışlar. Bir gün tarlada çalışıp yorularak eve dönen Güllü, gelinlerden su isteyince, ona içinde yılan yavrusu olan bir kova vermişler. O da hiç içine bakmadan kovayı başına dikmiş. Boğazına bir şeyin takıldığını farketmiş ama, fazla önemsememiş. Aylar sonra kızın karnı büyümeye başlamış. Bunu gören yengeleri, oğlanlara, kardeşlerinin hamile olduğunu söylemişler. Buna çok kızan Dörtgöz Yusuf, Güllü'yü götürüp bir dağın başına bırakmış. Kız orada korkudan ve açlıktan ağlarken, bir çoban onu görüp, "Bacım niye ağlıyorsun" diye sormuş. Güllü de ona başından geçenleri anlatmış. Olanları dinleyen çoban, "Eğer seni iyileştirirsem, benimle evlenir misin" demiş. Kız da kabul etmiş ve kardeşi Yusuf'a, "Ey kardeşim, başına öyle büyük bir dert gelsin ki, benden başka kimse onu iyileştiremesin" diye beddua etmiş.

Akıllı bir adam olan çoban, sirke suyuyla ölü yılan suyunu karıştırıp, Güllü'ye içirmiş. Biraz sonra kızın ağzından kocaman bir yılan çıkmış. Adam hemen onu öldürmüş, kız da iyileşmiş. Daha sonra çobanla evlenip bir köye yerleşmişler. Zamanla çocukları da olmuş. Bir gün bu çocuklar, sokakta oynarlarken, köye eşek üstünde bir yabancının girdiğini görmüşler. Bu adamın ayağında da saplanmış bir ağaç parçası varmış. Hemen koşup gördüklerini annelerine anlatmışlar. O da bu adamı eve getirmelerini söylemiş. Güllü gelenin kardeşi Dörtgöz Yusuf olduğunu anlamış ve ayağına ne olduğunu sormuş. O da, "Yıllar önce ayağıma bu ağaç parçası battı, hiç kimse çıkaramadı. Sen çıkarabilirsen çok sevinirim" demiş. Kadın da eline bir iğne alıp, Yusuf'un ayağına kök salmış olan bu ağacı çıkarmış. Sonra da kendisini tanıtarak, başından geçenleri anlatmış. Yaptıklarına çok pişman olan oğlan, kardeşinden kendisini bağışlamasını dilemiş ve onun yanına yerleşmiş. Bundan sonra hep birlikte mutlu bir ömür sürmüşler...

İLETİ DİZİNİ

1-C153. Büyük sözü dinlememek sorun yaratır.
"Kız annesinin öğüdünü dinlemeyip eşeğe 'hoşş' der ve eşek oracıkta yıkılıp kalır."

2-C159. İş bölümünü cinsiyetler belirler.
"Kız ev işlerini yapar, erkek kardeşler ise çalışmaya giderler."

3-C165. En büyük düşmanı bile küçümsememelidir, zarar verebilir.
"Kıza kızan kedi, ocaktaki ateşi söndürür."

4-D6. Ateş ve su gibi insanlığın temel gereksinimlerinin başını devler tutmuştur. Bunlara ulaşmak için insanlar öteden beri acı çekerler.
"Dev, ateşinden bir parça alan kızın kanını emer."

5-B257. Yabancıların her sözüne inanmamak gerekir.

"Uzat parmağına yüzük takayım diyerek kızı aldatan dev, onun parmağını delip kanını içer."

6-C156. İnsana en büyük kötülük, bazan en yakınlarından gelir.
"Gelinler görümcelerini kıskanıp, ona yılan yavrusu yuttururlar."

7-C157. Bir şeyin aslını aramadan karar vermemeli, iftira olasılığı gözardı edilmemeli.
"Ağabeyleri, karnı şişen kız kardeşlerini hamile diye bir dağın başına götürüp, ölüme terkederler."

8-B50. İnsan umutsuzluğa kapılmamalıdır. En dar zamanında bile bir yardım eli uzanabilir.
"Bir çoban zavallı kızı bulup, onunla evlenir."

9-E2. Yılan yutan insanların midelerindeki yılan, çeşitli yöntemlerle çıkarılabilir.
"Çoban, sirke suyuyla ölü yılan suyunu karıştırıp, Güllü'ye içirince kızın karnındaki yılan çıkar."

10-B202. Doğruluk ve iyilik, sonunda mutlaka ödüllendirilir.

11-B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
"Kız pek çok sıkıntı çektikten sonra, kardeşini bulur ve onunla mutlu bir ömür sürerler."

22-DEV ANASI VE CAKE

Hakkari-Ördekli Köyü
Fatma Kara
37
Ev hanımı

Büyüklerinden

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, pireler berber iken, ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken, eski zamanlarda köyün birinde, hem öksüz hem de yetim bir genç yaşarmış. Bu gencin bir üvey anası varmış. Adı Cake olan bu delikanlı, her ne kadar çalışıp ailesine yardımcı olurmuşsa da üvey annesi onu hiç bir zaman sevememiş. Üstelik de Cake'nin bütün sırlarını köyün ağasına anlatıyormuş. Tüm köy halkı, bu delikanlının zeki ve kurnaz olduğunu bilirmiş.

Gel zaman git zaman, mevsimlerden bahar, aylardan mayıs ve her taraf yemyeşilken, köy kızları bir gün pancar toplamaya gitmişler. Cake de bir eline bıçak alarak, üvey annesine "Köyün tüm kızları pancar toplamaya gidiyor, izin verirsen ben de gideyim" demiş. Kadın da ona "İnşallah gidişin olsun da gelişin olmasın" diye beddua etmiş. Cake seslenmeyerek, hızlı hızlı yürüyüp kızlara yetişmiş. Kızlar da onun gelmesinden çok memnun olmuşlar. Hepsi birlikte az gitmişler uz gitmişler ve çok uzaklardaki bir dağa varmışlar. İki gün iki gece bu dağda kalıp, pancar topladıktan sonra, geri dönmek istemişler ama, dönüş yolunu bir türlü bulamamışlar. Bütün bunlar olup biterken, Cake kızların içinde bulunan ağasının güzel kızı Hedik'e aşık olmuş. Bu kaybolma olayını erkeklik gururuna yedirememeyen Cake, kızlara "Beni izleyin" diyerek yola düşmüş. Gide gide uzaktan bir ışık görüp ona doğru koşmuşlar. Meğer orası bir dev anasının eviymiş. Onları gören dev anası büyük bir sevinçle, "Buyrun hoş geldiniz. Ben sizi gökte ararken yerde buldum gelin, dinlenin" diyerek onları içeriye almış, bu arada da kendi çocuklarını saklamış. İçeri giren çocuklar yemek yedikten sonra çok yorgun oldukları için, hemen yatıp uyumuşlar. Yalnız Cake uyumayarak, uyur gibi yapıp, dev anasını gözetlemeye başlamış. Herkesin uyuduğunu sanan dev anası, çocuklarına seslenip "Ben çalı-çırpı toplamaya gidiyorum. Siz de bunları kesip kazana doldurun. Ben dönünce pişirip yeriz ve bayram ederiz" demiş. Bunları duyan Cake dev anası gidince, bıçağını çekip onun tüm çocuklarını keserek kazana doldurmuş ve daha sonra da kızları uyandırıp, bana bir tarak, bir sa-

bun, bir avuç da tuz bulun demiş. Kızlar tüm evi arayarak bunları bulmuşlar. Sonra tam kaçarlarken dev anası dönmüş ve onların peşine düşmüş. Cake hemen tarağı çıkarıp arkasına atmış. Birdenbire her yeri diken kaplamış. Bu dikenlerin üzerinde güçlükle yürüyen dev anası yine onlara yaklaşınca, Cake tuzları atmış. Her yer bembeyaz tuz olmuş ve daha önce dikenlerden ayakları parçalanan dev anası bu tuzlara basınca çok canı yanıp, bağırmaya başlamış ama yine de çocukların peşini bırakmamış. Onlara çok yaklaşınca, Cake bu sefer de cebinde sakladığı sabunu çıkarıp arkasına atmış ve bir anda her yer kayganlaşarak yürünmez hale gelmiş. Koca gövdesiyle dev anası her adım atışta kayıp yere düşüyormuş. Bu arada gençler de koşmaktan çok yorulmuşlar ve önlerine çıkan bir köprünün üstüne otururak dinlenmeye başlamışlar. Biraz sonra onlara yetişen dev anası da gelip köprünün altına oturmuş ve onlara "Benim yeminli olduğumu ve bu köprüden geçemeyeceğimi nereden biliyordunuz" diye seslenmiş. Bunu duyan çocuklar, dev anasından kurtuldukları-na çok sevinmişler ve araya sora köylerinin yolunu bulup, evlerine dönmüşler. Bu olaydan ailelerine söz etmeme konusunda da aralarında anlaşmışlar. Çünkü ağanın, kızı Hedik'in gidişinden haberi yokmuş. "Eğer bu olanları duyarsa bizi öldürür" diye düşünmüşler.

Evine dönen Cake, yatacağı sırada "Anne anne, biliyor musun biz pancara gittiğimizde dev anasının evine de gittik, onun altın yumurtlayan bir tavuğu vardı" demiş. Kadın da "İyi etmişsiniz, hadi sen yat uyu, ben sana, dev anasının evine nasıl gidilirmiş gösteririm" demiş. Bunu duyan Cake, ağzından kaçırdıkları için çok üzülmüş ama, artık bir şey yapamayacağı için yatıp uyumuş. Üvey anası da hemen koşup, köyün ağasına duyduklarını anlatmış. Bunun üzerine ağa, ertesi günü Cake'yi konağına çağırtmış. Üvey annesi oğlana "Ağa seni çağırıyor hemen git, eğer gitmezsen kendini ölmüş bil" demiş. Cake ağanın, kızı Hedik'le olan ilişkisini öğrendiği için kendisini çağırttığını sanarak çok korkmuş ama, daha evin bahçesinde onu karşılayan Hedik "Hiç korkma, babam bizimle ilgili bir şey bilmiyor. Üvey annen dün buraya geldi ama bizim ilişkimizden hiç söz etmedi" demiş. Bunu duyan oğlan rahatlayarak içeriye girmiş ve kapının arkasına oturmuş. Ağa Cake'ye "Bak oğlum, sen dev anasının altın yumurtlayan tavuğunu görmüşsün, şimdi git onu bana ge-

tir, yoksa kendini ölmüş bil" demiş. Korkusundan çok ağlayıp yalvaran Cake, ağaya söz dinletemeyince, dev anasının evine gitmek zorunda kalmış.

Yola çıkan Cake az gitmiş uz gitmiş, sonunda dev anasının evine vararak, kimseye görünmeden içeri girip, çalmak üzere altın yumurtlayan tavuğa dokununca, tavuk "Anne anne, Cake geldi" diye bağırmaya başlamış. Yatağından fırlayan dev anası, her tarafı aramış ama, oğlanı bir türlü bulamamış. Gelip geri yatmış. Aradan biraz zaman geçince Cake saklandığı yerden çıkıp yine tavuğa uzanmış ve tavuk yine "Anne anne, Cake geldi" diye bağırmış. Yatağından fırlayan dev anası yine her tarafı arayıp da kimseyi bulamayınca, sen benimle nasıl alay edersin diye, bir sopayla tavuğunu iyice dövmüş ve sonra da yine yatıp uyumuş. Buna çok sevinen Cake, biraz bekledikten sonra tavuğa uzanmış. Yediği dayağın korkusundan bu defa tavuk hiç seslenmemiş. Oğlan da onu alıp, hızla oradan uzaklaşmış. Köyüne varıp, altın yumurtlayan tavuğu ağaya teslim etmiş. Ağa buna çok sevinip oğlanı ödüllendirmiş. Bu arada gizlice onunla buluşan Hedik de "Sakın bir daha dev anasının evine gitme. O seni yerse ben sensiz yaşayamam" demiş. Oğlan da ona "Ben senin için, her türlü tehlikeyi göze alırım" diye cevap vermiş.

Aradan bir zaman geçtikten sonra, dilini tutamayan Cake, yine bir gün tam yatacağı sırada, üvey annesine seslenip, "Anneciğim biliyormusun, dev anasının evinde altın kaşıkla, altın tabak var. Ben onları kendi gözümle gördüm" demiş ve yatıp uyumuş. Üvey annesi de hemen ağanın evine koşup, bu duyduklarını anlatmış. Ertesi sabah ağa Cake'yi çağırtıp "Bak oğlum ben senin gibi akıllı ve zeki insanları severim. Şimdi gidip bana dev ansının altın kaşığıyla tabağını getireceksin, yoksa seni öldürürüm" demiş. Cake "Aman ağam etme eyleme, eğer dev anası yakalarsa beni bu defa sağ bırakmaz" diye ağlayıp sızlamışsa da ağa onun üstüne yürüyüp, "Ya hemen gidersin, ya da şimdi adamlarımı çağırtıp seni öldürtürüm" diye bağırmış. Çaresiz kalan oğlan "Tamam ağam gideceğim ama, size bir şartım var. Bir ayakkabının içine bomba yerleştireceksiniz, onu da altın bir çantaya koyacaksınız" demiş. Ağa Cake'nin bu şartını yerine getirmiş ve o da yola çıkmış. Az gitmiş uz gitmiş, sonunda

varıp dev anasının kapısını çalmış. Kapıyı açan dev anası onu görünce "Yine mi sen geldin Cake, ama bilmiş ol ki artık elimden kurtulamayacaksın, bu defa sana ne yapacağımı çok iyi biliyorum" diye bağırmış. Bunları duyan oğlan hemen ona sarılıp, "Bak anneciğim, sen benim annemsin, ben de senin oğlunum, seni çok seviyorum, yaptıklarımdan dolayı senden özür dilemeye geldim" diye dil dökmeye başlamış. Fakat dev anası ona aldanmayarak, "Boşuna konuşuyorsun, bu defa elimden kurtulamazsın, seni paramparça edeceğim" diye bağırınca, Cake, "Tamam oldu beni ye ama, önce bana bir yemek hazırla onu altın tabak ve altın kaşıkla getir, ben yiyeyim, sonra da sen beni ayaklarımdan başlayarak yersin" demiş. Dev anası oğlanın bu şartını kabul edip ona altın tabak ve altın kaşıkla yemek vermiş. Sonra da Cake ayağına, içi bombalı ayakkabıyı giyip yüksekçe bir rafa çıkarak, yemesi için ayağını dev anasına uzatmış. Devin, ayağını ısırmasıyla, bombanın patlaması bir olmuş. Dev anasının ağır yaralandığını görünce de altın tabakla kaşığı alarak, oradan hızla uzaklaşmış ve onları getirip ağaya vermiş. Bu olaydan sonra Cake ağa tarafından çok itibar görmeye başlamış.

Günler böyle geçip giderken, dilini tutamayan Cake, yine bir gün, "Ah anneciğim, keşke sen de dev anası gibi güzel yemek yapabilseydin, ne iyi olurdu" demiş. Kadın da bu duyduklarını, hemen gidip ağaya yetiştirmiş. Ağa da Cake'yi çağırtıp, ondan dev anasını kendisine getirmesini istemiş. Bunu duyan Hedik, Cake'ye "Gel beraber kaçalım, bu defa dev anası seni yer, gitme" demiş ama, oğlan gitmek zorunda olduğunu söylemiş. Birbirlerine sarılarak, ağlaşıp, vedalaşmışlar. Cake ağaya, "Sana dev anasını getireceğim ama, sen de bana sağlam demirlerden yapılmış yedi bölmeli bir oda, etrafı demir şişlerle çevrili bir yatak, bir balta, bir zincir ve bir kilit vereceksin" demiş. Ağanın, hemen bu isteklerini yerine getirmesi üzerine, yola çıkan Cake, yanına aldığı bu malzemelerle birlikte dev anasının evine gelip, kapısını çalmış. Zaten çok öfkeli olan dev anası kapıyı açıp da karşısında Cake'yi görünce, öfkeyle üstüne saldırıp, "Yine mi sen geldin, bu defa seni parça parça edeceğim" diye bağırmış. Cake "Aman anneciğim, etme eyleme, ben senin oğlunum, sen de benim annemsin, senin başına çok işler açtım, biliyorum ama, çok pişmanım, bundan sonra sen bu yatağın içinde yatacaksın, ben

de senin her istediğini yerine getirip, sana hizmet edeceğim" diyerek, dev anasını aldatıp yanında getirdiği yatağa yatmaya razı etmiş. Sonra da kilidini kapatıp, kafes gibi olan yatağa bir zincir takarak, sürüklemeye başlamış. Dev anasının çığlık ve tehditleri altında onu köprüye kadar sürüklemiş. Tam köprüden geçecekleri sırada, dev anası ona yalvararak "Aman Cake etme eyleme, ben yeminliyim, beni bu köprüden geçirme" demiş ama, oğlan onu hiç dinlemeyerek götürüp ağaya teslim etmiş. Buna çok sevinen ağa, "Hemen kafesin kapısını açın. Dev anası bana çok güzel bir yemek yapsın" demiş, ama Cake, ben gittikten sonra açarsınız diyerek, Hedik'i de yanına alıp, hızla oradan uzaklaşmış. Kızla birlikte gidip, daha önceden hazırlattığı demir şişli odanın içine girmiş ve baltayı da eline alıp beklemeye başlamış. Öte yandan, ağanın adamları kafesi açınca dışarı çıkan dev anası, başta ağa olmak üzere köyde bulunan tüm canlıları yemiş. Çevrede yalnız bir kedi kalmış. Dev anası onu da kovalamaya başlayınca, kedi bir ağaca çıkıp saklanmış. Ağacın altına gelen dev anası, "Bana bak kedi, eğer Cake'nin yerini bana söylersen, seni yemem" demiş. Bunun üzerine kedi, dev anasının önüne düşüp, onu Cake'nin olduğu yere getirmiş Oğlanı gören dev anası, onun saklandığı odanın ilk altı bölmesinin demirlerini kırıp, yedinci bölmeye dayanmış ve "Benden kurtulamazsınız, köyde ne kadar canlı varsa yedim, şimdi sıra sizde" diye bağırmış. Baltasını eline alan oğlan kapının arkasına saklanıp, "Dev ana görelim bakalım ne kadar güçlüsün, başınla bu kapıyı kırabilir misin" diye seslenmiş. Bunu duyan dev anası geri geri çekilip, hızla koşarak kafasını demir kapıya vurmuş ve kafası kapıdan girince de Cake baltasıyla ona vurarak, gövdesinden ayırmış.

Dışarı çıkan Cake ile Hedik, köyde bir kediden ve kendilerinden başka kimsenin kalmadığını görünce, gidip ağanın evine yerleşmişler ve ömürlerinin sonuna kadar mutlu yaşamışlar.

Onlar erdi muradına, biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

1-C156. İnsan dostunu düşmanını iyi seçmeli ve herşeyini herkese söylememelidir. İnsanın çektiği dili belasıdır.
"Üvey annesi, Cake'nin bütün sırlarını köyün ağasına anlatır, ağa da Cake'nin başına olmadık işler açar."

2-B257. Yabancıların yardım önerilerinin arkasında bir artniyet olabilir, dikkatli olmalı.
Çocuklara yiyecek veren ve yatacak yer gösteren devin asıl niyeti, uyudukları sırada onları yemektir."

3-A4. Kimseye karşı kötü niyet beslememelidir, çünkü kötüler çoğu zaman kazdıkları kuyuya kendileri düşerler.
"Misafir çocukları öldürmeyi düşünen devin, kendi çocukları ölür."

4-B252. Zeka ve sağduyu, kaba gücü yener.
"Cake uyur gibi yapıp uyumaz ve aldığı öteki önlemlerle arkadaşlarını devden kurtarır."

5-B2. Mutluluğa giden yol, uzun ve çetindir.
"Cake karşısına çıkan pek çok güçlüğü aştıktan sonra, sonunda Hedik'le evlenip, mutlu sona ulaşır."

23-ÜÇ ŞEHZADE

Amasya-Merzifon
Aşir Sarıgül
44
Astsubay
Annesinden

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, ülkenin birinde bir padişah yaşarmış. Bunun üç tane oğlu ile sarayı-

nın önünde de büyük ve güzel bir bahçesi varmış. Bu bahçede bulunan bir elma ağacı, her yıl güzel elmalar verirmiş ama, tam elmalar kızarmaya başladığında, bahçeye gelen bir dev onları yer gidermiş. Padişah bir gün oğullarını yanına çağırıp, onlardan bu devi öldürmelerini istemiş.

O gece bahçede saklanan büyük oğlan devi beklemiş ama, dev gelince de korkup saraya kaçmış. Babasına, ok attığını ama vuramadığını söylemiş. İkinci gece bekleyen ortanca oğlan da korkup kaçarak, babasına aynı yalanı söylemiş. Üçüncü gece devi bekleyen küçük oğlan ise, korkusuzca yayını gerip okunu atmış ve devi yaralamış, sonra da saraya gidip olanları ağabeylerine anlatmış. Ertesi sabah üç kardeş, kan izlerini takip ederek devi bulmaya çalışmışlar. İzler gide gide bir kuyunun başına varmış. Önce büyük oğlanın beline bir ip bağlayıp kuyuya indirmişler ama, o daha kuyunun yarısına gelmeden "Yanıyorum" diye bağırınca geri çekmek zorunda kalmışlar. Sonra ortancayı indirmişler. O ise daha kuyunun ağzında iken, "Donuyorum" diye bağırmaya başlamış. Onu da geri çekmişler. Sıra kendisine gelen küçük oğlan ağabeylerine, "Ben yanıyorum da desem, donuyorum da desem, sakın geri çekmeyin" demiş ve kuyuya inmiş. Dibe varıncaya kadar donuyorum, yanıyorum diye bağırsa da kimse onu geri çekmediği için kuyunun dibine ulaşabilmiş. Orada pek çok oda varmış. Bunlardan birini açınca devin orada uyuduğunu görüp, hemen onu öldürmüş. Sonra yanyana duran üç odayı açıp bakınca biribirinden güzel üç kız görmüş. Bunları da yanına alıp ağabeylerine seslenerek önce büyük kızı sonra da ortanca kızı ipe bağlayıp yukarı göndermiş. Sıra küçük kıza gelince, oğlana "Önce sen çık eğer beni gönderirsen ağabeylerin seni burada bırakıp giderler" demiş ama oğlan, ağabeylerinin böyle bir şey yapacaklarını inanmamış. Bunun üzerine kız saçından iki tel koparark oğlana vermiş ve "Ağabeylerin seni burada bırakacak olurlarsa, bu iki teli birbirine sürt ortaya bir ak koyunla bir kara koyun çıkacak. Ak koyuna binersen yeryüzüne dönersin, kara koyuna binersen, yerin yedi kat dibine inersin" demiş. Telleri alan oğlan kızı yukarı göndermiş. Ağabeyleri de onu kuyuda bırakıp gitmişler.

Bir süre çaresizlik içinde kalan oğlanın aklına kızın verdiği saç telleri gelmiş ve bunları birbirine sürtmüş. Ortaya iki tane koyun çıkmış ama, ne var ki oğlan kendisini yeryüzüne çıkaracak koyunun rengini hatırlayamadığı için, kara koyuna binmiş ve yerin yedi kat dibine inmiş. Çok susadığı için bir çeşme aramaya başlamış. Sonunda araya araya bir çeşme bulmuş ama, ondan da su yerine kan akıyormuş. Oradan geçen yaşlı bir kadına bunun nedenini sorunca kadın da ona, "Oğlum bizim çeşmelerimizden, nehirlerimizden yılın yalnızca üç günü su akar, diğer zamanlar da ise kan akar. Ülkemizin başına bir dev musallat oldu. Yılın belli bir gününde ona bir kız veriyoruz. O da karşılığında bize üç gün su veriyor. Sonra yine kan akıyor. Giderek, memleketimizde kız kalmadı. Yarın da son olarak padişahımızın kızını vereceğiz" demiş. Bunları dinleyen oğlan, "Bu devle kimse savaşmadı mı?" diye sorunca da kadın, "Bu yolda nice yiğitlerimiz öldü ama devi yoketmeyi başaramadılar" demiş. O gece kadının evinde kalan oğlan karnını doyurmuş, dinlenmiş ve ertesi sabah da doğruca devin bulunduğu yere gitmiş. Tam o sırada dev de padişahın kızını yemeye hazırlanıyormuş. Hemen saldırıp devi öldürmüş. Kurtulan kız da sevinç içinde sarayına dönüp, babasına olup-biteni anlatmış. Padişah hemen kızını kurtaran bu kahramanı huzuruna çağırtarak oğlana, dile benden ne dilersen demiş. Bir dileğinin bulunmadığını söyleyen oğlan, saraydan ayrılıp gitmiş.

Aradan uzunca bir zaman geçmiş. Oğlan bir gün kırlarda dolaşırken, yavru kuşların yuvasına saldıran bir yılan görüp, onu öldürerek, yavruları kurtarmış. Tam bu sırada gelen anne kuş, oğlanın yavrularına zarar vermek istediğini sanarak, ona saldırmak istemiş ama, dile gelen yavrular annelerine, bu adamın kendilerini yılandan kurtardığını söylemişler. Bunu duyan kuş da oğlana, "Dile benden ne dilersen" demiş. Oğlan kuşa kendisini yeryüzüne çıkarıp çıkaramayacağını sormuş. Kuş, eğer kendisine yüz küp etle, yüz küp su getirirse çıkarabileceğini söylemiş. Oğlan hemen padişaha gidip bunları alarak kuşa getirmiş. Kuş da onu sırtına bindirerek günlerce sürecek bir yolculuğa çıkmışlar. Yolda kuş et ve su istedikçe oğlan ona veriyormuş ama, yolun bitimine çok az kala et bitmiş. Bunu bilmeyen kuş yine et isteyince, oğlan bacağından bir parça keserek onun ağzına vermiş. Sonunda yeryüzüne varmışlar ama oğlan yürü-

yemiyormuş. Bunu gören kuş, hemen, yemeyip dilinin altında sakladığı son et parçasını oğlanın bacağına yapıştırarak diliyle yalamış ve böylece ayağı iyileşen oğlan da koşarak babasının sarayına gitmiş. Tam o sırada da sarayda, büyük ağabeyi ile kendi sevgilisi olan küçük kızın düğünleri yapılıyormuş. Oğlan babasının yanına koşup, ona olanları anlatmış. Duydukları karşısında çok sinirlenen padişah da öteki iki oğlunu saraydan kovup, küçük oğluyla sevdiği kıza kırk gün kırk gece süren bir düğün yapmış.

Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

1-B1. Sabırlı ve kararlı insanlar amaçlarına ulaşırlar.
"Küçük oğlan kararlılık ve sabır göstererek, büyük ağabeylerinin inemediği kuyuya iner."

2-C156. İnsanlara bazan en büyük kötülük yakınlarından gelir, çünkü onlara karşı savunmasızdır.
"Ağabeyleri, kendilerine çok güvenen ve onlardan hiçbir kötülük beklemeyen küçük kardeşlerini, kuyuda bırakarak ölüme terkederler."

3-D6. Su ve ateş gibi insanlığın yaşamsal gereksinimlerinin başını devler tutmuştur, bunlara ulaşmak için insanlar ötedenberi acı çekerler.
"Yaşlı kadın delikanlıya, çeşmelerinin başını bir devin tuttuğunu ve yılda üç gün bir genç kız karşılığında, onlara su verdiğini söyler."

4-B202. İyilik mutlaka karşılık görür. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.
"Anne kuş, yavrularını yılandan kurtaran oğlana yardım eder."
"Padişah kötü yürekli iki büyük oğlunu cezalandırırken, küçük

oğluna görkemli bir düğün yapar."

5-B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
"Küçük oğlan karşısına çıkan bütün güçlükleri yendikten ve pek çok acı çektikten sonra, sevdiği kızla evlenip mutlu sona ulaşır."

24-ŞATO

Diyarbakır
Tevfik Altın
35
İşçi
Büyüklerinden

Evvel zaman içinde küçük bir kasabanın yanında, kocaman bir şato varmış. Bu şatoda da kötü kalpli bir cadı yaşarmış. Günlerden bir gün, yine bu kasabada yaşayan yoksul bir kadın, çok hastalanmış. Kocasına "Canım meyve istiyor" demiş. Fakat, oralarda yer demir gök bakırmış. Hiç bir yerde de meyve yokmuş. Hasta kadın, her gün kocasından meyve istemeye devam edince, çaresiz kalan adam gidip, bu konuda komşularından yardım istemiş. Adamın haline acıyan yaşlı bir komşu kadın, "Karının istediği her türlü meyve şatonun bahçesinde var, fakat oraya girmek çok tehlikeli, gidersen bir daha dönemeyebilirsin" demiş. Zavallı adam, çaresiz o gün de evine eli boş dönmüş. Bütün gece karısının sızlanmalarına dayanamayarak, ertesi sabah güneş doğar doğmaz yola çıkıp, şatoya varmış. Her tarafa mis gibi meyve kokuları saçılıyormuş ama, ne var ki, şatonun etrafı yüksek duvarlarla çevriliymiş.

Adam uğraşa didine sonunda bahçeye girmiş ve tam ağaca uzanıp bir elma koparacağı sırada, karşısına çıkan cadı ona, "Benim elmalarımı çalmaya utanmıyor musun" diye bağırınca, adam da "Benim

bir hasta karım var her gün meyve istiyor, sızlanıyor, götürürsem belki iyileşir. Lütfen izin ver de onun için bir kaç tane meyve koparayım" demiş. Adamın yalvarmalarına kıs kıs gülen cadı, bir yandan da kafasında şeytanca planlar tasarlıyormuş. Sonra da adama, "Peki bunca zaman içinde, kasabadan benim şatoma hiç gelen olmuş mu" demiş. Adam, "hayır" deyince, "Öyleyse sen hangi cesaretle geliyorsun" diye bağırmış ve ardından da gök gürlemesine benzeyen bir kahkaha atarak, "Tamam, sana iki tane elma vereceğim. Bunlardan birisini sen ye, birisini de karın yesin. Bu elmaları yedikten sonra iki çocuğunuz olacak. Bunlardan birini getirip şatoya bırakacaksın. Eğer bırakmazsan başına büyük belalar gelecek, haberin olsun" demiş. Bunları dinleyen adam elmaları alıp evine gitmiş ve olanlardan hiç söz etmeden, birisini karısına vermiş. Kadın da büyük bir sevinçle yemiş. Aradan bir zaman geçtikten sonra, çok güzel iki kız çocukları doğmuş. Birisinin adını Deniz, diğerinin adını da Gül koymuşlar. Adam bunlardan birini cadıya vermeye kıyamamış. Bunun üzerine her gece rüyasına giren cadı ona, "Bana verdiğin sözü ne çabuk unuttun, çocuklardan birisini hemen şatoya getirip bırak" diyerek rahatsız etmeye başlamış. Buna daha fazla dayanamayan adam, karısına elmaları nasıl bulduğunu anlatarak, "Şimdi benden elmanın birisini geri istiyorlar" deyince, olanları anlamazlıktan gelen kadın, "Aman adam sende, şimdi nerden elma bulup da götüreceksin" demiş. Karısından anlayış göremeyen adam, beş yaşına gelen kızlarını yanına çağırıp, ikinizden birinizi büyükannenize vereceğim deyince, merak eden çocuklar, büyükannelerinin kim olduğunu ve nerede oturduğunu sormuşlar. Adam da büyükannelerinin çok zengin olduğunu, büyük bir şatoda yaşadığını, bahçesinde her türlü meyvenin bulunduğunu söylemiş. Bunun üzerine kızların her ikisi de oraya gitmek istemişler. Adam düşünüp taşınıp, sarı saçlı mavi gözlü, güzel Deniz'i götürmeye karar vermiş.

Şatoya gidip cadıyı gören Deniz, ağlayarak orada kalmak istememişse de onu bırakıp dönmek zorunda kalmış. Ondan sonraki günlerde, Gül rüyasında hep kız kardeşi Deniz'i görüp, onun sıkıntı içinde olduğunu anlamış ve yanına gitmek istemiş. Ama ne var ki, babası onun çok uzaklarda olduğunu oraya gidemeyeceğini söyleyerek, onu aldatmış.

Günler böyle geçip giderken, bir gün Gül'ün rüyasına giren, ak sakallı bir ihtiyar ona, "Kızım senin kardeşin bir şatoda esir. Onu kurtarmak istiyorsan oraya git. Bu şatoda bütün sesler yankı yapar. Ne olursa olsun, arkana bakma. Ağaçlar sihirlidir. Onlardan koparduğun meyveleri ısırma ve hiç birini de beğenme. Oradaki cadı, sana ne derse desin, tam tersini yap. Bu dediklerimi yaparsan, kardeşini kurtarırsın yoksa, sen de esir olursun" demiş. İki gün üsüste aynı rüyayı gören kız, annesiyle babasına, kardeşinin yanına gitmek istediğini söylemiş ama, onlar yine izin vermemişler. O da gidip, ihtiyar komşu kadına rüyasını anlatmış. Kadın da "Şato çok yakında fakat, sen daha küçüksün oraya yalnız gidemezsin" demiş. Bunun üzerine çocuk eve dönüp tekrar babasına yalvarmış ve gördüğü rüyayı ona da anlatmış. Bu olanları dinleyen babası, "Haydi sen bu gece erkenden yat, sabah olunca şatoya beraber gideriz" demiş. Ertesi sabah da erkenden yola çıkan baba-kız şatoya varmışlar. Cadı adamı görünce çok kızıp, "Senin buralarda ne işin var" diye bağırmış. Adam, "Öbür kızımı da sana getirdim" deyince de "Kızı bırak ve çabuk buradan uzaklaş" demiş. Kızı içeriye bırakan adam, gitmeyerek şatonun kapısında beklemeye başlamış. İçeri girince, her yerde kardeşinin sesinin yankılandığını duyan Gül, hiç dönüp ardına bakmamış. Cadı ona, "Gel istediğin meyveyi kopar ye" deyince de "Hayır, istemiyorum bu meyvelerin hepsi kötü, bizim bahçelerimizdekiler daha güzel" demiş. Buna sinirlenen cadı ona, bu kez de "Ben mi güzelim yoksa annen mi" diye sormuş. Kız, "Annem güzel sen çirkinsin" deyince de "Sen mi güzelsin, kardeşin mi"demiş. Kız bu soruya da "Aynı güzellikteyiz" diye cevap vermiş. Bunun üzerine cadı, Deniz'i çok yaşlı ve çirkin bir kadın kılığına sokup, Gül'e göstermiş. Kız yine "Kardeşim güzel" deyince, buna çok kızan cadı öfkesinden düşüp ölmüş. Kız hemen kardeşine, ne yapması gerektiğini anlatıp, elinden tutarak kapıda onları bekleyen babalarına doğru koşmaya başlamışlar. Onlar dışarı çıkınca, sihiri bozulan şato, bir anda çöküvermiş. Bundan sonra kızlar da anne ve babalarıyla mutlu bir ömür sürmüşler

Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

1-A103. Açlığın olduğu yerde etik değerler iflas eder. İnsan umarsız kaldığı zaman her yola başvurabilir.
"Hasta karısının acıları karşısında umarsız kalan adam hırsızlık yapar."

2-C163. Umarsızlıktan kabul edilen bazı küçük iyiliklerin bedeli çok ağır olabilir.
"Cadı, adama iki elma verir ama karşılığında da çocuklarından birisini ister."

3-D51. Her kazanımın bir karşılığı vardır ve bu bedel ödenmelidir.
"Adam cadıya verdiği sözü tutup, ona olan borcunu ödemek istemez, ama cadı onu buna mecbur eder."

4-C19. Kardeş sevgisi, insana pek çok zorluğu göze aldırır.
"Kardeşinin cadının elinde olduğunu öğrenen kız, onu kurtarmak için herşeyi göze alır."

5-B201. İyilik kötülüğü yener.
"İyi insanlar, kötü cadıyı ve şatosunu yerle bir ederler."

25-GÜZEL KIZ İLE YEDİ KARDEŞİ

Mardin-Midyat
Hazari Sayar
85
Ev hanımı
Büyüklerinden

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, develer tellal pireler berber iken, ülkenin birinde masal anlatan bir

bitle bir pire varmış. Bunlar masal anlatmaya çoğunlukla şöyle başlarlarmış:

Gün ve gece boyunca yeri kazmışlar
Tulum dolusu nohut bulmuşlar
Demişim, ben de yiyeceğim payım nerede?
Dövdüler, kovdular, dediler: İşte.
Dedim ki: İşte babanız geliyor yolda
Bakınız çok yorgun. Bir çuval un var sırtında.
Yanında kocaman bir tazı
Tazıya gerek ekmek,
Ekmeğe gerek tandır,
Tandıra gerek odun,
Oduna gerek balta
Balta demircide fakat,
Demirciye gerek yumurta.
Tavuk yumurta vermiyor,
Çünkü yemini istiyor,
Yem sandıkta kilitli,
Sandığın anahtarı nerede peki?

İşte bu sandığın anahtarı çok uzun süre önce, yürekli ve hayırsever bir padişahın yönettiği, mutlu insanların çok olduğu bir ülkedeymiş. Bu ülkede aynı zamanda çok güzel bir kız ve bunun yakışıklı yedi erkek kardeşi yaşarmış.. Zamanla bu kız daha güzelleşiyor, erkek kardeşleri de daha bir yiğitleşiyorlarmış.

Az zaman sonra mı, çok zaman sonra mı bilemiyeceğiz ama, bir zaman sonra bu ülkede, halk geçimini sağlayamaz olmuş. Ülkenin üstüne lanet mi yağmış bilinmez ama, buradan kaçan kurtuluyor, kalan ölüyormuş. İnsanların kimi doğuya, kimi batıya, bizim sekiz kardeş ise bilinmeyen bir yöne kaçmışlar. Az gitmişler uz gitmişler ve bilinmeyen dağların, bilinmeyen bir köşesinde yerleşip, avcılıkla geçinmeye başlamışlar. Sabahın erken saatlerinde ava gider, geç saatlerde de dönerlermiş. Güzel kız kardeşleri ise, her sabah erkenden uyanır, ocaktaki küllerle örttüğü ateşi çıkarır ve kardeşlerine çorba pişirirmiş. Bunların bir de kedileri varmış.

Günlerden bir gün kız yine çorba pişirmek için erkenden kalkmış fakat, kedinin üzerine işeyerek, ateşi söndürdüğünü görmüş. Ne yapacağını bilemeyen kız, ateş bulabilmek için, uzağa bakmış, yakına bakmış derken uzaklarda bir ışık görmüş. Hemen oraya gitmeye karar vermiş. Az gitmiş uz gitmiş, uzunca bir yol gitmiş, derken büyük bir saraya varmış. Bu sarayda kırk canavarla, onların insan kılıklı anaları otururmuş. Güzel kız, bu kadından bir parça ateş istemiş. Kadın o sırada uyuyan canavar yavrularına bakarak, veremem çünkü, çocuklarım uyumadan önce korları tek tek saydılar demiş. Ocakta kırk tane büyük kor ve üstünde de kırk kulplu büyük bir kazan varmış. Bu kazanda da yemek kaynıyormuş. Kızın yalvarmalarına dayanamayan kadın, eline makası alıp, her kordan bir parça keserek kıza vermiş. Ayrıca pişen yemekten de kızın peştemalına bir parça koymuş. Kız sevinçle oradan uzaklaşıp, evlerine dönmüş. Bu arada peştemalı yırtık olduğundan, içindeki yemekler de gittiği yol boyunca dökülmüş.

Bir zaman sonra canavar yavrularının en büyüğü uyanarak annesine, bir insan kokusu aldığını söylemiş. Annesi ona, yavrum burada insan kokusu ne arasın, buraya kim cesaret edip gelebilir, dediyse de onu inandıramamış. Çevreyi araştıran canavar, gördüğü yemek izlerini takip ederek, sekiz kardeşin evine varmış ve içerdeki kıza, "Etini mi yiyeyim, kanını mı emeyim" diye seslenmiş. Çok korkan kız da kanımı em diyerek, anahtar deliğinden parmağını uzatmış. Canavar bundan sonra her gün gelerek kızın kanını emmeye başlamış. Kardeşlerinin günden güne zayıfladığını gören oğlanlar, ona bunun nedenini sormuşlar. Kız her ne kadar olanları anlatmak istemişse de sonunda dayanamayıp kardeşlerine her şeyi anlatmış. Bu duruma çok üzülen kardeşler sırayla nöbet bekleyerek, canavarı öldürmeye karar vermişler. İlk gün büyük kardeş beklemiş ve canavar gelince kılıcını çekerek saldırmış ama öldürememiş. Diğer kardeşler de sırayla beklemişler ama, onlar da başaramamışlar. Sonunda sıra küçük kardeşe gelmiş. Pusuya yatan oğlan canavar gelince, kılıcını çektiği gibi onu öldürmüş. O günden sonra da sekiz kardeş, hep birarada mutluluk içinde yaşamışlar. Ne kimse onları rahatsız etmiş, ne de onlar kimseyi.

Gökten üç elma düşmüş. Biri masalı anlatana, ikisi de dinleyenlere...

Dileğimiz, herkes sekiz kardeş gibi ömrünün sonuna kadar mutlu yaşasın...

İLETİ DİZİNİ

1-C159. İş bölümünü cinsiyetler belirler.
"Sekiz erkek kardeş ava giderler, güzel kız kardeşleri ise evi temizleyip onlara yemek pişirir."

2-C163. Umarsızlıktan kabul edilen, bazı küçük iyiliklerin bedeli, çok ağır olabilir.

D6. Su, ateş ve ekmek gibi, insanların yaşamsal gereksinimlerinin başını devler tutmuştur. Onlara ulaşabilmek için, insanlar öteden beri acı çekerler.
"Canavardan bir parça ateş alan kız, karşılığında kanını verir."

3-B300. İnsan duygularını, sorunlarını yakınlarıyla paylaşmalıdır. Derdini söylemeyen, derman bulamaz.
"Kız, erkek kardeşlerine, canavarın her gün gelerek kanını emdiğini söyler, onlar da canavarı öldürürler."

26-YASEMİN

Şanlıurfa
Hatice Müsri

62
Ev hanımı
Büyüklerinden

Evvel zaman içinde bir varmış bir yokmuş. Bir ananın yedi tane oğlu varmış. Bir gün bu oğlanlar analarına, "Bizim hiç kızkardeşimiz yok mu" diye sormuşlar. Ana da "Yok oğullarım" demiş. Bunu duyan oğlanlar, "Öyleyse bizim buralarda yerimiz yok" deyip geçip gitmişler. Onlar gittikten bir zaman sonra kadının bir kızı olmuş ve adını Yasemin koymuş. Kız büyüyüp serpilmiş ve bir gün, "Ana, herkesin ağabeyleri, erkek kardeşleri var, benim niye yok" diye sormuş. Ana, "Kızım, senin de yedi erkek kardeşin vardı, ama bir kız kardeşleri olmadığı için dağlara uzaklara gittiler" deyince kız, "Anacığım ben kardeşlerimi bulmalıyım" demiş ve yollara düşmüş. Dağlar ormanlar aştıktan sonra, kardeşlerinin yaşadığı kulübeye gelmiş. Ocağın yanında yedi tırnanın durduğunu görünce, buranın kardeşlerinin evi olduğunu anlamış ve ortalığı temizleyip yemek pişirmiş. Sonra da yorgunluktan uyuyakalmış.

Akşam eve gelen oğlanlar, gördükleri karşısında, bunu kimin yaptığını düşünürken, içerde uyuyan kızı görmüşler ve hemen andırıp, kim olduğunu ve burada ne aradığını sormuşlar. Kız da onlara kim olduğunu söylemiş ve çok sevinen oğlanlar, kardeşlerine sarılıp mutluluk içinde yaşamaya başlamışlar. Oğlanlar ava gidiyor, kız da evde işleri yapıyormuş. Kıza, ormanda bir dev anasının olduğunu ona karşı dikkatli davranmasını tembih etmişler. Günler böyle geçip giderken, bir gün kedi ocaktaki ateşi söndürmüş. Kız da ateş bulmak için evden uzaklaşıp, dev anasının oturduğu kulübeye giderek, ondan ateş istemiş. Onu gören dev anası kızın üstüne atılıp, bütün kanını emmiş. Eve dönen oğlanlar, kardeşlerinin kaybolduğunu görünce, hemen dev anasının kulübesine koşmuşlar. O hala kızın kanını emiyormuş. Eve giren oğlanlar devi bağlayıp kardeşlerini de götürmek istemişler ama, tam o sırada kızın ayağına orada bulunan büyülü bir çuvaldız batmış ve ölmüş. Kardeşleri onun neden öldüğünü anlayamamışlar, toprağa da gömmek istemediklerinden, bir tabuta koyup, eşeğin sırtına bağlamışlar ve eşeği de serbest bırak-

mışlar. Bir köye varan eşeği, köylüler durdurup sırtındaki tabutu açınca, kızın ölüsünü görmüşler ve bari yıkayıp gömelim demişler. Kızın ölüsünü yıkayan kadın, topuğundaki çuvaldızı görüp çıkarmış ve kız hemen dirilip kalkmış. Köylüler buna çok sevinmişler ve onu kendi köylülerinden biriyle evlendirmişler.

Aradan zaman geçmiş ve Yasemin'in bir kızı olmuş. Bir gün yedi kardeş bu köyden geçerlerken, çeşme başında oynayan bu çocuğu kardeşlerine benzetip, birbirlerine, "Ne kadar da güzel, aynı kardeşimiz Yasemin'e benziyor" demişler. Sonra da çocuğu sevmek istemişler ama, kız korkup eve gitmiş ve olanları annesine anlatmış. Gerçeği anlayan Yasemin, "Korkma onlar senin dayılarındır" demiş ve hemen koşup kardeşlerine sarılmış. Birbirlerine kavuşan kardeşler, kalan ömürlerini hep birlikte mutluluk içinde yaşamışlar...

İLETİ DİZİNİ

1-C8. Bir ailede hem kız, hem erkek çocuklar olmalıdır.
"Yedi erkek kardeş, bir de kız kardeşleri olsun isterler."

2-C9. Birlikte yaşayan kardeşler, daha mutlu olurlar.
"Kız, erkek kardeşlerini bulur ve onlarla birlikte yaşamak ister."

3-D6. Su ve ateş gibi, insanların yaşamsal gereksinimlerinin başını devler tutmuştur. Onlara ulaşmak için, insanlar ötedenberi acı çekerler.
"Dev anası, kendisinden ateş isteyen kızın üstüne atılıp, kanını emer."

4-B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
"Yasemin pek çok acı çektikten sonra, kardeşlerine kavuşup mutlu olur."

27-ŞEHZADE HÜDADAD İLE KIRKDOKUZ KARDEŞİ

Diyarbakır-Çermik
İsmail Can
73
Çiftçi
Babasından

Vaktiyle Harran'da oturan bir padişah varmış. Bu padişahın elli tane karısı varmış ama, hiç erkek çocuğu yokmuş. Buna çok üzülen padişah gece-gündüz tanrıya yalvarıp bir oğlunun olmasını istiyormuş. Bir gün rüyasında ihtiyar, sakallı bir adam görmüş. Bu adam ona, kırkdokuz tane erkek çocuğunun olacağını, yalnız en genç karısı olan Firuze'nin çocuğu olmayacağını söylemiş. Bunu duyan padişah, kırkdokuz karısına hediyeler göndermiş. Firuze'yi de Suriye'deki kardeşinin yanına sürgün etmiş.

Bir zaman sonra padişahın kırkdokuz tane oğlu olmuş, ama öte yandan Firuze'nin de bir oğlu olmuş. Bu durumu padişaha bildirmemişler. Dayısı bu oğlana Hüdadad adını vermiş ve onu tam bir şehzade gibi yetiştirmiş. Hüdadad yiğit bir delikanlı olunca da annesine, artık babasını görmek, tanımak ve onun için savaşmak istediğini söylemiş. Çünkü Hüdadad önce başarılı olmak, kendini kanıtlamak, sonra babasıyla tanışmak istiyormuş. Annesinden izin aldıktan sonra, Harran'a gitmiş ve padişaha onun ordularında yer alıp savaşmak istediğini söylemiş. İsteği kabul edilen Hüdadad, savaşlarda büyük başarılar kazanarak, padişahın gözdesi olmuş. Padişah oğullarını onun emrine vermiş. Buna kızan oğlanlar, aralarında anlaşarak Hüdadad'ı öldürtmeye karar vermişler. Yaptıkları plana göre, Hüdadad'dan izin alıp ava çıkacaklar ve bir süre saklanıp, geri dönmeyecekler, padişah da endişelenip oğlanı öldürtecekmiş. Her şeyi planladıkları gibi gerçekleştirmişler. Onların dönmediğini gören padişah, Hüdadad'ı yanına çağırtıp, hemen oğullarını bulup getirmesini yoksa, kellesinin gideceğini söylemiş. Oğlanları aramak için yollara düşen Hüdadad, ovalar, dağlar aşmış ve sonunda bir gölün kenarında, mermerden bir saray görmüş. Bu sarayın penceresinde genç

bir kız ağlıyormuş. Oğlan, çok güzel olan bu kıza aşık olmuş ve neden ağladığını sormuş. Adı Deryabar olan bu kız ona, sarayın bir deve ait olduğunu ve devin buradan geçen herkesi içeriye hapsettiğini söylemiş. Tam o sırada dev gelmiş. Delikanlı akıllı bir dövüş yöntemiyle onu öldürmüş. Sonra da saraydaki devin esirlerini kurtarmaya gittiğinde, kardeşlerini de onların arasında görmüş ve onlara gerçek kimliğini açıklayarak, ben sizin kardeşinizim demiş, sonra da gidip Deryabar'la evlenmiş. Diğer kardeşler, babamız Hüdadad'ın kendi oğlu olduğunu öğrenirse, biz gözden düşeriz, tahta da o oturur diye düşünmüşler. Aralarında anlaşıp, gece oğlanın çadırına saldırarak, onu kanlar içinde bırakmışlar. Olanları gören Deryabar hemen en yakın köye yardım bulmaya giderek, oradaki yaşlı büyücü kadını alıp getirmiş ama, Hüdadad yerinde yokmuş. Bunun üzerine büyücü, kızı alıp Harran'a padişahın yanına götürmüş ve olanları anlatmış. Bunları duyan padişah hemen oğullarını zindana attırarak, onları astırmaya karar vermiş. Ertesi gün, oğlanları asmak için, meydana getirdikleri sırada, düşmanın Harran'a saldırdığı haberi gelmiş ve oğlanları yeniden zindana koyup, savaşmaya başlamışlar. Saldıran düşman sayıca çokmuş. Padişah oldukça güç bir durumdayken, düşmana arkadan bir grubun saldırdığı görülmüş. Böylece şehir kurtarılmış. Daha sonra, yardıma gelen kuvvetin komutanına teşekküre giden padişah, bu komutanın oğlu, Hüdadad olduğunu görmüş ve çok sevinmiş. Olanları öğrenen Hüdadad babasından, kardeşlerini bağışlamasını istemiş. Padişah da kabul etmiş. Böylece kardeşlerini kurtaran Hüdadad, babasının isteğiyle padişah olup, onun yerine geçmiş...

İLETİ DİZİNİ

1-C10. Oğlan eve direk, kız ele dayaktır, soyun varlığını erkek evlat sürdürür.
"Elli tane karısı olan padişah, bir tane oğlu olması için tanrıya yalvarır."

2-C164. Kesin yargılara dayanmayan, tahmini kararlar yanlış olabi-

lir.
"Padişah rüyasına dayanarak en genç karısı Firuze'yi sürgün eder, ama yanılmıştır."

3-B101. Başarılı insanlar kıskançlık uyandırırlar ve bu nedenle yaşamlarını bile yitirebilirler.

4-C156. İnsana en büyük kötülük bazan en yakınlarından gelir.
"Hüdadad'ın başarılarını kıskanan padişahın öteki oğulları, onu öldürmeye karar verirler."

5-B350. Kendisine yapılan kötülüğü bağışlamak, kötülüğe karşı iyilik yapmak büyük bir erdemdir.
"Hüdadad, padişah babasından kendisine kötülük yapan öteki kardeşlerini bağışlamasını ister."

28-KÜÇÜK KARDEŞ

Adıyaman-Tekpınar Köyü
Ayşe Akar
62
Ev hanımı
Annesinden

Bir varmış bir yokmuş, zamanın birinde, üç kız arkadaş varmış. Bu üç kız bir gün orman da dolaşırken, içlerinden birisi, görmeden bir kuşun yerdeki yuvasına basmış. Biraz sonra gelen kuş, yuvasındaki bütün yumurtaların kırıldığını görünce, oradaki kızların yanına gelerek, "Benim yuvama kim bastı" demiş. Kızlar "Biz basmadık" deyince de "Öyleyse basmadığınıza yemin edin" demiş. Kızlardan ikisi, kardeşlerinin başına yemin etmişler. Üçüncü kız ise, "Benim kardeşim yok, onun için ben ineğimizin başına yemin edeceğim" demiş. Buna kızan kuş, "Niçin yalan söylüyorsun, senin üç tane erkek

kardeşin var" deyince çok şaşıran kız, koşarak annesine gelip, "Ormandaki kuş benim üç tane erkek kardeşim olduğunu söylüyor doğru mu, eğer doğruysa ben onların yanına gideceğim" diye tutturmuş. Kızının zorlamalarına dayanamayan kadın, onun gitmesine izin vermiş ve külden bir eşek yaparak, "Bu eşeğe hep çu, çu, çu diyeceksin. Sakın çüş deme, yoksa eşek bozulur" demiş. Eşeğe binen kız, annesiyle helalleşip yola çıkmış. Çu, çu, çu diye giderken, birden yerde bir boncuk görmüş ve inip onu almak için çüş demiş. Demesiyle de eşeğin dağılıvermesi bir olmuş. Üzülerek eve dönen kıza, annesi yine bir külden eşek yapmış ve yine hiç "çüş" dememesini tembihlemiş. Kız bu defa eşeğine çu, çu, çu diyerek, kardeşlerinin yaşadığı mağaraya varmış. Her taraf darmadağınıkmış. Kız etrafı toplamış, bir de yemek pişirerek ortaya koymuş ve gidip saklanmış. Her gün üç kardeşten birisi sırayla gelir ve yemeği pişirirmiş. O gün yemek sırası en büyük kardeşteymiş. Her tarafı temizlenmiş ve yemeği de pişmiş bulunca, biraz şaşırmış ama, kimin yaptığını da pek merak etmemiş. Akşam gelen diğer kardeşlerine de bir şey söylememiş. Ertesi gün sıra ortanca oğlandaymış. O da herşeyi hazır bulunca çok sevinmiş ama, kimin yaptığını merak etmediği gibi diğerlerine de bu konudan hiç söz etmemiş. Sonunda sıra küçük kardeşe gelmiş. O da herşeyi hazır bulunca çok şaşırmış ve bunu yapanı merak edip, her tarafı iyice arayarak kızı bulmuş. Ona kim olduğunu ve burada ne aradığını sorunca o da, ben sizin kardeşinizim demiş ve her şeyi anlatmış. Akşam olunca diğer kardeşler de gelmişler ve olanları öğrenince çok sevinmişler. Kız, "Ben burada kalıp, sizin işlerinizi yapacağım" demiş. Onlar da bunu kabul edip ona "Her gün tavandan bir tane kuru üzüm düşer, onu sakın yeme, alıp evdeki kediye ver" demişler. Günler böyle geçip gitmeye başlamış. Kız her gün evi süpürürken tavandan düşen kuru üzüm tanesini alıp kediye veriyormuş. Yine bir gün, üzümü vermek için, kediyi aradığında bulamamış ve kendisi yemiş. Biraz sonra gelen kedi, kızın etrafında dolanıp, üzümü vermesini beklemiş. Vermeyince de kızın boynundaki boncukları koparıp yere saçmış. İçlerinden en parlak olan kırmızı boncuğu da alıp, ocaktaki ateşi söndürerek, yerine bunu koymuş. Kız da dökülen boncukları toplayıp yeniden dizmek için, mağaranın ağzına oturmuş. Bu arada da ocaktaki parlayan boncuğu, ateş sanıyormuş. Boncuklarını dizdikten sonra, yemek pi-

şirmek için ocağın başına geldiğinde, ateşin söndüğünü, o parlayanın da boncuk olduğunu görüp çok üzülmüş. Ateş bulmak için, dışarı çıkıp etrafına bakınırken, uzaklarda bir duman görmüş ve hemen o tarafa doğru gidip, dumanın çıktığı eve varmış. Orada üç kız bulgur kaynatıyorlarmış. Onlardan bir parça köz istemiş. Kızlar, "Bu ateş devindir. O da közleri sayar. Bunlardan birini sana verirsek, gelince anlar ve bizi yer, onun için veremeyiz" demişler. Kız çok yalvarınca da, bir közden küçük bir parça makasla kesmişler ve biraz da bulgurla birlikte kıza vermişler. Kız koşa koşa giderken bulgurları dökmüş, ayağını da bir taş kesip kanatmış.

Biraz sonra uyanan dev, etrafını koklayıp, kızlara "Bir yabancı insan kokusu alıyorum, buraya kim geldi" diye sormuş. Kızlar her ne kadar hiç kimse gelmedi demişlerse de dev burnunu havaya dikip, kızın ayağından akan kanı ve bulgur tanelerini takip ederek, onların mağarasına gelmiş ve içeri bakıp, ocağın başında oturan kızı görmüş. Korkunç bir sesle kıza, "Parmağını uzat da kanını emeyim" diye bağırmış. Kız da çok korktuğu için uzatmış. Dev artık her gün gelerek kızın parmağını emmeye başlamış. Günden güne zayıflamaya başlayan kıza kardeşleri, "Senin bir derdin mi var, niçin günden güne zayıflıyorsun" diye sormuşlar. Kız korkusundan hiçbir şey söylememiş. Bunun üzerine küçük kardeş diğerlerine, "Ben bu gün işe gitmeyeceğim, biraz hastayım, siz gidin" demiş ve onlar gidince de kızı sıkıştırıp, neler olduğunu öğrenmiş. Ona, "Ben şimdi saklanacağım. Dev gelip de sana parmağını uzat deyince, sen de ona, başını biraz uzat dersin" demiş. Biraz sonra gelen dev, yine her zamanki gibi kıza parmağını uzat demiş. Kız da ona, "Sen başını biraz uzat da daha rahat em" deyince, dev başını uzatmış, içerde saklı duran oğlan da kılıcıyla bir vuruşta onu öldürmüş. Diğer kardeşler dönünce, onlara da olanları anlatmışlar. Kız üzülerek, "Bu devin üç tane kızı vardı. Bana ateş verdikleri için, dev mutlaka onları da cezalandırmıştır" demiş. Bunu duyan oğlanlar hemen yola çıkmışlar. Büyük ve ortanca kardeş küçük kardeşlerini kıskandıklarından, ona bir oyun oynamak istemişler ve ona, "Sen bu yoldan git, biz de şu yoldan gidelim, bakalım hangimiz daha çabuk varacağız" demişler. Küçük de kabul etmiş. Diğer ikisi birlikte giderlerken aralarında anlaşıp, küçüğe bir tuzak hazırlamışlar. Sonunda devin mağarasına

varmışlar ama, ortada kimsecikler yokmuş. Çevreyi arayınca bir kuyu görmüşler. Kızlar bu kuyunun içindeymiş. Biraz sonra yanlarına gelen küçük kardeşlerinin beline bir ip bağlayıp, onu kuyuya indirmişler. Kuyuya inen oğlan, önce büyük kızı dışarı çıkarıp, en büyük kardeşine, "Bu senin" demiş. Sonra ortanca kızı çıkararak, diğer kardeşine de "Bu da senin" demiş. En sonunda da küçük kızı gönderip, "Bu da benim" diye bağırmış. Kızların üçü de çıkınca, diğer kardeşleri, küçük oğlanı yukarı çekmemişler ve kuyuda bırakıp gitmişler. Yalnız küçük kız oradan ayrılmamış ve aşağıya oğlana seslenerek "Kuyunun içinde birisi beyaz, birisi siyah iki tane koç var. Eğer kendini beyaz koçun üstüne atarsan, aydınlık dünyaya, siyah koçun üstüne atarsan karanlık dünyaya çıkarsın. Sakın şaşırma" demiş. Biraz sonra iki koç gelmiş. Oğlan heyecanlanarak, kendisini yanlışlıkla siyah koçun üstüne atmış ve karanlık dünyaya gitmiş. Çok karanlık tünellerden geçerek, bir köye varmış. Bir ihtiyar kadının evine giderek ondan bir tas su istemiş. Köyde hiç su olmadığından, ihtiyar kadın tasa işeyerek su yerine oğlana vermiş. Oğlan da içip, "Teyze suyunuz niçin tuzlu" diye sormuş. Kadın da ona, "Oğlum, doğruyu mu yoksa eğriyi mi söyleyeyim" demiş. Oğlan, "Doğruyu söyle" deyince de kadın, "Bizim çeşmenin başını bir ejderha tuttu. Bize, bir leğen hamur ve bir kız karşılığında, haftada bir gün su veriyor. Yarın da sıra padişahın kızında" demiş. Bunu duyan oğlan, kadından, kendisini padişahın kızının yanına götürmesini istemiş. O da götürmüş. Oğlan kıza, "Ejderha sana, gel seni yiyeyim dediği zaman, sen de ona, beni yemek istiyorsan başını biraz daha uzat de, ben tam o sırada kılıcımla vurup onun başını gövdesinden ayırırım" demiş. Bunları dinleyen padişahın kızı, ertesi sabah bir leğen hamurla birlikte suyun başına gelip beklemeye başlamış. Biraz sonra görünen ejderha kıza, "Yaklaş da seni yiyeyim" deyince kız da ona, "Başını biraz daha uzat, o zaman beni kolayca yersin" demiş. Ejderha başını uzatınca da oğlan onu öldürmüş. Bunu gören kız, hemen elini ejderhanın kanına sürerek, oğlanın sırtına vurup işaret koymuş. Sonra oğlan yine ihtiyar kadının evine gitmiş. Bu arada sular da gürül gürül akmaya başlamış. Babasının yanına koşan kız, "Baba her tarafı su bastı, halk sevinç çığlıkları atıyor kalk dışarı çık da olanları gör" demiş. Buna inanmayan padişah ise, "Kızım bu hayalleri bırak da git ejderha seni yesin suyu bıraksın, çünkü

susuzluktan ölüyorum" demiş. Bunun üzerine kız, babasını kolundan çekiştirerek pencereye götürmüş. Her tarafın sular altında olduğunu gören padişah, kızından olup bitenleri dinleyince, ejderhayı öldüreni ödüllendireceğini duyurmuş. Şehirdeki bütün erkekler, sarayın önünden gelip geçmiş. Kız bunlardan hiçbirisinin ejderhayı öldüren genç olmadığını söylemiş. Padişah vezirlerine, şehirde başka erkek kalıp kalmadığını sormuş. Onlar da "İhtiyar yoksul kadının evinde bir adam var ama, hiç de öyle kahramanlık yapacak birine benzemiyor" demişler. Padişah onun da getirilmesini emretmiş. Oğlanın sırtında ejderhanın kanından olan işareti gören kız "İşte ejderhayı öldüren bu gençti" demiş. Bunu duyan padişah oğlana, "Dile benden ne dilersen, istersen sana kızımı vereyim, istersen mal mülk vereyim" demiş ama, oğlan "Hiç bir şey istemiyorum, yalnızca aydınlık dünyaya çıkmak istiyorum" deyince, padişah "Aydınlık dünyaya seni yalnız Havva Kuşu götürebilir" demiş. Sonra da adamlarına, "Kırk tane domuz kesin, derilerine su doldurun, götürüp Kırklar Ağacı'na asın" demiş. Adamlar denileni yapmışlar, oğlan da ağacın altında beklemeye başlamış. O sırada gelen bir ejderha, her zaman yaptığı gibi yine, Havva Kuşu'nun yavrularını yemek istemiş. Bunu gören oğlan hemen onu vurup öldürmüş sonra da çok yorgun olduğu için yuvanın içine yatıp uyumuş. Biraz sonra gelen Havva Kuşu, yuvasında bir yabancının yattığını görünce şaşırmış ama, yerdeki ejderha ölüsünü görünce, olanları anlayıp, oğlana "Dile benden ne dilersen" demiş. Oğlan da "Beni aydınlık dünyaya götürmeni istiyorum" deyince, hemen oradaki etleri, suları ve oğlanı sırtına alıp uçmaya başlamış ve sonunda oğlanı, aydınlık dünyanın kapısı olan o kuyunun başına getirip bırakmış. Küçük kız hala kuyunun başında oğlanın dönmesini bekliyormuş. Kızı görünce çok sevinen oğlan, onu da alarak, kardeşlerinin bulunduğu yere gitmiş ve oradaki diğer iki kızı da alarak oradan uzaklaşmış. Eve dönüp de kimseyi bulamayan iki oğlan hemen atlarına binip, onların arkasından yetişmişler. Küçük kardeşlerinden çok özür dileyerek, bundan sonra onun mutluluğu için her şeyi yapacakları konusunda söz vermişler. O da bunları bağışlamış ve hep birlikte mutluluk içinde, yaşamlarını sürdürmüşler.

Dileğimiz, sizin de mutluluk içinde yaşayıp, mutlu sona ulaşmanızdır...

Masalımız gitti Şambayat'a
Bir tabak kuru üzüm gele bu cemaata...

İLETİ DİZİNİ

1-C9. Birarada yaşayan kardeşler daha mutlu olurlar.
"Kız, erkek kardeşlerini bulup, onlarla birlikte yaşamak ister."

2-C153. Büyük sözü dinlememek, yaşamı daha da güçleştirebilir.
"Annesinin sözünü dinlemeyen kız eşeğine 'çüş' der ve eşek dağılıverir."

3-C165. En küçük düşmanı bile küçümsememek gerekir, zarar verebilir.
"Kıza kızan kedi, ocaktaki ateşi söndürür."

4-D6. Ateş ve su gibi insanların temel gereksinimleri devlerin elindedir, onlara ulaşmak için insanlar ötedenberi acı çekerler.
"Dev, ateşinden bir parça alan kızın kanını emer."

5-B252. Zeka, kaba gücü yener.
"Küçük kardeşin kurduğu tuzağa düşen dev, canından olur."

6-C156. İnsana bazan en büyük kötülük en yakınlarından gelir.

7-B101. Başarı kıskançlık uyandırır.
"Küçük kardeşlerini kıskanan ağabeyleri, onu kuyuda bırakarak ölüme terkederler."

8-B350. Bağışlamak, kötülük yapana iyilik yapmak yüce bir duygudur.

9-B150. Özeleştiri yapmak insanı eğitir ve iyiye götürür.
*"Kötü kalpli ağabeyler, küçük kardeşlerinden özür dileyerek, bundan sonra iyi insanlar olacaklarını söylerler. O da onları bağışlar."*ü

29-PADİŞAH İLE ÜÇ OĞLU

Mardin-Nusaybin
Şaha Çetin
46
Ev hanımı
Babasından

Evvel zaman içinde, bir padişah ile üç oğlu varmış. Bu padişah oldukça iyi yürekli ve halkının mutluluğunu düşünen biriymiş. Günün birinde, yaşlı bir kadın, padişahın huzuruna çıkıp, "Padişahım, ne olur derdime bir çare bul" demiş. Padişah derdinin ne olduğunu sorunca da "Benim güzel bir bahçem var, Fakat her gün bir canavar gelerek meyvelerimi çalıyor ve bahçeme zarar veriyor" demiş. İyi yürekli padişah da kadına, bahçesini bu canavardan kurtaracağı konusunda söz vermiş. Kadın gidince de üç oğlunu yanına çağırtıp, olanları anlatarak, gidip sırayla, yaşlı kadının bahçesinde nöbet tutun, kim bu canavarı öldürürse ona ödül vereceğim demiş.

O gece ilk nöbeti, büyük oğul Mehmet tutmuş ama, canavar gelince korkusundan saklandığı yerden çıkamamış. Sabah olunca da babasına gidip, o gece canavarın gelmediğini söylemiş. İkinci gece ortanca oğul Ahmet nöbet tutmuş. O da canavarın karşısına çıkmaya cesaret edemeyerek, gelmediğini söylemiş. Sonunda sıra en küçük oğlan Hasan'a gelmiş. Hasan gece olunca, eline kılıcını alıp nöbet tutmaya başlamış. Gece yarısına doğru canavarın bahçeye girdiğini görünce de saklandığı yerden çıkıp, canavara sesizce yaklaşarak, kılıcını saklamış. Oldukça ağır bir yara alan canavar, hemen oradan

uzaklaşmış. Onun yarasının ağır olduğunu gören Hasan da ikinci kez ona saldırmamış. Kan lekelerini izleyerek onun mağarasına varmış. İçeri girince canavarın yerde kanlar içinde ölüsünü görmüş. Mağaranın içinde üç tane oda varmış. Odaları tek tek açan adam, üç tane güzel kızla karşılaşmış. Bu çok güzel kızlardan birine aşık olan Hasan, hemen onunla evlenmek istediğini söylemiş. Kız Hasan'a "Her cuma günü burada bir ak koçla bir kara koç döğüşürler. Döğüş başladığında, eğer ak koçun üstüne atlamayı başarırsan, buradan kurtuluruz ama, yanlışlıkla kara koçun üstüne atlarsan, yerin yedi kat dibine gidersin ve ömrünün sonuna kadar da oradan çıkamazsın" demiş.

Bu tehlikeyi göze alan Hasan, sabırsızlıkla cumayı beklemiş. Koçlar dövüşmeye başlayınca, ak koçun üstüne atlamak isterken de beceremeyip, kara koçun üstüne atlamış ve kendini yerin yedi kat dibinde bulmuş. Buradan nasıl kurtulacağını düşüne düşüne giderken, yorulduğunu anlamış ve bir ağacın altına uzanarak, derin bir uykuya dalmış. Biraz sonra, ağacın üstündeki kartal yavrularının çığlıklarıyla uyanan Hasan, ağaca tırmanıp, yavruları yemek isteyen bir yılan görmüş. Yerdeki bir sopayı alarak, bir vuruşta yılanı öldürmüş. O sırada yuvasına dönmekte olan kartal, Hasan'ın yaptığını görerek ona, "Dile benden ne dilersen" demiş. Hasan da şu anda bir dileği olmadığını, gelecekte yardıma ihtiyacı olursa ona bildireceğini söyleyerek oradan ayrılmış ve uzun bir yürüyüşten sonra, büyük bir şehre varmış. Aç ve susuz olan genç gördüğü ilk eve girip bir tas su istemiş. Evin sahibi olan ihtiyar kadın, ona bir tas suyla biraz yiyecek getirmiş. Suyun çok bulanık olduğunu gören Hasan, kadına bunun nedenini sormuş. Kadın da ona "Bu şehrin bir su kuyusu vardı onun da başını bir dev tuttu. Biz her hafta yemesi için ona, süsleyerek bir genç kız veririz. O da bunun karşılığında bize biraz su verir. Elimde kalan bütün su bu, ister iç, ister içme" demiş. O hafta deve verilecek kız da padişahın kızıymış. Bunları öğrenen delikanlı, hemen ayrılıp padişahın huzuruna çıkarak, "Ben bu devi öldürebilirim. Sen kızına yaptıracağın gelinliğin eteğini biraz bolca yaptır ve onu deve götürürken, beni de eteğinin altına saklayarak götür. Dev kızını yemek isteyince ben de ona saldırır ve öldürürüm, eğer öldüremezsem, kızınla bereber ölürüm" demiş. Padişah, Hasan'ın bütün

bu dediklerinin yapılmasını emretmiş. Dev tam kızı yiyeceği sırada, onun eteğinin altına gizlenmiş olan Hasan, kılıcını çekerek devin kellesini koparmış.

Devin ölümü bütün şehirde büyük bir sevinç yaratmış. Padişah kızını ve şehri bu devden kurtaran delikanlıya, ne isterse vereceğini söylemiş. Bunun üzerine Hasan da padişahtan, kırk tane koyun eti, kırk tandır ekmek ve kırk tulum su istemiş. Bütün istekleri hemen gerçekleştirilen oğlan, aldığı bu yiyecek ve içeceklerle birlikte, hemen daha önce karşılaşmış olduğu kartalın yanına gitmiş ve getirdiklerini göstererek, ondan kendisini yedi kat yukarıya, yeryüzüne çıkarmasını istemiş. Hasan'a iyilik borcunu ödemek isteyen kartal da onu sırtına alıp, yedi kat yukarıya çıkarmış. Kendi dünyasına dönmenin sevinci içinde olan oğlan, kartala teşekkür ederek, ülkesine gitmek üzere yola çıkmış.

Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, günlerden bir gün bir köye varmış. Köy meydanı çok kalabalıkmış. Bunun nedenini sorunca, adamın biri ona, "Burada bir kızı zorla evlendiriyorlar. Kız da odasına kapanıp, eğer yanıma yaklaşan olursa intihar ederim diyor, biz de olanları seyrediyoruz" demiş. Bu kızı merak eden Hasan, yaklaşıp da pencereden bakınca, bunun mağaradayken aşık olduğu kendi sevgilisi olduğunu görmüş ve kızın mağaradayken kendisine verdiği yüzüğü, köyün en güvenilir adamıyla, kıza göndermiş. Adam da götürüp, kapının aralığından içeriye atmış. Yüzüğü gören kız, Hasan'ın geri döndüğünü anlayarak, dışarı çıkıp köylülere, "Evlenmeyi kabul ediyorum, ancak düğünümü şu tepenin arkasında yapacaksınız" demiş. Kızın bu isteğini kabul eden köylüler, o tepeye doğru uzaklaşınca, köyde yalnız kalan kızla Hasan birbirlerine sarılarak, oğlanın ülkesine kaçmışlar ve orada ömürlerinin sonuna kadar mutluluk içinde yaşamışlar...

İLETİ DİZİNİ

1-C101. İyi yöneticiler halkın sorunlarıyla ilgilenirler.

"Halkın mutluluğunu düşünen padişah çok iyi yüreklidir ve yaşlı kadının sorunuyla yakından ilgilenir."

2-B102. Korku ve baskı, insanları yalancılığa iter.
"İki büyük oğlan, babaları ve canavardan korktukları için yalan söylerler."

3-B253. Dikkatsizlik ve acelecilik insanı yanlışa götürür.
"Hasan, dikkatsizliğinden kara koçun üstüne atlar ve yerin yedi kat dibini boylar."

4-B202. İyilik karşılıksız kalmaz.
"Yavrularını yılandan kurtardığı kartal, Hasan'ı yeryüzüne çıkarır."

5-D6. Su ve ateş gibi insanların temel gereksinimleri devlerin elindedir, onlara ulaşmak için, insanlar acı çekerler.
"Kadın Hasan'a, su kuyularının başını bir devin tuttuğunu, her hafta bir kız alarak karşılığında da çok az su verdiğini söyler."

6-B252. Zeka, kaba gücü yener.
"Hasan, kızın çok bol olan giysisinin altına saklanarak, görünmeden deve yaklaşır ve onu öldürür."

7-B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
"Hasan pek çok güçlüğü yendikten ve eziyet çektikten sonra sevgilisine kavuşup, mutlu sona ulaşır."

30-NARTANE

Mersin-Silifke
Eşe Afacan
46
Ev hanımı
Halasından

Evvel zaman içinde, bir varmış bir yokmuş. Bir kadının yedi tane oğlu varmış. Bu yedi oğlan, bir gün annelerine "Anne bizim hiç kız kardeşimiz yok mu?" diye sormuşlar. Anneleri, "Olmadı a yavrularım" deyince de, "Eğer bizim kız kardeşimiz yoksa, daha biz buralarda ne yapalım" diyerek orayı terketmişler. Gide gide bir ormana varmışlar ve orada buldukları bir kulübeye yerleşmişler.

Onlar gittikten sonra annelerinin bir kızı olmuş, adını Nartane koymuşlar. Kız büyüyünce, "Anne benim hiç oğlan kardeşim yok mu" diye sormuş. Annesi de "Senin yedi tane oğlan kardeşin vardı ama, hiç kız kardeşleri olmadığı için burayı terkedip gittiler" demiş. Bunları duyan kız, "Anne ben kardeşlerimi bulmak istiyorum, onları buluncaya kadar da arayacağım" demiş ve yola koyulmuş. Dağlar tepeler aştıktan sonra, kardeşlerinin yaşadığı kulübeye gelmiş. Kapıyı açıp bakınca, ocağın başında yedi tane keklik görmüş ve oğlanların burada oturduklarını anlamış. Kız ortalığı silip süpürmüş ve yedi çeşit yemek yapıp ortaya koymuş, kardeşlerinin gelme zamanı yaklaşınca da bir çuvaldız olup kaşıklığa girmiş. Eve gelen oğlanlar gördükleri karşısında çok şaşırmışlar. Bu durum birkaç gün daha böyle devam edince de en büyük oğlan olanları öğrenmek için bir gün ava gitmemiş, evde beklemeye başlamış. Bekleye bekleye de uykusu gelip uyuyakalmış. Tam o sırada ortaya çıkan kız, bütün işi görüp, tam ağabeyi uyanacağı sırada yine çuvaldız olup, kaşıklığa girmiş. Biraz sonra kalkan oğlan bir de bakmış ki bütün işler tamamlanmış. Ertesi gün onun küçüğü beklemiş ama o da uyuyakalmış. Sırayla hepsi beklemeye başlamışlar ama, hepsi de uyuyakalmışlar derken, sıra en küçüğe gelmiş. O çok akıllı bir çocukmuş. Uyumamak için, serçe parmağını kesmiş ve beklemeye başlamış. Beklemiş beklemiş ama, gelen giden yokmuş. Bakmış ki olacak gibi değil, "Bari uyur gibi yapayım" diyerek, gözlerini kapatmış. Onun uyuduğunu sanan kız, ortaya çıkıp, çabuk çabuk bütün işleri yapmaya başlamış. Gözünün aralığından onu izleyen oğlan, tam kız işini bitirip kaşıklığa gireceğinde onu yakalamış ve "İns misin cins misin" diye sormuş. Kız da "Hem insim, hem cinsim, yedi oğlanın bir tek kızkardeşiyim" demiş. Durumu anlayan oğlan çok sevinmiş ve akşam eve gelen diğer kardeşlere de olanları anlatmış. Bütün kardeşler, sevinç içinde birbirlerine sarılıp güzel bir yemek yemişler

ve yatıp uyumuşlar. Sabah olunca hepsi ava gitmişler ve giderken de kıza, "Aman Nartane kapıyı kimseye açma" diye tembih etmişler. Günler böylece geçmeye başlamış. Oğlanlar ava gidip geliyorlar, akşama da Nartane'nin güzel yemeklerini yiyorlarmış.

Öte yandan, aynı ormanda kötü kalpli bir cadı yaşıyormuş. Bir gün gelip kapıyı çalmış ve "Nartane Nartane aç kapıyı" demiş. Kız açmamış. Cadı bunun üzerine, "En küçük kardeşinin selamı var, sana bir yüzük gönderdi, madem kapıyı açmıyorsun, bari parmağını anahtar deliğinden uzat da yüzüğü takayım" demiş. Kız en küçük oğlan kardeşini çok sevdiği için dayanamamış ve parmağını anahtar deliğinden uzatmış. Cadı kızın parmağını yakaladığı gibi, iğneyle delerek bütün kanını emmiş. Zavallı kızcağız, kapının arkasına cansız yığılıp kalmış. Akşam eve gelen oğlanlar kardeşlerini bu halde görünce çok üzülmüşler, ağlamışlar ve altından bir tabut yaparak, Nartane'yi içine koymuşlar. Tabutu götürürken, bir köprüden geçmeleri gerekiyormuş. Orada tabutu suya düşürmüşler. Bu olanlara daha çok üzülen oğlanlar, artık kız kardeşimiz olmadan biz buralarda ne yapalım diyerek, kulübeyi ve ormanı terkedip, dağa çıkmışlar.

Suya düşen tabut, gide gide bir adaya varmış. Tam o sırada öküzlerini sulamak için ırmağa getiren bir çiftçi tabutu görmüş ve adaya geçip onu açmış. Yüzüne hava vuran kız canlanıp gözünü açmış. Çiftçi de onu alıp evine götürmüş. İkisi evlenmişler ve bir kızları doğmuş. Zamanla büyüyüp yürüyen kız, hep evlerinin biraz ilerisindeki pınarın başında oynuyormuş. Acılarından sürekli dağ taş gezen oğlan kardeşler, bir gün buraya da gelip o pınardan su içmek istemişler. O sırada elinde bir altın tasla pınarda oynayan küçük kızı görmüşler. En küçük oğlan bakmış bakmış ve"Bu çocuğun gözleri Nartane'ye ne kadar benziyor" demiş. Bu benzerlik diğerlerinin de ilgisini çekmiş ve kıza, "Tasınla bize su verir misin" demişler. Çocuk korkup annesinin yanına kaçarak, "Anne pınara yedi adam geldi, bana bakıp, gözleri Nartane'ye ne kadar benziyor dediler, sonra da benden su istediler. Ben de korkup buraya kaçtım" demiş. Bunları duyan Nartane herşeyi anlamış ve kızına "Koş, o adamlara,

Altın tasım altın tasım
Altı üstüne dönmez tasım

Yedi yıllık dayılarım
Gelin size altın tasımla su vereyim

de" demiş. Kız hemen koşup bu tekerlemeyi söyleyince, oğlanlar gerçeği anlamışlar ve yeğenlerine sarılıp öperek "Haydi bizi evinize götür" demişler. Kız onları evlerine götürmüş. Birbirlerini yeniden bulan kardeşler, sarılıp sevinçten ağlamışlar. Daha sonra enişteleriyle de tanışarak, annelerinin yanına gitmişler. Sonra da hep birlikte, mutluluk içinde yemişler içmişler, muratlarına geçmişler...

İLETİ DİZİNİ

1-C8. Ailede hem kız, hem erkek çocuklar olmalıdır.
"Yedi oğlan, kendilerinin bir kız kardeşleri olsun isterler."

2-C9. Kardeşler bir arada yaşarlarsa daha mutlu olurlar.
"Nartane, erkek kardeşlerini bulup, onlarla birlikte yaşamak ister."

3-B257. Yabancılara kapı açılmamalı ve onlardan armağan alınmamalı, bu iyi yaklaşımın gerisinde bir artniyet olabilir.
"Cadı kadın Nartane'ye yüzük takacağını söyler, ama parmağını uzatınca onun kanını emer."

4.B50. En umutsuz anda bile bir kurtarıcı çıkabilir.
"İyi kalpli bir çiftçi Nartane'yi ölümden kurtarır ve onunla evlenir."

5-B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
"Nartane pek çok acılar çektikten sonra ailesiyle yeniden bir araya gelip, mutlu sona ulaşır."

31-ALTIN BÜLBÜL

Diyarbakır-Dicle
Yılmaz Arat
51
Serbest
Dedesinden

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, zengin mi zengin bir padişah varmış. Dünyadaki istediği her şeye sahip olan bu padişah, bir gün kızını evlendirmek istemiş. Bu güzel kızı isteyenler arasında seçme yapılmış ve en sona, bir başka ülkenin birbirinden yakışıklı, üç kardeş şehzadesi kalmış. Padişah bu gençleri karşısına alıp, "Hanginiz bana altın bülbülü getirirse, kızımı ona vereceğim" demiş. Bunu duyan üç kardeş hiç vakit yitirmeden yola koyulmuşlar. Az gitmişler uz gitmişler dere tepe düz gitmişler, iki ova bir deniz geçmişler ve üç yola ayrılan bir yol ağzına gelip durmuşlar.

Sağdaki yola büyük şehzade, ortadaki yola ortanca şehzade, soldaki yola da küçük şehzade gitmiş. Yol boyunca birçok tehlikeler atlatan küçük oğlan, sonunda harap bir kulübeye varmış. Burada yaşlı bir cadı oturuyormuş. Oğlan ona altın bülbülü aradığını söyleyince, cadı yolu tarif etmiş ama, içinden de nasıl olsa yoldaki bataklığa saplanıp ölür diye düşünüyormuş. Ama, küçük oğlanın atı bataklığı uçarak geçmiş ve güzel bir sarayın önünde gelip durmuş. Saraydan çok güzel ve narin bir prensesin çıktığını gören oğlan hemen onun yanına yaklaşıp, altın bülbülü nerede bulabileceğini sormuş. Bunu duyan kız telaşlanarak, altın bülbülü koruyan canavarlardan birisi olan ejderhanın, her an gelebileceğini, oradan hemen uzaklaşmasını söylemiş. Tam o sırada da yer gök sallanıp, ejderhanın naraları duyulmaya başlamış. Oğlan hemen uçan atına binip, altın kılıcını da eline alarak, ejderhanın yedi başını da birer birer koparıp bir kuyuya atmış ve prensesi atının terkisine atıp oradan uzaklaşmış. Yolda birçok engel aştıktan sonra daha büyük ve daha güzel bir saraya gelmiş. Burada çok güzel bir prenses varmış. O da oğlana altın bül-

bülü koruyan canavarlardan birisi olan ve insan yiyen devin biraz sonra orada olacağını, eğer onu öldürmek istiyorsa, kılıcını kalbine sokması gerektiğini söylemiş. Daha sözünü tamamlamadan da yer sarsıntısı ve gök gürültüsü arasında, korkunç bir dev çıkagelmiş. Atına atlayan şehzade, kılıcını devin kalbine saplayarak, onu da öldürmüş. Daha sonra, prensesleri o sarayda bırakarak yoluna devam etmiş. Artık, sıra altın bülbülü koruyan son canavardaymış. Bu canavar yedi yıl uyur, sonra da yedi yıl uyanık kalırmış. Şehzade, yedi yıllık uykusundan uyanmak üzere olan canavarın, baş ucunda duran kafesteki altın bülbülü kaptığı gibi, koşmaya başlamış. Canavar uyandığında, şehzade çoktan kardeşleriyle ayrıldığı yol ayrımına ulaşmış. Burada durup-dinlenen küçük oğlan, gidip ağabeylerini de bulmayı, yoluna ondan sonra devam etmeyi düşünmüş ve giderek, bir zindanda tutsak olan büyük ağabeyi ile bir nalbanın yanında çıraklık yapan ortanca ağabeyini kurtarmış. Üçü birlikte memleketlerinin yolunu tutmuşlar. Yolda çok susayan kardeşler, kovasının dibi delik bir kuyuya rastgelmişler. Ortanca ve büyük oğlan kuyuya inip su içmişler. Sıra küçük oğlana gelince onu da kuyuya indirmişler ama yukarı çekmeyip, kuyuda bırakmışlar. Sonra altın bülbülü de alıp, oradan uzaklaşmışlar. Aradan günler, haftalar, aylar geçmiş. Kuyuda ölmek üzere olan küçük şehzadeyi, tesadüfen oradan geçmekte olan yaşlı bir cadı kurtarmış. Kuyudan çıkan şehzade, atına atladığı gibi yola koyulmuş. Öte yandan büyük şehzade de ortanca kardeşini öldürüp, saraya tek başına varmış.

Büyük oğlanın elinde altın bülbülü gören padişah, diğer oğlanların öldüğünü öğrenince, hemen düğün hazırlıklarına başlanmasını emretmiş. Ama, bütün düğün hazırlıkları tamamlandığı halde, altın bülbül bir türlü ötmüyormuş. Bunun nedenini kahinlere soran padişah, bülbülü bulanın büyük oğlan olmadığını, onu asıl bulan saraya geldiğinde, bülbülün de öteceğini öğrenmiş. Bunu duyan padişah, düğün hazırlıklarını durdurup, kızını, bülbülün ötmesini sağlayana vereceğini duyurmuş. Aradan yedi gün geçmiş. Bülbül hala suskunmuş. Yedinci günün akşamına, küçük şehzade saraya girer girmez, bülbül de şakımaya başlamış. Oğlan başından geçenleri birbir padişaha anlatmış. Bunları duyan padişah da büyük kardeşi zindana at-

tırıp, kızını küçük oğlana vermiş. Kırk gün kırk gece düğün yapmışlar.

Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

1-B2. Her ödülün bir bedeli vardır, emeksiz yemek olmaz, mutluluğa giden yol uzun ve çetindir
"Padişah üç şehzadeye, hanginiz bana altın bülbülü getirirseniz kızımı ona vereceğim der."

2-C156. İnsana en büyük kötülük bazan en yakınlarından gelir.

3-B101. Kıskançlık kardeşi kardeşe düşüren çok kötü bir duygudur.
"Küçük kızkardeşlerini kıskanan ağabeyleri, onu kuyuda bırakarak ölüme terkederler sonra, büyük ağabey ortanca kardeşini de öldürüp, saraya tek başına varır."

4-B206. Hiç bir günah-yalan gizli kalmaz,
"Bülbül ötmeyerek asıl sahibini bekler, onun gelişiyle de büyük oğlanın yalanı ortaya çıkar."

5-B202. İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.
"Padişah büyük oğlanı zindana attırır, küçük oğlana da kızını verir ve görkemli bir düğün yapar."

32-BIRA MUS

Elazığ-Maden-Topaluşağı Köyü
Habibe Alp
53

Ev hanımı
Babasından

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, yalan malan karıncaya vurdum palan, altmışaltı yerden çektim kolan, deveyi karıncaya yüklerken, kurdu köpeğe boğdururken buda mı yalan. Uzak ülkelerden birinde, bir anne ile kızı yalnız başına yaşarlarmış. Bir gün bu kız arkadaşlarıyla birlikte, kuzularını otlatmaya gitmiş. Otlakta hep birlikte oynarlarken, ortalığa pis bir koku yayılmış. Hepsi kardeşlerinin üstüne yemin ederek, bunu kendilerinin yapmadığını söylemişler. Kız da "Siyah kuzumun üstüne yemin ederim ki ben yapmadım" demiş. Bu yemini duyan çocuklar, hiç kardeşi olmadığı için onunla alay etmişler ve bu işi onun yaptığını söylemişler.

Kız eve döndüğünde çok üzgünmüş. Annesi bunun nedenini öğrenince ona, "Üzülme senin aslında yedi tane erkek kardeşin var ama yıllar önce ava gittiler ve bir daha dönmediler" demiş. Bunları duyan kız, ben de onların yanlarına gitmek istiyorum deyince, annesi ona külden bir eşek yapmış ve kıza "Eşeğe bin ve ona, beni Bıra Mus'un kapısına götür de fakat, yolda eşeği hiç durdurma" demiş. Bunları dinleyen kız, külden eşeğine binerek yola çıkmış. Az gitmiş uz gitmiş derken, yolda bir boncuk görmüş ve onu almak için eşeği durdurunca, külden eşek dağılıvermiş. Annesi eve geri dönen kıza, külden bir eşek daha yapmış. Kız yine az gitmiş, uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, gide gide yıkık bir bağ evinin önüne varmış. İçeri girip bakmış ki, her taraf pislik içinde. Hemen ortalığı temizleyip bir de güzel çorba pişirerek sofraya koymuş ve eyvandaki ağaca "Ağaç ağaç, yarıl da içine gireyim" demiş. Ağaç açılmış, kız da içine girip saklanmış. Aradan az zaman, çok zaman geçmiş, kız bir de bakmış ki, içeriye yedi kişi girmiş. Üç gün bu böyle sürüp gitmiş. Üçüncü gün, en küçük kardeş Bıra Mus, diğer kardeşlerine, "Siz yatın, ben iki gözle yatar, iki gözle de beklerim, bakalım bu işleri kim yapıyor" demiş. Kız onların uyuduğunu sanarak ağaçtan çıkmış, işleri yapmış, tam ağaca gireceği sırada, Bıra Mus kızı örüklerinden tutup, "İn misin cin misin, sen kimsin" diye sormuş. Küçük kız da

olanları anlatıp, onların kardeşleri olduğunu söylemiş. Buna çok sevinen Bıra Mus, öyleyse yanımızda kal demiş ve bütün kardeşlerini uyandırıp, olanları anlatmış.

Ondan sonraki günlerde, kız kardeşlerine arkadaş olsun diye bir kedi getirmişler, kıza da "Sakın kediden ayrı bir şey yeme" diye, sıkı sıkı tembihlemişler. Bir gün kız, kediden ayrı bir üzüm tanesi yemiş. Sonra da kediye, git bak bakalım ocakta ateş var mı demiş. Kendisine üzüm vermediği için kıza kızan kedi gidip, ocaktaki ateşi söndürmüş. Ateşin söndüğünü gören kız, deliye dönmüş ve ateş bulmak için, çok uzaklarda gördüğü dumana doğru yürümeye başlamış. Az gitmiş uz gitmiş, gide gide bir dağa varmış. Oradaki ateşin etrafında yedi kız oturuyormuş. Onlardan biraz ateş isteyince kızlar ona, "Buradan hemen uzaklaş, bizim anamız yedi başlı bir devdir, şimdi gelirse seni de bizi de yer, hem ateşimiz de sayılıdır sana veremeyiz", demişler. Kız ısrar edince de bir korun üstünden, makasla birazcık keserek vermişler. Ateşi alan kız çok sevinmiş ama, bu arada şalvarının cebindeki yün yumağının düştüğünü hiç farketmemiş. Acele eve gelip, ocağı yakarak yemek yapmış.

Bir zaman sonra, kızlarının yanına dönen dev anası olanları anlayıp, kızdan düşen yumağı sara sara, onun kapısının önüne varmış ve bağırıp çağırarak, ondan kapıyı açmasını istemiş. Çok korkan kız açmayınca, "Eğer kapını açmıyorsan, anahtar deliğinden parmağını uzat da kanını emip gideyim" demiş. Kız da başından gitsin diye, parmağını uzatmış. Bundan sonra her gün gelen dev, kızın parmağını emmeyi sürdürmüş.

Günden güne zayıflayan kıza, kardeşi Bıra Mus bunun nedenini sormuş. Kız da olanları anlatmış. Bunun üzerine oğlan "Ben yarın saklanıp bekleyeceğim. Dev geldiğinde yine parmağını uzat emsin" demiş. Ertesi gün gelen dev, her zamanki gibi kızın parmağını emmeye başlayınca, arkasından yaklaşan Bıra Mus, bir vuruşta onun yedi başını birden koparmış. Kız da gidip, devin yedi güzel kızını ağabeylerine getirmiş.

Bıra Mus kardeşine, sakın bu yedi kıza güvenme diye tembih edermiş. Aradan az zaman geçmiş, çok zaman geçmiş, küçük kız büyüyüp gelinlik çağına gelmiş. Bir gün yedi gelinleriyle birlikte, dereye yıkanmaya gitmişler. Orada çok susayan kız, küçük gelinlerine, şuradan testiyi ver de bir su içeyim demiş. Küçük gelin de hemen, testinin içine küçük bir yılan yavrusu atarak vermiş. Bilmeden yılan yavrusunu yutan kızın karnı, bir zaman sonra şişmeye başlamış, çünkü karnındaki yılan hızla büyüyormuş. Bunu gören gelinler kocalarına, "Sizin kız kardeşiniz hamile" demişler. Bunu duyan Bıra Mus kıza, "Yarın gidip annemizi ziyaret edelim" demiş. Kız aslında, kardeşinin kendisini götürüp, bir dağın başına bırakacağını anlamış ama gene de olur demiş.

Ertesi sabah yola çıkmışlar. Az gitmişler uz gitmişler, gide gide büyük bir dağa varmışlar. Gece olunca, oğlan kıza burada yatalım demiş. Kardeşine güvenmeyen kız, uyumadan önce, onun abasının kolunu, başının altına koyup öyle yatmış. Biraz sonra, kızın uyuduğunu gören Bıra Mus, yavaşça kolunu çekerek oradan uzaklaşmış. Sabah uyanan kız terkedildiğini anlayınca kardeşine, "Ey Bıra Mus, Bıra Mus...Sen git, evinin önünde ayağına bir yılan kemiği batsın, kimsenin eli ona ilaç olmasın, yalnız benimki olsun" diye beddua etmiş ve dağdan aşağıya inmeye başlamış.

Gide gide, tarlasında öküzleriyle çift süren bir çiftçiye rastlamış. Yılanların dilinden anlayan bu adam, kızı yanına oturtarak, ona ekmek vermiş. Tam bu sırada, tarlanın yanındaki çalılıklarda bulunan bir yılanla, kızın karnındaki yılan konuşmaya başlamışlar. Çalılıklardaki yılan, "Hey kızın karnındaki yılan, şimdi seninle benim dilimden anlayan biri olsaydı da, o kıza yedi yıllık sirke içirip seni parça parça etseydi" demiş. Bunu duyan, kızın karnındaki yılan da ona, "Hey çalılıklardaki yılan, şimdi seninle benim dilimden anlayan biri olsaydı da o çalılıklarla birlikte seni de yakıp, orada bulunan, yedi kulplu altın dolu kazanı bulup çıkarsaydı" diye cevap vermiş.

Bunları duyan çiftçi, hemen kıza yedi yıllık sirke içirip, karnındaki yılanı öldürmüş. Sonra da çalılıkları yakıp, yedi kulplu altın kazanı

çıkarmış ve bu güzel kızla da evlenmiş. Mutlu bir hayat sürmeye başlamışlar, ama kız daima soluk yüzlü ve üzgünmüş.

Bir gün köye, derdine derman arayan hasta bir adam gelmiş. Bütün evlere gittikten sonra kızın evine de gelmiş ve "Kardeş kardeş, yıllar önce ayağıma bir yılan kemiği batmıştı. Gitmediğim yer kalmadı ama hiç kimse çıkaramadı, hele bir de sen dene belki çıkarırsın" demiş. Kız iğneyle biraz iteleyince, kemik hemen çıkmış. Bu arada kız bu adamın, kardeşi Bıra Mus olduğunu anlamış ve evinde konuk etmiş. Gece olunca da ağlayan çocuğuna şu ninniyi söylemiş:

"Uyu yavrum uyu,
Bugün Bıra Mus gelmiş.
Uyu oğlum uyu
Bıra Mus kızkardeşine misafir olmuş."

Bu ninniyi duyan Bıra Mus, olanlara bir anlam verememiş. Sabah olunca kadına, niçin böyle bir ninni söylediğini sormuş. Bunun üzerine kadın, kendisini tanıtarak başından geçenleri anlatmış ve iki kardeş birbirlerine sarılmışlar. Eve geri dönen Bıra Mus, devin yedi kızını da kovmuş, sonra da bütün kardeşler birarada, mutlu bir hayat sürmüşler.

İLETİ DİZİNİ

1-C9. Kardeşler birarada yaşarlarsa daha mutlu olurlar.
"Kız, erkek kardeşlerini bulup, onlarla birlikte yaşamak ister."

2-C153. Büyük sözü dinlememek sorun yaratır.
"Kız annesinin sözünü dinlemediği için, eşeği yere yığılıp kalır."

3-C159. İş bölümünü cinsiyetler belirler.
"Kız ev işlerini yapar, ağabeyleri ise ava gider."

4-C165. En küçük düşman bile önemsenmelidir, çünkü zarar verebilir.

"Kıza kızan kedi, ocaktaki ateşi söndürür."

5-D6. Su ve ateş gibi insanların yaşamsal gereksinimlerinin başını devler tutmuştur. Bunlara ulaşmak için, insanlar ötedenberi acı çekerler.
"Dev, ateşinden bir parça alan kızın kanını emer."

6-B300. Yakınlarla paylaşılan sorun daha kolay çözülür.
"Kız, devin yaptıklarını kardeşine söyler ve o da devi öldürür."

7-C156. İnsana en büyük kötülük bazan en yakınında olanlardan gelir.
Gelinler görümcelerine, içinde bir yılan yavrusu bulunan su içirirler."

8-C157. Bir şeyin aslını aramadan karar vermemeli.
"Oğlanlar kardeşlerinin hamile olduğuna inanırlar."

9-B50. En dar zamanlarda bile insan umutsuzluğa kapılmamalı, ortaya bir kurtarıcı çıkabilir.
"Kızı yılandan kurtaran çiftçi, onunla evlenir."

10-E2. Yılan yutanlar, çeşitli yöntemlerle bundan kurtulabilir.
"Çiftçi kıza, yedi yıllık sirke içirip, karnındaki yılanı öldürür."

11-B202. İyiler iyilik bulur.
"Kıza iyilik yapan çiftçi, yedi kulplu bir altın kazan bulur."

12-B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

13-B202. İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.
"İftiraya uğrayıp pek çok acı çeken kız sonunda kardeşlerine kavuşarak mutlu sona ulaşırken, Bıra Mus devin kötü kalpli yedi kızını evden kovar."

II-GERÇEKÇİ MASALLAR

a-PADİŞAH, SULTAN, ŞEHZADE, PRENSES, VEZİR MASALLARI

33-TÜYLÜ

Diyarbakır
Esma Ocak
61
Yazar
Annesinden

Bir varmış, bir yokmuş...
Allah'tan başka kimse yokmuş...

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, günlerden bir gün, Hint padişahının güzel kızı, rüyasında Yemen padişahının oğlunu görüp, ona aşık olmuş. Bu aşk derdiyle de günden güne sararıp solmaya başlamış. Derdini kimseye açamadığı için de bir derman bulamıyormuş.

Kızının, günden güne, eriyip-çürüdüğünü gören Hint padişahı, ülkenin her yerinden hekimler getirterek, kızını iyileştirmelerini istemiş. Gelen doktorlar, kızın vücudunun hasta olmadığını, onun asıl derdinin yürek yarası olduğunu, padişaha söylemişler. Bunun üzerine padişah, kızının oda hizmetçilerini çağırarak, onlara kızının derdinin ne olduğunu sorup anlamalarını buyurmuş. Günlerce uğraşıp, yalvaran hizmetçilerden, kendisine en yakın bulduğu birisine, sonunda kız derdini söylemiş. Hemen padişahın yanına koşan hizmetçi de bu durumu ona bildirmiş.

Bunu duyan padişah,"Şu kızımın üzüldüğü şeye de bak, ondan kolay ne var. Ben şimdi hemen, Yemen padişahına bir mektup yazıp, durumu anlatırım ve oğluyla kızımın evlenmesini isterim" demiş.

Demiş ama, işler hiç de öyle umduğu gibi gitmemiş. Mektubu alan Yemen padişahı, oğlunu çağırıp, durumu ona anlatmış. Buna çok sinirlenen oğlan, "Bu nasıl ters bir iştir, kızların oğlanları istediği nerde görülmüş, ben evleneceğim kızı kendim seçerim, bu yüzsüz kızı da istemem" diyerek, kesip atmış. Padişah babası da mektuba, olumsuz bir cevap yazmış.

Mektubun cevabının olumsuz olduğunu gören kız üzüntüden çok daha hızla eriyip-çürümeye başlamış. Padişah babası, bu durum karşısında çaresiz kalmış. Bir gün kız, babasına dadısını göndererek, "Babam bana kırk güzel cariye ve gereken malzemeleri versin, ben uzun bir seyahate çıkmak istiyorum, belki o zaman iyileşirim" demiş. Çaresiz kalan padişah da kızının bu dileğini kabul etmiş ve hemen yol hazırlıkları başlamış. Kız bu arada kendisine, yalnız gözlerini açıkta bırakan ve bütün vücudunu sıkıca örten, uzun tüylü bir elbise yaptırmış. Bütün hazırlıkları tamamladıktan sonra da babasının elini öpmüş, kırk güzel cariyesini yanına alarak, atına atlamış ve dönüş zamanı belli olmayan, uzun bir yolculuğa çıkmış.

Az gitmişler, uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, günler, aylar sonra, oğlanın ülkesine yani Yemen'e varmışlar. Şehrin yanına çadırlarını kurup, konaklamışlar.

Ertesi sabah kız, tüylü elbisesini giyip, oğlanın sarayının önünde dolaşmaya başlamış. Ondan sonra da her gün, bu dolaşmalarını sürdürmüş. İnsan gibi konuşan bu garip tüylü yaratık, saray bekçilerinin dikkatini çekmiş. Gidip, padişahın karısına, "Sarayın önünde her gün, insan gibi konuşan, tüylü acaip bir yaratık dolaşmaya başladı" demişler. Padişahın karısı da merak edip, onu içeriye aldırmış. Saraya giren kız, türlü şaklabanlıklar yaparak, kendisini sevdirmeyi başarmış ve ona "TÜYLÜ" adını takarak, sarayda alakoymuşlar. Böylece sarayda kalmayı başaran kız, her gün sevdiği padişahın oğlunu da görü-yor ve günden güne iyileşip, eski sağlığına, güzelliğine kavuşuyormuş. Tüylü gündüzleri sarayda kalıyor, akşam olunca da ortadan kaybolup, herkesten habersiz cariyelerinin yanına dönüyormuş. Geceleri nereye gittiğini soranlara da, doğru-

dürüst bir cevap vermiyor ve böylece asıl kimliğini ustaca gizliyormuş.

Tüylü, günlerden bir gün, padişahın karısının, hamam daman edeceğini (Hamam kapatacağını) duymuş. Sarayda herkes bu hamam sefasının hazırlığı içindeyken, o hemen ortadan kaybolup giderek, kırk cariyesine, ertesi gün için en güzel giysilerini ve en güzel en gösterişli hamam takımlarını hazırlamalarını söylemiş. Sonra yine, tüylüsünü giyip saraya gitmiş. Sarayda da hamam hazırlıkları bitmek üzereymiş. Tüylüye, "Sen de bizimle beraber hamama gel" demişler. O da "Ben gelmeyeyim, yıkanırsam tüylerim dökülür, siz gidin, ben sarayda kalır, sizin dönüşünüzü beklerim" demiş. Herkes gidince o da koşup cariyelerinin yanına gitmiş. Bütün cariyeler, beyaz elbiseler giyinmiş, süslenmiş, hamam takılarını da hazırlamış olarak, onu bekliyorlarmış. Kız da çok güzel bir pembe elbise giymiş. Cariyeleri onun saçının her telini, altın, gümüş, yakutlarla süslemişler. Kız çok göz alıcı, can yakıcı bir güzel olmuş. Bütün hazırlıklar bitince, kırk cariyesini yanına alan kız, doğruca sultanın daman ettiği (kapattığı) hamama gitmiş. Hamamın kapısında bulunanlara, yıkanmaya geldiklerini söylemiş. Görevliler de o gün hamamın, padişahın karısı tarafından daman edildiğini, yabancıların içeriye alınmayacağını söylemişler. Bunun üzerine, kız kendinin çok soylu zengin bir beyin kızı olduğunu, cariyeleriyle bir seyahate çıktığını, yol yorgunluğu nedeniyle de bu hamamda yıkanmak istediklerini söylemiş. Cariyeler, bu durumu sultana iletmişler, sultan da onları içeriye kabul etmiş.

Kız, bütün görkemiyle içeriye girince, hamamdaki herkes büyük bir şaşkınlık ve hayranlık içinde donakalmışlar. Kız yıkanmaya başlamış. Cariyeleri, üstleri çok değerli taşlarla işlenmiş altın taslarla, ona su döküyor, ayağına zümrüt taşlı gümüş nalınlar giydiriyorlarmış. Onları gören padişahın karısı, bu güzellik ve zenginlik karşısında şaşırarak, kızı onbeş gün sonra, yeniden düzenleyeceği hamam törenine davet etmiş. Kız da "Bakalım, bu yakınlarda olursak gelirim" diyerek, yine geldiği gibi, tüm haşmetiyle çıkıp gitmiş.

Kız çadırına varır varmaz, hemen üstünü değişip, tüylüsünü giymiş ve koşup sultan, hamamdan dönmeden saraya girmiş. Büyük bir heyecanla, olacakları gözlemeye başlamış. Padişahın karısı döner dönmez, oğlunu yanına çağırıp, o gün hamamda çok güzel, çok zengin bir kız gördüğünü, onu kendisine almak istediğini fakat, doğru-dürüst kim olduğunu ve nereye gittiğini öğrenemediğini söylemiş. Ortada dolaşır gibi yaparak, bunları dinleyen tüylü, müthiş keyiflenmiş. Onbeş gün sonraki hamam davetine, daha büyük bir görkemle hazırlanıp gitmiş ve padişahın karısının, kendisine olan hayranlığını bir kat daha arttırmış. Yıkandıktan sonra da yine geldiği gibi esrarengiz bir şekilde, çıkıp gitmiş ve yine üstünü değişip, saraya koşarak olacakları gözlemeye başlamış. Oğlunu yanına çağıran kraliçe, yine kızın güzelliğini, zenginliğini anlata anlata bitirememiş ve oğlunun mutlaka bu kızla evlenmesini söylemiş. Çok meraklanan oğlan, annesine, bu kızı nasıl görebileceğini sormuş.

Annesi de düşünüp-taşınarak bir yol bulmuş. Onbeş gün sonraki hamam daveti için, oğluna bir kadın elbisesi giydirip, onu hamamın, kahve pişiren kadınlar bölümüne oturtacağını, böylece onun da kızı görebileceğini söylemiş. Bunu duyan tüylü, bu defa hama- ma giderken, bütün gayretini gösterip, her zamankinden çok daha güzel ve görkemli olmuş. Hamama girip, kadın kılığındaki oğlanın bulunduğu kahveciler bölümünün önünden geçerken, birazcık yavaşlamış. Bu güzelliğe ilk bakışta aşık olan oğlan, bir ah çekerek, düşüp bayılmış. Kız, hiç farkında değilmiş gibi, geçip gitmiş. Yıkandıktan sonra, serinleme yerine oturup meyve yenilirken, kız meyve bıçağıyla parmağını kesmiş. Padişahın karısı da hemen, incili mendiliyle, kızın kanayan parmağını sarmış. Hamamdan sonra kız, padişahın karısına çok teşekkür edip, ben artık memleketim olan Hint'e dönüyorum diyerek, vedalaşıp ayrılmış. Çadırına gidergitmez de yine tüylüsünü giyerek saraya koşmuş. Hamamdan dönen padişahın karısı ve oğlu, aralarında konuşmaya başlamışlar. Oğlan annesine, kızın nereye gittiğini sormuş. Annesi de hamamda olanları anlatıp, kızın kesilen parmağına kendisinin incili mendilini sardığını, sonra da onun teşekkür ederek, Hint ülkesine gitmek üzere, oradan ayrıldığını söylemiş. Bunu duyan oğlan, "Tez yol hazırlığı yapılsın. Ben o kıza bir görüşte aşık oldum artık, onsuz yapamam,

ardından gidip, onu bulacağım" demiş. Oğlunu durdurmanın mümkün olmadığını gören, padişahın karısı, hemen emir verip, yol hazırlıklarını başlatmış. Saray mutfağına, hazırlıkları denetlemek üzere giden oğlan, ortalıkta gezinen tüylüyü görünce, "Senin ne işin var burada ayak altında dolaşma" diye azarlayarak, kovmuş. Tüylü de sultana gidip, "Ahçılar bana da biraz hamur versinler, ben de şehzadeye yolluk çörek yapmak istiyorum" demiş. Bunu duyan oğlan iyice sinirlenip, bu defa onu daha çok azarlamış ve yine oradan kovmuş. Annesi de, "Günahtır oğlum, bak o da sana hizmet etmek istiyor. Bırak yapsın, kalbini kırma" demiş. Oğlan "Boşuna yapmasın, ben bu pis tüylünün yaptığı çöreği yemem" demiş. Annesi, "Bırak oğlum yapsın, torbana koyarız, sen yemezsen yeme, yolda atarsın ama şimdi, zavallının kalbini kırma" diye öğüt verince, oğlan da "İyi ne yaparsanız yapın" deyip mutfağı terketmiş.

Bütün hazırlıkları tamamlayınca oğlan, annesinin babasının elini öpüp, adamlarını yanına alarak, Hint ülkesine doğru yola çıkmış. Tüylü de, oğlan gittikten sonra sarayda kalıp, olacakları beklemeye başlamış.

Aradan günler günler geçmiş. Oğlan durmadan yol alıyormuş. Bir gün yiyeceği bitmiş. Torbasına bakınca, yalnızca tüylünün yaptığı çöreklerin kaldığını, bundan başka da hiçbir şeyin kalmadığını görmüş. Önce bu çörekleri, kaldırıp atmak istemiş sonra da açlık duygusu ağır bastığı için, istemeye istemeye de olsa, yemeğe karar vermiş. Çöreği ikiye bölünce bir de ne görsün, çöreğin içinden, annesinin, kızın kesilen parmağına bağladığı, incili mendili çıkmamış mı. Şaşkınlıktan donakalmış. Sonra, durumu bir anda kavrayan oğlan, hızla geri dönmüş ve saraya varıp olanları annesine anlatmış. Kadın da hemen, ortalarda dolaşan tüylüyü yanına getirtmiş. Tüylü, bir anda üstündeki tüylü elbiseyi çıkarınca, içinden dünya güzeli bir kız çıkmış. Padişahın karısı ve oğlu, tüylünün o hamamda gördükleri kız olduğunu bir kere daha görüp anlamışlar. Kız da o zaman, asıl kimliğini tanıtmış ve geçmişteki, babasının mektubunun nasıl olumsuz karşılandığını hatırlatmış. Bunun üzerine oğlan, kızın ayaklarına kapanarak, ondan kendisini bağışlamasını dilemiş ve hemen evlenmelerini istemiş. Kız, "Olmaz, beni daha önce iste-

meyen, aşağılayan birisiyle evlenemem" demiş. Oğlan hastalanıp yataklara düşmüş. Buna dayanamayan kız da sonunda onunla evlenmeyi kabul etmiş. Kırk gün kırk gece düğün yapılmış...

Yemişler, içmişler, muratlarına geçmişler...

İLETİ DİZİNİ

1-C11. Kızlar erkeklere evlenme teklifinde bulunmamalı, bu öneri erkekten gelmelidir.
"Yemen padişahının oğlu, Hint padişahının kızının kendisiyle evlenme önerisini öğrenince; bu nasıl ters bir iştir, kızların oğlanları istediği nerede görülmüş, ben evleneceğim kızı kendim seçerim, bu yüzsüz kızı da istemem der."

2-B1. Sabırlı ve kararlı insanlar amaçlarına ulaşabilirler.
"Hint padişahının kızı büyük bir kararlılıkla, kendisini aşağılayan oğlanın ardına düşer."

3-D1. Zenginliğin, paranın açamayacağı kapı yoktur.
"Kızın zenginliği, sultanın onu hamama kabul etmesini sağlar ve sultan bu gösterişten, görkemden çok etkilenir."

4-C150. Dış görünüşe aldanmamalıdır.
"Padişahın oğlu, aslında bir prenses olan Tüylü'yü tanımadığı için çok horlar."

5-C154. "Altın kapı ağaç kapıya muhtaçtır". Her varlığın yardımına gereksinim vardır, hiç bir öneri küçümsenmemelidir.
"Aç kalan oğlan, beğenmediği Tüylü'nün çöreklerine muhtaç olur."

6-B150. Özeleştiri ve pişmanlık insanı eğitir ve iyiye götürür.
"Oğlan yaptığı yanlış davranışlardan pişmanlık duyarak, kızın ayaklarına kapanıp af diler."

7-B350. Bağışlamak yüce bir duygudur.
"Kız oğlanı bağışlar ve onunla evlenmeyi kabul eder."

8-B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
"Kız pek çok güçlüğü yendikten ve pek çok eziyete sabırla katlandıktan sonra, sevdiği oğlana kavuşup, mutlu sona ulaşır."

34-KEŞİŞ

Diyarbakır
İsmet Özbay
57
Ev hanımı
Büyüklerinden

Bir varmış bir yokmuş. Allah'tan gayri kimse yokmuş. Bir padişahla bir oğlu varmış. Günlerden bir gün, oğluna kızan padişah, bir tabur askeriyle birlikte onu, Kırklar Dağı'na sürgün etmiş. Dağa gelip, çadırlarını kuran askerler, gün boyu kuş avlayıp, akşamları da onları pişirip yiyerek, günlerini geçirmeye başlamışlar.

Bu dağın arkasında bir köy varmış. Bu köyün çok güzel olan kızları, her gün köyün dışındaki koruluktan çalı-çırpı toplarlarmış. Bu kızlardan birisi öylesine güzel ve akıllıymış ki, aya sen doğma ben doğayım dermiş. Bu kız, yine bir gün koruda çalı-çırpı toplarken, padişahın oğlunun çadırını görmüş. İçeri girip bakmış ki, her yer darmadağınıkmış. Hemen ortalığı silip-süpüren kız, kenardaki sepette duran avlanmış kuşları da temizleyip kızartmış ve iki tanesini de yiyip gitmiş. Akşam çadırına dönen padişahın oğlu, ortalığı temizlenmiş, kuşları da pişirilmiş görünce, çok şaşırmış ama, diğer askerlere hiçbir şey söylememiş. Bu durum, günlerce böyle devam etmiş.

Bu işin sırrını çözmek isteyen padişahın oğlu, bir gün hasta olduğunu söyleyerek ava gitmemiş ve çadırın bir köşesine saklanıp, beklemeye başlamış. Biraz sonra gelen kız, yine her tarafı temizleyip, kuşları da pişirdikten sonra, gitmeye kalkınca, saklandığı yerden çıkan oğlan onu kolundan yakalamış ve güzelliği karşısında hemen ona aşık olarak, "Aman kız, sen benimsin ben senin" demiş. O günden sonra da oğlanın çadırında, gizlice birlikte yaşamaya başlamışlar. Kız çadırdan hiç çıkmıyor ve kimseye görünmüyormuş.

Oğlanın, sürgün süresi olan kırk gün dolunca, padişahtan haber gelmiş ve o da uyuyan kızın yastığının altına, bir kese altın bırakarak, askerleriyle beraber babasının sarayına doğru yola çıkmış. Biraz sonra uyanan kız bir de bakmış ki, çadırlar toplanıp gitmiş. O da yastığının altındaki altınları alıp, hemen yola çıkarak arkalarından gitmeye başlamış. Yolda bir atlıya rastlayan kız, ona kim olduğunu sormuş. O da ben keşişim deyince, ona iki altın vererek, elbiseleriyle atını satınalmış, ayrıca bu keşiş kıza, gelirken yolda bir tabur askere rastladığını da söylemiş. Keşiş kılığına giren kız, aldığı ata atlayıp, askerlere yetişmiş. Padişahın oğlu, askerlerinin en arkasında gidiyor ve atını üzgün üzgün sürüyormuş. Kız yanına yaklaşmış ama, oğlan onu tanımayarak, "Sen de kimsin" diye sormuş. Kız, "Ben keşişim" deyince, oğlan "Keşiş ne gördün" demiş. Keşiş kılığındaki kız da bu soruyu,

"Yar yatar gördüm
Gül kucak gördüm
Nazlısını uykuda bırakmış
Kendisini göçer gördüm"

diye yanıtlamış. Bu sözlerden çok hoşlanan oğlan, aynı soruyu bir daha sormuş ve yine aynı yanıtı almış. Bunun üzerine oğlan keşişe, "Ben senin gözlerini birisine benzetiyorum ama, bir türlü çıkartamıyorum" deyince, kız bunu duymazlıktan gelip, oğlana nereye gittiğini sormuş. Onun gittiği yeri öğrenince de "Ben de oraya gidiyorum" demiş. Bu kez de oğlan keşişe, orada ne iş yaptığını sorunca, keşiş "Benim orada şapkacı dükkanım var" deyip, oğlana bir dükkan adresi vermiş. Bu konuşmadan sonra, şehre varana kadar, oğlan keşişe hep, "Keşiş ne gördün" diye sormuş ve her defasında o da,

"Yar yatar gördüm

Gül kucak gördüm
Nazlısını uykuda bırakmış
Kendisini göçer gördüm"
diye yanıtlamış.

Şehre varınca, oğlan sarayına gitmiş, kız da oğlana adresini verdiği, şapkacı dükkanına gidip onu satın almış ve tezgahın başına oturmuş. Ertesi günü bütün şehirde, padişahın oğlunun, amcasının kızıyla evleneceği duyulmuş. Oğlan keşişin dükkanına gelip, onu da düğüne davet etmiş. Düğün günü kız, keşiş kılığından çıkarak, bir güzel süslenip giyinmiş ve saraya gitmiş. Onun güzelliğini gören herkes kim olduğunu soruyor, kız da kendisinin yabancı olduğunu ve buraya gezmeye geldiğini söylüyormuş. Öte yandan, padişahın oğlunun evleneceği kız çok çirkinmiş, üstelik bakire de değilmiş. Buna bir çare arayan kadınlar, bu güzel kıza "Seni bu gece padişahın oğlunun yatağına sokalım, o uyuyunca da sabaha doğru seni alır, yerine asıl gelini koyarız. Razı olur musun" demişler. O da kabul etmiş. Gece olup, ışıklar sönünce, damadın odasına gelin yerine bu güzel kızı koymuşlar. Biraz sonra gerdeğe giren oğlanla birlikte meyve yiyen kız, bilerek parmağını kesmiş. Oğlan da hemen cebinden ipek mendili çıkararak, onun parmağını sarmış, sonra yatmışlar. Oğlan uyuyunca da dışarda bekleyen kadınlar, kızı odadan çıkarıp, yerine asıl çirkin gelini koymuşlar. Sabah olup da yanında, geceki güzel kızın yerinde bu çirkin kızı gören oğlan, çok şaşırarak, bunun ne demek olduğunu sorunca, gece çok içip sarhoş olduğu için, çirkin kızı güzel görmüş olabileceği yanıtını almış.

Gün ilerleyince düşünceli düşünceli, keşişin dükkanına giden oğlan, onun elini cebine sokmuş, sızlanıp durmakta olduğunu görünce, neyin var diye sormuş. Keşiş de elim kesildi de ondan sızlanıyorum deyince oğlan, uzat da bakayım demiş. Kız uzatmayınca da zorla çekip eline bakmış. Bir de ne görsün, keşişin parmağında, dün geceki sardığı kendi mendili yok muymuş. Aklı başından giden oğlan, "Aman keşiş" diye inlemiş ve uzanıp onun başındaki şapkayı çekip almış. Birdenbire saçları omuzlarına dökülen kızı, hemen tanıyan oğlan, fırlayıp ona sarılmış ve alıp sarayına götürmüş. Yeni baştan bir

düğün yaparak evlenmişler, yemişler içmişler, muratlarına geçmişler.

İLETİ DİZİNİ

1-C159. İşbölümünü cinsiyetler belirler.
"Kız, ava giden oğlanın çadırını temizler."

2-B1. Kararlı ve sabırlı insanlar amaçlarına ulaşırlar.
"Kız, büyük bir kararlılıkla, kendisini terkeden oğlanın ardına düşer."

3-B5. İnsan, sahip olduğu güzelliklerin değerini, ancak onu yitirdikten sonra anlar ve yeniden elde etmek için büyük bir uğraş verir.
"Oğlan terkettiği kıza yeniden aşık olup, ona ulaşmak için uğraşır."

4-B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
"Kız, pek çok güçlüğü yenerek ve karşısına çıkan her zorluğa sabırla katlanarak sonunda sevdiği oğlana kavuşup, mutlu sona ulaşır."

35-AHMET ŞAH İLE KARDEŞİ İBRAHİM

Kars-Iğdır-Evci Köyü
Saadet Gülsüm Okut
55
Ev hanımı
Babasından

Bir varmış bir yokmuş, ülkenin birinde bir padişah yaşarmış. Bu padişahın Ahmet ve İbrahim adlarında iki oğlu varmış. Günlerden bir gün hastalanıp yatağa düşen padişah, oğullarını yanına çağırıp, "Gördüğünüz gibi ben çok hastayım, pek yakında ölebilirim, halk benim tahtım için sizi öldürebilir, iki insanın konuşurken, sizinle karşılaşınca hemen sustuklarını görürseniz, hiç zaman yitirmeden terk-i diyar edip ülkeden uzaklaşın" demiş. Bir zaman sonra ecel gelmiş ve padişah Allah'ın rahmetine kavuşmuş. İki oğlan, babalarının dediği gibi, sokaktaki insanların kendilerini görünce sustuklarına tanık olmuşlar ve hemen hazineden bir elmas alıp, ülkelerinden gizlice ayrılmışlar. Yürüye yürüye bir mezarlığa varmışlar. Padişah çoçuğu oldukları için de güçlüklere pek alışkın değillermiş o nedenle hemen yoruluvermişler. Uzaktan bir ışık gören büyük oğlan Ahmet, küçük kardeşi İbrahim'i bir mezar kümbetinde bırakarak, oraya doğru yürümeye başlamış.

Ahmet gidedursun, ben size haber vereyim İbrahim'den...

İbrahim beklemiş beklemiş Ahmet gelmemiş, o da kümbette uyuyakalmış. O sırada oraya gelen yedi harami, aralarında ganimeti paylaşmaya başlamışlar. Birisinin payına az düşmüş. Hiç çoçuğu olmayan bu harami de orada uyuyan İbrahim'i alıp götürmüş.

Bunlar gidedursunlar, ben haber vereyim Ahmet'ten...

Ahmet'in gittiği yerde halk, devlet kuşu uçurup padişah seçiyormuş. Bu kuş yalnızca, padişah soyundan gelenlerin başına konarmış. Kimin başına konarsa, Halk da onu padişah yaparmış. Bu kuş gidip, Ahmet'in başına konmuş. Halk Ahmet'i tanımadığı için, dövüp bir yıkıntıya atmışlar ve kuşu yeniden uçurmuşlar. Kuş gidip, yine Ahmet'i bulmuş. Onun ardından yıkıntıya giden ülkenin ihtiyarları, Ahmet'in kuşa, "Ey Allahın hayvanı, git başımdan, beni rahat bırak. Ben padişah olmak isteseydim, kendi babamın tahtına oturur, kendi ülkemi yönetirdim" dediğini duymuşlar. Bunun üzerine hemen Ahmet'i ordan çıkarıp, özürler dileyerek, kendilerine padişah yapmışlar. Padişah olan Ahmet, kardeşini hatırlayarak, tellal çağırtıp

herkesin mezarlığa gitmesini buyurmuş. Sabah olunca da herkesten önce kendisi gidip, orada kardeşine şu ağıtı yakmış:

Göyde bulut bulum bulum bulanır
Yaralarım göz göz olup sulanır
Gardaş gelir mezar sandık dolanır
Mezar sandık İbrahim'i neyledin.
Ayağımı yandırır selovun daşı
Sinemi çürüttü didemin yaşı
Hanı Ahmet Şah'ın İbram Gardaşı
Mezar sandık İbrahim'i neyledin.
Galalar içinde galasan gala
Garipler başına belasan gala
Veran gala İbrahim'i neyledin.

Her yanı arayan Ahmet bakmış ki kardeşi yok, bir fatiha okuyup gitmiş.

Dönüp size İbrahim'den haber vereyim:

Bir yahudi olan harami İbrahim'i götürüp kendisine evlat edinmiş. Aradan yıllar geçmiş ve İbrahim büyüyüp yakışıklı bir delikanlı olmuş. Bu arada İbrahim'e aşık olan haraminin karısı, onu yoldan çıkarmak istemiş ama, oğlandan hiç yüz bulamamış. Buna çok kızan kadın, akşam olup da kocası eve gelince ona, "Sen gidip, elin ne i-düğü belirsiz çocuğunu getirip bize evlat yaptın ama, işte o da büyüyünce bana göz koydu" demiş. Bunun üzerine adam da İbrahim'i evden alıp, çarşıdaki helvacı dükkanına oturtmuş ve ona helva sattırmaya başlamış. Orada bir başka yahudi daha varmış ve Çin padişahının kızı Şereban'a aşıkmış, ama çok çirkin olduğu için kız onu istemiyormuş. İbrahim'in güzelliğini gören bu adam, kızın onu seveceğini düşünerek, gidip oğlanı üvey babasından istemiş ve alıp evine götürmüş. Önüne bir sürü kağıt koyup, bunlara yazı yaz demiş. İbrahim de yaza yaza uyuyakalmış. Onu alıp bir sandığa koyan çirkin yahudi, sevdiği kıza götürmek üzere bir gemiye binmiş. Yedi aylık yolculuktan sonra, Çin padişahının sarayına varmışlar. İbrahim'i gören Şereban, onu çok beğenmiş ve onu çok beğenmiş ve onlarla gelmeye razı olmuş. Geri dönüş yolunda, gemiciyle anlaşan yahudi, İbrahim'i denize attırmış. Böylece kız da ona kalmış. Vara-

cakları yere varınca Şereban adama, "Bana bu kıyıda bir saray yaptıracaksın ve bu saraya asansörle inilip çıkılacak" demiş. Adam da hemen yaptırmış. Asansöre binip yukarı çıkan Şereban, onu yukarda tutup adama seslenerek, İbrahim'i hemen bulup gelmesini, yoksa zehir içerek kendisini öldüreceğini söylemiş.

Ben size haber vereyim İbrahim'den:
Denize atılan İbrahim kendisine şöyle bir ağıt yakmış:

İrey gabağında zümrüt tepeler
Göğden yere abu-nesan sepeler
Ağa galdım bu deryanın üzünde.

Men ölende gebirimi gen gazın
Kelime-i şehadeti annıma yazın
Sana gurban olum Mirseyi Kazım
Ağa galdım bu deryanın üzünde.

Ali minip atına düldülü de yanıcak
Onlarda kokular müskünen amber
Sana gurban olum Hızır Peygamber
Ağa galdım bu deryanın üzünde.

Bu ağıdı söyledikten sonra, Allah tarafından bir rüzgar esmiş ve İbrahim'i kıyıya atmış. Bu sırada kardeşi Ahmet Şah'ın çobanları da sürüyü suya indirmişlermiş. Bakmışlar ki, kıyıda bir karaltı öylece yatıp durmakta ama, insana benzer yeri kalmamış. Daha önceden Ahmet Şah, "Benim bir kardeşim var, gözleri gözüme benzer, yüzünde de beni var, onu kim bulup bana getirirse, dünya malına doyacaktır" diye duyurmuşmuş. Bu çobanlardan biri akıllı öteki deliymiş. Deli olan varıp İbrahim'e bir değnek vurmuş. Akıllı varıp kurtarmış ve onun insan olduğunu görünce de konuşturup, çoban olmak isteyip istemediğini sormuş. İbrahim de kabul edip, aylık ücret olarak bir keçiye çoban olmuş. Üç ay sonra da kazandığı keçileri satmak için kasaba götürmüş. Orada İbrahim'i, denize atan yahudi görmüş ve öldürmek için kasapla anlaşmış. İbrahim'i kesmek üzere başını yukarı kaldıran kasap, onun gözlerinden Ahmet Şah'ın kardeşi olduğunu anlamış ve İbrahim'i arka kapıdan kaçırıp, gömleğini

de hayvanların kanına bulayarak yahudiye vermiş. Kurtulan İbrahim, doğruca Şereban'ın yanına gitmiş. O sırada elinde kanlı gömlekle yahudi de kızın yanına gelmiş ve İbrahim'i öldürdüğünü söylemiş. Kızın yanında bir yabancı görünce de hemen Ahmet Şah'ın yanına koşup, bir yabancının gelerek, kendi karısını elinden aldığını söylemiş. Şah da adamlarına, Şereban'ın sarayını yıkmalarını emretmiş. Ama adamları böyle olmayacağını, önce adamı sorgulamaları gerektiğini söylemişler. Şahın huzuruna getirilen İbrahim, derdini şu dizelerle anlatmış:

Ziyat Han oğluyduk biz iki gardaş
Hazineden götürdük bir kıymetli daş
Yahudi deyilene kim olar gardaş
Sen de yetiş şahı dadı dilime
İbrahim'em ben de ey Garabağlı
İtirdim gardaşı üreğim dağlı

Bunu duyan Ahmet Şah hemen kardeşini tanımış. Yahudiyi öldürtmüş, sonra da Şereban'ı getirip, kardeşiyle ikisine güzel bir düğün yaptırmış.

Gökten üç elma düştü, biri masalı diyenin, biri yazanın, biri de dinleyenlerin...

İLETİ DİZİNİ

1-C153. Büyük sözü dinlemek, insanı felaketlerden kurtarabilir.

2-D5. Mal mülk saltanat, bazan başa bela getirir.
"Padişah ölünce, tahtta gözü olanlar, onun çocuklarını öldürmeye kalkarlar, bunu hisseden iki kaedeş de babalarının öğüdünü dinleyip ülkelerinden kaçarlar."

3-B209. Altın çamura da düşse yine altındır, değeri er-geç anlaşılır.
"Devlet kuşu uçup, aslında bir padişah oğlu olan zavallı yoksul Ahmet'in başına konar."

4-C157. Her söylenene inanmamalı ve iftira olasılığı hiç bir zaman gözardı edilmemelidir.
"Haraminin karısi, aşık olduğu İbrahim'den yüz bulamayınca, ona iftira atar."

5-B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
"İbrahim pek çok acı çektikten sonra, Şereban'la evlenip, mutlu sona ulaşır."

6-B202. İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.
"Ahmet Şah, hain yahudiyi öldürtür, suçsuz kardeşi İbrahim'i ise sevgilisiyle evlendirip mutlu kılar."

36- YEDİ ÇİNGENE

Diyarbakır-Silvan-Yolarası Köyü
Bilge Aydın
20
Öğrenci
Ninesinden

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken pireler berber iken, ben annemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken, ülkenin birinde bir padişah varmış. Bu padişahın çok dürüst, yakışıklı bir de oğlu varmış. Evlilik çağı gelen bu delikanlıya, uygun bir eş aramaya başlamışlar. O sırada bu ülkeye, nineleriyle birlikte gelen yedi çingene kız, çadır kurup oturmuşlar. Bu kızlardan ilk altısı, çok çirkinlermiş. En küçükleri olan yedinci kız ise, bunların tam tersine çok güzelmiş.

Padişahın oğlunun evleneceğini duyan bu çingene kızlar, bir gün çadırlarında otururlarken, aralarında bu konuyu konuşmaya başlamışlar. Çok çirkin olan kızlardan birincisi, "Eğer padişahın oğlu

benimle evlense, her gün onun eline su dökerim" demiş. İkinci kız da kendisiyle evlense, her gün onun giymesi için ceketini tıtacağını söylemiş. Üçüncüsü ise, ben her gün ayakkabılarını giydiririm demiş. Dördüncüsü ona güzel yemekler yapacağını, beşincisi bir dediğini iki etmeyeceğini, altıncısı da her gün ona kapıyı kendisinin açacağını söylemişler. Kumral saçlı, yeşil gözlü, beyaz tenli, güzel mi güzel olan yedinci kız ise, "Eğer padişahın oğlu benimle evlenirse, ona iki tane altın çocuk doğuracağım" demiş.

Tam bu sırada oradan geçmekte olan padişahın oğlu, bu konuşmaları duyarak, hemen birinci çingene kızı huzuruna çağırtıp, "Haydi seninle evlenelim, sen de her gün elime su dök" demiş ve evlenmişler. Düğünden sonra kız gülmüş ve oğlana "Bir yalan attım, bir koca aldım" diyerek, hiç iş güç yapmamış. Bunun üzerine padişah oğlu ikinci kızla evlenip ona "Haydi her gün ceketimi tut" demiş. O da aynı büyük kız gibi "Bir yalan attım, bir koca aldım" deyince, üçüncü kızla evlenip "Haydi ayakkabılarımı giydir" demiş. Üçüncü kız da oğlana "Bir yalan attım, bir koca aldım" demiş. Dördüncü kızla evlenen oğlan ona "Haydi her gün bana güzel yemekler yap" demiş. Ondan da aynı cevabı alınca, beşinciyle evlenip "Haydi bir dediğimi iki etme" demiş. O da aynı sözleri söylemiş. Altıncı kızla evlenen oğlan ona "Haydi her gün bana kapıyı sen aç" deyince o da diğerleri gibi, "Bir yalan attım, bir koca aldım" demiş. Tüm bu olanlardan sonra, yedinci güzel kızla evlenen padişahın oğlu ona "Haydi bana iki altın çocuk ver" demiş. Kız da çok terbiyeli bir şekilde cevap vererek, "Herşeyin bir zamanı var. Hele biraz bekleyin efendim" demiş. Aradan bir zaman geçtikten sonra kız hamile kalmış. Sonra doğum zamanı yaklaşınca, diğer kardeşleri, onun doğumunda yardımcı olacaklarını söyleyerek küçük kardeşlerine, "Doğum sırasında sen bacada olacaksın, biz de ocakta duracağız. Bebekler bacadan ocağa, şu kalburun içine düşecekler" demişler. Küçük kız da kabul etmiş. Doğum vakti gelince kızı bacaya oturtmuşlar ve beklemeye başlamışlar. Bir zaman sonra, bacadan kalbura iki tane altın gibi çocuk düşmüş. Altı kötü kalpli kız hemen bu bebekleri iki köpek yavrusuyla değiştirerek, onları bir sandığa koyup nehre atmışlar. Biraz sonra gelen padişahın oğlu, çocuk yerine köpek yavrularını görünce, hemen karısını saraydan kovup, yedi yolun

birleştiği bir meydana göndermiş ve yanına da bir sopa koydurmuş. Gelen geçenin, bu sopayla kızın kafasına vurmasını emretmiş. Bu cezayı oğlana, diğer altı kız önermişler.

Öte yandan başka bir yerde, yaşlı bir adamla yaşlı bir kadın, nehir kıyısındaki kulübelerinde yaşıyorlar ve geçimlerini balık avlayarak sağlıyorlarmış. Yine bir gün yaşlı adam balık avlarken, oltasına bir şey takılmış. Büyük bir balık yakaladığını sanan adam, oltasını sevinçle çekince, ucunda bir sandık görmüş. Alıp eve getirerek, içinde, hazine olduğu umuduyla açmış. Sandığın içinden biri kız biri oğlan altın gibi iki çocuk çıkmış. Hiç çocukları olmayan ihtiyarlar buna çok sevinerek, önce çocukları yıkamışlar. Masal bu ya, çocuklara döktükleri her tas su, altın olup akıyormuş. Zamanla üyüyüp güzelleşen bu çocuklar, ihtiyarlar ölünce oradan ayrılıp uzaklara gitmişler ve orada yaptırdıkları bir sarayda yaşamaya başlamışlar. Oğlan her gün keklik avına çıkıyor, kız da ev işlerini yapıyormuş. Yine bir gün ava çıkan oğlan, hiçbir şey yakalayamamış. Eli boş geri dönerken, yolda elinde avlanmış keklikler olan bir adama rastlamış. Adam çocuğa "Hayırdır yavrum niçin böyle üzgün görünüyorsun" demiş. Çocuk da "Bugün hiç keklik avlayamadım. Evde kız kardeşim aç beni bekliyor, işte onun için üzgünüm" deyince, adam acıyarak elindeki keklikleri ona vermiş. O da sevinçle teşekkür edip evlerine gitmiş. Meğer bu adam, çocuğun asıl babasıymış ama, bunu her ikisi de bilmiyorlarmış.

Adam saraya eli boş dönünce, küplere binen altı çingene "Neden eli boş döndün, şimdi biz ne yiyeceğiz" diye bağırmışlar. O da "Sormayın, yolda altın gibi bir oğlana rastladım, sanki kendi çocuğummuş gibi ona kanım ısındı. Hiçbir şey avlayamamış, evde bir de kız kardeşi varmış. Elimdeki keklikleri ona verdim" demiş. Bu sözleri duyan çingenelerin içlerine bir kurt düşmüş. Bunların, padişahın oğlunun gerçek çocukları olabileceğinden şüphelenmişler ve büyük bir korkuya kapılarak, ninelerine çocukları bulup yok etmesini söylemişler. Bu işi siz bana bırakın diyen nineleri, çocukların evini bulup kapıyı çalmış. Evde yalnız olan kız, kim o diye sorunca da "Ben hacıyam, hacılardan kalmışam, yolumu şaşmışam, sizin eve gelmişem" demiş. Kız, bu yaşlı kadına inanmayarak, onun başlarına iş a-

çacağını sezinleyip kapıyı açmamış. Akşama kadar kapıda bekleyen kadın, oğlan gelince, ona da aynı şeyleri söyleyip, kendisini içeri alması için yalvarmış. Kız kardeşinin bütün uyarılarına rağmen oğlan, "Aman canım, ne olacak, işte kendi halinde zavallı bir ihtiyar kadın, bize ne yapabilir ki" diyerek, onu eve almış. İçeri giren kadın, çocukların verdiği yemeği yedikten sonra, etrafına dikkatlice bakınıp, "Eviniz çok güzel, çok güzel ama, içinde bir bülbülü eksik" deyip gitmiş.

Bunları duyan oğlan, ne edip edip bu bülbülü mutlaka bulup getireceğini söyleyip, kardeşinin bütün yalvarmalarına kulak asmamış ve yola çıkmış. Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, derken yolda yaşlı bir adama rastlamış. Adam ona nereye gittiğini sorup da bülbülü getirmeye cevabını alınca, oğlana "Oraya giden, bir daha geri dönemez, bu çok tehlikeli bir iştir, vazgeç" demiş ama, söz dinletememiş. Bunun üzerine ihtiyar, oğlana "Öyleyse şu yoldan git. Yolun sonunda küçük bir kulübe göreceksin. Aradığın bülbül orada. Sen ona bülbül diye seslen. Eğer kendisi geliyorum derse gelir, yok eğer gelmiyorum derse, vücudunun yarısı taş olur. Sonra bülbüle bir daha seslen. Geliyorum derse, vücudunun taş olan yarısı yine eski haline gelir. Ama yine gelmiyorum derse, tamamen taş olursun" demiş. Bunları dikkatle dinleyen çocuk, kulübeye varıp "bülbül" diye çağırmış. Bülbül "gelmiyorum" demiş ve çocuğun vücudunun yarısı taş olmuş. Tekrar "bülbül" diye seslenmiş. Bülbül yine "gelmiyorum" demiş ve vücudunun tamamı taş olmuş.

Aradan bir zaman geçip de erkek kardeşinin dönmediğini gören kız, onu aramaya çıkmış. Yolda o da aynı yaşlı adama rastlamış ve ondan olanları öğrenmiş. Çok üzülen kız, bülbülün kulübesine gidip ağlamaya başlamış. Kızın ağlamasına dayanamayan bülbül dışarı çıkıp, orada bulunan bütün taşları, bu arada kardeşini de eski haline döndermiş. Çocuklar sevinç içinde, bülbülü de yanlarına alarak evlerine dönmüşler.

Bülbül bir gün çocuklardan, padişahın oğlu ile altı çingeneye bir ziyafet vermelerini istemiş. Onlar da vermişler. Bülbül "Misafirlerin atlarının önüne ot yerine taş koyun" demiş. Çocuklar "Ama bu doğ-

ru olmaz, nasıl olur da misafirlerimizin atlarının önüne ot yerine taş koyarız" diye karşı çıkınca da onlara, "Peki bunun doğru olmadığını biliyorsunuz da niçin gerçek annenizle babanızın kim olduğunu bilmiyorsunuz" demiş ve başından başlayarak, bütün gerçekleri onlara anlatmış.

Bunun üzerine, babalarına giden çocuklar ona da gerçeği anlatıp, annelerini kurtarmışlar. Altı çingeneyi de biribirlerine ters duran atların aralarına, ayaklarından bağlayıp, atları kırbaçlamışlar. Onlar parçalanıp cezalarını bulmuşlar. Bunlar da mutluluk içinde yaşamışlar.

Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine. Gökten üç elma düşmüş, biri kahramanlarımızın başına, biri anlatanın, biri de dinleyenlerin başına...

İLETİ DİZİNİ

1-A52. İnsan gerçekleştiremeyeceği sözler vermemelidir, verilen sözlerin tutulmaması kötü sonuçlar doğurur.
"Çingene kızları, padişahın oğluna verdikleri sözleri tutmazlar, bu nedenle de üstlerine kuma gelir."

2-B101. Başarı kıskançlık uyandırır ve kıskançlık kardeşleri bile birbirine düşüren kötü bir duygudur.
"Kıskanç ve kötü kalpli ablalar, küçük kız kardeşlerinin çocuklarını köpek yavrularıyla değiştirirler."

3-C157. Bir işin aslını aramadan karar vermemeli, iftira olasılığı gözardı edilmemelidir.
"Padişahın oğlu, işin aslını arayıp sormadan, karısını saraydan kovar."

4-B202. İyilik daima karşılık görür.
"Çocukları evlat edinen iyi kalpli ihtiyarlar, onların sayesinde

zengin olurlar."

5-B257. Tanımadık yabancılara kapı açmamalı ve onları içeriye almamalıdır.
"Kapıya gelen kötü niyetli ihtiyarı, kız eve almaz ama oğlan acıyıp alır ve başlarına iş açar."

6-B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
"Küçük kız pek çok acı çektikten sonra mutlu sona ulaşır."

7-B202. İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.
"Kötü kalpli altı çingene kardeş atların arkasında parçalanırken, iyi kalpli küçük kardeşleri kocasına ve çocuklarına kavuşup, mutlu olur."

37-ÜÇ ŞART

Diyarbakır
Turgut Tel
25
Esnaf
Dedesinden

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, birbirinden çok uzak, biri doğuda biri batıda iki büyük ülke varmış. Bu ülkelerden doğudakinin padişahının bir oğlu, batıdakinin de bir kızı varmış. Bunlar zamanla büyüyüp evlenme çağına geldiklerinde, birbirlerini rüyalarında görmüşler ve aşık olmuşlar. Bunun üzerine, doğuda bulunan padişahın oğlu, batıda bulunan padişahın kızını bulmak için, ülkesinden ayrılıp yollara düşmüş. Dağlar aşmış, nehirler geçmiş, ovalarda yürümüş ve sonunda, batıdaki padişahın ülkesine varmış. Sora soruştura padişahın huzuruna çıkıp, ondan kızını istemiş. Padişah da ona kızını vermek için, üç şart koşmuş. İlk şart olarak, delikanlıdan, ülkeyi rahatsız eden, gözü kanlı bir de-

vi öldürmesini istemiş. Bu dev suları kurutup, hayvanları yiyor, insanlara da saldırarak, büyük zararlar veriyormuş. Okunu alıp kılıcını kuşanan oğlan, ülkenin kuzeyindeki Sina Dağı'nda bulunan bu devin karşısına çıkmış ve onunla kıyasıya dövüşerek, gözünü okla kör ettikten sonra, boynunu kılıçla kesip, ülkeyi bu beladan kurtarmış.

Padişahın ikinci şartı, devlerin şimşir tarağının kendisine getirilmesiymiş. Bu tarakla taranan saçlardan, inciler ve pırlantalar dökülürmüş. Yola çıkan genç, uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra, devlerin ülkesine varmış. O sırada yıkanmakta olan devlerin, kayaların üstüne bıraktıkları şimşir tarağı alarak kaçmış. Biraz sonra yıkanıp çıkan devler, tarağın çalındığını görünce, tarağı çalanın erkekse kız, kızsa erkek olması için beddua etmişler ve genç birden kız oluvermiş. Buna çok üzülen oğlan, kimseye bir şey belli etmeden tarağı götürüp, padişaha vermiş.

Padişah üçüncü şart olarak da devlerin sihirli aynasını istemiş. Bu ayna, bakılınca istenilen yeri yansıtır ve bakan insanı da çok güzel gösterirmiş. Oğlan yine yola koyulup, devlerin ülkesine varmış. O sırada devler uyuyormuş. Oğlan hemen aynayı alıp kaçmak istemiş ama, telaştan bir devin kuyruğuna basmış. Uyanan devler, aynalarının çalındığını görünce yine, çalanın kızsa erkek, erkekse kız olması için beddua etmişler. Bunun üzerine, yeniden erkek olan genç çok sevinmiş ve götürüp aynayı padişaha vermiş. Ama ne var ki, padişah ona kızını verme yerine tutuklatıp, zindana attırmış. Bunu gören kız, vezirler aracılığıyla, bu olayı tüm ülkeye yaymış. Haberin yayılmasından sonra halk, ülkeleri için bu kadar fedakarlık yapan bu gencin, zindandan çıkarılması ve o ülkeye padişah yapılması için ayaklanıp, saraya yürümüşler. Durumun önemini anlayan padişah, hemen oğlanı zindandan çıkarıp, kızıyla evlendireceğini ve tahtına da varis yapacağını ilan etmiş. Oğlanla kız, kırk gün kırk gece süren bir törenle evlenmişler.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

1-B6. Güzele ulaşmak güçtür, her ödülün bir bedeli vardır.
"Padişah, oğlana kızını vermek için üç şart koşar."

2-C102. Yöneticiler verdikleri sözleri tutmazlarsa, bunun sonucu olarak toplumsal kalkışmalar doğabilir.
"Verdiği sözü tutmayan padişahın, haksız eylemi karşısında, halk ayaklanarak saraya yürür."

3-B150. Özeleştiri ve pişmanlık, kişiyi iyiye yönelir.
"Padişah yaptığı yanlışı anlayıp, oğlanı zindandan çıkarır ve kızıyla evlendirir."

4-B203. Haklı olan, bir gün mutlaka hakkını alır.
"Oğlan zindandan çıkar, padişahın varisi olur ve onun kızıyla evlenir."

38-MİRZA MEHMET

Batman
Abdullah Özdemir
21
Serbest
Annesinden

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde bir kralla üç oğlu varmış. Kral ölünce, küçük oğlu Mirza Mehmet'e, mirasından pay bırakmadığı anlaşılmış. Bir zamanlar babasının yönettiği ülkede parasız kalan Mirza Mehmet, hayatını kazanmak için gurbete çıkmak zorunda kalmış.

Yol hazırlığını yapan delikanlı, az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş. Giderken de yolda bir tilkiye rastlamış. Tilki, "Ey mirastan

pay alamayan Mirza Mehmet, nereye gidiyorsun, beni de yanına al, senin arkadaşın olayım" demiş. Bu sözleri duyunca şaşıran Mirza Mehmet, "Bir kere adımı ve mirastan pay alamadığımı nereden biliyorsun" diye sormuş. Tilki, "Senin bu acıklı halini duymayan mı kaldı. Beni yanına alıyor musun sen onu söyle" deyince, genç onu yanına almış ve beraberce yollarına devam etmişler. Aynı şekilde bir arslan, bir şahin ve bir ayıyı da yanlarına alıp, lanetli dağın eteğindeki bir mağaraya yerleşmişler.

Aradan uzunca bir zaman geçmiş. Bir gün, tilki ve diğerleri, Mirza Mehmet'in evinden getirdiği eşyalarını karıştırırken, güzel mi güzel bir kızın, tahta üzerine çizilmiş resmini görmüşler. Hemen kendi aralarında yemin ederek, eğer bu resmin sahibi yaşıyorsa, onu getirip Mirza Mehmet'le evlendirmeye karar vermişler. Böylece oğlanı çok mutlu edeceklerine inanıyorlarmış. Resmin bulunduğu tahtayı alarak, cadılar kraliçesine gitmişler ve ondan bu kızın yerini sormuşlar. Cadı önce onları denemek için, çok zor şartlar ileri sürerek, isteklerinde içten olup olmadıklarını anlamış. Sonra da "Bu kız, sizin oturduğunuz dağın karşısındaki ülkenin kralının kızıdır" demiş. Fedakar arkadaşlar, cadının bu sözü üzerine hemen oradan ayrılmışlar ve aralarında konuşup, herkes kendi cinsinden yüzer tane savaşçı getirsin demişler. Hepsi hazır olunca da komşu kralın ülkesine saldırmışlar.Her şeyden habersiz gafil avlanan kralın askerleri, dostları olan ülkelerden yardım istemişler. Bu arada, Mirza Mehmet'in kardeşlerinin ülkesinden de askerler yardıma gelmişler, çünkü hepsi de kralın kızıyla evlenmek istiyorlarmış. Şiddetli bir savaş başlamış . Baykuşlar havalanıyor, askerlerin yüzlerini gözlerini parçalıyorlarmış. Ayılar, aslanlar, tilkiler de şaşkına dönmüş bu askerleri öldürüyorlarmış. Çaresiz kalan kralın askerleri, sonunda dayanamayıp barış isteyerek, beyaz bayrak çekmişler. Bu arada kral da esir alınmış. Tilki esir krala, "Kızını Mirza Mehmet'e vereceksin ve tahtını da ona bırakacaksın" demiş. Kral zorunlu olarak bu şartları kabul etmiş.

Kırk gün kırk gece düğün yapılmış. Kısa bir süre sonra, ölen kralın yerine de Mirza Mehmet geçmiş.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

1-D52. Babalar miraslarını çocukları arasında eşit paylaştırmalıdır.
"Kral, küçük oğlu Mirza Mehmet'e mirasından pay bırakmaz, o da
hayatını kazanmak için gurbete çıkmak zorunda kalır."

2-B401. Bazan hayvanların dostluğu, insanlarınkinden daha güçlüdür.
"Mirza Mehmet'in arkadaşları olan tilki ve diğer hayvanlar, onun
sevdiği kızı bulup getirmeye karar verirler."

3-B203. Haklı bir gün mutlaka hakkını alır.
"Mirza Mehmet ölen kralın yerine geçer."

39-CESUR KIZ

Diyarbakır-Dicle
Hanefi Akgüneş
50
Şoför
Babasından

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, şimdilerde olduğu gibi eskiden de ülkelerde yaşayan insanlar varmış ve bu insanları padişahlar yönetirmiş. Bu padişahların bazıları çok cesur, bazıları ise çok korkak olurlarmış.

Günlerden bir gün, uzak diyarlardaki padişahlardan birisi, kendisine bir koruyucu tutacağını duyurmuş ama, bu işe hiç kimse gönüllü

olmamış çünkü, padişaha korumacı olan, daha aradan bir hafta geçmeden öldürülüyormuş.

Bu arada padişahın ilanını, yiğit fakat yaşlı birisi de duymuş. Bu ihtiyar kahramanın üç kızı varmış. Adam da bu durumu kızlarına açmış. Kızları da babalarına "Baba sen üzülme, biz erkek kılığına girer padişaha koruyucu oluruz" demişler. Babaları kızlarının bu önerilerine, istemeyerek de olsa katılmış. Büyük kız hiç zaman yitirmeden, erkek kılığına girip padişahın sarayına doğru yola çıkmış. Babası da onun cesaretini ölçmek için, arkasından gitmiş ve bir köprünün altına saklanıp, garip sesler çıkararak kızını korkutmak istemiş. Gerçekten de çok korkan kız, bu işi başaramayacağını anlayarak geri evine dönmüş. Bu kez ortanca kız erkek kılığına girip, padişahın sarayına doğru yola çıkmış. Babası büyük kızına uyguladığı cesaret sınavını, ona da uygulamış. Ortanca kız da ablası gibi korkup geri dönünce, sıra küçük kıza gelmiş. Babası önce ona izin vermek istememişse de kız babasını razı ederek, giyinip yola çıkmış. Köprüdeki garip seslerden de hiç korkmayarak, saraya varmış. Saraydaki cesaret sınavlarında da başarı gösterince, padişahın, koruması olmuş. Zamanla padişah bu korumasının erkek olup olmayışından şüphelenmiş ve diğer muhafizlarına emir vererek, onu bir erkeklik sınavından geçirmelerini istemiş. Sınavda nelerin yapılacağını öğrenen ve kızı çok seven bir köpek, gelip kıza neler yapması gerektiğini anlatmış. Kız böylece, bu sınavdan da başarıyla çıkmış ve yaptığı kahramanlıklarla herkesin ilgisini çekmiş.

Günlerden bir gün padişah, yapacağı bir hamam sefasına diğer askerleriyle birlikte, bu muhafizının da katılmasını istemiş. Telaşlanan kız bu haberi getirene, bugün gelemeyeceğini ancak, yarın gelebileceğini söylemiş. Sonra da padişaha bir not bırakıp, acele oradan uzaklaşarak evine dönmüş. Kızın yazdıklarından gerçeği öğrenen padişah, cesareti nedeniyle bu kıza aşık olmuş ve her yerde onu aratmış, bulunca da kırk gün kırk gece düğün yaparak onunla evlenmiş.

Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

1-C103. Padişaha yakın olmanın iyi yanları olduğu kadar, tehlikeli yanları da vardır.
"Kurb-ı sultan, ateş-i suzan"
"Padişaha korumacı olan, aradan bir hafta geçmeden öldürülür."

2-B1. Kararlı ve cesur insanlar amaçlarına ulaşabilirler, korkaklar ulaşamazlar.
"Büyük ve ortanca kız korkarak geri dönerler."

3-C166. Kızlar da erkekler kadar bazan da daha fazla casur olabilirler. Cesaret cinsiyetle ölçülmez.
"Yürekli olan küçük kızı, hiç bir korku yolundan dönderemez ve padişaha korumacı olur."

4-B50. En sıkışık zamanlarda bile insana bir yardım eden bulunabilir.
"Kız, bir köpeğin yardımıyla, sınavdan kolayca geçer."

5-B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
"Küçük kız pek çok sınavdan sonra padişahla evlenir ve mutlu olur."

40-ELMA YANAKLI KIZ

Diyarbakır
Esma Ocak
61
Yazar
Annesinden

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, ülkelerden birinin padişahının, çok güzel bir elma bahçesi varmış. Bahçıvan bir gün, bir ağacın tepesinde, pırıl pırıl parlayan ve güzelliğiyle göz alan, pembebeyaz bir elma görmüş. Hemen onu koparıp, padişahın delikanlı oğluna götürmüş. Elmaya hayran olan oğlan, annesine gidip, "Bana, bu elma gibi güzel yanaklı bir kız bulun, ben onunla evleneceğim" demiş. Padişahın karısı da ülkesindeki bütün güzel kızları sarayına çağırtmış. Fakat, bir türlü oğlunun istediği, elma yanaklı güzel kızı bulamamış.

Çaresiz kalan kadın, sonunda tebdil-i kıyafet (kıyafet değiştirerek) ederek, kendisi ülkeyi dolaşmaya başlamış. Bir gün, yoksul bir kenar mahalleden geçiyormuş. Karşıdan, sırtında çalı-çırpı taşıyan, çok yoksul bir kız gelmiş. Sırtındaki yükü, bir kulübenin önüne yıkıp başını kaldırınca, padişahın karısı, hayretten küçük dilini yutayazmış. Çünkü, bu yoksul kız, tam oğlunun istediği elma yanaklı güzel kızmış. Padişahın karısı hemen saraya koşup, olan biteni, oğluna anlatmış. Sonunda da "Bu kadar yoksul bir kızı, sana nasıl alırız oğlum, gel sen bu işten vazgeç" demiş. Oğlan "Varsın yoksul olsun, git sen o kızı bana iste" demiş. Padişahın karısı hazırlanarak gidip, kızı ailesinden istemiş. Kız da, ana-babası da, bu işe çok şaşırmışlar. Ayrıca, "Ama nasıl olur, bizim gibi yoksul bir evin kızı, bir padişahın oğluna nasıl gelin olur" diye de onları uyarmışlar. Sonunda kırk gün, kırk gece düğün yapılmış ve kırk günün sonunda da oğlan gerdeğe girmiş. Gerdeğe girerken de yanına, bir gün önceden, havuzda bekletip, iyice sertleştirdiği, kırk haziran ağacından yapılmış, çubuk almış. Zavallı yoksul kızı, bu kırk çubuk, üstünde kırılıncaya kadar dövmüş. Kız sonunda, bu dayağa dayanamayarak, bayılıp düşmüş. Oğlan da çıkıp, kendi odasına gitmiş. Bu geceden sonra, bu dayak olayı her gece tekrarlanmaya başlamış. Çünkü oğlan, her ne kadar kendi isteyerek aldıysa da, bu yoksul kızla evlenmeyi kendisine yakıştıramıyor ve öfkesini ondan alıyormuş. Kız, kimseye bir şey söyleyemiyor fakat, günden güne sararıp soluyormuş. Sonunda bir gün dayanamayıp, olanları annesine anlatmış. Bu duruma çok üzülen kızın annesi, kızına, "Bu gece de seni dövmeye gelince elinden çubuğu al ve beni kim olsa döver, ben yoksul zaval-

lı bir kızım. Eğer sen erkeksen, git Yemen padişahının kızını al, onu döv de görelim bakalım de" demiş.

Kız, o gece oğlan kendisini dövmeye gelince, annesinin öğrettiklerini, ona söylemiş. Bu sözlere çok sinirlenen oğlan, kızı dövemeden çıkıp gitmiş ve ertesi sabah annesine, hemen hazırlık yaptırmasını, çünkü Yemen'e gidip, padişahın kızını alıp getireceğini ve onunla evleneceğini söylemiş. Buna çok şaşıran padişahın karısı, oğluna her ne kadar, "Sen evlisin ya" deyip, onu bu işten vazgeçirmek istediyse de, başarılı olamamış. Sonunda, gerekli yol hazırlıkları yapılmış ve oğlan Yemen'e doğru yola çıkmış. Aradan aylar yıllar geçmiş, oğlandan hiçbir haber gelmemiş.

Kocasının dönmediğini gören kız, bir gün oda hizmetçisine, "Bana bir erkek elbisesi ile iyi bir at hazırla. Beceriklilerinden iki seyis seç ve bir heybeye de altın doldur. Ben uzun bir yolculuğa çıkacağım. Saraydan ayrıldığımı da kimseye söyleme. Ben dönünce, arkadaki gizli kapıyı çalarım, sen de hemen açar beni içeriye alırsın" demiş.

Hizmetçisi gerekenleri hazırlamış, kız da erkek elbisesi giyip, erkek kılığına bürünerek, Yemen'e doğru yola çıkmış. Aylarca yol gittikten sonra, Yemen'e varıp, şehirde dolaşmaya başlamış. Kenar mahallelerden birinde, bir evin önünde, yoksul ve ihtiyar bir kadın görmüş. Bu kadın çıkrık (pamuk eğirmeye yarayan araç) çevirip, iplik eğiriyormuş. Fakat, evi o kadar küçükmüş ki, kendisi içerde, çıkrığı dışardaymış. Kız ona selam verip, buraların yabancısı olduğunu, bu gece onda konuk kalıp kalamayacağını sormuş. Kadın da ona bakıp, "Ah oğlum, ben seni nerede konuk edeyim, halimi görüyorsun, ben içerdeyim, çıkrığım dışarda" demiş. Kız da kadına, heybesinden çıkarıp, bir avuç altın vermiş. Altınları gören nine sevincinden hoplayıp, "Oy sana kurban, çıkrığıma da lanet, gel oğul, gel" demiş. Çıkrığını kaldırıp atmış, kızı içeriye almış. Kız da nineye, kendisinin aslında bir padişah oğlu olduğunu, buraya da Yemen padişahının kızını almaya geldiğini söylemiş. Bunu duyan nine, üzüntüyle başını sallayıp, "Ah oğul, ah... Bu imkansız bir şey. Padişahın kızı, hiç konuşmaz. Padişah da kızını isteyenlere, önce onu konuşturmalarını şart koşar. Konuşturabilene kızını verecektir, konuşturamaya-

nın da hemen oracıkta kellesini uçurtur. Şimdiye kadar, kimse konuşturamadı. Pek çok genç öldü. Karşıya baksana, bir kale baştan, bir kale leşten" dèmiş.

Oğlan nineye yalvarıp yakararak, kızı nasıl konuşturabileceğini sormuş ve ona bir avuç altın daha vermiş. Nine de "Burada, filan mahallede bir kahveci var. Bu kahvecinin de çok marifetli bir dudu kuşu var. Bu kuş çok güzel konuşur. O kuşu alıp, kızın yanına götürebilirsen, kuş kızı konuşturur" demiş.

Bunu duyan kız, o gece orada yatıp, ertesi sabah erkenden kahveciyi bulmuş ve bir fincan kahve içmiş. Boşalan fincanın içini de altınla doldurarak, fincanı ters çevirip kapatmış. Fincanı almaya gelen kahveci, kaldırıp da içinin altınla dolu olduğunu görünce, çok sevinmiş. Kız her gün bu kahveye gidip, bir fincan kahve içiyor ve fincanı da altınla dolduruyormuş. Bu durumdan çok memnun olan kahveci, yabancı delikanlıya, büyük bir yakınlık gösteriyormuş. Bir gün de onu, evine yemeğe davet etmiş. Karısına güzel bir sofra hazırlatmış. Yemeğe giden kız, sofraya oturmuş fakat, hiçbir şey yememiş. Bunu gören kahveci, "Haydi beyim buyrun. Sizin bize o kadar bağışınız oldu, siz de bizim bir yemeğimizi yiyin" demiş. Kız, "Benim sana bir şartım var, eğer onu yaparsan, yemeğini yerim, yoksa kalkar giderim" demiş. Kahveci de "Buyrun söyleyin, elimden geleni yaparım" deyince, kız ondan, kafeste duran dudu kuşunu, üç günlüğüne kendisine vermesini istemiş. Kahveci, her ne kadar, bu kuşun kendisi için çok önemli olduğunu, onu kimselere veremeyeceğini söylediyse de sonunda kızın ısrarlarına dayanamayıp, vermeye razı olmuş. Buna çok sevinen kız, yemeği yemiş, dudu kuşunu da alıp gitmiş.

Koşa koşa ninenin evine gelip, kuşu aldığını, bundan sonra ne yapması gerektiğini sormuş. Nine de ona, "Sen şimdi kuşunu koynuna koyar, saraya gidersin. Seni padişahın huzuruna çıkarırlar. Orada oturmak için bir altın kürsü, bir de gümüş kürsü (Arkalıksız küçük iskemle) vardır. Kız istemeye gelenler, altın kürsüye otururlar, başka dilekleri olanlarsa gümüş kürsüye otururlar. Sen gider altın kürsüye otururşun. Çevreden sana, oradan kalk yanlış yere oturdun di-

yenler olabilir. O zaman sen, hayır doğru yere oturdum çünkü ben, padişahın kızını istemeye geldim, dersin. Padişah da sana, ' Yaaaa öyle miii ' der ve şartını söyler. Sonra seni tek başına, büyük bir odaya alırlar. Bu oda, ortasından bir tahta perdeyle bölünmüştür. Diğer tarafta padişahın kızı durur. Sen perdenin bu tarafında durup, hiç yüzünü görmeden, padişahın kızını konuşturmalısın. İçeri girince, kendi bölmende, bir gümüş çekmece göreceksin. Kuşu koynundan çıkarıp, bu gümüş çekmecenin üstüne koyarsın, sonra da kuşla konuşmaya başlarsın. Kuş sana cevap verecektir. Öte tarafta bunu duyan kız da konuşacaktır. Kızın konuştuğunu duyunca, hemen kuşunu koynuna sakla ve odadan dışarı çık" demiş.

Nineyi, can kulağıyla dinleyen kız, ertesi sabah, kuşu koynuna saklayıp saraya varmış. Bir de görmüş ki ne görsün... Kocası sarayda, eski elbiseler içinde, çok perişan bir halde seyislik yapmakta değil mi... Meğer, kızını konuşturamayan bütün damat adaylarını, hemen oracıkta öldürten Yemen padişahı, ona acımış da öldürtmeyip, sarayında at uşağı yapmış. Yoksul olduğu için, her gün kendisinin üstünde, kırk haziran çubuğu kıran, kendini beğenmiş, padişah oğlu kocasının, bu zavallı halini gören kız, içinden kıs kıs gülerek, gidip altın kürsüye oturmuş. Etraftan, yanlış yere oturduğu konusunda yapılan uyarılara karşı da, doğru yere oturduğunu, çünkü padişahın kızını istemeye geldiğini söylemiş. Bunun üzerine, padişah hemen ona şartını söyleyip, önce kızını konuşturmasını istemiş. Sarayın adamları, erkek kılığındaki kızı alıp, prensesi konuşturacağı odaya götürmüşler, kapıyı da üstünden örtüp, onu yalnız bırakmışlar. Adamlar çıkar çıkmaz kız, koynundaki dudu kuşunu çıkarıp, odadaki gümüş çekmecenin üstüne koymuş ve biraz geri çekilip kuşa, "Sen bir padişahın oğlu olasın, bir kız için kalkıp Yemen'e gelesin, seni bir odaya kitleyeler, kimse de seninle konuşmaya, bu haktan reva mıdır" demiş. Bunu duyan kuş da çok güzel bir sesle kıza, "Sen hiç canını sıkma, sağolsun gümüş çekmece, sabaha kadar seni eğler" demiş. Perdenin diğer tarafında duran padişahın kızı, gümüş çekmecenin, dile gelip konuştuğunu sanmış ve birdenbire çok şaşırıp korkarak, dışarıya, "Gümüş çekmeceyi tutup, merdivenden atın" diye bağırmış. Bunu duyan kız, hemen kuşunu koynuna koyup odadan çıkmış, öte taraftan dışarıda bekleyen adamlar da koşup, padişaha

kızının konuştuğunu müjdelemişler. Buna canı sıkılan padişah, "Olmaz, ben bunu saymam, ancak, bir kere daha konuşturursa kızımı veririm" demiş.

Kız da ertesi günü yine kuşunu alıp saraya gitmiş. Yine odaya almışlar. Kız bu kez kuşu, odadaki gümüş aynanın üzerine koyarak, aynı, bir gün önceki gibi onunla konuşmuş. Diğer taraftan, şimdi de gümüş aynanın konuştuğunu sanan padişahın kızı, aynı korku ve şaşkınlıkla, dışarıya "Gümüş aynayı kaldırıp, merdivenlerden atın" diye bağırmış.

Padişah bunu da saymamış. Ertesi günü kız, kuşunu odadaki gümüş şamdanın üstüne koyarak yine aynı şekilde, konuşmayan kızı, üçüncü defa konuşturunca artık, padişahın da diyecek bir sözü kalmamış ve kızını bu yabancı delikanlıya vermek zorunda kalmış. Erkek kılığındaki kız, Yemen padişahının kızını alıp, tam yola çıkacağında, ortalıkta zavallı bir halde at uşağı olarak dolaşan kocasını da, yolda kendilerine hizmet etmek üzere beraberinde götürmek istediğini söylemiş. Padişah da "Ben sana kızımı verdikten sonra, bir seyis parçasının ne önemi var, al götür" demiş.

Kız ve yanındakiler yola çıkmışlar. Günlerce aylarca yol aldıktan sonra, memleketlerine yaklaştıkları bir gece, bir yerde konaklamışlar. O gece kız, seyise bir uyku ilacı içirmiş. Gece yarısı olup, herkes derin uykuya daldıktan sonra da kalkıp, kocasının üstündeki seyis elbiselerini soymuş, arkasına da bir damga vurup, kendi elbiselerini ona giydirmiş. Seyis elbiselerini de bir bohçaya sarıp yanına almış ve hızla oradan uzaklaşıp, saraya gelmiş. Daha önce, oda hizmetçisiyle anlaştığı gibi, gizli kapıyı çalmış. Hizmetçi hemen kapıyı açıp, onu içeri almış ve bunca zamandır nerelerde olduğunu sormuş. Ona, hiç bir açıklama yapmayan kız, hemen yatıp uyumuş ve ertesi gün olacakları beklemeye başlamış.

Sabah uyanan seyis, bir de bakmış ki üstündeki elbise, efendisinin elbisesi ve efendisi de ortada yok. Bu işe pek akıl erdirememiş ama, etrafa da olup biteni sezdirmemiş. Kafiledeki herkes, seyisin orta-

dan kaybolduğunu sanmışlar ve bu işin üstünde de pek o kadar durmamışlar.

Bu durumdan yararlanan padişahın açıkgöz oğlu, hemen saraya haberciler gönderip, Yemen padişahının kızını alıp getirdiğini ve düğün hazırlıklarının başlamasını söylemiş.

Sarayda herkes padişahın oğlunun geri dönüşüne çok sevinmiş, eğlenceler yapılmış, ziyafetler verilmiş, kırk gün kırk gece düğün dernek olmuş. Oğlan tam gerdeğe gireceği sırada, yine eline kırk haziran değneği alıp, eski yoksul karısının odasına girmiş ve ona, "Hani bana, erkeksen git de Yemen padişahının kızını al diyordun, işte alıp geldim" demiş ve yine kızı dövmek istemiş. Bunun üzerine kız, oğlanın elindeki sopayı çekip alarak gülmüş ve yanındaki bohçada bulunan, seyis elbiselerini çıkarıp önüne atıvermiş. Ne olduğunu şaşıran oğlanın, daha bu şaşkınlığı geçmeden de üstüne atılıp onu soymuş ve arkasındaki, kendi vurduğu damgayı oğlana göstermiş. Bir anda her şeyi anlayan oğlan, kızın ayaklarına kapanarak kendisini bağışlaması ve bu sırrı kimseye söylememesi için ona yalvarmış. İsterse kendisiyle de yeniden hemen evleneceğini söylemiş. Kız gülmüş "Haydi var git, sen benim, dünya ahiret kardeşimsin. Bu sırrını da saklarım, yalnız bir şartla, bu ülkeyi ben yöneteceğim. Sen de Yemen padişahının kızıyla evlenip sarayda oturabilirsin fakat, hiçbir şeye karışmayacaksın" demiş. Oğlan çaresiz, buna razı olmak zorunda kalmış. Kız da o ülkeye sultan olmuş...

İLETİ DİZİNİ

1-C167. Kimse yoksul olduğu için suçlanamaz.
"Padişahın karısı oğluna, istediğin kızı sana alamayız, çünkü çok yoksul der. Buna karşın oğlan o kızla evlenir ama, onu her gün döver."

2-C158. Herkes dengiyle uğraşmalıdır, taraflar arasındaki eşitsizlik dövüşü onursuz kılar.

"Yoksul kız padişahın oğluna, eğer sen erkeksen, git Yemen padişahının kızını al, onu döv de görelim der."

3-D1. Paranın açamayacağı kapı yoktur.
"Kız, yanına aldığı bir heybe altınla önüne çıkan engelleri aşar."

4-C103. Padişah kızlarına talip olmak bazan kellenin gitmesine neden olabilir.
"Padişah, kızını konuşturana onu verecektir, konuşturamayanın ise kellesini kestirecektir."

5-B300. Her derdin bir çaresi bir sırrı vardır, iş onu arayıp bulmadadır.
"Padişah kızını ancak, kahvecinin dudu kuşu konuşturabilir."

6-B254. Ne oldum deme, ne olacağım de.
"Kızın zalim kocası olan padişahın oğlu, Yemen padişahının sarayında at uşağı olmuştur."

7-A52. Verilen söz tutulmalıdır.
"Padişah istemeye istemeye de olsa sözünü tutar ve kızını verir."

8-B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
"Kız pek çok güçlüğü yendikten sonra amacına ulaşır."

9-B202. İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.
"Oğlan tahtını kaybederken, kız onun yerine padişah olur."

41-RÜYA İLE GELEN MUTLULUK

Siirt-Kozluk
Sevgi Aydın

19
Öğrenci
Ninesinden

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, develer tellal iken, pireler berber iken, annem eşikte, babam beşikte, annem kaptı maşayı, babam kaptı sopayı, tam beni kovalarken, ülkenin birinde yaşayan bir kralın, kara kaşlı, kara gözlü, uzun boylu, yakışıklılığı dillere destan bir oğlu varmış. Başka bir ülkenin kralının da, sarı saçlı, mavi gözlü, fidan boylu güzel mi güzel bir kızı varmış. Bu her iki güzel gencin de parmaklarında, çok sevdikleri ve hiç çıkarmadıkları birer yüzükleri varmış. Bir gece her ikisi de rüyalarında, bir odada karşılıklı uzunca söyleştikten sonra, yüzüklerini değiştirdiklerini görmüşler. Sabah uyandıklarında da parmaklarında gerçekten, değiştikleri yüzükleri varmış. Sonraki günlerde birbirlerini aramaya başlamışlar ama, bir türlü bulamamışlar. Oğlan günden güne erimeye, kız da sararıp solmaya başlamış. Bunu gören kızın babası, ülkenin dört bir yanına haber salarak, kızının derdine derman bulanı, onunla evlendireceğim demiş. Bu haber üzerine, hekim olan olmayan herkes saraya akın etmeye başlamış ama, hiç kimse kralın kızını iyileştirememiş.

Öte yandan, diğer ülkenin kralının oğlu ise, derdini bir türlü babasına söyleyemiyormuş. Oğlunun bir sorunu olduğunu farkeden babası, bir gün onu yanına alarak ava çıkmış ve yolda, ülke sorunlarının kendisini çok yorduğunu, bu nedenle de çok üzüldüğünü söylemiş. Bunun üzerine oğlu da ona, "Baba keşke her dert böyle olsa, benim başımda öyle bir dert var ki dermanı yok" deyince, babası hemen bunun ne olduğunu sormuş. Oğlan, "Rüyamda bir kız gördüm ve aşık oldum. Gerçekten de böyle bir kızın varlığından eminim ama, onu bir türlü bulamıyorum" demiş. Bunu duyan kral oğluna, "Ben sana cins bir atla, bir sandık altın vereyim git bu kızı ara bul" diyerek ona yardımcı olmuş. Saraya dönünce de oğluna söylediklerini verip onu yolcu etmiş.

Az gidip uz giden, dere tepe düz giden oğlan, sonunda bilmediği bir ülkeye varmış. Orada gördüğü herkes çok üzgünmüş. Bunun nede-

nini sorunca ona, "Bizim ülkemizin kralının kızı rüyasında bir genç görüp ona aşık oldu ve yataklara düştü. Onu iyileştirene kral kızını verecek ama, kimse iyileştiremedi, kız her gün ölüme biraz daha yaklaşıyor, işte onun için çok üzgünüz" demişler. Oğlan aradığı kızın bu olduğunu anlayıp hemen saraya koşmuş. "Ben hekimim, kızı iyileştirmeye geldim" deyip içeri girerek bir kına yoğurmuş, içine de kızın rüyasında kendisine verdiği yüzüğü koyup, odasına göndermiş ve bunu eline yaksın demiş. Kız "Bu kadar üzüntümün içinde ben kınayı ne yapacağım" diyerek geri göndermişse de oğlanın zorlamaları karşısında kınayı eline yakmaya başlamış. Tam o sırada da kınanın içindeki kendi yüzüğünü görüp, bu hekimin, rüyasında gördüğü genç olduğunu anlamış ve hemen onu görmek istemiş. Oğlan koşarak gelmiş. Yüzüklerini yine birbirlerine vererek sarılmışlar. Sonra da kırk gün kırk gece süren bir düğünle evlenip, muratlarına ermişler...

İLETİ DİZİNİ

1-B300. Derdini söylemeyen derman bulamaz.
"Dertlerini babalarına söylemeyen kız ve oğlan sararıp solarlar."

2-B301. Herkes, kendi derdini en büyük sanır.
"Padişah derdini söyleyince, oğlan kendi derdinin daha büyük olduğunu söyler."

3-B52. Alın yazısı, kısmet değişmez.
"Birbirlerine yazgılı olan kızla oğlan sonunda kavuşup, evlenirler."

42-BALIĞIN GÜLMESİ

Diyarbakır-Ergani-Şölen Köyü

Mehmet Güzel
83
Çiftçi
Büyüklerinden

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, ben babamın düğününde oynarken, cebimden cevizim düşüp çamura saplandı yeşerdi. Dalları yerde, kökleri gökteyken memleketin birinde aptal bir padişahla, yaşlı bir balıkçı varmış. Bütün hayatını balık tutmakla geçiren bu balıkçı, günlerden bir gün, pullarının her biri ayrı bir renkte olan, olağanüstü güzellikte bir balık yakalamış ve karısına gösterip, bunu padişahımıza götürelim, belki beğenir de bize bir kese altın verir demiş.

Karı koca hemen yola koyulup, az giderek uz giderek, dere tepe düz giderek, varıp sarayın kapısına dayanmışlar ve olup biteni kapıdakilerine anlatıp, padişahı görmek istediklerini söylemişler. Kapıcılar da onları alıp padişahın huzuruna götürmüşler. Balıkçıyla karısı padişaha balığı gösterip, kendisine armağan etmek istediklerini söyleyince padişah, "Karıma götürün, eğer o beğenirse ben de beğenirim" demiş. Bunun üzerine, sultanın odasına gidip kapıyı çalmışlar. İçerden çıkan bir hizmetçi, "Bu balık erkek mi dişi mi, eğer erkekse hanımın odasına giremez" demiş. O sırada balıkçı sıktığı için, balığın ağzı açılmış. Bunu gören hizmetçi bu balık gülüyor diye bağırmış. Balıkçı her ne kadar balığın gülemeyeceğini anlatmaya çalışmışsa da kimseye laf dinletememiş ve bu haber tüm saraya yayılarak, padişahın kulağına kadar gitmiş. Padişah da vezirlerini çağırıp, bu balığın gülmesinin sırrının ne olduğunu, kırk güne kadar öğrenmelerini, yoksa kellelerini vurduracağını söylemiş.

Öte yandan bu ülkede, dağdaki bir kulübede anne ve babaları olmayan biri erkek biri kız iki kardeş yaşarmış. Erkek kardeş ava gider, kız da onun getirdiklerini pişirir böylece hayatlarını sürdürürlermiş. Bir gün oğlan yolda bir kuru kafa bularak, getirip evin kapısının üstüne asmış. Ertesi sabah oğlan eve gittikten sonra, dışarı çıkıp bu kuru kafayı gören kız, onu eline alarak orasına burasına bakmaya

başlamış. Tam o sırada, kuru kafadan sıçrayan mercimek büyüklüğünde bir şey, kızın ağzına kaçarak karnına girmiş. O günden sonra da kızın karnı şişmeye başlamış. Bunu gören oğlan ona, "Kardeşim, ikimiz de biliyoruz ki buraya hiç kimse uğramaz, biz de hiç insan içine çıkmayız, öyleyse senin bu karnın günden güne niçin böyle şişiyor" demiş. Kız da "Ben hiç kimseyle yatmadım, bunu sen de biliyorsun. Yalnız geçen gün senin getirdiğin kuru kafaya bakarken, ondan sıçrayan mercimek tanesi büyüklüğündeki bir şey ağzıma kaçtı, ondan sonra da karnım böyle şişmeye başladı" demiş. Bunun üzerine kardeşi de ona "İyi öyleyse, girdiği yerden de çıkar" diye karşılık vermiş. Doğum zamanı gelince, kız çocuğunu ağzından doğurmuş, adını da yetim anlamına gelen "Sebi" koymuşlar. Aradan günler, aylar, yıllar geçmiş ve çocuk yedi yaşına gelmiş. Geleceği önceden görebilen bu çocuk, olacakları daha olmadan haber veriyormuş. Günün birinde dayısına "Dayı bu gün ava gitme, hiçbir şey yakalayamayacaksın" demiş ve söylediği gerçekleşmiş. Bir başka gün de "Bu gün evden çıkma, bir fırtına çıkacak ve çok zor geri döneceksin" demiş, bu söylediği de gerçekleşmiş. Yine bir başka gün de "Dayıcığım, bugün üç tane kınalı keklik vuracaksın, bunlardan yalnızca bir tanesi senin kısmetin olacak, diğer ikisini bir ağacın altında uyurken, çaldıracaksın" demiş. Bu söylediği de gerçekleşince, artık dayısı onun geleceği gördüğüne inanmış.

Bir gün Sebi dayısına "Dayı bu gün ava gitme, misafirlerimiz gelecek" demiş, dayısı da gitmemiş.

Öte yandan, padişahın vezirlerine tanıdığı kırk günlük sürenin dolmasına, birkaç gün kalmış. O güne kadar balığın neden güldüğü sorusunun cevabını bir türlü bulamamışlar. Köy köy, şehir şehir gezip, bunun cevabını bilen birisini arıyorlarmış. Bu arada Sebi'lerin köyüne de gelmişler. O köyün ihtiyarları, bu sorunun cevabını bilse bilse Sebi bilir demişler ve vezirleri onların evine götürmüşler. Vezirler Sebi'ye olanları anlatıp, balığın nasıl olup da güldüğünü sorunca, çocuk da onlara "Ben bu sorunun cevabını ancak sarayda veririm" demiş. Vezirler de annesiyle ve dayısıyla birlikte onu alıp saraya götürmüşler. Padişahın huzuruna çıkan Sebi ona "Padişahım, gel sen bu sorunun cevabını öğrenmekten vazgeç, çünkü işin aslını

öğrenince çok pişman olabilirsin" demiş ama, padişah vazgeçmeyince anlatmaya başlamış.

"Padişahım, senin bir deden vardı. Onun da cins akıllı bir atı vardı. Günlerden bir gün deden çölde susuz kaldı ve yürüyemez hale geldi. O sırada oradaki bir kayadan, ne olduğunu bilmediği bir sıvının aktığını gördü. Bunu su sanarak, avucunu doldurup içmeye kalktı. Tam bu sırada onun akıllı atı, başıyla vurarak o sıvıyı döktü. Buna çok sinirlenen deden, hiç düşünmeden oracıkta atını öldürdü, sonra da bu suyun kaynağı kayalıkların arkasında olmalı diye düşünerek, yukarı doğru tırmandı. Arkaya dolaşınca, akan su sandığı bu sıvının orada ölüp kalan bir devin, güneşte eriyen yağları olduğunu gördü. Aşağıya inip öldürdüğü akıllı atının başına oturarak, pişmanlık gözyaşları döktü". Anlatımını burada kesen Sebi, "Ey padişahım, işin aslını öğrenen deden, pişmanlık gözyaşları döktü ama, bunun hiç faydası olmadı. Sen de gerçeği öğrenince üzülebilirsin, gel istersen bu işten vazgeç, gerisini anlatmayayım" dedi ama, padişah anlatmasını isteyince o da şöyle sürdürdü. "Padişahım, senin babanın güzel bir şahini vardı. Günlerden bir gün bu şahin, kafesinde alışılmadık bir biçimde çırpınarak, dışarı çıkmak istedi. Baban ona "Niye çırpınıyorsun" diye sorunca, şahin "Yarın benim kardeşimin düğünü var, ona yetişmeliyim, lütfen beni serbest bırak. Eğer izin verirsen, dönüşümde, sana çok güzel bir şey getireceğim" dedi. Baban da kabul ederek onu bıraktı. Şahin dönüşünde babana armağan olarak bir elma çekirdeği getirdi ve "Padişahım bunu ek, üç yıl içinde büyüyecek ve meyveye durup, bir elma verecek. Bu elma sihirlidir, olgunlaştığında kendiliğinden düşer. Sakın daha önce koparmaya kalkma, yoksa bütün sihri bozulur. Elma olgunlaşmaya başlayınca, yanında sürekli birisi bulunsun. Olgunlaşınca düşen elmayı, daha toprağa değmeden havada tutmak gerek. Eğer yere değerse onu yiyen ölür. Havadayken yakalanırsa, onu yiyen gençleşip ondört yaşındaki bir gence dönüşür" dedi. Bu duyduklarına çok sevinene baban da hemen çekirdeği ektirdi. Üç yıl içinde büyüyen fidan bir elma verdi. Bu elmayı havada yakalaması için başına bir nöbetçi koydular, ama elma olgunlaşıp, daha nöbetçi farkına varmadan yere düşüverdi. Padişahın gazabından çok korkan nöbetçi de hemen onu yerden alıp babana götürdü. Padişah ilk anda bu elmayı yemekten

kaçınarak, ülkesinde yaşayan bir ihtiyarla oğlunu saraya çağırttı ve ona "Eğer bu elmayı yersen ve ölürsen, oğluna bir çuval dolusu altın vereceğim. Ölmezsen bu altınları yine vereceğim ayrıca, sen ondört yaşında bir genç olacaksın" dedi. İhtiyarla oğlu bunu kabul ettiler. Adam elmayı yedi ve öldü, oğlu da altınları alıp gitti. Bunu gören padişah çok sinirlenerek küplere bindi ve demek amacın beni öldürmekmiş diyerek şahinin başını kopartti. Ardından bekçiyi de öldürttü. Elma ağacı ertesi yıl yine bir elma verdi. Padişah bunun da başına bir bekçi koydu. Çok akıllı olan bu bekçi, ağacın altına bir bez gererek, elmanın toprağa düşmesini önledi. Zamanı gelince de beze düşen bu elmayı silip parlatarak, getirip padişaha verdi. Padişah bunu da önce bir ihtiyara yedirdi. Bu defa sihir gerçekleşti ve ihtiyar gençleşti. Bunu gören baban, şahinini haksız yere öldürdüğünü anlayarak pişman olup çok ah vah etti ama boşuna." Sebi burada anlatımını kesip padişahı tekrar uyararak, "Padişahım bu işin aslını öğrenmekten gel vazgeç. Sonra sen de baban gibi gerçekleri öğrenince pişman olabilirsin" demiş, ama padişah anlatmasını isteyince, "Öyleyse bütün saray halkı bu salonda toplansın, gerçeği açıklayacağım" diyerek herkesi ortaya toplamış. Saraydaki bütün insanlar salona gelmişler, yalnız padişahın karısıyla onun hizmetçisi gelmemişler. Sebi "Ortaya, herkese yetecek büyüklükte kocaman bir karpuz getirin, onu ben kendi bıçağımla keseceğim" demiş. Etrafındakiler her ne kadar biz kesip getirelim demişlerse de o, kendisi kesmekte ısrar etmiş ve ortaya getirilen kocaman karpuzu, kendi küçük bıçağıyla kesmeye başlamış ama, bıçak karpuzun içine düşüp kaybolmuş. Sebi, "Eğer bıçağım bulunmazsa, ben de bu işin sırrını söylemem" demiş. Hemen karpuzu açıp bakmışlar ama, içinde bıçağı bulamamışlar. Bunun üzerine Sebi "Burada bulunan herkes toptan soyunsun, üstünüzü arayacağım" demiş. Orada bulunanlar, buna her ne kadar karşı çıkmışlarsa da sonunda oğlanın dediğini yapmak zorunda kalmışlar. Bıçak yine kimsenin üstünden çıkmamış. Sarayda soyunmayan yalnızca padişahın karısıyla, onun hanım hizmetçisi kalmış. Sebi onların da soyunmasını istemiş. Padişah, "Hiç öyle şey olur mu, ben karımın odasına erkek sinek bile sokmuyorum, sense soyunmasını istiyorsun" demiş. Oğlan soyunmazsa anlatmam diye direnince, padişahın karısıyla hizmetçisi de soyunmak zorunda kalmışlar. Meğer sultanın hizmetçisi, kadın kılı-

ğına girmiş bir erkekmiş. Bu görüntü karşısında Sebi, "Ey padişahım, işte senin karından bile haberin yok. Onlar seni kandırarak gizlice sevişiyorlar. Balığın gülmesine gelince, bu da oyunlarının ortaya çıkmaması için, hizmetçinin ortaya attığı bir yalandır. Yoksa balık hiç güler mi" demiş.

Gerçeği gören padişah, hemen oracıkta hem karısının, hem de hizmetçisinin başını kestirmiş...

İLETİ DİZİNİ

1-C159. İş bölümünü cinsiyetler belirler.
"Kız kardeş kulübede kalıp yemek pişirir, erkek kardeş ise ava gider."

2-C151. Bazı şeylerin gerçek nedenlerini bilmemek, bilmekten daha iyidir, bazı sırları bilmek insanı mutsuz eder.
"Sebi padişaha, sen bu sorunun cevabını öğrenmekten vazgeç, çünkü işin aslını öğrenince çok üzülebilirsin der."

3-C150. Bir şeyin aslını aramadan görünüşe göre karar vermemeli.
"Padişahın dedesi, işin aslını aramadan akıllı atını, babası da yine aynı nedenle cins şahinini öldürür."

4-B102. Korku yalan, yalan da felaket getirir.
"Bekçinin korkudan söylediği yalan, zavallı bir ihtiyarın ve cins bir şahinin ölümüne neden olur."

5-C156. İnsana bazan en büyük kötülük en yakınından gelir.
"Karısı kendi sarayında, padişaha ihanet etmektedir."

6-B201. Kötüler kötülük bulur.
"Gerçeği öğrenen padişah, hain karısının ve hizmetçisinin başlarını kestirir."

43-BONCUK PADİŞAH

Adana-Kadirli
Melahat Yüksel
62
Ev hanımı
Büyüklerinden

Bir varmış bir yokmuş, vakti zamanında, deve tellal iken, sıçan berber iken, anam babamı beşikte tıngır mıngır sallar iken, var varandan sür sürenden, destursuz bağa girenden, az gittim uz gittim, altı ay bir güz gittim, derken bir emmikızı ile emmioğlu, birbirlerine aşık olup, Allahın emriyle evlenmişler. Mutlu bir ömür sürmeye başlamışlar. Bir gün karı-koca has bahçede dolaşırlarken, kadın elinin kınasını kocasına gösterip, "Siyahla beyaz ne de güzel uyuyor" demiş. Tam o sırada, oradan bir köle geçiyormuş. Adam bu sözü, karısının köleye laf atmak için söylediğini sanmış. Çok öfkelenerek, kadına kırk sopa vurmuş. O günden sonra da her gün karısına, nar çubuğuyla kırk sopa vurmaya başlamış.

Öte yandan aynı ülkede, çocukları olmayan bir karı koca varmış. Ormanın içindeki kulübelerinde yaşıyorlarmış. Zamanla bir oğulları olmuş. Buna çok sevinmişler. Adam her gün ceylan avına çıkıyor, dönünce de karısıyla birlikte çocuklarıyla oynuyorlarmış. Aradan yıllar geçmiş ve çocuk yedi yaşına gelmiş. Bir gün babası ava çıkınca, çocuk da yanına bir ceylan derisi alıp, onun ardından dağa gitmiş. Biraz yürüdükten sonra yorulunca da ceylan derisini üstüne örtüp uyuyakalmış. Uzaktan onu bir ceylan sanan babası, bilmeden oğlunu vurmuş. Gelip de ceylan diye vurduğunun, kendi oğlu olduğunu anlayınca acısından öyle bir bağırmış ki, sesi dağlarda yankılanmış, yer yerinden oynamış. "Allahım hem verdin, hem de aldın" diye ağlayarak, ceylan derisine sardığı oğlunun ölüsünü, kucağına alıp, evine götürmüş. Olanları karısına bir türlü anlatamamış. Yalnız ona, "Bu ceylanı, hiç derdi olmayan bir evden alacağın bir tencerede pişir" demiş. Bunun üzerine kadının aklına, emmikızı ile emmioğlu gelmiş. Onların hiç bir derdi olamaz diye düşünerek, gidip

emmikızından bir tencere istemiş ve nedenini de anlatmış. Bunları dinleyen emmikızı "Sana tenceremi veririm ama, biraz bekle kocam gelsin, o zaman benim derdimin olup olmadığını anlarsın" demiş ve kadını götürüp, yan odaya gizlemiş. Biraz sonra, adam bağıra çağıra gelip, karısına kırk çubuk vurmuş ve çıkıp gitmiş. Yan odanın aralık kapısından, olanları izleyen komşu, yerde bitkin yatan kadının yanına koşup, bu olanların nedenini ve niçin karşı çıkmadığını sormuş. Başına gelenleri anlatan kadın, karşı çıkmasının pek bir şeyi değiştirmeyeceğini söylemiş. Anlatılanları üzüntü içinde dinleyen komşu kadın, "Kocan geldiğinde ona, sen boncuk padişahın, ayağının tozu bile olamazsın de" demiş ve evine dönmüş. Dönünce de çocuğunun ölüsünü görerek, her ne kadar ağlayıp sızladıysa da başkalarının, kendisinden daha dertli olduğunu düşünerek avunmuş.

Ertesi günü kocası eve geldiğinde, emmikızı ona, "Sen boncuk padişahın ayağının tozu bile olamazsın" demiş. Adam, daha önce hiç böyle bir şey duymadığı için, bu boncuk padişahın kim olduğunu çok merak edip, aramaya çıkmış. Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, altı aylık yol gitmiş. Geçtiği yerlerde çok garip olaylarla karşılaşmış. Bir yerde, atın önüne et, itin önüne ot koyduklarını görmüş. Başka bir yerde de tüm dünyaya hükmeden bir akrep görmüş. Gördükleri onu hem şaşırtmış, hem de korkutmuş. Sonunda sora sora boncuk padişahın yerini bulmuş. Boncuk padişah, sorgusuz sualsiz, onu üç gün konuk ettikten sonra, geliş nedenini sormuş. Adam da önce, karısının kölesine aşık olduğunu, bu nedenle ona her gün kırk çubuk vurduğunu, karısının da kendisine boncuk padişahın ayağının tozu bile olamazsın dediğini anlatmış. Bunun üzerine boncuk padişah, "Senin derdin de dert mi, sen yat-kalk karına dua et. Benim karım da emmimin kızı, birbirimizi çok severek evlendik ama, daha sonra öğrendim ki, karım beni ilaçla uyutup, alan kuşuyla İran kralının yanına gidiyormuş, ondan da iki çocuğu olmuş. Ben de gidip, İran kralını ve çocukları öldürdüm ama karıma dokunmadım, onu bağışladım. Ne var ki, karım beni bağışlamadı ve gece gündüz tanrıya yalvararak, kendisini gözlerinden yaş yerine kan akan bir sarı inek yapmasını diledi. Tanrı da onun dileğini yerine getirdi" demiş ve orada duran sarı ineği göstermiş. Boncuk padişah bunları

anlatırken, sarı inek de durmadan başını sallayarak onu onaylıyormuş.

Bütün bunları dinleyen emmioğlu, "Yine en iyisi benim karımmış, varıp evime gideyim" diyerek, izin istemiş. Boncuk padişah da ona, bir altın tarakla, bir çift altın pabuç vererek, "Al bunları karına götür, benim armağanım olsun" demiş. Bunları alarak evine dönen adam, karısından kendisini bağışlamasını istemiş ve padişahın armağanlarını ona vermiş. Bu olanlara sevinen kadın, altın tarağı saçlarına takıp, pabuçları da ayağına giyerek kocasına göstermek istemiş, fakat pabuçlar kadını havalandırdıkları gibi, uçurup boncuk padişahın sarayına götürmüşler. Bundan sonra boncuk padişahla emmikızı, büyük bir mutluluk içinde yaşarlarken, emmioğlu ömrünün sonuna kadar, yalnız ve mutsuz yaşamış.

İLETİ DİZİNİ

1-B103. Fazla evham, yanlış davranışlara yol açar.
"Adam, karısının söylediği sözü yanlış anlayarak onu döver."

2-B301. Dünyada dertsiz kul yoktur, herkes kendi derdini en büyük sanır.
"Çocuğunu kaybeden kadının acısı, komşusunun derdini anlayınca hafifler."

3-B204. Haksızlık yapan yalnız kalır ve mutsuz olur.
"Karısına haksızlık yapan emmioğlu onu elinden kaçırır ve yalnız kalır."

4-B203. Haklı olan sonunda kazanır.
"Emmikızı, Boncuk Padişah'la evlenerek mutlu sona ulaşır."

44-ÜÇ DİLEK

Diyarbakır-Ergani-Bahçebaşı Köyü
Nazire Çalışkan
39
Ev hanımı
Büyüklerinden

Ülkenin birinde, karın tokluğuna hayvanları güden bir çoban varmış. Bir gün ak sakallı bir ihtiyar bu çobanın yanına gelmiş ve yanındaki katırıyla onun üstündeki sandığı çobana emanet ederek, biraz sonra döneceğini söylemiş ama, bir daha geri dönmemiş. İki gün bekleyen çoban, ihtiyar geri dönmeyince sandığı açmış. İçinden perileri kıskandıracak kadar güzel bir kız çıkmış ve ona, kendisinin kısmeti olduğunu söylemiş. Bu kızla evlenen çoban, yaşamını mutluluk içinde sürdürmeye başlamış.

Günlerden bir gün, çevreyi dolaşmaya çıkan memleketin kralı, çobanın güzel karısını çamaşır yıkarken görmüş ve ona hemen aşık olmuş. Sarayına dönünce çobanı huzuruna çağırtarak ona "Senden üç dilekte bulunacağım. Onları yerine getirirsen canını bağışlayacağım, getiremezsen seni öldüreceğim" demiş ve ilk dileğini belirterek, "Bana bir salkım üzüm getireceksin. Herkes ondan yiyecek ama, yine de bitmeyecek" demiş. Buna çok üzülen çoban eve gelip, olanları karısına anlatınca, karısı ona, "Sen hiç üzülme, hemen yüce dağa git. Oradaki dilek taşının yanında, gözünü kapatarak kırka kadar say. Açtığında karşında üç tane güzel kız bulacaksın. Onlar benim kardeşlerimdir. Ablanız sizin bağdan bir salkım üzüm istiyor de. Sonra da onların vereceği salkımı alıp krala götür" demiş. Çoban söylenenleri yapmış ve üzüm salkımını alıp krala götürmüş. Sarayda bulunan herkes, bu üzümden yediği halde yine de bitmemiş. Bu gördükleri karşısında canı sıkılan kral, ikinci şartını belirterek, "Bana bir yumurta getir ve sarayın bahçesinde yere vur. İçinden bir at çıksın ve bahçede bulunan hiç kimseye değmeden çıkıp gitsin" demiş. Yine çok üzgün bir şekilde eve gelen çoban, olanları karısına anlatınca, kadın "Şu üzüldüğün şeye bak. Sen hemen yine yüce

dağa git. Kardeşlerimi bul ve onlara, ablanız sizin tavuğun yumurtasından bir tane istiyor de ve verecekleri yumurtayı alıp krala götür" demiş. Adam da bu söylenenleri yaparak yumurtayı krala götürmüş ve sarayın bahçesinde yere vurup kırmış. İçinden bir kırat çıkmış. Bahçedeki kalabalığın içinde hiç kimseye dokunmadan birkaç tur atmış ve sonra da çıkıp gitmiş. Bu gördükleri karşısında şaşkınlığa düşen ve sinirlenen kral, bu defa çok zor bir dilek dileyerek çobana, "Bana üç gün içinde, anne ve babamın cennette mi yoksa cehennemde mi olduklarını söyleyeceksin" demiş. Adam gidip bu dileği karısına anlatınca, karısı ona yine yüce dağa çıkmasını ve kardeşlerinden üçüncüsüne, bu sorunun yanıtının ne olduğunu sormasını söylemiş. Adam da gidip sorunca, kız ona, "Geçitsiz dağa git orada bir mağara göreceksin. İçine girmeden önce cebine kırk tane çakıl taşı koy ve gözünü aç, işte tam orada bu sorunun yanıtını bulacaksın" demiş.

Çoban denilenleri yapmış ve taşların bittiği yerde gözünü açınca, biraz ötede süt sağan ve sağdığı bu sütü durmadan bir oğlağın ağzına döken bir kadınla, bütün sütü içtiği halde durmadan bağıran bir oğlak görmüş. Çoban bunun nedenini sorunca kadın da ona, "Bizim öbür dünyada pek çok hayvanımız vardı. Onların sütlerinden yağ yaptıktan sonra kalan ayranı yoksul komşularımıza vermez, kapının yanındaki bir çatlaktan içeriye dökerdik. İşte gördüğün bu oğlak, o çatlaktır ve doymak bilmiyor" demiş.

Biraz daha yürüyen çoban, yine koyun sağan bir kadına rastlamış. Bu kadının yalnızca iki koyunu olmakla birlikte sütü hiç bitmiyormuş ve çok bolmuş. O da bunun nedenini şöyle açıklayarak, "Bizim öbür dünyada da hayvanımız çok azdı ama, sağdığımız sütleri herkesle paylaşırdık. Bu nedenle bu dünyada hiç darlık çekmedik, herşeyimiz var" demiş. Yine yoluna devam eden çoban, bu kez de önünde hamuru çok ama, tahtasında ekmeği yok olan bir kadın görmüş. Kadın bu durumu çobana açıklayarak, "Ben öbür dünyada çok ekmek yapardım ama, birisi isteyince yok der ve hiç kimseye vermezdim. İşte bunun için bu dünyada da hiç ekmeğim yok" demiş. Oysa biraz ötedeki kadının önünde, çok az bir hamur olduğu halde tahtasında dağ gibi ekmek yığılıymış. O kadın da bunun nedenini,

"Ben öbür dünyada da çok yoksuldum ama, iki ekmeğim olsa birini yoksullara verirdim. İşte bu nedenledir ki, tanrı beni bu dünyada bolluk içinde yaşatıyor" diye açıklamış.

Çoban tüm bu gördüklerini düşünerek yürürken, önünden gelip geçenlere havlayan bir köpeğin bağlı olduğu, bahçeli bir köşk görmüş. O sırada içerden bir kadın çıkıp, "Hoşt, hadi oradan, öbür dünyada insanlara rahat vermezdin, bu dünyada da bağırıp durma" diye köpeği azarlamış. Sonra da adama kim olduğunu ve burada ne aradığını sormuş. Çoban da ona başından geçenleri anlatınca, "Ben o padişahın anasıyım, bu kapıdaki bağlı köpek de babası. O dünyada insanlara çok eziyet eder, hiç rahat vermezdi, bu dünyada da işte bu hale geldi. Git bu gördüklerini oğluma anlat. Eğer sana inanmazsa, annen kapının eşiğine bir küp altın gömmüş de. Kazıp baksın, altınları görünce sana inanacaktır" demiş.

Gelirken yola attığı çakıllardan, dönüş yolunu bulan çoban mağaradan çıkıp, kralın sarayına varmış ve ona, "Baban cehennemde annen ise cennette" demiş. Bu duydukları karşısında öfkeden küplere binen kral, hemen çobanın başını vurdurmak istemiş ama çoban, "Eğer bana inanmıyorsan annen kapının eşiğine bir küp altın gömmüş, kazdır da bak" demiş. Eşiği kazdırıp da altınları bulan kral, biraz düşündükten sonra çobana dönerek, "Çoban ben senin karına göz koyduğum için, seni ortadan kaldırmak üzere bu dilekleri diledim. Ama şimdi karın anam bacım olsun, hadi var git" demiş.

Bu olaydan sonra, bu ülkedeki insanlar daha mutlu ve daha özgür yaşamışlar...

İLETİ DİZİNİ

1- B51. Bazan en beklenmedik anda, şans insanın yüzüne gülebilir.
"Sandığın içinden, periler kadar güzel bir kız çıkar ve çobanla evlenir."

2- B252. Zeka ve sağduyu kaba gücü ve zoru yener.
"Çobanın akıllı karısı, padişahın kocasına koştuğu her koşulu yerine getirir."

3-C167. Yoksullara yardım etmelidir.
"Yoksullara yardım etmeyenler, öbür dünyada cezalandırılırlar."

4- B305. Malın az da olsa paylaşmayı bilmelisin. Paylaşılan malın bereketi artar.
"Yalnızca iki koyunu olan kadının sütü ile az hamuru olan kadının ekmeği hiç bitmez, çünkü onlar başkalarıyla paylaşmasını bilmişlerdir."

5- B205. İyi huylu olmalı ve herkesle iyi geçinmeye çalışmalı.
"Bu dünyada insanlara rahat vermeyenler, öbür dünyada da kendileri rahat bulamazlar."

6- B150. Özeleştiri yapmak insanı daha iyiye götürür.
"Padişah yaptığı işin yanlışlığını anlayıp vazgeçince, o ülkenin insanları çok daha mutlu olurlar."

b- ZENGİN TÜCCAR, BEY AĞA MASALLARI

45- GÜL HANIM

İzmir
Kadir Kale
63
Emekli İşçi
Büyüklerinden

Evvel zaman içinde, ülkenin birinde, zengin bir adamın, GÜL HANIM adında güzel bir kızı varmış ve her gün pencerenin önüne oturur gergef işlermiş. Bir gün penceresine bir kuş konmuş. Kıza, "Gül Hanım, Gül Hanım, sen bu gergefi ister işle ister işleme. Kırk gün, kırk gece bir ölünün başını bekleyeceksin, ondan sonra murada ereceksin" demiş ve uçup gitmiş.

Kız kuşun söylediklerini anasıyla babasına anlatmış. Onlar da hemen, göçlerini toplayıp kızlarını da alarak o kenti terketmişler. Yolda giderlerken, gece olunca ağaçlık bir yerde konaklayıp uyumuşlar. Gece karanlığında, herkes uykudayken birileri kızı kaçırıp, içinde hiçbir canlının bulunmadığı bir saraya kapatmışlar. Sabah olup da kız uyanınca, ben neredeyim diye şaşırmış, kalkıp sarayı dolaşmaya başlamış. Odalar bomboşmuş. Yalnız son açtığı odada, bir delikanlı ölüsü yatıyormuş ve yanında da pek çok yiyecek varmış.

Kız kuşun söylediği, kırk gün bekleyeceği ölünün bu güzel delikanlı olduğunu anlayarak, orada bulunan yiyeceklerden yiyip, sabırla beklemeye başlamış. Saray bir denizin ortasındaymış. Günler geçtikçe, kızın canı yalnızlıktan çok sıkılmaya başlamış. Bir gün denizden bir geminin geçtiğini görmüş. Balkondan mendil sallayarak, geminin yaklaşmasını beklemiş ve kaptandan kendisine arkadaşlık yapacak bir cariye istemiş. Kaptan da onun yalnızlığına acıyıp, bir cariye armağan etmiş. Bundan sonraki günlerde ölünün başını ikisi beklemeye başlamışlar. Gece gündüz uyumadan bekliyorlarmış. Kırkıncı gün yaklaşırken, cariye Gül Hanım'a "Hanım sen uyu, kırkıncı gün dolup oğlan uyanınca, ben seni kaldırırım" demiş. Çok uykusuz olan kız da yatıp derin bir uykuya dalmış.

Kırkıncı gün dolup da oğlan gözlerini açınca, başında cariyeyi görmüş ve ona kim olduğunu sormuş. Cariye de "Kırk gündür senin başını bekleyerek, yeniden dirilmeni sağlayan Gül Hanım benim. Şu kenarda uyuyan da benim cariyem" demiş. Meğer bu oğlan bir prensmiş ve bir büyü nedeniyle öyle uyuyup kalmış. Kız başını bektiği için, büyü bozulup da oğlan uyanınca, saraydaki herşey ve herkes eski günlerine dönüp canlanmış. Prens güzel bir düğün yaparak cariyeyle evlenmiş. Sonradan uyanan Gül Hanım, olanları görmüş

ama bir şey söylememiş. Cariye prensle evlenip, kraliçe olunca, Gül Hanım'ı kendisine cariye yapmış ve ona çok eziyet etmeye başlamış.

Günlerden bir gün, prens gemisine binip, uzak bir ülkeye gitmek üzere yola çıkmış. Giderken de saraydaki herkese, ne istediklerini sormuş. Sıra Gül Hanım'a gelince kız ondan, kendisine bir sabır taşı getirmesini istemiş. Bey gittiği ülkede gezmiş eğlenmiş, herkesin istediği armağını almış, yalnız Gül Hanım'ın sabır taşını unutmuş. Ülkesine geri dönmek için gemisine binmiş fakat, gemi bir türlü hareket etmiyormuş. Prens kaptana nedenini sorunca "Siz birisinin armağanını unuttunuz, gemi ondan yürümüyor" demiş. Bey o zaman, neyi unuttuğunu hatırlayıp geri dönmüş ve bir sabır taşı almış. Taşı satan adam prense, "Sen, bu taşı vereceğin her kimse onu iyi gözle, bakalım neler olacak" demiş.

Prens dönünce herkesin armağınını dağıtmış, sonra da sabır taşını alıp hemen odasına koşan kızın arkasından giderek, onu gözetlemeye başlamış. Kız taşı önüne koymuş, eline de bir hançer almış. Göz yaşları içinde başından geçenleri sabır taşına anlatmaya başlamış. Anlattıkça taş şişmiş, sonunda da dayanamayıp çat diye ortasından çatlamış. Herşeyi anlatan kız, bu çektiği acılar karşısında sabır taşının bile çatladığını görünce, elindeki hançerle kendisini öldürmek istemiş. O sırada kapı aralığından herşeyi gören ve duyan prens, gerçekleri öğrenince, hemen odaya girip, hançeri Gül Hanım'ın elinden alarak ona sarılmış, sonra da yanlışlıkla evlendiği cariyeyi çağırarak, sarayından kovmuş. Kırk gün kırk gece düğün yaparak, Gül Hanım'la evlenmişler ve günümüze kadar hep mutlu yaşamışlar.

Onlara kömür, bize uzun ömür...

İLETİ DİZİNİ

1- B52. Alınyazısından, kaderden kaçılmaz.
"Kuş, Gül Hanım'a kırk gün ve gece ölü başı bekleyeceksin der, ailesi bu kötü geleceği önlemek isterler ama başaramazlar."

2-B302. İnsanoğlu yalnızlığa dayanamaz, yalnızlık Allah'a has bir özelliktir.
"Gül Hanım, kaptandan kendisine arkadaşlık yapacak bir cariye alır."

3-B3. Başlanılan bir iş, sonuna kadar götürülmelidir.

4-C156. İnsana bazan en büyük kötülük en yakınındakinden gelir.
"Gül Hanım kırkıncı gün yaklaşırken cariyeye güvenerek yatıp uyur. Uyandığında ise cariyenin kendi yerini almış olduğunu görür."

5-B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
"Gül Hanım sabırla uğradığı haksızlıklara katlanır ama sonunda mutluluğa kavuşur."

6-B56. İnsan umutsuzluğa kapılıp canına kıymamalıdır, haklı olan sonunda kazanır, iyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.
"Gül Hanım, kendini öldürmek üzereyken, prens gerçeği anlar, kötü kalpli cariyeyi saraydan kovup onunla evlenir."

46- KEL HASAN İLE İHTİYAR NİNE

Elazığ
Turabi Tekin
53
Emekli işçi
Babasından

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde. Develer tellal iken pireler berber iken, ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken, çok uzaklarda bir köyde yaşayan bir ağa ile onun da yardımcısı bir Kel Hasan varmış.

Ağa bir gün Kel Hasan'ı yanına çağırarak, ona "Git bana büyücü ihtiyar ninenin altın kaşıklarını getir" demiş. Kel Hasan da "Ağam ben onun yanına nasıl giderim. Gidersem ihtiyar nine beni keser yer" demiş. Demiş ama, bunları dinleyen ağa, eğer gitmezsen seni ben öldürürüm deyince, çaresiz kalan Kel Hasan gidip ninenin kapısını çalmış. Kapıyı açan ihtiyar nine, Hasan'ı görünce çok sevinmiş ve onu içeri alıp, "Hoş geldin Kel Hasan, iyi ki geldin, benim de böylece akşam yemeğim çıktı" demiş. Bunun üzerine Kel Hasan da ona "Nine ben çok zayıfım, yesen de karnını doyurmam. Sen bana önce yağlı bir göme yap da yiyip şişmanlayayım. Beni ondan sonra yersin" demiş. Buna aklı yatan nine kalkıp göme yapmaya gidince, Kel Hasan da ortadaki bütün kabı-kacağı saklayıp, görünürde yalnızca bir kalbur bırakmış. Biraz sonra ninenin getirdiği gömeyi yemiş ve çok susadığını söyleyerek, biraz su istemiş. Evde hiç su olmadığını gören nine, ortada duran kalburu alarak, çeşmeye su getirmeye gitmiş. Saatlerce uğraştığı halde kalburu dolduramamış. Bu sırada Hasan da kaşıkları alıp kaçmış. Eve gelip de altın kaşıklarını ve Hasan'ı bulamayan nine kendi kendine dövünüp, "Vah altın kaşıklarım, vah Hasan" demiş.

Öte yandan kaşıkları alıp ağaya ötüren Hasan, tam rahat bir nefes alacağı sırada, bu sefer de ağa ondan, ihtiyar ninenin kızlarından Kutiye'yi, kendisine getirmesini istemiş. Bunu duyan Hasan çok telaşa kapılıp, "Aman ağam etme eyleme, zaten kaşıklarını çaldım diye ihtiyar nine bana çok kızmıştır, şimdi beni görürse bu defa mutlaka yer gidemem" demiş ama ağa, "Eğer gitmezsen seni hemen öldürürüm" deyince, gitmek zorunda kalmış. Vardığında hava karanlıkmış. Kapıyı çalınca yine nine açmış ve "Yatarken ben bunu yerim" diye düşünerek, hiçbir şey söylemeden Hasan'ı içeri almış. Nine kızları Kutiye ile Sutiye'nin yataklarını yanyana, Hasan'ın yatağını ise biraz daha uzağa serip, bıçağını bilemeye gitmiş. Ninenin gittiğini gören Hasan hemen kalkıp, Sutiye'yi kendi yatağına yatırmış, kendisi de onun yerine yatmış. Biraz sonra dönen nine, Hasan sandığı kendi kızını kesip, sonra da gidip yatmış. Sabah olunca da kızlarına seslenerek, "Ben tarlaya gidiyorum, siz öğleye Hasan'ı pişirerek bana getirin" demiş. Nine gittikten sonra Kel Hasan, hemen Kutiye'yi alıp ağaya götürmüş.

Öğleye doğru gelen giden olmadığını ve evin bacasından da duman çıkmadığını gören nine, merak edip eve gelmiş. Kel Hasan'la Kutiye'nin kaçtıklarını, diğer kızı Sutiye'nin de ölü olarak orada yattığını görünce kendi kendine dövünerek, "Vah altın kaşıklarım, vah Kel Hasan, vah Kutiye'm, vah Sutiye'm" demiş. Öte yandan ağa, bu sefer de Kel Hasan'dan, ihtiyar ninenin kendisini getirmesini istemiş. Hasan "Ağam onu ne yapacaksın, zaten elindekilerin hepsini aldık, getirirsem başımıza bela olur" demiş, ama ağaya söz dinletememiş. Bunun üzerine Hasan, ağadan her tarafi zilli bir elbiseyle bir sandık istemiş ve bunları alarak ninenin evine gelip damına çıkmış. Bacadan aşağıya seslenerek, "Ben azrailim canını almaya geldim, haydi çabuk bu sandığa gir" demiş. Bunu duyan nine de "Ey azrail, Kel Hasan'ı öldürmeden benim canımı alma" diye seslenmiş. Hasan hemen girmesini söyleyince de çaresiz kalıp sandığa girmiş. Hasan da sandığın ağzını kilitleyerek, onu alıp ağaya götürmüş. Ağa sandığı açıp nineyi çıkarmak isteyince de "Aman ağam, sen bunu çıkarırsan bütün konak halkını öldürür, sakın çıkarma" demiş ama, ağa onu dinlememiş. Hasan da "Öyleyse bana yedi demir kapılı bir oda yaptır da öyle bırak" demiş ve hemen girip, bu yedi demir kapılı odaya saklanmış.

Ağa nineyi sandıktan çıkarınca, nine başta ağa olmak üzere bütün konak halkını öldürmüş ve gelip yedi demir kapılı odaya dayanarak, sırasıyla bütün kapıları kırmış. Yedinci kapıyı da kırıp içeri girdiğinde, kapının arkasında duran Hasan, kılıcıyla vurup onu öldürmüş. Nine ona seslenerek, "Bir kere daha vur" demiş ama, Hasan "İkinci defa vurursam dirilirsin" diyerek ona bir daha vurmamış.

Bundan sonra Kutiye'yle de evlenen Kel Hasan, yaşamını mutluluk içinde sürdürmüş...

İLETİ DİZİNİ

1-C104. Ağalar-beyler çoğunlukla acımasızdır.

"Ağa, Kel Hasan'dan ihtiyar büyücünün kaşıklarını getirmesini ister. Eğer getirmezse kendisini öldüreceğini söyler."

2-B252. Zeka kaba gücü yener.
"Kel Hasan zekasıyla, büyücüyü etkisiz bırakır."

3-B304. Çok hırslı ve aç gözlü olmak, insanı canından edebilir.
"İstekleri bitmeyen ağayı sonunda büyücü ihtiyar, bütün konak halkıyla birlikte öldürür."

4-B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
"Kel Hasan, pek çok zorlu sınavdan geçtikten sonra, Kutiye'yle evlenip mutlu olur."

47- AĞAOĞLUNUN KADERİ

Diyarbakır-Çermik-Akpınar Köyü
Emine Karaalp
49
Ev hanımı
Annesinden

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, pireler berber iken, develer tellal iken, ben babamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken , bir ağanın bir oğlu varmış.

Bu oğlan, anne ve babasının tüm zorlamalarına rağmen evlenmiyormuş. Bir gün ihtiyar bir derviş ev ev gezip, insanların falına bakarak geleceklerini söylemeye başlamış. Ağanın oğlunun da falına bakıp, "Senin kaderin, çoban kızının alnına yazılı" demiş. Bunu duyan ağanın oğlu hemen yola çıkıp, sora sora çobanın evini bulmuş. Çobanın kızı evde yalnızmış. Bir memesi yaralıymış ve samandan bir yatakta yatıyormuş. İçeri giren oğlan "Neyin var" diye sormuş. Kız

da "Göğsümden yaralıyım" diye cevap vermiş. Bunu duyan ağanın oğlu, kıza çokça altın vererek, "Bu altınlarla annenle baban ömürleri boyunca rahat yaşasınlar" demiş, sonra da bıçağını çekip yaralı göğsüne vurarak, kızı öldürmek istemiş. Onun öldüğünü sanan oğlan gidince, yarasındaki irin aktığı için kız iyileşmiş ve akşam eve dönen annesiyle babasına artık, çok iyi olduğunu söylemiş. Ailesi bunun nedenini sorunca da olanları anlatmış.

Bunları dinleyen kan-koca kızlarını bir eşeğin sırtına bindirerek, soranlara da kızımız iyileşmediği için buradan gidiyoruz deyip, köylerinden ayrılmışlar, gidip ağa oğlunun bulunduğu köye yerleşmişler. Burada o altınlarla çok güzel bir ev yaptırmışlar, rahata eren kız da giderek, iyiden iyiye güzelleşmiş. Bir gün çeşmeye su getirmeye giden kız, oğlanı atla gezerken görmüş. Kızın sudaki yansımasından ürken at, su içmeyerek kenara çekilmiş. Oğlan atının niçin su içmediğini düşünürken, kız çeşmenin köşesinden çıkıp, "Atın, herhalde benim sudaki görüntümden ürkmüş olacak" demiş. Kızı gören oğlan, bir bakışta ona aşık olmuş, sonra da gizlice onu izleyerek evini öğrenmiş.

Ağa bir gün yine oğluna, "Oğlum daha evlenme zamanın gelmedi mi" diye sorunca oğlan, "Baba, çok güzel bir kız gördüm, onunla evleneceğim" demiş. Bunu duyan ağa ile karısı, sevinç içinde kızı istemeye gitmişler. Onlar da olur deyince, kızla oğlan, kırk gün kırk gece süren bir düğünle evlenmişler. Aradan seneler geçmiş. Bunların bir de çocukları olmuş. Bir gün oğlanla karısı evlerinin önünde güneşe karşı oturuyorlarmış. Bu sırada çocuk ağlayınca annesi onu emzirmiş. Oğlan birden başını çevirince, karısının memesindeki yara izini görerek onu tanımış ve memene ne oldu diye sormuş. Kadın da "boşver" demiş, ama oğlan ısrar edince, kız dayanamayıp anlatmış. Bunun üzerine oğlan kendi-kendine, "Bir zamanlar ben dervişin söylediklerini değiştirmek istemiştim. Şu kadere bak ki, çoban kızından kaçarken, yine onunla evlendim" demiş...

İLETİ DİZİNİ

1-B52. Alınyazısı, kader değişmez.
"Falcı ağaoğluna, senin kaderin çoban kızının alnına yazılı der ve oğlan da bu yazgıdan kurtulamaz."

2-C167. İnsanlar, ekonomik yönden yoksullukları nedeniyle suçlanmamalıdırlar.
"Ağaoğlu yoksul kızı öldürmek ister."

3-D1. Paranın açamayacağı kapı yoktur.
"Yoksul kız zenginleşince ve güzelleşince, ağanın oğlu ona aşık olur ve onunla evlenir, oysa kız aynı kızdır."

48- GÜLNAZİK

Denizli
Ümmühan Ok
71
Ev hanımı
Büyüklerinden

Bir varmış bir yokmuş. Bir zamanlar köyün birinde, Ali Ağa ile Mehmet Ağa adlarında iki komşu yaşarlarmış. Bir gün Ali Ağa hacca gitmeye karar vermiş. Kızı Gülnazik'le karısını da komşusu Mehmet Ağa'ya emanet ederek, "Karımla kızıma göz-kulak ol, onlar sana emanet" deyip, aylarca sürecek olan hac yolculuğuna çıkmış. Çıkmış çıkmasına ama, daha o gider gitmez, Mehmet Ağa güzel Gülnazik'e göz koyup, ona tuzaklar hazırlamaya başlamış. O köyde "Şeytan tuzağı" yapan bir büyücü kadın varmış. Ona giden adam, "Eğer bana Gülnazik'i getirirsen, sana bir kese altın veririm" demiş. Altını duyan cadı kadın da "Sen altınları ver, gerisini bana bırak, hadi şimdi git, şehir hamamını toptan kirala" demiş. Kendisi de bir koşu Ali Ağa'nın karısına giderek, "Hanımcığım hanımcığım, bu gün kızlar hamamı var, senin Gülnazik'i de götürmeye geldim, arka-

daşlarıyla gülsün söylesin, biraz içi açılsın, ben elimle götürür getiririm, sen hiç merak etme" demiş. Kadın da inanıp izin vermiş. Cadı, kızı alıp hamama götürmüş ve kendisi ortadan kaybolmuş. Kız, içerde yalnızca komşuları Mehmet Ağa'nın oturduğunu görünce şaşırmış ve "Mehmet Amca burası kızlar hamamı, sen yanlış gelmişsin" demiş. Adam pis pis sırıtıp, "Hayır Gülnazik, yanlış gelmedim, burada yalnız sen ve ben ikimiz yıkanacağız" deyince, kız tuzağa düştüğünü anlamış ve akıllı davranıp "İyi öyleyse gel önce ben seni yıkayayım, sonra da sen beni yıkarsın" demiş. Adam sevinçle soyunup oturunca, kız onu iyice sabunlayıp, sonra da suları kesmiş ve takunyalarıyla başına başına vurup sersemleterek, oradan kaçıp evlerine gelmiş.

Buna çok içerleyen Mehmet Ağa, kızdan öcünü almak için Ali Ağa'ya bir mektup yazarak, kızı Gülnazik'in kötü yola düştüğünü bildirmiş. Mektubu alan adam karısına, "Kızı cellada ver kafasını koparsın, kanlı gömleğini de getirsin" diye haber göndermiş. Kadın çok üzülmüş, bunun nedenini soran kızına da olanları anlatmış. Kız, "Ben babamın buyruğuna karşı gelemem, celladı çağır da başımı uçursun" demiş. Kızı alıp, uzaklara götüren cellat, onun suçsuz olduğunu anlayınca, "Ben seni öldürmeyeceğim. Bana gömleğini ver, sen de uzaklara git, bir daha evine dönme" demiş ve kızın gömleğini bir hayvanın kanına batırıp, geri götürmüş.

Yalnız kalan kız ne yapacağını düşünerek yürürken, bir çobana rastlamış. İyi kalpli çoban yiyeceğini kızla paylaşmış, sonra da onu alıp evine götürmüş. Çobanın annesiyle babası, "Tek başına kırda gezen ne idiği belirsiz bir kızın bizim evimizde işi yoktur" diyerek onu eve almamışlar. Zavallı kız yeniden yollara düşmüş. Akşam olup her yandan vahşi hayvan sesleri gelmeye başlayınca da kurda kuşa yem olmamak için, bir ağacın tepesine çıkıp, orada sabahlamış. Ağacın dibinde de pırıl pırıl bir su akıyormuş. Sabah erkenden, padişahın oğlu oraya atını sulamaya gelmiş. Suyun üstünde güzel bir kız yüzü gören oğlan başını kaldırınca, kızla gözgöze gelmiş ve ona, "Sen in misin cin misin" diye sormuş. Kız da "İn de değilim, cin de değilim, ben de senin gibi bir insanım" diye karşılık vermiş ve başından geçenleri oğlana anlatmış. Şehzade de onu atına alıp sarayına götür-

müş ve babasına, bu güzel kızla evlenmek istediğini söylemiş. Padişah, kırk gün kırk gece düğün yaparak onları evlendirmiş.

Aradan bir zaman geçince Gülnazik, annesini babasını ve komşularını özlemeye başlamış. Bunu anlayan şehzade, adamlarını göndererek, onları sarayına getirtmiş ve en güzel köşkte misafir etmiş. Onlar daha ne olduğunu anlayamadan, yanlarına gelen Gülnazik, "Şimdi size bir şey anlatacağım, sözüm bitene kadar kimse dışarıya çıkmasın" demiş ve gidip kapının arkasına oturmuş. Orada bulunanlardan, önce Mehmet Ağa'yı ortaya çağırarak, "Sen Ali Ağa'nın kızı Gülnazik'i, hamama getirerek sarkıntılık yapmak istedin ama, yüz bulamayınca ona iftira atıp, ölüme gitmesine neden oldun" demiş. Bunu duyan Mehmet Ağa fırlayıp dışarı çıkmak istemiş ama, kız ona izin vermemiş. Sonra cadı kadına dönüp, "Sen de beni aldatıp hamama götürerek, tuzağa düşürdün" demiş ve dışarı çıkmak isteyen ihtiyar cadıya da izin vermemiş. Sonra da babasına dönüp, "Babacığım, işte bu namussuzların sözüyle, senin cellada verdiğin kızın benim" demiş. Anne ve babası kızlarına sarılarak ağlamışlar ve kendilerini bağışlamasını istemişler. İhtiyar cadı Hatice kadın ile Mehmet Ağa cezalarını bulurlarken, Gülnazik de ana ve babası ile birlikte, geri kalan ömrünü sarayda mutluluk içinde geçirmiş.

Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

1-C156. İnsan, dostunu düşmanını iyi seçmeli.
"Ali Ağa hacca giderken karısı ile kızını çok güvendiği komşusu Mehmet Ağa'ya emanet eder, oysa Mehmet Ağa daha o gider gitmez, kızına gözkoyar."

2-B257. İnsan tanımadığı kişilere güvenip, çocuğunu emanet etmemeli.
"Anne cadıya inanıp, kızının onunla hamama gitmesine izin verir."

3-B252. Kötü olaylar karşısında, paniklemeden akılcı davranmalı, zeka kaba gücü yener.
"Akıllı Gülnazik, hain komşularının elinden zekası sayesinde kurtulur."

4-C157. Bir şeyin aslını aramadan karar vermemeli, iftira olasılığı hiç bir zaman gözardı edilmemeli.
"Ali Ağa işin aslını aramadan, hain komşusunun attığı iftiraya inanıp, kızını öldürtmek ister."

5-C13. Kızlar ve eşler babalarının- kocalarının buyruğuna haksız bile olsa karşı gelmemeliler.
"Haksız olduğu halde anne kocasının, kız da babasının ölüm buyruğuna karşı gelmezler."

6-B255. Kimseye karşı önyargılı olmamalı, cellatlar bile iyi yürekli olabilirler.
"Cellat, kızın suçsuzluğunu anlayıp, onu özgür bırakır."

7-A3. Yapıcı yalan, yıkıcı doğrudan yeğdir.
"Cellat, kızın gömleğini bir hayvanın kanına batırıp ailesine götürerek, kızı öldürdüğünü söyler."

8-B50. Yaşamdan hiç bir zaman umudu kesmemelidir, her zaman bir kurtarıcı çıkabilir.
"İyi kalpli bir çoban kızı evine götürüp, yiyeceğini de onunla paylaşır. Daha sonra da şehzade kıza aşık olup onunla evlenir."

9-C150. Dış görünüşe aldanmamalı.
"Çobanın anası ve babası, tek başına kırda gezen, ne olduğu belirsiz bir kızın bizim evimizde işi yok diye, onu eve almazlar."

10-B303. Beden ne denli rahat içinde olursa olsun, eğer ruh ezginse insan huzur içinde olamaz.
"Sarayda çok rahat olan kız, ailesinin ve komşularının özlemi içindedir."

11-B206. Hiç bir kötülük sonsuza dek gizli kalmaz.
"Kız herkesi bir salona toplayıp, kendisine yaptıkları kötülükleri yüzlerine vurur."

12-B202. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.
"İhtiyar cadı ile hain Mehmet Ağa cezalarını bulurlarken, Gülnazik ailesine kavuşup, mutluluk içinde yaşar."

49- ŞİRİN İLE ŞEVKATLİ

Diyarbakır-Silvan
Ayşe Kılıç
48
Ev hanımı
Amca kızından

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken pireler berber iken, ben ninemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken, dört tarafı dağlarla kaplı bir köyün içinde, oğlu ile birlikte yaşayan, çok zengin bir adam varmış. Oğlanın adı Mirza Muhammet'miş. Adam her gün erkenden evden çıkar akşam geç vakit dönermiş, çünkü bu adam her gün, sırma gibi saçları, kiraz gibi dudakları, yay gibi kaşları ve ok gibi kirpikleri olan, güzeller güzeli Acem şahının kızı Şirin'i ararmış, ama bir türlü bulamazmış. Elinde yalnızca onun bir resmi varmış. Zavallı adam, hep bu resme bakar bakar ağlarmış.

Bu adamın oğlu olan Muhammet ise, ondokuz yaşına gelmiş olmasına rağmen, hiç dışarıya çıkmazmış. Günlerden bir gün Muhammet, kendi odasından çıkıp babasının odasına girmiş ve duvarda asılı olan Şirin'in resmini görmüş. Görmesiyle birlikte, düşüp bayılması da bir olmuş. Ayılır ayılmaz, evdeki hizmetçilere bu resimdeki kızın kim olduğunu sormuş. Öğrenince de onu bulmak için yollara düşmüş. Günlerce yürüyüp dağlar tepeler aştıktan sonra, bir yaylaya

varmış. Oradaki bir çeşmenin başında, güzel bir kız görmüş. Yakınına gelince bunun resimdeki kız olduğunu anlamış ve ona, "Yaylanız neden bu kadar ıssız, niçin ortalarda kimseler görünmüyor" diye sormuş. Şirin de "Yaylamız saldırıya uğradı, babam ve ağabeylerim yağmalanan mallarımızın peşine düştüler" diye cevap vermiş. Bunu duyan oğlan, hemen kestirme yollardan geçip yağmacıları yakalamış ve malları geri getirmiş. Bu delikanlıyı çok beğenen Şirin'in babası, ona kim olduğunu sormuş. Nereden ve niçin geldiğini öğrenince de kızını ona vermiş. Böylece muradına eren oğlan, bir zaman orada kaldıktan sonra, evini özlemeye başlamış. Kayınbabasından izin isteyip, karısını da yanına alarak köyüne gitmiş. Onları gören köy halkı, hemen koşup oğlanın babasına müjdeyi vermişler. Şirin'i oğlunun elinden almak isteyen adam, hizmetçisine hemen zehirli bir kahve yapmasını ve gelir gelmez onu oğluna ikram etmesini söylemiş. Böylece oğlunu öldürüp, Şirin'le kendisi evlenecekmiş ama, hizmetçi gidip Muhammet'e babasının niyetini anlatmış. Oğlan inanmayınca da getirdiği kahveyi, odada bulunan kekliğe içirmiş. Keklik hemen oracıkta ölüvermiş. Olanlara çok üzülen oğlan, hemen karısını alıp, baba evinden uzaklaşmış. Karı koca bir zaman gittikten sonra, bir köye varmışlar. Oradaki bir ayakkabıcıya ayakkabısını tamir ettiren oğlan, bu sırada da başından geçenleri ona anlatmış. Ayakkabıcı da ona, kendisinin aslında zengin bir bey olduğunu, ama halka çok kötü davrandığını, zamanla bundan pişmanlık duyarak, tüm malını mülkünü bırakıp, ayakkabıcılığa başladığını böylece insanlara kendisini bağışlatmaya çalıştığını söylemiş ve isterseniz benim evimde kalabilirsiniz demiş. Ayakkabıcının teklifini kabul eden oğlan, karısıyla birlikte onun evine yerleşerek huzur içinde yaşamaya başlamışlar. Yıllar böyle geçip giderken, günlerden bir gün o ülkede savaş çıkmış. Savaşta bu ülkenin askerleri büyük kayıplar vermişler. Tam padişahları yenileceği zaman, savaşa giren Muhammet, büyük bir kahramanlık göstererek düşmanları yenmiş. Bunun üzerine padişah, sarayında Muhammet'in onuruna bir ziyafet vererek onun kızıyla evlenmesini istemiş. Oğlan evli olduğunu söyleyerek bunu kabul etmemiş ama, karısı Şirin'in zorlamasıyla, padişahın kızıyla da evlenmek zorunda kalmış. Adı Şevketli olan bu kız da çok güzelmiş. Üçü birlikte mutluluk içinde yaşamaya başlamışlar.

Günlerden bir gün Şirin ile Şevketli sarayın bahçesinde gezerlerken, çıkan şiddetli bir rüzgar, Şevketli'nin elinde bulunan Şirin'in resmini uçurup, cadılar diyarına götürmüş. Bu güzel resmi bulan bir çoban da hemen onu ülkenin kralına götürüp, karşılığında yüklüce bir ödül almış. Şirin'in resmine bakan kral hemen ona aşık olmuş ve bu aşkın şiddetiyle bayılıp düşmüş. Ömründe ilk kez bu kadar güzel bir kız resmi görüyormuş. Kendisine geldikten sonra, hemen etrafındaki adamlarına emirler yağdırarak, bu resimdeki kızı bulup getirmelerini istemiş. Bütün aramalara rağmen bulunamayınca da sonunda bu işi bir cadı üstlenmiş.

Cadı araya sora, Şirin ile Şevketli'nin bulunduğu yere gelmiş ve onlara, kendisini kimsesiz bir yaşlı olarak tanıtıp, bir süre onların konuğu olmuş. Bu arada da Şirin'i kandırarak, onu bir sabah, tahtadan yapılmış bir arabaya bindirmiş ve tam Şevketli evden dışarı çıkıp neler olduğunu anlamaya çalıştığı sırada da araba havalanıvermiş. Şirin'in ardından ağlayıp sızlayan Şevketli, hemen koşup olanları kocasına anlatmış. Bunun üzerine atına atlayan Muhammet, cadılar diyarına gitmiş. Şehrin girişine vardığında eğlence sesleri duyup, atını sarayın yanına doğru sürmüş ve yolda duran yaşlı bir kadına, sarayda neler olduğunu sormuş. Yaşlı kadının ona, krallarının güzeller güzeli bir kızla evleneceğini söylemesi üzerine, oğlan bunun kendi karısı olduğunu anlayarak, saraya gizlice girmenin bir yolunu aramaya başlamış. Olanları öğrenen yaşlı kadın, ona yardım edebileceğini söyleyerek, oğlanı gizlice saraya sokmuş. Sonra da onun parmağındaki yüzüğünü isteyerek, bunu bir yoğurt tabağının içine koyup, Şirin'e götürmüş. Ondan bu yoğurdu yemesini istemiş. Tam o sırada, Şirin de elindeki bardakta bulunan zehiri içmek üzereymiş. Yaşlı kadının yalvarmalarına dayanamayarak, yoğurdu yemeye başlayınca, kocasının yüzüğünü görüp tanımış ve kadına, bu yüzüğün sahibinin şu anda nerede olduğunu sormuş. Kadın da ona olanları anlatarak, gece yarısını beklemesini söylemiş.
O sırada sarayın içinde bir yabancı daha varmış. Bu yabancı, erkek kılığına girmiş olan Şevketli'ymiş. Düğün eğlencesi bittikten sonra, herkes dağılıp gitmiş. Sarayda yalnızca kral, Şirin, Muhammet, Şevketli ve kralın muhafızları kalmışlar. Kral Şirin'in odasına girince, daha önceden oraya saklanan Muhammet, hemen kılıcını çeke-

rek onu öldürmüş. Olanlardan haberdar olan kralın askerleri, oğlanla Şirin'in etrafını sarmışlar. Tam bu sırada onların yardımına gelen Şevketli, askerlerin hepsini öldürmüş. Sonra da üçü birden saraydan kaçmışlar. Birlikte bir hayli yol gittikten sonra, yabancı kılığındaki Şevketli, mutluluk dileyerek onlardan ayrılmış ve daha çabuk eve gelerek üstünü değiştirip, onları karşılamaya hazırlanmış. Daha önce, Şevketli sarayda savaşırken kolundan yaralanmış ve Muhammet de onun yarasını kendi mendiliyle sarmış. İşte Şevketli bu mendili, yarasından çözmeyi unutmuş. Onlar eve gelince Şevketli neler olduğunu sormuş ve anlatılanları hiçbir şey bilmiyormuş gibi dinlemiş. Yol yorgunu olan Muhammet, Şevketli'den bir kova su isteyerek elini ve ayağını yıkarken, birden kadının kolunda sarılı duran kendi mendilini görüp, kurtarıcılarının o olduğunu anlamış. Gerçeği daha fazla gizleyemeyeceğini gören Şevketli de olanları doğrulamış.

Bundan sonra üçü bir arada, ömürlerinin sonuna kadar mutluluk içinde yaşamışlar...

İLETİ DİZİNİ

1-C1. Bazı sırların gizli kalması, bilinmesinden daha iyidir.
"Oğlan, babasının sırrının saklı olduğu odaya girince, gördüğü kız resmi karşısında aklı başından gider ve yollara düşer."

2-B6. Her ödülün bir bedeli vardır.
"Şirin'in babası, mallarını yağmalanmaktan kurtaran delikanlıya kızını verir."

3-B303. İnsanların bedenleri ne kadar rahat içinde olsa da ruhları memleket özlemi içindedir.
"Bülbülü altın kafese koymuşlar, ille vatanım demiş."
"Kayınbabasının yanında çok rahat olan oğlan bir zaman sonra kendi evini özler."

4-C156. İnsana en büyük kötülük, bazan en yakınından gelir.

"Oğlunun karısına gözkoyan baba, oğlunu öldürmek ister."

5-B150. Özeleştiri yapmak ve kötü davranışlardan pişmanlık duymak insanı yüceltir.
"Halka çok kötü davranan zengin bey, yaptıklarından pişman olarak malını mülkünü bırakıp ayakkabıcı olur."

6-C14. Poligami (çok evlilik), eşler arasında karşılıklı anlayış olursa sorun çıkmadan yürütülebilir.
"Şirin ile Şevketli, biribirleriyle çok iyi anlaşarak, ortak olan eşleriyle birlikte, mutlu bir yaşam sürerler."

7-C171. Güzelin alıcısı çoktur, dikkatli olmak gerekir.
"Şirin'in resmini gören kral ona aşık olur ve adamlarına onu bulup, getirmelerini emreder."

8-C156. İnsan, iyi tanımadığı kimselere güvenmemeli ve evine olmamalıdır.
"Şirin ile Şevketli, zavallı bir kadın sandıkları cadıyı evlerine alırlar, o da Şirin'i kaçırır."

9-B56. İnsan yaşamda hiç bir zaman umutsuzluğa kapılıp intihar etmemeli, son anda bile olsa bir kurtuluş yolu bulunabilir.
"Şirin umutsuzluğa kapılıp, intihar edeceği sırada kocasının yüzüğünü görüp, kendisini kurtarmaya geldiğini anlar."

10-B402. Seven sevdiği için her zaman özveri gösterebilmelidir, çünkü özveri mutluluğu korur ve geliştirir.
"Şevketli çok sevdiği kocasını ve kumasını kurtarmak için çetin bir savaşı göze alır. Bunun sonunda üçü bir arada, mutlu bir yaşam sürerler."

50- PAŞANIN OĞLU İLE DÜNYA GÜZELİ

Elazığ
Hüsniye Tekin
48
Ev hanımı
Büyüklerinden

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, deve tellal iken pire bakkal iken, ben babamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken... O yalan bu yalan, fili yuttu bir yılan, karıncanın beline vurdum palan. Karıncaya bindim, deveyi kucağıma aldım bu da mı yalan... Bir varmış bir yokmuş, Allahın kulu darıdan çokmuş, masal anlatan yok, dinleyen çokmuş...

Zamanlardan bir zamanda bir paşa yaşarmış. Bu paşa bir gün, hamile olan karısına, "Ben yakında başka bir ülkeye gideceğim, yokluğumda bir oğlum olacak. O büyüdüğü zaman benim yanıma gönder, ama yolda körlerle ve köselerle arkadaşlık etmemesini söyle" demiş.

Gel zaman git zaman paşanın bir oğlu olmuş, büyümüş ve babasının yanına gitmek üzere hazırlanmış. Yola çıkmadan önce annesi ona, babasının isteği olan körlerle ve köselerle arkadaşlık etmemesi öğüdünü söylemiş. Anasının elini öperek yola çıkan oğlan giderken, bir köseye rastlamış. Köse ona, "Beni yanına al, senin eşyalarını taşırım, her işini yaparım" demiş. Oğlan da bunun ne zararı olacak diye düşünerek, onu yanına almış. Yollarına devam ederlerken, oğlan köseye, bir paşanın oğlu olduğunu fakat babasını hiç görmediğini, şimdi onun yanına gittiğini anlatmış. Bunları dinleyen köse, "Sen yavaş yavaş geledur. Ben önden gidip konaklayacağımız yeri hazırlayayım" demiş ve koşa koşa gidip ilerde dinlenmeye uygun bir yer bulmuş. Hemen oraya bir çukur kazmış, üstüne de ceketini sererek beklemeye başlamış. Biraz sonra gelen delikanlıya da ceketini göstererek, "Buyur sen şöyle otur" demiş. Her şeyden habersiz olan oğlan da oturur oturmaz çukura düşmüş. Aşağıya bağıran köse, "Ben senin yerine geçeceğim, sen de benim yerime geçeceksin. Kabul e-

dersen seni çukurdan çıkarırım, yoksa orada kalır ölürsün" demiş. Çaresiz kalan paşanın oğlu da bu öneriyi kabul etmek zorunda kalmış ve kendisini çukurdan çıkaran kösenin uşağı olmuş.

Gide gide paşanın konağına gelmişler. Köse kendisini paşaya oğlu diye tanıtmış. Gerçek paşa oğluna da uşağı olarak tanıtıp ahıra göndermiş. Günler böyle geçip giderken, bir gün paşanın tıraş olmak istediğini gören köse, "Sizi ahırdaki benim uşağım tıraş etsin" demiş ve haber gönderip onu çağırtmış. Oğlan babasını tıraş ederken, gökten bir kuş geçmiş. Oğlan başını kaldırıp kuşa bakınca, köse onun ağzına bir şamar vurmuş ve tam o sırada da jilet kayıp, paşanın yanağını kesmiş. Bunun üzerine köse paşaya "Bu uşağı hemen asalım" demiş. Bunu duyan oğlan da babasına bir açıklama yaparak, "Paşam ben sizi tıraş ederken gökten, gagasında dünya güzelinin saçı olan bir kuş geçti. Ben ona bakarken, oğlunuz ağzıma vurunca, elim kaydı ve yanağınız kesildi" demiş. Bunu duyan köse "Madem öyle hemen gidip size, bu sözünü ettiği dünya güzelini getirsin" demiş. Paşa da getirsin deyince, oğlan çaresiz yollara düşmüş.

Yolda giderken, bir su birikintisinin başına birikmiş olan bir grup karıncanın karşıya geçemediklerini görmüş. Buna üzülen paşanın oğlu, hemen cebinden çakısını çıkararak suyun üstüne koymuş ve bunun üstünden geçen karıncalar, karşıya ulaşmışlar. Karıncaların başı ona "Ey insanoğlu bize yardım ettin sağol. Al şu topal karıncayı, ne zaman başın sıkışırsa onu cigaranın üstüne koy, biz o anda yanında oluruz" demiş. Topal karıncayı cebine koyup yoluna devam eden oğlan, biraz ilerde de çamura saplanıp çıkmaya uğraşan bir balık görmüş. Hemen onu kurtarıp çamurlarını temizlemiş ve suya atmış. Balık dile gelip "Ey insanoğlu benim canımı kurtardın sağol. Şu pulumu al, ne zaman başın sıkışır da bana ihtiyaç duyarsan, cigaranın üstüne koy, hemen yanında olurum" demiş ve gözden kaybolmuş. Yine yoluna devam eden oğlan, biraz sonra, kanadından vurulmuş bir kuş görerek onun da yarasını sarmış. Kuş da ona bir tüy vererek, "Ne zaman başın sıkışırsa, bunu cigaranın üstüne koy, ben gelirim" demiş. Sora sora dünya güzelinin sarayına gelen oğlan, ne yapması gerektiğini daha önceden bildiği için, içeri girip altın sandalyeye oturmuş. Hizmetçiler gelip, ona gümüş sandalyeye

oturmasını söylemişler ama, oğlan "Ben doğru sandalyeye oturdum" demiş ve yerinden kalkmamış. Bunun üzerine, oğlanı alıp dünya güzelinin huzuruna çıkarmışlar. Dünya güzeli oğlana, "Eğer beni alıp götürmek istiyorsan, ileri süreceğim üç şartımı yerine getirmen gerekir. Eğer getiremezsen kafanı vurdururum" demiş. Oğlan da kabul etmiş.

Birinci şart, bir odada bulunan, buğday arpa karışımı dağ gibi bir yığının, üç gün içinde birbirinden ayrılmasıymış. Oğlan, bunu ancak karıncaların yapabileceğini düşünerek, hemen cebindeki topal karıncayı cigarasının üstüne koymuş. Koymasıyla da odada yüzlerce karıncanın toplanması bir olmuş. Oğlan onlardan ne istediğini söyleyince, "Sen hiç merak etme biz hemen yaparız" demişler. O da yatmış uyumuş. Uyandığında arpaların bir yerde, buğdayların da bir kenarda, iki ayrı yığın halinde durduklarını görmüş.

Dünya güzelinin ikinci şartı ise, ninesinin yıllar önce kaybolan küpesinin bulunmasıymış. Oğlan, bunu da balığın yapabileceğini düşünmüş ve cebindeki pulu çıkararak cigarasının üstüne koymuş. O anda yanında olan balığa derdini anlatmış. Hemen işe koyulan balık, bütün gölü aramış taramış ama küpeleri bir türlü bulamayarak, oğlana "Her yeri aradım. Bakmadığım çok kuytu bir köşe kaldı. Eğer orada da yoksa bulamayacağız demektir" demiş ve o köşeye gitmiş. Küpe, oradaki kör bir balığın kulağındaymış. Etrafında toplanan diğer balıklar da, kör balığın anlattıkların dinliyorlarmış. Bu balık da dinleyici gibi onun yanına yaklaşarak, kulağındaki küpeyi kapıp oğlana getirmiş.

Dünya güzelinin üçüncü şartı ise göğün yedinci katında bulunan, hayat suyunun getirilmesiymiş. Paşanın oğlu, bu şartı da kuşun gerçekleştirebileceğini düşünerek, cebindeki tüyü çıkarıp cigarasının üstüne koymuş ve gökten süzüle süzüle gelen kuşa, derdini anlatmış. Kuş da ona, "Sen biraz pamukla bir şişe bul ve onları kanadıma bağla, ben gider getiririm, hiç merak etme" demiş. Oğlan onun dediklerini yaparak kuşu uğurlamış ve beklemeye başlamış. İkinci günün sonunda kuş, şişeye koyduğu hayat suyunu getirip oğlana vermiş.

Bütün şartlarının yerine getirildiğini gören dünya güzeli, oğlanla gitmek üzere hazırlanmış ve birlikte yola çıkmışlar. Yolda oğlan, başına gelenleri ve kösenin kendisine yaptığı haksızlıkları kıza bir bir anlatmış.

Sonunda konağa varmışlar. Oğlan sağsalim, hem de yanında dünya güzeli ile geldiğini gören köse, kıskançlığından ve öfkesinden çılgına dönmüş ve o gece adamlarına emir vererek oğlanı parçalatıp öldürtmüş. Bunu gören dünya güzeli, hemen oğlanın parçalarını biraraya toplayarak üstüne de hayat suyunu dökmüş ve onu yeniden diriltmiş. Ertesi günü paşaoğluyla dünya güzelinin düğünü olacakmış. Kız paşaya, düğünden önce kendisine bir masal anlatacağını, masal bitene kadar orada bulunan hiç kimsenin dışarı çıkmamasını söylemiş. Sonra da oğlanın kendisine anlattıklarını, bir masalmış gibi anlatmaya başlamış. Anlatılanları orda bulunan herkesle birlikte dinleyen köse, sonunda kellesinin gideceğini anlayarak, çok sıkıştığını ve dışarı çıkmak istediğini söylemiş ama, kız buna izin vermemiş.

Masal bitince gerçek ortaya çıkmış. Paşa köseye kırk katır mı yoksa kırk satır mı istediğini sormuş. O da kırk katır isteyince, köseyi kırk katırın kuyruğuna bağlayıp, dağ taş süründürerek öldürtmüş. Sonra da oğlu ile dünya güzeline, kırk gün kırk gece süren bir düğün yapmış. Böylece ömürlerinin sonuna kadar mutluluk içinde yaşamışlar.

İLETİ DİZİNİ

1-C153. Büyük sözü dinlemeyenin, başı dertten kurtulmaz.
"Oğlanın, babasının öğüdünü dinlemeyerek, yanına aldığı köse, yolda onu bir kuyuya atar ve onun yerine geçer."

2-C154. Her varlık, her varlığın yardımına muhtaçtır.

3-B202. İyilik mutlaka karşılık görür.
"Oğlanın yolda iyilik ettiği karınca, kuş ve balık, günü gelen-

de oğlana yardım ederler."

4-B206. Hiç bir kötülük sonsuza dek gizli ve cezasız kalmaz.

5-B202. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.

6-B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
"Kız paşaya, kösenin kötülüklerini anlatır. Köse öldürülürken, çok acı çeken oğlan da sevdiği kızla evlenip mutlu sona ulaşır."

51- HELVACI GÜZELİ

Adana-Osmaniye
Sevim Altıparmak
50
Ev hanımı
Babasından

Bir varmış bir yokmuş. Allahın kulu çokmuş. Çok demesi günahmış. Develer tellal iken, pireler berber iken, usturayla orman kırar, baltayla baş yararken, ha yalan hu yalan, fili yutmuş bir kör yılan, hani bu da mı yalan.

Evvel zaman içinde, Mısır'ın bir köyünde, Hasan Efendi derler bir adam varmış. Günlerden bir gün bu Hasan Efendi, karısı ve oğluyla birlikte Hacca gitmeye karar vermiş. Kızı Zeynep'i de köyün imamına emanet etmiş ve yola çıkmışlar.

Onlar orada gidedursunlar biz kalalım Zeynep'le. Çok akıllı ve güzel bir kız olan Zeynep, evden hiç çıkmıyor ve kimseyle görüşmüyormuş. Dışarıyla olan tüm bağlantısını imam karşılıyormuş. Günler böyle geçip giderken, imamın aklına şeytan girmiş ve kıza göz

koymuş. Yaşlı bir kadına para vererek, hamamın boş olduğu bir gün Zeynep'i oraya getirmesini istemiş. Yaşlı kadın kızın kapısına gelip, "Kızım bu gün hamam şenliği var, bütün kızlar gidiyor, haydi sen de gel" demiş. Bu işe önce yanaşmayan kız, sonra kadının zorlamalarına dayanamayarak gitmiş. Hamama varınca, etrafta kimsenin olmayışından şüphelenmiş ve o anda da çarşaf giyerek hamama gelen imamı görünce, bir tuzağa düştüğünü anlamış. Akıllı kız oradan hiç bir yere kaçamayacağını ve adamla da başedemeyeceğini anlayınca imama, "Zaten benim de gönlüm sendeydi, gel önce seni iyice bir yıkayayım" deyip, adamın yüzünü gözünü sabunla köpürttükten sonra, ayağından çıkardığı nalınıyla kafasına kafasına vurarak, sersemletinceye kadar dövmüş. Sonra da kaçıp evine gelmiş.

Olanlara çok kızan ve suçunun ortaya çıkmasından korkan imam, Zeynep'in babasına bir mektup göndererek, kızının kötü yola düştüğünü bildirmiş. Bunu duyan zavallı Hasan Efendi çılgına dönüp, namusumu ancak kan temizler diyerek, kızını öldürtmek için oğlunu göndermiş. Bir gece yarısı eve gelen oğlan, kız kardeşini alarak Şahmeran Dağı'na götürmüş ve öldürmek için bıçağını çekmiş ama, kardeşine kıyamayarak, en iyisi onu öldürmeyip burada tek başına bırakayım da yılana-çiyana, kurda-kuşa yem olsun deyip, oradan uzaklaşmış. Oğlanın gitmesiyle beraber de kızın karşısına dev bir yılan çıkmış. Uğradığı bu haksızlıklar karşısında artık ölümü isteyen kız, hiç korkmadan yılana bakıp, onun kendisini öldürmesini beklemiş. Kızın bu halini gören yılan, "İnsanoğlu sana acımamış, bari ben acıyayım" diyerek onu serbest bırakmış.

Yalnız kalan kız ağlayarak, rasgele yürümeye başlamış ve gide gide ıssız bir ormana varmış. Meğer o gün de şehzadenin av günüymüş. Bir hıçkırık sesi duyan şehzade gelip bakmış ki, dünyalar güzeli bir kız ağlamaktaymış. Bir görüşte ona aşık olup, niçin ağladığını sormuş. Kız başından geçenleri anlatınca, onu alıp sarayına götürmüş ve babasına bu kızla evlenmek istediğini söylemiş. Padişah da onları, kırk gün kırk gece süren dillere destan bir düğünle evlendirmiş.

Aradan yıllar geçmiş ve Zeynep'in üç oğlu olmuş. Kız çok mutluymuş mutlu olmasına ama, hep memleket hasreti çekiyormuş. Bunu

anlayan kocası Zeynep'i köyüne götürmek üzere bir kervan hazırlatmış ve karısıyla birlikte vezirini de göndermiş. Meğer Zeynep'te vezirin gözü varmış. Yolun bitiminte çok az kala bir gece bıçağını çekip, çocuklarıyla beraber yatmakta olan kadının çadırına girerek, ona "Ya benim olursun ya da üç çocuğunu birden keserim" demiş. Çocuklarının öldürülmesini bile göze alan kadın, vezirin bu isteğine karşı çıkmış ve bir yolunu bularak kaçıp köyüne gelmiş. Yolda rastladığı bir çobanın giysilerini satın alarak, erkek kılığına girmiş ve bir helvacı dükkanında iş bulup çalışmaya başlamış. Zeynep'in işe başlamasıyla beraber bu dükkan da temizliği ve helvalarının güzelliğiyle tanınmaya başlamış. Çevrede herkes ondan sözediyor ve kendisine de "Helvacı Güzeli" diyorlarmış.

Günlerden bir gün, padişahla vezirinin oraya gelecekleri duyulmuş. Ustası da Zeynep'e, padişahla vezirinin, Hasan Efendi'nin evine konuk olacaklarını, helva hazırlayarak oraya götürmesini söylemiş. Bu padişah aslında Zeynep'in kocası, konuk olacağı ev de babasının eviymiş. Akşam olunca helvayı götüren kadın, ikramı da kendisi yapmak istediğini söyleyerek, orada kalmış. Helvalar yenildikten sonra da "Padişahım ben güzel hikayeler bilirim, isterseniz size birisini anlatayım" demiş. Padişah anlat deyince de "Ama bir şartım var, hikayem bitene kadar hiç kimse dışarıya çıkamayacak" demiş ve anlatmaya başlamış. Anlattıkları kendi başından geçenlermiş. Tam imamla vezirin yaptıklarına sıra gelince, onlar rahatsızlandıklarını ve dışarıya çıkmak istediklerini söylemişlerse de kadın buna izin vermeyip, hikayenin sonunu beklemelerini istemiş. Söz sırası, helvacı dükkanına ve padişahın ziyaretine gelince de Zeynep, başındaki şapkayı çıkararak saçlarını salmış ve böylece kendini tanıtmış. Babası ve kocası ona sarılırken, suçlular da cellada verilmiş. Sonunda kötüler cezalarını bulurken, Zeynep'le padişah da uzunca bir ayrılıktan sonra yeniden buluşmanın sevinciyle, kırk gün kırk gece süren bir eğlence düzenlemişler.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

1-C169. Her din adamı güvenilir değildir.

2-C170. Hacca giden, geride bıraktığı bakıma muhtaç aile bireylerini güvenilir kişilere emanet etmelidir.
"Hasan Efendi hacca giderken, kızı Zeynep'i köyün imamına emanet eder, ama imam kıza göz koyar."

3-B257. İnsan tanımadığı kişilerin sözlerine inanmamalıdır yoksa çeşitli tuzaklara düşebilir.
"Kız, tanımadığı yaşlı kadının sözüne inanıp hamama gider ve imamın tuzağına düşer."

4-B252. Zeka ve sağduyu kaba kuvveti yener.
"Zeynep düştüğü güç durumdan zekası sayesinde kurtulur."

5-C157. Bir şeyin aslını aramadan karar vermemelidir, iftira olasılığı gözardı edilmemelidir.
"Hasan Efendi, imamın iftirasına kanıp kızını öldürmeye kalkar."

6-B401. Bazan hayvanlar insanlardan daha anlayışlıdırlar.
"Yılan kıza, insanoğlu sana acımamış, bari ben acıyayım diyerek, zarar vermez."

7-B50. Hiç bir zaman umutsuzluğa kapılmamalıdır, her dar zamanda bir kurtarıcı çıkabilir.
"Ava çıkan şehzade, zavallı kızı kurtarıp onunla evlenir."

8-B303. Beden rahatlığı, ruh dingin değilse, mutluluk için yeterli değildir.
"Şehzadeyle evlenen kız, bütün rahatlığına karşın evini ve ailesini özler."

9-C156. En yakın çalışma arkadaşına bile güvenme.
"Vezirin Zeynep'te gözü vardır."

10-A54. İnsan en güç anlarında bile, onurundan ödün vermemelidir.
"Zeynep, vezirin çocuklarını öldürme tehdidine karşın onunla yatmaz ve bir yolunu bulup kaçar."

11-B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

12-B206. Hiç bir kötülük sonsuza dek gizli kalmaz. Bir gün mutlaka iyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.
"Zeynep başından geçenleri padişaha anlatınca, kötüler cellada verilir, Zeynep ise çektiği bunca acıdan sonra padişah kocasına yeniden kavuşup mutlu olur."

c- SIRADAN VE YOKSUL İNSAN MASALLARI

52- KADININ ÇİLESİ

Diyarbakır
M.Emin Kara
45
Esnaf
Babasından

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde. Bir varmış bir yokmuş. Zamanın birinde iki kardeş varmış. Bunlardan birisinin uzak bir yere gitmesi gerekmiş. Giderken de karısını kardeşine emanet etmiş. Bir zaman sonra bu kardeş, ağabeyinin karısına göz koyarak onu rahatsız etmeye başlamış. Kadın buna karşı koyunca da ona iftira atarak, kendisi gibi bir kaç namussuzu da şahit gösterip kadını cezalandırarak, beline kadar toprağa gömdürmüş.

Oradan geçen zengin bir tüccar, kadının haline acımış ve onu topraktan çıkarıp beraberinde götürmüş. Kadın uzunca bir zaman, bu zengin tüccara hizmet etmiş. Bu tüccarın kötü kalpli bir kölesi

varmış. O da kadına gözkoyup beraber olmalarını istemiş. Kadın kabul etmeyince de evin küçük çocuğunu kesip, kanlı bıçağı kadının yastığının altına saklamış. Sonra da gidip olayı tüccara haber vermiş. Olayı öğrenen ev halkı tüccara, bu kadını öldürmesini söylemişler ama, tüccar onun böyle bir şey yapacağına inanmadığı için, zavallı kadını uzak bir yerde serbest bırakmış ve eline de kırk altın vermiş.

Yalnız kalan kadın, bir zaman yürüdükten sonra, dağlar tepeler aşıp bir şehire varmış. Meydanda toplanmış bir kalabalık, ortalarında da boynunda ip, asılmak üzere bir adam duruyormuş. Bu adamı, devlete olan borcunu ödemediği için asacaklarmış. Adamın haline acıyan kadın, onun borcunu ödeyerek hemen oradan uzaklaşmış. Adam, kendisini kimin kurtardığını sorup da hızla giden kadın olduğunu öğrenince, hemen ardına düşüp ona yetişmiş. Bir zaman beraber yürüdükten sonra, bu adam da kadına birlikte olmalarını önermiş. Kadın kabul etmeyince de onu götürüp, limandaki denizcilere satmış. Kadını alan denizciler biraz sonra denize açılmışlar. Kadın kendisini kurtarması için Allaha yalvarmış. Bunun üzerine bir fırtına çıkmış ve gemi batmış. Bir tahta parçasına tutunan kadın karaya çıkarak, orada bulduğu bir erkek elbisesini giyip, saçlarını da keserek, erkek kılığında yoluna devam etmiş. Gide gide başka bir şehire varmış ve bir kahveye oturmuş. Vakit epeyce geç olmasına rağmen oradan kalkmayınca, kahveci gelip ona artık kahveyi kapatacağını söylemiş. Kadın da kahveciye gidecek yeri olmadığını söyleyince, kahveci onu yanına çırak almış. Günler böylece geçip giderken, günlerden bir gün, o ülkenin padişahı ölmüş. Oranın adetine göre, padişah öldüğü zaman havaya bir kuş uçururlarmış. Kuş gidip kimin başına konarsa, yeni padişah o olurmuş. Herkes meydanda toplanmış. Yalnız bu kadın gitmemiş. Uçurulan kuş, meydandaki hiç kimsenin başına konmayıp, döne döne gelerek bu kadının başına konmuş. Böylece onu padişah yapmışlar. Bu padişahın ünü her yere yayılmış. İyi yönetimden başka, eli hangi hastaya değse iyileşiyormuş. Bu arada, kadına kötülük yapanların hepsi hastalanmış.

Öte yandan, yolculuktan dönen kadının kocası, kardeşine karısını sorduğu zaman, kardeşi onun namussuzluk yaptığını, sonra da

ortadan kaybolduğunu söylemiş. Sen niye hastalandın deyince de bilmiyorum, birdenbire oldu demiş. Zamanla bu şifa dağıtan padişahın ününü, bunlar da duymuşlar. Kadının kocası hasta kardeşini, tüccar hasta kölesini, bir başkası da yine hasta olan asılacak adamı alıp iyileştirmesi için, bu padişahın huzuruna getirmişler. Padişah onların hepsini tanımış ve önce yaptığınız kötülükleri anlatın demiş. Yoksa iyileşemeyeceklerini söylemiş. Bunun üzerine, hepsi birbir yaptıkları kötülükleri anlatıp, kadının hiç suçu olmadığını, bütün kötülüklerin kendilerinden kaynaklandığını söylemişler. Padişah yine de bunları iyileştirerek, evlerine yollamış. Yalnız kocasına orada kalmasını söylemiş ve kendisini tanıtıp, onu padişah yapmış. Sonra da kalan ömürlerini mutluluk içinde yaşamışlar.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

1-C156. İnsan bazan en büyük kötülüğü en yakınlarından görür.
"Erkek kardeş, ağabeyinin karısına gözkoyarak onu rahatsız eder."

2-C157. Bir işin aslını aramadan karar vermemeli, iftiracılar her zaman vardır.
"Kayını, yengesine iftira atarak, onu beline kadar toprağa gömdürür."

3-C171. Kadın her zaman cinsel tacize uğrayabilir.
"Tüccarın kölesi, kadına gözkoyar amacı gerçekleşmeyince de iftira atar."

4-B200. Yaşamda kötülerin yanısıra iyiler de vardır, bu nedenle umutsuzluğa düşmemelidir.
"Tüccar kadının suçsuzluğuna inanır ve onu serbest bırakır."

5-A53. İyilik bilmeli, nankör olmamalı, ekmek veren el ısırılmama-

lıdır.
"İpten alıp, canını kurtardığı adam kadına gözkoyup, kötülük yapar."

6-B202. İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.
"İyi kalpli suçsuz kadın padişah olurken, ona kötülük yapanların hepsi hastalanırlar."

7-B350. Bağışlamak yüce bir erdemdir.
"Kadın, kendisine kötülük yapanları iyileştirerek evlerine gönderir."

8-B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
"Kadın çok güç ve acılı olaylar yaşadıktan sonra ,kocasına kavuşup mutlu olur."

53- EVLİYA İLE KEVLİYA

Zonguldak-Karabük
Kemal Karakaş
36
Belediye işçisi
Ninesinden

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, o zaman idi ki, bitten binek, pireden yedek, çavdardan kalkan, çöpten kargı olurmuş. Bu hal ile düştüm yola, vara vara vardım bir çamlıbele. Çamlıbelde çamur dizde, yetmiş karga beni görünce hep bir ağızdan gelen ağamız giden ağamız demezler mi...Armudu taşlayalım, dibinde kışlayalım, uzun sözden birisi ala tavşan derisi, müsaade edersiniz masala başlayalım...

Evliya ile Kevliya adlarında iki arkadaş, çalışmaya Bağdat'a gitmek için yola çıkmışlar. Yolda yemek üzere de yanlarına yüklüce bir azık almışlar. Çünkü, o zaman yol çok uzunmuş ve yaya gidilirmiş. Bir zaman gittikten sonra Kevliya Evliya'ya, "Önce senin azığını yiyelim, seninki bitince de benimkini yeriz" demiş. Evliya da kabul etmiş ve önce onun azığını yiyip bitirmişler. Yine acıktıklarında, Evliya Kevliya'ya "Hadi çıkar şimdi de senin azığını yiyelim" demiş ama, Kevliya hiç oralı olmayarak oturup kendisi yemiş ve hiç değilse bir parça ekmek ver diyen Evliya'ya da "Eğer gözünün birini bıçakla çıkarmama izin verirsen sana yiyecek veririm" demiş. Çaresiz kalan Evliya, bir gözünü verip, karşılığında da karnını doyurmuş. Bir iki gün bununla idare eden Evliya, yine acıkınca Kevliya'ya yalvarıp, "Bana biraz yiyecek ver, sonra para kazanınca sana öderim" demiş. Bunu fırsat bilen kötü kalpli Kevliya da ona "Diğer gözünü de verirsen, karnını doyurursun" demiş ve böylece iki gözünü de alıp onu yalnız bırakarak, hızla oradan uzaklaşmış.

Çaresiz bir başına kalan Evliya, oradaki bir ağacın dibine otururak, ne yapacağını düşünmeye başlamış. Akşam olunca da kurda kuşa yem olmayayım diye ağaca tırmanmış. Gece yarısı ağacın dibinde toplanan cinler, bir zaman çalıp oynadıktan sonra, aralarında şöyle konuşmaya başlamışlar. "Bu insanoğulları ne kadar cahil ve bilgisizler. Dünyada bu kadar kör insan var. Oysa şu dibinde oturduğumuz ağacın yapraklarından birini alıp gözlerine sürseler, hemen görmeye başlarlar. Şu Bağdat halkı ne kadar akılsız. Bağdat'ın çıkışında, sahipsiz yıkılmış bir bina var, harabe bir yer oysa, orada tüm Bağdat'ı besleyecek kadar altın var. Ayrıca Bağdatlılar susuzluktan kırılıyorlar ve kaç günlük yoldan katırlarla su getiriyorlar. Oysa Bağdat'ın ortasındaki kayanın dibinde, bir değirmeni döndürecek kadar su var. Orayı bir-iki metre kazsalar fışkıracak." Bütün bu konuşulanları ağacın üstünde oturan Evliya duymuş ve sabah olup periler dağılınca, hemen bir yaprak koparark gözlerine sürmüş. Sürer sürmez de görmeye başlamış. Sonra da aceleyle Bağdat'a varıp bir hana inmiş ve bir bardak su istemiş. İçinde kurtçuklar yüzen pis bir su getirmişler. Suyun niçin böyle olduğunu sorunca da hancı, "Hiç suyumuz yok. Katırla suya gittiler, kırk gün oldu daha gelmediler ama, akşama sabaha gelirler" demiş. Bunları dinleyen Evliya,

Bağdat'ın yöneticisine gidip, "Eğer ben Bağdat'ı suya kavuşturursam, ödülüm ne olur" demiş. Yönetici de "Hele sen bir suyu bul da ne istersen veririm" deyince, Evliya şehrin çıkışındaki yıkık binayı istediğini söylemiş. Bu istek karşısında şaşıran yönetici, "Ne yapacaksın o yıkıntıyı, istiyorsan al senin olsun" demiş. Evliya yanına iki adam alıp, suyun bulunduğu yeri kazdırmış ve fışkırıp çevreye yayılan su, bütün Bağdat halkını sevinçten sokaklara dökmüş.

Öte yandan yıkıntıdaki altınları alan Evliya, yoksullar için hanlar hamamlar yaptırmış, körlerin gözlerine o ağacın yapraklarını sürerek iyileştirmiş ve böylece çevrede sayılan sevilen birisi olmuş. Aradan uzun yıllar geçtikten sonra, günlerden bir gün, kötü kalpli Kevliya'nın yolu Bağdat'a düşmüş. Evliya'nın yaptırdığı hanlardan birinde yemek yerken, orada oturan Evliya'yı görünce çok şaşırmış ve yanına gidip, "Seni adın ne, ben seni birisine benzetiyorum" demiş. Evliya kendini tanıtınca da "Sen nasıl iyileştin, nasıl bu kadar zengin oldun" diye sormuş . İyi kalpli Evliya başından geçenlerin hepsini anlatmış. Bunları duyan Kevliya onu çok kıskanmış ve hemen sözü edilen ağacın tepesine çıkıp saklanmış. Gece yarısı gelen cinler aralarında konuşarak, "Biz yıllar önce burada, bu ağacın yapraklarından gözüne süren körler iyileşir dedik, sürüp iyileştiler, Bağdat'ın ortasında su var dedik kazıp çıkardılar, şehrin çıkıntısındaki yıkıntıda altın var dedik buldular. Öyleyse bizi bir dinleyen var, çevreyi arayıp onu bulalım" demişler ve ağacın üstündeki, kendilerini dinleyen Kevliya'yı bulup, boğarak öldürmüşler.

Böylece, Kevliya Evliya'ya çektirdiği acıların cezasını bulurken, Evliya da geri kalan ömrünü mutluluk içinde tamamlamış...

İLETİ DİZİNİ

1-C156. İnsan en yakın arkadaşına bile güvenmemeli.
"Kevliya yakın arkadaşı Evliya'yı aç bırakıp gözlerini oyar ve onu ölüme terkeder."

2-B50. İnsan hiç bir zaman umutsuzluğa kapılmamalıdır, en güç anlarda bile bir umut doğabilir, bir kurtarıcı çıkabilir.
"Çaresiz kalan Evliya, cinlerden öğrendiği bilgilerle iyileşir ve zengin olur."

3-B100. Kıskançlık ve hırs bu duyguyu taşıyan insanların ölümlerine neden olabilir.
"Kötü kalpli, kıskanç ve hırslı Kevliya sonunda bu hırsının kurbanı olur ve cinler tarafından öldürülür."

4-B202. İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.
"Kevliya Evliya'ya çektirdiği acıların cezasını bulurken, Evliya geri kalan ömrünü mutluluk içinde yaşar."

54- KURNAZ KAN KARDEŞLER

Mardin-Dargeçit
Ali Turan
55
Çiftçi
Babasından

Bir varmış bir yokmuş. Bir köyde iki kurnaz kan kardeş yaşarmış. Bunlar sık sık biraraya gelirler ve çevrelerindeki olup-biten olaylar hakkında konuşurlarmış. Yine bir gün böyle konuşurlarken birisi diğerine, "Duydun mu komşu köyün patriği ölmüş. Hıristiyan adetine göre gömerken ayaklarına altın terlikler giydirmişler, ayrıca öbür dünyada dağıtması için de yanına bir torba altın koymuşlar" demiş. Diğer kardeş, "Ne yapalım" deyince de "Yanımıza azığımızı alıp, o köyün yakınında bekleyelim. Gece olunca da mezarı açar altınları alınız" demiş.

İki kardeş hazırlanmışlar ve yola çıkıp az gitmişler uz gitmişler sonunda köyün yakınına varıp gizlenerek, gecenin olmasını beklemişler. O zamana kadar her şey yolunda gitmiş ama, gece olup da sıra mezarın açılmasına gelince, biri diğerine, "Hadi mezara önce sen gir" demiş. O da "Hiç sen varken bana önce girmek yakışır mı, hadi önce sen buyur" deyip, onu mezara indirmiş. Mezara inen, altınları yukardakine verince de yukardaki, hemen mezardakinin üstüne toprakları yığıp, altınları da alarak oradan uzaklaşmış. Fakat acelesinden, yolda giderken altın terliklerden birisini düşürmüş. Onu aramak için geri döndüğünde de diğerini kaybetmiş. Sonunda bu altınlar beni yorduğu için rahat arayamıyorum diyerek, altınların bulunduğu çantayı bir taşın yanına koymuş ve aramasını sürdürmüş.

Öte yandan, diri diri mezara gömülen kardeş, binbir zorlukla mezardan çıkmış ve köyüne dönmek üzere yola koyulmuş. Giderken yolda hem terlikleri hem de altın dolu çantayı bularak sevinç içinde köye dönmüş. Başından geçenleri karısına anlatarak, "Bu durumda kardeşim beni rahat bırakmaz. En iyisi ben ölü numarası yapayım, sen yarın dama çıkarak kocam öldü diye bağıra çağıra ağla, ama sakın kardeşimi yakınıma yaklaştırma, ölmediğimi anlar. Sonra da götürüp beni gömün, sen gece olunca gel, mezarımı açıp git. Sabah olunca ben eve gelirim ve bu altınları da öbür dünyadan getirdiğimi söylerim" demiş. Ertesi sabah kadın kocasıyla anlaştıkları gibi yapmış. Tam o sırada kaybettiği altınlarını aramaktan dönen adam, kardeşinin ölüsüne yaklaşarak, ona bir çimdik atmış ve "Vah benim sevgili kardeşim ölmüş" diye ağlamaya başlamış. Bunu gören kadın hemen koşarak, ona "Hemen ölünün yanından uzaklaş, yoksa onun hastalığı sana da geçer" diyerek, adamı oradan uzaklaştırmış. Köylüler götürüp ölüyü gömmüşler ama, olanlardan şüphelenen kardeşi biraz sonra giderek mezarı açmış ve oradaki ağaçların arasına gizlenerek olacakları gözlemeye başlamış. Tam o sırada başka bir köyü soymaktan gelen hırsızlar, mezarlıktaki bir ağacın altına oturup altınlarını saymak istemişler. Bunu gören adam hemen saklandığı yerden çıkıp, "Ey ölüler, hırsızlara saldırın" diye bağırmış. Mezardaki kardeşi de kefeniyle çıkıp saldırınca, hırsızlar korkularından her şeyi bırakıp kaçmışlar. İki kardeş de onların altınlarını alıp köylerine

dönmüşler, diğer altınları da aralarında paylaşıp, yine eskisi gibi birlikte yaşamlarını sürdürmüşler, vesselam...

İLETİ DİZİNİ

1-D8. Para hırsına kapılan insanlar ölülere bile rahat vermezler.
"Kurnaz kan kardeşler, patriğin altınlarını almak için, mezarını soyarlar."

2-C156. İnsana en büyük kötülük, bazan en yakınından gelir.
"Bir kardeş diğerini diri diri mezara gömer."

3-A55. Sahtekarlar çıkarları söz konusu olunca, aralarında kolayca güç birliği oluşturabilirler.
"Birbirine düşman iki kardeş, öteki hırsızları soymak için işbirliği yaparlar."

4-B210. Bazı insanlar sahtekarlık ve kurnazlık yoluyla kendilerine rahat bir yaşam sağlarlar.
"Kardeşler, çaldıkları altınlarla rahat bir yaşam sürdürürler."

55- KELOĞLAN

Ankara-Şereflikoçhisar
Dudu Yılmaz
52
Ev hanımı
Annesinden

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde. Develer tellal iken, ben ninemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken, dünyanın şirin bir köşesinde, yoksul anasıyla birlikte bir keloğlan yaşarmış. Bu keloğlanın

babası daha küçükken ölmüş. Bir gün keloğlan annesine, ellerindeki tek varlıkları olan eşeklerini satacağını söyleyerek, şehrin yolunu tutmuş. Giderken yolda iki kardeşe rastlamış. Bunlardan büyüğü "Hey keloğlan nereye gidiyorsun" diye seslenmiş. Keloğlan eşeğini satmaya götürdüğünü söyleyince de ona, "Böyle satarsan eşeğin ucuza gider, onun kulaklarını ve kuyruğunu kes öyle sat, o zaman daha çok para verirler" demiş. Onun dediklerine inanan keloğlan da tutup eşeğinin kulaklarını ve kuyruğunu kesmiş ama, bu haliyle onu kimseye satamamış. Bu olanlardan sonra, kendisine oyun oynandığını anlayan keloğlan, o iki kardeşten öcünü almak isteyerek geri dönmüş ve onları takip ederek evlerinin yerini öğrenmiş. Akşam olunca büyük kardeşin ahırına giderek, ineği çözüp, yerine kendi eşeğini bağlamış ve ineği de alıp, köyüne dönmüş. Bunu nereden bulduğunu soran anasına da eşeği bu inekle değiştirdiğini söylemiş. Anası buna çok sevinip, oğluna aferin demiş.

Ertesi gün ava çıkan keloğlan, ikiz iki tilki yavrusu yakalayıp getirmiş. Bunlardan birisini evin önüne bağlamış. Annesine de "Bugün pirinç pilavı pişir" diyerek, diğer tilkiyi de yanına alıp, tarlaya çalışmaya gitmiş. Öte yandan ineklerinin çalındığını gören kardeşler, bunu keloğlanın yaptığını anlayarak, onun köyüne gidip, çift sürdüğü tarlayı bulmuşlar. Adamların çok kızgın olduğunu gören keloğlan, daha onlar bir şey söylemeden "Buyrun kardeşler, hoşgeldiniz" demiş. Büyük kardeş de ona, "Hiç de hoş gelmedik. Bize oynadığın oyunun hesabını sormaya geldik" deyince, "Tamam anlaşırız. Önce misafirim olun bir yemek yiyelim" diyerek, yanındaki tilki yavrusuna dönüp, "Tilki, hadi eve git, anneme misafirimiz olduğunu ve yemeğe etli pirinç pilavı pişirmesini söyle" demiş ve tilkiyi çözüp göndermiş. İpten kurtulan tilki doğruca dağın yolunu tutarak, kaçıp gitmiş. Aradan bir zaman geçince, keloğlan, misafirlerini alıp, evine götürmüş. Eve gelen kardeşler, tilkinin kapıda bağlı, yemeğin de etli pirinç pilavı olduğunu görünce çok şaşırmışlar ve keloğlana "Biz inekten vazgeçtik, sen bu tilkiyi bize sat" demişler. Önce biraz nazlanan keloğlan, kardeşlerden yüklüce para alarak, tilkiyi onlara satmış.

Tilkiyi alıp sevinçle yola çıkan kardeşler, biraz gittikten sonra, "Tilki hadi bizim eve git, hanımlarımıza söyle de akşama tavuklu pilav pişirsinler" diyerek, tilkiyi bırakmışlar. Serbest kalan tilki, hızla kaçıp gözden kaybolmuş.

Akşam eve geldiklerinde tilkinin gelmediğini, yemeğin de tavuklu pilav olmadığını gören kardeşler, bir yandan eşlerini döğerken, öte yandan da yine oyuna geldiklerini anlamışlar. Sabah erkenden gidip keloğlanı yakalayarak, bir çuvala koymuşlar ve ağzını da sıkıca bağlamışlar, sonra da onu sırtlarına alıp yola çıkmışlar. Biraz sonra dinlenmek için, bir köprünün üstüne oturmuşlar, çuvalı da biraz ötelerine koymuşlar. Bu sırada çuvaldaki keloğlan "İstemiyorum, istemiyorum. Ben padişahın kızıyla evlenmek istemiyorum" diye bağırmaya başlamış. O sırada oradan geçmekte olan bir çoban bu sesi duyup, çuvalın yanına gelerek keloğlana, "Neyi istemiyorsun" diye sormuş. Keloğlan da "Beni zorla padişahın kızıyla evlendirmek istiyorlar, onun için bu çuvalın içine koydular, oysa ben istemiyorum" demiş. Bunu duyan çoban, "Ben isterim. Haydi sen çuvaldan çık da yerine ben gireyim" diyerek, keloğlanı çıkarıp, kendisi çuvala girmiş. Keloğlan da çobanın koyunlarını alarak hemen oradan uzaklaşmış.

Bu sırada yemeklerini yiyen, biraz da uyuyup dinlenen kardeşler, gelip çuvalı alarak, götürüp köprüden aşağıya atmışlar. Sonra da keyifle yollarına devam etmişler. Biraz sonra, önünde zengin bir sürüyle keloğlanın karşıdan geldiğini gören kardeşler büyük bir şaşkınlıkla, "Keloğlan biz seni biraz önce dereye atıp boğmuştuk, sen bu sürüyü nereden buldun böyle" diye sormuşlar. Keloğlan da "Sizin beni attığınız derede bu koyunlardan daha çok var, hatta daha büyükleri bile var ama, ben onların hepsini çıkaramadım" demiş. Bunu duyan iki kardeş hemen geri dönüp, kendilerini dereye atmışlar. Keloğlan da sürüyü önüne katıp köyüne dönmüş.

Annesiyle birlikte, ömürlerinin geri kalan kısmını mutluluk içinde geçirmişler.

İLETİ DİZİNİ

1-B257. İnsan, tanımadığı kimselerin her söylediğine inanmamalıdır.
"Keloğlan tanımadığı insanların önerilerine uyarak, eşeğinin kuyruğunu ve kulağını kesince, onu satamaz."

2-B207. İnsanlara zarar veren kendisi de zarar görür."Men dakka dukka" (Kapı çalanın kapısını çalarlar-Çalma kapısını, çalarlar kapını)
"Keloğlan kendisini aldatanların ineğini, kendi sakat eşeğiyle değiştirir."

3-C150. Bir şeyin aslını aramadan her gördüğüne ve her söylenene inanma.

4-B151. Olaylardan ders almalı ve aynı oyuna iki kere gelmemeli.
"Kardeşler, Keloğlan'ın hazırladığı tuzağa ikinci kez düşerler çünkü gördüklerine hemen inanırlar."

5-B304. Az tamah çok ziyan verir, açgözlülüğün bedelini bazan yaşamınla ödeyebilirsin.
"Kardeşler, bir koyun sürüsüne sahip olmak isteğiyle keloğlanın oyununa gelir ve yaşamlarını yitirirler. "

6-B252. Kurnazlık ve zeka kaba kuvveti yener.
"Keloğlan, kardeşleri yok edip, kendisi annesiyle birlikte mutlu yaşar."

56-NAR TANEM BİR TANEM

Diyarbakır
Ayfer İnal
18

Öğrenci
Ninesinden

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken , pireler berber iken, ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken, varmış yokmuş. Allahın kulu çokmuş, çok demesi günahmış.

Kasabanın birisinde bir karı-koca yaşarmış. Bunların da çok mu çok güzel bir kızları varmış. Bu kızın güzelliği kasabada nam salmış. Annesi ve babası tek çocukları olduğu için ona çok özel bir isim vermek istemişler ve adını Nartanesi koymuşlar. Nartanesi için babası bir elma fidanı dikmiş. Büyüyüp iyiden iyiye gelişen bu genç kız, artık günlerinin büyük bir bölümünü bahçede bu ağacın altında geçiriyormuş. Bir gün ağacın dalına konan bir serçe, kıza seslenerek, "Nartanem bir tanem, sen kırk gün kırk gece ölü başı bekleyeceksin" demiş ve uçup gitmiş. Bundan sonra da her gün gelen serçe, kıza aynı şeyleri söylüyor ve uçup gidiyormuş. Günler böyle geçip giderken, havanın güzel olduğu bir gün kız yine bahçeye çıkmak istemiş fakat, serçenin söyleyeceklerini düşününce vazgeçmiş. En yakın kız arkadaşını alarak atla gezintiye çıkmışlar ve hiç farkına varmadan kasabadan oldukça uzaklaşmışlar. Biraz sonra kaybolduklarını anlayıp, dönüş yolunu aramışlar ama, bulamamışlar.

Atlarını rastgele sürmeye başlayıp, az gitmişler uz gitmişler, bir de bakmışlar ki, yüksekçe bir tepenin üzerinde, uzunca bir ev duruyormuş, hemen atlarını oraya sürmüşler. Bu evin kapısı ve penceresi yokmuş. Yalnızca yüksek bir yerinde küçük bir delik varmış. Nartanesi içeri girip bakalım demiş ama, arkadaşı korktuğunu söylemiş. Bunun üzerine Nartanesi yalnız girmeye karar vermiş ama, hava kardığı için dışarda kalmaya korkan arkadaşı da onunla birlikte, yukardaki delikten içeri girmek zorunda kalmış. Bu garip evin ortasında büyük bir salon, salonun ortasında da kırk tane oda varmış. Hepsinin kapısı kapalıymış ve ortalarda da kimsecikler yokmuş. Kızlar en baştan başlayarak, bütün odalara bakmaya başlamışlar. Baktıkları otuzdokuz odada bir şey yokmuş. Kırkıncı odada ise bir yatak,

bu yatakta da ölü gibi yatan çok yakışıklı bir delikanlı varmış. Ayrıca yatağın yanındaki sehpanın üstünde duran vazoda, henüz yeni koparılmış gibi taze bir gül varmış, yine yatağın yanında, bir de sandalye duruyormuş. Nartanesi bir görüşte bu uyuyan delikanlıya aşık olmuş ve başucuna oturup uyanmasını beklemeye başlamış. Arkadaşı ise geri döneceğini söylemiş. Nartanesi kıza, geri dönünce ailesine, onun uçurumdan düşerek öldüğünü söylemesini ve ona arada sırada yiyecek getirmesini tembihlemiş.

Kız arkadaşı gittikten sonra, Nartanesi oturup bu güzel gencin başını beklemiş. Aradan tam otuzdokuz gün geçmiş ama, delikanlı uyanmamış. Kırkıncı gün arkadaşı ona yiyecek getirmiş ve tam kalkıp gideceği zaman da, Nartanesi kendisinin yerine biraz beklemesini, dışarıya çıkıp hemen döneceğini söylemiş. Nartanesi dışarı çıkar çıkmaz adam uyanmış ve kırk gündür kendisini bekleyenin başındaki kız olduğunu sanarak ona sarılıp, hemen evlenmelerini istemiş. Bu sırada geri dönen Nartanesi, kapıda durup şaşkınlıkla olanlara bakıyormuş. Onu gören genç kim olduğunu sorunca, arkadaşı hemen o benim hizmetçim demiş. Nartanesi hiç sesini çıkarmamış ve hep birlikte delikanlının evine gitmişler. Adam çok zenginmiş. Üç gün üç gece düğün yaparak, Nartanesi'nin arkadaşıyla evlenmiş. Nartanesi de onların yanında hizmetçilik yapmaya başlamış. Arkadaşına hiç bir gün niçin böyle yaptığını sormamış.

Günler böyle geçip giderken, bir gün oğlan bir iş yolculuğuna çıkacağını ve getirmek üzere kendisinden ne istediklerini sormuş. Karısı elbiseler, mücevherler istemiş. Sıra Nartanesi'ne gelince, o kendisine bir sabır taşı getirmesini, eğer getirmeyi unutursa yolunun toz duman olması için beddua edeceğini söylemiş. Gittiği yerde işini bitiren adam, karısının istediklerini almış ama, Nartanesi'nin ne istediğini unutmuş. Çok düşünüp hatırlayamayınca ona da bir elbise alıp, dönüş yoluna çıkmış. Çıkmış ama, dışarda öyle bir fırtına patlamış ki, tozdan dumandan göz gözü görmez olmuş. Bunun üzerine kızın söylediklerini hatırlayan oğlan, hemen geri dönüp sabırtaşını almış ve evine varmış.

Aradan günler geçmiş, adam yine yolculuğa çıkacağını ve kendilerinden ne istediklerini sormuş. Karısı da yine pahalı giysiler mücevherler isterken, Nartanesi bir bülbül bardağı istemiş ve eğer getirmezsen dönüş yolunda, dalgalarda boğulman için beddua edeceğim demiş. Gideceği yere gidip işini bitiren adam, karısının istediklerini almış ama yine kızın istediklerini unutup ona da bir mücevher alarak, dönüş yoluna çıkmış. Yolda birden dalgalar kabarıp, bindiği gemiyi sallamaya başlayınca, adamın aklına hemen Nartanesi'nin söyledikleri gelmiş ve geri dönüp onun istediği bülbül bardağını almış.

Aradan zaman geçmiş, adam yine iş gezisine çıkmış ve onlara ne istediklerini sormuş. Bu defa da Nartanesi ondan bir ustura istemiş. Yine kızın ne istediğini unutan adam ona bir çift ayakkabı almış ama, dönüş yolu toz duman olunca kendisinden istenileni hatırlayıp, usturayı alarak kıza götürmüş. Bir yandan da kızın, bu getirdiklerini ne yaptığını merak ediyormuş. O gece uyumayan adam Nartanesi'nin odasına gizlenmiş. Nartanesi odasına girip masanın üzerine önce sabır taşını, sonra bülbül bardağını, sonra da usturayı dizmiş ve onlara başından geçenleri birbir anlatıp, sonunda sabır taşına "Bu durum karşısında sen olsaydın ne yapardın dayanabilir miydin" diye sormuş. Bunları duyan sabır taşı çatır çatır çatlayarak tuz gibi dağılmış. Kız daha sonra bülbül bardağına aynı şeyi sorunca, bardak hemen bülbül gibi şakımaya başlamış. Bunları gören kız usturayı almış ve artık sizin gibi ben de dayanamayacağım diyerek boğazına dayayıp kendisini öldürmek istemiş. Bu olanları duyup gören oğlan, saklandığı yerden fırlayıp çıkarak kıza engel olmuş. Sonra da ona, tüm bu gerçekleri niçin bu güne kadar kendisine anlatmadığını sorarak ondan af dilemiş ve hemen kendisini aldatan hain karısını evden kovarak, yeniden kırk gün kırk gece düğün yapıp Nartanesi ile evlenmiş.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine...

Gökten üç elma düşmüş. Birisi onların başına, biri anlatanın, diğeri de bu masalı dinleyenlerin başına...

İLETİ DİZİNİ

1-B52. Alınyazısı-kader değiştirilemez.
"Serçe, kıza sen kırk gün kırk gece bir ölü başı bekleyeceksin der ve kız bu kaderden kurtulamaz."
2-B104. Bilmediğin yere girme, çok merak bazan insana zarar verebilir.
"Kız bilmediği garip evin içine girer ve orada kalır."

3-A4. Çocuklar ailelerinden gizli iş yapmamalılar.
"Kız arkadaşından, ailesine kendisinin uçurumdan düşüp öldüğünü söylemesini ister."

4-B3. Başladığın işi sonuna kadar götür.

5-C156. İnsana en büyük kötülük bazan en yakınındakilerden gelir, bu nedenle kimseye güvenmemek gerekir.
"Kız, son gün delikanlının başından ayrılınca, arkadaşı onun yerine geçer, kızı da hizmetçi yapar."

6-B1. Sabrın sonu selamettir.
"Kız, kendisine yapılan haksızlığa büyük bir sabırla katlanır."

7-B56. Hiç bir zaman umutsuzluğa kapılıp intihar etmemelidir, en güç anlarda bile bir kurtarıcı bulunur.
"Kız tam intihar edeceği sırada, oğlan gerçeği anlayıp onu kurtarır."

8-B202. İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.
"Nartanesi hak ettiği mutluluğu bulurken, hain arkadaşı evden kovulur."

57- ŞERBETÇİ GÜZELİ

İzmir

Kadir Kale
63
Emekli işçi
Komşularından

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde, ülkelerden birinde yoksul bir aile yaşarmış. Bir gün bu ailenin babasının başı çok sıkışmış ve komşusundan borç almış. Adam bu borcunu ödeyemeden hastalanmış ve ölmüş. Komşu da gelip alacağını adamın karısından istemiş. Adamın bir de oğlu varmış. Oğlu anasına "Komşuya söyle bir kaç ay sonra öderiz" demiş. Komşu gidince de anasına, "Ben gurbete gideyim, çalışayım, sana para göndereyim, borcumuzu ödeyelim" demiş ve anasının elini öpüp, gitmiş.

Delikanlı gide gide bir şehrin girişine varmış. Orada ihtiyar bir adam, küçük bir kahve işletiyormuş. Oğlan ona "Dede ben senin çırağın olayım, her işini yaparım, sen de rahat edersin" demiş ve ihtiyara çırak olmuş.

Oğlan, çok çalışkan ve çok güzel bir delikanlıymış. Kısa zamanda kahveye bir çeki-düzen vermiş. Kahvenin ünü-şanı çevre kentlere bile yayılmış. Bu kahveye her yerden müşteriler gelmeye başlamış. Oğlan isteyene kahve, isteyene soğuk şerbet veriyormuş. Müşteriler oğlana "Şerbetçi Güzeli" adını takmışlar. Oğlan giderek kahveyi büyütmüş ve kazancı da dedeyle paylaşmaya başlamışlar. Delikanlı anasına para göndererek, komşularına olan borçlarını ödemiş.

Şerbetçi Güzeli'nin ünü o kadar yayılmış ki, ülkenin padişahının kızı da bu delikanlıyı çok merak edip, görmek üzere kılık değiştirerek, kahveye gelmiş. Delikanlı o sırada arkası dönük çalıştığı için, kız onun yüzünü bir türlü görememiş. Ondan sonraki gelişlerinde de oğlan yine yüzünü göstermemiş. Bunun üzerine kız, oğlanın aşkından hastalanıp, kara sevdaya tutularak, yataklara düşmüş. Padişah, kızının durumuna çok üzülüyormuş. Kız bir gün babasına, "Beni bir sandığa koy ve adamlarınla, Şerbetçi Güzeli'ne armağan olarak gönder, o sandığı açınca, ben de onun yüzünü görürüm ve iyileşi-

rim demiş. Çaresiz kalan padişah, hemen büyükçe bir sandığa yarıya kadar altın doldurmuş, üstüne de kızını koymuş ve delikanlıya göndermiş. Oğlan, kendisine armağan gelen bu sandığı, nasılsa benim burada bir şeye ihtiyacım yok diye, hiç açmadan anasına göndermiş.

Oğlanın anası, sandığı açıp da dünya güzeli bir kızla, altınları görünce şaşırıp kalmış. Kıza, "İn misin cin misin, sen kimsin" diye sormuş. Kız da "Ne inim ne cinim, ben bir padişah kızıyım" deyip, olanları kadına anlatmış ve oğluna duyduğu derin aşkı belirterek, ondan yardım istemiş.

İki kadın elele verip, hemen o kulübeyi yıktırarak, yerine bir saray yaptırmışlar. Ayrıca oğlana da anan çok hasta, ölüm döşeğinde, hemen gel diye, bir haber göndermişler. Oğlan ustasından izin alarak, koşup gelmiş fakat, evlerini bir türlü yerinde bulamamış. Mahallenin çocuklarına, evlerinin yerindeki bu sarayın kimin olduğunu sormuş. Çocuklar da senin ananın demişler. Oğlan şaşkınlıkla, sarayın kapısını çalmış. Kapıyı padişahın kızı açmış, oğlanı içeri almış. Oğlan anasıyla kızdan, olanı-biteni öğrenince çok sevinmiş ve kızla evlenerek oraya da büyük bir kahve açmış. Anası ve karısıyla beraber, mutluluk içinde yaşamaya başlamışlar. Padişahın kızı, çeşit çeşit takılar yüzükler takıp, çok güzel giysiler giyiyormuş. Zengin bir hayat yaşıyorlarmış.

Bir gün, oğlanın eniştesi, bunlara konuk gelmiş. Mutluluklarını görüp çok kıskanmış ve bozmak için bir plan düşünmüş. Kızla yalnız kaldığında ona, "Sen o yüzükleri niçin takıyorsun, bizim burada onları fahişeler takar" demiş. Kız da korkuyla, hemen parmağındaki yüzükleri çıkarıp fırlatmış. Kız dışarı çıkınca, adam hemen o yüzükleri toplayıp, oğlanın yanına koşmuş. Ona "Senin karın fahişedir, kendisiyle yatmam için, bana bu yüzükleri verdi. İnanmazsan işte bak" demiş. Karısının yüzüklerini gören oğlanın, aklı başından gitmiş ve hemen eve koşup karısını bıçaklayarak, öldü diye bir tarlaya atmış.

Oradan geçen bir arabacı, ağır yaralı olan bu kızı, baygın bir durumda bulmuş ve arabasına alıp doktora götürümş. Doktor kızın güzelliğine hayran kalmış ve onu iyileştirince, kendisiyle evlenmek istediğini söylemiş. Kız, gizlice kaçarak babasının sarayına varmak üzere yola çıkmış. Saraya varınca, kızı tanımayan saray bekçisi, onu içeriye sokmamış. Kız da bekçiye, "Madem yabancıdır diye beni içeriye almıyorsun, öyleyse ikimiz evlenelim de beraber yaşayalım, benim hiç kimsem yok. Yalnız, nikahsız olmaz. Git iki tane tanık bul gel de nikahlanalım, ben seni burada bekliyorum" demiş. Kıza inanan bekçi, sevinçle oradan uzaklaşınca, kız da hızla saraya girip, babasının yanına koşmuş ve başından geçenleri ona anlatmış. Padişah kızının başına gelenlere çok üzülmüş. Kız babasına, "Dört yol ağzına bir çeşme yaptır, bu çeşmenin üzerine benim resmimi işlet, başına da bir bekçi koy, oradan geçip, bu çeşmeden su içenlerden, resmimi gören her kimse ah çekerse, bekçi hemen onu yakalayıp getirsin" demiş.

Padişah, kızının dediklerini yaptırmış ve beklemeye başlamışlar. Bir gün, çeşmeden su içen yolculardan biri, başını kaldırıp çeşme duvarındaki kızın resmini görünce, birden irkilip, derin bir "ahhh" çekmiş. Bekçi de onu yakalayıp, saraya götürmüş. Kız onu uzaktan görüp, tanımış. Bu, ona iftira atan enişteymiş. Kız "Atın bu adamı zindana" demiş. Götürüp zindana atmışlar. Ondan sonraki günlerde de bekçi, çeşmeden su içerken, resmi görüp ah çekenleri getirmiş. Bunlar sırasıyla, arabacı, doktor, bekçi ve kocasıymış. Kız bunları zindana değil, sarayın konuk odasına koydurmuş.

Hepsi toplandıktan sonra, kız yüzünü örtüp, onları huzuruna getirtmiş. Önce zindandan getirilen enişteye, "Çeşmedeki resmi görünce niçin ah çektin" diye sormuşlar. Adam da "Ben o resimdeki kıza iftira atıp, kocasının onu öldürmesine neden oldum, onun için" deyince, kız "Verin şunu cellada" demiş ve boynunu vurdurmuş. Aynı soruyu arabacıya da sormuşlar. Arabacı "Ben bu resimdeki kızı, ölmek üzereyken, baygın bir halde tarlada bulup, doktora götürdüm. Onun için resmini görünce üzüntümden ah çektim" demiş. Arabacıya yüklüce bir altın verip, oradan göndermişler.

Doktor da kızı iyileştirdiğini , güzelliğine hayran olup, onunla evlenmek istediğini fakat, onun kendisinden kaçıp gittiğini söylemiş. Doktora da altın, inci verip göndermişler.

Aynı soruyu, bekçiye sorunca, bekçi de "Bu resimdeki kız saraya girmek istedi, ben içeriye almayınca da seninle evlenelim diye, beni tanık bulmaya gönderip, kendisi kaçtı. Oradan tanıyorum, onun için resmi görünce ah çektim" demiş. Bunun üzerine, bekçiyi de saraya, baş bekçi yapmışlar. Bir daha bu kadar saflık edip, her şeye kolayca inanmamasını söylemişler.

Bütün bunları dinleyen Şerbetçi Güzeli, kenarda, karısına yaptığı haksızlığı görerek, pişmanlık göz yaşları döküyormuş. Sıra kocasına gelince, kız yüzünü açıp ona gülümsemiş. Adam da göz yaşları içinde, karısının ayaklarına kapanıp, ondan kendisini, bağışlamasını dilemiş. Kız da onu bağışlamış. Yeniden evlenip, kırk gün kırk gece, eğlence düzenlemişler ve bu güne kadar hep mutlu yaşamışlar.

İLETİ DİZİNİ

1-A12. Borç ödenmelidir.
"Borçlu ölen adamın oğlu, bu borcu ödemek için gurbete çalışmaya gider."

2-D4. İnsan kendi iş alanında en iyi olmaya çalışırsa, saygınlık kazanır ve ekonomik yönden de güçlenir.
"Şerbetçi Güzeli çok iyi bir kahveci olur ve ünü çevreye yayılır, giderek padişahın kızı bile ona aşık olur."

3-C172. Kadınlar iyi niyetle elele verdiklerinde, inceliklerle örülmüş mutluluklar yaratabilirler.
"İki kadın elele verip, oğlan için beklenmedik güzellikler yaratırlar ve üçü birarada mutlu bir yaşam kurarlar."

4-C156. İnsana en büyük kötülük, bazan en yakınından gelir.

"Kıskanç enişte, kayınının karısına iftira atar."

5-C157. Bir şeyin aslını aramadan karar vermemeli, iftira olasılığı hiç bir zaman gözardı edilmemeli.
"Oğlan, işin aslını aramadan, iftiraya inanıp karısını bıçaklar."

6-C171. Güzel kadınlar daha çok cinsel tacize uğrarlar.
"Her gören erkek, güzel kadınla birlikte olmak ister."

7-B256. Bazı kadınlar, düştükleri güç durumlardan, cinselliklerini kullanarak kurtulabilirler.

8-B252. Zeka ve sağduyu, kaba gücü yener.
"Akıllı kadın her kezinde, kendisiyle beraber olmak isteyen erkeklerden kurtulmayı başarır."

9-C50. İnsanlar, işledikleri suçun derecesine göre cezalandırılmalıdırlar.
"Kadın kendisine haksızlık edenleri, belirli oranlarda cezalandırır."

10-B151. Olaylardan ders almak ve pişmanlık duymak, insanı daha iyiye götürür.

11-B350. Bağışlamak yüce bir duygudur. Seven sevdiğini daha kolay bağışlar.

12-B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
"Kadın pişmanlık gözyaşları içinde ayaklarına kapanan kocasını bağışlar ve çektiği onca acıdan sonra yeniden mutluluğu yakalar."

58- KIRK OĞLANIN BACISI

Kayseri-Pınarbaşı

Hatice Ergün
63
Ev kadını
Ninesinden

Bir varmış bir yokmuş. Bir adamın kırk keçisi, kırk koyunu, kırk atı ve kırk oğlu varmış ama hiç kızı yokmuş. Her zaman Allah'a kendisine bir kız vermesi için yalvarırmış. Sonunda duaları kabul olmuş ve bir kızı doğmuş.

Günlerden bir gün, ağabeylerinden birisi bu kızı, ahırda bir koyunu yerken görmüş ve babasına olanları anlatıp, "Sen benden mi geçersin, yoksa kızından mı" demiş. Babası da ona, "Siz kırk oğlansınız, o bir tane, onun için kızımdan vazgeçmem" diye cevap vermiş. Bunu duyan oğlan "Öyleyse ben başımı alır giderim, siz de ne yaparsanız yapın" diyerek, bahçelerine dört tane hurma ağacı dikip, yola koyulmuş. Gide gide bir dağa varmış. Orada bir aslan yavrusu ile bir kaplan yavrusu bularak, onları büyütüp, kendisine alıştırmış. Böylece yaşayıp giderken, bir gün oğlan, annemle babam nasıllar bir gidip göreyim diye düşünmüş ve köyüne dönmüş. Köye vardığında, ortalıkta kız kardeşinden başka hiç bir canlının olmadığını görerek çok şaşırmış. Kız kardeşi bir kara kediyi kovalayarak "Kedi karadır ama eti tatlıdır" diye bağırıyormuş. Ağabeyinin geldiğini görünce, kediyi kovalamaktan vazgeçip, onun atını ahıra götürerek, bir bacağını yemiş ve gelip ağabeyine "Senin atının bir ayağı yoktu değil mi" demiş. Olanları tahmin eden oğlan da "Evet yoktu" diye cevap vermek zorunda kalmış. Biraz sonra ahıra giden kız, atın diğer ayaklarını da yemiş ve yine gelip ağabeyine, "Senin atının hiç ayağı yoktu değil mi" demiş. Ağabeyi de yine "Evet yoktu" deyince de bu kez gidip, atın hepsini yemiş ve yine gelip "Ağabey senin hiç atın yoktu değil mi" diye sormuş. Çaresiz kalan oğlan da yine "Evet yoktu" demiş.

Akşam oğlan ayaklarını yıkarken, kız onun yanına gelip "Ağabey ayaklarından birisini yesem" demiş. Oğlan, "Şimdi yatalım, sabah abdest alınca yersin" diyerek yatmış. Kız ise hiç uyumadan, sabır-

sızlıkla sabahın olmasını beklemiş. Sabah olunca oğlan kardeşine, "Haydi git kuyudan bana kalburla su getir de abdest alayım, sen de benim ayaklarımı ye" demiş. Kız su getirmeye gidince, oğlan daha önceden diktiği, bahçedeki hurma ağaçlarından birine çıkıp saklanmış. Kız dönünce onu ağaçta görüp, hemen ağacı kemirmeye başlamış. Oğlan ikinci ağaca atlamış. Kız onu da kemirmiş. Tam bu sırada köyün girişinde bir toz bulutu belirmiş. Oğlan ağaçtan kıza seslenip, "Bak karşıdan iki koyun geliyor, önce onları ye, sonra da beni yersin" demiş. Bunu duyan kız, hemen o tarafa doğru koşmuş, ama gelenler koyun değil, oğlanın aslanı ile kaplanıymış. Kız onlara yaklaşınca, aslan bir bacağından, kaplan da diğer bacağından yakalamışlar. Kız "Ağabey kurtar, bunlar beni yiyecekler" diye bağırmış. Ağabeyi de ona "Sen koskoca bir köyü yedin, bırak onlar da seni yesin" diye cevap vermiş. Kurtulamayacağını anlayan kız, son nefesinde "Ağabey benim dilimi keserek yanında taşı" demiş. Oğlan da onun dilini kesip, yanına aslanıyla kaplanını da alarak, yine geldiği dağa dönmek üzere yola çıkmış.

Yolda bir kervana rastlamış. Kervanın sahibi oğlana, "Eğer sen benim yükümün ne olduğunu bilirsen, kervanımı sana vereceğim. Eğer ben senin cebinde ne olduğunu bilirsem, yanındaki kaplanla aslanı alacağım" demiş. Oğlan ne yapacağını düşünürken, yanındaki dil ona gizlice, kervanın yükünün pamuk olduğunu söylemiş. Oğlan da kervan sahibine, senin yükün pamuktur diyerek, kervanı almış. Oğlan kervan, aslan ve kaplanla yoluna devam edip, dağdaki yerine gelerek, orada bir çiftlik kurmuş. Bu çiftlikte yalnız erkek hizmetçisiyle birlikte yaşıyormuş. Kendisi de yardımcısı da bekar oldukları için, hayvanların bakımı çok zor oluyormuş. Bir gün yardımcısı oğlana, "Ağa ne senin karın var ne de benim. Bu işler böyle yürümüyor, birimizin evlenmesi gerekir" demiş. Bunun üzerine oğlan da kalkıp yollara düşmüş. Giderken, yol kenarında bir kadının doğum yapmakta olduğunu görmüş ve ona "Eğer bir kızın olursa onu alıp, evime götüreceğim" demiş. Tam bu sırada oraya gelen kadının kocası oğlana, "Bebeği büyütelim de ondan sonra sana verelim" dediyse de oğlan kabul etmeyerek, "Hayır olmaz, bebek annesinin kucağını tanımadan alıp götürmeliyim" demiş ve doğan kız bebeği alıp evine ötürmüş. Bebek durmadan ağlıyormuş. Bunu

gören yardımcısı, "Bu ne ağa, ben sana kadın getir dedim, sen gidip ağlayan bir bebek getirdin" demiş.

Gel zaman, git zaman bebek büyüyüp, güzel bir genç kız olmuş. Adam bazan onun kollarını bağlayarak, kızla oyun oynarmış. Günlerden bir gün, kız evde yalnızken dağdan yedi tane eşkıya gelmiş ve kızın gönlü bunlardan birine düşmüş. Bundan sonra da bu eşkıyaları orada saklamaya başlamış. Bir gün babası olarak bildiği ağaya, "Hep sen benim kollarımı bağlıyorsun, bir de ben senin kolarını bağlayayım da öyle oynayalım" diyerek, adamın kollarını bağlamış, sonra da gidip, eşkıyaları getirmiş. Eşkiyalar kıza, "Buna ne yapalım" diye sormuşlar. Kız da "Gözlerini kör ederek, sağ gözünü sağ cebine ,sol gözünü sol cebine koyun" demiş. Eşkıyalar da öyle yapıp, kızı da yanlarına alarak dağa çıkmışlar.

Öte yandan, oğlanın haline acıyan tanrı, onun yanına bir kadın yollamış. Kadın adama "Beni tanrı gönderdi, senin gözlerini yerine koyacağım, fakat yanındaki aslanla kaplandan korkuyorum" demiş. Adam, korkma onlar bir şey yapmaz deyince de yaklaşıp, "Gözlerin nerede" diye sormuş. Adam, "Birisi sağ cebimde, birisi sol cebimde" deyince kadın onları alıp, yerlerine koyarak gitmiş. İyileşen adam, hizmetçisinden kızın eşkıyalarla birlikte dağa gittiğini öğrenmiş ve ona, "Sen ateşte bir demir kızdır" diyerek, dağa gidip, eşkıyaları öldürmüş. Kızı da getirip, kızgın demirle dağlayarak öldürmüş.

Bu olanlardan sonra adam, yardımcısıyla birlikte ömrünün sonuna kadar, çiftliğinde huzur içinde yaşamış...

İLETİ DİZİNİ

1-C15. Doğacak çocuğun kız veya oğlan olması değil, hayırlı insan olması dilenmelidir.
"Kırk oğlu olan adam, bir kızının doğması için tanrıya yalvarır. Kız doğar ama diğer canlıları yer."

2-C20. Kardeş kardeşe ne kadar kötülük yaparsa yapsın yine de onu bir noktada korur. Kardeş kardeşi itmiş, yar başında tutmuş.
"Ağabeyini yiyemeyeceğini ve öleceğini anlayan kız, ona sihirli dilini verir."

3-C156. İnsana en büyük kötülük, bazan en yakınlarından gelir.
"Kız, eşkıyalara babasının gözlerini oydurur."

4-B50. En güç anlarda bile bir kurtarıcı çıkabilir, umutsuzluğa kapılmamak gerekir.
"Adamın haline acıyan tanrı, ona yardım etmesi için, bir kadın yollar."

5-B202. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.
"Adam, hain kızı öldürür, kendisi de çiftliğinde huzur içinde yaşar."

59- DERTLİ FATMA

Adıyaman-Boğazözü Köyü
Emin Kaya
20
Öğrenci
Ninesinden

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, bir köyde Fatma ve Mehmet adlarında iki kardeş yaşarlarmış. Fatma daha büyükmüş. Anne ve babaları olmayan bu kardeşler, amcalarıyla yengelerinin yanında kalıyorlarmış.

Çok kötü kalpli olan yengeleri çocuklara az yemek verir, az uyutur ve çok çalıştırır, çok dövermiş. Bir gün yengesi Fatma'ya, gidip pınardan su getirmesini söylemiş. Kız da getirmiş. Amcasıyla yengesi

bu suyu kaynatmaya başlamışlar. Bu sırada evin saçağına konan bir kuş, yengesinin göremeyeceği bir yerden Fatma'ya "Yengenin bu suyu neden kaynattığını biliyor musun" diye sormuş. Kız da, kardeşimle benim başımızı yıkayacak da ondan deyince "Hayır, o suyu kardeşinle senin başımızdan aşağı dökerek sizi haşlayacak ve böylece yükünüzden kurtulacak. Şimdi beni iyi dinle. Yengen tam kardeşini soyup leğene oturttuğu zaman, sen kardeşinin giysilerini alarak kaçmaya başla. Kardeşin sana, bacı giysilerimi ver dediği zaman da gel beni yakala da vereyim de ve koşmaya devam et" demiş, sonra da uçup gitmiş.

Bu sırada da su kaynamış ve yengesi Mehmet'e "Ulan Mehmet, gel buraya, şu meret fistanını çıkar da seni yıkayayım" demiş. Kadın soyunan oğlanı leğene oturtunca, Fatma onun giysilerini alıp kaçmaya başlamış. Kardeşi "Bacı fistanımı ver" deyince de, beni yakala da vereyim diyerek, koşmasını sürdürmüş. Bunu duyan oğlan da leğenden fırlayıp, bacısının arkasından koşmaya başlamış. Ne olduğunu anlayamayan yengeleri de onların peşine düşmüş. Fatma arkasına bakınca, yengesinin kendilerine oldukça yaklaştığını görmüş ve "Yarabbi, bu tarlayı tuz yap" demiş. Allah da tarlayı tuz yapmış. Yaralı ayaklarıyla tuza basan kadının, duyduğu acıdan dolayı attığı çığlıklar gökyüzüne çıkmış ama, yine de çocukların peşini bırakmamış. Fatma bu defa da "Yarabbi bu tarlayı sabun yap" demiş. Sabun olan tarlaya giren kadın kayıp düşmüş ama, kalkıp yine çocukların arkasından koşmuş. Çaresiz kalan Fatma yine Tanrıya yalvarıp "Yarabbi bu tarlayı deniz yap" demiş ve birdenbire denize dönüşen tarlaya giren kadın, boğularak ölmüş. Bunu gören Fatma, "Oh yarabbi sana binlerce şükür, sonunda bu beladan kurtulduk" demiş ve kardeşinin giysilerini giydirmiş.

İki kardeş ne yapacaklarını, nereye gideceklerini bilmeden öyle rasgele yürümeye başlamışlar ve gide gide hiç bilmedikleri bir köye varmışlar. Orada zengin bir eve hizmetçi giren Fatma, bu işten elde ettiği gelirle kendisine ve kardeşine bakmaya başlamış.

Günler ayları, aylar yılları kovalamış ve iki kardeş büyümüşler. Çok yakışıklı bir delikanlı olan Mehmet, ablasına evlenmek istediğini

söylemiş. Fatma da köyden bulduğu bir kızla kardeşini evlendirmiş ve üçü birlikte yaşamaya başlamışlar. Kardeşinin karısı, Fatma'yı hiç sevmemiş ve onu yanlarından uzaklaştırmak için planlar kurmaya başlamış. Bir gün Fatma, gelinlerinden bir tas su istemiş. Gelin de ona göstermeden suyun içine, ikisi beyaz birisi siyah olmak üzere üç tane kıl atmış. Fatma sudaki siyah kılı görüp almış ama, beyazları göremediği için içmiş. O günden sonra da her gün biraz daha şişmanlamaya başlamış. Bu durumdan şüphelenen kardeşi, bir gün karısına, "Bacım neden böyle şişmanlıyor" diye sormuş. Bunu fırsat bilen karısı da, "Bacın hamile, o kötü bir iş yapıp, bizim namusumuzu iki paralık etti. Onu götür, uzak bir yere atıp gel" demiş. Bu duyduklarına çok üzülen Mehmet, kardeşini uzak bir dağa bırakmaya karar vermiş ve ona "Haydi Fatma, yanına biraz yiyecek al da dağa oduna gidelim, ben odun keserken, sen de çam kozalağı toplarsın, sonra da onları satar sana ayakkabı alırız" demiş. Bunun üzerine o da yanına ancak iki tane ekmek alarak, kardeşiyle dağa gitmiş. Orada kardeşi Fatma'nın elindeki su kabını alarak, bir ağaca asmış ve sen kozalak toplarken, ben de ağaç keseyim deyip oradan uzaklaşmış. Bir hayli kozalak toplayan kız, havanın kararduğını görünce, çevresine bakıp kardeşini aramış ama görememiş. Su kabı rüzgarda sallanarak ağaca çarpıp "tak tak" diye ses çıkardıkça, kız bunu ağaç kesen kardeşinin balta sesi sanıyormuş. Hava iyiden iyiye kararıp da kardeşinin ortalıkta görünmediğini farkeden kız, onun kendisini terkedip kaçtığını anlamış ve kardeşine "Sen evine giderken, yolda ayağına bir yılan kemiği batıp yaralasın. O yara da ancak benim elimden iyileşsin" diye beddua etmiş. Gerçekten de kardeşinin ayağına bir yılan kemiği batmış ve açtığı yara bir türlü iyileşmemiş.

Öte yandan, dağın başında yapayalnız kalan Fatma çok korkarak orada gördüğü bir ağacın kovuğuna girip, birkaç gün orada yanındaki ekmekle idare etmiş. Daha sonra da yiyecek ve su aramak için dışarı çıkmış ve araya araya bir su kaynağı bulmuş. Tam eğilip su içeceği sırada, boğazından iki ejderha kayıp çıkmış. Bunlar gelinlerinin ona içirdiği iki beyaz kılmış. Bunu gören Fatma korkuyla bağırınca, sesini duyan bir çoban koşup gelerek, o ejderhaları öldürmüş, sonra da kızı alıp evine götürmüş. Kız ona başından geçenleri anlat-

mış. Fatma'ya çok acıyan ve seven çoban onunla evlenmiş. Mutluluk içinde yaşamaya başlamışlar, zamanla da iki çocukları olmuş. Fatma çevresindeki insanların yardımına koşuyor onların hastalıklarını, yaralarını iyileştiriyor ve herkes tarafından da çok seviliyormuş. Bu konudaki ünü her yere yayılmış.

Fatma bir gün evinin önünü süpürürken, sokakta oynayan oğlu koşarak gelip, "Ana ana bak, bir adam topallayarak buraya geliyor" demiş. Adam gele gele onların evinin önüne gelmiş. Yakından bakınca kadın, onun kardeşi olduğunu anlamış ama, tanıdığını belli etmemiş. Adam Fatma'yı hiç tanıyamamış ve "Bacı şu ayağımdaki yara yıllardır iyileşmiyor, belki sen iyileştirebilirsin, bir bak da yoluma gideyim" demiş. Kadın da ona, "Şimdi olmaz, bekle kocam eve gelsin ancak, o zaman bakarım" demiş. Akşam olmuş, kocası eve gelmiş, hep birlikte yemek yemişler, sonra da Fatma, "Benim size bir hikayem var, onu anlatayım da ayağına öyle bakayım" diyerek, başından geçenleri anlatmaya başlamış. Onun anlattıklarını dinleyen Mehmet, bacısını tanımış ve ağlayarak ondan kendisini bağışlamasını istemiş. O da bağışlamış. Sonra da hep birlikte yine eski günlerde olduğu gibi, mutluluk içinde yaşamaya başlamışlar.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine...

Gökten üç elma düşmüş. Biri anlatana, biri yazana, biri de dinleyene...

İLETİ DİZİNİ

1-C156. İnsana en büyük kötülük, bazan en yakınlarından gelir.
"Yengeleri çocuklara çok kötü davranır."
"Gelinleri Fatma'ya içinde yılan yavrusu olan su içirir."

2-B50. İnsanın en güç anlarında bile bir yardımcı çıkabilir.
"Kuş, Fatma'yı yengesinin kötülükleri konusunda uyarır."

3-C19. Kardeşler biribirlerine karşı özverili olmalıdırlar.
"Fatma çalışarak, kardeşini büyütür."

4-C16. Aileye giren yabancı, evin dirliğini ve kardeşler arasındaki dayanışmayı bozar.
"Erkek kardeşinin karısı, Fatma'yı istemez ve ona iftira atar."

5-C157. Bir işin aslını aramadan karar vermemelidir, iftira olabilir.
"Karısının sözüne inanan oğlan, ablasını dağ başında ölüme terkeder."

6-B200. Dünyada kötülerin yanısıra iyiler de vardır.
"Çoban, kızı yılanlardan kurtarıp onunla evlenir."

7-B151. Olaylardan ders alıp hatasından pişman olan insan iyiye yönelir.
"Erkek kardeş ağlayarak, ablasından af diler."

8-B350. Bağışlamak yüce bir duygudur.
"Ablası Mehmet'i bağışlar ve birlikte mutlu olurlar."

9-B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
"Kız pek çok haksızlığa uğrayıp, acı çektikten sonra mutluluğa ulaşır."

60- ODUNCU VE KIZLARI

Aydın-Bozdoğan-Çamlıdere Köyü
Remzi Yıldırım
48
Esnaf
Ninesinden

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, üç kızı ve karısıyla birlikte, mutluluk içinde yaşayan bir oduncu varmış. Fakat ne yazık ki bu mutlulukları pek uzun sürmemiş. Günlerden bir gün, adamın karısı bilinmeyen bir hastalığa yakalanıp ölmüş. Oduncu ve üç kızı günlerce ağlayıp, yas tutmuşlar. Aradan biraz zaman geçince, acıları giderek hafiflemiş. Ne de olsa ölenle ölünmezmiş.

Kadını olmayan evin, tadının tuzunun da olmadığını gören adam, bir sabah kalkıp dağların ardına gitmiş, akşama yanında kıskanç bir kadınla geri dönmüş ve kızlarına da "İşte bu sizin yeni anneniz" demiş. Oduncu her sabah erkenden evden çıkar, akşam da geç vakit dönermiş. Bu arada üvey anne, evin bütün işlerini kızlara yaptırıyor ve onlara hiç yemek vermiyormuş. Bu yaptıkları yetmiyor gibi, ayrıca akşam kocası eve gelince ona, kızların hiç iş yapmadıklarını ve kendisini çok üzdüklerini söylüyormuş. Bir zaman sonra da adamı, kızlarını ormana bırakmaya razı etmiş. Adam bir gün ormana giderken, üç kızını da birlikte götürmüş. Kızların eline, altı delik bir çuval verip, bunu çam kozalaklarıyla doldurduktan sonra beni çağırın demiş ve oradan hızla geri dönüp, müjdeyi karısına vermiş.

Çocuklar durmadan kozalak topladıkları halde, çuval bir türlü dolmuyormuş. Karanlık basmış ve kurt ulumaları duyulmaya başlamış. Korkuyla birbirlerine sokulan çocuklar, boşuna babalarına seslenmişler. Seslerine kimsenin cevap vermediğini gören büyük kız, başlarına geleni anlayıp, ağlayan kardeşlerini bir ağacın üstüne çıkararak, geceyi orada geçirmelerini sağlamış. Sabah olunca da nereye gittiklerini bilmeden yürümeye başlamışlar. Uzakta bir ışık görmüşler ve oraya gitmişler, burada yaşayan yaşlı kadına başlarından geçenleri anlatıp, ağlayarak ondan yardım istemişler. Kadın bu üç kayıp kıza çok iyi davranıp, onlara yemek ve yatak vermiş. O gece rahatça uyuyan çocuklar, ertesi sabah evin arkasındaki küllerin içinde, kemik parçaları görüp, ihtiyar kadına bunların ne olduğunu sormuşlar. Kadın, oğlunun kasap olduğunu, dükkandan artan kemikleri, bu küllüğe döktüklerini söylemiş, sonra da kızları banyoya çağırıp yıkamak istemiş. Asıl amacı onları kaynar suyla haşlayıp öldürmekmiş. Bunu anlayan büyük kız, önce sen yıkan demiş. Kadın da

onları şüphelendirmemek için soyunup banyoya girmiş, kızlardan da sırtını yıkamalarını istemiş. Bunu fırsat bilen büyük kız, kaynar suyu kadının başından aşağıya dökerek onu haşlamış. Canı çok yanan ve çok öfkelenen kadın, yine de bir şey belli etmeyerek, akşamın olmasını bekleyip, küçük kızı diğerlerinden ayırarak başka bir odaya yatırmış. Bu durumdan şüphelenen diğer kızlar, uyur gibi yaparak, olacakları gözlemeye başlamışlar. Aradan bir zaman geçince, herkesin uyuduğunu sanan kadın, küçük kızı alıp evin arkasına götürmek istemiş ama, çocuk uyanıp bağırmaya başlamış. Bunu duyan öteki kızlar, hemen yataklarından fırlayıp, kardeşlerini almışlar, kapıyı da kadının üstüne kilitleyerek, oradan kaçmışlar. Önlerine bir nehir çıkmış. Birbirlerinin ellerinden tutarak karşıya geçip, orada dinlenmeye başlamışlar.

Öte yandan, yaptıklarına pişman olan babaları da kızlarını aramaya çıkmış. Bunu gören üvey anneleri ise babalarından önce kızları bulup öldürmek için, erkenden yola çıkıp nehir kenarına varmış. Karşı kıyıda oturan kızları görünce onlara, "Güzel kızlarım, siz nasıl oldu da kayboldunuz, günlerdir sizi arıyoruz, karşıya nasıl geçtiniz bana da söyleyin de yanınıza gelip, bir an önce sizi kucaklayayım" demiş. Üvey annelerinin niyetini anlayan kızlar, "İşte, bu sabuna basa basa geçtik" diyerek, karşı kıyıya bir sabun fırlatmışlar. Kadının bu sabunu nehire atıp, üstüne basmasıyla birlikte, ayağının kayıp suların içinde kaybolması bir olmuş. Bir zaman sonra, nehire ulaşan babaları, kızlarını sağ-salim görünce, çok sevinmiş ve onlardan, kendisini bağışlamalarını istemiş. Babalarıyla birlikte evlerine dönen kızlar, üvey annelerinden kurtulmanın sevinciyle, ömürlerinin sonuna kadar mutluluk içinde yaşamışlar...

İLETİ DİZİNİ

1-B53. Ölenle ölünmez, zaman bütün acıların ilacıdır.
"Anneleri ölen kızların ve babanın acısı zaman geçtikçe hafifler."

2-C17. Kadını olmayan evin tadı-tuzu, dirliği-düzeni olmaz.
"Karısının ölümüyle, evinin düzeni bozulan adam, ikinci bir eşle evlenir."

3-C7. Üvey anneler çocuklara kötü davranırlar. Zayıf karakterli insanlar, üvey annenin etkisiyle, kendi öz çocuklarını bile harcayabilirler.
"Üvey anne, kızları çok çalıştırır, aç bırakır, babalarına şikayet eder."

4-C156. İnsana en büyük kötülük bazan en yakınlarından gelir.
"Adam karısının etkisiyle çocuklarını, ormanda bırakıp ölüme terkeder."

5-B257. Yabancıların yardım önerileri kuşkuyla karşılanmalı.
"Çocuklara yemek ve yatak veren ihtiyar cadının asıl amacı, çocukları yemektir."

6-B252. Zeka ve tedbir kaba gücü yener.
"Uyur gibi yapıp uyumayan kızlar, cadıdan kaçıp kurtulurlar."

7-B150. Kötü davranışlarından pişmanlık duymak insanı iyiye götürür.
"Çocuklarına yaptığı kötülüklerden pişmanlık duyan baba, onları arayıp bulur ve kendisini bağışlamalarını ister."

8-B202. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.
"Üvey anne suda boğulup ölürken, çocuklar babalarına kavuşup mutluluk içinde yaşarlar."

61- NARTANESİ

Mardin-Mazıdağı
Emine Üre

49
Ev hanımı
Annesinden

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, pireler berber iken develer tellal iken, ben babamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken, bir yetim kız varmış. Bu kızın adı Nartanesi'ymiş. Amcasının yanında yaşıyormuş ama, amcasının karısı ona çok kötü davranıyormuş. Hep azarlıyor, bazan da dayak atıyormuş. Kızın amcası, bütün bu olanlardan habersizmiş. Bir gün yengesi, Nartanesi'ni kendi kızı ile birlikte oduna göndermiş. İki kız, yeterince odun topladıktan sonra, bir suyun kenarına oturup yemeklerini yemişler, sonra da dönmeye karar vermişler. Eve gelinceye kadar hem çok yorulmuşlar, hem de çok susamışlar. Kadın onların dönme zamanlarına yakın eline iki testi alıp, beklemeye başlamış. Bu testilerden eski olanında berrak temiz bir su, yeni olanında ise kirli bulanık bir su varmış. Ayrıca bu bulanık suyun içine, kadın bir de küçücük yılan yavrusu koymuş. Kızlar gelip de su isteyince, içinde yılan yavrusu bulunan yeni testiyi Nartanesi'ne, temiz su bulunan eski testiyi de kendi kızına vermiş. Nartanesi'nin aklına hiç kötülük gelmemiş, çünkü kendisi çok iyi kalpli olduğu için, herkesi de öyle sanıyormuş. Ama, amcasının kızı annesine darılıp, "Niye bana eski testiyle su veriyorsun" demiş. Kadın da "Senin yükün az, çok yorulmamışsın. Nartanesi çok yorulmuş, hem o yetimdir, zavallıdır, bırak yeni testiyle o içsin" demiş. Nartanesi testiyi başına dikip suyu içtikten sonra, yengesine, "Sanki bir saman çöpü yuttum, boğazım yandı" deyince, kadın da ona ""Yok kızım, su temizdi bir şey olmaz" demiş ve onu yatıştırmış.

Derken aradan günler, haftalar, aylar geçmiş. Bu zaman içinde Nartanesi'nin karnı devamlı büyümeye başlamış. Bu olacakları önceden hesaplayan yenge, hemen kızın erkek kardeşlerini çağırıp, "Kardeşinizin karnı gün geçtikçe büyüyor, bir şeyler yapmanız lazım. Yoksa bize söz gelir. Konu komşuya rezil oluruz. Korkarım ki, namusumuz beş paralık oldu, kardeşinizin birisiyle ilişkisi olmalı" demiş. Kızın en büyük kardeşi, Nartanesi'ni uzak bir yere götürüp

bırakmayı düşünmüş ve ona, "Haydi, dayımların düğünü varmış, onların köylerine gideceğiz, kalk giyin, süslen, hazırlan" demiş. Kız olup-bitenlerden habersiz hazırlanırken, ağabeyi de atları hazırlamış. Önce kendisi atın sırtına binmiş, kız kardeşini de arkasına alıp yola çıkmışlar. Yolda kızın uyumasına hiç izin vermemiş. Günlerce at sırtında yol aldıktan sonra, sonunda hiç bilinmeyen uzak bir yere varmışlar. Dinlenmek üzere orada durunca kız ağabeyine, "Dayımlara daha ne zaman varacağız" demiş. Ağabeyi de "Daha çok yolumuz var, burada biraz yatıp dinlenelim" demiş ve atını bir ağacın altına bağlamış. Yatmaya hazırlandıkları sırada, kız ağabeyine "Kemerinle elini elime bağla, çünkü senin beni burada bırakıp gitmenden korkuyorum" demiş. Oğlan da onun isteğini yerine getirmiş. Hemen oracıkta uyuyakalan Nartanesi, biraz sonra uyanınca, ne ağabeyin ne de atını görebilmiş. Bileğinde, ağabeyinin bıçakla kestiği kemerinin bir parçası duruyormuş. Yalnız ve çaresiz bir başına kalan kız, rasgele yürüyerek, yiyecek bir şey aramaya başlamış. Biraz sonra, yağmur sularının oluşturduğu küçük bir su birikintisi görmüş. Koşup içmek istemiş. Suyun içinde de bir yılan varmış. Kızın karnındaki yılan, sudaki bu yılana seslenerek, "Bu gölde tek başına ne yapıyorsun, hadi benim yanıma gel" demiş. Sudaki yılan da ona, "Asıl o daracık yerde sen ne yapıyorsun, burası güzel ve geniş, sen buraya gel" demiş. Kızın içindeki yılan dışarda olup-bitenleri çok merak ediyormuş. Bunun için kızın ağzından çıkıp suya dalmış. Ayağa kalkan kız, karnındaki şişliğin kaybolduğunu görmüş. Etrafta kimseler yokmuş. Yırtıcı hayvanlardan korkan kız, bir ağaca çıkıp, etrafını seyretmeye başlamış. Bir zaman sonra uzakta bir atlı görmüş. Bu ava çıkan bir beyin oğluymuş. Atını sulamak için, suya doğru sürmüş ama, at ürküp geri çekilmiş. Bunu gören beyoğlu şaşırıp etrafına bakmış. Kimseyi göremeyince de, başını kaldırıp yukarı bakmış. Ağaçta ayın ondördü gibi güzel bir kızın oturduğunu ve suya vuran görüntüsünden de atın ürktüğünü anlamış. Sonra kıza, "Kimsin nesin, in misin cin misin, senin gibi güzel bir kız, tek başına buralarda ne arar" diye sormuş. Kız da ona başından geçenleri bir bir anlatmış. Bir görüşte Nartanesi'ne aşık olan beyoğlu, ona "Eğer kimin kimsen yoksa, seninle evlenmek istiyorum. Seni şu anda atımın arkasına alıp götürürüm ama, bu benim şanıma yakışmaz sonra, herkes beyoğlu düğünsüz derneksiz bir kız alıp getirdi

der. Sen burada bekle, ben gidip davullu zurnalı bir düğün alayı getireyim de seni öyle götüreyim" demiş ve atını hızla sürüp, gözden kaybolmuş.

Beyoğlu gittikten sonra, bir çingene kervanı gelip, o suyun başında konaklamış. İçmek için su başına yaklaşan hayvanlar ürkerek geri çekilmişler. Suda güzel bir kızın yüzünü gören kervanın kadınları ise, bu görüntünün kendilerine ait olduğunu söyleyerek, birbirleriyle kavga etmeye başlamışlar. Bunun üzerine, çingene kadınlarına seslenen Nartanesi, "Birbirinizle boşuna kavga etmeyin, o görüntü benimdir" demiş. Bunu duyan kadınlardan birisi ağaca tırmanıp, kızın yanına çıkmış ve ona kim olduğunu, burada ne aradığını sormuş. Kız da başından geçen her şeyi olduğu gibi anlatmış. Bunları dinleyen çingene kadın, Nartanesi'ni suya itip, kendisi onun yerine oturmuş. Bu sırada da uzaktan, düğün alayı görünmüş ve davul zurna sesleri duyulmuş. Düğün alayındakiler gelip de ağaçtaki çirkin çingeneyi görünce çok şaşırmışlar. Çünkü, beyoğlu herkese kızın güzelliğini anlata anlata bitirememiş. Alaydakiler, "Bu mu bize çok güzel dediğin kız" diye söylenmeye başlayınca, oğlan hemen ağaca tırmanıp, oradaki çingeneye, "Sen de kimsin, dudakların niçin çatlak" diye sormuş. Çingene de ona, "Ben senin aşık olduğun kızım, seni beklerken sabırsızlıktan dudaklarıma çok dokunduğum ve beyoğlu ne zaman gelecek diye çok sorduğum için, dudaklarım böyle çatladı" demiş. Beyoğlu bu defa da "Peki, ayakların niçin çatlak" diye sormuş. Çingene de "Düğün alayı ne zaman gelecek diye, sabırsızlıktan ayaklarımı ağaca vurduğum için çatladı" demiş.

Öte yandan, suya düşen yetim kız, çok güzel bir gül olmuş. Düğün alayı, gelin diye çingene kızını götürürken, alaydan birisi bu gülü görüp, koparark almış. Bunu gören çingene, "O gülü sakın yanına alma, yere at" diye bağırmış. Adam yere atınca, gül çok güzel bir tay olmuş ve düğün alayını izlemeye başlamış. Bir süre sonra şehre varmışlar. Beyoğlu o gece, bütün olup bitenleri rüyasında görmüş ve sabah erkenden kalkıp adamlarına, iki at getirmelerini söylemiş. Sonra da "Bu atlardan birini üç gün aç, diğerini de üç gün susuz bırakın" demiş. Dördüncü günü çingenenin bir ayağını bir ata, diğerini de öteki ata bağlamış. Sonra da susuz olan atın önüne ot, aç olan

atın önüne de su koydurmuş. Susuz olan suya, aç olan da ota doğru koşunca, çingene kadın iki parçaya ayrılıp ölmüş.

Bir taya dönüşen Nartanesi ise, düğün alayından ayrılıp eski köyüne dönmüş ve yine insan görüntüsünü almış. Köyde akrabalarından kimseyi bulamamış çünkü tüm yakınları, söylentilerden dolayı, başka yerlere taşınmışlar. Komşular da nerede olduklarını bilmiyorlarmış. Oysa Nartanesi'nin kardeşlerinden her biri kılık değiştirip, başka bir işte çalışmaya başlamışlar. Birisi çoban, birisi gemi kaptanı, birisi de balıkçı olmuşlar ve üçü de görür görmez kızı tanıyıp, onu bir namus sınavından geçirmeye karar vermişler. Onları tanımayan kız önce gidip çobana, "Benim akrabalarımın nereye gittiklerini biliyor musun" demiş. Aslında kızın kardeşi olan çoban da ona, "Eğer kendini bir kere öptürürsen, akrabalarının nereye gittiğini söylerim" demiş. Kız da "Dünyada böyle bir şey mümkün olamaz. Kendimi kuyuya atarım, ama yine sana bir öpücük vermem" diyerek oradan uzaklaşıp, gemi kaptanının yanına varmış ve "Ailemin nereye gittiğini biliyor musun, belki senin geminle gitmişlerdir. Biliyorsan ne olur bana söyle" demiş. Gemi kaptanı da "Eğer bana bir öpücük verirsen söylerim" deyince, kız ona da olmaz deyip, bu defa da balıkçının yanına gitmiş ve ona da akrabalarının yerini bilip bilmediğini sormuş. Balıkçı da diğerleri gibi bir öpücük isteyince, umutsuzluk içinde kalan kız, kendisini öldürmek için orada bulunan bir kuyuya doğru koşmaya başlamış. Onun niyetini anlayan kardeşleri, arkasından koşarak, "Biz senin kardeşleriniz, seni denemek için böyle yaptık" diye seslenmişler ama yetişemedikleri için, kız kendisini kuyuya atmış. Üzüntü içinde, kardeşlerinin cesedini kuyudan çıkaran oğlanlar, onu muayene ettirip, bakire olduğunu anlayınca, durumu amcalarına söylemişler. Amcaları da karısını param parça etmiş.

Masalımız dağlara, Allah rahmet eylesin arkadaşların anne ve babalarına, lanetler olsun şeytana, okuyanın da anlatanın da dinleyenin de anne babasına Allah rahmet eylesin...

İLETİ DİZİNİ

1-C156. İnsana en yakınları bile çok kötü davranabilirler.
"Amcasının karısı Nartanesi'ne çok kötü davranır ve ona yılan yavrusu içirir."

2-C157. Bir işin aslını aramadan karar vermemelidir, iftira olasılığı gözardı edilmemelidir.
"Oğlanlar yengelerinin iftirasına kanıp, kızı dağ başında ölüme terkederler."

3-B50. İnsan umutsuzluğa kapılmamalıdır, en dar zamanlarda bile bir kurtarıcı çıkabilir.
"Zavallı kızı gören beyoğlu ona aşık olur."

4-B258. İnsan, tanımadığı kişilere özel yaşamından söz etmemelidir.
"Kız başından geçenleri anlatınca, çingene kadın onu suya itip, yerine kendisi geçer."

5-B206. Hiç bir kötülük sonsuza dek gizli kalmaz ve kötüler cezalarını çekerler.
"Gerçeği rüyasında gören beyoğlu, çingene kadını atlara bağlayıp öldürtür."

6-B7. Yaşam baştan sona sınavlarla doludur.
"Kız, bütün kardeşleri ayrı ayrı namus sınavından geçirir."

7-C188. İnsanları çok fazla sınamak felaket getirebilir.
"Kardeşleri tarafından pek çok sınanan kız, sonunda dayanamayıp kendisini kuyuya atarak ölür."

8-B256. İntihar bir çözüm yolu değildir, kötüyü cezalandırmak öleni geri getirmez.
"Kızın intiharına neden olan amca karısı öldürülür, ama sonuç değişmez."

62- MURADINA EREMEYEN DİLBER

Afyon-Çay
Tevekkül Göçmen
52
Ev kadını
Büyüklerinden

Bir varmış bir yokmuş, deve tellal iken, pire berber iken, ben annemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken, fakir bir karı koca varmış. Bunlar küçücük bir ahşap kulübede yaşıyorlarmış. Günlerden bir gün bunların bir çocukları doğmuş. Doğumdan hemen sonra da eli yüzü nurlu ak sakallı bir dede gelip, elindeki tasta bulunan şekerli sütü kadına içirerek, "Kızınız hayırlı uğurlu olsun. Ağladığında gözünden inciler dökülsün, güldüğünde yanaklarında güller açsın, bastığı yerlerde çimenler yeşersin" demiş ve bebeğin koluna bir bilezik takmış. Sonra da "Bu bilezik kolunda olduğu sürece yaşasın" deyip ortadan kaybolmuş.

Biraz sonra bebek ağlamaya başlamış. Susturmak için yanına gittiklerinde, beşiğin pırıl pırıl incilerle dolu olduğunu, göz yaşı olarak çıkan her damlanın kocaman bir inci tanesine dönüşüp, beşiğe düştüğünü görmüşler. Buna çok sevinen karı koca, bu incileri satıp kısa sürede zengin olarak, küçük kulübelerinin yerine, saray yavrusu bir ev yaptırmışlar.

Aradan aylar yıllar geçmiş ve bebek büyüyüp çok güzel bir kız olmuş. Güzelliğiyle, yanaklarında açılan gülleri, gözlerinden dökülen incileriyle bütün ülkeye ün salmış. Herkes bu kızdan söz ediyormuş. Bu söylentileri duyan padişahın oğlu da onu görmeye gelmiş ve görür görmez de kıza aşık olmuş. Saraya dönünce babasına mutlaka bu kızla evlenmek istediğini söylemiş. Biricik oğlunun bu isteğini sevinçle karşılayan padişah, hemen kızı ailesinden istetmiş. Kızın ailesi de memnuniyetle olur deyince, sarayda düğün hazırlıkları başlamış. Her şey hazırlanmış ve bir cariye gidip kızı saraya getirmekle görevlendirilmiş. Bu cariye çok kıskanç ve kötü kalpli bir kadınmış.

Ayrıca, şehzadenin kendi kızıyla evlenmesini istiyor ve bu konuda uzun zamandır planlar yapıyormuş. Kızın yanına giderken, çok tuzlu yiyecekler hazırlamış ve kızın evine gidip onu almaya geldiğini söylemiş. Annesi ile babası, güzeller güzeli kızlarını, göz yaşları içinde cariyeye teslim edip uğurlamışlar. Biraz gittikten sonra, dinlenmek için oturunca cariye, kıza daha önceden hazırladığı çok tuzlu yiyecekleri yedirmiş. Bir zaman sonra tuzlu yiyeceklerin ve sıcak havanın etkisiyle çok susayan kız, cariyeden su istemiş ama, o bir damla bile vermemiş. Kız çok yalvarınca da "Eğer gözünün birisini verirsen sana biraz su veririm" demiş. Çaresiz kalan kız bir gözünü çıkarıp uzatmış, cariye de ona bir yudum su vermiş. Biraz sonra yine susayan kız, bir yudum su karşılığında ikinci gözünü de vermek zorunda kalmış. Kızın iki gözünü de alan cariye, kızı orada bırakarak hızla saraya dönmüş ve kendi çirkin kızını süsleyip giydirerek, padişahın yanına getirmiş. Çirkin kız padişah oğluyla evleneceği için seviniyor, gülüyor ama, bir türlü yanaklarında güller açmıyormuş. Ayrıca yürürken de bastığı yerlerde bir tek olsun çimen yeşermiyormuş. Bu durumu gören padişahla oğlu aldatıldıklarından şüphelenmişler ama yine de düğünü yapmışlar.

Bu arada dağ başında yalnız kalan kör kız, ağlayarak nereye gittiğini bilmeden yürüyormuş. O civarda avlanan bir avcı, onu görerek yanına gelmiş ve kim olduğunu, burada ne aradığını sormuş. Kız da başından geçenleri ona tek tek anlatmış. Çok iyi kalpli olan bu avcı, kıza acıyarak, onu alıp kendi evine götürmüş. Karısına da kıza iyi davranmasını ve ona yiyecek vermesini söylemiş ama, karısı yiyeceklerinin yalnızca kendilerine yeteceğini, ona bir şey veremeyeceğini belirtince adam kendi yiyecek hakkını alıp kıza vermiş. Yemekten sonra, avcının karısı kıza, "Neden bu hallere düştüğünü" sorunca, kız başından geçenleri ağlayarak anlatmış. Bu arada da gözlerinden inciler dökülmeye başlamış. Bunu gören kadının sevinçten gözleri parlamış ve kızı teselli ederek, bundan böyle ona kendi kızları gibi bakacağını söylemiş. Duyduğu bu güzel sözler karşısında sevinen kız gülümseyince, yanaklarında al al güller açmış.

Aradan bir zaman geçince kızın uğradığı bu haksızlığı düzeltmek isteyen avcı, onun yanağından açan güllerden birini alıp, sarayın ö-

nüne gitmiş ve gül sattığını söylemiş. Bunu öğrenen kötü kalpli cariye hemen gelip, bu gülü almak istemiş. Avcı da bu gülü parayla değil, bir göze sattığını söylemiş. Cariye gidip, kızdan aldığı gözlerden birisini getirerek gülü almış. Sonra da kızına götürerek bunu kocana gösterip gülüm açtı de demiş. Karısının verdiği gülü koklayan şehzade "Gülü geldi inşallah kendisi de gelir" demiş. Ertesi gün avcı, kızdan bir gül daha alıp yine aynı yere gitmiş. Bunu gören cariye, kızın ikinci gözü karşılığında bu gülü de satın almış. Gözlerin ikisini de alan avcı sevinç içinde evine dönerken, bu durumdan şüphelenen cariye onu izlemiş ve kör kızın yaşadığını öğrenmiş. "Bu kız yaşadığı sürece bana ve kızıma rahat yok" diyerek, onu öldürmeye karar vermiş. Bu arada avcı da gözlerini kıza vererek, onun yeniden görmesini sağlamış. Bu kızı nasıl öldüreceğini araştıran cariye onun kolundaki bileziği alırsa, öleceğini öğrenmiş. Kılık değiştirerek avcının evinin önüne gelmiş ve onlara yolda kaldığını söyleyip, kendisini bir gecelik misafir etmelerini istemiş. Avcının ailesi de acıyıp onu içeri almış, yedirip içirdikten sonra yatması için bir de oda göstermişler. Gece herkes uyuduktan sonra, sessizce kalkan kadın kızın odasına girerek, kolundaki bileziği alıp kaçmış.

Sabah olup güneş doğduğu halde, kızın uyanmadığını gören avcının karısı, odasına girince kızın öldüğünü görüp avcıya haber vermiş. Buna çok üzülen adam, daha önceden kızın vasiyet ettiği gibi, ona yüksek bir tepede, kapısı açılıp kapandıkça "Muradına eremeyen dilber" diye ses veren bir türbe yaptırmış ve kızı oraya koymuş.

Günlerden bir gün, padişahın oğlu atıyla dağlarda gezerken bu türbeye rastlamış. Esen rüzgar türbenin kapısını açıp kapatıyormuş ve her defasında kapı "Muradına eremeyen dilber" diye ses veriyormuş. Bunu duyan padişahın oğlu çok merak ederek içeri girmiş ve orada kızın ölüsü ile onun yanında yatan bir bebek görmüş. Bebeği alarak saraya dönen oğlan, karısına ona çok iyi bakmasını söylemiş. Bebek durmadan ağlıyor ve odadaki bir dolaba bakıyormuş. Ne yaptılarsa bebeği susturamamışlar. Bunun üzerine bebeği kucağına alan şehzade, onu devamlı baktığı dolabın önüne getirerek kapağını açmış. Bebek hemen uzanıp orada duran annesinin bileziğini almış ve ağlaması kesilmiş. Biraz sonra bileziği elinden alıp yerine ko-

yunca yine bağırarak ağlamaya başlamış. Ne yaparlarsa yapsınlar susmadığını görünce, bileziği yeniden eline vermişler. Bir zaman sonra şehzade, bu çocuğu oradan hiç almamalıydım diye düşünerek, yeniden türbeye götürüp annesinin ölüsünün yanına bırakmış. Bebek elindeki bileziği annesinin ölüsünün üstüne koymuş ve kız da hemen canlanıp kalkmış. Bu gördüklerinden dolayı şaşkına dönen şehzade, kıza bunların ne demek olduğunu, kendisi ölü olduğu halde bebeğinin nasıl yaşadığını sormuş. Kız da ona, bu bebek senin çocuğun. Karının sana getirdiği güller de benim yanağımın gülleriydi. Sen bu gülleri koklarken, "Gülü geldi, inşallah kendisi de gelir" demiştin ya, işte ben o zaman bu çocuğa hamile kaldım. Senin asıl evlenmek istediğin kız benim" demiş ve başından geçenleri anlatmış. Bunları duyan şehzade, kızı ve bebeği yanına alıp saraya gelerek padişah babasına her şeyi anlatmış. Gerçekleri öğrenen padişah çok öfkelenmiş ve kötü kalpli cariyeyi yanına çağırtarak ona "Kırk katır mı istersin ,kırk satır mı" demiş. Kadın kırk katır istediğini söyleyince de kızıyla birlikte onu kırk katırın kuyruğuna bağlayıp, katırları ürkütmüşler. Cariye ile kızı parça parça olarak yaptıklarının cezasını çekerken, padişah da kırk gün kırk gece süren dillere destan bir düğün yaparak, oğlunu bu dünya güzeli kızla evlendirmiş.

Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

1-B101. Güzel özelliklere sahip insanlar kıskanılırlar ve herkesin gözü onlarda olur, bu nedenle onlar daha dikkatli olup daha iyi korunmalıdırlar.
"Olağanüstü özellikleri olan kızın ünü, tüm ülkeye yayılır, kıskanç ve kötü kalpli cariye ona kötülük yapar."

2-B200. Yaşamda kötülerin yanısıra iyiler de vardır.
"İyi kalpli avcı, kör kızı alıp evine götürür ama çıkarcı karısı ona yemek vermek istemez."

3-C156. İnsan tanımadığı kimselere güvenip, evine almamalıdır.
"Avcı ailesinin, acıyıp eve aldıkları kötü kalpli cariye, kızın ölümüne neden olur."

4-B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
"Güzel kız, pek çok acı çektikten sonra hakettiği mutluluğa ulaşır."

5-B202. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur, hiç bir kötülük sonsuza dek gizlenemez.
"Kötü kalpli cariye ile kızı kırk katırın kuyruğunda parçalanırken, güzel kız şehzadeyle evlenip mutlu sona ulaşır."

63- TERLİKLERİN GETİRDİĞİ MUTLULUK

Elazığ-Maden
Sevgi Topçu
40
Ev hanımı
Ninesinden

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken, pireler berber iken, ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken, ülkenin birinde yaşayan ihtiyar bir adamın üç kızı varmış. Bu üç kız, bir gün oturup aralarında konuşmaya başlamışlar. Tam o sırada kılık değiştirip halkın arasına karışan padişah, bunların konuşmalarını duymuş. Büyük kız; "Ah, padişah beni fırıncısına alsa da doyana kadar bir ekmek yesem" demiş. Ortanca kız da "Padişah beni kasabına alsa da doyana kadar et yesem" demiş. Üçüncü kız ise, "Padişah beni kendisine alsa da onun ensesine bir tokat atsam" demiş.

Bunları duyan padişah, hemen emir vererek, bu kızları sarayına getirtmiş. Büyük kızı fırıncısına, ortancayı kasabına vermiş. Küçük kızın dileğine sinirlenerek, onu zindana attırmış. Zindan sarayın bahçesindeki bir kulübeymiş. Aylarca burada kalan küçük kız, bir gün zindancıya yalvararak, bahçeyi gezmek istediğini söylemiş. Zindancı da ona izin vermiş. Dolaşıp gelen kız zindancıya, kendisine yün ip getirmesini, onları örünce de götürüp pazarda satmasını söylemiş. Kazanılan parayla da kendisine sarı bir elbiselik kumaş, sarı bir mendil ve sarı bir terlik aldırmış. Kız bu kumaştan diktiği elbiseyi giymiş, mendili eline almış, terlikleri de ayaklarına geçirmiş ve gece olunca, yine zindancıdan izin alıp, bahçede gezmeye çıkmış. O sırada gezmeye çıkan padişah da kızı görmüş ama, tanımayarak "Sen in misin cin misin" diye sormuş. Kız, "Ben bir cinim, sakın bana dokunma yoksa hemen kaybolurum, dokunmazsan seninle sohbet ederim" diyerek padişahı aldatmış. Padişah sohbet etmek istemiş, ama kız "Şimdi hemen gitmem gerek, babam bekler" deyip oradan uzaklaşmaya çalışmış. Padişah, "Nereye gidiyorsun, bari adını söyle" deyince de,

"Adım sarı çiğdem
Sarmadı midem
Sarsaydı midem
Sarardım şimdiden"

demiş ve kaçıp gitmiş. Zindancı büyük bir merakla onun dönmesini bekliyormuş. Kız, sonraki günlerde ördüklerini sattırarak, onların parasıyla mor bir elbiselik kumaş, mor bir mendil ve mor bir terlik aldırmış ve onları giyerek bir gece yine gezmeye çıkmış. O sırada menekşelerini sulayan padişahla karşılaşmış. Padişah onu görünce çok sevinip içeri giderek, kıza içecek bir şeyler getirmek istemiş ama, daha o dönmeden kız yine kaçıp gitmiş. Buna çok üzülen padişah "Mor menekşe, gel beni okşa" diyerek etrafta koşmaya başlamış. Bunu gören saray halkı, padişahın çıldırdığını sanmışlar.

Kız bir başka gece de beyazlar giyerek, bahçeye çıkmış ama bu kez, padişahtan kaçarken, terliğinin tekini düşürmüş. Bu terliği bulan padişah, "Yasemin el çekme, yar senin" diyerek dolaşmaya başla-

mış. Sonra da ülkesinde ne kadar kız varsa sarayına çağırıp, bu beyaz terlik kimin ayağına olursa onunla evleneceğini duyurmuş. Terlik kimsenin ayağına olmamış. Bunun üzerine kız zindancıya yalvararak, padişaha kendisini hatırlatmasını istemiş. Zindancı da kızın yalvarmalarına dayanamayarak, gidip padişahla konuşmuş. Padişah, zindanda unuttuğu bu kızın da gelip terliği denemesine izin vermiş. Kız hemen, beyaz elbiselerini giyerek, padişahın huzuruna çıkmış. Bunu gören padişahın, şaşkınlıktan dili tutulayazmış. Hemen düğün-dernek kurdurarak kızla evlenmiş.

Evlendikleri ilk gece, kız padişahtan ensesini göstermesini istemiş. Gösterince de kuvvetli bir tokat indirmiş. Padişah da "Vur vur demiş, vur bir daha" ve ömürlerinin sonuna kadar mutluluk içinde yaşamışlar...

İLETİ DİZİNİ

1-A51. Kimse için kötü niyet beslememli ve kötü konuşmamalıdır, çünkü kötü niyetli insanlar kazdıkları kuyuya kendileri düşerler.
"Padişah, ensesine tokat vurmak istediğini söyleyen kızı, zindana attırır."

2-B351. Bazı padişahlar menekşelerini kendi elleriyle sulayacak kadar duygu ve incelik yüklüdür.
"Kız, menekşelerini sulayan padişahla karşılaşır."

3-C50. İnsanları küçük nedenlerden dolayı büyük cezalara çarptırmamak gerekir.
"Padişah, kıza verdiği cezanın yersizliğini anlar ve ensesine vuran kıza, 'vur kız bir daha vur' der."

4-B1. Akıllı, sabırlı ve kararlı insanlar amaçlarına ulaşırlar.
"Zindandaki kız, akıllı bir planla padişaha ulaşmayı ve onunla evlenmeyi başarır."

64- RÜYA

İzmir
Pembe Kale
61
Emekli işçi
Komşusu Bilal Dede'den

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde, bir ülkede, bir çiftçi karı-koca ve bir de oğulları yaşarmış.

Oğlan bir sabah uyanıp anasına, "Ana ben bir rüya gördüm" demiş. Anası, "anlat" demiş, oğlan "anlatmam" demiş. Anası da "İyi öyleyse, tarlaya git, baban çift sürüyor ona anlat" demiş. Oğlan tarlaya koşmuş, "Baba ben bir rüya gördüm" demiş. Babası da "anlat" deyince, oğlan yine "anlatmam" demiş. Oradan okula gitmiş. Hocasını bulmuş ve "Hocam ben bir rüya gördüm" demiş. Hocası da "anlat" demiş, oğlan ona da anlatmamış ve oradan uzaklaşmış. Gide gide o ülkenin padişahının sarayına varmış. Padişahın huzuruna çıkıp, "Padişahım, ben bir rüya gördüm" demiş. Padişah da "Ne gördüysen anlat" demiş fakat, oğlan ona da anlatmamış. Buna çok sinirlenen padişah oğlanı zindana attırmış. Çocuk zindanda çok acıkmış ve belindeki bıçağıyla bir tünel kazmaya başlamış. Kazdığı tünel, padişahın kızının odasına çıkmış. Kız odada yokmuş. Oğlan masada duran güzel yemeklerden yiyip, bir perdenin arkasına saklanmış. Kız odasına dönüp, yemeklerinin yendiğini görünce, etrafı araştırmış ve perdenin arkasında oğlanı bulmuş. Ona "İn misin, cin misin" diye sormuş. Oğlan da in, cin olmayıp bir insan olduğunu söyleyerek, başından geçeni kıza anlatmış ve sonunda ona da bir rüya gördüğünü söylemiş. Kız hemen "Hayırlara çıksın, anlat rüyanı" deyince, oğlan da "Şimdiye kadar bana hiç kimse hayır dilemediği için anlatmadım ama, sen hayıra yordun öyleyse sana anlatabilirim" demiş ve rüyasında bir tarafında ay, bir tarafında güneş gördüğünü söylemiş. Kız da bu rüyanın neye çıkacağını, hele bekleyip görelim demiş.

Kız, o günden sonra, odasına hep çift kişilik yemek isteyip oğlanı beslemiş ve onu çok büyük bir dikkatle odasında saklamış. Aradan yıllar geçmiş, çocuk büyüyüp, bir delikanlı olmuş. Günlerden bir gün, komşu ülkenin kralı, kızın babası olan padişaha, dış görünüşleri birbirinin aynı olan iki elma göndermiş ve "Bu elmalardan hangisi bu yılın, hangisi geçmiş yılın ürünüdür" diye, bir de soru yöneltmiş. Gelen elçiler, "Bu sorunun cevabını bilemezseniz, bizim kralımız, sizin ülkenize savaş açacak" demişler.

Padişah, ülkesinin ileri gelenlerini toplamış. Günlerce kafa yormuş akıl yürütmüşler, bir çözüm bulamamışlar. Bunun üzerine kız gizlice gelip, oğlana bu soruyu sormuş. Oğlan da "Bundan kolay ne var, bir kovaya su koyun, elmaları içine atın, bu yılın elması içine çöker, geçen yılınki ise üste çıkar" demiş. Kız hemen koşup babasına bu çözümü sanki, kendi fikriymiş gibi söylemiş. Bunu uygulamışlar ve sonucu, komşu ülkenin elçilerine söylemişler. Böylece ülke de savaş tehlikesinden kurtulmuş.Aradan üç yıl geçince, komşu ülkenin kralı bu defa da padişaha, dış görünüşleri birbirinin aynısı olan iki at göndererek, bunların hangisi ana at, hangisi yavru at diye bir de soru yöneltmiş. Padişah yine divan kurup, ülkenin aklı erenlerine danıştıysa da bir çözüm bulamamışlar ve çaresiz kalmışlar. Kız yine gizlice gidip, oğlana sormuş. Oğlan da "Bundan kolay ne var atların ikisini de bir ahıra kapayıp dövsünler. Atlardan yavru olanı, anasının karnı altına sokulmaya çalışacaktır, oradan anlarsınız" demiş. Kız bu çözümü koşup babasına söyleyerek, ülkesini ikinci kez savaş felaketinden kurtarmış. Fakat, komşu ülkenin kralı bu kez de kırk tane pulluk bıçağı (paleşnik) göndererek, elçileriyle padişaha şu şartı koşmuş : "Senin ülkende, bu kırk pulluk bıçağını bir kurşunda delecek bir delikanlı çıkarsa, kızını ona vereceğim ve seninle hep dost yaşayacağım. Çıkmazsa, senin kızını ben alacağım ve ülkene de savaş açıp, tahtını yerle bir edeceğim."

Bu haber üzerine padişah, ülkesindeki bütün delikanlıları toplayıp, haberi duyurmuş ve tek kurşunda, bu kırk pulluk bıçağını delecek bir yiğit istemiş. Fakat, hiç kimse bu işi becerememiş. Babasının çok çaresiz kaldığını gören kız "Ben bir delikanlı tanıyorum, bu işi

yapsa yapsa o yapar" diyerek, odasında sakladığı oğlanı ortaya çıkarmış ve bu durumu babasına anlatmış. Oğlan bir atışta kırk demiri de delmiş. Padişah onu yanına çağırarak kutlamış ve "Haydi şimdi komşu ülkeye git, kral kızını sana verecek" demiş. Padişahın kızı buna çok üzüldüyse de bir şey yapamamış. Delikanlı zorunlu olarak oradan ayrılıp, tek başına yola çıkmış. Oğlan yolda giderken, çanta diken birini görmüş. Ona, niçin o çantayı diktiğini sormuş. Adam da "Bir lokma ekmek alsın diye dikiyorum" deyince oğlan, "Aferin sana" demiş. Adam da "Aferin diye bana demezler, bir atışta kırk pulluk demirini delip krala damat olacak olan, o delikanlıya derler" demiş. Bunu duyan oğlan, "O delikanlı benim, kralın kızını almaya gidiyorum, istersen sen de benimle gel" demiş ve adam da ona katılmış.

Birlikte giderlerken yolda, gölün suyunu bir nefeste içen ve yine bir nefeste içtiği suyu geri çıkaran bir adama rastlamışlar. Oğlan ona "Ne kuvvetli nefesin var, aferin" demiş. Adam da ona "Aferin diye bana demezler, bir kurşun atışta, kırk pulluk demirini delen, kralın damadına derler" demiş. Oğlan kendini tanıtmış ve o adam da onlara katılmış.

Hepsi beraber giderlerken, yolda ağır bir kantarın topuzunu, bir parmağıyla atıp-tutan, çok güçlü bir adama rastlamışlar. Delikanlı ona da "Aferin sana" deyince, adam "Aferin diye bana demezler, bir kurşunda, kırk pulluk demirini delip, padişaha damat olacak olan o delikanlıya derler" demiş. Oğlan kendini tanıtınca, bu adam da büyük kulaklı, yer dinleyen bir arkadaşını da yanına alıp onlara katılmış.

Beşi birden, kızını almak üzere kralın huzuruna varmışlar. Kral "Ben kızımın düğünü için bu kadar hazırlık yaptırdım, gele gele beş kişi mi geldiniz, şimdi bu hazırlıkların hepsi boşa gidecek" diye kızmış, küplere binmiş, fakat yine de düğün kurulmuş.

Bu beş kişiden çanta dikeni, bir oturuşta bir fırın ekmeği yemiş ve "Daha yok mu" demiş. Bir nefeste gölü sömüren de tepeler gibi yı-

ğılmış düğün yemeklerini yiyerek, ağzını silmiş ve "Ben bundan bir şey anlamadım" demiş.

Kızını, vermek istemeyen kral bir şart koşarak oğlana, "Çok uzak bir dağda bir elma ağacı var, ağacın yanında, bir de ihtiyar nine var. Gidip o ağaçtan bana bir elma koparır ve nineden önce getirirsen, kızımı sana veririm" demiş.

Oğlan tek başına yola çıkmış ve günlerce yürüyüp o dağa varmış fakat, çok yorgun olduğu için, elma ağacının altında uyuyup kalmış. O uyurken, ihtiyar nine bir elma koparıp saraya doğru koşmaya başlamış.

Öte yandan, oğlanın arkadaşlarından yer dinleyen, bir tıpırtı duymuş ve bunun oğlanın değil, ninenin ayak sesleri olduğunu diğer arkadaşlarına söylemiş. Oğlanın, yorgunluktan uyuduğunu tahmin etmişler. Kantar topunu bir parmağıyla atıp-tutan, topu hızla oğlanın altında uyuduğu ağaca doğru fırlatmış. Oğlanın başına, ağaçtan bir elma düşüp onu uyandırmış. Oğlan da elmayı alıp, koşarak yola çıkmış ve nineden önce krala getirmiş.

Kral bu sefer de oğlana, kızı ile güreşmesini, eğer onu yenerse ancak, o zaman kızın ona vereceğini söylemiş. Kızla oğlan güreşe tutuşmuşlar. Kız çok iyi güreşiyormuş. Bir ara delikanlıyı zor durumda bırakmış. Arkadaşının zor durumda olduğunu gören nefesi güçlü adam, bulunduğu yerden kıza doğru hızla üfürmüş ve kız yere düşüp yenilmiş. Kral kızını ve çok yüklü bir çeyizi de oğlana vermek zorunda kalmış. Oğlan ve arkadaşları çeyizi yükleyip, gelini de alarak, padişahlarının ülkesine geri dönmüşler.

Dönüşlerine çok sevinen padişah, kendi kızını da oğlana vermiş. Bu her iki gelin için, kırk gün kırk gece düğün yapılmış. Oğlan bir tarafa kralın kızını, bir tarafına da padişahın kızını alarak, mutlu yaşamış.

Böylece, "İki tarafında gördüğü ay ve güneş rüyası" da yıllar sonra gerçekleşmiş.

Bu masalı anlatan da, o düğünde oynaya oynaya, bu güne kadar gelmiş...

İLETİ DİZİNİ

1-C173. Her şey yoluna-yordamına göre yapılmalıdır.
"Oğlan, gördüğü rüyayı, 'hayra çıksın' demeyenlere anlatmaz."

2-B7. Yaşam baştan-sona bir sınavlar dizgesidir, akıllı insanlar başarılı olur.
"Komşu ülkenin kralının yarattığı sorunları-sınavları, kız oğlanın aracılığıyla çözer."

3-C174. Ülke ve toplum çıkarları, kişisel çıkarlardan üstün tutulmalıdır.
"Padişahın kızı üzülse de sevdiği oğlanın, komşu kralın kızıyla evlenmek üzere gitmesine razı olur."

4-C175. İyi ün, insana nitelikli dostlar kazandırır.
"Oğlanın başarılarını duyan, olağanüstü niteliklere sahip kimseler, yardımcı olmak üzere ona katılırlar."

5-C14. Anlaşma olursa, poligam evlilikler de iyi yürüyebilir.
"Oğlan iki padişah kızıyla evlenerek, onlarla birlikte, mutlu bir yaşam sürer."

65- YEDİ BACILAR

Diyarbakır
Lütfiye Katlar
70
Kuran hocası
Büyüklerinden

Bir varmış bir yokmuş, Allahtan başka kimse yokmuş. Zamanlardan birinde yedi bacı varmış. Bunlardan birisinin kocası at cambazıymış. Adam bir gün eve çok güzel bir at getirerek, karısına da bu ata göz kulak olmasını ve kaçırmamasını söylemiş. Kocası gittikten sonra, atın sünnet olup olmadığını merak eden kadın, bakıp da sünnetsiz olduğunu görünce, atı bağlayarak sünnet etmiş ama, hayvancağız ölmüş. Akşam eve gelen adam, atın öldüğünü görünce, öfkelenerek karısını önce dövüp, sonra da evden kovmuş.

İkinci bacının kocası kasapmış. Bir gün eve kuyruk getirmiş. Kadın kuyruğun yumuşak olduğunu görünce, bundan bir yastık yapmış ve kocasının başının altına koymuş. İçinde ne olduğunu bilmeyen adam, bu yumuşak yastıkta keyifle yatmaya başlamış ama, aradan bir kaç gün geçince yastık kurtlanıp kokmuş. Bunu gören adam çok sinirlenerek, karısını dövüp evden kovmuş.

Üçüncü bacının kocası tüccarmış. Kına ve sabun satıyormuş. Bunları da evde depoluyormuş. Bunların ne olduğunu bilmeyen kadın, sabunu kerpiç, kınayı da toprak sanarak, suyla karıştırıp bunlardan bir oda yapmaya kalkmış. Eve gelen adam olanları görünce, kadının ahmaklığına kızarak, onu dövüp evden kovmuş.

Dördüncü bacının kocası değirmenciymiş. Un çuvalları da evde duruyormuş. Akşama karısından un çorbası pişirmesini istemiş. Çorba pişirmeye kalkan kadın, bahçedeki su kuyusundan buhar çıktığını görünce, galiba bu kuyuda kaynar su var, öyleyse yeniden kaynatmaya gerek yok diyerek, evdeki un çuvallarının hepsini çorba pişirmek üzere kuyuya boşaltmış. Akşam eve gelip de bütün unlarının kuyuya boşaltıldığını gören değirmenci de öfkesinden saçını sakalını yolarak, kadını dövüp evden kovmuş.

Beşinci bacının kocası cambazmış ve her zaman karısına, onun üstüne kuma getireceğini söylermiş. Bir gün eve bir keçi getirerek, "İşte senin üstüne bir kuma getirdim" demiş. Saf kadın buna inanarak çok üzülüp ağlamış, kocası gidince de bütün altın takılarını keçiye takarak, onu komşuya gitmesi için kapıdan çıkarmış. Keçi bir daha geri dönmemiş. Akşam olup da eve dönen adam olup bitenle-

ri öğrenince, büyük bir öfkeyle kadının üstüne saldırmış ve onu dövüp evden kovmuş.

Altıncı bacının kocası bakkalmış. Bir gün eve çok fazla yiyecek getirerek, karısına bunları ramazanda yemek üzere saklamasını söylemiş. Kocası evden gidince, kadın bütün bu yiyecekleri götürüp komşuları olan Ramazan Efendi'ye vermiş. Eve gelen kocasına da yaptıklarını anlatmış. Bunu duyan adam, kadını döverek evden kovmuş.

Yedinci bacının kocası da işçiymiş. Bir gün işe giderken, karısına dolma yapmasını söylemiş. Kadın dolmayı pişirmiş, üzerine de dağılmasın diye bir tezek koymuş. Kocası akşam eve gelip de yemeğin halini görünce, mide bulantıları içinde, karısını döverek evden kovmuş.

Sonunda bu bacıların hepsi biraraya toplanıp, aynı evde yaşamaya başlamışlar. Bir gün bir adam evlerinin önünden geçiyormuş. Bunların hepsini birarada görünce neden evlenmediklerini sormuş. Bacılar da başlarından geçenleri birbir anlatmışlar. Bunları dinleyen adam, içinden kocalarına hak vererek, hemen hızla kaçıp oradan uzaklaşmış...

İLETİ DİZİNİ

1-B104. Gereksiz merak ve bilinçsiz davranış, zararlı sonuçlar doğurur.
"Atın sünnetli olup olmadığını merak eden kadın, sonunda atı sünnet etmeye kalkınca, ölümüne neden olur ve evden kovulur."

2-C176. Neyin, nerede nasıl kullanılacağını bilmeyen ahmak insanlar sonunda başarısız ve mutsuz olurlar.

"Birbirinden tutarsız, akılsızca işler yapan yedi kız kardeşi de kocaları evden atar ve onlar da birarada yaşamlarını sürdürürler."

66- İYİ KALPLİ KADIN

Adıyaman-Gölbaşı
Meryem Parlak
46
Ev kadını
Büyüklerinden

Bir zamanlar köyün birinde iki kardeş yaşarlarmış. Bir gün büyük kardeşin, uzak bir ülkeye çalışmaya gitmesi gerekmiş. Karısını küçük kardeşine emanet ederek, "Benim karıma göz kulak ol" demiş ve gitmiş. Ağabeyi gittikten bir zaman sonra, küçük kardeş yengesine göz koymuş ve ona birlikte olmalarını önermiş. Yengesi onu reddedince, günlerce kadına baskı yapmış. Sonuç alamayınca da "Ya benimle olursun ya da sana iftira atarım" diyerek, onu tehdit etmiş. Kadın yine razı olmayınca, adam bir gün erkenden cami avlusuna varıp, "Ağabeyimin karısı eve bir yabancı erkek almış, gözümle gördüm" diye bağırmaya başlamış. Onun sözüne inanan köylüler, "Biz köyümüzde böyle namussuz bir kadın istemeyiz" diyerek, kadını götürüp bir dört yol ortasında, beline kadar gömmüşler. Oradan her geçen, zavallı kadını taşlıyor ve yüzüne tükürüyormuş. Bir zaman sonra da öldü diye oracıkta bırakıvermişler. O sırada oradan geçmekte olan bir kervanın kervancıbaşısı, zavallı kadını böyle kanlar içinde görünce, ona acıyıp topraktan çıkarmış ve beraberinde uzaklara götürerek, bir padişaha hizmetçi olarak satmış.

Aradan çok geçmeden bu saraydaki bir köle, kadına göz koyarak, benimle beraber ol demiş. Kadın yüz vermeyince de ondan intikam almak için, padişahın çocuğunu öldürüp, kanlı bıçağını da kadının yastığının altına koymuş. Çocuğunun kesildiğini gören padişahın

karısı, ağlayıp bağırarak etrafi aramış ve kanlı bıçağı, kadının yastığının altında bulmuş. Padişaha, "Hemen bu kadını cezalandırmalısın, ister kes ister as "demiş. Padişahsa çocuğunu bu kadının öldürmediğini anlamış. Onun için de kadını bir kayıkçıya emanet edip, "Bunu götür, uzakça bir yere bırak" demiş. Kayıkçı ile kadın denizde giderlerken, kayıkçı kadına saldırmak istemiş fakat, tam o sırada gelen bir dalga kayığı devirmiş ve kayıkçı ölmüş. Yalnız kalan kadın da onun giysilerini giyip, kıyıya çıkmış.

Tek başına kalan kadın, az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş ve bir şehre varmış. Orada da o gün padişah seçimi varmış. Meydanda toplanan halk, bir kuş uçuruyor, o kuş da gidip kimin başına konarsa onu padişah seçiyorlarmış. Kuş gidip, kadının başına konmuş. Bunda bir yanlışlık olmalı deyip, kuşu bir daha uçurmuşlar. Kuş yine gidip kadının başına konmuş. Bu defa da kadın kabul etmemiş ve "Ben buranın yabancısıyım, siz kendi aranızda birisini seçin" demiş. Bunun üzerine kuşu bir daha uçurmak zorunda kalmışlar. Kuş yine kadının başına konunca da artık kimsenin diyecek bir şeyi kalmamış ve kadın padişah olup, tahta oturmuş.

Padişahlığı sırasında, kadın hekimlik konusunda da olağanüstü bir güç edinip, bütün dertlere çare bulmaya başlamış. Ünü her tarafa yayılınca, dünyanın dört bir yanından gelen yatalak hastalar, ondan yardım istemeye başlamışlar. Hiç bir hastayı geri çevirmeyen kadının tek şartı, gelenlerin hayatlarında yaptıkları kötülükleri anlatmalarıymış. Bu arada kadın padişahın ününü, eski kocasıyla, zamanla gözleri kör olan kayını da duymuşlar. Kör olan kardeşin gözlerini açtırmak için, bu iki kardeş yola çıkmışlar. Yolda karşılaştıkları, kötü niyetli kölenin de gözleri görmüyormuş. Onun da hekim padişaha gittiğini öğrenince, hepsi birden yollarına devam edip, sora sora padişahın sarayını bulmuşlar. Kadın bir de bakmış ki, kendisinden yardım isteyenlerin birisi namussuz kayını, diğeri de ona iftira atan köle. Hiçbir şey belli etmeden onları huzuruna kabul etmiş ve eski kocasına derdinin ne olduğunu sormuş. O da "Benim bir şikayetim yok. Kardeşimin gözleri görmüyor onu getirdim" demiş. Kadın bu sefer de kör kayınına dönüp, "Önce hayatında yaptığın kötülükleri anlat" deyince, adam utana sıkıla yıllar önce yengesine yaptı-

ğı kötülükleri anlatıp, sonra "Kardeşim gelince de ona, karın seni aldattı, ben de onu kovdum dedim, en büyük kötülüğüm budur" demiş ve susmuş. Kadın, "Haydi gözlerin açılsın" demiş ve sonra da kölenin yaptığı kötülükleri anlamasını istemiş. O da kadına yaptıklarını birbir anlatınca, "Haydi senin de gözlerin açılsın" demiş, sonra da kocasına dönüp, "Sen beni tanımadın ama, kardeşinin ve bu kölenin sözünü ettikleri kadın benim, şimdi sen benim tahtıma geçip padişah olacaksın, ben de yine eskisi gibi senin karın olacağım" demiş. Kayım ile köleyi de bağışlayarak, sarayda kalmalarına izin vermiş ve kalan ömrünü mutluluk içinde geçirmiş.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

1-C156. İnsana bazan en büyük kötülük en yakınından gelir.
"Büyük kardeşin karısına, küçük kardeşi gözkoyar ve ona iftira atar."

2-C157. Bir işin aslını aramadan iş yapmamalı, iftira olasılığı hiç bir zaman gözardı edilmemeli.
"Hain oğlanın iftirasına inanan köylüler zavallı kadını cezalandırırlar."

3-B200. Yaşamda kötülerin yanısıra iyiler de vardır, umutsuzluğa kapılmamalıdır.
"Zavallı kadını, bir kervancı kurtarıp, göttürür."

4-B54. Mutluluk sürekli değildir, iyi ve kötü olaylar biribirini izler.
"Saraydaki köle kadına gözkoyup, karşılık göremeyince de iftira eder."

5-B203. Değerli ve haklı insan er geç gerçek değerini bulur, hakettiği yeri alır.

"Kadın padişah olur."

6-B206. Yapılan kötülükler sonsuza dek gizlenemez.
"Adamlar, yaptıkları haksızlıkları birbir anlatmak zorunda kalırlar."

7-B350. Kötüler de bağışlanabilir. Bağışlamak cezalandırmaktan daha zor, ama daha erdemli bir davranıştır.
"Kadın, kendisine kötülük yapan herkesi bağışlar ve sarayda kalmalarına izin verir."

8-C12. Kadınlar, yönetimi kocalarına bırakmalıdırlar.
"Padişah olan kadın, kocasına kavuşunca, padişahlığı ona bırakır."

9-B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
"Kadın pek çok güçlüğe katlandıktan ve pek çok acı çektikten sonra padişah olmanın yanısıra, kocasına da kavuşup mutlu olur."

67- ALİ İLE MUSA

Mersin-Silifke
Şerife Beslenti
40
Ev hanımı
Büyüklerinden

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, pireler berber iken, develer tellal iken, ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken, tanrının kulu çokmuş, çok yemesi, yok demesi günahmış.

Vaktin birinde, yoksul bir ana ile Ali adında bir oğlu varmış. Bunlar öyle yoksul öyle yoksul bir hayat sürüyorlarmış ki, delikanlılık çağına gelen Ali, buna dayanamaz olmuş ve bir iş bulup çalışarak para kazanmak için, azığını sırtına vurup, yollara düşmüş. Dere demeniş tepe demeniş, uzunca bir yol gitmiş. Giderken de kendisiyle aynı amaçla yollara düşmüş olan, Musa adında bir delikanlıyla karşılaşmış.

Ali ile Musa kısa zamanda çok iyi arkadaş olmuşlar ve yola birlikte devam etmişler. Bir zaman gittikten sonra, karınları acıkmış. Tam azıklarını açtıklarında, Musa Ali'ye, "Önce senin azığını yiyelim, sonra da benimkini yeriz" demiş. Bunu kabul eden Ali'nin yiyeceklerini önce tüketmişler. Sıra Musa'nın yiyeceklerine gelince, o Ali'ye vermek istememiş. Çok acıkan Ali, tekrar yiyecek isteyince de "Eğer bir gözünü bana verirsen, ben de sana yiyecek veririm" demiş ve çaresiz kalan Ali'nin bir gözü karşılığında ona yiyecek vermiş. Karınlarını doyurup, yine yollara düşmüşler ve az gidip uz gidip, dere tepe düz gittikten sonra yine acıkmışlar. Musa bu kez de Ali'ye ikinci gözünün karşılığında bir parça yiyecek vermiş, sonra da bir ağacın tepesine onu çıkarıverip, yolculuğunu tek başına sürdürmüş.

Gece geç vakit, Ali ağacın altında bazı insanların konuştuklarını duymuş ve dinlemeye başlamış. Bu adamlar, birbirlerine, altında bulundukları ağacın sihrinden sözetmişler ve bu ağacın yapraklarını kör bir insan, gözüne sürerse görmeye başlar, demişler Sonra da biraz ötede bulunan mağaranın önüne gidip, "Açıl susam açıl" diye seslenmişler, içerden bir şeyler aldıktan sonra çıkıp, "Kapan susam kapan" demişler ve oradan ayrılmışlar. Bunları duyan Ali, onlar gidince hemen ağaçtan iki yaprak koparıp gözlerine sürmüş ve görmeye başlamış. Sonra da mağaranın önüne gelerek, "Açıl susam açıl" demiş. Kapı açılınca mağaranın altın dolu olduğunu gören Ali, içerden yalnızca kendisine yetecek kadar altın almış ve "Kapan susam kapan" deyip, yoluna devam etmiş. Karşısına çıkan ilk köye yerleşip, evlenerek ev-bark, çoluk-çocuk sahibi olmuş ve mutlu bir hayat sürmeye başlamış.

Günlerden bir gün, Ali'nin evine gelen birisi, çok aç olduğunu söyleyerek, ondan ekmek istemiş. İyi kalpli olan Ali hemen, onu içeri alıp yemek vermiş. Adam bir yandan yemeğini yiyor, bir yandan da dikkatli dikkatli Ali'ye bakıyormuş. Sonra kendisine yemek veren bu ev sahibinin, zamanında iki gözünü alıp ortalıkta bıraktığı Ali olduğunu anlamış. Sonra da ona, gözlerinin nasıl iyileştiğini ve nasıl bu kadar zengin olabildiğini sormuş. Ali de başından geçenleri Musa'ya bir bir anlatmış. Bunları duyan Musa durur mu? Ertesi sabah hemen ilk işi, Ali'nin sözünü ettiği mağaraya gitmek olmuş. Açıl susam açıl diyerek içeri girmiş. Altınları görünce aklı başından giden Musa, onların hepsine birden sahip olmak istemiş. O böyle altınlarla boğuşurken, hazinenin asıl sahipleri gelmiş ve hemen onu oracıkta öldürmüşler.

Böylece, kötü kalpli Musa aç gözlülüğünün cezasını çekmiş...

İLETİ DİZİNİ

1-D50. Yoksul ailelerde çocuklar çalışıp, ana-babalarına bakmalıdırlar.
"Ali yoksul anasına bakabilmek için çalışmak üzere gurbete çıkar."

2-C156. İyi tanımadığın insanlara güvenme.
"Ali yolda tanıştığı Musa'ya güvenir, karşılığında gözlerini kaybeder."

3-B51. Hiç beklenmedik bir anda şans insana gülebilir.
"Zavallı Ali, en beklemediği bir anda iyileşir ve zengin olur."

4-B304. Açgözlülük ve hırs, insanın ölümüne neden olabilir.
"Altınların hepsine sahip olmak isteyen Musa, yaşamından olur."

5-B202. İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.

"Ali zengin ve mutlu olurken, kıskanç ve kötü kalpli Musa öldürülür."

III - HAYVAN MASALLARI

68-ÇOBANIN FENDİ TİLKİYİ YENDİ

Diyarbakır-Dicle-Altay Köyü
Abdülvahap Tetik
22
Öğrenci
Ninesinden

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken pireler berber iken, bir kaplumbağa, bir kene ve bir kurnaz tilki arkadaş olmaya ve bir ortaklık kurmaya karar vermişler. İlk iş olarak da ortak bir tarla alarak buğday ekmişler. Hasat zamanı gelince de buğdayları biçip kümeler halinde yığmışlar. Akşam olup hava kararınca, işlerine ertesi sabah devam etmek üzere evlerine gitmişler. Yatınca her üçü de sabah erkenden kalkarak buğdayları yükleyip, diğer ikisinden habersiz kaçmayı düşünmüşler. Sabah herkesten önce uyanan kurnaz tilki, kaplumbağa ve kenenin yataklarında mışıl mışıl uyuduğunu görünce, bu iş tamamdır diye sevinçle kuyruğunu sallaya sallaya dışarı çıkmış. Tam o sırada uyanan kene de koşup tilkinin kuyruğuna saklanarak, onunla birlikte harman yerine varmış. Tilki buğdayların büyük bir kısmını kendisine ayırarak gitmeye hazırlanırken, harman yerine gelen kaplumbağa bu durumu görüp itiraz etmiş ve tartışmaya başlamışlar. Sonunda her ikisi de keneden gizli olarak buğdayları eşit şekilde aralarında paylaşmaya karar vermişler. Bunu duyan kene tilkinin kuyruğunu ısırıp, bunu bana nasıl yapar-

sınız diye bağırarak ortaya fırlamış, suçüstü yakalanan kaplumbağa ile tilki çok güç durumda kalarak, ne yapacaklarını bilememişler.

Sonunda bir avuç buğday alarak oradan uzaklaşan tilki, hem gidiyor hem de aklından kurnaz kurnaz planlar hazırlıyormuş. Yolda rastladığı bir çobana yalvararak, ondan bir tulum almış. Bu tulumu iyice şişirip içine de bir avuç buğday koyduktan sonra, değirmene götürerek değirmenciye, "Ben kasaba gidiyorum, sen benim şu bir tulum buğdayımı öğütüver, dönüşte alırım" demiş ve gitmiş. Tilki gittikten sonra, değirmenci tulumun ağzındaki ipi açınca, içindeki havayla birlikte birden dışarı fırlayan buğdaylar, değirmencinin yüzüne gözüne çarparak canını yakmışlar. Bu olanlara bir anlam veremeyen değirmenci, tilkinin dönmesini beklemeye başlamış. Akşama doğru dönen tilki ununun hazır olup olmadığını sorunca, değirmenci, "Sen hangi undan sözediyorsun. Tulumundan bir avuç buğday çıktı o da sağa sola saçıldı, üstelik benim de yüzümü gözümü yaraladı" demiş. Demiş ama, tilki hiç oralı olmayarak, ben sana bir tulum buğday bıraktım, şimdi de bir tulum unumu isterim diye tuttuğunca, çaresiz kalan değirmenci tilkiye bir tulum un vermek zorunda kalmış.

Değirmenciden aldığı bir tulum unla, keyif içinde yola çıkan tilki, akşama doğru bir köye varmış. Önüne çıkan ilk evin kapısını çalarak, geceyi orada geçirip geçiremeyeceğini sormuş. Ev sahibi de ahırda yatabileceğini söyleyince, tilki, "Sakın öküzünüz unumu yemesin" demiş. Adam da "Olacak iş mi, hiç öküz un yer mi hadi var git de uyu" diyerek tilkiye güvence vermiş. Ahıra giden kurnaz tilki biraz uyuduktan sonra, gecenin bir vaktinde kalkıp, tulumdaki ununu öküzün üzerine serperek, yine yatıp uyumuş. Sabah da feryat figan ederek, öküzün ununu yediğini söylemiş. Onun sesine koşan ev sahibi her ne kadar, bunun mümkün olmadığını söylemişse de, öküzün üstündeki unları gösteren tilki, söylediklerinde ısrar ederek, ununa karşılık öküzün kendisine verilmesi gerektiğini öne sürmüş. Ev sahibi önceleri her ne kadar buna yanaşmamışsa da sonunda, tilkinin zorlamalarına dayanamayarak, lanet olsun deyip, öküzünü vermek zorunda kalmış.

Öküzü önüne katan tilki büyük bir keyifle yoluna devam ederek, bir başka köye varmış. Köyde davul zurna sesleri insan seslerine karışıyormuş. Bunun bir düğün olduğunu anlayan ve çok aç olan tilki, hemen gidip düğün evine konuk olmuş. Gece yatarken de düğün sahibine, gelinin öküzü yemesinden korktuğunu söylemiş. Düğün sahibi de ona, bunun mümkün olmayacağını, rahatlıkla yatıp uyumasını öğütleyince gidip yatan tilki, gecenin bir vaktinde kalkıp ahırdaki öküzünü keserek, kanını bir tasa koymuş ve odasında uyumakta olan gelinin üstüne ve yatağına dökmüş. Sonra geri dönüp yatmış. Sabah erkenden de ahıra gidip feryat figan ederek, düğün sahibine, gelinlerinin öküzü kesip yediğini söylemiş ve orada bulunanları gelinin odasına götürerek, onun üstündeki kan lekelerini göstermiş. Herkesin şaşkın bakışları altında, öküzünün yerine gelini alacağını belirtmiş. Düğün sahibi her ne kadar yalvarıp yakardıysa da para etmemiş ve sonunda gelini tilkiye vermek zorunda kalmış. Gelini alan tilki onu bir torbaya koyarak, ağzını sıkıca bağlamış ve sırtına vurup oradan hızla uzaklaşmış.

Az gidip uz giden, dere tepe düz giden tilki, yolda sürüsünü otlatan bir çobana rastlamış ve çok susadığı için ondan bir tas süt istemiş. Onun haline acıyan çoban da uzaktaki sürüsünü göstererek, gidip istediği koyunu sağıp sütünü içebileceğini söylemiş. Tilki torbasını çobana bırakarak koyunlara doğru koşmaya başlamış. Yanındaki torbanın kımıldadığını gören çoban önce biraz korkmuş, sonra da merak edip torbayı açmış. Torbada dünyalar güzeli bir kızın olduğunu gören çoban, şaşkınlıktan küçük dilini yutayazmış. Şaşkınlığı geçtikten sonra hemen kızı çıkarıp, saklamış ve onun yerine de torbaya bir koyun koyarak ağzını yine sıkıca bağlamış. Bir zaman sonra geri dönen tilki, torbasını omuzlayarak oradan uzaklaşmış. Bir mağaraya varıp da torbasını açınca, gelinin yerine koyunu görmüş. Çobanın kendisine ettiği oyunu anlayıp, öfkesinden koyunu parçalamış. O sırada uzaktan gelen davul zurna seslerinin, kendisinin onca kurnazlık ve çabasıyla elde ettiği, gelinle çobanın düğününden geldiğini anlamış ve acı acı gülerek "Çobanın fendi tilkiyi yendi" demiş...

İLETİ DİZİNİ

1-D53. İş ortaklıklarında, taraflar biribirlerini aldatabilirler, dikkatli olmalıdır.
"Üç ortaktan her biri, diğerlerinden habersiz buğdayı alıp kaçmayı düşünürler."

2-A1. Yalanın ve kurnazlığın getireceği mutluluk çok kısa sürer. Yalancının mum yatsıya kadar yanar.
"Biribirini aldatmak isteyen üç ortak da suçüstü yakalanırlar."

3-B210. Kurnaz ve kötü insanlar, yaygara yaparak üste çıkmayı başarabilirler.
"Kurnaz tilki hile ile bir tulum un, bir öküz ve bir gelin sahibi olur."

4-A51. Herkes kendi silahıyla vurulur, kazdığı kuyuya düşer.
"Çoban tilkinin elinden gelini alır."

5-A1. Hile ve kurnazlıkla elde edilen haksız kazanç uzun ömürlü olmaz, bir başka hileyle yitirilir.
"Tilki kendisinden daha kurnaz birisiyle karşılaşınca, elindeki her şeyini yitirir."

69- DEVE TİLKİ ÇAKAL

Diyarbakır-Çermik-Aynalı Köyü
Emine Yıldırım
36
Ev hanımı
Annesinden

Zamanın birinde, bir çakalla bir tilki arkadaş olmuşlar. Birlikte avlanıp, birlikte yemeğe başlamışlar. Tilkinin kurnazlığı, çakalın gücüyle birleşince, avlanmalarını kolaylaştırıyormuş. Yaşamları böyle sürüp giderken, bu iki arkadaş, günlerden bir gün, bir deve ile karşılaşmışlar ve onunla da anlaşıp, arkadaş olmuşlar. Bundan sonra da hep birlikte dağ-bayır dolaşarak, karınlarını doyurmaya başlamışlar.

Bu dolaşmaları sırasında tilki ile çakal, çok zor yiyecek bulurlarken, deve güzel kokulu ince otlar bulup yiyor, giderek de semirip güçleniyormuş. Deve böylece hayatın tadını çıkarırken, tilki ile çakal giderek daha da zorlanmaya başlamışlar. Sanki dağlardaki, ormanlardaki avlanacak tüm canlılar yok oluyormuş. Günden güne iyice zayıflıyorlarmış. Buna bir çare düşünen tilki, bir gün çakala, "Çakal kardeş, biz boşuna dağ bayır dolaşıp av arıyoruz. Üstelik de bulamayıp aç aç dolaşıyoruz. Bu gidişle açlıktan öleceğiz, oysa deve günden güne semirip gidiyor. Ondan güzel av mı olur, niçin onu yemiyoruz" demiş. Bunu duyan çakal da "Bak ben bunu hiç düşünmemiştim. Hay aklınla bin yaşa sen tilki kardeş, onu yemek için hemen bir yol bulalım" diye cevap vermiş.

Bunun üzerine günlerce düşünen tilki, bir gün üçü de biraradayken, "Herkes şimdi, bu güne kadar yemiş olduğu şeylerin adlarını saysın. Eğer sayamazsa diğerleri onu yesin" demiş. Bunu bir oyun sanan deve de kabul etmiş. Önce tilkiye, "Say bakalım, şimdiye kadar neler yedin" demişler. O da, "Tavuk, üzüm, kaz, tavşan" demiş ve kurtulmuş. Sonra da çakala, "Say bakalım sen neler yedin" demişler. Çakal da, "Tavşan, koyun, keçi tavuk, kaz yedim" demiş ve o da kurtulmuş. Sonra da deveye dönüp, "Haydi bakalım sıra sana geldi. Şimdi sen yediklerini say" demişler. Deve "Ben de ot yedim" demiş ama, "Olmaz, yediğin otların adlarını say" demişler. O zaman düştüğü tuzağın korkunçluğunu anlayan deve, "Sayamam ve siz biliyorum ki beni yiyeceksiniz ama, yemeden önce nalımda babamın vasiyeti yazılı, onu bir okuyun da ölmeden önce, ne olduğunu öğreneyim" demiş. Tilki okuma bilmediğini söyleyip geri çekilince, iş çakala kalmış ve okumak için nala bakmaya başlamış. Olanları fırsat bilen deve çiftesini öyle bir savurmuş ki, çakal hemen oracıkta can-

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

sız kalmış. Bunu gören ve pabucun pahalı olduğunu anlayan tilki hemen oradan kaçıp uzaklaşmış. Arkadaşlarının ihanetine uğrayan deve de oradan ayrılıp, Kerevosiya Dağı'nın ardındaki güzel bir ülkeye yerleşerek, ömrünün sonuna kadar mutlu yaşamış...

İLETİ DİZİNİ

1-C177. Birlikten güç doğar.
"Tilkinin kurnazlığı, çakalın gücüyle birleşince yaşamları daha kolaylaşır."

2-C178. İyi seçilmeyen arkadaşlar her kötülüğü yapabilirler.
"Çakal ile tilki, arkadaşları olan deveyi yemek isterler."

3-B252. Zeka ve sağduyu, kurnazlığı ve kaba gücü yener.
"Deve kendisine kurulan tuzaktan, aklı ve zekası sayesinde kurtulur."

4-B202. İyiler iyilik bulur kötüler kötülük.
"Çakal ölür, tilki kaçar, deve ise güzel bir ülkeye yerleşip, mutlu bir ömür sürer."

70- KEÇİ İLE KURT

Batman-Sason-Tekevler Köyü
Nurettin yaşar
39
Esnaf
Büyüklerinden

Bir varmış bir yokmuş, Allahtan büyük hiçbir şey yokmuş. Bir keçinin, adları Şembilik ve Dembilik olan iki oğlağı varmış. Her gün çayıra gidip otlayan anne keçi, oğlaklarına "Ben gidip otlayarak, size süt getireceğim. Sakın kapıyı hiç kimseye açmayın. Ben gelip kapıyı vurduktan sonra,

Şembilik Dembilik
Ananız gitti yaylaya
Memeleri süt dola
Ananız size kurban ola
Açın kapıyı ananıza

derim, siz de gelenin ben olduğumu anlayıp, kapıyı açarsınız" demiş.

Günlerden bir gün, keçi yine yavrularına bu öğüdü verirken, evin arkasına saklanan hain kurt, bunları dinlemiş. Keçi otlamaya gittikten bir zaman sonra da gelip kapıyı çalarak, bu tekerlemeyi söylemiş. Bunu duyan küçük oğlak Dembilik, annesinin geldiğini sanarak, hemen koşup kapıyı açmak istemiş. Ağabeyi Şembilik ise onu uyararak, "Bu ses annemizin sesine hiç benzemiyor, hem o bu kadar erken dönmez, sakın kapıyı açma" demiş. Onun sözünü dinlemeyen kardeşi, "Annemiz otu bol bir otlak bulup, yeterince sütlenerek erken gelmiş olacak" demiş ve kapıyı açmış. Açar açmaz da üstlerine atılan aç kurt, her ikisini birden çiğnemeden yutarak, büyük bir keyifle evin yolunu tutmuş ve yatıp uyumuş.

Akşam olup otlaktan dönen keçi, evin kapısını vurup tekerlemeyi söylemiş ama, içerden hiç bir ses ve hareket gelmemiş. Bunun üzerine kapıyı itip içeriye girmiş. Yavrularını göremeyince, her yerde onları aramış, fakat bulamamış. Üzüntüsünden ne yapacağını bilemeyen anne keçi, önce ayıdan şüphelenmiş. Ayının evine giderek, damına çıkmış ve tepinerek gürültü yapmış. Ayı, "Evimin damında tepinip gürültü yaparak, çocuklarımın aşına taş toprak düşüren, münasebetsiz de kim" diye bağırmış. Keçi de "Benim, niçin oğlaklarımı yedin" demiş. Bunu duyan ayı, oğlakları kendisinin yemediğini, gidip tilkiye sormasını söylemiş. Hakkında yanlış düşündüğü için,

ayıdan özür dileyen keçi, bu kez de tilkinin damında tepinerek gürültü yapmış. Tilki içerden, "Evimin damında tepinip gürültü yaparak, çocuklarımın aşına toz-toprak düşüren kim" diye seslenmiş. Keçi ona da "Benim, niçin oğlaklarımı yedin" demiş. Tilki, "Tövbeler tövbesi. Ben senin oğlaklarını yemedim" diye, karşılık vermiş. Buna pek inanmayan keçi, yine de özür dileyerek oradan ayrılmış ve son bir umut olarak, kurdun evine gitmiş. Onun yaptığı gürültüye uyanan kurt, "Kim o, beni uykumdan uyandırıp rahatsız eden, ne istiyorsun" diye bağırmış. Keçi ona da "Gürültü yapan benim. Niçin oğlaklarımı yedin" deyince, kurt da "Elbette yerim, şimdi gelip seni de yiyeceğim" diye gürlemiş. Bunu duyan keçi, "Ben de gider seni köyün büyüklerine şikayet ederim" diyerek oradan ayrılmış ve köyün ileri gelenlerine olanları anlatmış. Onlar da ertesi günü bir mahkeme kurarak, kurdu yargılamaya karar vermişler. Ayrıca kurda haber göndererek, bu mahkemeye mutlaka katılmasını, yoksa ormandan kovulacağını bildirmişler.

Keçi, memelerinde biriken sütü sağıp, güzel bir yoğurt mayalayarak, ertesi günü, mahkeme heyetine sunmak üzere hazırlanmış. Sonra da bütün gece gözüne hiç uyku girmeden, bir o yana bir bu yana dönüp, hep yavrularını düşünmüş. Kurt ise ertesi gün, mahkeme üyelerine ne götüreceğini düşünerek, evin içindeki çöpleri bir keçi derisine sarıp, içine de bir avuç nohut koymuş ve onu götürmeye karar vermiş.

Ertesi gün, divan kurulmuş, keçi ile kurt da gelip yerlerini almışlar. Mahkeme başkanı olan muhtar, ilk sözü keçiye vermiş. Keçinin anlattıklarını kurt olduğu gibi kabul etmiş ve hiç karşı çıkmamış. Mahkeme üyeleri, kararı kendi aralarında tartışmak üzere duruşmaya ara vermişler ve bu arada da davacı ve davalının getirdiği yiyecekleri yemek için, çıkınları açmışlar. Önce keçinin getirdiği mis gibi yoğurdu, büyük bir hoşnutluk içinde yemişler. Sıra kurdun çıkınını açmaya gelince, her tarafı pis bir koku sarmış. Bu kokunun etkisiyle, divan üyelerinin saçları, bıyıkları ve dişleri dökülmüş. Buna çok öfkelenen üyeler, öğleden sonra kurt ile keçinin dövüşeceğini ilan ederek, oturumu kapatmışlar. Divanın aldığı karara göre bu dövüşte, keçinin boynuzlarının uçları sivriltilerek, başlarına çelik

başlıklar geçirilecek ve boynuna da demir bir tasma takılacakmış. Kurdun ise bütün dişleri sökülecek ve dişlerinin yerine hamur yerleştirilecekmiş. Keçi bu karardan çok memnun olmuş. Kurt her ne kadar memnun değilse de ben bu keçi gibi neleri boğup yedim, nasıl olsa bunu da haklarım diye düşünerek pek aldırmamış.

Dövüş zamanı gelince, gereken koşullar yerine getirilip, kurtla keçi meydana salınmış. Orman halkı da halka olup oturarak, onları izlemeye başlamışlar. İlk saldırı hakkı keçiye verilmiş. Çelik uçlu boynuzlarıyla, kurda bir darbe vuran keçi, onun karnında bir delik açmış. Saldırı sırası kendisine gelen kurt, büyük bir güvenle keçiye saldırıp, boğazından yakalayarak, onu boğmak istemişse de olmayan dişleriyle, bunu başaramamış. İçine düştüğü bu açmazdan kaçıp kurtulmak isterken, birdenbire keçinin ikinci saldırısıyla karnı baştan başa yarılmış ve Şembilik ile Dembilik fırlayıp dışarı çıkarak, annelerinin yanına koşmuşlar. Keçi köy heyetine teşekkür edip, yavrularını yanına alarak evine dönmüş. Kurt ise cezasını canıyla ödemiş.

Sevinç içinde evine dönen keçi, yavrularını bir güzel yıkayıp, sıcak bir çorbayla da karınlarını doyurduktan sonra, onlara bir daha böyle bir hata yapmamalarını öğütlemiş. Yavruları da bundan böyle, onun sözünden hiç çıkmayacaklarına söz vermişler.

Masalımız çalı-çırpıda kalsın.
Duvar dibindeki şeytanların dışında
Bizi hazır dinleyenlerin
Anasına babasına rahmet olsun...

İLETİ DİZİNİ

1-C156. İnsan kimseye güvenmemeli ve iyice anlayıp dinlemeden, evinin kapısını her çalana açmamalıdır.
"Oğlaklardan biri kapıyı açınca, içeri giren kurt onları yer."

2-B150. Yanlışını anlayıp özür dilemek güzel bir davranıştır.
"Keçi, rahatsız ettiği için ayıdan özür diler."

3-C179. Anlamlı ve yerinde verilen armağanlar iyi kabul görür.
"Keçinin mahkeme heyetine sunduğu armağan hoş karşılanırken, kurtunki çok kötü bir etki yapar."

4-C165. Düşman ne kadar güçsüz olursa olsun önemsenmelidir.
"Kurt keçinin gücünü küçümser ama, sonunda yenilen kendisi olur."

5-C51. Yasal uygulamalar kişilere göre değiştirilebilir, saf adalet yoktur.
"Mahkeme heyeti, kurdu keçinin karşısında güçsüz kılmak için her yolu dener."

6-B151. Olaylardan ders almak gerekir.
"Oğlaklar bir daha aynı yanlışı yapmayacakları konusunda, annelerine söz verirler."

7-B202. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.
"Hain kurt ölürken, keçi yavrularına kavuşup, mutlu olur."

71- ALİ BALO İLE AKILLI KEDİ

Diyarbakır-Hani-Anıl Köyü
Osman Kılıç
41
Köy bekçisi
Dedesinden

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, tüm canlıların çok konuşkan olduğu bir zamanda, yaşlı bir nine ve

akıllı bir kedisi varmış. Bir gün kedi ocaktaki sütü dökmüş. Buna kızan nine, bastonunu indirdiği gibi kedinin kuyruğunu koparmış. Kedi kuyruğunu geri alabilmek için, çeşitli yollara başvurmuş, ancak bir türlü alamamış. Nine kediye, döktüğü sütü geri getirirse, kuyruğunu vereceğini söylemiş. Kedi de gidip, inekten bir tas süt istemiş. İnek, eğer sen bana ot verirsen, ben de sana süt veririm demiş. Bunu duyan kedi gidip otlaktan ot istemiş. Otlak da eğer sen bana su verirsen, ben de sana ot veririm demiş. Kedi, çeşmeden su istemiş. Çeşme de ona, git kızlara söyle, gelsinler başımda halay çeksinler işte o zaman sana su veririm demiş. Çaresiz kalan kedi, bu sefer de kızlardan, gelip çeşmenin başında halay çekmelerini istemiş. Kızlar da ona, oynarız ama, bizim çarıklarımız yok, git çarıkçıdan çarık getir de öyle oynayalım demişler. Kedi çarıkçıdan çarık istemiş. Çarıkçı da eğer bana yumurta verirsen ben de sana çarık veririm, demiş. Kedi tavuktan yumurta isteyince, tavuk da ondan yem istemiş. Kedi bir küpe gidip, içinden biraz yem almak istediğini söylemiş. Küp kediye, eğer içimi dışımı iyice temizlersen ben de sana yem veririm demiş. Kedi sevinçle küpü temizleyerek, ondan aldığı yemi tavuğa götürmüş. Tavuktan yumurta alıp çarıkçıya, çarıkçıdan çarık alıp, kızlara vermiş. Kızlar da gidip çeşme başında oynamışlar. Kedi çeşmeden su alıp otlağa, otlaktan ot alıp ineğe, inekten de süt alıp nineye vermiş ve böylece nineden kuyruğunu alıp muradına ermiş. Bizden yalan Allah'tan doğru.

Öte yandan Ali Balo Köyü'nde, Dılbo Cevzi adında bir adam yaşarmış. Çok zavallı olan bu adamla herkes alay edermiş. Buna dayanamayan zavallı Dılbo, bir gün başını alıp köyden gitmiş. Giderken, yolda bizim akıllı kediye rastlayıp ona olanları anlatmış. Zavallı Dılbo'yu dinleyen kedi, ona çok acıyarak yardım etmeye karar vermiş. Adam kediyle birlikte köyüne geri dönerek, herkese bir ziyafet vereceğini duyurmuş. Bunun üzerine toplanan köylüler, yiyip içtikten sonra, Dılbo'ya neden bu kadar masraf edip ziyafet verdiğini sormuşlar.Dılbo da, "Bugüne kadar, hepiniz benimle alay ettiniz, asıl adım Dilber olduğu halde, Dılbo dediniz. Bundan sonra sizden saygı görmek ve bana Dilber diye seslenmenizi sağlamak için, bu masrafa katlandım" demiş. Fakat ne var ki, köylüler bu ziyafetten sonra da Dilber'e karşı tutumlarını değiştirmemişler.

Bunun üzerine akıllı kedi Dılbo'ya, ziyafette kestiği hayvanların kemiklerini çuvallara doldurarak, herkesin görebileceği bir saatte köyden çıkıp gitmesini söylemiş. Kedinin önerisini dinleyen adam, yolda giderken, yükleri ipek ve altın olan bir grup kaçakçıya rastlamış ve yolculuğunu onlarla birlikte sürdürmeye başlamış. Konak yerlerinde, Dılbo çuvallarından hiç ayrılmıyormuş. Bunu gören kaçakçılar onun yükünün çok değerli olduğunu sanarak, bir konak yerinde kendi değerli mallarla dolu çuvallarıyla, onun kemik yüklü çuvallarını değiştirip, gizlice oradan uzaklaşmışlar. Bu değerli malları alarak, köyüne dönen Dılbo, çok zengin olmuş ve herkesten saygı görmeye başlamış, artık ona Dilber diyorlarmış.

Böylece Dilber muradına ermiş. Akıllı kedimiz ise yalanmış. Bu yalanlar için Allah'tan af dileriz, amin...

İLETİ DİZİNİ

1-C52. Her hatanın bir cezası vardır.
"Nine, sütünü döken kedinin kuyruğunu koparır."

2-C180. Her alma bir verme karşılığıdır, doğadaki denge karşılıklı bir alıp-verme üzerine kurulmuştur.
"Kedi kimden bir şey istese, karşılığında bir şey vermesi gerektiğini görür."

3-C181. İnsanlar ancak büyük güçlerden etkilenirler. Küçük bir rüşvetle saygınlık kazanılmaz.
"Köylülere ziyafet veren Dilber, yine de ancak çok zengin olduktan sonra saygı görmeye başlar."

72- HOCA İLE TİLKİ

Diyarbakır-Dicle-Altay Köyü

Halime Yıldırım
80
Ev hanımı
Annesinden

Bir varmış bir yokmuş. Var olan ve olmayan zamanın birinde bir hoca yaşarmış. Bu hoca, bir gün köyün dışındaki çeşmede abdest alırken, oradan geçen bir tilki kemerini çalmış. Bunu gören hoca hemen tilkinin peşine düşmüşse de ondan kemerini bir türlü geri alamamış. Hoca, çaresizlik içinde köyüne geri dönmüş. Bunu duyan bir eşek hocaya gidip, "Ben senin kemerini geri getiririm ama, bunun karşılığında beni bir ömür boyu beslemelisin" demiş. Hoca da bu şartı kabul etmiş.

Eşek iz sürerek, kardeşi ile birlikte yaşayan tilkinin inine varmış. Onları tuzağa düşürmek için de geceyi beklemiş. Tilkiler uyuyunca, inlerinin önüne ölmüş gibi yatmış. Sabah kapılarının önünde ölmüş bir eşek gören tilkiler "Kısmetimiz ayağımıza geldi" diye çok sevinmişler. Eşeği yemek için, sürükleyerek içeri taşımak istemişler. Hocanın kemerini getiren tilki onun bir ucunu eşeğin boynuna, diğer ucunu da kendi boynuna bağlayarak sürümeye çalışmış. Fakat birden ayağa fırlayan eşek, dört nala koşup tilkiyi de arkasından sürükleyerek köye getirmiş ve hocaya teslim etmiş. Buna çok sevinen hoca, tilkinin diri diri derisini yüzüp tuzlamış.

Derisiz kalan tilki, büyük acılar içinde ve binbir zorlukla inine dönebilmiş. Onu çok uzaktan gören kardeşi, "Galiba hoca kardeşime kırmızı bir kürk armağan etmiş" diye düşünmüş. Yanına gelip gerçeği öğrenince de dikkatsizliği için kardeşine çok kızıp, onu ateşte kızartarak yemiş.

İşte böyle... Masal bu ya... Düşenin dostu olmaz, bir tekme de kardeşi vurmuş.

İLETİ DİZİNİ

1-D51. Her şeyin bir bedeli vardır.
"Eşek hocaya, kendisini ömür boyu beslerse tilkiden kemerini geri alabileceğini söyler."

2-A51. Kurnazlıkla kazanç sağlamak isteyen, daha kurnaz birisinin oyununa gelip, zararlı çıkabilir.
"Eşek, tilkiyi aldatarak yakalar, hoca da onun derisini yüzer."

3-C182. Düşenin dostu olmaz, kardeşi bile ona bir tekme vurabilir.
"Derisiz kalan tilkiyi, kardeşi kızartıp yer."

73- ÜNLÜ BEY

Tunceli-Ovacık-Çat Köyü
Veli Morkaya
65
Çiftçi
Annesinden

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, uzak diyarların birisinde, oğlu ile birlikte yoksul ve yaşlı bir adam yaşarmış. Bunların geçimlerini sağladıkları küçük bir tarlaları ile bu tarlada da bir kaç tane meyve ağacı yine bir kaç tane asma varmış. Elde ettikleriyle karınlarını zor doyuruyorlarmış. Bir gün bu yoksul adam ölmüş, tarla da oğluna kalmış ama, bu tarla giderek öyle verimsizleşmiş ki, ağaçlar meyve vermez, asmalar üzüm tutmaz olmuş. Böyle olunca da oğlan pazara satmak için ürün götüremiyormuş. Ne yapacağını düşünürken, tarlasına giren bir tilki görmüş ve onu yakalayarak, öldürmek istemiş. Tilki dile gelerek, "Eğer beni öldürmezsen sana yardım ederim, ikimiz kardeş oluruz" demiş. Oğlan da onu öldürmemiş. Tilki gerçekten de sözünü tutmuş ve oğ-

ların her işini görmeye başlamış. Gelirlerinin karınlarını doyurmadığını görünce de oğlana, buradan bize hayır yok, gurbete gidip çalışalım demiş. Oğlan da bunu kabul edince, yollara düşüp yedi gün, yedi gece giderek sonunda bir çöle gelmişler. Tilki, "Burada yatıp biraz uyuyalım" demiş.

Sabah uyandıklarında, başlarının üstünde yükselen, muhteşem bir saray görmüşler. Oğlanın şaşkınlıktan neredeyse dili tutulayazmış ama, tilki pek şaşırmış gibi görünmüyormuş. Çünkü, bu tilki aslında Ünlü Bey adında ermiş bir insanmış ve istediği yaratığın kılığına girebiliyormuş. Amacı insanları sınamakmış. Bu sarayı da elbette ki o yaptırmış. İki arkadaş girip bu saraya yerleşmişler. Tilki sarayda da oğlanın her işini yapıyor ve ona çok yardımcı oluyormuş.

Gel zaman git zaman, böyle yaşayıp giderlerken, günlerden bir gün tilki oğlana, "Kardeşim, bu eve bir kadın gerek, gel seni evlendirelim. Sen bu konuda da hiç düşünme, her şeyi bana bırak. Yakın bir ülkede bir padişahla üç kızı yaşıyor, ben giderim bu kızlardan birisini sana isterim" demiş. Oğlanın kabul etmesi üzerine de yola çıkıp, sözünü ettiği padişahın huzuruna çıkarak selam verip, kendini tanıtmış. Gelenekleri de çok iyi bilen Ünlü Bey, oradaki iki kürsüden birisi olan altın kürsüye oturmuş. Çünkü, o ülkenin adetine göre gelen konuk söyleşmeye gelmişse altın kürsüye otururmuş. Padişah ona yanlış kürsüye oturduğunu söylemiş. O da padişaha doğru kürsüye oturduğunu söyleyerek, "Allahın emri, peygamberin kavliyle kızınızı istemeye geldim" demiş. Bunu duyan padişah, çok kızarak ona, "Behey kendini bilmez, sen kim oluyorsun da benim kızımı istiyorsun" diye bağırmış. Ünlü Bey, her ne kadar kızı kendisi için değil, kardeşi için istediğini söylemişse de padişah onu dinlememiş ve saraydan kovmuş.

Evine dönen Ünlü Bey oğlana olanları anlatıp, "Ama, sen hiç üzülme, ben ne yapar yapar o kızı sana alırım" demiş. Sonra da üç tane büyük akbaba çağırarak onlara, "Padişah bu gün evinde yemek verecek. Yemekten sonra da artıklar dışarıya atılacak. Gidip bu artıkların üstünde boğuşun. Sizin gürültünüzü duyan kızlar balkona çıkarlar. Onların içlerinden en hafif olanını alıp getirin" demiş. Akba-

balar söylenenleri yapıp, kızı kaptıkları gibi oğlanın sarayına getirmişler. Bu işin Ünlü Bey tarafından yapıldığını anlayan padişah çok öfkelenerek, ne olursa olsun, kızını geri alacağını söylemiş. Bunu duyan kızların tek erkek kardeşleri de ortaya fırlayıp, "Babacığım sen hiç üzülme, ben gidip kardeşimi getirerek namusumuzu kurtaracağım" demiş.

Öte yandan Ünlü Bey de arkadaşına, o gün oraya padişahın oğlunun geleceğini o gelince, kendisinin alt kata gidip gizlenmesini, oğlan içeriye girince de onun atını çözüp oradan uzaklaştırmasını söylemiş. Oğlan söylenenleri yapmış. Ünlü Bey de eline bir topuz alıp, kapının arkasına saklanmış. Padişahın oğlu içeri girince, kız kardeşini odanın tam karşısındaki ocakta yemek yaparken görüp çok üzülmüş ve ona, "Vah benim güzel kardeşim, sen bu hallere mi düşecektin, ama sen hiç merak etme ben seni kurtaracağım" demiş. Bu arada kız işaretlerle kardeşine, kapının arkasındaki Ünlü Bey'i anlatmaya çalışmış ama başaramamış. Tam bu sırada Ünlü Bey de elindeki topuzu oğlanın başına vurmak istemiş, ama oğlan kaçıp kurtularak olanları padişah babasına anlatmış. Bunun üzerine padişah büyük bir ordu toplayarak, kızını kurtarmaya gitmiş. Buna karşılık Ünlü Bey de bütün hayvanları toplayarak, padişaha karşı savaşa sokmuş. Büyük bir savaş başlamış. Kuşlar topladıkları taşları havadan askerlerin üstüne atıyor, diğer hayvanlarda onları geriye püskürtüyorlarmış. Padişahın ordusu yenilmiş. Gidip olanları padişaha anlatmışlar ayrıca, Ünlü Bey'in "Daha bu olanlar nedir ki, siz bana sabah kahvaltısı gibi geldiniz. Padişahınıza söyleyin gelecek sefer bana öğle yemeği göndersin" dediğini de söylemişler. Bunları dinleyen padişah, uzun uzun düşünüp, büyüklerine danışmış ve Ünlü Bey'le anlaşmaktan başka çıkar yolu olmadığını görmüş. Sonunda Ünlü Bey'e haber gönderip eğer damat adayı bir insansa onu kabul edeceğini ve eğer gelip kızıyla beraber kendi sarayında yaşarsa, onlara büyük bir düğün yapacağını söylemiş. Eşyalar mücevherlerle yüklü, büyük bir deve katarıyla giden habercilerin, bu haberini karşı taraf büyük bir sevinçle karşılamış. Ayrıca padişah giymesi için damadına, özel kumaştan yapılmış bir elbise de göndermiş. Elbiseyi giyen oğlan, daha önce hiç bu kadar güzel bir giysi giymediği için, hep üstüne bakıyormuş. Bunu gören Ünlü Bey

onu, "Başını daima dik tut, durmadan orana burana bakıp durma" diye uyarmış.

Yola çıkan Ünlü Bey'le arkadaşı uzun bir yolculuktan sonra padişahın ülkesine varmışlar. Halk bu gelenleri sabırsızlıkla bekliyormuş. Bu arada padişah da damadını çok merak ediyormuş. Damat ise durmadan giysilerine bakıyormuş. Bunu gören padişah Ünlü Bey'e "Doğrusu damadımın bir insan olduğuna sevindim ama, neden durmadan üstüne baktığını bir türlü anlayamadım" deyince, o da "Elbiseler üstüne büyük geldiği için ondan rahatsız oluyor" demiş. Bunun üzerine terziler çağrılıp, damada kat kat elbiseler diktirilmiş. Sözünde duran padişah da büyük bir düğün yapıp, kızıyla damadını saraya yerleştirmiş. Padişah damadı olan oğlan, hayatından çok memnunmuş. Yiyip içip geziyor, herkese caka satıyormuş. Zamanla da burnu çok büyümüş ve Ünlü Bey'i bile görmez olmuş. Bu duruma çok üzülen Ünlü Bey, bir gün onun odasına girip yatağının üstüne oturmuş ve onunla konuşmak istemiş. Bunu gören oğlan çok sinirlenerek "Sen nasıl olur da benim odama izin almadan girer ve yatağıma oturursun" diye bağırmış ve onu odasından kovmuş. Buna çok kızan Ünlü Bey de gidip kendini çamura bulamış ve gelip uzanarak yatağın her tarafını çamurla kirletmiş. Bunu gören oğlan büyük bir öfkeyle onu kolundan tutup dışarıya fırlatmış.

Tüm bu olanlardan sonra Ünlü Bey, "Sen insanlıktan ve kardeşlikten bir şey anlamıyorsun, hiç bir zaman da adam olamazsın. Öyleyse sen eski haline ben de yoluma "demiş ve ortadan kaybolmuş. Onun kaybolmasıyla birlikte, birden bire dünyası değişen oğlan bir de bakmış ki, yine eski köyü, eski tarlası, eski yoksulluğu...

İLETİ DİZİNİ

1-B202. İyilik bir gün karşılık görür.
"Oğlanın hayatını bağışladığı tilki, ona her konuda yardımcı olur."

2-C150. Dış görünüşe aldanma ve kimseyi küçümseme.
"Tilki aslında, Ünlü Bey adında ermiş bir kişidir."

3-B7. Yaşam sınavlarla doludur.
"Ünlü Bey, çeşitli olaylar karşısında oğlanı sınar."

4-A100. Kız kardeşinin namusu, erkek kardeşlerden sorulur.
"Kaçırılan kızın erkek kardeşi; babacığım sen hiç üzülme, ben gidip kardeşimi getirerek namusumuzu kurtaracağım der."

5-C183. İnsan uzlaşmayı bilmeli, yenemeyeceği bir güçle karşılaştığında, onunla anlaşma yoluna gitmelidir.
"Ünlü Bey'i yenemeyeceğini anlayan padişah, onunla anlaşır."

6-B254. İnsan, ne oldum delisi olup, geçmişini unutmamalıdır.
"Oğlan padişaha damat olunca, kendisini oraya yükselten eski arkadaşını horlamaya başlar."

7-B202. İyilik bilmeyen insan elde ettiği her şeyi yitirip, yine eskiden bulunduğu sıfır noktasına dönebilir.
"Ünlü Bey'e kötü davranan oğlan, birdenbire kendisini yine eski yoksul dünyasının içinde bulur."

74- NİNE İLE TİLKİ

Diyarbakır-Ergani-Dağarası Köyü
Serdar Demir
50
Çiftçi
Ninesinden

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, şirin mi şirin bir köyde ihtiyar bir nine yaşarmış. Bu köyün dışındaki

ormanda da çok kurnaz bir tilki varmış. Nine tek varlığı olan birkaç keçisini sağıp, sütlerini de bir küpe biriktirirmiş. Bu küpün yerini öğrenen kurnaz tilki, her gün belli bir saatte gelip, bu sütleri içer gidermiş. Sütünün çalındığını gören nine, eline bir balta alarak, pusuya yatmış. Etraf kararınca tilki yine gelip, sütü içmek istemiş ama, ihtiyar kadın baltayla tilkinin kuyruğunu koparmış. Tilki, kuyruğunu vermesi için nineye çok yalvarmış. O da "Sütümü getirirsen, kuyruğunu alırsın" demiş.

Süt aramak için, yollara düşen tilki dere tepe giderken, yolda bir keçiye rastlamış ve ondan biraz süt istemiş. Keçi de ona, eğer bana yaprak getirirsen veririm demiş. Tilki yaprak ararken, meşe budayan bir adam görüp, ondan biraz yaprak istemiş. Adam da yumurta getirirsen veririm demiş. Tilki tavuklara gidip, yumurta isteyince, tavuklar da kendisinden darı istemişler. Kan ter içinde kalan tilki, darı ekili bir tarlaya varıp, başından geçenleri anlatarak, "Aman tarla kardeş, ne olursun bana biraz darı ver" demiş. Tarla da ondan gübre istemiş. Tilki gübre için ineğe gidince de inek ondan ot istemiş.

Tilki bakmış ki dürüstlükle bu işin olacağı yok, gizlice bir samanlığa girip biraz ot çalmış. Bunu gören samanlığın sahibi, tırpanı eline alıp ardından koşmuşsa da yetişememiş. Kuyruğumu kurtaracağım derken, neredeyse canından da olacak olan tilki, koşa koşa gidip otu ineğe vererek, ondan gübre almış. Gübreyi alıp, tarlaya varmış. Tarladan darı almış. Darıyı tavuklara vermiş. Tavuklardan yumurta almış, yumurtayı adama götürmüş. Adamdam yaprak almış, yaprağı alıp keçilere götürmüş. Keçilerden süt almış ve büyük bir sevinçle getirip sütü nineye vermiş. Nine de altınlarla süslediği kuyruğu ona geri vermiş. Tilki kuyruğuna kavuşmanın sevinciyle, arkadaşlarının yanına varmış. Arkadaşları bu güzel kuyruğa nasıl sahip olduğunu sormuşlar. Kurnaz tilki de onlara, "Kuyruğumu sabaha kadar göldeki suyun içine sarkıttım, sonunda işte böyle oldu" demiş. Bunu duyan tilkiler hemen göle koşmuşlar. Su çok soğukmuş. Sabah olduğunda kimi kuyruğundan, kimi ayağından olurken kimi de canından olmuş.

Ölenlerin varlığına konan kurnaz tilki ise, ömrünün sonuna kadar büyük bir rahatlık içinde yaşamış.

İLETİ DİZİNİ

1-C184. Emeksiz yemeğe konmak isteyenler, bunun bedelini ağır ödeyebilirler.
"İhtiyar nine, sütlerini çalan tilkinin kuyruğunu baltayla keser."

2-C180. Her almanın bir vermesi, her şeyin bir bedeli vardır ve doğada her şey biribirine muhtaçtır.
"Tilkinin istekte bulunduğu herkes, karşılığında ondan bir şey isterler."

3-C150. Bir şeyin aslını aramadan dış görünüşe aldanmamalı ve söylenene kanmamalıdır.
"Öteki tilkiler, kurnaz tilkinin söylediği yalana inanırlar."

4-B304. Az tamah çok ziyan verir.
"Kuyruklarını güzelleştirmek isteyen tilkiler bir de canlarından olurlar."

5-B210. Kurnazlıkla ve hileyle mutluluğa ulaşanlar da olabilir.
"Kurnaz tilki, aldatıp ölümlerine neden olduğu öteki tilkilerin mallarına konup, rahat yaşar."

75- ASLAN İLE TİLKİ

Diyarbakır-Silvan
Fatma Gidiş
53

Ev hanımı
Dedesinden

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, tilkiler bey iken, günlerden bir gün bir aslan gezmeye çıkmış ve yolda bir tilkiye rastlamış. Tilki ona, "Aslan kardeş, eğer beni arkadaşlığına kabul edersen, düşmanlarına karşı sana arka çıkarım" demiş. Aslan da bunu kabul etmiş ve birlikte gezmeye devam etmişler. Biraz sonra yorulup bir derenin kıyısına oturmuşlar. Tilki aslana, "Sen çok yoruldun, istersen biraz yatıp uyu. Ben başında nöbet beklerim" demiş. Buna memnun olan aslan uyuyunca, tilki onu iyice bağlamış. Uyanıp da kendisini bağlı bulan aslan tilkiye, "Hey tilki kardeş, hani zor günümde bana yardımcı olacaktın, hani düşmanlarıma karşı arka çıkacaktın. Şimdi bu yaptığın da ne demek oluyor" demiş. Bunları duyan tilki cevap bile vermeden, yatıp uyumuş. O sırada oradan geçen bir fareye seslenen aslan, ondan kendisini çözmesini istemiş. Fare de "Eğer benimle arkadaş olur ve beni düşmanlarıma karşı korursan seni çözerim" demiş. Çaresiz kabul eden aslan, fare kendisini çözer çözmez, hızla oradan uzaklaşmaya başlamış. Fare arkasından, "Hey aslan kardeş, hani arkadaş olacaktık, hani beni düşmanlarıma karşı koruyacaktın, şimdi nereye gidiyorsun" diye seslenince de aslan "Tilkinin aslanı bağladığı, farenin de çözdüğü bir yerde yaşamak, bana haram olsun" demiş ve hızla orayı terketmiş.

İLETİ DİZİNİ

1-C178. Herkesin dostluğuna güvenme, çıkara dayanan ilişki dostluk değildir.
"Aslanla dost olmayı başaran tilki, uyuduğu sırada onu bağlar."

2-A52. Namussuz insanların verdikleri sözleri tutmalarını beklemek

boşunadır.
"Aslan tilkiden, verdiği dostluk sözünü tutmasını ister ama tilki hiç oralı bile olmaz."

3-C105. Geleceğini, kendisinden çok daha zayıf kimselerin belirlediği liderler başarılı olamazlar. Güçlüleri güçsüzlerin elinde oyuncak eden bir düzende, onurlu bir yaşam sürdürülemez.
"Aslan; tilkinin aslanı bağladığı, farenin de çözdüğü bir yerde yaşamak bana haram olsun der ve oradan ayrılır."

IV- DEYİMLERİ VE ATASÖZLERİNİ AÇIKLAYAN MASALLAR

76- ÖLÜMSÜZLÜĞÜ ARAYAN ADAM

Elazığ-Maden
Mehmet Akgül
60
Emekli işçi
Büyüklerinden

Zamanın birinde, bir köyde, bir adam yaşarmış. Bu adamın tek derdi ölüm korkusuymuş. Bütün zamanı ölüme çare aramakla geçirirmiş. Her şeyde ölümü gören bu adam, yeşil bir ağaca baksa, bir gün kuruyup öleceğini düşünerek hüzünlenirmiş. Bunun için de her yerde ve her şeyde ölümsüzlüğü arıyormuş. Bu aradığını, köyünde bulamayacağını anlayınca da orayı terkedip yollara düşmüş.

Az gitmiş uz gitmiş, derken yolda bir adama rastlamış. Adam ona nereye gittiğini sorunca o da tüm korkularını anlatıp, ölümsüzlüğü aramaya gittiğini söylemiş. Bu iki yolcu birlikte yollarına devam et-

mişler. Yol arkadaşı adama, seninle birlikte yolculuk yapacağız ama, sen benim kim olduğumu ve nereye gittiğimi asla sormayacaksın demiş. Birlikte az gitmişler uz gitmişler, sonunda bir köye varmışlar. Yol arkadaşı adamdan ayrılıp başka bir yöne giderek, ona da bir ev gösterip, sen bu evde kal demiş. Adam arkadaşının gösterdiği evin kapısını çalmış. Ev sahipleri bu tanrı misafirini çok iyi karşılayıp misafir etmişler. Ev sahibinin babası hastaymış, ancak hasta olmasına rağmen o da misafire hürmette kusur etmemiş. Gece olunca adama, hastanın odasında yatak sermişler. Yatan adam çok huzursuzmuş ve bir türlü uyuyamıyormuş çünkü, gece azrailin gelip yanındaki hastanın canını almasından korkuyormuş. Derken, gecenin bir yarısında kapı açılmış ve içeriye nur yüzlü bir adam girmiş, hastanın ruhunu hiç acı vermeden alıp gitmiş. Sabah olunca da yol arkadaşıyla yeniden karşılaşıp, yine birlikte yola devam etmişler. Bir hayli yol gittikten sonra da bir başka köye varmışlar. Arkadaşı yine adama kalması için bir ev gösterip, yanından ayrılmış. Adam çaresiz evin kapısını çalmış. Ev sahipleri onun gelişinden hiç memnun olmamışlar ve gönülsüzce içeriye almışlar. Bu evin sahibinin babası da hastaymış. Bu hasta adam bile misafire iyi davranmamış. Gece olunca adama, hastanın odasında yatak serilmiş. Adam yine uyumadan, ya azrail gelir de bu hastanın canını alırsa diye beklemeye başlamış. Derken bir de bakmış ki, gece yarısı kapıdan korkunç görünüşlü birisi girmiş ve büyük azaplar çektirerek hastanın canını alıp gitmiş.

Çok büyük bir korkuya kapılan adam, sabahı beklemeden bu evden de kaçmış. Sabah yol arkadaşını görünce gece olanları ona bir bir anlatmış. Arkadaşı da ona, "Senin köşe bucak kaçtığın o azrail benim. Gördüğün ilk adam hayatını iyilik yaparak geçirdi, ben de onun ruhunu hiç acı vermeden aldım. İkinci adam ise hayatını kötülükler yaparak boşuna harcadı. Onun ruhunu da azap çektirerek aldım. Öyleyse sen de ölümsüzlük peşinden koşmayı bırak. Sana elli yıllık bir ömür bağışlıyorum. Hayatını hangi yolda harcarsan, senin ruhunu da ona göre alacağım" demiş ve ortadan kaybolmuş.

Bunun üzerine adam da artık, ölümden korkmayı bırakıp, hayatını en iyi şekilde değerlendirmeye çalışmış...

Anlamış ki, "Korkunun ecele faydası yoktur."

İLETİ DİZİNİ

1-B202. İyilik yapan, tanrı misafirine iyi davranan insanların ölüsü de dirisi de ödüllendirilir.
"Hasta olan ev sahibi, tanrı misafirine çok iyi davranır ve hiç acı çekmeden de ölür."

2-B201. Kötü insan, ölürken bile acı çeker.
"Konuğu iyi karşılamayan ev sahibi, çok zor can verir."

3-B105. Korkunun ecele faydası yoktur, önemli olan anlamlı bir yaşam sürebilmektir.
"Adam ölümden korkmayı bırakıp yaşamını en iyi değerlendirmeye çalışır."

77- YEDİ DELİLER

Adana
Ercan İnanç
29
Serbest
Babasından

Zamanın birinde vaktiyle, anam babamı beşikte tıngır mıngır sallar iken, kendilerine yedi deliler denen bir aile varmış. Bu evde baba, anne ve gelin deliymiş. Yalnız oğul akıllıymış. Ailesinin bu durumuna üzülen oğlan, çok düşünüyor ama bir çözüm bulamıyormuş.

Bir gün oğlanın annesi ile karısı evin bahçesinde su biriktirip, içine de bir kayık koyarak binmişler. Sanki büyük bir denizde gezdiklerini sanıyorlarmış. Oğlan, onlara ne yaptıklarını sorunca, dünyayı geziyoruz demişler. Bu duruma çok üzülen oğlan sonra da babasının yanına çıkmış. Babası da sarı ineğiyle oynuyormuş. Bunların arasında daha fazla kalmaya dayanamayan delikanlı çareyi oradan kaçmakta bulmuş. Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, bir de ne görsün, bir kadın evinin önünde duruyor, elindeki çuvalın ağzını açıp, güneşe bakıyor, sonra da torbayı doluymuş gibi kaldırıp içeri taşıyormuş. Biraz sonra ağlayarak dışarı çıkıyor ve aynı hareketi tekrarlıyormuş. Bu olanlara bir anlam veremeyen oğlan, kadına ne yaptığını sormuş. Kadın da "Ah evladım. Evime güneş girmiyor, ben de torbaya güneş doldurup içeri götürüyorum, ama birdenbire kayboluveriyor, işte onun için ağlıyorum" demiş. Bunları dinleyen oğlan başını sallayarak, "Ah anacığım, evine güneşi böyle girdiremezsin, dur ben sana yardım edeyim" demiş ve evin güneşe bakan duvarında bir pencere açmış. Evinin içine güneşin dolduğunu gören kadın, sevincinden ne yapacağını şaşırmış ve "Oğul seni bana Allah gönderdi. Buradan gitme, yanımda kal, dile benden ne dilersen" demiş. Oğlan da ona, "Senden hiçbir şey istemiyorum anacığım, ama kaç gündür bir lokma ekmek yemedim" deyince, kadın hemen bir sofra hazırlamış. Yemeğini yiyen oğlan yine yola koyulmuş. Az gitmiş uz gitmiş, derken bir düğün alayı görüp onlara katılmış ve alayın gittiği yere kadar gitmiş. Orada bir tartışma çıkınca, oradakilere bunun nedenini sormuş. Onlar da gelinin boyunun çok uzun olduğunu, kapıdan giremediğini, gelinin acaba ayaklarını mı, yoksa başını mı keselim de içeriye sokalım diye tartıştıklarını söylemişler. Bunu duyan oğlan, hemen tartışanların yanına gidip, bunun aslında çok kolay olduğunu söylemiş ve gelinden başını eğmesini istemiş. Gelin de başını eğip, içeri girmiş. Oradaki insanlar, sorunun bu kadar kolay çözüldüğüne şaşırmışlar ve oğlana, "Seni bize Allah gönderdi, dile bizden ne dilersen" demişler. Oğlan" Hiçbir şey istemiyorum, yalnız önüme bir sofra koyun yeter" demiş. Karnını doyuran oğlan, kendisini bırakmak istemeyen bu insanların elinden zorla kurtulup kaçmış. Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, altı ay bir güz gitmiş, derken, nehir kenarında bağıra bağıra ağlayan iki kişi görmüş. Bunlar bir ana ile kızıymış. Ana, "Bu yü-

rek acısına dayanılmaz kızım" diye ağlıyormuş. Oğlan kadına, "Bu ne yürek acısıdır anacığım" diye sormuş. Kadın da "Sorma oğlum. Eğer kızım padişahın oğluyla evlense, ondan nur topu gibi bir oğlu olsa, o da ırmağa düşüp ölse, bu yürek acısına dayanılır mı" demiş. Bunu duyan oğlan "Anacığım, kızın padişahın oğluyla evlendi mi" diye sorunca, kadın "evlenmedi" demiş. Oğlan bu defa da "Peki evlenmeyen bu kızının, bir oğlu olup da öldü mü" demiş. Kadın "Hayır ölmedi"demiş. Oğlan da "Öyleyse ortada bir yürek acısı da yok" deyince, anayla kız birden ayağa kalkıp, "Doğru ya, o zaman yürek acısı olmaz" demişler ve oğlana "Bizi bu acıdan kurtardın, dile bizden ne dilersen" diye sarılmışlar. Oğlan "Anacığım, kaç gündür ekmek yemedim, bana bir parça ekmek verseniz yeter" demiş. Kadın hemen oğlana çok güzel bir sofra hazırlamış. Karnını iyice doyuran oğlan "Yine en iyisi benim delilerim" diyerek, yola koyulmuş. Dere tepe aşarak köyüne dönmüş. Eve vardığında karısı, annesi ve babası yine aynı şeyi yapıyorlarmış. Oğlanın gidip döndüğünü farketmemişler bile. Oğlan tekrar "Yine en iyisi benim delilerim, bu benim kaderim, çekmek zorundayım" diyerek, ömrünün sonuna kadar, onlarla beraber yaşamış...

Hani derler ya "İnsan kendi derdini en büyük sanırmış."

İLETİ DİZİNİ

1-B4. Sorunlardan kaçmak bir çözüm yolu değildir.
"Aile bireylerinin deli olmasına çok üzülen oğlan, onları bırakıp kaçar."

2-B301. Herkes kendi derdini en büyük sanır, oysa dertsiz kul yoktur.
"Evinden uzaklaşan oğlan çok daha azılı delilerle karşılaşır."

3-B106. Sağlıklı düşünemeyenler, çözümü çok basit olan sorunları, çok karmaşık hale getirebilirler.
"Oğlan, çuvalla içeriye güneş ışığı taşımaya kalkan kadının evine, güneşe bakan bir pencere açar."

4-B103. Gelecek konusunda, olmamış olayların olabileceği evhamına kapılarak, yaşanan an karartılmamalıdır.
"Oğlan, hiç olmamış şeylere olacakmış gibi üzülen anayla kıza, bunun yersizliğini anlatır."

5-B301. İnsan, gezip gördükçe, başkasının dertlerinin yanında kendi sorunlarının hiç de önemli olmadığını anlar.
"Oğlan başkalarını görünce, yine en iyisi benim delilerim der ve yaşamını onlarla birlikte sürdürür."

78- HALİK BİLMEZSE MAHLUK BİLİR

Diyarbakır
Ali Bayram
68
Esnaf (otelci)
Babasından

Zamanın birinde, bir ülkenin hasta bir padişahı varmış. Bu padişahın hastalığının ilacı da güzel, parlak bir balıkmış. Ülkedeki herkes bu balığı aramaya koyulmuş. Bu arada, denize açılan padişahın oğlu da bu balığı bulup babasının derdini iyileştirmek istiyormuş. Sonunda da bu balığı bulmuş. Herkes koşup padişaha müjdeyi vermiş. Padişahın oğlu çok güzel olan bu balığı öldürmeye kıyamamış, yine denize bırakmış. Bunu duyan padişah çok öfkelenerek, "Oğlumu öldürün ve kanlı gömleğini bana getirin" diye emretmiş. Bunu duyan padişahın karısı, oğlunun öldürülmesine razı olmamış ve ona, "Al sana bir küp altın, var git oğul" demiş. Padişahın oğlu, yola çıkıp uzunca bir zaman gittikten sonra, bir ülkeye yerleşmiş. Yanına da bir hizmetkar almış. Ona bir miktar para vererek alış-verişe göndermiş. Alış-verişi yapan adam, artan parayı getirip oğlana geri vermiş. Bunu gören padişahın oğlu, sen işime yaramazsın diyerek onu kovmuş. Sonraki aldığı yardımcı da artan parayı getirince onu da

kovmuş. Sonunda bir arap hizmetkar bulmuş. Çarşıya giden arap, dönüşte hiç para getirmemiş çünkü, artan parayı yoksullara dağıtmış. Bunu gören oğlan, sen işime yararsın diyerek, arabı yanında alıkoymuş.

Günlerden bir gün oğlan araba, "Gel seninle ava çıkalım, ne yakalarsak hepsini paylaşınız" demiş. Yola çıkıp, uzun bir yürüyüşten sonra bir eve varmışlar. Ev sahibi onları buyur edip, içeri almış. Meğer o akşam, bu evi eşkıyalar basacakmış. Bunu bilen ev sahibi, ben saklanayım, nasıl olsa evde birileri var, eşkıyalar beni aramazlar diyerek gidip saklanmış. Olacakları bilmeyen padişahın oğlu yatıp, derin bir uykuya dalmış ama, arap uyumamış. Gecenin bir yarısı eşkıyalar kapıya dayanmış. Arap da bu kapıyı aralayıp, kafasını içeriye sokan her eşkıyanın kafasını bir bir uçurmuş. Derken kırk eşkiyadan otuzdokuzunun kellesi üstüste yığılmış, yalnız sonuncu, "Eğer beni öldürmezsen sana kırk çuval altının yerini söylerim" demiş. Arap kabul edince de altınların, şehrin dışındaki mağarada olduğunu söylemiş ama, kellesinden olmaktan da kurtulamamış.

Arap, padişahın oğlundan kırk katır istemiş. Ne yapacaksın deyince de "Sen gönder ben yapacağımı bilirim" demiş. Sonra da kırk küp altını, kırk katıra yükleyip, oğlana, "Hani her şeyi paylaşacaktık ya, işte al bu altınların yarısı senin" demiş.

Padişahın oğlu bir berber dükkanına gitmiş. Duvarda çok güzel bir kızın resmi asılıymış. Hemen ona aşık olup, bu kızın kimin nesi olduğunu soruşturmuş. Sorduğu insanlar, "Bu kız bizim kadının kızıdır, şimdiye kadar kiminle evlendiyse, damatların hepsi, evlendikleri gece öldüler" demişler. Bunları dinleyen oğlan kadıya varıp, kızıyla evlenmek istediğini söylemiş ve hemen düğün yapılmış. Gerdek gecesi kız yatıp uyumuş, oğlan da uyumuş ama arap uyumamış. Bir zaman sonra, uyuyan kızın ağzından çıkan bir yılan, oğlanın boynuna sarılmaya başlarken, arap hemen fırlayıp yılanı öldürmüş. Bu arada kızla oğlan da uyanmışlar. Arap, padişahın oğluna, "Hani her şeyi ikiye bölecektik ya, işte şimdi bu kızı da benim altınlar gibi ikiye bölüp paylaşacağız" demiş ve kılıcını kızın boynuna

dayamış. Kız korktuğu için, midesinde kalan, yılanın yumurtalarını da kusarak dışarıya atmış ve böylece yılandan tamamen kurtulmuş.

Uzun bir zaman sonra, oğlanın babası olan padişah ölmüş ve annesi oğluna, "Gel tahta otur" diye, haber salmış. Oğlan altınlarla yüklü kırk katırı, kızı, bir de arabı yanına alıp ülkesine varmış ve tahta oturmuş. Sonra da arabı çağırarak, "Padişah oldum diye sözümü unutmadım, hala her şeye ortağız, bu tahtın yarısı da senindir" demiş. Arapsa, "Hayır ben hiçbir şey istemiyorum, her şey senin olsun, ben o, senin denizden tutup da öldürmeye kıyamadığın balığım" demiş ve "İyilik yap denize at, halik bilmezse mahluk bilir" dedikten sonra, yine güzel bir balığa dönüşüp, denize girerek kaybolmuş...

İLETİ DİZİNİ

1-C106. Zalim yöneticiler hayatta kalmak ve hükümranlıklarını sürdürmek için çocuklarını bile öldürebilirler.
"Padişah, oğlunun öldürülmesini emreder.

2-B403. Analar çocuklarına karşı, babalardan daha duyarlıdır.
"Oğlanın anası onun öldürülmesine kıyamaz ve bir küp altın verip, onu uzaklara gönderir."

3-C185. Yerinde para harcamasını bilmek bir görgü yansımasıdır.
"Padişahın oğlu, paranın üstünü getiren uşakları işe almaz, yoksullara dağıtanı işe alır."

4-C156. Bilmediğin yerde rahatça yatıp uyuma, herkese karşı dikkatli ol.
"Gittikleri yabancı yerde oğlan yatar uyur ama arap uşak uyumayarak, onun canını kurtarır."

5-A52. Verilen söze, yapılan anlaşmaya bağlı kalınmalıdır.
"Arap uşak anlaşmaları gereği, her şeyin yarısını oğlanla paylaşır."

6-C175. Çevresinde güvenilir ve seçkin dostları olanlar onların yardımıyla pek çok beladan kurtulurlar.
"Oğlanın evlendiği gece uyumadan bekleyen Arap, onu yılandan kurtarır."

7-B202. İyilik mutlaka karşılık bulur."İyilik yap denize at, balık bilmezse halık bilir" veya halık bilmezse balık bilir.
"Oğlana iyilikler yapan arap uşağı, aslında vaktiyle öldürmeye kıyamayıp, denize geri attığı balıktır."

79- SİHİRLİ YÜZÜK

Ankara-Kızılcahamam
Gökhan Bozdoğan
19
Öğrenci
Arkadaşından

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, deve tellal iken pire berber iken, ülkenin birinde Gerge diye bir şehir, bu şehirde de Ağalar diye bir aile varmış. Günlerden bir gün, bu aileden olan Hasan'ın düğünü başlamış ve yedi gün yedi gece sürmüş. Çok mutlu olan bu ailenin babası, bir zaman sonra hastalanarak yatağa düşmüş. Son anlarını yaşadığını anlayan adam, oğlu Hasan'ı yanına çağırarak bir yüzük vermiş ve bu yüzüğü iyi saklamasını, çünkü sihirli olduğunu söyleyerek ölmüş.

Aradan bir zaman geçtikten sonra Hasan, bir dükkan açmak istemiş fakat parası yokmuş. Gerge'ye sonradan gelip yerleşen bir Süryani'den borç istemiş. Adam da ona, "Dünyada en değer verdiğin şeyi bana ver, onun karşılığında sana istediğin kadar borç vereyim" demiş... Çaresiz kalan Hasan, babasının kendisine bıraktığı değerli yüzüğü vererek, karşığında borç para alıp bir dükkan açmış. İşlerini

yoluna koyup, iyi para kazanmaya başladıktan sonra, gidip yüzüğünü geri almak istemiş ama, onu hırsızların çaldığını öğrenmiş.

Öte yandan bu yüzüğü çalan hırsızlar, bir deniz kenarında, çaldıkları malları paylaşırken aralarında kavga çıkmış ve kargaşada yüzük de denize düşmüş. Onu bir balık yutmuş, o balığı da bir balıkçı yakalayarak, satmak üzere pazara getirmiş. Aynı gün de Hasan'ın karısı balık almak için pazara gitmiş ve hangi balığı alacağını düşünürken, yüzüğü yutan balık ona yavaşça "Beni al, beni al" demiş. Balığın konuştuğunu gören kadın çok şaşırarak hemen onu almış ve eve getirip temizlemek üzere karnını açtığında, yüzüğü bulmuş. Kocasına gösterince her ikisi de çok sevinmişler.

Zamanla, Hasan'la karısının bir oğlu olmuş, büyümüş, yürümüş ve göz açıp kapayıncaya kadar geçen zaman içinde de evlenecek çağa gelmiş. Herkes ona Veli Ağa diyormuş. Bu arada ihtiyarlayan Hasan Ağa ile karısı oğulları Veli'yi evlendirmişler. Aradan çok zaman geçmeden Hasan'ın karısı ölmüş, buna dayanamayarak kendisi de yatağa düşmüş ve ölürken de babasının kendisine bıraktığı o sihirli yüzüğü oğlu Veli'ye vermiş.

Durumu oldukça iyi olan Veli giderek, işlerini daha da büyütmek istemiş ve bir sürü borca girmiş, zamanla da işler bozulduğu için borçlarını ödeyememiş. Onun canının sıkıldığını gören karısı bunun nedenini sormuş. Önce söylemek istemeyen Veli Ağa, karısının üstelemeleri sonucu, içinde bulunduğu güç durumu ona anlatmak zorunda kalmış. Bunun üzerine karısı da ona, "Babandan kalan uğurlu yüzüğü parmağına tak, belki işlerin düzelir" demiş. Yüzüğü takan Veli'nin işleri gerçekten de düzelmiş. Borçlarını ödeyerek, yeniden Gerge'nin sayılı zenginleri arasına girmiş.

Karı koca mutluluk içinde yaşıyorlarmış. Bir gün kıra çıkmışlar ve eğimli bir yerden geçerlerken, Veli'nin parmağındaki yüzük düşüp yuvarlanmış, gidip bir ağacın dibinde durmuş. Arkasından giden adam, ağacın üstünde bir hazine haritası görmüş. Bu haritada gösterilen hazineyi çıkarıp evine getirmiş. Aradan bir zaman geçince, hazinenin gerçek sahibi gelip onu geri istemiş. Veli Ağa vermeyince

de, beddua edip hazineyi yılan ve akrebe dönüştürmüş. Bu yılanlar, o sırada evde bulunan Veli Ağa'nın karısını sokarak öldürmüşler. Böylece Veli Ağa, fazla hırslı olmanın zararlı olduğunu çok acı bir şekilde anlamış ve "Fazla hırs zarar getirir", "Az tamah çok ziyan verir" sözlerinin doğruluğuna inanmış...

İLETİ DİZİNİ

1-B208. Helal mal çalınsa bile, döner dolaşır sonunda sahibine geri döner.
"Hasan'ın çalınan sihirli yüzüğü, karısının satın aldığı balığın karnından çıkar."

2-C18. Bir ailenin kutsal sayılan mirasları, babadan oğula geçerek varlığını sürdürür.
"Hasan ölürken, babasından kalan sihirli yüzüğü, oğlu Veli'ye bırakır."

3-B304. Başkasının malına göz dikmek ve mal hırsına kapılmak felaket getirir.
"Başkasının hazinesine sahip çıkan Veli'nin karısını, yılanlar sokup öldürür."

80- NE İDİM NE OLDUM NE OLACAĞIM

Bingöl
Zarife Mollaoğlu
50
Ev hanımı
Büyüklerinden

Çok uzun yıllar önce, küçük bir ülkede, bir kral karısı ve kızıyla birlikte, mutluluk içinde yaşıyormuş. Günün birinde kral, komşu ülkeyle savaşa girince, geride kalan karısı onu, keşişiyle aldatmış. Bunun farkına varan prenses, annesinin ihanetine çok üzülmüş. Durumu, babasına söylemekle söylememek konusunda bir türlü karar veremiyormuş. Çünkü söylese babası annesini öldürür diye korkuyormuş. Söylemese de babasının onuruyla oynanmasına razı olamıyormuş.

Keşiş prensesin bu ilişkiyi öğrendiğini anlamış ve bundan kraliçeyi de haberdar etmiş. Kral savaştan dönünce, yaptıklarının duyulmasından korkan kadın, kendi yaptıklarını sanki kızı yapmış gibi kocasına anlatmış. Bunun üzerine çok sinirlenen kral, avcılarını çağırarak, kızını ormana götürüp öldürmelerini istemiş, ama prensesi çok seven avcılar, onu öldürmeye kıyamayıp, serbest bırakmışlar. Sonra da bir geyik vurup, kızın giysilerini onun kanına bulayarak, krala göstermişler.

Üzerinde giysisi olmayan prenses, gündüzleri gizlenip, geceleri yol alıyormuş. Yine bir gün kız, bir ağacın üstünde otururken, orada koyunlarını otlatan bir çoban köpeği, onun varlığını hissederek, ağacın altına gidip havlamaya başlamış. Başını kaldırıp da ağaçtaki çıplak kızı gören çoban, hemen kendi giysilerini ona vererek, kızı evine götürmüş. Prenses başından geçenleri anlatınca, çobanın ağasının hanımı kızı çok beğenerek, onun oğluyla evlenmesini istemiş, fakat kız, "Çoban beni çıplak gördü, bunun için de yalnız onunla evlenebilirim" demiş. Ağanın karısı prensese hak vermiş ve çobanla prenses evlenmişler.

Aradan yıllar geçmiş ve üç tane oğulları olmuş. Prenses birinci oğluna "Ne idim", ikinci oğluna "Ne oldum", üçüncü oğluna da "Ne olacağım" adlarını koymuş. Bir gün bu çocuklar sokakta oynarlarken, prensesin babası olan kral da askerleriyle oradan geçiyormuş. Yolda önlerine bir engel çıkmış. Bunu nasıl aşacaklarını düşünürlerken, biribirlerini isimleriyle çağıran çocuklar, krala yardıma koşmuşlar. Çocukların adları kralın çok hoşuna gitmiş ve onlara, bu adları kendilerine kimin koyduğunu sormuş. Çocuklar da anneleri-

nin koyduğunu söylemişler. Bunu duyan kral, çocuklara annelerini görmek istediğini söyleyince, oğlanlar da gidip olanları annelerine anlatmışlar. Prenses, çocukların tarifinden; bu gelenin babası olduğunu anlamış ve krala, şu anda evin reisinin evde olmadığını, onu ancak kocası geldiği zaman kabul edebileceğini söylemiş. Akşam olunca da eşiyle birlikte, kralı evine kabul etmiş. Kız babasının neleri sevdiğini bildiği için, o yemekleri hazırlamış. Kral da karşısındakinin, bir zamanlar ölüme gönderdiği kızı olduğunu anlamış ve çocuklarına neden bu isimleri koyduğunu sormuş. Prenses de bu soruyu, "Ne idim: Kral kızı idim. Ne oldum: Çoban karısı oldum. Ne olacağım: Belli değil" diye cevaplamış. Sonra da kız, bütün gerçeği ve annesinin ihanetini babasına anlatmış. Kızından af dileyen kral, ülkesine dönünce karısını öldürtmüş. Artık çok yaşlandığı için tahtını çobana bırakmış. Böylece prenses de sonunda kraliçe olmuş...

Görüldüğü gibi, insan "Ne oldum demeli, ne olacağım demeli."

İLETİ DİZİNİ

1-A101. Eşlerin biribirlerine ihaneti, en çok çocuklarını hırpalar.
"Prenses, annesinin savaşa giden padişah babasını, keşişle aldattığını görünce çok üzülür."

2-A5. Etik (ahlaki) değerlerden yoksun insanlar, kendi öz çocuklarına bile iftira atabilirler.
"Padişahın hain karısı, kendi öz kızına iftira atar."

3-C157. Bir işin aslını anlamadan karar vermemeli, iftira olabileceği her zaman düşünülmelidir.
"Kral karısına inanıp, kızının öldürülmesini emreder."

4-A3. Yapıcı (hayırlı) yalan, yıkıcı doğrudan daha iyidir.

5-B200. Yaşamda kötülerin yanısıra, iyiler de vardır.
"Avcılar kızı öldürmezler ama, vurdukları bir geyiğin kanını giysilerine sürüp, öldürdüklerini söylerler."

6-A102. Kadınlar kendi bedenlerine karşı saygılı olmalı ve onu herkese göstermemelidirler.
"Kız, ağanın oğluyla değil, kendisini çıplak gördüğü için çobanla evlenir."

7-B254. İnsanlar gelecekte nelerle karşılaşacaklarını bilemezler.
"Kralın kızı, çoban karısı, çoban ise kral olur."

8-B202. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.
"Prenses kraliçe olurken, kötü kalpli hain annesi öldürülür."

81- İKİ KARDEŞ

Malatya-Doğanşehir-Koçdere Köyü
Ayşe Mutlu
75
Ev hanımı
Büyüklerinden

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken, pireler berber iken, ben annemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken, küçük bir köyde iki kardeş yaşarmış. Evli olan bu kardeşler ayrı evlerde otururlarmış. Büyük kardeş, kurnazlığı nedeniyle zamanla küçük kardeşinin sırtından zengin olmuş. Çok yoksul olan küçük kardeş ise, insanlara karşı son derece sevecenmiş ama, onun da karısı çok kıskançmış. Kocasının ağabeyi zengin olunca onu da kıskanan kadın, hemen kocasını zorlayarak, gidip çalışmasını ve ağabeyi gibi zengin olmasını istemiş. Karısının zorlamalarına dayanamayan adam, gurbete çıkarak çalışmaya karar vermiş

ve karısıyla ağabeyine veda ederek köyünden ayrılmış. Ağabeyi onun ardından "Sen kim, para kazanmak kim" diye alay ederek gülmüş.

Yola çıkan oğlan, az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, altı ay bir güz gitmiş ve sonunda eski bir değirmene varmış. Yorulduğu ve hava karardığı için, geceyi bu değirmende geçirmeye karar vermiş. İçeri girip bir köşeye uzanmış. Tam uykuya dalacağı sırada bazı sesler duyarak dinlemeye başlamış. Bir ayı homurdanarak içeri girmiş. Oğlan da hemen oradaki un teknesine saklanmış. Ayıdan sonra bir kurtla bir tilki de değirmene gelmişler ve üçü konuşmaya başlayarak ortaya da büyükçe bir ateş yakmışlar. Söze önce ayı başlayarak, "Ormandaki büyük ağaçta benim arılarım var. Çok çalışkan olan bu arılar, her gün tenekeler dolusu bal yapıyorlar, ben de her sabah gidip bir teneke bal yiyorum" demiş. Sonra söze karışan kurt, "Benim de şu ilerde bir yaylam var. Bu yaylada da yüzlerce koyunu olan kör bir çoban var. Çoban kör olduğu için beni göremiyor, ben de her gün beş tane koyun alarak yiyorum" demiş. Sonra da ayıyla kurt, tilkiye dönerek, "Ey tilki kardeş, biz bütün sırlarımızı söyledik. Şimdi de sıra sende, haydi sen de anlat" demişler. Bunun üzerine tilki de "Benim şu karşıdaki dağda bir mağaram var. Bu mağarada da çuvallar dolusu altınlarım var. Her gün oraya gidip bu altınlarımı sayıyorum, sonra da onlarla beş taş oynuyorum" demiş. Bu arada un teknesine gizlenen oğlan, bunların konuşmalarının hepsini duymuş. Onlar gittikten sonra sevinç içinde yatıp uyumuş. Sabah olunca da erkenden kalkarak, ormandaki sözü edilen büyük ağacın yanına gitmiş. Ağacın altında oturan ayı keyifle mırıldanarak bal yiyormuş. Oğlan elindeki silahla ayıyı ayağından yaralamış. Çok canı yanan ve korkan ayı "Ah ayağım ah" diyerek, arkasına bile bakmadan kaçmış. Oğlan oradan on teneke bal alarak, kurdun tarif ettiği yaylaya gitmiş. Tam o sırada kurt da kör çobanın koyunlarını çalıyormuş. Oğlan onu da ayağından vurmuş. Canı çok yanan kurt arkasına bile bakmadan kaçmış. Kör çoban, her gün başına bela olan bu hırsız kurdu yakaladığı için, ödül olarak oğlana yüz tane koyun vermiş. Koyunları da yanına alan oğlan, doğruca tilkinin tarif ettiği mağaraya gitmiş. O sırada tilki de altınlarını sayıyormuş. Tüfeğiyle nişan alıp, ayağından vurmuş. Çok canı yanan tilki bağıra

bağıra oradan kaçmış. Oğlan da içeri girip, mağaradaki tüm altınları çuvallara doldurarak oradan uzaklaşmış.

Artık zengin olan oğlan, köyüne dönüp, karısıyla birlikte mutluluk içinde yaşamaya başlamış. Kıskanç ve para düşkünü olan büyük kardeş, küçük kardeşinin böylesine zengin olduğunu görünce, onu çok kıskanarak nasıl zengin olduğunu sormuş. O da bütün olup bitenleri başından sonuna kadar ayrıntılarıyla ağabeyine anlatmış. Bunları dinleyen büyük kardeş hemen hazırlanıp, o değirmene gitmeye ve daha çok zengin olmaya karar vererek yola çıkmış. Kardeşi onları yaraladığını, bunun kendisi için tehlike yaratabileceğini söylediyse de sözünü dinletememiş.

Yola çıkan büyük kardeş az gitmiş uz gitmiş, altı ay bir güz gitmiş, sonunda kardeşinin sözünü ettiği mağaraya varmış ve un teknesine girip saklanmış. Biraz sonra değirmene, bağıra bağıra ağlayan bir ayı, bir kurt ve bir tilki girmiş. Önce tilki ayıya, "Ayı kardeş niçin ağlıyorsun" demiş. O da "Hiç sorma tilki kardeş, bir sabah bal yerken, adamın birisi ateş edip ayağımdan yaraladı, ben de canımı buraya zor attım, acımdan ve öfkemden ne yapacağımı bilemiyorum" demiş. Ayrıca bütün ballarını da götürdüğünü söylemiş. Sonra da tilkiye "Peki sen niçin ağlıyorsun ya" diye sormuş. O da "Hiç sorma ayı kardeş. Ben mağaramda altınlarımı sayarken birisi gelip ateş ederek, ayağımdan yaraladı, bütün altınlarımı da alıp kaçtı" demiş. Ayıyla tilki bu kez de kurda niçin ağladığını sormuşlar. Kurt da "Hiç sormayın kardeşlerim. Bir gün yaylada koyun çalarken, adamın birisi ayağıma ateş etti ben de değirmene kaçtım" demiş. Bunun üzerine, içlerinden en kurnazları olan tilki, "Bakın geçen gün biz burada oturup konuşurken, birisi bizi dinlemiş olacak. Fazla uzağa gitmiş olamaz. Gelin hep birlikte değirmeni arayalım belki de burada gizleniyordur" demiş ve değirmenin her tarafını iyice arayıp, un teknesinde bulunan adamı bulup çıkarmışlar. En güçlüleri olan ayı, tek eliyle onu tekneden çıkararak ortaya fırlatmış. Adam her ne kadar onlara "Beni öldürmeyin, sizi vuran ve mallarınızı çalan ben değilim, kardeşimdir" dediyse de inandıramamış. "Artık sen bizi bir daha kandıramazsın" demişler ve ona saldırmışlar. Tilki adamın gözünü çıkarmış, kurtla ayı da ayaklarıyla kollarını yemişler.

Para peşinde koşan, kötü kalpli ve hırslı büyük kardeşin yaşamı böylesine kötü sonuçlanırken, daha akıllı ve iyi kalpli olan küçük kardeş, karısıyla birlikte, ömrünün kalanını mutluluk içinde geçirmiş ve "Az tamah çok zarar veriyor" diye düşünmüş...

İLETİ DİZİNİ

1-C156. Çok iyi niyetli insanlar dikkat etmezlerse en yakınları olan kardeşleri ve eşleri tarafından bile kullanılabilirler.
"Küçük kardeşin sırtından ağabeyi zengin olurken, kıskanç karısı da onu gurbete çalışmaya gönderir."

2-B51. Bazan, hiç umulmadık bir zamanda şans insanın yüzüne gülebilir.
"Küçük kardeş, hayvanlardan öğrendiği sırlar sayesinde zengin olur."

3-B100. Kıskançlık ve hırs, sonunda insanın yaşamını yitirmesine neden olur.
"Kıskanç büyük kardeş, hırsının bedelini yaşamıyla öder."

4-B202. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.
"Kötü kalpli büyük kardeş ölürken, iyi olan küçük kardeş zengin olur ve karısıyla birlikte mutlu yaşar."

82- KISKANÇLIK

Bitlis
A.Ahmet Demir
21
Öğrenci
Dedesinden

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken pireler berber iken, ben ninemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken, bundan yıllarca önce köyün birinde, Berivan adında bir kızları olan, çok mutlu bir aile yaşarmış. Gel zaman git zaman, bu evin hanımı ölmüş ve böylece ailenin mutluluğuna gölge düşmüş. Öksüz kalan Berivan'ın babası, bir başka kadınla evlenmiş. Bu kadının da Berivan yaşlarında bir kızı varmış. Üvey ana kötü kalpli bir kadın olduğu için, evin bütün işlerini Berivan'a yüklemiş. Karda kışta her işi yapmak, hayvanları otlatmak, kıza çok ağır geliyormuş. Yine bir gün hayvanları otlatırken, kızın yanına yaklaşan bir inek, onunla konuşmaya başlamış ve bu inekle Berivan'ın dostluğu zamanla ilerlemiş. Bir gün inek kıza, "İstersen sürüyü ben otlatabilirim, senin yorulmana gerek yok" demiş.

O günden sonra büyük ölçüde rahatlayan Berivan, bir gün çeşmenin başında otururken, yanına yaşlı bir dede yaklaşıp onun derdini dinlemiş ve "Gidip, şu ilerdeki derede yıkan" demiş. Dereye girip yıkanan Berivan, eskisinden bin kat daha fazla, göz kamaştırıcı bir güzelliğe sahip olmuş. Eve döndüğünde, onun bu halini gören üvey anne ve kızı, büyük bir kıskançlık içinde, ona bunun nasıl gerçekleştiğini sormuşlar. O da bütün olanları anlatmış.

Bunun üzerine üvey anne, ertesi günü hayvanları otlatmaya, yanına bol yiyecek koyarak kendi kızını göndermiş. Berivan'ı göremeyen inek çok üzülmüş ve bu kıza hiç yardımcı olmamış. Bir kaç gün sonra, yaşlı adam bu kıza da görünüp, derede yıkanmasını söylemiş, ama ne var ki derede yıkanan kız, çıktığında eskisinden de çirkin olmuş. Ağlayarak eve dönüp, olanları annesine anlatmış.

Aradan bir zaman geçtikten sonra, Berivan'a iyi bir talip çıkmış ve o görkemli bir düğünle evlenip mutlu olmuş. Üvey anne ile kızı ise, kıskançlığın ne kadar kötü bir şey olduğunu görüp, bir daha aynı yanlışı yapmamaya karar vermişler ve herkes "ektiğini biçer" demişler...

İLETİ DİZİNİ

1-C17. Annesini yitiren aile mutsuz olur.
"Evin hanımı olan Berivan'ın annesi ölünce, ailenin mutluluğuna gölge düşer."

2-C7. Üvey anneler çocuklara kötü davranırlar.
"Acımasız üvey anne, Berivan'a çok kötü davranır."

3-B50. İnsan umutsuzluğa kapılmamalıdır, en güç anlarda bile bir yardım eli uzanabilir.
"İnek Berivan'ın en yakın dostu ve yardımcısı olur."

4-B202. İyi kalpli insanlar ödüllendirilir.
"Yaşlı dede Berivan'ı bir kat daha güzelleştirir."
"Berivan iyi bir evlilik yapar."

5-B100. Kıskançlık, insana felaket getiren kötü bir duygudur.
"Berivan'ı kıskanan üvey annesinin kızı, bir kat daha çirkinleşir."

6-B150. Özeleştiri yapmak insanı iyiye götürür.
"Üvey anne ile kızı, kıskançlığın ne denli kötü bir şey olduğunu görüp, bir daha aynı yanlışı yapmamaya karar verirler."

83- İHTİYAR BALIKÇI

Manisa-Salihli
Hüseyin Kara
53
Nakliyeci
Büyüklerinden

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken pireler berber iken, ben ninemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken zamanın birinde, bir köyde, iki çocuğu ve karısıyla birlikte ihtiyar bir balıkçı yaşarmış. Çocuklarının biri kız, biri erkekmiş. İhtiyar adam günlerini hep nehirde geçirerek, balık tutup evinin geçimini sağlamaya çalışırmış. Karısı da evdeki iki keçiyi alıp, dağa otlatmaya götürürmüş. Çocuklar da sokakta yaşıtlarıyla oynarlarmış.

Günler böyle geçip giderken, ihtiyar balıkçı yine bir gün teknesine binip balığa çıkmış ve farkına varmadan bir hayli uzaklaşmış. Oltasını sulara atan balıkçı, balıkların gelip ona takılmasını bekliyormuş. Bir hayli bekledikten sonra oltanın kıpırdadığını görmüş ve sevinçle çekmiş. Oltanın ucunda altın saçlı, güzeller güzeli bir peri kızı duruyormuş. Bunu gören balıkçı bir an şaşkınlıktan donakalmış. Peri kızı balıkçıya seslenerek, "Benden korkma, sana yardım etmek için oltana takıldım" demiş. Ama, balıkçı korkudan ne yapacağını şaşırarak, hızla kürekleri çekip oradan uzaklaşmış. Eve gidince karısına bu olanları anlatmış. Karısı sevinçle ona, bunun Allah'ın bir ödülü olduğunu, yarın yine oraya giderek, peri kızını beklemesini söylemiş. Karısının sözünü dinleyen balıkçı ertesi gün yine aynı yere gidip oltasını atmış ve beklemeye başlamış. Bir zaman sonra, ihtiyarın yanına gelen peri kızı, ona ne dilerse yerine getireceğini söylemiş. Adam biraz düşündükten sonra, ailemle birlikte yiyebileceğim güzel bir yemek isterim demiş. Peri de ona, akşam evine gittiğinde yemeği hazır bulacağını söylemiş. Gerçekten de evine dönen balıkçı, çok zengin bir sofranın başında, karısını ve çocuklarını kendisini bekler bulmuş. Yemeklerini sevinç içinde yedikten sonra, periden daha başka neler isteyecekleri konusunda konuşmuşlar.

Ertesi sabah yine aynı yere gidip, peri kızından bir saray istemiş. Dileğinin olacağını söyleyen peri ortadan kaybolunca da hemen evinin yolunu tutmuş. Evinin yerinde, kralları bile hayran bırakacak güzellikte bir sarayın durduğunu görüp, sevinçle içeriye giren balıkçıya karısı, periden daha başka şeyler de istemesini söylemiş. Bunun üzerine ertesi gün ihtiyar, peri kızından köyün efendisi olmayı

ve herkese hükmetmeyi istemiş. İşte o zaman, bu adamın başkalarını düşünmeyen, bencil, aç gözlü birisi olduğunu anlayan peri kızı, önceki verdiklerini de adamın elinden geri alıp, onu yine eski yoksul hayatına göndermiş, sonra da "Şimdi dersini aldın mı, senin gibi gözü doymayan, bencil bir insan ancak kötü şeylere layıktır" diyerek, ortadan kaybolmuş.

Bu olanlara çok üzülen ihtiyar balıkçı, kendisini tekneden atarak intihar etmiş ve böylece, bu olay da herkese ders olmuş.

Hani ne demişler "Aç gözlü insanın gözünü toprak doyurur."

İLETİ DİZİNİ

1-B51. Hiç beklenmedik bir anda, şans insanın yüzüne gülebilir.
"Bir gün, ihtiyar balıkçının oltasına, bir peri kızı takılır ve ona dile benden ne dilersen der."

2-B55. İnsanlar şanslarını iyi yolda değerlendirmeli ve fazla zorlamamalıdır.
"İhtiyar balıkçı, karısının da zorlamalarıyla, her gün peri kızının karşısına yeni isteklerle çıkar."

3-B304. Aç gözlülük ve hırs, insana zarar veren kötü duygulardır.
"Peri kızı kendisinden, herkese hükmetme gücü isteyen balıkçıyı cezalandırarak, yine eski yoksul yaşamına dönderir, o da buna dayanamayarak intihar eder."

84- AKILLI İLE DELİ KARDEŞ

Elazığ-Harput-Kurtdere köyü
Nezaket Çimen

38
Ev hanımı
Büyüklerinden

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken pireler berber iken, ben annemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken, iki oğluyla birlikte yaşayan, yaşlı bir kadın varmış. Bu oğlanlardan birisi akıllı diğeri ise deliymiş.

Günlerden bir gün köy halkı, kasabaya tuz almaya gidiyorlarmış. Evde tuz kalmadığını gören akıllı oğlan da onlarla beraber gitmek istemiş. Deli oğlan, ben gideceğim diye tutturduysa da akıllı onun gidemeyeceğini söyleyerek, kendisi gitmiş. Buna çok sinirlenen deli oğlan, "Ben sana yapacağımı bilirim" demiş ve gidip ocağa bir kazan su koymuş. Su iyice kaynayınca "Anne sen çok kirlendin, gel seni yıkayayım" diye tutturmuş. Zavallı kadın, "Ben kirli değilim, yıkanmak istemiyorum" demişse de deliye söz geçirememiş. Deli de annesini tuttuğu gibi, kaynayan kazanın içine oturtmuş. Kadın anında haşlanarak ölmüş. Bunu anlamayan deli, annesinin hiç konuşmadığını görünce, "Anneciğim, sen bana darıldın galiba, şimdi ben sana güzel elbiselerini giydiririm, süsler köşeye oturturum" demiş. Sonra da dediklerini yapmış. Kadıncağız haşlanarak öldüğü için, ağzı ve gözleri açıkmış. Bunu gören deli, "Annem o kadar mutlu ki, hep gülüyor" diye düşünmüş. Sonra ahırdaki hayvanlarını alıp otlatmaya götürmüş. Dağda bir yaban armuda varmış. Hemen ağaca çıkıp, hem armutları hem de yapraklarını aşağıya indirmiş. Hayvanların armutları yediğini görünce, öfkelenip hepsini kesmiş. Yalnız bir teke kalmış. Onu da keseceği sırada, boynuzlarına takılmış iki armut görmüş ve "Bu teke beni düşündüğü için iki armut ayırmış" diyerek, onu kesmekten vazgeçmiş. Bu arada, daha uzak bir çayırda otlayan inek de kesilmekten kurtulmuş. Akşam olunca deli, tekeyle ineği önüne katıp, eve getirmiş. O sırada, tuzdan dönen akıllı oğlan da evin kapısı önündeymiş. Deliye, diğer hayvanların nerede olduğunu sormuş. O "kestim" deyince de, nedenini sormuş. Deli de ona, "Armut ağacına çıkıp, mumulikini topilikini aşağıya döktüm. Dö-

kerken de mumiliği size, topiliği bana dedim ama, onlar beni hiç düşünmeyip hepsini yediler, ben de onları kestim, bana armut ayıran tekeyi kesmedim" demiş. Bu olanlara çok üzülen akıllı kardeş, "Olan olmuş artık" diyerek, tuzları içeri taşımış sonra da anasını ortalarda göremeyince, nerede olduğunu sormuş. Deli oğlan, "Anamızı bir güzel yıkadım, yeni elbiselerini giydirdim, köşeye oturttum, öyle memnun oldu ki sevincinden hep gülüyor, inanmazsan git de bak" demiş. Bunları duyan akıllı, hemen içeri koşmuş ve annesinin kaskatı kesilmiş ölüsünü görünce, ağlayıp döğünmeye başlamış.

Onun feryadına gelen komşular, olanları görüp üzülmüşler ve hep birlikte cenazeyi kaldırmışlar.

Bu olaydan sonra akıllı kardeş, hayatlarını yeniden düzenleme gereği duymuş ve ineği satarak oradan gitmeye karar vermiş. Bu fikrini deli kardeşine söyleyince o, "Madem beni tuza göndermedin, bu defa ineği ben satacağım" diye tutturmuş. Akıllı onunla başa çıkamayacağını anlayınca, ineği satmasına izin vermiş ve en az beş altına satmasını söylemiş. Eğer beş altından aşağıya satarsan, seni gönderir ineği geri aldırırım diye eklemiş. Bunları dinleyen deli ineği alıp yola çıkmış ama çok yorulduğu için, kasabaya gitmekten vazgeçip ineği, yolda rastladığı birisine satmaya karar vermiş. O sırada bir mağara görerek, ineği bu evde oturanlara satayım diye düşünmüş ve mağaranın ağzına yaklaşıp, "İnek satıyorum" diye bağırmış. Sesi mağarada inek satıyorum diye yankılanmış. Bunun üzerine deli, "Kaça alıyorsun" diye bağırmış. Bu da mağarada yankılanınca, deli "Beş altına" demiş. Mağaradaki yankı da beş altına deyince, deli birisinin kendisiyle pazarlık yaptığını sanarak, "İneği sana beş altına satıyorum, parasını da bir hafta sonra gelir alırım" demiş ve ineği orada bırakıp köye dönmüş. Kardeşi, ineği sattın mı parası nerede, diye sorunca da "Beş altına sattım, bir hafta sonra gidip altınları alacağım" demiş. Bunu duyan akıllı, "Eyvah inek de elden gitti" diye düşünmüş. Bir hafta sonra, deliye "Haydi sen gidip ineğin parasını getir, ben de eşyaları toplayayım da buradan gidelim" demiş. Yola çıkan deli , mağaraya varınca, kurtların yediği ineğin kemikleriyle karşılaşmış, ama yine de "Beş altınımı ver diye bağırmış. Ses mağarada yankılanınca çok sinirlenen deli, "Hem ineğimi aldın,

hem de üstüne beş altın mı istiyorsun" diyerek, öfkeden mağaranın duvarlarını tekmelemiş. Bu sırada duvardan kayan bir taşın arkasından, altınlar dökülmeye başlamış. Bunu gören deli, "Ben sana ineği yalnızca beş altına sattım, fazlasını istemem" diyerek, beş altın alıp eve dönmüş. Olanları akıllı kardeşine anlatıp, daha orada çok altın var demiş. Bu işin aslını iyice sorup anlayan akıllı, yanlarına torba, heybe alarak, deliyle birlikte o mağaraya gitmiş. Altınları görünce kardeşine, haydi yardım et de bunları torbalara dolduralım demiş ama deli olmaz, önce sahibine soralım diyerek mağaraya, "Bu altınları bize veriyor musun" diye bağırmış. Ses geri yankılanınca da "Tamam veriyor" demiş ve altınları çuvallara doldurup eve dönmüşler.

Eve gelince deli, gidip muhtardan bir ölçek getirerek altınlarımızı ölçeceğim diye tuttumuş. Akıllı, "Muhtar altınlarımızı görür ve ortak olmaya kalkar" diye onu engellemek istemişse de başaramamış. Deli dediğini yaparak gidip muhtardan ölçek getirmiş ve altınları ölçmüş. Geri götürürken de ölçeği boş getirdi demesinler diye, akıllıdan gizli, altına iki tane altın sıkıştırmış ve götürüp vermiş. Muhtar, "Deli oğlan, ölçeğimi boş mu getirdin" deyince de "Altına bakarsan boş getirmediğimi anlarsın" demiş. Altınları gören muhtarın, şaşkınlıktan gözleri fal taşı gibi açılmış. Hemen delinin arkasından giderek, "Siz altın bulmuşsunuz, ya yarısını bana verirsiniz ya da sizi şikayet ederim" demiş. Bunu duyan deli akıllıya "Muhtar bizden ne istiyor" diye sormuş. O da "Kardeşim, muhtar bizde altın olduğunu sanıyor, oysa bizim gibi yoksul insanlarda altın ne gezer değil mi" diye cevap vermiş . Buna çok sinirlenen muhtar, elindeki altınları göstererek, "Yoksa bunlar ne ya" diye bağırmış. Deli altınları kardeşinden gizli götürdüğü için, sırrını ortaya çıkaran muhtara çok kızarak, elindeki sopayla saldırıp adamı öldürmüş. Bunu gören akıllı hem çok korkmuş, hem de çok üzülmüş, sonra da muhtarın ölüsünü götürüp bir kuyuya atmış. Aradan bir zaman geçince, köye tahsildar gelmiş ve doğruca muhtarın evine gidip onu aramış ama, bulamamış. Candarmaya haber vermişler. Candarma da muhtarı en son kim gördü, ona ne oldu diye herkesi sorguya çekmiş. Sıra deliye gelince o, "Muhtarı ben öldürdüm, sonra da bir kuyuya attık" demiş. Akıllı, "Böyle bir şey olmadı, o deli-

dir, ne dediğini bilmiyor" diyerek durumu kurtarmak istemiş. Hemen o gece kuyudan muhtarın ölüsünü çıkarıp başka bir yere gömmüş, yerine de tekeyi keserek kuyuya atmış. Ertesi gün de muhtarı bulamayan candarma çaresiz kalınca deliye, "Haydi git, muhtarı hangi kuyuya attınsa çıkar getir" demiş. Sonra da hep birlikte kuyunun başına gelip, beline bir ip bağlayarak, deliyi aşağıya sarkıtmışlar. Suyun içinde elini dolaştıran delinin eline, tekenin boynuzları gelince, dışardakilere, "Ey ahali, sizin muhtarınız boynuzlu muydu yoksa boynuzsuz muydu" diye bağırmış. Dışardakiler birbirlerine bakıp gülmüşler. Bu sırada delinin eline tekenin kılları gelmiş. Bu defa da "Ey ahali sizin muhtar kıllı mıydı yoksa kılsız mıydı" diye seslenmiş. Dışardakiler delinin bu sözlerine gülerken, o aşağıdan bu sefer de "Ey ahali sizin muhtar iki ayaklı mıydı yoksa dört ayaklı mıydı" diye bağırmış. Artık sinirlenmeye başlayan köy halkı da "Ne bulduysan yukarı gönder de iki ayaklı mı yoksa dört ayaklı mı o zaman anlarız "demişler. Delinin ipe bağladığı şeyi yukarı çekince de bunun şişmiş bir teke olduğunu görüp, gülmüşler. Yukarı çıkan deli kuyudan muhtarın değil de tekenin ölüsünün çıktığını görünce de şaşkınlıkla etrafına bakınıp, "Kuyuya bir taş attım, yedi akıllı toplandı çıkaramadı" demiş.

Daha sonra iki kardeş eşyalarını toplayıp, altınlarıyla birlikte büyük bir şehire göçmüşler ve orada bolluk, zenginlik içinde yaşamışlar...

İLETİ DİZİNİ

1-E3. Ruh hastaları yalnız ve denetimsiz bırakılmamalıdırlar.
"Akıllı kardeş deli kardeşi evde bırakınca, o da sıcak suyla annesini haşlayıp öldürür."

2-E4. Ruh hastalarının davranışlarının, kendilerine göre açıklanabilir "öznel" bir iç-mantığı vardır.
"Deli kardeş, yaptığı her şeye bir açıklama getirir."

3-C160. İnsan davranışlarını belirli kalıplara göre çok fazla yargıla-

mak doğru değildir, toplumun yargılarına uymayan ayrıksı davranışlar da bazan iyi sonuçlar verebilir.
"Deli kardeşin bazı davranışları sonunda, aile zengin olur."

4-B262. Akıllı olmayan insanlar sır saklayamazlar ve bundan da zarar görürler.
"Deli kardeş muhtara, altın bulduklarını söyler."

5-A6. Şantaj yoluyla kazanç elde etmek isteyenler, sonunda yaşamlarını yitirebilirler.
"Altınlara ortak olmak isteyen muhtar, bunu canıyla öder."

6-C160. Ruh hastalarının davranışlarını kendi mantık değerlerimizle açıklamaya kalkarsak, bir sonuca varamayız.
"Bir deli bir kuyuya taş atar yedi akıllı çıkaramaz."
"Deli kardeş, kuyuya bir taş attım, yedi akıllı toplandı çıkaramadı der."

85- ÜÇ KARDEŞ

Balıkesir-Burhaniye-Pelitköy
Senem Çetinmeşe
38
Ev hanımı
Amcasının karısından

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, bir ülkede fakir bir ailenin üç oğlu varmış. Bu evde yoksulluktan dolayı tartışmaların ardı arkası kesilmezmiş. Günün birinde üç kardeş evden ayrılmaya karar vermişler ve hazırlıklarını yapıp yola çıkmışlar.

Bir zaman gittikten sonra bir dağa varmışlar. Burada beyaz renkli pek çok taş varmış. Büyük oğlan bunlara bakıp, "Ah şu taşlar ko-

yun olsa da ben de onlara çoban olsam" demiş ve dileği o anda gerçekleştiği için, büyük kardeş o dağda kalmış.

Diğer iki oğlan yolculuklarına devam etmişler. Biraz gittikten sonra, önlerine çıkan çeşmeden su içen iki kardeşten büyük olanı, "Ah şu çeşmeden su yerine rakı aksa da ben de burada bir meyhane açsam" demiş. Bu dilek de gerçekleşmiş ve ortanca oğlan da orada kalmış.

Küçük oğlan tek başına yolculuğunu sürdürürken, bir köyün yakınında bulunan ormanlara bakıp, "Ah şu ormanlar meyve ağacı olsa da ben de burada bir iş kursam" demiş. Bunun dileği de gerçekleşmiş ve küçük oğlan da oraya yerleşmiş. Aradan uzun bir zaman geçmiş ve her üç kardeş de işlerini ilerletmişler. Bu üç kardeşin niyetlerini öğrenmek isteyen tanrı, bunları sınamak üzere bir görevli göndermiş. Bu görevli yaralı bir ihtiyar kılığındaymış. İhtiyar üç kardeşi de ziyaret etmiş. Önce büyük oğlan kardeşe gidip, "Çok uzak yoldan geldim, çok da susadım, bana bir bardak ayran verir misin?" demiş. Oğlan da ona "Parasını ver, ayranı iç" demiş. Bunu duyan ihtiyar, "Allah seni eskisinden beter etsin" diyerek ayrılmış ve o anda orada bulunan her şey yine eski haline dönmüş. İhtiyar sonra meyhane açan oğlana gitmiş ve ona da "Çok uzak yoldan geldim, bana bir yudum rakı verir misin?" demiş. Ondan da aynı cevabı alınca, yine aynı dilekte bulunmuş ve orada da her şey eski haline dönmüş. Sonunda ihtiyar küçük oğlanın yanına gitmiş. Oğlan, adamı böyle yara içinde görünce "Senin yaraların iyileşmiyor mu, dermanını aramadın mı" diye sormuş. İhtiyar da "Aradım, benim dermanım, bu yaralara süreceğim, senin çocuğunun kanıdır. Eğer sen oğlunu kesip fırına koyarsan, ben de onun kanından yaralarıma sürersem iyileşeceğim" demiş. Oğlan karısıyla konuştuktan sonra, çocuğunu keserek fırına koymuş. Aradan bir zaman geçip de hep birlikte fırını açıp baktıklarında çocuğu kitaplar içinde, bir masa başında otururken görmüşler. İhtiyar herkesin şaşkın bakışları içinde, küçük oğlana, "Allah seni daha iyi etsin" demiş ve kaybolmuş. İşte böyle, "İyilik yapan iyilik bulur."

Anlayana da bu masal burada bitmiş.

İLETİ DİZİNİ

1-D3. Yoksulluk, bir ailenin dağılmasına neden olabilir.
"Yoksulluk nedeniyle, tartışmaların ardı arkası kesilmeyen ailenin çocukları, evi terkeder."

2-B51. Hiç beklenmedik bir anda, insanın yüzüne şans gülebilir.
"Kardeşlerin dilekleri gerçekleşir."

3-C167. İnsanlar varsıllaşınca, geçmişte çektikleri yoksullukları hiç unutmadan, öteki yoksullara yardımcı olmalıdırlar.
"Yoksul ihtiyara yardımcı olmayan kardeşler, yine eski yoksulluklarına dönerler."

4-B202. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.
"İhtiyara yardım etmeyen oğlanlar eski yoksul yaşamlarına dönerlerken , yardımcı olan küçük oğlan durumunu korur."

86- TUZUN DEĞERİ

Samsun-Kurugökçe köyü
Saffet Erdem
48
İşçi
Büyüklerinden

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken pireler berber iken, ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken, bir varmış bir yokmuş, bir kralın yedi oğlu varmış. Kral bunlardan en büyük oğlunu severmiş.

Bir gün oğullarının da kendisini ne kadar sevdiklerini öğrenmek isteyen kral, onları karşısına çağırarak birer birer sormuş. Her biri

babalarına ne kadar çok sevdiklerini, en güzel varlıklarla sembolleştirerek anlatmaya çalışmışlar. Kimisi babasını bal kadar sevdiğini, kimi şeker kadar sevdiğini, kimi de dünya kadar sevdiğini söylemiş. Sıra en küçük oğlana gelince, o biraz düşünmüş ve babasına duyduğu sevgiyi "Seni tuz kadar seviyorum" diye belirtmiş. Bunu kendisine hakaret sayan kral, çocuğu evden kovmuş. Ağlaya ağlaya yollara düşen oğlan, gide gide sonunda bir ülkeye varmış. Hiç çocuğu olmayan o ülkenin kralı, bu çocuğu evlatlık almış. Gel zaman git zaman kral ölünce, çocuk bu ülkeye kral olmuş.

Bir gün babasının kendisine yaptığı haksızlığı düşünerek, ona bir ders vermek istemiş. Büyük bir ziyafet hazırlayıp, bütün yemekleri de tuzsuz yaptırmış. Sonra da babasına elçiler göndererek onu yemeğe davet etmiş. Komşu kralın bu davetini kabul eden misafir kral bakmış ki, bütün yemekler tatsız. Nedenini sorunca, tuzsuz da ondan demişler. Biraz getirin koyalım deyince de hiç tuzumuz yok demişler. Bu güzel yemekleri tuzsuz oldukları için yiyemeyen kral, tuzun değerini o zaman anlamış. Bunu gören çocuk da kendisini babasına tanıtarak, "Şimdi neden seni tuz kadar sevdiğimi anladın mı" demiş. İşin aslını anlayan baba, oğlundan kendisini bağışlamasını istemiş ve biribirlerine sarılmışlar.

Onlar ermiş muradına, darısı bu kıssadan, hisse alacakları başına...

İLETİ DİZİNİ

1-C186. Armağan maddi değerine göre değil, içerdiği sembolik iletiye göre değerlendirilmelidir.
"Kral çocuklarının sevgisini, onların kendisine verdiği armağanlara göre ölçer ve tuz vereni evden kovar."

2-B5. Günlük yaşamda hiç önemsemediğimiz küçük ayrıntıları yitirdiğimiz zaman, onların yaşamın güzelliklerini oluşturduğunu anlarız.
"Yemeğine koyacak tuz bulamayan kral, o zaman tuzun insan

yaşamında ne denli önemli bir madde olduğunu anlar."

3-B150. Özeleştiri yapmak, hatasını anlamak ve özür dilemek insanı yücelten bir davranıştır.
"Kral yaptığı yanlışı anlayarak, oğlundan af diler."

4-B350. Bağışlayıcılık yüce bir erdemdir, sevilen insan daha kolay bağışlanır.
"Oğul babayı bağışlar ve biribirlerine sarılıp mutlu yaşarlar."

87- YARIŞ

Ş.Urfa-Siverek
İlyas Gezen
40
Çiftçi
Büyüklerinden

Zamanın birinde, Kafdağı'nın ötesinde, insanların mutluluk içinde yaşadıkları bir ülkede, at yarışlarını çok seven bir padişah varmış. Bu padişah, yerine gelecek olan oğlunu da böyle bir at yarışı sonunda seçmek istemiş, fakat bu yarış farklı bir yarışmış. Çünkü bu yarışta atı birinci olan şehzade değil,en sonda kalan şehzade padişah olacakmış.

Bu kural ülkede herkesi şaşırtmış. Buna itiraz eden vezirler zindanlara atılmışlar. Ülkenin bilge kişileri, düşünmüşler taşınmışlar bu yarış konusunda bir çıkar yol bulamamışlar. "Hem yarış yapılacak, hem de sonda kalan sultan olacak, bu yarış nasıl yapılacak" diyorlarmış. Buna bir çare bulana ödüller verileceği duyurulmuş. Bu haberi duyan herkes, ülkenin dört bir yanından saraya akın etmeye başlamışlar, ama bir çözüm yolu bulamamışlar.

Öte yandan bu ülkede bir ırmağın kıyısında, yemyeşil ovaların masmavi gökyüzüyle birleştiği yerde, çok yoksul bir çoban güzel mi güzel, zeki mi zeki kızıyla birlikte yaşarmış. Çobanın kızı bu haberi duyunca babasına, "Ben bu işin sırrını biliyorum" demiş. Babasıyla kız bir şafak vakti yollara düşüp az gitmişler uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler ve bir akşamüstü saraya varmışlar. Saray görevlileri kızın ne için geldiğini öğrenince, hemen onu alıp huzura çıkarmışlar. Kız, "Padişahım bu işin çözümü çok kolay. Her şehzade kendi atına değil de bir başkasının atına bindirilsin. O zaman herkes kendi sahibi olduğu asıl atını geride bırakmak için, bindiği atı var gücüyle koşturacaktır" demiş. Bunu duyan şehzadelerin hepsi, kızın güzelliğine ve zekasına hayran kalmışlar ve onunla evlenmek istediklerini söylemişler. O zaman kız söze karışarak, "Ben ancak padişah olacak şehzade ile evlenirim" demiş. O zaman padişah, "Atı sonda kalan, hem padişah olur hem de bu güzel kızla evlenip, muradına erer" demiş. Yarışın sonunda kız, padişah olan oğlanla evlenmiş. Görüldüğü gibi, "Akıl yaşta değil, baştadır".

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

1-C187. Bazı yarışların kuralları, alışılmışın çok dışında olabilir. Buna hemen karşı çıkmak yerine ardında yatan asıl nedeni bulup ona göre çözüm üretmek gerekir.
"Yarışta, en arkada kalan at birinci sayılacaktır, zeki kız bu kurala uygun bir yarış kazanma yolu bulur."

2-B260. Zeka ve yetenek, varsıllıktan daha önemlidir, çünkü zeka ve yetenek insanı varsıllaştırır, ama varsıllık zeka ve yetenek kazandıramaz.
"Yoksul çoban kızı, zekası sayesinde padişahla evlenir."

88- KEZE BACI MASALI

Diyarbakır
Esma Ocak
63
Yazar
Annesinden

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, bir varmış bir yokmuş. Allah'tan başka hiç kimse yokmuş. Bir ülkede yaşayan çok kurnaz bir kadının, çok tembel ve çok obur bir kızı varmış. Bu tembelliği yüzünden de bir türlü evlenemeyip, yerde kalmış. (Evde kalmış).

Günlerden bir gün, bunların mahallesine çok zengin bir pamuk tüccarı taşınmış. Bunu gören kızın annesi, tüccarın evine gidiş-dönüş saatlerinde, kendi evinin damına çıkıp, kızına şöyle seslenmeye başlamış. "Sabahtan öğleye kadar, yatan kızım. Öğleden sonra kalkıp, bir batman atan (Bir batman 8 kilodur) kızım." Bu sözler, bir gün pamuk tüccarının ilgisini çekmiş ve yarım günde, bir batman pamuk eğiren bu kızın, kendisi için ideal bir eş olacağını düşünerek, gidip kızı anasından istemiş.

Tüccarın, kurduğu tuzağa düştüğünü gören kadın, önce usulen biraz nazlanıp, sonra da etekleri zil çalarak, kızını gelin etmiş. Gösterişli bir düğün-dernekle evlenen kız, sabahtan akşama, akşamdan sabaha, tembel tembel yatmaktan ve yemek yemekten başka bir şey yapmıyormuş. Tüccar ilk günler, daha yeni gelindir diye karısına hiçbir şey söylememiş. Fakat, cicim ayları geçtikten sonra "Hadi bakalım hanım, hani sen yarım günde, bir batman pamuk eğiriyordun, eğir de görelim" demiş ve her gün bir batman pamuk getirip, karısının önüne koymaya başlamış. Kız ise bu pamuklara hiç dokunmuyor, yine öyle, yiyip-içip, tembel tembel yatıyormuş. Kocası ne zaman eğireceğini sorunca da "Biriksinler bakalım, benim için bir günlük iş, bir ara hemen eğiriveririm, sen hiç merak etme" diyormuş. Böyle böyle bir oda dolusu pamuk birikmiş. Bu konuda,

karısının kendisini aldattığını anlayan adamın, sonunda sabrı taşmış ve bir sabah evden çıkarken karısına, "Ya bu gün akşama kadar bu pamukları eğirirsin, ya da seni boşarım" demiş. Artık, bir kaçış yolu olmadığını gören kız çok korkmuş ve ağlayarak anasına gidip, durumu anlatmış. Durumun ciddiyetini anlayan anası da çok telaşlanmış ve "Başka çaremiz yok, hemen avluya pamuklara taşıyalım, çıkrığı kuralım ve sen eğirmeye başla. Hiç durup-dinlenmeden, akşama kadar eğirirsen, belki bitirirsin" demiş. Kız "Ben bütün gün aç duramam" diye yine ağlamaya başlamış. Anası, ona da bir çare bulmuş. "Sus ağlama, ben şimdi bir kazan bulamaç pişiririm. Sen hiç durmadan çıkrığı çevirirken, ben de bulamacı kaşıkla bir, bir omuzuna, bir diğer omuzuna dökerim. Sen de işine hiç ara vermeden, başını bir o yana, bir bu yana çevirerek, omuzlarındaki bulamacı yalarsın ve böylece zaman yitirmemiş olursun" demiş. Bunun üzerine kız, pamuğu eğirmeye başlamış, bir taraftan da başını bir sağa, bir sola çevirerek, anasının arkasından, omuzlarına döktüğü bulamacı yalayıp, karnını doyurmaya çalışıyormuş.

Kızın bu gülünç durumunu gören peri padişahının hasta oğlu, katıla katıla gülmeye başlamış. Günlerdir boğazı şişen, peri padişahının oğlunun bademcikleri patlamadığı için, bir türlü iyileşemiyormuş. Kızın durumuna çok fazla gülünce, patlamış ve iyileşmiş. Bunu gören peri padişahı, oğlunun iyileşmesine öyle çok sevinmiş ki hemen kıza gelip "Sen benim oğlumu güldürerek iyileşmesine yardımcı oldun, ben de sana bir iyilik yapmak isterim, dile benden ne dilersin" demiş. Bunu duyan kızla anası çok sevinmişler ve avludaki bütün pamukların eğrilip, iplik olmasını dilemişler. Peri padişahı "Bundan kolay ne var" demiş ve pamuklar bir anda ipliğe dönüşmüş.

Bunu gören anayla kız, sevinçlerinden oynamışlar, hemen iplik yumaklarını kenara dizip, avluyu yıkamışlar. Akşam yaklaşırken ana evine gitmiş. Kızına da, pamukları kendisinin eğirdiğini söylemesini tembih etmiş. Akşam eve dönen tüccar, bütün pamukların eğrildiğini görünce, gözlerine inanamamış. Karısına "Bir günde bu işi nasıl yaptın" demiş. Karısı da "Benim için bunlar iş değil, daha çoğunu bile yaparım" deyip, kasılmış. Buna çok sevinen tüccar, ertesi günü eğirmesi için, yine karısına pamuk getireceğini söylemiş. Bun-

dan çok telaşlanan kız, ertesi sabah kocası evden çıkar çıkmaz, hemen anasının evine koşmuş ve bu defa ne yapacaklarını sormuş. Kurnaz kadın, düşünüp taşınarak, bir çare bulmuş ve kızına ne yapması gerektiğini iyice öğretip, onu evine geri göndermiş ve olacakları beklemeye başlamış.

Akşam olunca adam, pamuklarla eve dönmüş. Yemekten sonra otururken, kız annesinin öğrettiği gibi, daha önceden küçük bir kutuya koyup hazırladığı bir "keze"yi (Karafatma böceği) kocası görmeden kutudan çıkarıp, ortaya salıvermiş. Böcek yürümeye başlayınca da böceğe eğilip, yüksek sesle "Kız teyze teyze, kurban, nereye gidiyorsun, geç şöyle otur biraz "demiş. Karısının böcekle konuştuğunu gören adam şaşırarak, "Sen ne yapıyorsun, kiminle konuşuyorsun öyle, ne teyzesi" demiş. Kız da böceği göstererek, "Bu benim teyzemdi. Biz ailece böyle çok çalışkanız. Fakat çok çalışmaktan, sonunda işte bir kezeye dönüşüyoruz. Teyzem de çok çalışmaktan böyle oldu" demiş.

Buna inanan ve çok üzülen adam, karısının da çok çalışmaktan, kezeye dönüşeceği korkusuyla, "Aman, ben pamukların eğrilmesinden vazgeçtim, sakın sen çalışıp da, sonunda bir keze olma karıcığım" demiş.

Böylece, tembel kız da kurnaz anasının verdiği akıl sayesinde, bu işten kurtulmuş ve istediği rahat hayata kavuşmuş. Anasıyla birlikte yemişler içmişler, muratlarına geçmişler ve adama bakıp, içlerinden kıs kıs gülerek "Bir adam eşek olursa sırtına binen çok olur" demişler.

İLETİ DİZİNİ

1-C21. Tembel ve niteliksiz kızlar evde kalırlar.
"Obur ve tembel kız, koca bulamayıp evde kalır."

2-B210. Kurnaz ve yalancı insanlar, gerçeği tam tersine çevirip,

başkaların sırtından geçinebilirler.
"Kurnaz kadın, tembel kızını çok çalışkan gösterip, bir tüccarla evlendirir."
"Tembel kız, kurnaz anasının oyunlarıyla kocasını aldatır ve rahat bir yaşama kavuşur."

3-A1. Yalan mutlaka ortaya çıkar, "yalancının mumu yatsıya kadar yanar."
"Kızın tembelliğini gören adam, onu boşamaya kalkar."

4-B50. İnsan yaşamda hiç umutsuzluğa kapılmamalıdır, en beklenmedik anda bir kurtarıcı çıkabilir.
"Peri kızının oğlu, kıza yardımcı olur."

89- AYŞE KIZ İLE FATMA KIZ

Isparta
Selahattin Sağdaş
70
Elektrikçi
Büyüklerinden

Bir varmış bir yokmuş. Deve tellal iken pire berber iken, ben babamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken, iki komşu aile varmış. Bu ailelerin birer de kızları varmış. Birinin adı Ayşe ötekininki ise Fatma'ymış. Fatmalar Ayşeler'i hiç çekemezlermiş. Ayşeler yoksul ama, iyi kalpli insanlarmış. Yoksulluklarına birer çare bulmak isteyen Ayşe evden ayrılıp yollara düşmüş. Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş derken bir armut ağacına rastlamış.

Ağaç Ayşe'ye nereye gittiğini sorunca o da çalışmaya demiş. Bunun üzerine ağaç, "Şu dallarımı budayıp toprağımı çapala, bir gün olur

armudumu yersin" demiş. Kız da söyleneni yapıp yine yoluna devam etmiş.

Az gitmiş uz gitmiş her yanı yıkık dökük bir çeşmeye rastlamış. Çeşme de ona "Beni temizle tamir et, gün gelir soğuk suyumdan içersin" deyince, Ayşe onun söylediğini de yapmış ve yine yürümüş gitmiş. Derken, her tarafı küllerle kaplı bir fırın görmüş ve isteği üzerine onu da temizlemiş. Bundan sonra yolu üzerine çıkan bakımsız bir kuzuyla, hasta bir ata da yardım ettikten sonra, çok yorulan Ayşe kız bir ağacın altında uyuyakalmış.

Bir zaman sonra, bir at kişnemesiyle uyanmış ki bir de ne görsün, daha önce yardım ettiği at gayet sağlıklı bir halde ve sırtında da altın dolu bir heybeyle karşısında durmuyor mu... Kız şaşkınlıkla ona bakarken at, "Hani sen bana yardım etmiştin ya, ben de şimdi seni evine götüreceğim, haydi bin sırtıma" demiş. Ata binen Ayşe sevinç içinde evin yolunu tutmuş. Derken birden çok üşümeye başladığı bir anda elinde sıcacık bir kazak tutan kuzu karşısına çıkmış ve ona "Ayşe kız sen bana yardım ettin, ben de sana yünlerimden bir kazak yaptım, al giy de üşüme" demiş. Kazağı giyen kız biraz sonra da çok acıktığını hissettiği bir sırada, etrafa nefis çörek kokuları saçan fırınla karşılaşmış. Fırın da ona "Sen bana yardım etmiştin, al şimdi istediğin kadar çöreklerimden ye" demiş. Ayşe sevinçle biraz fazla çörek yiyince, bu kez de çok susamış. Tam o anda da daha önce temizleyip onardığı çeşme ona buz gibi suyundan ikram etmiş. Mutluluk içinde yoluna devam eden Ayşe bu kez de dibinde bir sepet armut duran armut ağacına rastlamış. Ağaç da ona "Sen bana yardım etmiştin, şimdi de ben sana armutlarımdan armağan veriyorum, al bu sepeti evine götür" demiş. Sonunda Ayşe evine ulaşmış. Onun geldiğini gören çil horoz "Ayşe kız geliyoooor, bir ata binmiş geliyooor, üürüüü... Atın heybesi de altınla dolu üürüüü... diye bağırmaya başlamış. Bunu duyan annesi çok sevinmiş ve koşup kızını kucaklamış.

Bu olanları gören kıskanç komşuları ise "Ne olacak onun yaptığını benim kızım da yapar" diyerek hemen Fatma'yı yola çıkarmış. Az giden uz giden Fatma da yolda armut ağacına rastlamış. Ağaç "Fat-

ma kız beni budar mısın" deyince de "Hadi ordan, ben bir evin bir kızıyım, elimi sıcak sudan soğuk suya sokmam, işim yok da sana mı bakacağım" demiş ve söylenerek oradan uzaklaşmış. Giderken de Ayşe'nin geçtiği yollardan geçerek karşısına çıkan her şeyi bu sözlerle azarlamış. En sonunda atı da tersleyip ağacın altında uyuyakalmış. Biraz sonra da atın kişnemesiyle uyanmış. At ona "Hadi Fatma kız, sen bana bakmadın ama, ben yine de seni evine götüreceğim, bin sırtıma" demiş. Meğer atın sırtındaki heybe bu sefer yılanlarla çiyanlarla doluymuş. Ata binen kız yola çıkmış, çıkmış çıkmasına ama biraz sonra üşümeye başlamış. Karşısına çıkan kuzu "Üşü Fatma kız üşü, sen bana yardım etmediğin için ben de sana kazak vermiyorum" demiş. Öfkeyle yol alan kız biraz sonra da acıkmış ama, karşısına çıkan fırın ona bir tane bile çörek vermeyeceğini söylemiş. Daha ilerdeki çeşme de susayan kıza suyundan vermemiş. Kız aç susuz perişan bir halde giderken, dibinde bir sepet dolusu armut duran ağaca rastlamış ve hemen uzanıp onu almak istemiş. İstemesiyle de ağacın, sepeti kızın başından aşağıya boşaltması bir olmuş. Bunun üzerine daha çok üzülen kız sonunda evine ulaşmış. Onu gören horoz "Fatma kız geliyooor, atın üstünde geliyooor, üürüüü, atın heybesi de yılanlarla çiyanlarla dolu üürüüü... diye bağırmaya başlamış. Bunu duyan annesi koşup Fatma'yı kucaklamış ve heybesini boşaltmış, boşaltmasıyla da ortaya dağılan yılanların çiyanların ana kızı sokup öldürmeleri bir olmuş.

İşte böyle "Emeksiz yemek olmaz."

Öte yandan ise iyi kalpli, yardımsever Ayşe ile annesi ömürlerinin geri kalanını mutluluk içinde sürdürmüşler. Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

1-B100. Kıskançlık kötü bir huydur ve insana zarar verir.
"Fatma'nın ailesi, Ayşe'nin ailesini kıskanırlar ve başlarına iş açarlar."

2-D50. Yoksul ailelerin çocukları çalışarak aile bütçesine katkıda bulunmalıdırlar.
"Yoksul evin kızı Ayşe, çalışmak için uzaklara gider."

3-C180. Her almanın bir vermesi vardır, emeksiz yemek olmaz.
"Ayşe'nin karşılaştığı her varlık, ondan karşılığını ödemek üzere yardım isterler ve zamanı gelince de borçlarını öderler."

4-B202. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.
"Ayşe ile annesi zengin ve mutlu olurlarken, Fatma ile annesini yılanlar sokup öldürür."

90- ESİL İLE YESİL

Niğde-Aksaray
Ramazan Mutlu
40
Banka müfettişi
Ninesinden

Zamanın birinde, yoksul bir köyde, yaşlı annesiyle birlikte yaşayan Ali adında bir çocuk varmış. Babası genç yaşta öldüğünden, köylüler onu Yetim Ali diye çağırırmış.

Yetim Ali'yle annesi, köyde onun bunun hizmetinde boğaz tokluğuna çalışırlarmış. Yoksullukları yetmezmiş gibi, insanlar Ali'yle annesini hor görür, adam yerine koymazlarmış.

Büyüdükçe bu duruma giderek daha zor katlanan Ali, akşam karanlığı basınca evlerinin mahzenine iner, orda saatlerce oturur, bu yoksulluktan kurtulmanın mutlaka bir çaresi olmalı diye düşünürmüş.

Bir akşam yine mahzende oturmuş kara kara düşünürken, bir köşede dedesinden kalma sandık gözüne ilişmiş. Can sıkıntısından sandığı açıp karıştırmış. Sandığın içi kitap doluymuş. Ali'nin dedesi dünyayı gezmiş, Mısır'a kadar gidip orada öğrenim görmüş alim bir adammış.

Ali kalın el yazması kitaplardan birini karıştırırken, içinden sararmış bir kağıt parçası düşmüş. Yerden alıp kağıtta yazılanları heceleye heceleye okumuş. "Esil Yesil Lef!" yazıyormuş. Ali bunları söyler söylemez karanlık mahzenin içinde iki cin ortaya çıkıvermiş. Zavallı Ali'nin dili tutulmuş. Cinlerden biri ak, diğeri karaymış. Önce ak cin konuşmuş: "Ey insanoğlu, ben iyi bir cinim. Adım Esil. Ancak, sen Yesil'i de birlikte çağırdın. O kötü bir cindir. Birimizi seç. Birimiz gitsin, diğeri kalsın. İkimiz aynı insanın hizmetinde olamayız." Kara cin de "Benim adımYesil. Evet, ikimizden birini seçmen gerekiyor. Yap seçimini" demiş.

Ali, korkusu biraz geçince, "Ben ve annem çok yoksuluz. Yoksulluktan bizi hanginiz kurtarabilirsiniz?" diye sormuş. Esil, "Ben sana dürüst ve başarılı bir insan olmanın yollarını öğretebilirim. Ama çok çalışman gerekir. Bunun kolay olacağını sanma" demiş.

Yesil ise, "Yoksulluktan seni kısa zamanda kurtarabilirim. Bunun için çok fazla beklemen ve fazla bir şey yapman gerekmez" şeklinde konuşmuş.

Ali bir an düşünüp hemen kararını vermiş. "Benim artık dayanacak gücüm kalmadı. Bir an evvel bu durumdan kurtulmak istiyorum. Yesil kalsın" demiş. Demesiyle birlikte Esil adlı cin gözden kaybolmuş. Yesil gök gürlemesini andıran bir kahkaha atarak "Aferin" demiş. "Doğru bir seçim yaptın. Şimdi dileğini gerçekleştirmen için sana yol göstereceğim. Dikkatle dinle. "Alaza Yalaza Zulem" bu sihirli sözü söylediğin anda, istediğin bir hayvana dönüşeceksin. Annen bu hayvanı kasabadaki pazara götürüp satacak. Ancak, yuları alıcıya vermeyecek. Köye dönünce yuları tutup bu sihirli sözü tekrarlayacak. Sen de yeniden eski haline döneceksin. Böylece çok

para kazanacaksınız. Yalnız, sakın sihirli sözü unutmayın ve yuları alıcıya vermeyin."

Cin bunları söyledikten sonra gözden kaybolmuş. Ali hemen koşup olanları annesine anlatmış. Cahil kadın, kolay yoldan para kazanacaklarını duyunca çok sevinmiş.

İlk denemeyi ertesi gün yapmışlar. "Alaza Yalaza Zulem" diyen Ali, gösterişli bir ata dönüşmüş. Annesi de yularından tuttuğu gibi, atı pazar yerine götürüp satmış. Köye dönünce yanında getirdiği yuları tutup sihirli sözü söylemiş. Bir kaç saat sonra Ali dönüp gelmiş.

O günden sonra Ali'yle annesinin hayatları değişmiş. Güzel bir eve taşınmışlar. Pahalı giysiler almışlar. Sofralarında kuş sütü eksikmiş.

Yetim Ali'yle annesinin böyle ansızın zengin olmaları, köyde herkesin dikkatini çeker olmuş. Paranın nereden geldiğini kimse anlayamıyormuş. Yaşlı bir tüccar "Bu işte bir bit yeniği var" diyerek, Ali'yle annesini izlemeye başlamış. Bir süre izledikten ve olanları gördükten sonra, işin sırrını anlamış. Bir sonraki pazarda kadının getirdiği öküzü yüksek bir fiyat vererek satınalmış. Ancak, yuları almakta ısrar etmiş. "Bacım, ben yaşlı bir adamım. Bu hayvanı yularsız zaptedemem. Evime varır varmaz yuları sana gönderirim" demiş. Ali'nin annesi "Nasıl olsa işin sırrını bilmez" diye düşünerek, öküzü yularıyla birlikte adama vermiş. Yaşlı tüccar pazar yerinden çıkar çıkmaz, yuları öküzün boynundan çıkarıp hemen oracıkta yakmış. Böylelikle, tekrar insan olma olanağı kalmayan Ali, ömrünün kalan kısmını bir öküz olarak geçirmiş.

Hani derler ya "Ava giden avlanır, insan kazdığı kuyuya kendisi düşer"miş.

İLETİ DİZİNİ

1-C167. Yoksul insanlar hor görülmemelidir.
"Yetim Ali'yle annesi yoksul oldukları için, öteki insanlar tarafından hor görülürler."

2-B50. İnsan umutsuzluğa kapılmamalıdır, en umulmadık zamanda bir kurtarıcı çıkabilir.
"Ali'nin karşısına iki cin çıkıp, ona yardımcı olacaklarını söylerler."

3-A6. Kısa yoldan başkalarını aldatarak zengin olmaya kalkmak, sonunda insanı felakete sürükleyebilir.

4-B201. Kötüler kötülük bulur.
"İnsanları aldatarak zengin olmaya kalkan Ali, sonunda bir öküz olarak yaşamak zorunda kalır."

SONUÇ

Görüldüğü gibi, gelenekler iletileri oluşturuyor, iletiler de gelenekleri pekiştiriyor. Öyleyse masallar gelenekler doğrultusunda gelişiyor. Bununla birlikte arada bir gelenekleri zorlayan , aynksı iletiler de çıkıyor. Belki de bir bakıma bu iletiler aracılığıyla toplumun, geçersizleşmiş geleneklerden vazgeçmesi gerektiği doğrultusunda, bir gönderme yapılıyor, bir sosyal denetim oluşturulmak isteniyor da olabilir.

Bu konuda Bascom şöyle diyor: "Halk anlatılarının bazı formları, yalnızca kurumları onaylamak, haklı kılmaktan çok, sosyal baskı uygulama ve sosyal baskı düzenleme araçları olarak önemlidirler. Bu nokta, Raum'un Chaga eğitimi etüdünde açıkca ortaya çıkıyorsa da bunun, eğitimin işlevinden ayırtedilmesi gerekir, çünkü bu yalnızca yetişkinlik hayatı boyunca devam eden birşey değil, fakat alışık oldukları toplumsal kurallara, aykırı davranmaya teşebbüs edenlere karşı kullanılan birşeydir. Böyle bir durum ortaya çıktığında, hoşnutsuzluğu belirtmek için, göndermeli (imalı) bir şarkı, bir atasözü, bilmece veya bir halk masalı kullanılabilir." (1)

Bu araştırmada, üstünde çalışılan masallardaki ortak iletiler sayısal çoğunluklarına göre değerlendirildiğinde, görüldüğü gibi, insanlara herşeyden önce kötülüğün cezasız kalmayacağını, iyilerin ve haklıların bir gün mutlaka kazanacaklarını söylüyor.

Bu iletiler insanı hep savunmada olmaya çağırıyor ve yaşamın uğraşlarla dolu, çetin bir yoldan oluştuğu konusuna dikkat çekiyor, ama bu yolun sonunda da kurtuluş vadediyor.

Bir olayı, bir konuyu iyice araştırdıktan sonra karar verilmesi gerektiği de önemli bir uyarı.

Özeleştiri yapmak, sabırlı, kararlı, tutarlı olmak, kıskanç olmamak,

---

1-Bascom, a.g.e., s.346

şantaj yapmamak, kaba gücü zeka ve sağduyuyla yenmek, bağışlayıcı olmak, dış görünüşe aldanmamak, büyük sözü dinlemek, kolayca ulaşıverilen yaşam için temel gereksinim maddelerinin değerini bilmek (Çünkü, onları çok zor elde edenler de var), her yüze güleni dost sanmamak, ama bu arada kimseyi de küçümsememek, evlilik gibi önemli konularda iyice anlayıp dinlemeden karar vermemek gibi, son derece önemli uyarılar da öteki ortak iletileri oluşturuyorlar.

Bu iletilerde de görüldüğü gibi, masallar ürünü oldukları toplumların sosyo-kültürel aynalarıdır. Onlarda bir toplumun tüm geleneklerini, göreneklerini, ekonomik yapısını, üretim-tüketim ilişkilerini, etik değer yargılarını bulabiliriz. Ama, masallar bunları doğrudan değil de çoğu zaman bazı sembollerle anlatırlar. Önemli olan, gerçek yaşamla masal olayları arasındaki koşutluğu kurabilmek ve onların üstündeki giz perdesini kaldırabilmektir. O perdenin altında ileti yüklü, büyülü, olağanüstü, olağanüstü olduğu kadar da gerçek bir dünyanın durduğunu görürüz.

Bu noktada şöyle bir soru akla gelebilir: Madem ki yaşamın kendisinde yer alıyorlar, öyleyse bu gerçeklere bir de masallarda yer vermeye ve onları yeniden bulup çıkarmaya ne gerek var? Gerek var çünkü, masal imbiğinden geçerek, yeniden yaratılan bu kahramanlar aracılığıyla, topluma gerekli iletilerin verilmesi amaçlanmaktadır. Nasıl ki, yaşamın gerçeği ile sanatın gerçeği aynı değilse ve sanatta yer alan gerçeğin artık başka bir işlevi, iletisi, başka bir boyutu varsa, masallarda yer alan gerçekler de aynı bağlamda düşünülmeli ve bu boyuttan bakılarak, halk eğitimindeki işlevleri gözardı edilmemelidir.

Öyleyse bir kere daha söylemek gerekir ki, masallar ve iletileri tüm bir halkın yaşam deneyimlerinden, yaşam macerasından damıtılmış, geçmişi değerlendiren, güne ışık tutan, geleceği yönlendiren altın damlalardır. Bu altın iletiler iyi değerlendirilmelidir.

Öte yandan bu çalışmanın ikinci önemli boyutunu oluşturan masalların dil anlatım özellikleri, dil öğretimine ve gelişimine katkıları bölümünde görüldüğü gibi, bir insanın ana dilinin tadına varmasını masallardan daha iyi hangi edebiyat ürünü sağlayabilir? Ana dilinin inceliklerini, konuşma dilinin bütün özelliklerini kendisinde toplayan masallardan daha güzel,daha doğru ne öğretebilir?

Çocuğa dinleme, okuma, konuşma, yazma edinimleri kazandırmakta masalların motivasyonu yadsınamaz. İkilemeleri, pekiştirme sıfatlarını, tezlik, sürerlik ve yaklaşma fiillerini, ses taklidi sözcükleri, deyimleri, atasözlerini, duaları, bedduaları ve biribirinden güzel renkli, inceliklerle yüklü halk dili söylemlerini anlatım biçimlerinde barındıran masallar, bireye yalnızca dilinin tadını vermekle kalmaz, sanatçıların, yazarların gelecekte o dili geliştirip edebi-sanatsal ürünler vermelerine de katkıda bulunur.

Sonuç olarak, bu araştırmada saptanarak sınıflandırılan söz değerleri ile 517 ileti, ülkemizin eğitimcilerine, toplumbilimcilerine, psikologlarına, yazarlarına, sanatçılarına, halkbilimcilerine yeni ve özgün bir kaynak oluşturacak demektir ki, zaten araştırmanın temel hedeflerinden birisi de budur.

KAYNAKÇA

-Abasıyanık, Sait Faik, Seçme Hikayeler, M.E.B. Yay., İst.1972
-Aiskhylos, Agamemnon, Çev. A.Cevat Emre, T.D.K. Yay., Ank. 1980
-Akalın, L.Sami, Edebiyat Terimleri Sözlüğü, 2. baskı, Varlık Yay. İst. 1970
-Akarsu, Bedia, Wilhelm Von Humboldt'da Dil-Kültür Bağlantısı, Remzi Kitabevi, İst.1984
-Akçın, Faik, "Dede ve Nenelerimizin Ağzından Masallar: Üç Kuzu ile Kurt", T.F.A., C.VII, S.160, Kasım 1962
-Akşit, Bahattin, Köy Kasaba ve Kentlerde Toplumsal Değişme, Turhan Kitabevi, Ank. 1985
-Aksan, Doğan, Türkçenin Gücü, Bilgi Yay., Ank. 1990
-Aksoy, Ömer Asım, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I Atasözleri Sözlüğü, Genişletilmiş 5.baskı, İnkılap Kitabevi, İst.1989
----------, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü II Deyimler Sözlüğü, Genişletilmiş 5.baskı, İnkılap Kitabevi, İst. 1989
-Akural, Sabri, Turcic Culture Continuity and Change, Indiana University Turkish Studies: 6, Bloomington-Indiana 1987
-Alangu, Tahir, Türkiye Folklorü El Kitabı, Adam Yay., İst.1983
-Ana Britanica, "Masal" mad., C.15, İst.1989
-Attar, Handan, Okulda Öğretmeyi Geliştirmek, Maltepe Askeri Lisesi Komutanlığı Araştırma ve Rehber Yay. İzmir 1987
-Avcı, A.Haydar, Halkbilimi Konuları ve Araştırma Yöntemleri, Berhem Yay., Ank. 1992
-Azadovski, Mark, Sibirya'da Bir Masal Anası, Çev.İlhan Başgöz, K.B.Yay., Ank.1992
-Bali, Muhan, Halk Edebiyatında Nesir, Atatürk Üniv. Yay., Erzurum 1982
-Başgöz, İlhan, Folklor Yazıları, Adam Yay. İst.1986
----------, Türk Bilmeceleri, 2 Cilt, K.B.Yay. Ank.1993
-Bascom, William, "Four Functions of Folklore", Journal of American Folklore, Vol.67, 1954
-Baykurt, Fakir, Dünya Güzeli-Masallar, Oberhausen 1985
----------, Saka Kuşları-Masallar, Oberhausen 1985

-Boratav, Pertev Naili, Folklor ve Edebiyat, Arkadaş Yay., İst.1939
----------, Zaman Zaman İçinde, Remzi Kitabevi, İst. 1958
----------, Az Gittik Uz Gittik, Bilgi Yay., Ank.1969
----------, 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, Gerçek Yay., İst. 1969
----------, 100 Soruda Türk Folkloru, Gerçek Yay., İst. 1973
-Buckley, Mitolojiden Masallar, Çev. Orhan Petek, Sosyal Yay., İst. 1985
-Campbbell, Joseph, İlkel Mitoloji Tanrının Maskeleri, Çev. Kudret Emiroğlu, İmge Yay., Ank. 1992
----------, Yaratıcı Mitoloji Tanrının Maskeleri, Çev. Kudret Emiroğlu, İmge Yay., Ank.1994
-Charrier, Ch.-R.Ozouf, Yaşanmış Pedagoji, Çev. Nejat Yüzbaşıoğulları, M.E.B.Yay., Ank. 1972
-Cumhuriyet Kitap; "Bir Masal Hırsızı ve Sözcük Satıcısı: İsabel Allende" S.64, 18Mayıs 1994
-Çelikkol, Nermin, Annemin Masalları, Özal Mat., İst.1986
-Çokek, Hüseyin, "Bir Konya Masalı: Uyusun da Güllere Boyansın", T.F.A., C.V, S.107, Haziran 1958
-Çotuksöken, Yusuf, Atasözlerimiz, Varlık Yay., İst. 1988
----------, Deyimlerimiz, Varlık Yay., İst. 1988
-Dodd, E.F., Homerostan Öyküler, Çev. Sevim Raşa, May Yay., İst. 1982
-Doğan, Mehmet H., Yazıdan Bakmak , Adam Yay., İst.1993
-Dökmen, Üstün, Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati, Sistem Yay., İst.1994
-Enginün, İnci, "Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış", Türk Dili, S.400, Nisan 1985
-Eppert, Franz, Kleine Deutsche Prosa, Ernst Klett Verlag, Stuttgart 1970
-Er, Tülay, Kemal Tahir'in Altı Romanının Halkbilimsel Açıdan Değerlendirilmesi, Feryal Mat., Ank. 1986
--------, Türk Halk Kültürünün Bazı Sözlü Ürünlerine Yansıyan Kadın Erkek İlişkileri, Sistem Ofset, Ank.1989
-Ergenç, İclal, "Yurt dışındaki Türk Çocuklarının Anadili Sorunu",

Dilbilim Araştırmaları, Hitit Yay., Ank. 1993
-Evliyaoğlu, Sait-Şerif Baykurt, Türk Halkbilimi, Ofset Reprodüksiyon Mat., Ank. 1987
-Eyüboğlu, İsmet Zeki, Anadolu İnançları Anadolu Mitolojisi İnanç Söylence Bağlantısı, Geçit Kitabevi Yay., İst.1987
-Firengiz, Mustafa, "Türkçe Eğitim ve Öğretiminde Önemli Dört İlke", Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı 1-3 Ekim 1986, Ank. Üniv. Eğit. Bil. Fak. Yay. Ank.1988
-Gayton, A.H., "Perspectives in Folklore", Journal of American Folklore, Vol.64, 1951
-Goldstein, Kenneth S., Sahada Folklor Derleme Metodları, Çev. Ahmet E. Uysal, K.T.B. Yay., Ank.1983
-Günay, Umay, Elazığ Masalları, Atatürk Üniv., Yay., Erzurum 1975
----------, Çocuk Eğitimi ve Masallar, Divan, S.8, Haziran 1979
-Güney, Eflatun Cem, Folklor ve Eğitim, M.E.B.Yay., İst.1966
----------, Folklor ve Halk Edebiyatı, M.E.B.Yay., 1971
----------, Masallar, K.B.Yay., Ank.1992
-Gürkan,Tanju, "Çocuğun Dil Gelişim ve Eğitiminde Ailenin Rolü" Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı 1-3 Ekim 1986, Ank. Üniv. Eğt. Bil. Fak. Yay. Ank. 1988
-Harris, Marvin, Yamyamlar ve Krallar Kültürlerin Kökenleri, Çev. M.Fatih Gümüş, İmge Yay. Ank.1994
-Hassan, Ümit, Eski Türk Toplumu Üzerine İncelemeler, Kaynak Yay., İst.1985
-Hatiboğlu, Vecibe, Türkçenin Sözdizimi, D.T.C.F. Yay. 2.baskı Ank. 1982
-Helimoğlu Yavuz, Muhsine, Kim Uyur Kim Uyanık, Utku Yay., Ank. 1992
----------, Diyarbakır Efsaneleri, Doruk Yay., Ank. 1993
-Homans, George, İnsan Grubu, Çev. Oğuz Onaran, Baskın Oran, Ünsal Oskay, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Yay., Ank.1971
-Jacquin, Guy, Çocuk Psikolojisinin Ana Çizgileri, Çev.Mehmet Toprak, Remzi Kitabevi, İst.1969
-Kanat, H.Fikret, Pedagoji Tarihi, M.E.B.Yay., İst.1963

-Kantarcıoğlu Selçuk, Eğitimde Masalın Yeri,M.E.B. Yay.,İst.1991
-Karaalioğlu, Seyit Kemal, Edebiyat Terimleri Kılavuzu, İnkılap ve Aka Basımevi, İst.1975
-Kavcar, Cahit, II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim 1908-1923, 2.baskı, İnönü Üniv. Eğt. Fak. Yay., Malatya 1988
-Kayaoğlu, Gündağ, Folklor ve Etnoğrafya Araştırmaları 1985, Anadolu Sanat Yay., İst. 1985
-Ketene, Cengiz, Kerkük Halk Edebiyatından Seçmeler, K.B.Yay., Ank.1990
-Kunos, Ignacz, Türk Masalları, Çev. Gani Yener, Sosyal Yay., İst. 1987
-Kuram, "Masal-Mit Dosyası", S.6,Eylül 1994
-K.D., Türk Masalları, Yeni Yazıya Aktaran İbrahim Aslanoğlu, Anadolu Sanat Yay., İst.1991
-Mardrus, Binbir Gece Masalları, 16 Cilt Çev. Alim Şerif Onaran, Afa Yay. İst. 1992-1993
-Marriott, Alice-Carol K. Rachlin, Kızılderili Mitolojisi, Çev. Ünsal Özünlü, İmge Yay. Ank. 1994
-Mehmet Ali-Hilmiye Ekrem, Tepegöz Dobruca Masalları, Kriterion Kitabevi, Bükreş 1985
-Meydan Larousse, "Masal" mad., C.8, İst. 1979
-Milliyet Sanat, "Değişen Çocuklar ve Günümüzde Çocuk Edebiyatı", S.310, Nisan 1993
-Morgan, Clifford T., Psikolojiye Giriş-7.Bölüm Dil ve İletişim-, 10. baskı, Çev. Giray Uraz, Ank.1993
-Mutluay, Rauf, 105 Soruda Halk Edebiyatı, Sabah Yay., İst.1990
-Oğuzkan, A.Ferhan, Çocuk Edebiyatı, Emel Mat., Ank.1983
-Okyanus, "Masal" mad., C.6, İst.1983
-Özdemir. Hasan, "Yaşlıların Öldürülmesiyle İlgili Türkçe Halk Anlatıları", IV. Milletlerarası Türkiye Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, II.Cilt Halk Edebiyatı, K.B. Yay., Ank.1992
-Propp, Vladimir, Masalın Biçimbilimi, Çev. Mehmet Rifat-Sema Rifat, Bilim Felsefe Sanat Yay., İst.1985
-Sakaoğlu, Saim, Gümüşhane Masalları Metin Toplama ve Tahlil, Atatürk Üniv. Yay., Ank.1973
----------, Kıbrıs Türk Masalları, K.T.B.Yay., Ank. 1986
-Sarıyüce, Hasan Latif, "Halk Kaynağından: Ders Veren Türk Ma-

salları, Fabllar," T.F.A., C.XVIII, S.359, Haziran 1979
-Schein, Edgar, Örgütsel Psikoloji, Çev. Aylin Sağtür, Şan Öz-Alp, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yay., Ank.1976
-Seyidoğlu, Bilge, Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar Metinler ve Açıklamalar, Atatürk Üniv. Yay., Ank.1975
-Spies, Otto, Türk Halk Masalları, Çev. Behçet Gönül, Eminönü Halkevi Yay., İst.1941
----------, Türkische Marchen, Eugen Diederichs Verlag, Köln 1986
-Sural, Mahmut, "Konya Metelleri (Masalları) Nakert ile Cömert", T.F.A., C.IX, S.184, Kasım !964
-Şçedrin, Saltıkov, Büyüklere Masallar, Çev. Mazlum Beyhan, Sosyal Yay., İst.1984
-Taner, Nuri, Masal Araştırmaları-Folktale Studies 1, Art-San Yay., İst.1988
-Tezel, Naki, Türk Masalları, 2 Cilt K.B. Yay., Ank.1992
-Thompson, Stith, Motif Index of Folk Literature, 6 Cilt, Indiana 1955
-Tuğlacı, Pars, Türkiye'de Kadın/Women in Turkey, Cem Yay., İst. 1985
-Türk Ansiklopedisi, "Masal" mad., C.23, Ank.1976
-Ulusoy, Hamdi, "Tarsus'tan Bir Eğitim Masalı: Padişah ile Bezirci ve Oğlu", T.F.A., C.XVI, S.308, Mart 1975
-Unutmaz, İrfan-Nuray Mestçi, "Tanrıların Karışık Aşkları", Tempo, S.28, 7-13 Temmuz 1991
-Uyguner, Muzaffer, Yaşar Kemal Yaşamı Sanatı Yapıtlarından Seçmeler, Bilgi Yay., Ank.1993
-Varlık, "Masallar Söylenceler ve Çağdaş Edebiyatımız", S.1001, Şubat 1991
-Yansıma, Çocuk Eğitimi ve Edebiyatı, "Günümüz Türk Hikayeleri ve Masalları", S.43,44,45, Temmuz, Ağustos, Eylül 1975
-Yaşar Kemal, Ağrıdağı Efsanesi, Toros Yay., İst. 1990
----------, Yer Demir Gök Bakır, Toros Yay., İst.1992
----------, Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor Alain Bosquet'in Yaşar Kemal'le Konuşmaları, Toros Yay., İst. 1993
-Yıldır, Erol, "Masallar ve Çizgi Roman", Töre, S.13 Ocak 1984
-Zeyrek, Deniz, "An Analysis of the Textual Pattern of the Turkish

Folktale", Hacettepe Üniv. 1990 (Yayınlanmamış doktora tezi).
----------, "Eylemlerle Anlatılar, Dilbilim Araştırmaları, Hitit Yay., Ank.1993

ÖZET

Bu araştırma-inceleme çocuk-yetişkin ayrımı gözetmeksizin, masalların halk eğitimi konusundaki işlevi ile dilin öğretilmesine ve geliştirilmesine katkısını göstermeyi amaçlamaktadır. Türkiye'nin her bölgesinden derlenen ve ilk kez sözden yazıya geçirilen, bu yönüyle de tamamen özgün olan 90 masal üstünde çalışılarak gerçekleştirilmiştir. İncelenen bu 90 masalda toplam 517 ileti saptanmış, bu iletiler içeriklerine göre 5 ana grupta toplanmış, sonra da bunlar kendi içlerinde 19 ana başlık ve 162 ara başlık altında verilmiştir.

"Önsöz" ve "Giriş" ten sonra kendi içlerinde alt bölümlere ayrılan başlıca dört bölümden oluşmaktadır. I. Bölümde, genel olarak masalın ne olduğu belirtilmiş, sonra da araştırmada yer alan masallar sınıflandırılarak, bunların genel bir değerlendirilmesi yapılmış, yine bu masalların içerdikleri iletiler genel olarak değerlendirilmiş ve masalların öteki bazı türlerle ve sanat dallarıyla etkileşimleri gösterilmeye çalışılmıştır.

II. Bölümde masalların eğitim işlevleri ve ileti dizini (Mesaj-Index) saptanmış, ileti dizininde yer alan ana ve ara başlıklar belirtilmiştir. Sonra da en çok verilen ortak iletiler ayrıca belirlenerek genel olarak değerlendirilmiştir. Yine bu bölümde, masalların insan kahramanlarının işlevsel özellikleri ve iletileri ulaştırmadaki rolleri üzerinde durulmuştur.

III. Bölümde masalların dil ve anlatım özellikleri, masal metinleri tek tek taranarak örneklerle gösterilmiş ve masalların dilin öğretilmesi ve geliştirilmesi bakımından önemi çeşitli yazarlardan ve yapıtlarından örnekler verilerek gösterilmeye çalışılmıştır.

IV. Bölümde 4 ana başlık ile 7 ara başlık altında sınıflandırılan masal metinleri, her metinden sonra da içerdiği iletiler ve dizin numaraları, II. Bölümde verilen "Mesaj-Index" listesinden teker teker saptanarak verilmiş ve her iletiyi içeren olay da ayrıca bir cümleyle belirtilmiştir.

Bu son bölümden sonra ise "Sonuç"ta çalışmanın genel bir değerlendirilmesi yapılmış ve en sonda da "Kaynakça" yer almıştır.

SUMMARY

This research aims at demonstrating the function of tales in popular education and their contribution to language education and development, without distinguishing between children and adults. 90 stories have been used in this research. These stories have been collected from all regions of Turkey and put into writing for the first time, which makes them authentic. A total of 517 messages have been found in these 90 tales which have been examined and these messages are divided into 5 main groups based on their content and were further divided as 19 main titles and 162 sub-titles.

After the "Preface" and "Introduction", there are four main chapters which are also divided into parts among themselves. In the first chapter a general description of the tale is made and then the tales which took place in this research are classified and evaluated in general terms and the messages given in the tales are also generally appraised and the influence of tales on different types of literature and art is tried to be presented.

In Chapter II, the educational function of stories and their message indexes are shown and the main and subtitles in the message index are listed. Following that, common messages mentioned most frequently are identified and evaluated and functional characters of the human heroes in the stories and their role in communicating the messages are studied.

In Chapter III, language and depiction techniques and the text of each tale are thoroughly reviewed with specific examples and the significance of tales in teaching and developing language skills have been shown with examples taken from various authors and their works.

In Chapter IV, the story texts, classified under 4 main titles and 7 sub-titles, and after each text the messages and their index numbers, as taken from message-index list in Chapter II, are indicated. In addition, one sentence abstract of the event that takes place in each message was placed at the end.

The last chapter is proceeded by "Conclusions", in which a general evaluation of the research is made and the "Bibliography".